

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A

887,194

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

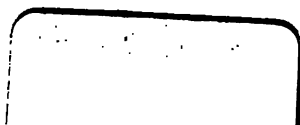
1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

_____

DĚJINY ČESKÉ.

DÍL I.

7211310000

1000

**DĚJINY
NÁRODU ČESKÉHO**

W ČECHÁCH A W MORAVĚ

DLE

PŮVODNÍCH PRAMENŮW

WYPRAWUJE

FRANTIŠEK PALACKÝ.

DÍLU I ČÁSTKA 2.

OD ROKU 1125 DO 1253.

W PRAZE.

NÁKLADEM KNIHKUPCE TWÍ J. G. KALVE.

1854.

DB

205

P459

pt.2

YNIER

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

ORIGINALS

TISKEM KAT. JEKABKOWE.

1881

O B S A H.

KNIHA ČTVRTÁ.

Čechy a Morawa pod wéwodami; rozbroje mezi Přemyslowci.
1125—1197.

Stránka

Článek 1.

Soběslaw I (R. 1125—1140). 3

Spor o nápad trůnu. Bitwa u Chlumce; počátek kurfirstwí českého w Němcech. Pokoj wně a přisnost doma. Spiknutí proti Soběslawowi. Biskup Menhart. Wálka za Uhry proti Polákům. Přízeň s králi německými Lotharem i Kunratem III. Jednání o nástupce na trůnu. Soběslawowa nemoc a smrt. Biskupowé a nowá řehola w Čechách.

Článek 2.

Wladislaw II (R. 1140—1178). 25

Jeho wolení. Jednota proti němu. Kníže Kunrat II Znojemský. Bitwa u Wysoké. Obležení Prahy. Kunrat III w Čechách. Papežský legat Guido. Biskup Jindřich Zdík a knížata Morawští. Křížowá výprawa do Palestiny. Nowí klášterowé w Čechách. Fridrich I Barbarossa; powýšení Rakaus. Wladislaw stal se králem. Výprawa proti Milánu. Biskup Daniel. Schisma. Výprawa proti císaři Emmanuelowi. Spory s císařem Fridrichem I. Král Wladislaw odřekl se trůnu; jeho smrt.

VI

Článek 3.

Nové klesání Čech skrze pátky Přemyslovcův
(R. 1173—1197) 69

Kníže *Bedřich* vypuzen skrze *Soběslava II.* Válka s Rakousy. Pád *Soběslava II.* *Bedřich* panuje opět. Powstání mezi Čechy. Politika císaře *Fridricha I.* Válka v Moravě. Spory s biskupem Pražským. Nová výprava křižácká. *Kunrat Ota*; výprava jeho do Itálie. *Wáclav II.* První panování *Přemysla Otakara I.* *Jindřich Břetislav* kníže a biskup pospolu. *Wladislav III.*

KNIHA PÁTÁ.

Čechy královské s řady slowanskými. 1197—1253.

Článek 1.

Kralování Přemysla Otakara I (R. 1197-1230). 103

Rozhodný obrat v dějinách českých. Zwolení biskupa *Daniele II.* Smlauwa mezi bratřimi *Přemyslem Otakarem* a *Wladislawem Jindřichem*; markrabství *Morawské*. Spojení s králem *Filipem* a korunování w *Mohuči*. Adléta zapuzena. Papež *Innocentius III*; spojení s králem *Otan IV* a korunování w *Meziboru*. Výprawy proti *Filipowi* a přilnutí k němu. *Fridrich II* wolen proti *Otowi* a wysady králowství českého ustanoweny. Poslaupnost prworozencůw na trůnu českém. Biskup *Ondřej*. Weliké pátky o swobody církewní; kardinál legat *Řehoř* w Čechách. Papež *Honorius III* a biskupové *Pelbřim*, *Budilow* i *Jan II.* Proměny w *Moravě*. Korunování krále *Wáclawa I* w *Praze*. Smrt a zasluchy krále *Otakara I.* Proměny w zemi; počátkowé německého práwa a nowé řeholy w Čechách.

Článek 2.

Kralování Wáclawa I (R. 1230—1253.) . . . 145

Králowa powaha i působení co do proměny mrawů w Čechách. Šlechta česká i rodinná jména. Wrtkawá politika dworu králowského. Wálky s bojowným

Bedřichem Rakauským. Roztrk s císařem Fridrichem H. Wpád Mongolůw a porážka jejich u Olomauce. Církevní zmatky w Morawě. Půtky o Rakausy po wymření rodu Babenberského. Rozbroj mezi králem a předními pány českými; zpaura králewice Přemysla Otakara i pánůw. Nabytí Rakaus a wálky ó to s Uhry. Králowa smrt a dítky jeho. Nowé řeholý a kláštery.

Článek 3.

Obraz žiwota státního a národního w Čechách i w Morawě, za přewahy řádůw slowanských. 217

Hlawní ráz doby této. Rozsah státu a hranice české i morawské. Poměry mezi říšemi českau, německau a polskau. Nerozdílnost Čech a Morawy. Knížecí auděly a poslaupnost na trůnu. Powaha moci panowničí. Sněmy. Kmetowé zemští. Austawa hradowá. Přehled krajůw a žup w Čechách i w Morawě. Aufadowé w župách. Rozdíly pozemností a stawůw. Řadowé saudní. Zemské roboty. Regalie a důchody králowské. Řád wálečný. Poměry duchowní a církevní. Wěci školní, literatura. Umění a průmysl. Závěrečné úwahy.

Přílohy ku knihám III, IV a V.

A. Práwo staroslowanské, aneb srownání zákonůw cara srbského Stefana Dušana s nejstaršími řády zemskými w Čechách. . 293

Obsah: 1) Úwod. Staroslowanské zákonníky. — Serbie za cara Stefana Dušana a zákonník jeho. — 3) Obecná poruka. — 4) Hlawa i wira. — 5) Swod a lice. — 6) Saudowé a příslušnost jejich. — 7) Porota, porotci. Pomocníci a očistníci. Slibný saud. — 8) Asyla. — 9) Práwodní prostředky. — 10) Dědické práwo. Dědiny, župa. Krajiště. — 11) Zemské roboty. Sedláci. —

VIII

B. Rodopis Přemyslovcův. (Tab. I—V)	340
C. Vyšší duchovenstvo w Čechách i w Moravě až do polowice XIII století	345
D. Rozdíly krajůw a auřednictwo jejich	
I) w Čechách	369
II) w Moravě	417
E. Auředníci dworu královského až do polowice XIII století	438
F. Počátky rodopisu a mistopisu českého i mo- rawského	451
<hr/>	
Dodatky a oprawy ku knize V	497

D Ě J I N Y Č E S K É.

KNIHA ČTWRTÁ.

**ČECHY A MORAWA POD WÉWODAMI; ROZ-
BROJE MEZI PŘEMYSLOWCI.**

1125 — 1197.

ČLÁNEK PRVÝ.

SOBĚSLAW I.

Spor o nápad trůnu. Bitwa u Chlumce; počátek kurfirstwí českého w Němcech. Pokoj wně a přisnost doma. Spiknutí proti Soběslawowi. Biskup Menhart. Wálka za Uhry proti Polákům. Přizeň s králi německými Lotharem i Kunratem III. Jednání o nástupce na trůnu. Soběslawowa nemoc a smrt. Biskupowé a nowá řehola w Čechách.

(R. 1125—1140.)

Čtyry dni po smrti Wladislawowě, dne 16 dubna 1125, 1125 stalo se *nastolení Soběslawa I*, t. j. slavné usazení jeho na stolec knížecí w Čechách. Knížete toho příroda byla obdařila nejlepšími dary swými, a on téměř skrze celé mládí swé cwičil se we škole protiwenstwí. Nyní již do-
zrál byl na duchu i na těle; nabyw rozhledu širšího na život národůw a poměry státůw, naučil se byl nemalomyslněti w neštěstí, nepýchati we štěstí, a šetřiti míry také w lahodách tělesných ¹⁾; vynikaje opatrností a výmluvností newšední, chowal se přísně proti výtržnostem

1) Kosmas wytknul to za zvláštní známku powahy Soběslawowy, že se štilil vždy medu opojného. Nos unum et praecipuum ejus memoriale pandimus, in quo nimirum omnibus paene praeferendus est actu, quod tantae potestatis dux, numquam „mentis praedone polluit sua labra medone.“ (Lib. III, ap. Periz XI, 131).

1125 panstwa, wliďně a štěďře k národu wůbec, wěďně, upří-
mě a sprawedliwě ku každému. Láska národu powýšila
jej na trůn, i chránila ho na něm proti wšelikým nebez-
pečím a nehodám.

Hned prwního léta wyprawil se nowý mocnár do
Moráwy kurowění tam práwa i wrchního panství
swého. Býwalý jeho auděl po smrti Oldřichowě, Brněn-
sko, jež Wladislaw I po jeho wypuzení r. 1123 ďarował
byl Otowi Olomuckému, wzato jest nyní tomuto zase, a
ďáno knížeti Wratislawowi, Oldřichowu nejstaršimu synu.
Byloť zajisté sprawedliwé, aby i Oldřichowi synowé ná-
ležitého došli opatření, an Litoltůw syn Kunrat II také
wláďnul Znojemskem. Ota mohl i měl spokojiti se Olo-
muckem samým, kteréhož mu Soběslav i dopřál, nechtěje-
mu ďále w ničem nesnaden býti.

Ale poměry a řády takowými Ota, jenž moci jak
Břetislawowa zákona tak i zwláštních umluw lepší práwo-
ke trůnu českému míti se prawil, nedal se nikoli-ukojiti.
Jej vlastně národ byl z poslaupenství wylaučil, w roz-
hodném okamžen Soběslawowi se přikázaw. Zákon se-
nioratu dlauhým nešetřením tak welice w paměti lidské
již byl zašel, že přestaw prowozowati moc swau, ustu-
powal čím ďále tím zřejměji práwu swobodného wolení.
Nemoha tedy Ota nadíti se prospěchu a moci u Čechůw
ani skrze ně, obrátil se tam, kde i předkowé jeho w po-
dobných příležitostech hledáwali pomoci, do Němec totiž.
Smrti císaře Jindřicha V a nejistotau wolby i korunowání
Lotharowa prodĺilo se splnění tužeb jeho: jak mile ale
Lothara widěl na trůnu poněkud upewněna, šed k němu
do Řezna, taužil křiwdy swé, prosil o pomoc a slibował,
cokoli od něho se žádalo; také mezi knížaty německými
hledal podporý a ochrany. Lotharowi přicházela doba ta
whod, aby mohl přitužiti auwazkůw, kterými Čechy dle

zdání jeho příliš wolně od Němec wisely, a také powý- 1125
šiti moc a sláwu swau nabytím skwělých zásluh o korunu
německau hned na počátku panování swého. Jal se tedy
jistiti, že w Čechách wévoda woliti se nemá, leda s do-
wolením krále německého; tento zajisté jediný má prý
rozpisowati wolbu, a řiditi i twrditi ji; kdokoli tomu chce
jinak, že jest nepřitelem říše. Pročež Soběslaw že bez-
právně uwázal se w držení trůnu. Dle nálezu knížat ně-
meckých tedy pohnán jest, aby w určitý den dostawil se
k jejich saudu; neposlechně-li, hrozilo se mu wálkau.²⁾

Když došlo knížete takové poselství, odpověděl
krátce a skromně: „daufám w milosrdí boží a w pomoc
swatých Wáclawa i Wojtěcha, že země naše nebude dána
w moc cizincůw!“ Tudiž wyprawiw se do Morawy, uwá-
zal se nejprwé w krajiny Otowy; potom jezdiw po Če-
chách, modlíwal se w kostelích weřejně, kamkoli přichá-
zel, i mluwiwal k lidu, srdnatosti mu dodáwaje a wálečné
příprawy nařizuje. Prápor sw. Wojtěcha wzat jest z ko-
stela Wrbčanského³⁾ a upewněn na kopí sw. Wáclawa,
i ustanowen za prwní swatý prápor český w nastáwají-
cím boji.

Král Lothar počal wálku w prostřed zimy, kdežto 1126
neobyčejné množství sněhu množilo její nesnáze. Wojsko
jeho pocházelo wětším dílem ze vlastních jeho zemí,
z wévodství totiž Saského a z Durínska; připojila pak
se k němu weškera Saská šlechta, též mladý markrabě
Albrecht, příjímím Medwěd, hrabě Jindřich Grojský a ko-

2) *Chronici Pegaviens. continuat. ap. Menken.* III. 130, 131:
Rex Boemorum duci post datas iudicio principum indu-
cias, quas idem contempserat, publice bellum indicit.

3) Wes Wrbčany leží w Kaurímsku nedaleko Plaňan. Prápor
ten pocházel snad od rodiny Slawníkowy, k jehožto
statkům někdy také Wrbčany jistě náležely. Srow.
Dobner. *Annal.* VI, 183.

1126 nečně také Ota, kníže Olomucký, hlavní příčina války, s lidmi svými. Počet bojovníkůw jeho nedá se určití ⁴⁾, jakož ani počet těch, kteří proti němu s knížetem Soběslawem w audolí u Chlumce za Teplicí se postavili. Když král německý kročil na hranice, poslal k němu Soběslav pány české Načerata, Mirosława, Szila i jiné, aby mu powěděli: „wěz to, králi! že dle starého práwa i obyčeje náleží hlawám národu českého samojediným woliti sobě knížete a panowníka, císařům pak nesluší nežli potwrzowati jeho; nemáš ani příčiny, ani práwa obtěžowati nás nowým zákonem; my než bychom swolili k nowotě takowé, všichni raději zahyneme w boji sprawedliwém; nepřestaneš-li, pane, té zwůle, ať saudí bůh mezi námi a tebau!“ Řečí však takowých newšímal sobě Lothar, an kníže Ota, z klamu swého vždy ještě newywážnuw, byl jej ubezpečil, že většina českého národu jemu přeje a jej s radostí prý za pána swého uwítá. ⁵⁾

18   Wojsko německé dne 18 února 1126 wkročilo do Febr. Čech skrze úžiny horní za Chlumcem. Soběslav byl již napřed tam dal nadělati zásek, a rozdělil swé lidi we tré, rozestawil je na příhodných místech jak po dolině tak i po návrších. W čele Němcůw táhl kníže Ota; ten sestaupilw prwní do audolí, hned tam i se svými se všemi obklíčen a do posledního muže potřen jest. Tentýž osud potkal i ty zástupy, kteří nejbliže za ním táhli, po-

4) Někteří kronikáři Němečtí snažili se co nejwíce umenšiti počet wojska německého, až na 3000 bojowných lidí, kdežto nelze pochybowati, že jich bylo aspoň trojnásob tolik, ana družina Albrechtowa i Jindřichowa sama počet onen 3000 jistě přewyšowala.

5) Slowa „cum falconibus et accipitribus terram ingredi“ u Sázawského mnicha (ap. Pertz, XI, 156) jsau pauhé nápodobení Kosmasy k r. 1040. Tak chwastawě nemluwil jistě ani Jindřich III, ani kníže Ota.

chodem obtížným skrze sněhy w horách i lesích již una- 1126
weni jsauce; množství hrabat i šlechticůw německých,
jako Gebhart ze Querfurtu, králůw příbuzný, Milo z Am-
mensleben, Walter z Arnstide, Berengar ze Quenstide,
Bertold z Achem a j. w. přišli tu o život. Ostatní, kteří
ještě po stráněch dolůw se walili, bywše přepadáni a
přikwačováni se všech stran, museli dáwati se nepřáte-
lům; mezi nimi byli markrabě Albrecht Medwěd, hrabě
Ludwík z Lara, biskupové Meziborský a Halberštadský
a tři opatové. Hrůza dojímalá krále Lothara, když patřil
na auplnau porážku swých, kterýmž ku pomoci přispěti
již ani nebylo lze. I uhnul se tudíž se všemi, kteří ještě
při něm byli, na blízké návrší; awšak i tam dostihše ho
Čechové, obklíčili ležení německé a založili mu všechny
cesty, tak že již ani živá duše odtud zniknauti nemohla.
Tak wida se nanejvýše sklíčena i wší naděje do wítěz-
ství, do moci a sláwy, kterauž od prwní té výprawy
byl očekáwal, krutě zbawena, podrobil se král konečně
nutnosti, a poslaw Jindřicha Grojského k Soběslawowi,
dal jej prositi, aby přišel k němu.

Dohyw tak jasného wítězství nad nepřátely Sobě-
slaw, jal se tudíž wítěziti neméně slawně i nad sebau
sám. Nepyšněje we ščestí, nechtěl ničeho žádati, k čemuž
by poraženec mimo hanbu swau byl swoliti nemohl; ale
spatřiw dobu příhodnau, získati sobě a zemi swé weliko-
myslností pokoj čestný a trvalý, spokojil se ziskem ta-
kowým; a možná také, že i rozpomínání na přízeň, které
někdy u Lothara ještě před jejich powýšením obapolným
byl požíwal, sklonilo jej tím snáze k laskawému jednání.
Pročež přišed s nemnohými ku králi, jal se prwní mlu-
witi důrazně i mírně: „Ne proto bojowali sme, wzácný
pane! abychom proti tobě pýchali, ani abychom ubližo-
wali důstojenství twému, aneb proléwali krew twých

1126 milých: ale jen proto, že sme nechtěli poddati šíjí swých pode jho zákonůw nových, otcům našim neznámých. Nyní sprawedliwost naše došla potvrzení saudem božím; pročež není již příčiny k dalším sporům. Co bylo dosawad, nechať trwá i napotom; cokoli otcowé naši činíwali králowským předkům twým, i my ještě tobě činiti hotowi jsme.“ Náwrh takowý po takowé změně nemohl jinak nežli s radostí přijat býti. Lothar stwrdiw Soběslawa na trůnu českém, odewzda mu swau rukau prápor knížecí a políbil jej, hledaje všemožně spřáteliti nepřitele. Pročež i propuštěn jest na swobodu w pokoji. ⁶⁾

O počtu zabitých a jatých we prwní této weliké bitwě u Chlumce není nám nic jistého podáno. Němečtí letopisci, kteří jej nejwíce ztenčují, prawí, že padlo tam 270 udatných a slawných bojownikůw ze přední šlechty w říši ⁷⁾; w českých spisech sauwěkých mluví se o počtu asi dvojnásobném, kdežto mezi Čechy jen prý tři wzácní mužowé zahynuli; obecny lid, padlý s obau stran, ani nepočítán. Smůtek a hoře po celých Sasích byly náramné; pohroma u Chlumce činila tam epochu i dala příčinu k obecnému newražení na Čechy, kterémuž ani po několik pokoleních ještě konce nebylo ⁸⁾. Ani neslýchaná welikomyslnost Soběslawowa, kterauž jaté Němce bez

6) Nejlépe wyprawowal o wálce té mnich Sázawský w Čechách, w Němcích pak Otto Frisinský; nejlživěji zase letopisec Saský (annalista Saxo.)

7) Terrae meliores viri, fortes et nobiles, domi militiaque clari.

8) *Chronici Pegav. contin. l. c. p. 148. ad ann. 1181:* „Usque ad hunc annum computantur anni — LV a bello, quod factum est in Bohemia a Saxonibus.“ — *Otto Frising. in vita Friderici, I, 20:* „Tanta strages Saxonum, praecipue nobilium, ut perpetui odii inter Saxones et Boemos fomes, tunc accensus, nondum extinctus sit.“

wýplaty hned na swobodu propauštěl, neobměkčila twr- 1126
dých srdcí onoho národu.

Nešťastnou smrtí wévody Olomuckého, Oty Černého, jež i Otikem neb Ota II nazýwali, zbawen jest Soběslaw saupeře arci nebezpečného; jeho zajisté právo ke trůnu mělo dobrý základ, ačkoli vyhledáváno bywši cestami nepravými, minulo se s podařením. Nebyloť již nikoho, jakkoli hojný byl počet Přemyslowcůw tehdaž na živě bywsích, anby veřejně a zjavně byl mohl osobowati sobě proti Soběslawowi právo ku panování. Otowa wdowa, kněžna Sofie, wrátila se do své otčiny, a wstoupila do kláštera, tuším Zwifaltského; tam i sestra její, owdowělá kněžna Reyčka, ji byla předcházela, leč že na cestě w klášteře Reichenbachu smrt ji zastihla. Nejstarší syn Otůw, Ota III, po smrti otcowě utekl se do Rus, i zůstal tam přes celý čas Soběslawowa panování. Knižetstwi pak Olomucké propůjčil veliký kníže r. 1126 Wáclawowi, synu bojowného někdy knížete Swatopluka.

W běhu téhož léta umřeli také we vysokém stáří králowna Swatawa, wdowa po Wratislawowi, a Jan biskup Olomucký. Na tohoto místo wolen byl dne 22 března, a posvěcen dne 3 října we Wurmusu, co biskup, *Jindřich Zdík*, syn někdy kronikáře Kosmasa ⁹⁾, jeden z nejwýtečnějších prelátůw XII století, co do ducha, wzdělanosti a pobožnosti.

Soběslaw, jakkoli směle a udatně chowati se uměl, nemilowal předce wálky, ale snažil se přede vším opa-

9) Kosmas sám činil o něm zmínku k r. 1123, kdežto Zdík putowal do Jerusálema; po smrti pak Zdikowě r. 1151 swědčil opat Želiwský o dnech aumrtí rodičůw jeho, kteříž se známými datami smrti Božetěchy (23 Jan. 1117) a Kosmasa (21 Oct. 1125) dokonale se srownávají. Viz Script. rer. Boh. I, 247, 263, 264, 282. Boček Codex dipl. Moraviae, I, 264. Erben Regesta p. 129.

1126 třetí a zachovati zemi své pokoj se všemi sausedy. Dávné přátelství jeho s králem Polským, Boleslawem Křiwoustým, zůstalo ve své celosti. S Uherským králem Štěpanem měl hned r. 1126 na hranicích sjezd, jenž tenkrát lépe zdařil se, nežli před desíti lety. Šlo mu zvláště o to, aby swaka svého, knížete Belu oslepeného a z Uher vyhnaného, smířil s králem zase; jakož pak i stalo se, že Bela ještě za živobytí Štěpana bezdětko ustanowen a korunowán za jeho nástupce. Přední však Soběslawowa péče bylo zachování swazkůw přátelských s králem Německým; chápal se každé příležitosti, zawděčiti se jemu i radám jeho. W tom vlastní také Lotharůw prospěch a zisk posloužil jemu výborně, an brzy ještě větší pocítil potřebu, míti po své straně welikomocného wládce českého. Neboť jak mile Kunrat Staufský (jenž spolu s bratrem svým Fridrichem byl hlavním dědicem po císaři Jindřichovi V,) wrátil se z pauli své do Jeruzaléma, počal a ustrojil se powěstný boj Wiblingů proti Welfům w Němcích, kterýžto přeweden byw nezdalho také do Italie, tam pode jménem Gibellinůw a Guelfůw po celá století země a národy pobuřowal, a z původu svého byl vlastně boj mezi Staufowci čili Hohenstaufy a mezi knížaty z domu Saského, k němuž i Lothar náležel, ačkoli později nazýwáno Gibelliny wůbec přívržence císařůw, Guelfy pak stranu papežowu. Proto w krátkém čase z obapolné ochotnosti vzniklo i utvrdilo se mezi Soběslawem a Lotharem přátelství důwěrné a neporušené do jich obau smrti.

Následkem však i bitwy u Chlumce, i laskawých poměrůw těchto, stala se w Čechách proměna, která důležitostí působení svého skrze mnohá století přesahowala daleko míru osobní činnosti Soběslawowy. Kníže tento byl totiž první panowník český, jenž se wtělil do swatě

říše Římské, co jeden z předních andůw a důstojníkůw 1126 jejich. Jemu totiž prwnímu dán byl auřad *nejvyššího češnika* čili šenka w říši oné, a s ním spolu práwo i *hlas při wolení císaře* čili krále Německého, zároveň jiným knížatům té říše, z čehož postupem wěkůw utwořilo se známé *důstojenství kurfirstské* všech potomních králůw českých. Skutek tento na počátku swém tak málo zbudil pozor obecný, že nám o něm ani zpráv sauwěkých nepodáno, tak že ani nelze udati prwní dobu a spůsoby jeho: nicméně o prawdě události té pochybowati nelze ¹⁰⁾. Znamenatí pak jest při tom zvláště okolnost tu; že počátkové důležitého poměru onoho panovníkůw českých pocházeli z obapolné a dobrowolné umluwy, nikoli ale ze připuzení jakéhokoli.

- 10) Udávajít to někteří spisowatelé němečtí osmnáctého teprw století, co staré podání, nedokládajice však pramene. Po mnohém té věci přemítání nemohli sme uznati prawdy její z příčin a úwah následujících: 1) Půwod kurfirstství českého sahá nepochybně do někteřeho z let 1126—1200, a příhodnějšího k tomu léta w celé dějin řadě naleztí nelze, nežli 1126. 2) Po mnohých o té věci hádkách w říši od r. 1273—1290 stal se 25 Sept. 1290 „concordi testimonio principum“ ten výrok nejvyššího saudu říšského, že kurfirstství a šenkowství w říši netoliko králi Wáclawowi II, ale také „suis progenitoribus abavis, atavis, proavis et avis jure plenissimo competeant“. Krále toho avus byl Wáclaw I, proavuz Přemysl Otakar I, abavus pak Wladislaw I král, panowawší od r. 1140; tedy pod slowem atavus nedá se rozumětí nikdo jiný, nežli Wladislawůw předchůdce Soběslaw I. 3) Až do Soběslawa I trwalo na dworě panovníkůw českých zřízení staré hyzantinsko-slowanské, jakowěž w Uhřích až do naší paměti zachowalo se: ale pod Soběslawem I nacházíme již auřady dworské německého spůsobu w Čechách, zejména komorníky, maršalky, truksasy, češniky a t. d. z čehož na důležitau w těchto věcech této doby proměnu zawíratí jest. Srow. dole poznám. 14) k r. 1130.

1127 Když o letnících roku 1127 (dne 22 máje) král Lothar sněmował w Merseburku, přišel tam i Soběslaw s nádhernau družinau několika tisícůw jízdných, nesa bohaté dary netoliko králi, ale i všelikým hrabatům a páním Saským. Odtud táhli oba panovníci válečně před Norimberk město, Staufowcům oddané a od nich silně obsazené. Když ale vojsko české při obležení jeho až příliš na laupeže se vydávalo, propustil je Lothar zase a odtrhl od města.

1128 Následujícího léta 1128 porodila manželka Soběslawowa, kněžna Adlěta, syna, kterémuž Lothar nabízel se za otce křestného; i přinesli dítě do Merseburka, kdežto 21 král dne 21 dubna sám je při křestu na rukau drzew, Apr. potvrdil mu nápadu všech zemí, které Jindřich Grojský jemu dědičně odkazoval: ale dědic potom umřel, nedočkaw se nápadu. Také toho léta poslal wévoda český nowému kmotrowi swému, když obléhal město Špír, proti Kunratowi Staufskému, nowému vzdorokráli, pomoc válechnau, kteréžto však, dříve nežli došla swého cíle, opět wrátiti se kázáno, ana se byla stala nepotřebnau.

1130 O dvě léta později Soběslaw sám osobně s vojskem Lotharowi do Řezna ku pomoci přispěw, když se nawracowal odtud, plenil statky Kunratowy we Francích.

Naproti zdárným těmto poměrům k cizině připravowaly se však doma věci, zvláště w rodu knížecím, které čím dále tím více Soběslawa znepokojowati musely. Mezi všemi Přemyslowci, jichž tehdáž hojný počet na žiwě byl, zdá se, že jen synové Bořiwoje II, Jaromír, Spytihněw a Lipolt, a Swatoplukůw nejstarší syn Wáclaw wévoda Olomucký, zůstawali welikému knížeti stále wěrni. We všech ostatních vyskytowaly se tu dříve, tu později, bažné aumysly, s kterýmiž jednota i pokoj říše nikoli obstáti nemohly. První, kteréhož Soběslaw trestati musel,

byl Břetislawa II syn Břetislaw, jehožto již r. 1126 jal, 1130 a nejprw tři měsíce na hradě Doníně, potom w Jaroměři, posléze pak od r. 1128 na Děčíně ostřihati dal. Roku 1128 také Znojemský wévoda Kunrat II zatčen jest a weden nejprwé na Vyšehrad, potom pak k Jindřichowi Grojskému. S tímže losem potkal se r. 1129 i Brněňský wévoda Wratislaw, syn Oldřichůw, ba i ze země wypo- wězen, ale již po roce zpět powolán a do panství swého zase uweden jest. A wedle knížat těchto utrpěli podobné pokuty také mnozí přední Čechové i Morawané, kteří se byli aučastnili nepokojných aumyslůw a podniknutí jejich.

Při uvažování skutkůw takových zdá se slušné míti w paměti, kterak Soběslaw hned s počátku panování swého pilen byl ubezpečiti dokonaleji hranice říše swé, kdež toho nejvíce potřebí bylo, buďto stawením hradůw nových, jako Zhořelce i Tachowa, buď opravowáním star- ších, jako Přimdy a Kladska; kterak usilował welebiti hlavní swé město Prahu, a na místě domůw dřewěných, nejvíce po různu stawených bez ladu a skladu, zjednati ulicem jejím twárnost měst italských (r. 1135), i kterak zvláště na Vyšehradě, kdež odpočíwaly kosti otce jeho, rozšířiw stawení kostela i kapituly, ozdobil stěny jejich malbami, podlahu kameny hlazenými, a obehnal je slaupowím, zawěsil nade hrobem otcowým drahau korunu králowskou, kostelu pak darował celý poklad wzácných knih a nádob církewních (r. 1129) atd. ¹¹⁾ Powážíme-li přitom, kterak

11) *Cosmae Prag. continuator can. Wysegrad. ap. Pertz XI, 134: Sobezlaus ecclesiam Wysegradensem — renovavit et renovatam in melius auxit, quia parietes depingi fecit, coronam auream in ea suspendit, quae ponderat 12 marcas auri, argenti vero 80, aes et ferrum sine numero, pavementum politis lapidibus exornavit, porticus in circuitu addidit, laquearia in lateribus duobus affixit, tegulis summitatem totam cum tectis cooperuit, clau-*

1130 ušlechtilé, opatrně a mírně v celém panování svém se choval, a naproti tomu, kterak surové toho věku byly mravy, a s jakou newázaností každý, kdo s koho byl, pých svůj nad ním provozoval: nebude nám lze ve sporech Soběslavových s několika knížaty a pány českými nespátriti zápas mohutného ducha pořádku, práva i kázně s překypujícími náruživostmi, s výtržností a sobectvím mnoha čelných osob v národu. My aspoň nemohli sme v tom nalezti snažení, rozšířiti moc svou knížecí proti právu a zřízení zemskému.

Bylať to věc přirozená, že ti, kteří rukou tak mocnau proti vůli své na uzdě držáni jsau, pokaušeli se všelijak, zbawiti se jí. V měsíci čerwnu r. 1130 vyšlo na jawo spiknutí, kteréž tuším až o vraždu nad knížetem a o převrat we státu pokusiti se chtělo. Když Soběslav od Kladska, jež byl znova upewnil, zamýšlel jeti s welikau družinou do Morawy, dána mu výstraha podtají, aby péči měl na dwa muže, ježto najati bywše k zavraždění jeho, 15 jen na příležitost pryč číhali. Swěřil se o tom dno 15 Jun. čerwna dvěma svým nejwěrnějším rádčům, kmetům Zdislawowi a Diwišowi, poručiw jim zmocniti se těch lidí bez hluku, aby skrze ně prawí půwodowé takowého úkladu wypátráni byli. Pročez jati jsau podtají a drženi we wazbě; ukázalo se brzy, že byli oba služebníci Lratři Miroslawa i Střezimíra, synůw někdy kmeta Jana, zbraně pak jejich že byly jedem silným napuštěné; i wyznaliť beze wšeho nucení, že od pánůw svých najati byli k zavraždění panujícího knížete. Protož i Miroslav, byw osobně přítomen we družině knížecí, tudíž zatčen jest, a bratr jeho Střezimír, jenž již se byl dal na autěk,

strum et omnes officinas cooperiri jussit etc. — *Idem ibid.*
p. 141: Anno 1135 — metropolis Bohemiae Praga
more Latinarum civitatum coepit renovari etc.

dostižen, a oba w tuhých pautech odwedeni na Wy- 1130
šehrad.

O celém tom aukladu a saudném jeho pořizení zachowány nám zpráwy dosti hojné, ale ne dosti sauhlasné; a jest pochybno, saudě o prostředcích průwodních, jakýchž užíwáno, zdali sprawedlnost aspoň ohledem na některé osoby uchránila se všeho unáhlení. Nepochybujeme sice, že o zawraždění knížete wůbec ukládáno, an zločin takowý za tehdejší lidské paměti bohužel již po dwakrát, na Břetislawu II toliž a na Swatopluku, se byl podaril: ale proti wině mnohých obžalowaných i potrestaných dalo by se mnoho namítati podstatného.

Soběslaw odložiw jízdu do Morawy, pospíšil sobě ku Praze. W oděwu kajícího hříšníka přišed do města, kráčel bosonoh předewším do hlawního kostela sw. Wíta, by vzdal díky slawné bohu a swatým patronům zemským za ochranu žiwota. Přijat jest od národu s nekonečným plesáním; zwoněno všemi zwony w městě a zpiwáno Tě boha chválíme, a když nowina ta rozesla se po zemi, hrnulo se vše k Soběslawowi, blahoslawíce zachránění panowníka milowaného.

O několik dní později, 22 čerwna, byl na Wyšehradě obecný walný sněm zemský; sešlo se k němu asi tři tisíce lidu. Soběslaw sám počal sněmowání dlahau řečí, w nížto líčil celý žiwot swůj, kterak za mládí často vlast opauštěti musel, a dosednuw konečně na stolec knížecí, kterak bez ustání staral se o prospěch i čest země a národu; potom taužil na newděčnost lidí, kterýmž tolikero dobrodiní prý prokázal, před jinými je uctiw a k sobě přiwínuw; připomínal krvawau smrt bratra swého Břetislawa i Swatopluka skrze podobné auklady, a žádal, aby sněmowníci sami saudili obwiněnce. Přiwedeni jsau tedy w pautech, nejprwé wrahowé oba, potom Miroslaw sám, a jeden

1130 z kmetůw zemských předsedal wýslechu. Také Miroslaw přiznal se k aumyslu, zawražditi knížete, ačkoli toho nyní pykal. Tázán jsa, kdoby ho ke zločinu takowému byl nawedl, wyprawowal, kterak Bolesa, služebník knížete Břetislawa do wazby daného, třikrát o to k němu přišel, aniž kdy jej přemluwiti mohl.¹²⁾ Pak že kaplan dworský Božik nawštíwiw jej, předstawowal mu, kterak otec jeho, kmet Jan, předčil někdy mezi všemi šlechtici českými, on pak Miroslaw nyní za nic se newáží, a bratr jeho bez příčiny we wazbě se drží; čas jest, prý, zbawiti se konečně panowníka nad míru hrdého, a posaditi na trůn powolnějšího, jenžby činil, coby oni chtěli. Když Miroslaw k řečem těmto přiwolil, weden jest prý od Božika k biskupowi Menhartowi do Žirčiněwsi, kdežto pak stala se prý umluwa o celý spůsob takowého úkladu.¹³⁾ Biskup zawázal se mu prý slibem, dokládaje se dvěma prsty swatých reliquií: zawraždí-li Soběslawa, že kníže Břetislaw dá jemu, který z pěti těchto auřadůw sobě wywolí: županství Žatecké neb Litoměřické, aneb nejvyšší komornictwí nebo truksastwí aneb maršalstwí;¹⁴⁾ za to že on biskup jemu ručí. Po takowémto seznání obžalowanci ze sněmu wywedeni jsau.

Nazejtří Miroslaw, Střezimír a jeden lékař, který tuším byl wražednau zbraň jedem napustil, jsau w Praze

12) Proč pak asi dobrý druh Bolesa nepokusil se raději sám o zawraždění knížete, když mu i pánu jeho tolik na něm záleželo?

13) Neprawda toho později dokázána. Snad Miroslaw obwiňowal nepřítomného jen proto, aby tím získal odkladu.

14) „Cameram et mensam et agazoniam“ (Pertz XI, 136). Tato jest nejstarší zmínka o auřadech německého spůsobu, do Čech uwedených; za děkana Kosmasa ještě w čele auřednictwa českého stáwal comes palatinus, o kterémž od této doby nikde více řeči není.

na wefejném náměstí za žiwa čtverci, oba pak wrahové 1130
na kolo wpleteni.¹⁵⁾ Někteří mezi obwiněnými, jako
Křiwošud, strýc Miroslawůw, Wácemil a Jindřich, osvěd-
čowali se w newině, a podrobující se božímu saudu
w ohni, staupali na žhawé železo:¹⁶⁾ ale neměwše štěstí
we zkaušce takové, utrpěli poprawu sekerau. Dworský
kaplan Božík při poprawě přimísil se k diwákům: i byw
poznán a ku knížeti přiweden, když žalobám nekladl prý
w ničem odporu, dán jest do želez wladaři knížecímu
k ostřihání. Konečně ubohý kníže Břetislaw, jenž měl
se státi nápadníkem trůnu, co přední půwodce spiknutí,
dne 30 čerwna na hradu Děčíně oslepen jest. 30

Biskup Menhart nebyl w Čechách, když tak těžké Jun.
žaloby naň wedeny, ale na pauti do Jeruzaléma, odkudž
trprw léta následujícího wrátil se. Pře jeho podána hned 1131
na papeže Innocencia II a na Mohuckého arcibiskupa
Adalberta; i našli se tudíž nepřizniwci, žádající jeho ssa-
zení, an prý dle mnění jejich nebyl krom toho ani spů-
sobem kanonickým na biskupstwí wolen. Proti důtce této
chránil jej sice metropolita jeho Adalbert, prawě, že dříve
nežli ho wyswětil, skaumaw wolení jeho, nalezl byl je býti
řádné; proti druhé však mnohem důležitější žalobě ne-
mohl nikdo jiný, leč Menhart sám, osprawedniti sebe. Když
tedy wrátil se do Čech, poctěn reliquiemi a wzácnými
dary od Řeckého císaře, osvědčował se před Soběslawem
a před pány českými co nejslawněji w newinnosti swé,
prawě, že hotow jest podrobili se o to saudu kterémukoliw;
téhož času požádal také přítele a kollegy swého, swa-

15) Tento způsob trestu jmenuje kronikář inauditum tormen-
tum. Snad že ten byl první příklad užíwání jeho.

16) „Ad iudicium destinati Prage per ferrum incesserunt.“
Smělá jejich důwěra i odwaha poslaulyby wěku oswi-
cenějšímu ještě za důkaz jejich newiny.

1131 tého Oty Bamberského biskupa, o radu, kterak by chowati se měl, skličěn jsa břemenem tak těžké žaloby. Papež poručil vyšetřování věci této swému poslowi do zemí Německých, kardinálu Janowi; newědomo však, zabral-li se proto legat sám do Čech. Soběslaw pak a kmetové zemští podali se na výrok arcibiskupa Mohuckého a biskupa Bamberského, poslawše Menharta k nim s poručníky obojí strany náležitě zpravenými. O sw. 28 Wáclawě wrátili se tito do Čech, a s nimi swatý biskup Ota sám. We walném shromáždění lidu ohlášeno slawně: biskup Menhart že nebyl aučasten úkladu o bezžiwoti mocnářowo, a že prost jest i každého zlého w tom podezření, neusilowaw nikdy o wíce, nežli jediné aby kníže Břetislaw swé wazby sprostěn byl. Sprawedliwost tohoto nálezu osvědčili biskupové Ota i Jindřich Zdík a sedmero českých opatůw, skládawše obradem slawným swé štoly, což tehdaž w obyčeji bylo na místě přísahy u nejvyšších důstojníkůw cirkwe. Menhart potom pospíšil sobě ještě do města Remeše we Francii, kdežto pod osobním předsedáním papeže Innocencia II slawilo se koncilium, aby také tam očistil sebe.

Weliká příběhůw těchto wáznost a přísné potrestání winníkůw zdá se že působily blahodějně; aspoň od té doby nezjewil se w rodu Přemyslowcůw nižádný spor wíce za Soběslawowa žiwobyti, aniž o jakém zatykání aneb trestání pánůw zemských další zmínka se činí. Kníže Wratislaw Brněnský ještě před koncem r. 1130 uweden jest zase w dědictwí swé, Znojemský kníže Kunrat ale teprw 1134. Wáclaw Olomucký umřel 1 března 1130 bez dědicůw, a Olomucko zdá se že užíváno w prospěch komery welikého knížete, až r. 1135 Soběslaw propůjčil 30 je Lipoltowi, synu Bořiwojowu. Dne 30 čerwna r. 1131 Jun. dle žádosti zemřelého knížete Wáclawa, w Olomauci

u přítomnosti Soběslawa i všech pánův zemských sídlo 1131 biskupské skrze Jindřicha Zdíka přenešeno jest od starého kostelíka sw. Petra velmi slavně ku kostelu sw. Wáclawa nově založenému, a zřízena tam znova také kapitula.

Smrtí uherského krále Štěpana II (+ 1131) zapleteny jsau Čechy do nových a dlouhých wálek. Byltě tehdaž již jen jediný řádný potomek rodu Arpadowa na živě, a sice Bela II, Soběslawůw swak, již na králowství uherské korunovaný; a jak welice Soběslaw tohoto nešťastného již we mládí od krále Kolomana oslepeného knížete se ujímal, podotkli sme již nahoře. Mezi tím ale našel se i w Kyjewě pretendent, jmenem Borich, ježž Kolomanowa zapuzená manželka, rozená kněžna Ruská, tam byla porodila; Koloman ale za syna swého prý neuznáwal. Tohoto knížete Boricha král Polský Boleslaw Křiwoustý ujaw se, hleděl ho wší mocí powýšiti na trůn uherský; a usilování takové zrušilo konečně dávné mezi Boleslawem i Soběslawem přátelství. Soběslaw zajisté nemoha odepřiti pomoci swé slepému swakowi, musel obrátiti zbraň swau proti někdejšímu příteli. Když Boleslaw nepřátelsky wtrhl do Uher, on aby přinutil jej cauwnauti odtud zase, učinil 18 října 1132 první swůj záhubný wpád do Slez, ježž 1132 opakowal 16 ledna 1133, kdežto na tři sta wesnic prý poplenil, a pak ještě třikráte w témž roce; také r. 1134 pokračowáno tímto ukrutným způsobem, jen že rozjitřeností ještě zvýšenau, až konečně 26 máje 1135 Lothar 1135 sprostředkowal pokoj mezi třemi panowníky. Šěstí wálečné bylo přitom Čechům vždy přízniwo a dávalo laupežiwosti jejich bohužel až příliš podnětu. Rozumí pak se, že Bela II, jakkoli často sklíčený, uhájil se na trůnu.

Soběslaw zdá se, že požíwal s Adletau uherskau

1135 vždy nekaleného štěstí w domácnosti. Láska jeho manželská nabyla také politické důležitosti, řídíwši ho i w poměrech k cizině; a není pochyby, že i Adleta milowala jej celým srdcem, ana po jeho smrti hořem pro něho se utrápila ¹⁷⁾. Přemyslowci, kteří do té doby míváli obyčej, ženiti se předewším w Němcích, obrátili pozor swůj na čas, snad jejím nawodem, wíce k východu: Wratislaw Brněnský pojal r. 1132 z Rus manželku, která krásau newidantau předčila prý wšecky kněžny wěku swého; Kunrat Znojemský dožádal se skrze Soběslawa r. 1134 Marie kněžny Srbské, Belowy swekruše, k manželstwí. Takéž Bela II, jako prwé Lothar, chtěl se Soběslawowi státí kmotrem, i powolal noworozence jeho r. 1134 s biskupem Menhartem k sobě do Uher, kdežto dne 3 čerwna 1137 stal se mu křestným otcem. O welikonoci r. 1137 oba panowníci sjeli se spolu w Olomauci. Později Adleta zajela také ku kráľowskému bratru, aby přítomna byla u slawného pohřbu otce swého Almusa, jenž před desíti léty umřel byl we wyhnanstwí, a jehož kosti nyní teprw do Uher přivezeny byly. O letnících měl Soběslaw zase we Kladsku slawný sjezd s Boleslawem Křiwoústým a se syny jeho, aby staré přátelstwí opět obnoweno bylo; a i toto jednání wedlo konečně ku kmotrowstwí, an Boleslawův syn Wladislaw brzy potom w Němci we Slezsku držel na rukau při křestu Wáclawa, nejmladšího syna Soběslawowa.

Pokojné poměry k říši Německé trwaly bez porušení. Když r. 1132 Lothar nejprwé do Říma se strojil, Soběslaw dle umluwy wyprawil s ním 300 jezdcůw pod kní-

17) Ductrix Adleyta, moribus honesta et praeclara, — tacta cordis sui doloribus — post obitum mariti sui etc. *Contin. Cosmae* ad ann. 1140 (p. 333).

žetem Jaromírem, synem Bořiwoje II. Ale i ke druhé 1137 jeho jízdě do Itálie r. 1136 poslal mu pomocný zástup oděncůw, i chodil vůbec často ke dworu císařowu, kdykoli blížek býwal hranic českých. Zdali ostatně prawda jest, že Lothar r. 1135 daň Polskau od r. 1132 více neplacenau pro Soběslawa wynutil a přijal ¹⁸⁾, nedá se nyní rozhodnauti.

Totéž přátelství, jako k Lotharowi, chowal Soběslaw po jeho smrti (+ 3 pros. 1137) také k jeho nástupci Kunratowi III, prwnímu to Staufowci na trůnu Německém (od 13 března 1138). Již za prwního léta ozbrojil se 1138 jemu ku pomoci proti Sasům, kteří Kunrata za krále přijmauti nechťeli, a léta následujícího (1139) bylo hlavně jemu děkowati za prospěch wálky proti nim wedené. Ale již weliká ta ochotnost nebyla prosta ohledůw sobeckých.

Když Soběslaw cítil blížiti se konec dnůw swých, počal mysliti na věci, které po něm přijíti měly. I není pochyby, že ohlédaje se w rodu Přemyslowcůw po swém nástupci, nemohl dáti walné útěchy srdci otcowskému; toho zajisté nemohl nepředwidati, že otázka o poslaupnosti na trůnu rozhodnuta bude nikoli právem, ale jen mocí a přízní. Kdo po něm, dle zákonu seniorátního ještě vždy neodwolaného, měl nejlepší práwo, není nám již ani známo; zdá se, že žádná strana již nekladla na to wáhy. W takowém věci stawu nelze téměř ani za zlé míti Soběslawowi, že láska otcowská podwedla srdce panowníkowo. Ačkoli nejstarší syn jeho Wladislaw nebyl ještě tuším ani dwacetiletý, snažil se předce získati jemu nápad trůnu. Již dříve (1137) odjaw knížeti Lipoltowi

18) Otto Frisingensis l. VII, cap. 19, pag. 149. Dobner Annal. VI, 235.

1138 Olomucko, dal je byl tomuto synowi swému; nyní (1138) uprosil krále Kunrata III na sněmu w Bamberku (22 máje), že mu knížecí prápor český propůjčen již napřed w léno, a swolaw šlechtu českau vyšší i nižší na sněm 29 do Sadské ke dni 29 čerwna 1138, nawodl oba tyto Jun. stawy dílem dary a sliby, dílem i nucením, že jej uznali za budaucího panowníka swého ¹⁹⁾. Nicméně stalo se, že titěž stawowé, dříwe ještě nežli Soběslaw ducha pustil, přikročili k nowému a jak prawili swobodnému wolení welikého knížete českého.

Po wymření rodu Grojského na počátku r. 1136 země Niseni a Budišín, jež někdy král Wratislaw dal byl Wiprechtowi w léno, wrátily se k Čechám opět, kdežto jiné jeho dědictví od císaře Lothara propůjčeno jest markrabowi Mišenskému, Kunratowi z Witína. Mimo to 1139 ale Soběslav r. 1139 vyplatil zase ode wdowy po Jindřichowi Grojském několik hradůw za 700 hřiwen, i připojil je k zemi swé.

Na podzimku téhož roku konal panující kníže cesty po východních Čechách, kdežto nejedno místo znova byl ohraditi kázal. Tuším že předwídal různice a zmatky Polské, ježto nastati měly po smrti Boleslawa Křiwoustého († 28 října 1138) skrze jeho syny, a protož záhy pečowal o lepší ochranu Polského pomězi České říše. Zejména dal tehdáž stawiti Hostín hrad, čili nynější Hostinné, přebýwaje při tom nejwíce we Dwoře u Chwojna (snad dnešním Dwoře Králowé). Tu postižen jest nemocí

19) Dux Sobezlaus primi et secundi ordinis militibus suis edicit, ut quantocius Saczka ad se convenient; quod cum factum fuisset, dux ipse partim rogat partimque imperat, quatenus fidem, quam filio suo post mortem ejus servare velint, se praesente sub sacramento confirmarent; quod et factum est. *Contin. Cosmae ad ann. 1138*, p. 327, ap. Pertz 141.

smrtnau dne 17 prosince 1139; pročež nesli ho do 1139
 nowě wystaweného hradu, kdežto s pobožnou důvěrou¹⁷
 a oddaností křesfanskau připravowal se ke smrti. Po^{Dec.}
 mnohém trápení zesnul konečně na Hostinném dne 14 1140
 února 1140 v náruči milované manželky své Adléty,¹⁴
 kteráž potom, hořem skličena, dne 15 září následowala^{Feb.}
 za ním do věčnosti. Tělo jeho přivezeno jest na Wy-¹⁵
 šehrad, aby tam odpočíwalo wedle otce Wratislawa i
 matky Swatawy. Patero dítek pozůstalo po něm: synové
 Wladislaw, Soběslaw (II), Oldřich a Wáclaw (II), i dcera
 Marie, wdaná w prwém loži za Lipolta markrabi Rakau-
 ského (1138), we druhém za Heřmana knížete Korutan-
 ského.

Horliwý biskup Olomucký Jindřich Zdík we společ-
 nosti opata Sázawského Sylvestra i mnoha pánůw českých
 již na počátku r. 1137 zabral se podruhé na pauf do
 Jeruzaléma. Poněwadž ale meškawše dlaho w Cařihradě,
 dostali se teprw po welikonoci ke swatému hrobu, umí-
 nil si biskup zůstati tam a dočkati nowé welikonoci. Tu
 oznámiw se ponejprw s řeholau Premonstráckau, wstoupil
 sám do ní a přiwedl ji do Čech léta následujícího. A ne-
 jen on, ale i Pražský biskup Jan snažili se welice zwe-
 lebiti řeholu tuto w zemi naší, kdežto posud kromě Be-
 nediktinské žádná jiná nebyla známa. Jan biskup oběto-
 wal prwní městiště i statky k wystawení na Strahowě
 prwního premonstráckého kláštera českého; zemřel však
 dne 8 srpna 1139, dříve nežli stawení dokonáno bylo.
 Důstojný Sázawský opat Silvester, jenž po jeho smrti
 wolen byl na stolici biskupskau dle žádosti knížete So-
 běslawa, po skonání tohoto zase odřekl se důstojenství
 biskupského netoliko ze skromnosti, ale i z pobožné
 ostýchawosti, aby do politických záležitostí zemských
 nemusil se wkládati; načež pražský probošt Ota dne

1140 23 února 1140 na biskupství wolen a w Mohuči téhož léta dne 28 máje vysvěcen byl. Ten také ukázal se býti horlivým podporowatelem nové řeholy, kteráž i do Benediktinského kláštera Želiwa, jež Soběslav r. 1139 byl založil, neza dlouho potom (r. 1148) uwedena jest.

ČLÁNEK DRUHÝ.

WLADISLAW II.

Jeho wolení. Jednota proti němu. Kniže Kunrat II Znojemský. Bitwa u Wysoké. Obležení Prahy. Kunrat III w Čechách. Papežský legat Guido. Biskup Jindřich Zdík a knížata Moravští. Křížová výprawa do Palestiny. Nowé klášterové w Čechách. Fridrich I Barbarossa; powýšení Rakaus. Wladislaw stal se králem. Výprawa proti Milánu. Biskup Daniel. Schisma. Výprawa proti císaři Emanuelowi. Spory s císařem Fridrichem I. Král Wladislaw odřekl se trůnu; jeho smrt.

(R. 1140—1173).

Za posledních dnůw Soběslawa I opakowaly se w ná- 1140
rodu Českém tytéž události, které i před patnácti lety,
když panování bratra jeho Wladislawa I ku konci se
chýlilo, již se byly sběhly. Nyní jako tehdaž nástupce
trůnu již byl jmenován, ode stawůw přijat a nad to ještě
i od krále německého stwrzen: a přece skutečné dosed-
nutí naň synowi Soběslawowu nyní o nic nezdařilo se
lépe, nežli tehdaž Olomuckému knížeti Otowi. Přední
pánové čeští, jak mile nabyli jistoty, že nemocný pa-
nowník nepozdraví se více, počali scházeti se ku poradě
o nastávající proměně, nejprwé podtají, potom i weřejně,
na Wyšehradě. Dlouhé zanedbání základního zákonu mon-

1140 archie zawodilo Čechy do všech nebezpečí vlády nedědičné.

Soběslawův vyšší duch panownický a odvaha různá přišly byly newhod hlavám národu: pročež tauženo nyní po takowém pánu, od něhožby více nadíti a méně obáwati se bylo. Ustanoweno tedy woliti sobě mocnáře dle vlastní chuti swobodně, ačkoli wolíci spokojili se rádi, nehledati jeho kromě rodu Přemyslowcůw. Načerat slul onen muž, jenž wynikaw jméním, duchem i zkušeností mezi krajany swými, provozowal tehdaž přední moc w národu; k němu co woliteli obracel se zteteť všech ostatních sněmowníkůw;²⁰⁾ po něm požíwal nejvíce wplywu a wáženosti biskup Olomucký Jindřich Zdík. Wolený tehdaž ku Pražskému biskupství opat Sylvester, jenž Soběslawowi wčeren zůstati žádal, wida co se připravowalo, ustaupil a poděkowal se raději, jakož sme již podotkli. Na to swoleno téměř jednohlasně k nej-

17 staršímu synowi někdy Wladislawa I, jenž dne 17 února Febr. 1140 s welikau slawností nastolen byl co *Wladislaw II* na staroswatém stolci knížecím w Praze. Aby pak odwrátili od něho všeliké nebezpečí se strany Soběslawicůw, oženili ho s Kedrutau, sestrau markrabě Lipolta Rakauského a polausestří krále Kunrata III Staufowce; načež Kunrat s tautěž ochotností jal se twrditi wolení nowé, jakož byl potwrdil předešlého. Olomucký kníže Wladi-

20) Confluxerunt cuncti primates Bohemi in urbem Wissegrad et die noctuque consilia tractantes, illi illum et illi illum eligere et inthronizare contendebant. Omnis tamen ille conventus solum Nacerat intendebant, ut cuicumque ipse faveret, huic omnes pariter unanimiter subjacerent. *Contin. Cosmae ad ann. 1140* (pag. 330. 331, ap. Pertz p. 145.) Zdali známé w Čechách městečko Načerac (we Wlašimsku) má jméno swé od tohoto neb jiného Načerata, nelze rozhodnauti.

dislaw Soběslawic, k jehož ujmě nové wolení se stalo, 1140 musil za wděk míti jakési opatření w Čechách, aby nad ním lépe dohlédati se dalo; a na jeho místo powolán z Rus Ota III, syn někdy Oty Černého. Stejnau dobau připuzeni jsau všickni knížata Přemyslowci, aby Wladislawa II uznali za welikého knížete a pokořili se jemu.

Nelze již uhadnauti, co nejvíce napomohlo k tomuto powýšení nového panovníka, památka-li otce dobrotivého, či vlastní jeho slibové, anebo biskupa Olomuckého předwídací důmysl a přizeň: o tom však není pochyby, ano wyswítá z dějin následujících, že tím wolením hledělo se ku prospěchu ne tak země celé, jako raději wolitelůw samých, a protož že nový mocnár zawázán také jakausi kapitulací. Načerat a jiní pánowé nepochybowali, že Wladislaw II howěti bude žádostem jejich we všem, a že nechá je prowozowati vládu w zemi dle vlastní jejich wůle; znalif jej potud co pána weselého, ztrawného a bezstarostného, i nadáli se, že nebude moci bez nich obejiti se. W této však sobecké naději widěli se brzy sklamány, k welikému pro národ štěstí. Jak mile zajisté Wladislaw II upewněna se cítil na trůnu, hned jal se jewiti tolik samostatnosti ducha i různé síly, že i nejbližšího předka swého ještě přewyšowati se zdál.²¹⁾ Nechaltě sice pánům auřady jejich, ale w jeho radě přewládala vlastní jeho wůle; a jak mocně uměl doraziti, kde potřebí, ukázalo se brzy, když (w měsíci březnu 1141) dal schytati a powěšeti množství laupežníkůw po 1141 celých Čechách;²²⁾ přední mezi nimi, pro důkladnější

21) Sauwěký Radewich, kanowník Frisinský, takto líčí Wladislawa II: Vir ingenio validus, viribus praepollens, consilio, manu, audaciaque magnus. (W Urstisiowě wydání, I, 484).

22) Jímání laupežníkůw za starodáwna, pokud vlády ještě nemíwaly ku pomoci swé ani stálých wojsk, ani umění

1141 výstrahu, wiseli dlouhý čas na dnešním Žižkowě. A věru, kdyby vláda nyní dostala se byla do rukau méně schopných, a kdyby Wladislaw II byl nepodržel žezla celých 33 let: jednota i důklad říše české ještě tuším v běhu XII století, kdežto z vlastního lůna jejího tolik rodilo se pořád žiwlůw rozvratných, bylyby se rozpadly tuším na věky.

1142 Když Načerát a přátelé jeho widěli, že nemají při wládě zemské co řiditi, počali se nepokojiti, a scházewše i radiwše se často podtají, jali se nařikati hlasitě, že nedobře wolili, an Wladislaw prý ke wládě neschopným se býti ukazowal.²³⁾ Aby mohli tím jistěji swrhnuti ho zase s trůnu, zabírali se jeden po druhém ku knížatům Morawským, a spojili se tam u welikau jednotu, ku kteréž přistaupili také Wratislaw Brněnský, Kunrat II Znojemský, Ota III Olomucký, Bořiwojowi synowé Spytihněw a Lipolt, a Wladislaw syn Soběslawa I; poslední, jenž nedlouho před smrtí krále Bely II († 13 února 1141) do Uher se utekl, již se byl odtud wrátil zase. Nadarmo připomínal Wladislaw II jednotníkům powinnosti a přísahy jejich a swá dobrodiní; ani Olomucký Ota III, ježž byl z wyhnanství sám nazpět powolal, nechtěl slyšeti řečí

dělostřeleckého, náležiwalo k nejpracnějším a nejnesnadnějším jejich úlohám, protože laupežníci nacháziwali útočiště i ochranu we hradech a w zámcích, jichž někdy dobytí naprosto lze nebylo. Proto současně uwězněnf mnohých zlodějůw we všech končinách země české musí se považowati co wýjew a důkaz energie neobyčejné.

23) *Chronicon Vincentii canon. Prag. in Dobneri Monum. Boh. tomo I, pag. 32*: Quidam nobiles in terra hac meliora beneficia obtinentes, cuncta secundum voluntatem eorum disponere voluerunt; et cum hoc adipisci non possent, conventicula tractantes reuera de sanguinibus, dicunt se male elegisse sibi dominum, qui tanti ducatus gubernacula regere non posset etc.

jeho. Knížata woliwše sobě Znojemského Kunrata II za 1142 welikého knížete, se znamenitau moci brannau dali se w pochod do Čech, aby jej tam posadili na trůn.

Poněwadž přední páni čeští byli w jednotě a jen málo čelnějších zůstali Wladislawowi wěrní, bylo nebezpečí jeho patrné a weliké. Mezi wěrnými jmenují se zvláště kmet Welislaw, Wladislawůw přítel od mládi, Olomucký biskup Jindřich Zdík, a kmetowé Časta, Smil se syny swými i Ben; také oba bratři welikého knížete, Jindřich a Děpolt, byli radni a pomocni horliwě i wěrně. Wladislaw sebrav wojska co nejwíce mohl, postavil se s ním na hoře Wysoké²⁴⁾ proti wojsku Morawskému, ježto u mnohem větší síle do Čech již bez odporu bylo wtrhlo.

Dne 24 dubna 1142 přitáhli Morawané a Načerati pod Wysokau, a den tento ztráwen ještě marným s obau stran wyjednáváním, ano co do hlavní věci, kdoby měl pánem býti w zemi, každé pokojné narownání již se bylo stalo nemožným; teprw den zítřejší (25 dubna) měl o tom 25 rozhodnauti krvawě. Boj strhl se s obau stran welmi Apr. krutý, a Wladislawowy růžowé prápory již počaly witězně klestiti sobě cestu skrze zástupy nepřátelské: ale w okamžení rozhodném někteří zrádcowé w jeho wojstě, dawše sobě umluwené znamení, wzkřikli „spas se, kdo můžeš,“ a buďto hanebně na autěky se dali, aneb weřejně k nepřátelům se připojili.²⁵⁾ Následkem toho Wladislaw se

24) Leží w Čáslawsku, od Kutnéhory k západu, mezi Suchdolem a Malešowem.

25) Cum vexilla rosea, signa bellica, sibi invicem jam de prope minarentur victoriam, quidam nobiles perfidi, quia nondum fœx eorum erat exinanita, in ipso congressu de exercitu ducis Wladizlai effugiunt, signa conducta dantes et sese alta voce esse jam per omnia victos clamantes. *Vincentii chron.* in Dobneri Monum. I, 33.

1142 swými obklíčen jest nezadlauho se všech stran od nepřátel. Ale w nejwětší potřebě objewila se také nej-
ušlechtilejší wěrnost i odwaha; zástup očistau nenadálau
ztenčený, setrwaw hrdinně w boji, wymohl sobě, ač již
ne wítězství, alespoň čestného cauwání. Dwa nejuda-
nější wůdcowé čeští, Smil a Ben, padli na bojišti za obět
oddanosti swé; Welislaw, Časta i jiní měli těžké rány.
A však i prwní půwodce wálky, Načerát, padl byl se
mnohými swými, a Kunrat po bitwě necítil se silna dosti,
aby mohl důrazně stíhati Čechy a založiti jim cestu ku
Praze.

Wladislaw smělý a opatrný uměl poraditi sobě i
w neštěstí. Zawřew rychle Prahu, dal oprawiti zdi její
a opatřil město jak zásobau potravý, tak i udatnau po-
sádkau; manželku swau nechal u měšťanůw, a wrchní
welení nad hájiteli města i stolce knížecího swěřil bra-
trowi Děpoltowi.²⁶⁾ Druhý bratr Jindřich poslán jest,
aby přiwedl z krajin nowé wojsko, zvlášť z Budišínska.
On sám, a s ním Welislaw i biskup Zdik, pospíšili sobě
ku králi Kunratowi do Wircpurka, chtějíce namluwiti jeho,
aby wojensky přispěl do Čech ku pomoci.

Jednotníci morawští a čeští přitáhše před Prahu, ob-
klíčili ji se všech stran. Dobýwání města dalo se we-
lením Znojemského knížete mocně a důkladně; wálečné
stroje všelikého spůsobu, weliké praký a bořící hady,
sužowaly je dnem i nocí.²⁷⁾ Takowé však škody udatný

26) Dux Wladizlaus firmata praedicta civitate (Praga), fra-
trem suum Thebaldum in ea cum D. Gertrude uxore
[sua, — cum quibusdam militibus valde bellicosus pro
tuenda civitate et principali throno, quodam saxo, quon-
est nunc in medio civitatis, pro quo non solum nunc,
sed etiam ab antiquo multa millia militum bello corrue-
runt, Pragae dimisit. Vincent. l. c. (pag. 34.)

27) Conradus — Pragam obsidet, armatos circumquaque

Děpolt hojně oplácel tím, že častými krutými výpady ne- 1142
málo nepřátel zporážel a mařil všecka jejich úsilí; jen
předměstí lehla popelem, a okolní wsi popleněny jsau.

Král Kunrat, staraje se o sestru swau Kedrutu, a zís-
káán jsa také slibem znamenité odplaty, wyprawil se
s wojskem na rychlost sebraným do Čech, a Wladislaw
táhna napřed, wedl ho po sobě. O tom dowěděwše se
záhy dobywatelé Prahy, umínili zdwojnásobiti úsilí swé.
Metány ohně do města, na kláštery, chrámy a domy.
Střela ohniwá zapáliwši kostel sw. Wita, obrátila jej
w popel se všemi jeho poklady. Také panenský klášter
u sw. Jiří ztráwen jest zážehem, a panny utekly, so
k sw. Janu pod Petřinem; hrůza, péče i smutek panowaly
w městě, a přece o vzdání se ani se nemluwilo. Napo-
sledy umínil Znojemský Kunrat táhnauti Němcům wstříc:
ale wyzwědači jeho, spatřiwše ležení nepřátelské na
polích za Plzní, podávali o počtu a brani jeho zpráwy
nepokojující; od pozlacených přilbic, šitůw a brnění blý-
skaly pryj we slunci hory a lesy. Tu opustila jej od-
waha k dalšímu boji; bez meškání dal se na zpáteční
cestu do Morawy, a celá konfederace rozptýlila se. O let-
nicech (7 čerwna) již král Německý na Wyšehradě od 7 Jun.
Wladislawa i Kedruty slawně přiwitán jest, — wítěz, ne-
widěwší ani nepřitele. Za několik dní obdržew umlu-
wenau náhradu, wrátil se pokojně do Němec zase.

Biskup Olomucký Jindřich Zdík již drahně let nebyl
w dobré vůli s Morawskými knížaty. Když tito po-
wstali proti welikému knížeti, on zůstaw mu wěren, spro-
wázal ho sám i do bitwy u Wysoké, i ku králi Kunra-

adhibet, machinas, ballistas, sagittarios instruit, ad ulti-
mum in monasteria, in claustra, in aedificia ignes mittit.
Contín. Cosmae ad ann. 1142 (pag. 336, ap. Pertz
XI, 147).

1142 towi do Němec, a směle byl mu we všem raden i pomocen. To wedlo k záští zjewnému. Knížata wyhlásiwše biskupa za nepřitele, vlasti, zmocnili se hned všech jeho statkůw a příjmůw: on pak wynesl na ně, co wěrolomce, a skrze ně na celau zemi klatbu se zastawením služeb božích, kteráž od papeže Innocentia II stwrzena i přitužena byla. Osud jeho určen byl napotom wálečným štěstím Wladislawovým; a poněwadž tento w běhu léta 1142 již nemohl wyprawiti se do Morawy, musel Zdik zůstáwati w Čechách i w Bawořích. Mezitím w Praze na pobořeninách powstávaly stawby krásnější a pewnější, a kostel u sw. Wíta opatřen krowem kamenným proti nehodám ohně.

1143 Léta následujícího sebral Wladislaw II pole, aby šel potrestat zpaury Kunratowy a jiných knížat Morawských. Nejprwě wtrhl do Znojemska, ohněm a mečem pleně tu zemi; potom obrátil se proti Wratislawowu Brnu, a dal je laupežným bojownikům swým w kořist, kteřížto wše, čeho s sebau odnesti nemohli, ohněm ničili. Odpor knížat neuchránil krajin aniž oblomiti mohl rozhněwaného wítěze. I wida Wladislaw, jak Čechové we výprawě takowé sobě libowali, umínil tauže ranau nawštíwiti také zemi Oly newděčného. Takž tedy celá Morawa popleněna jest a uwedena Wladislawowi samému w poslušenství. Bojownicy wrátiwše se s bohatau kořistí domůw, nad to poděleni jsau od wéwody hojnými statky, kteříkoli wěrností a udatenstwím se wyznamenali. Té doby také wěrný jeho Welislaw powýšen na jeden z nejčelnějších auřadůw zemských, učiněn byw kastellanem Wyšehradským.²⁸⁾

28) Srown. o tom wyprawowání w *Monatschrift des böhm. Museums*, 1827, October, str. 30 — 59 pod nápisem: Konrad II, Fürst zu Znaim, von J. W. R. v. Schwabenau.

Také církevní poměry w Čechách i w Morawě octly 1143 se byly skrze odboj u velikém nepořádku. K naprawení jejich a spolu k vymezení všech ještě zbývajících zlých obyčejůw wyslal Innocentius II kardinala Guido s plnou mocí do Čech. Nebylotě arci snadno, smířiti rozjiltřené strany, krotiti odbojné a do bujných a pomsty chtiwých wštipiti křesfanskau pokoru a lásku: a však nad naději a nad wíru mnoho zdařilo se opatrnosti a stálosti jeho neunawené skrze půl třetího léta (1143—1145). Nejprwé zabral se do Morawy, poněwadž země ta wždy ještě klatbau stížena byla. Stáloť ho mnoho péče a práce, až konečně sklonil knížata i národ, že se zawázali přisahau k auplnému dostiučinění biskupowi swému. Potom přes Pasow, kdežto Jindřich Zdik přebýwal, šel s ním a s jeho družinau do Prahy, podáváje se i s biskupy za prostředníka mezi knížaty. Wladislaw nezdráhal se přiliš, odpustiti zpronevěřilým strýcům, kdyžby se mu poddali a podrobili se způsobu pokory, tehdáž obyčejnému. Přistaupili tedy před jeho trůn we slawném shromáždění, kloníce se hluboce pod meči tasenými nad šíjemi jejich.²⁹⁾ I pamětlíw jsa, že otcowé jejich byli také otcowé jeho, smířil se s nimi Wladislaw cele, přisahal nikomu zlým nezpomínati tqho, co se stalo, a wrátil Kunratowi, Otowi i Wratislawowi někdejší jejich auděly w Morawě zase.

Podporowán byw Wladislawem a manželkau jeho různě i horliwě, kardinal Guido provedl také důležité proměny a oprawy w duchowenstwu obau zemí. Wšickni kněží ženatí, aneb na kněžstwi nedoswěcení, odlaučení jsau nawždy od swých manželek aneb zbaweni důstojenství; s losem takovýmto potkali se i probošt pražský

29) *Gratiam ducis Wladizlai, colla sua eburnea gladio suo submittentes, acquirunt, et provincias suas, licet devastatas, habere permittuntur. Vincent. chron. l. c. p. 35.*

- 1143 Jurata, někdy kancléř Soběslawa I, děkan kapitulní Petr, Vyšehradský probošt Hauk, Olomucký děkan Tomáš a jiní mnozí. Dále nařídil rozdělení a obmezení obou biskupství w jednotlivé farní obvody, i zapověděl konečně, pro uwarování všelikých neřádůw, aby budaucně svěcení kněžské nedávalo se žádnému žákowi, leda pro určité obroky čili beneficie.³⁰⁾ Nelze zapírat, že po odjezdu jeho tato příkázání všelijak opět přestupována i rušena jsau: ale opravdowost a přísnost, kterýmiž je w skutek uwozowal, utkwěly hluboce w paměti lidské i nesly brzy owoce zdárné.
- 1144 W této době, a tuším prostředkowaním téhož legata, také stará pře o Podiwín mezi biskupy Pražským a Olomuckým dowedena ku konci swému. Olomučtí až potud byli hojně stížnosti o to wedli nadarmo, ježto Pražští z držení swého wywesti se nedali, až konečně Wladislaw, postaupiw těmto Želiwska za náhradu, odewzdal Podiwín biskupowi Zdikowi a jeho nástupcům právem dědičným.³¹⁾
- 30) Wiz Guidonis card. et apost. sedis legati literae in (Jos. Dobrowský) „De sacerdotum in Bohemia coelibatu narratio historica,“ Pragae 1787. 8. Pelclowa kronika česká w Pr. díl II, 1791, str. 214—216 Ant. Boczek Codex dipl. Moraviae, I, 223, 224. Erben regesta Bohemiae pag. 105.
- 31) W Olomuckém arcibisk. archivu chowají se o aktu tomto dvě listiny, jedna od Wladislawa II, bez datum, proti kteréžto co do formy i obsahu dá se málo namítati, a druhá od německého krále Kunrata z roku 1144 (daná u Babenberka bez udání dne ap. Boczek l. c. pag. 228), kterauž pokládáme za více nežli podezřelau. Slow „reverende pater Henrice, Olomuc. praesul, quem prae omnibus regni nostri pontificibus elegimus“ jistě žádný německý kancléř ani nepsal, ani psátí nedal, ať nic nedáme o množství jiných podobných známek menších. Takéž listina tato bylaby ta jediná w dějinách našich, kdežto král německý bylby se osmělil wkročiti w práwa wrchnosti mocnářůw českých a wnutí jejich

Dáwné swé nenáwisti proti tomuto biskupowi mo- 1145
rawští knížata Wratislaw a Kunrat ani po smíření odlo-
žiti nemohli; a k nim přidružil se w této věci, newě-
domo z které příčiny, také Wladislawůw udatný bratr
Děpolt, jenž tuším vládl tehdáž krajinau Jemnickau w zemi
Morawské. Jen Ota Olomucký držel s biskupem swým
wěrně, i jal se sprowázeti jej osobně, když Zdík wolán
byw od papeže do Říma, na počátku r. 1145 nastoupil
tam cestu. Na pomezí Olomuckém i Znojenském, kdežto
noclehem byl we dvoře jakémsi, přepadli jej a družinu
jeho tři knížata onino, jako laupežníci, mocí brannau;
nejisto, chtěli jej zavražditi, aneb jinak vychladiti se
na něm. S nimi byli Jurata, Domaslaw, Slawibor, Hauk,
Kuna, Mikul, Hroznata, Rodmil, Bohdan a jiná sběh.
Překwapen byw ubohý biskup, téměř před očima swých
stíhatelůw dal se na autěk temnem nočním, i ukryl se
we sněhu blízkého křowí; také kníže Ota spasil se autě-
kem. Mezitím obstaupen dwůr pochodněmi rozžatými
a prohledány všecky jeho kauty, družina biskupowa trýz-
něna, věci jemu náležité drancowány, a na úswitě, když
ho nelze bylo naleztí, w požeh dáno celé stawení. Sedlák
jeden w noci uhodiw maně na biskupa, zimaui již na polo
zkřehlého, dal mu swé šaty, posadil jej na koně, a wedl
zápolími rychle do Litomyšle. Tam poležel Zdík těžkau
nemocí drahně času, nežli Wladislaw nehodau jeho roz-
želený mohl jej dáti zanesti do Prahy.³²⁾

Teprw na konci měsíce máje biskup Zdík, we prů-
vodu kardinala Guido i Pražského probošta Daniele, došel

zemí. Toho bylby wěru ani Wladislaw nedopustil, ani
wěrný jemu Zdík nežádel.

32) Chron. Vincentii l. c. pag. 36, 37. Srow. listinu u Bočka
I, 232, 252, u Erbena p. 112 a 118. Sedlák onen,
jménem Soběn, a syn jeho Bolebud, darowání potom
za služby swé wesnicí Libinau w Morawě. (ib.)

1145 w městě Viterbě dworu nowého papeže Eugenia III. Tento welice popuzen onau nešlechtností, o letnících (3 čerwna) sám w kostele u welikém shromáždění wynesl klatbu na tré knížat a na pomocníky jejich; naproti tomu pochwáliw (dne 2 čerwna) bullau zvláštní Wladislawa II i jeho manželky pobožnost, mírnost a horliwost při pro-
 5 Jun. wozowání oprawy w duchowenstwu, potom (dne 5 čerwna) poraučel jemu, aby klatbu od papeže nad nešlechtníky wyřčenau netoliko w zemích swých ohlásiti dal, ale jí také propůjčil rukau swětskau potřebného důrazu a moci.³³⁾

Weliký kníže nomohl bez srdečné lítosti patřiti, že mezi winníky klatbau stíženými byl také milowaný jeho bratr Děpolt; i dal sobě welice záležeti, aby strany opět smřiti mohl. Děpolt nawedl na to, že wydaw se r.
 1146 1146 na paut do Říma, dosáhl tam rozřešení pokáním a dostiucněním. Bruňský kníže Wratislaw, byw raněn mrtwicí, uznal w tom trest od boha za hřích swůj, i podával se k jakékoli náhradě. K jeho prosbám biskup Zdik sám přišed k posteli nemocného, přimlauwal se zaň u Eugenia III, tak že i on klatby sprostěn jest (dne 25 máje 1146). Na místo nenáwisti zastaralé wstoupila přízeň, od té doby neporušená. Jen Kunrat Znojemský nechťel kořiti se, a našli se tři kněží w zemi jeho, Bo-lemil, Bohumil i Strich, kteříž odvážili se na wzdor klatbě papežské wykonáwati služby boží, jako jindy. Proto Morawa od welikého knížete opět wálkau nawštíwena, hrad Znojemský dobyt a sbořen, a Kunrat wypuzen do wyhnanstwí. Toto neštěstí okrotilo konečně hrdau jeho mysl; skrauseně jaw se prositi za odpuštění, a požíwaje přimluwy německého krále Kunrata, našel opět milost jak u Wladislawa II, tak i u knížat církewních, a uweden

³³⁾ Bully papežowy tištěny jsau w Bočkowě Morawském diplomatáři, I, 235, 236. Erben regesta Boh. 113, 114.

zase w držení předešlé krajiny své, ač nyní téměř prý 1146 jen pauště.³⁴⁾

Od té doby, co na východu první velikau kruciatau pod Gotfridem z Bulionu (r. 1099) Jeruzalém dobyt a zvláštní křesfanské králowství w něm založeno bylo, upírán jest se západu z celého křesfanstwa pozor bez přestání ke swaté zemi, a i z Čech i z Morawy putowali tam hojní zástupové téměř každoročně. Králowství ono udrželo se bylo až posawad jak vlastní silau swau, tak i pomocí pautníkůw křesfanských a udatností řehol rytířských, ježto k ochraně chrámu a hrobu swatého i k opatrowání nemocných tam nowě zřizowány jsau. Když ale dne 13 prosince 1144 veliké a pevné město Edessa, přední Jeruzaléma záštita, od moslemůw wedením mohutného knížete Mosulského, jménem Zenki, autokem wzata, a powěst o tom, spolu s woláním papeže Eugenia III o pomoc, rozléhala se po Europě, stalo se veliké pohnutí duchůw mezi křesfany, větší ještě nežli před léty padesáti. Nadšená slowa swatého Bernarda opata Klaravalského dojala na statisíce Francausůw i Němcůw, že wzali na sebe znamení kříže; w čele jejich stáli králowé Ludwík VII a Kunrat III sami, a knížata i páni větší neb menší bez počtu. Také w Čechách čteno slavné 1147 prowolání jeho ku křesfanům po kostelích před mocnářem a národem; a kde nestačilo slowo psané, dorazila ctěného Zdika mluwa ohniwá.³⁵⁾ Wladislaw II cítil se puzena w srdci swém, aby ke cti boží a pro bříhůw odpuštění sám také ozdobil se znamením kříže; a příkladu jeho následowali bratr jeho Jindřich a Spytihněw Boři-

34) Chron. Vincentii l. c. p. 37.

35) Psaní Bernardowo tištěno w Bočkowě diplomatári, l. c. p. 255. Erben pag. 119. — Srow. Chron. Vincent. p. 38.

1147 wojic knížata, i weliký počet jak pánův českých, tak i obecného lidu. Na počátku měsíce čerwna 1147 připojiwše se ku Kunratowi III w Rakausích, aučastnili se napotom všech pohod i nehod wojska německého. Zpráwa zemských věcí w nepřítomnosti panowníkowě wzal na se jeho nejmladší bratr Děpolt.

Také jiní knížata Morawští, zejména bratři Ota III a Swatopluk Olomučtí a Wratislaw Brněnský, wzali této doby znamení kříže na sebe spolu s biskupem Jindřichem Zdíkem: ale táhli s ním k sewěru, we společnosti Němcůw, zejména arcibiskupůw Magdeburského a Brěmského, knížete Jindřicha Lwa Saského, markrabě Albrechta Medwěda Braniborského, Kunrata Mišenského a jiných, proti Slowanům na pomoří baltickém, Bodrcům, Luticům a Pomorānům, kteří setrwávali s wětšího dílu ještě w pohanství. Jakož již od wěkůw stalo se bylo pokusůw o to bez čísla, tak i tenkrátě usilowáno wštipiti křesťanstwí do lůna těchto národůw mocí meče: ale výprawa ta zmařena jest opět, netoliko udatností nepřátel, nýbrž i sobectwím a nesworností křesťanských wojewod samých.³⁶⁾

1148 Známo jest, že druhá weliká výprawa křižácká na wýchodu potkala se s koncem ještě strastnějším. Z welikého wojska Německého sotwa desátý muž došel Palestíny: dewět ostatních zahynulo na cestě nehodami žiwlůw wšelikých, hladem, zradau i mečem nepřátelským. Obecná pohroma neminula také zástupůw českých. Knížecí maršalek Jurik padl w bitwě i s jinými drahně Čechy;

36) Zpráwy o výpravě této sestaweny jsau we knize Georg Wilh. von Raumer Regesta historię Brandenburgensis, Berlin 1836, I, 185—190; jen slowa Vincentiowa (in Dobneri Monum. I, 38,) nejsau tam náležitě uwedena: plurimis amissis militibus, una cum principibus suis ad propria redeunt; ubi etenim deus non fuit in causa, bono fine terminari difficillimum fuit.

kancelář Bartoloměj octnul se u Turkůw w zajetí, po čemž 1148 nebylo nic o něm více slyšeti. Wladislaw II wrátil se na cestě w Asii, ani Jeruzaléma nedošed, a poručiw zástupy své ochraně krále Franského, bral se do Konstantinopole. Newíme, jakau tam sinlawu a k jaké potřebě uzavřel s císařem Emmanuelem; ale Řekové od té doby považowali jej za čestného mana císaře jejich.³⁷⁾ Odtud wrátil se mořem černým přes Kyjew a Krakow do Čech. We Krakowě ale daw zatknauti strýce svého Spytihněwa, odewzdal jej tamějšímu knížeti Wladislawowi pod přísnau dohlídku.

Mezitím kníže Děpolt, co wladář důkladně a opatrně sobě počínaje, hájil pokoje a pořádku w zemi, trestal laupežníky a násilníky mnohé, i zmařil všechny pokusy, zbauřiti národ a změnití vládu jeho. Soběslawa I syn a jmenowec zakochal se naději, že w nepřítomnosti Wladislawově bude moci skrze některé své věrné nakloniti sobě národ a powýšiti se na trůn otcowský; proto i osobně přišel do Čech ze země německých, kdežto byl žiw u vyhnanství. Mnozí také dali se skutečně swěsti lichotiwými slowy a sliby jeho. Ale Děpolt pilně mēw naň-oko, zmocnil se při prwní příležitosti osoby jeho vlastní we dvoře jakémsi za Zdicemi, a zawřel jej až do bratrowa návratu we větší a pevnější jedné věži hradu Pražského. Když ale Wladislaw wrátil se, dal jej zawesti na wysoký hrad Přimdu a ostříhati tam pilně.

37) Zpráwy o tom podává Jan Cinnamus, sawvěký dějepisee Byzantinský, dokládaje, že již Kunrat III našeho Wladislawa II jmenowal *králem*, což odjinaud se nepotvrzuje. Možné však, že arci Kunrat ten *slíbil* byl powýšiti Wladislawa na králowství, ač toho potom nedokonal. Srow. Stritter, *Memoriæ populorum e scriptoribus histor. Byzantinæ erutæ*, tom. II, (Petropoli 1774,) pag. 1056—58.

1148 Po smrti Pražského biskupa Oty (+ 10 čerwence 1148) wolen jest na jeho místo dne 29 čerwence a dne 31 prosince 1148 w Mohuči na biskupství poswěcen do-sawadní probošt Pražský *Daniel*, syn kanowníka Majnuše, studowawší na universitě Pařížské, muž wýtečný, kterýž za swého bez mála 20letého biskupování mocněji, nežli kterýkoli předek jeho, působil we welikých záležitostech církwe a státůw wěku swého, a proto získal sobě powěst w Europě celé. Sauwěký jemu a sláwau rovný biskup Olomucký Zdik lišil se tím od něho, že slaužil více církwi, kdežto Daniel více vynikal we wěcech swětských a stát-ních. Zdik oblíbiw sobě tuším sw. Wojtěcha we wšem za wzor, zůstal wždy wěrným ctitelem a pomocníkem Říma, chodil také kázat ewangelium pohanům a zwlášť Prusům, mučennictwí takořka hledaje, a umřel přece, po dlouhé nemoci, pokojně w biskupství swém (25 čerwna 1150): Daniel ale nastapiw dráhu neobyčejnau, dospěl za knížete swatě Římské říše a za předního jednatele i prostředníka mezi císařem i papežem, mezi panowníky a národy, stal se nezadlauho protiwníkem i nebezpečným nepřitelem Řimu, a skonál na místě neznámém w zemích dalekých.

1151 Roku 1151 dne 4 srpna umřela také 32letá chof Wladislawowa Kedruta, polausestří krále Kunrata III, sestra Jindřicha Jasomirgotta Rakauského, a matka tří synůw, Bedřicha, Swatopluka i Wojtěcha, i jedné dcery Anešky. O dvě léta později pojal sobě Wladislaw II dceru Lud-wíka III lantkrabě Durinského *Juditu* čili *Jitku*, paní znamenité krásy, ducha neobyčejného a téměř mužného, myslí smělé a podnikawé, milownici nauk a literatury, sběhlau i w řeči latinské i we wěcech politických.

Neznáme w dějinách českých doby plodnější na za-kládání nowých sídel mnišských nad prwní polowici pa-

nowání Władysława II; aniž který panovník český, ne- 1151
vyjímaje ani Karla IV, prokázal se stědřejším a weliko-
lepějším w nadání jejich. Za Władysława totiž, a nejwíce
od něho aneb od manželek jeho, počalo se *de watere*
nejbohatších a nejslowůtnějších staročeských klášterůw,
a sice šestero pro mužské, tré pro panny. Prwní onino
dělili se již we čtvery řeholy: benediktinské Podlažice
od r. 1159, premonstrácký Strahow (dokonaný teprw
1143), cistercienské Sedlec 1143, Plasy 1146 a Nepomuk
1153, johannitské čili malteské přeworstwí w Praze 1156.
Mimo to postaupili premonstrákům sídel swých benediktini
Litomyšlští r. 1145 a Želiwští r. 1143. Mezi kláštery
panenskými následowaly Doksany od r. 1143 a Lauňo-
wice od 1149 řeholy premonstrácké, Teplice pak (asi od
r. 1156) prawidel sw. Benedikta. Také i w poslední
čtvrti XII století ještě neuhasla tato neobyčejná horliwost
o zakládání a wolebení nowých ústawůw duchowních;
aniž jí kdo tupiti bude, komuž duchowní prospěch člo-
wěčenstwa wůbec na srdci leží. Ústawové tito zajisté
slaužili středowěkosti za semenistě netoliko náboženstwí,
ale i nauky a umy, oswěty a průmyslu; ba i hospodář-
stwí samo, i řemesla wšeliká jimi se wíce a wíce wzde-
lávaly. Tatáž uslechtilá snaha lidská, která za našeho
wěku libuje sobě w zakládání a podporowání spolkůw
i akademií učených, uměleckých atd. wedla také w život
středowěké ony ústawy, jen že aučely těchto býwaly
ještě wyšší a rozsáhlejší, prostředky ještě aučinnější, a
tudíž weškero postawení a působení jejich ještě blaho-
dárnější.

Za panování Władysława II swět politický w Ně-
mecku dělil se mezi Wiblingy a Welfy. Wiblingové
w osobě Kunrata III dosedli byli na trůn: ale we mladém
Jindřichu Lwu wzrůstal jim odpůrce, jehožto mysli od-

1151 vážné i dědictví od moře k moři rozlehlého císařové sami nemohli neobávat se. Otci jeho, Jindřichovi Pyšnému, aby moc Welfůw dušena byla, vzal byl Kunrat III r. 1139 wévodství Baworské, a dal je markrabím Rakauským z rodu Babenberského, čímž tito s dworem českým všelijak spříbuznění a spříznění markrabové zbohatli a zmocnili znamenitě. Došed mužského věku Jindřich Lew, často ale vždy nadarmo upomínal krále, aby mu vrátil otcowské jeho dědictví. Když ale, po Kunratově smrti, synovec téhož *Fridrich / Barbarossa* (Ryšawý) korunován w Cachách 1152 na králowství Německé dne 9 března 1152, poměry ty proměnily se. Král tento, syn otce Wiblinga i matky Welfowny, ujaw se panování wůli ráznau, upokojil na některý čas spory obau stran. Byw osobně láskau zvláštní nakloněn Jindřichowi Lwowi, w tajné s ním umluvě slíbil dopomoci jemu zase panství w Bawofích.

Když tento aumysl nowého krále wešel w obecnu známost, Wladislaw II neostýchal se straniti swakowi swému Jindřichowi Rakauskému, a postaviti se proti 18. Mai králi. Nešel sám k roku knížecímu na den 18 máje do Meršeburka rozepsanému, ale poslal tam zběhlého we věcech státních biskupa Daniele. Ani Jindřichowi Jasomirgottu nezdálo se dbáti častých pohánění před soud knížat, kteří k odsauzení jeho již napřed se byli umluwili. Až k weřejné wálce nechtěl Fridrich té věci hnáti, proto že oba knížata byli jeho příbuzenci, jeden co strýc, druhý co synovec, sám pak žádal předewším wyprawiti se mocně do Říma. Nicméně ačkoli newálčeno upřímo, naskytowalo se vždy ustrkůw a třenic dosti, kterýmiž podněcowána nepřizet a plozena záští všeliká. Potrzkau z takových poměrůw powstalau zdá se že i Budišinsko Wladislawowi odjato a Kunratowi Mišenskému propůjčeno bylo. Proti

tomu odepřel zase Wladislaw králi pomoci obyčejné 300 1152
oděncůw českých k výpravě jeho Římské (1154).

Okolnosti takové zdály se synům Soběslawa I býti
příhodné, aby pokusili se opět o trůn český. Kníže
Oldřich již na roku Merseburském (1152) představil se
králi, sliboval mu summy veliké, jestli že Wladislawa
swrhna dosadí jej na stolicí jeho: ale ještě tenkrát po-
dařilo se biskupowi Danieli přemluwiti Oldřicha, že pu-
stíw od předsewzetí swého, spokojil se Hradeckem, kte-
réhož mu Wladislaw w Čechách postaupil. A však o rok
později (1153) netoliko sám Oldřich wolil raději utéci 1153
z vlasti, nežli panowati we Hradečtě, ale i starší jeho
bratr Soběslaw, jenž od přátel swých již r. 1150 z wě-
zení na Přimdě mocí wybawen byl, i Botiwojůw syn
Spytihněw, „ozdoba knížat wěku swého,“³⁸⁾ přiwinuwše
se k Barbarossowi, hledali jeho přízně horliwými služ-
bami. On pak užíwaje jich co děsidel proti Wladisla-
wowi, rád je widal na dvoře swém i kázal čestně naklá-
dati s nimi.

Není nepodobné, že tyto knížat českých těžky wzbu-
dily we Wladislawowi II tauhu, smířiti se konečně s Fri-
drichem, když tento w měsíci září 1155 wracel se z Italie 1155
co císař. Spojil-li se zajisté císař se Soběslawici, říše
česká octnula se w opravdowém nebezpečí, jelikož i kní-
žata měli tam swé staupence, i jiných lidí nespokojených
nebyl nedostatek. A z té příčiny také Jindřich Jasomir-
gott musel stáwati se ochotnějším k umluvě. W měsíci
říjnu zabral se Fridrich sám do Bawor až na hranice
české, kamž mimo jiná knížata i Wladislaw český šel
mu w austřety. Wěci sporné podány tu na několik
oprawcůw, mezi nimiž byli také, od císaře, slawně známý

38) Tak ho nazývá chronicon Sazav. ad ann. 1157. Škoda,
že chvály té ničím podrobně neodůwodňuje.

1155 dějepisec německý Ota biskup Frisinský, ode knížat pak Pražský biskup Daniel. Ale hned první jejich smlauvání vydařilo se tak nešťastně, že i bez rozžehnutí se rozešli. O několik dní později císař zjevně přiknul wéwodství Baworské Jindřichowi Lwowi.

1156 Konečně roku následujícího (1156) nastaupena ohledem na Bawory a Rakausy cesta prostřední, na kteréžto všechny strany upokojily se. Newědomo, kdo první k ní wědl, císař-li sám, či palatin Ota z Wittelsbachů, aneb, což nejvíce se podobá, náš kníže Wladislaw II.³⁹⁾ Markrabství Rakauské, obmezené posawad na pauhé Podenzí, 17 na sněmu říšském w Řezně (17 září 1156) rozšířeno Sept. jest připojením k němu Nadenží, a powýšeno na samostatné i dědičné wéwodství w Němcích. Zlatá bulla od císaře na to wydaná jmenuje Wladislawa jasného wévodu českého, jenž wýnos takový učinil s uchwálením prý všech knížat říšských.⁴⁰⁾ Od této doby teprw jewí se wéwodství Rakauské co zvláštní w říši Německé mocnost, jejížto důležitost a síla napotom každým stoletím se zmáhaly.

A ještě dříve, nežli pře o Baworsko urownána, stalo se dokonalé smíření mezi Wladislawem II i císařem. Fridrich byl k slavení své swatby s Blaženau Burgundskau uložil a swolal do Wircpurka ke swátkům letničním 3 Jun. (3 čerwna sl.) sjezd nad obyčej slavný, k němužto pozwal i našeho knížete. Ale Wladislaw, prwé nežli tam

39) Wlastně i tuto zásluhu zdá se že přičítati sluší wýtečnému duchu politickému biskupa Daniele. Powýšení Wladislawa i Jindřicha Jasomirgotta netoliko bylo současné, ale sawwiselo také bezpochyby jak we skutečnosti, tak i w prvním pomyslu.

40) De consilio et iudicio principum, Wladislaw illustri duce Boemiae sententiam promulgante et omnibus principibus approbantibus.

jel, poslal biskupa Daniele a kancléře swého Gervasia, 1156 probošta Wyšehradshého, s plnou mocí, aby učinili přátelskou s ním umluvu. Císař měl již tehdyž w aumyslu druhou výpravu do Italie ku pokoření města Milána, uwolil se powýšiti knížete Českého na důstojenství královské a nawrátiti jemu Budišínsko, jestli že půjde osobně pomáhat proti Milánčanům. Wladislaw přišel později s bratrem Děpoltem a s družinou skvělou do Wircpurka, i nebyl na rozpacích, má-li swoliti k výmínkám tak prospěšným. Umluva stvrzena tudíž přísahou, ale držána w takové tajnosti, že kromě Daniele a Gervasia žádný Čech o ní se nedowěděl.⁴¹⁾ Po císařově swatbě knížata naši wrátili se do Čech s wescím. S nimi přišed také Spytihněw, Boriwoje II syn, obdržel od Wladislawa zvláštní krajinu za auděl. Soběslaw ale a Oldřich zůstali ještě u císaře.

Wýprawa do Italie utrpěla odklady skrze zmatky Polské. Boleslaw III Křiwoustý, poslední mohutný panovník starého Polska, umřew (1138) pozůstawił po sobě patero synůw: Wladislawa, Boleslawa, Měčislawa, Jindřicha i Kazimíra. Říše rozdělěna mezi ně a nejstarší

41) *Chronic. Vincentii in Dobneri Monum. I, 45*: Inter Imperatorem et D. Daniele, D. Gervasium praepositum Wissegradensem ducis Boemiae cancellarium, virum magni consilii, talis oritur machinatio, quod si dux Wladizlaus in persona sua, cum militia sua prout melius potest, ad obsidendum Mediolanum Imperatori auxilium praebere promiserit, eum regio diademate decorare, et in augmentum honoris sui ei castrum Budisin se reddere promittit. Tantam utilitatem ex hoc sibi fore dux considerans, quod Imperator petit, se facturum promittit, et hoc nullis Boemorum scientibus praeter supradictos duos viros, sacramento confirmat. Et hac fabricatione inter se sepulta, post celebratas nuptias laeti ad propria redeunt. Srown. Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber, str. 72.

- 1156 Wladislaw II ustanowen za welikého knížete; ten manželkau swau Aneškau Rakauskau stal se swakem netoliko českému Wladislawowi, ale i Jindřichowi Jasomirgottu. Křiwdil však bratrům swým a swau ukrutností připudil Poláky ku powstání, tak že mu r. 1146 weliké knížetství odjato a jen Krakowsko ponecháno; a však i toto ztratiw nowau bauří r. 1149, utekl se nejprwé k našemu Wladislawowi, potom pak do Němec, kdežto w Altenburku žiw byl několic let saukromí. Na welikém sjezdu smírčím we Wircpurku r. 1156 wzata tedy konečně, ku prosbě swakůw, i jeho wěc w uvažování, a poněwadž rozkazowé císařowi u bratrů jeho w Polšě nedocházeli poslušenství, uzavřeno táhnauti tam wálečně k usazení jeho. Wojsko německé i české spojilo
- 1157 se u Hlohowa nad Odrau w měsíci srpnu 1157; w českém přítomni byli osobně weliký kníže s oběma bratřimi swými a několika knížat Morawských. Čechowé prwní
- 26 dne 26 srpna přeprawiwše se přes řeku před očima ne-Aug. přátel, wtrhli do Poznańska i počali tam šířiti se. Poláci widauce ohrady své nad Odrau ztracené, pustili naději obhájení swého, a prostředkowáním českého Wladislawa prosili o pokoj. Weliký kníže Boleslaw IV, příjímún Kadeřawý, podrobil se krušnému obřadu pokory před císařem, uznal wrchnost jeho nad sebau, postavil rukojmě žádané, ježto potom do Prahy přiwedeni jsau,⁴²⁾ slibowal i přísahami twrdil, čehokoli nepřátelé žádali, jen aby se jich zbawil, a později uměl přece wyhnauti se všem nejpodstatnějším kusům umluwy. Bratr jeho Wladislaw umřel dříve, nežli na trůn opět dosazen býti mohl.

42) Mezi nimi byli také nejmladší jeho bratr Kazimír příjímún Sprawedliwý († 1194) a syn knížete Jaška, jenž umřel hned w Praze.

Nepauštěje Milánčanůw z mysli a hledaje pomoci 1156 proti nim po celém swětě, císař Fridrich wyprawil biskupa Daniele do Uher, aby také od krále Geizy II dosáhl wálečného přispění. Daniel byl na počátku tohoto léta zjednal zasnaubení Bedřicha, nejstaršího Wladislawowa syna, s Eliškau dcerau Geizowau, a diplomatická jeho spůsobilost již byla počala bráti se na slowo. Na počátku měsíce října přinesl císaři do Wircpurka přízníwau odpověď z Uher, a přiwedl spolu netoliko Polské rukojmě z Prahy, ale také, ku potvrzení a swěcení, nowě woleného biskupa Olomuckého Jana IV (1157—1172) po smrti Jana III (1151—1157).

Sněm říšský, na kterémž mělo wyjednáno býti vše, 1158 čehokoli k wyprawě proti Milánu bylo potřebí, uložen byl do Řezna ke dni 6 ledna 1158. Knižata tam byli 6 Jan. zejména Jindřich Jasomirgott, Fridrich wévoda Šwábský, Ludwík lantkrabě Durinský, markrabata Albrecht Medwěd Braniborský a Ota Bohatý Mišenský, palatinové čili falckrabové Ota (z Wittelsbachu) a Fridrich, dále arcibiskupové Salcburský a Magdeburský, biskupové Bamberský, Pasowský, Frisinský⁴³⁾, a jiných více. Také Wladislaw šel tam se swými, aby z rukau císařových přijal odměnu za službu, již před půldruhým létem nmluwenau, korunu totiž králowskau. Propůjčena mu dne 11 ledna slawně w při- 11Jan. tomnosti všech knížat, a on tu poprvé pozdrawen za *krále českého*.⁴⁴⁾ Listina od císaře na to dne 18 ledna 18Jan. wydaná nesla, že slawná ta pocta dostala se jemu i všem

43) Byl to biskup Ota Frisinský, bratr Jindřicha Rakauského a slawný dějepisec, již několikráte připomenutý, kterýžto však umřel w běhu tohoto léta 1158.

44) Wiz o tom Gelas. Dobnera „Historischer Beweis, dass Wladislaw II — 1158 zu Regensburg gekrönt worden, und dass der goldene Reif, so ihm — K. Friedrich I

1158 jeho budaucím na věky za věrné a důležité služby, kteréž on a celý národ český říši činili; spolu potvrdzovala novému králi a jeho nástupcům roční daň, kterouž panovníci čeští již po celé století od Polska vybírali.⁴⁵⁾ Bylo-li s tímto povýšením spojeno také korunování v kostele buďto Řezenském, neb později Pražském, nepřipomíná se.

Není pochyby, že taková čest i sláva působila nemalé potěšení novému králi, královně, dworu jejich již nyní královskému a také obecnému lidu v Čechách; také bojovní mladíci zemanští s radostí vítali úmluvu, která slibovala vésti je na daleká i slavná bojiště Italská: ale přední pánové zemští, kmetové a župané sami, nebyli s tím nikoli spokojeni. Jim se nelíbilo, že Wladislaw tak mnoho se míchal do záležitostí zahranič-
ných, kteréžto požadovaly vždy nové od země oběti; čestný útl, od cizího panovníka službau nabytý a k nové služebnosti zavazující, nepovažován od nich za zisk. Když tedy Wladislaw na prvním sněmu zemském v Praze jal se mluvit o výpravě proti Milánu, někteří z předních pánův českých velmi těžce to nesli, že věc tak

ertheilt hat, eine wahre königl. Krone gewesen sei“, w Bornových Abhandlungen e. Privatgesellschaft in Böhmen, 5 Band. Prag, 1782, str. 1—54.

45) Original listiny této chová se podnes w c. k. tajném archivu we Widni. Slova jeho jszu: Nos Wladizlao illustri-honoris insigne, quo avus et ceteri progenitores ejus duces Boemiae beneficio imperialis excellentiae ceteris ducibus praeminebant, circulum videlicet gestandi concessimus, et per eum omnibus successoribus suis in perpetuum. — Adhaec praedicto duci Boemiae et successoribus ejus addimus et concedimus censum de terra Poloniae, quem antecessores ejus duces Boemiae a Polonia retro temporibus accipere solebant. Wiz Boček I. c. I, pag. 267, 268. Erben p. 131.

důležitá uzavřena jest bez jejich vědomí a že Čechy 1158 k válce zahraničné zavázány jsau. Někteří tak welice prý se rozhorlili, že pokládali za hodného smrti, kdokoli králi k tomu radil. To směřowalo proti biskupu Danielewi, proti němuž nyní hledáno rozbauřiti sněm celý. Aby ho uhájil, řekl král, že nedaw se wěsti radau ničí, z vlastní wůle a z vlastního puzení přislíbil císaři pomoc za prokázanu sobě čest; že nikoho nenutí k válčení; kdo půjde s ním, tomu že chce oplatiti službu žoldem a poctau náležitau; komu se to nelíbí, ať prý zůstana doma, howí sobě mezi ženami, jak tomu pokoj a pohodlí jeho chťiti budau. Toto wolání se k bojownému duchu národnému zdařilo se lépe, nežli všeliké důwody politické; brzy nemluwilo se než o válce a Milánu. Dobrodruhowé mladí dávali příklad nadšenosti k boji; celá Praha rozléhala se písněmi o nowé wýprawě, o pokoření hrdého Milána; všude zbraně sbírány, čistěny a opravowány; sám rolník opauštěje pluh a rádlo, počal se cwičiti štítem a oštěpem. Ku Praze hrnuli se, kdokoli bojůw těch účastniti se chtěli; tam bylo sbíratí se řadám jejich. „Mnohé líce ženské, (dí sauwěký spisowatel,⁴⁶) polilo se slzami, když nastala choti doba laučení; nejedna mladice, ohwálíwši ještě nedáwno chrabrost milencowu, newěděla nyní jak sobě počíti; nejedna manželka wolala chotě nazpět, aby s pláčem ještě políbila jej a dítky spolu plačící ještě jednau jemu líbati dala.“

Města w Italii hořejší, a zvláště w Lombardii, nabyła důležitosti politické mnohem dříwe, nežli w ostatní Europě. S prwapočátku byla poddána říši Římské čili Německé, w jejímžto jménu knížata duchowní prowozowali wrchní moc nad nimi. Pomálu ale měšťané počali pota-

46) Vincentii Prag. chronicon l. c. pag. 48, 49.

1158 howati k sobě práwa wrchnosti jedno po druhém, a obmezowati moc a působení biskupské čím dále tím více; šlechta okolní, poddaná upřímo císaři samému, ba i markrabové někteří, museli hledati spásy připejowáním se k městům, nabýváním w nich práv měšťanských a podnikáním zákonůw jejich. Mezi všemi městy Lombardskými vynikal však mocí a bohatstwím hrdý Milán, jejíž staří Čechové také Medulanem nazýwávali; zřídliw se w republiku wálečnou, podrobil sobě nejedno sausední město, jako Lodi a Komo, a spojil se s jinými, jakowé byli Placencie, Brescia, Krema i Verona. Poněwadž Fridrich I. jeda poprvé do Říma byl se ani nepokusil o pewné hradby jejich, Milánčané zhrdéli tím ještě více, a nepodařilo-li se pokořiti pýchy jejich, bylo weta po císařowě moci a wáznosti w Italii wůbec.

Awšak nechceme a nebudeme líčiti celé wálky této, w dějinách, písních a powěstech proslulé: spokojíme se jedině wytčením aučastenstwi, které w ní měli bojowní zástupowé čeští, jichžto síla počítala se asi na 10,000 mužůw. Wšak aučastenstwi to, dle všech zpráv nás došlých, bylo netoliko slawné, ale často i rozhodné. Byloť to prwníkrát, co se naskytala Čechowi příležitost u weliké míře, dokázati před očima celé takotka Europy swau již tehdáž na slovo wzatau bojownost, též umělé wedení zbraně; jarau podnikawost a neohroženost i plýtwání životem, ježto jej wyznamenávaly.

Již na počátku měsíce čerwna dal se král Wladislaw z Prahy w pochod přes Řezno a hory Tyrolské k nábreží řeky Eče. Strádaje welice nedostatkem potrawy, předeslal posly do Bressanonu a Tridentu, aby přiwábili dowozu zaručením auplné swobody a bezpečnosti trhu. Nad Veronau postavil most lodní přes řeku Eč jak pro swé tak i pro císařowo wojsko, za ním táhnaucí. Potom

rozložiwše se Čechowé nad jezerem Gardským mezi stro- 1158
mowím oliwowým a granátowým, jali se surowě porážeti
je za paliwo a píci pro koně i hověti nad míru hrabi-
westi swé w zemi nepřátelské. Veronští podávali králi
znamenité summy, jen aby opustil okolí jejich, táhnul
dále ke Brescii. Na rowinách Brescianských prohlížel
Wladislav swé wojsko a čekal na císaře, jenž o dvě
neděle později tam přibyl. Tu počaly se prwní boje,
w nichžto utrpěwše Bresciani, prosili krále i biskupa
Daniele o přimluwu, a obdrželi sice císařowu milost,
ale pod wýminkami dosti krutými. Mezitím přiblížily se
také ostatní částky wojska císařského: wéwodowé Ra-
kauský a Korutanský s pomocným zástupem uherským
skrze Friaulsko; Frankowé, Rýňané a Šwábi přes Spluhu,
Klavenu a Komské jezero; Burgundi a Lotrinčané přes
horu sw. Bernarda. Také z měst Italských, císaři od-
daných, přišly čety powinné. Když ti všichni spojili se,
wojsko wzrostší přes sto tisíc bojownikůw, táhlo dále a
rozložilo se po březích řeky Addy.

Tato řeka, sama w sobě nebezpečná i tehdaž ještě
rozvodněná, naskytowala se Milánčanům co prwní jejich
čára obranná. Wšecky mosty na ní strženy, wšecky brody
lidem hujným osazeny a hájeny. Jen u městečka Kassano
zůstalo tolik mostu, když tam císař přitáhl, že stržená
částka dala se w krátce zase nahraditi, ale tam stál na
stráži hlawní zástup nepřátelský. Kdekoli wojska po
březích obau proti sobě se ukázala, Milánčané stawili swé
pračata, i kázali laučeti přes řeku, kteréžto však přelučiti
nemohli. S lítostí a hněwem patřil císař, jakowé nesnáze
a posměchy jemu strojeny hned při prwním setkání. Asi
míli pod císařowými postaweny byly stany Wladislawowy.
O poledni dne 23 čerwence, když král s bratrem Dě- 23 Jul.
poltem a biskupem Danielem obédwali, křik radostný

1158 zdvihl se w ležení u břehu; i pospíchal tam. Smělý bojovník český, Odolen Strážowec, odvážíw se prudkosti řeky, pustil se byl přes ni w průvodu dwau druhůw. Když octnul se w nejsilnější peřeji, praud unášel jej tak mocně, že se zdálo, jakoby potácel se brzy pod koněm, brzy nad ním: nicméně dostal se šťastně na druhý břeh, a za ním také druh Bernart Soběslawic, kdežto třetí méně srdnatý w polowici praudu nazpět se obrátil. Král Wladislaw wida je na protějším břehu, dal w okamžení udeřiti w bubny: „jako ti dwa, tak (prawil) může i tisícero jiných přeprawiti se.“ Tudíž wrhnul se první do praudu, za ním celé oddělení wojska, kteréž u něho bylo. Arci že zabynuli při takowém pokusu mnozí, ba prawilo se, že až ke 200 osob: ale vždy se bylo podařilo, přeprawiti znamenitau moc brannau, kde se jí nepřátelé nejmeně nadáli, a proraziti tudíž první čáru jejich.

S wítězným hlukem, ke hrůze a omráčení nepřátel, pospíchal nyní Wladislaw druhým poříčím k mostu Kasanskému, aby sehnal odtud wojsko Milánské. Když pak z německého ležení spatřily se najednau neobyčejné pohyby mezi Milánčany, domníwal se císař, že jim přibýlo wojska ku posile: ale brzy wytrhly jej z omylu, k radostnému jeho překwapení, známé bubnowání české a zmatečný autěk nepřátel. Solwa uwěřil očím swým, díwaje se na krále, an činil příprawy k opravení mostu, co zatím chrabrému jeho bratru Děpoltowi dána úloha, honiti překwapené nepřátely až do noci co nejdále možná. Mnoho zámkůw i wesnic lehlo tu popelem, a jatých bez čísla odzbrojeno i přihnáno. Ale oprawa mostu, jakkoli se namáháno, nepodařila se. Noc zastawila práci a uwedla osamělé wojsko české do nemalého nebezpečenství. Italiani nabyli času zpmatowali a sbírali se zase, a hned 24 Jul. za jitra následujícího, dne 24 čerwence, widěti bylo silné

jejich zástupy, ježto táhli odewšad proti Čechům. Wla- 1158
dislaw, jenž byl w noci dal okopatí ležení své, swolal
na úswitě wojenskau radu, i uzavřeno, nečekati w ležení
na nepřátely, ale rozdělití se w tlupy bojné a wytáhnouti
proti nim do pole. Nastal tu boj krutý a přiliš krvawý,
we kterémžto české udatnosti a wálečnosti poštětílo se
zvitěziti konečně nad počtem i jarotau Lombardůw. Mezi
Čechy w tom boji padlými litowáno zvláště Mělnického
kastellana Zwěsta; jiný wzácný pán, Diwa, poraněn smr-
telně. Ztráta však Milánčanůw byla náramná: mezi ja-
tými jejich bylo i 70 mužůw ze přední šlechty, jako Alcher
de Vimercato, visconte Ardivi a jiní. Nežli minul den,
dokonána oprawa mostu Kassanského, a císař pospíchal
mezi prwními přeseň, aby objal krále a aučastnil se boje
nebezpečného; když ale wojsko německé dawem přiliš-
ným se hrnulo, most opět se zbořiw, pohřbil mnoho bo-
jownikůw we wlnách. Čechové byli pro swau vlastní
potřebu jali se stawěti také druhý most: ale jak mile
počalo se po něm jezdití, proboril se i on pod hrozným
náwalem zvláště jezdcůw uherských, z nichžto mnozí
také we wlnách řeky Addy zahynuli. Teprw 25 čerwence 25 Jul.
postaweno a opraweno tolik mostůw, že konečně celé
wojsko císařské bez další nesnáze přeprawilo se.

Podobných zásluh, jako při řece Addě, nabyli sobě
Čechové také před samým Milánem, jež obklíčilo wojsko
císařské dne 6 srpna. Pro welikost a rozlehlost hradeb 6 Aug.
městských, dobře osazených, nedalo se ani mysliti na
ztečení jejich; ustanowil tedy císař donutiti město pří-
sným sewřením a hladem, aby se vzdalo. Celá moc
císařowa rozestawena jest okolo města w sedmeru wel-
kých odděleních, z nichž každé hájeno jest zvláštními
okopy; w prwním welal císařůw bratr Ludwík; we druhém
wévoda Fridrich Rotenburský, Kunrata III syn; třetí ad-

1158 dělení byli sami Čechové; čtvrté mělo za velitele knížete Jindřicha Jasomirgotta; páté císaře samého; šesté falekrabě Otu z Wittelsbachu, sedmé konečně Fridricha Kolínského arcibiskupa. Menší půtky a harce mezi městem a ležením přiházely se každodenně a Milánčané dali důkazův dosti, že uměli vésti zbraň. Při hlavním jejich výpadu proti dvěma prvním oddělením, ježto stály nejblíže brány sv. Dionysia, Čechové opět rozhodli boj. Pod večer zajisté vrhli se obleženci takovým autokem proti těmto dvěma nejslabším oddělením, že proskočiwše je, veliké v nich způsobili krweprolití. Kdyby aumysl jejich byl se podařil, chytiti bratra i strýce císařova, byla by wálka celá tím we zlé se obrátila. Král Wladislaw ale, uslyšew co se dalo, zaletěl tam we zlatoskwělé zbrani své, pokud ještě čas byl ku pomoci. Jezdcové čeští hbitě skákali přes náspy a okopy do ležení Šwabského, a hlahol bubnůw i rohůw jejich nenadále w něm se rozléhající roznášel široko daleko zánět radosti a zaufání. Následowala ukrutná seč až do saumraku; Wladislaw sám probodl kopím Dacia, předního wůdce Milánčanůw. Když již veliké množství udatných mužůw s obojí strany bylo padlo, teprw nepřátelé počali cauwati do města; Čechům překazila noc se blížící, že newtrhli s nimi spolu do brány. Po tomto boji Wladislaw usadil se bytem w opatství sv. Dionysia, nedaleko brány téhož jména; však Milánčané nepokusili se wíce o nic podobného. Štechetní jinochové čeští, kteří w hrdinském tomto zápasu padli, Mikuš, Ota, Zwěstek a Heralt (poslední tento byl wnuk velikého Hrabiše), pochováni jsau nazejtří od biskupa Daniele u velikém smutku w opatství Chiaravalle.

Zmáhající se hlad, nemoci a wnitřní rozbroje donutily konečně hrdé měšťanstwo, prositi o milost a o pokoj. Skrze některé biskupy obrátili se nejprw ku králi Wla-

dislawowi s prosbau, aby učině se prostředníkem mezi 1158 nimi a císařem, zjednal městu sklíčenému mír a oddech na základě úplného podrobení. Císař dal se tím snáze nakloniti, protože letní parno, veliký prach a puch z mrtvol byli již i w jeho vojstě dali podnět k nebezpečným nemocem. Výminky míru dne 23 září umluweny we 23 stanu králově, a našemu kronikáři Vincentiowi,⁴⁷⁾ ka- Sept.
planu i písaři u biskupa Daniele, dostala se čest, povolánu býti ke spisování jejich. Hlavní punkty zněly w ten smysl, že Milánčané měli před císařem podrobiti se obyčejnému tehdejší obřadu pokory, přísahati věrnost, dáti 300 osob do zástawy, wystawiti w městě nový pro císaře palác, zaplatiti 10,000 hřiwen stříbra za wálečné autraty, odřeknauti se všeho panství nad městy Komo a Lodi a všech regalií vůbec, propustiti na swobodu všecky játé obywatele Kremonské i Pavijské, a budaucně všecky auředníky městské, jež sobě sami woliti budau, podáwati ke stwrzení. Méně těžkých výminek nebylo lze wyprositi na přisném císaři, jakkoli věrně Wladislaw o to se snažil; Milánčané zajisté byliby rádi platili sebe větší pokutu, jen aby při pokoře nemuseli obnažowati nohau swých. Obřad ten neméně krutý, nežli dojímavý, konán byl w den narození panny Marie (8 září). Přední mužové 8 z města kráčeli po dwau w dlouhé processí od bran Sept.
městských až ke stanu, kdežto císař seděl na trůnu: nejprw knězstwo we swých ornátech, potom představení městští bosonoží, každý nesa nade hlawau nahý meč, jež skládali u nohau císařových. Konsul Uberto da Pirovano weda slovo, přiznáwal se k zawinění města i prosil o od-

47) Jest se diwiti a litowati, že němečtí dějepisci vůbec ještě nepowšimnuli sobě zpráv hojných i jasných, jež o těchto příbězích Italských očitý tento svědek i účastník nám pozůstawil.

1158 puštění. Tu teprw císař ohlásil swau milost, stal se konečně dobrotivým a přívětivým. Duchowenstwu nařizeno posvětit to smíření slawnau službau boží a pěním hymny sw. Ambrože dle půwodního způsobu Milanského. Při slawení té mše císař u přítomnosti všech knížat swět-ských i duchowních sám swau rukau wstawil králi Wladislawowi na hlavu korunu drahocennau, kterauž byl nedáwno předtím obdržel darem od krále Anglického. Dle obyčeje onoho wěku zajisté císařowé a králowé neměli u welikých církewních slawností přítomni býwati leda pod korunau, a práwo wstawowati jim ji na hlavu, osobowáno tehdaž výhradně předním důstojníkům církewním. Poněwadž ale Wladislaw korunu swau byl tuším w Praze za sebau nechal, císař uchopil se jemným taktem příležitosti, osvědčiti králi wděčnost swau weřejně netoliko darem weliké ceny, ale i čestným způsobem podání.

Nedlouho po wýjewu tomto upadli w těžkau nemoc král Wladislaw i biskup Daniel. I poněwadž hlawní aučel wýprawy byl dosažen, král newáhal chystati se k návratu do vlasti. Na rozlaučenau přišel císař sám do stanu jeho, dal mu wyplatiti desátau částku pokuty od Milánčanůw složené, to jest tisíc hřiwen stříbra, i prosil jej, aby powolil biskupowi Danielowi zůstatí ještě w Itálii k řízení všelikých potřeb říšských; císař zajisté téměř ani obejítí se nemohl bez něho, an s wýtečnými duchow-dary a známostmi spojowal také známost jazyka italského. Wladislaw welice nerád swolil k tomu, ale nemohl odpřítí prosby císaři, na prošení wůbec nezvyklému.

22 Již dne 22 září spatřila Praha krále we hradbách
Sept. swých opět. On i wojsko jeho wrátili se z daleké wýprawy se sláwau rytířskau a s poklady hojnými všelikého druhu.⁴⁸⁾ A poněwadž počet těch, kteří se newracowali

48) Zdali powěstať swicen ze chrámu Šalomaunowa, kterýž

wice, w poměru k celku nebyl weliký, wítání jejích bylo 1158 neméně radostné nežli slavné.

Mezitím biskup Daniel we službě císařowě zapleten byl do dějin welmi powážliwých. Když r. 1159 s jinými 1159 knížaty přijel do Milána k obnowení raddy městské, zbaufil se lid a uwedl žiwobytt jeho i jiných knížat u weliké nebezpečí. Dána tím příčina nowým wálkám proti Milánu a konečně i záhubě tohoto starého a někdy mocného města (dne 26 března 1162). Císař Fridrich ještě dwakráte, r. 1161 i 1162, požádal i obdržel pomoci české proti odbojníkům: ale k osobní jízdě král nedal se nakloniti wíce. Jen bratr jeho Děpolt a syn Bedřich wypraweni jsau, se zástupem newelmi četným, aby pomáhali císaři.

Po smrti Adriana IV, když dne 7 září 1159 wolen byl nástupce, stalo se weliké rozdwojení, ana většina kardinálůw wolila Alexandra III, menšina Viktora IV. Tím udála se pro vysoké aumysly Fridricha Barbarossy witaná přiležitost, rozšířiti moc a wrchnost císařskou, na způsob Karolingůw, také nade dworem Římským opět. Ačkoli jeho láska k Viktorowi a proti Alexandrowi nenáwist dáwno byly známy, nicméně neprohlásil se veřejně pro žádného z nich, ale rozepsaw sbor církewní

až podnes ukszuje se w kostele sw. Wita w Praze, přinešen z Milána již r. 1158, čili teprw 1162, nedá se wíce rozhodnauti, ať poslední wíce prawdě se podobá. Srow. Monatschrift des böhm. Museums, 1828, Juli, str. 37 sld. Beneš, někdy pán města Benešowa w Čechách i předeek rodůw slawných českých i morawských, přinesl tehdež odtud také bibli a krásný pašionál, jež darowal kostelu Benešowskému. Známé powídačky o rozdáwání nowých erbůw rodinám českým, ba i králowstwi českému, w ležení před Milánem, nechceme zde ani připomínati, ana sama w sobě hloupá jest a od jiných před námi již dáwno wyvrácena byla.

1160 do Pavie ke dni 13 ledna 1160, powolal jich tam také obau. Našemu biskupu Danielowi a Hermannowi biskupu Werdenskému bylo uloženo, aby oznámili pozvání ono papežům oběma osobně. Viktor dostawil se, Alexander nikoli; protož onen také uznán tudíž za jediného pravého papeže, a císař slibil zjednatí jemu přiznání celého křesťanstwa. Biskup Daniel poslán opět ku králi Uherskému Geisowi II, aby získal jeho. Tenkrátě ale nábožný tento diplomat, ačkoli co legat i papežůw i císařůw přijel s welikau sláwau do Uher, nepotkal se s welikým prospěchem: přinesl zajisté, na místě potakawé odpovědi, jen slib neurčitý. Potom pak wrátiv se teprw na biskupskau stolicí swau do Prahy, sotwa upokojil krále rozmrzelého dlahau nepřítomností jeho. W jeho vlastním biskupství nebylo mu arci těžko, získati Viktorowi přiznání obecného lidu.

1164 Roku 1164 bojovníci čeští wedeni jsau opět na bojiště neméně vzdálené, nežli bylo Milánské, a s koncem neméně slavným. Král Uherský Geisa II umřel byl dne 26 března 1161 nenadále, pozůstawiw po sobě dwa mladé syny, Štěpana III a Belu III, a dwa bratry, Ladislawa II i Štěpana IV. Do následowawších bauřliwých sporůw o nápad trůnu wkládal se Řecký císař Emmanuel, wnutřil Uhrům za krále Štěpana IV, cele zřečtilého, an byl w Řecku s Marií Komnenau se oženil, a když národ zbauřiwši se jej wyhual, chystal se s welikau mocí k uwedení jeho tam opět. Králowna wdowa, co poručnice syna swého Štěpana III, newědauc sobě jiné rady, za příčinau nekonečných zmatkůw, do nichž uherská země skrze wnitřní rozbroje uwedena byla, wolala k swé pomoci našeho krále Wladislawa, jehožto synowé Bedřich a Swatopluk oba již byli její zefowé. Když ale Wladislaw stawům na sněmu oznamowal žádost uherskau, bylo slyšeti

opět hlasy odporné, že prý Čechové o nic více práva 1164 nemají, usazovati w Uhřích krále, nežli Uhři vkládati se do poslušnosti českého trůnu. Protož neswoleno králi opět veřejné hotovosti k výpravě této, a museli spokojiti se zástupy dobrovolníkůw, kteříž ale w takovém počtu k němu se hrnuli, že byl mocen čeliti jimi kterékoli cizí moci w Uhřích.

Tažení českého vojska skrze Uhry značilo se pohřichu všude pleněním a drancováním, jakož tehdejší dobrovolníci zvykli byli chovati se laupežně třebas i w zemi přátelské. Uhři byli pro přílišný počet vojska nepřátelského již ustaupili přes Tisu nazpět; teprw když k nim přibyl Wladislaw, jali se táhnauti spojenau silau opět před se, a tu bez pochyby ponejprw zawlály české prápory w požehnaném za našeho času Banátě. Slyšew o příchodu Wladislawowě císař řecký Emmanuel, netraufal sobě dočekati ho k bitvě. Mezi předními jeho důvěřaný nalezal se také rodilý Morawan jménem Bohuta, kterýž před sedmnácti lety (1147) co křižák přišel do Konstantinopole, tam byl zůstal a došel potom vysokého důstojenství. Toho wyprawil nyní podtají do ležení českého, aby shledl jeho weškeru sílu, připomenul Wladislawowi smlauwy přátelské, jež někdy (r. 1148) byl s ním uzavřel, a sklonil jeho k wyjednávání mírnému. Král nezdráhal se owšem obnoviti přátelské umluwy, ale žádal předewším uznání Štěpana III za krále a wykročení ze země Uherské. Aby dodal slowům swým důrazu, kázal wytáhnauti weškerému wojsku swému w šiku wáecném před ležení řecké, takže bitwa nazejtří newyhnutelnau se stala. W noci císař, mēw o to radu, přepławil se přes Dunaj, a Štěpan IV od něho dotud hájený, wida se tudíž opuštěna i w nebezpečí postawena, dal se rychle na autěk se všemi swými. Tím powstalo

1164 w ležení řeckém weliké pohnutí, ježto Čechůw nemohlo zůstatí tajno. Bajíce se, aby bohatá kořist jim neuběhla, sotwa dočekali se prwního úswitu k autoku na ležení již polau opuštěné. I byleť rychle dobyto, a s ním weliká koraubew wálečná; mnoho stanůw skwostných i wězňůw jatých rodu wzácného dostalo se králi českému, jenž tudíž ležení swé přenesl do řeckého, a jal se přebýwati we stanech ne proň postawených. Pak teprw počalo se přátelské wyjednávání s císařem; i chodilaf mnohá poselstwí sem i tam mezi tábory řeckým, uherským a českým, an Wladislaw od obau stran za prostředníka wolen byl. Štěpan III upewněn jest na trůnu, bratr jeho Bela III opatřen audělem, strýc jejich Štěpan IV wylaučen na wždy, a konečně umluwena i swatba mezi dworem řeckým a českým. Wladislaw zasnaužil totiž nejstarší wnukyni swau, Helenu dceru Bedřichowu sotwa šestiletau, wnukowi císařowu Petrowi Komnenowi. Mladička newěsta zawezena léta následujícího skutečně do Konstantinopole, aby tam po řecku wychowáwana byla; doprovodil ji kmet Sezima, nejwyšší komorník králowé české, předek rodu Kaunicůw českých i morawských.

Po uzavření pokoje sprowázal Wladislaw mladého krále Štěpana III k owdowělé králowně, matce jeho, i snažil se učiniti narownání také mezi ní a nespokojenými pány uherskými, tak že konečně poddali se jí a synu jejímu.⁴⁹⁾ Králowna jewila mu za to neméně wděčností, nežli císař okazalostí. Letopisec český nenacházel dosti slow, aby náležitě líčil weškeru skwostnost nádob zlatých a stříbrných, drahého kamení a hedbáwí wyší-

49) Doswědčují toho slowa druhého prodlaužitele Kosmasowa:
„Wladizlaus rex — Ungarorum optimates pacificavit.“
Script. rer. Bohem., 363. Pertz Monum. German. V, 121.

waného, jichžto přivezeno s několikero vozův do Čech, 1164 mimo krásné hřebce, zbraně a náčiní všeliké atd. Veliká částka darův těchto ustanowena byla pro královnu Jitku; nemálo z nich dostalo se také kostelům a klášterům všelikým v Čechách.

Pokud biskup Daniel živ byl, přátelství mezi císařem Fridrichem a králem Wladislawem udrželo se, ačkoli bylo viděti, že slablo rok co rok více a více. Císaři a biskupovi k vůli šel Wladislaw (v srpnu 1162) k velikému sboru církevnímu do Lannes v Burgundsku, kdežto neblahé schisma mělo ukončeno býti dobrovolným usnesením se všech duchovních i světských panovníkův v Europě. Když císař po šestileté nepřítomnosti vrátil se opět do Němec na podzim roku 1164, král český se bratřimi svými dwakráte zabral se ke dworu jeho, nejprvé do Altenburka (26 února 1165), potom do Wídně 1165 (1 srpna 1165), ačkoli velmi jest pochybné, žeby také k umlouvám Wircburským dne 23 máje t. r. byl se přiznal. Ve Wídni představil císaři jednoho z knížat ruských, jemu pod ochranu jej poračuje. Ještě pak i léta 1166 přispíval swau pomocí, nejprvé císařovu synowci, 1166 Šwábskému knížeti Fridrichowi z Rotenburka, potom pak i samému císaři opět; wyprawil zajisté v měsíci listopadu toho léta posledníkráte zástupy branné do Italie, bratra svého Děpolta za welitele jim daw, a poslal je i s biskupem Danielem za císařem. Zástupům však těm tenkrát zle se powedlo, a ještě hůře vůdcům jejich, z nichžto žádný newrátil se více do vlasti. Daniel stal se císařovým plnomocníkem v Italii a dne 3 března 1167 1167 měl v městě Imole wzácnau čest, u přítomnosti weškerého císařowa dworu, uděliti biskupského svěcení swému vlastnímu budaucímu metropolitánu, Kristianowi slavnému arcibiskupu Mohuckému. Při dlaubo trwalém obležení

1167 Ankony ale přepadl vojsko strašný mor, jímž nejprvé kníže Děpolt, potom pak (9 srpna 1167) i biskup Daniel zahynuli.

Kapitula Pražská ještě za živobytí tohoto biskupa, snad hned po smrti Viktora IV, přihlásila se byla ku poslušenství papeže Alexandra III, čímž nezadluho i Wladislaw naveden jest, že ustaupil od schisma. Danielowi první dva nástupcové *Hotart*, jenž ještě před svým 1168 svěcením umřel (10 března 1168); a *Bedřich*, syn falckrabě Saského, bywše oba nejvíce přízní královny Jitky na biskupskou stolicí powýšeni, přidrželi se již také Alexandra III. Nejinak choval se i králův syn z prvního lože, *Wojtěch* čili *Adalbert*, dosavadní prebost Mělnický, jenž téhož léta 1168 wolen jest nejprvé k biskupství Pasowskému, potom pak k Salcpurskému arcibiskupství. Wše to táhlo za sebou konečný rozstřik mezi dworem českým a císařem Fridrichem, an panovník tento vždy ještě podněcoval rozdělení církve, ani pohromami hroznými, ježto téhož léta (1168) w Italii jej potkaly, oblomiti se nedaw.

Kapitula Salcburská, utrpěvši posawad za swau přichylnost k Alexandrowi III mnohá příkoří od císaře, wělila sobě českého králewice Wojtěcha předewším w té naději, že Fridrich I w něm spatřowati bude ne tak Alexandrowice, jako raději swého příbuzence a syna onoho přítele a spojence, který získal byl sobě u něho zásluhy znamenité. Bohužel ale císař uvažowal wěc tu docela jináče: prawil, že Salcburští tímto wolením zamýšleli jediné získati sobě obrany mocných zbraní českých, aby jemu tím lépe wzdorowati mohli; a zdá se, že nedůvěře jeho i skutečný podnět dán, když nowě wolený arcibiskup ne hned o regalie své u císaře prosit pospíchal.⁵⁰⁾

50) Dominus noster (archiepiscopus) post introitum suum,

Tím vzniklo nepřátelství zjevné, a císař w rozhořčení 1169 swém šel tak daleko, že na velikém sjezdu w Bamberce dne 8 čerwna 1169, když tam přišel Wojtěch s otcem 8 Jun. swým, aby přijal léno z rukau císařowých, nepustil k sobě ani otce, ani syna; ba w srpnu potom vytáhl i wálečně ku plenění arcibiskupství Salcburského: Aby neštěstí takovým konec učinil, odřekl se Wojtěch všech regalíí we prospěch císaře; důstojenství však a moci duchovní co arcibiskup nechtěl se vzdáti, obdržew již netoliko svěcení skrze patriarchu Aquilejského, ale i pallium od papeže Alexandra III bezprostředně.⁵¹⁾ Pro swau osobní ochranu a bezpečnost musel tedy ustaupiti nejprw do hor Korutanských a Štýrských, potom k otci swému do Čech. I jakkoli často pokaušel se císař, spůsoby brzy laskavými, brzy zase pohrůžčiwými, nawesti jej ke složení důstojenství arcibiskupského wůbec, on w odporu swém nedal se přemoci.

Smíření mezi císařem a králem Wladislawem, ježto 1170 se stalo na sjezdu Normberském dne 2 února 1170, bylo téměř jen na oko; a jest pochybowati, žeby Wladislaw we výpravě proti Polákům r. 1172 byl pomocí jakaukoli 1172 přispíwal.⁵²⁾ Neb jakkoli veliké byly oběti, ku kterým král se nabízel, aby synowi w Salcburku císařowu milost

consilio patris sui, regalia secundum consuetudinem principum Teutonicorum ab imperatore requirere neglexit,“ — praví se we psaní kapituly Salcburské k Alexandrowi III od r. 1169. Wiz Sudendorf registrum I, 70. Erben regesta pag. 142.

51) Chron. Reicherspergense ap. Ludewig, II, 295. 296.

52) Ani sawěký kronikář český Gerlach, ani spisowatelé zahraniční nečiní o tom žádné zmínky. Druhý prodlauiel Kosmasůw mluví sice něco, ale počty let u něho jsau tak nejisté a zmatené, že nelze ustanowiti, ne-wztahuje-li se zpráva jeho k r. 1157.

1172 získati mohl, Fridrich nicméně nedal se udobřiti leda poslušenstwím bezvýminečným, ku kterémuž arcibiskup Wojtěch zavázati se nemohl.⁵³⁾

Že král po tolikerych úkorech, jež mu od císaře trpěti bylo, nestal se mu zřejmým nepřitelem, to pocházelo ze zvláštních příčin. Zemdlen jsa na zdraví, a cítě blížiti se konec žiwobyti swého, počal mysliti na věci budoucí, na osud vlasti a dítek po jeho smrti. Jemu samému ne bez nesnáze zdařilo se bylo dosednauti na trůn, na kterémž také jen s pomocí krále německého uhájiti se mohl. Počet Přemyslowcůw, osobujících sobě právo k nápadu, byl ode třidceti let se nezměnil, na oddanost nejedněch předních pánůw českých k němu a k synům jeho nebylo co spoléhati a z dalekosáhlé sobecké politiky Fridricha Barbarossy číhala na Čechy záhuba. Při všeobecném zapomenutí, do kteréhož Břetislawůw senioratní zákon již dávno byl upadl, nelze dle powahy lidské téměř ani za zlé míti Wladislawowi, že chtěl synům swým po sobě pojistiti wrchní vládu w Čechách. Nejstaršímu mezi nimi, Bedřichowi, byl tuším již r. 1160 odewzdal Olomucko ke zprávě; druhorozený Swa-

53) Dopisy we věci této, jež nowěji H. Sudendorf (Registrum oder merkwürdige Urkunden für die deutsche Geschichte. Jena 1849, I, 68—81 a Berlin 1851, II, 148—155) na swětlo wynesl, potvrzují to, co Chronicon Reichersperg. ap. Ludewig, H, 307—308 k r. 1174 wyprawuje: De primoribus (ecclesiae Salisburg.) multi, qui videbantur columnae ecclesiae esse, ira adversum eum (Adalbertum archiepiscopum) concitati, contra eum sentire coeperant, in tantum, ut et in depositionem ejus intendentes, criminalia et peremptoria quaedam falso ei objicerent, et Romam ad apostolicum adversus eum per nuntios suos clam mitterent. Apostolicus autem vera edoctus, — perfidos illos et rebelles ab intentione sua dehortatus etc.

topluk byl se utekl do ciziny, zavraždil r. 1170 krá-1172
lowa milce i podkoního Wojslawa před očima i takorka
w náručí macechy své, ana ho uchrániti chtěla; synové
z druhého lože, Přemysl Otakar a Wladislaw Jindřich,
byli wěkem ještě nedospěli. Byloť tedy Wladislawowi
jen o to činiti, kterakby Bedřichowi po sobě wrchní
vládu nejlépe ubezpečiti mohl. To we zjewném nepřá-
telství proti císaři byloby se nepodařilo. Mladší synové
někdy Soběslawa I, Oldřich a Wáclaw, dworíwše u Bar-
barossy již od dáwných let, snažili se welice wyslaužiti
sobě k budaucím pŭtkám o trůn český jeho pomoc a
ochranu; a známé císařowy aumysly nedaly pochybowati,
že pro vlastní swůj zisk howěti bude sporu takowému,
třebasby jakkoli přízniv byl opráwněncům. We starším
Soběslawici ale, čili Soběslawu II, čhala sama Nemesis
na rodinu Wladislawowu.

O prwních počátcích nešťastného toho knížete r. 1147,
o jeho uwěznění na Přimdě a autěku odtud r. 1150, i
kterak laskawě u císaře Fridricha přijat byl, již sme na-
hoře připomenuli. Roku 1161 nočním autokem zmocnil se
byl města Olomauce, a w krátkém čase upewnil se tam
tak welice, že Wladislaw, přitáhnuw rukau brannau sám
osobně před Olomauc, brzy uznal za nemožné, přemoci
jeho násilím. Protož jal se wyjednáwati s ním auskočně,
a ubohému knížeti, an nežádal než o swé opatření, sli-
bowal pod přísahau věci weliké, jichžto splniti aumyslu
neměl. Soběslaw neuměl se ani domysliti, jak zrádně
s ním nakládal mocný jeho strýc a nepřítel. Přiwábiwše
jeho lichotiwě do Prahy a odlaučiwše od jeho wěrných,
nenadále chopili se ho, spautali a odvezli opět na Přim-
du. Tu již na dwanáctý rok bylo mu strádati nehodným
a nešlechetným chowáním. Přátelé jeho, když roku 1150
jej wyswobodili, byli zavraždili a do wěže uwrhli teh-

1172 dejšího kastellana Bernarta; nástupce tohoto, Kunrat Šturm, uchránil se nemenší ukrutností nežli opatrností, aby se mu nepříhodilo něco podobného. Tyto nešlechtnosti proti Soběslawowi tkví co poskvrna nezahladitelná na památce králování Wladislawa I, jakkoli jináče slavné bylo.

Předčasné wolení nástupce skrze stawy české, a i potvrzení jeho skrze císaře, bylo již dwakráte, r. 1125 a 1140, ukázalo se býti jalové a klamné, an pokaždé jiný, a nikoli ten co ustanowen byl, na trůn český skutečně se dostal. Zbýwalt ale ještě jiný způsob, uvesti naň knížete Bedřicha bezprostředně: byla to resignace sestárlého panowníka w prospěch syna swého. Wladislaw chopil se tohoto prostředku, o císařowo swolení ani se nestaraw. ⁵⁴⁾ Zápis ode dne 18. ledna 1158 pojišťowal již napřed všem Wladislawowým nástupcům titul králow-
1173 ský; i není pochyby, že i Bedřich, když mu roku 1173 (o dni se newí) stawowé čeští slibowali poslušenství, *králem* českým se byl nazýwati počal.

Starý král, jenž za 33letého panování swého byl weliký počet klášterůw založil a nadal, uchýlil se do kláštera Strahowského, kdež sobě sám byl byt připravil, aby tam ztráwil w pokoji ostatek života swého. K jeho wyžiwě wymínění a ustanoweni byli požitkowé panství Budyňského. Zdali manželka jeho také za ním do kláštera se zabrala, nepowídá se; jí, králowně Jitce, měli co děkowati za půwod swůj klášter panenský w Teplici a w Praze první kamenný most přes Wltawu postawený. Když o několik měsícůw později věci české w horší se obrátily, král již churawý opustil nawždy netoliko autočistě swé na Strahowě, ale i zemi českau. Na statku

54) Chron. Gerlaci in Dobneri Monum. I, 82. Chron. Claustroneoburg. ap. Pertz, XI, 630 (ad ann. 1173).

manželky své w Durinsku, na Meraně we dnešním hrab- 1173
stwi Glauchowském, žiw byl ještě čtyry měsíce w liché
samotnosti, nemaje při sobě nežli manželku swau Jitku
a newěstu Elišku, až dne 18 ledna 1174 smrt jej s to-
hoto swěta powolala. Kosti jeho později přivezeny do
Strahowského kláštera a tam čestně pochowány.

Osobní ráz a powaha krále tohoto zračí se nejwěr-
něji we způsobu panování jeho, an byw samowládcem,
jako nemnozí, málo kdy wplywu cizímu dáwal u sebe
místo. I ačkoli ušlechtilostí duše newyrownal se zejména
otci swému, náležel jistě vždy do počtu těch nejwýteč-
nějších a nejráznějších panowníkůw, kteří kdy českým
žezlem wládli. Litowati jest, že potomstvu nepozůstalo
ani sebe menší zpráwy o tělesné jeho postavě, jakož
ani o mravech a způsobech jeho w domácnosti.

Od doby korunování Wladislawowa přibývá pomalu
počtu listin sawěckých, ježto w archivech českých až
podnes zachowaly se; a z nich také poznáwati lze čím
dále tím jasněji celé ústrojí jak dwora králowského, tak
i wlády zemské. W čele obau stál nejwvyšší komorník,
jehožto působení obsahowalo područí dnešního finančního
ministerium, spolu s některými příměty nejwvyššího hof-
mistra i komorníka; takowí komorníci jmenují se w li-
stinách 1160 Nemoj, 1165 Ctibor, 1169—1172 Bohuslaw.
Po něm šel nejwvyšší sudí, r. 1172 byl jím Zwěst. Pak
nejwvyšší kancléř, k jehožto auřadu woleni vždy duchow-
ní, nejwíce probošt Wyšehradský, někdy také Pražský,
Litoměřický atd. O kancléři Gervasiowi již sme mluwili
1156—1178. Králowští truksamowé byli: 1160—1165
Kochan, 1169—1176 Wítek (první známý předeek slaw-
ného rodu Wítkowcůw); za číšníky slaužili 1160—1165
Wecel, 1169—1172 Zdeslaw. Mimo tyto připomínají se
také králowští maršalkowé, podkoní, lowčí, komorníci

1173 králowé atd. Co přední župané zemští čili kastellani a prefekti, později purkrabí zvaní, jsau nám známi: na Vyšehradě 1160 Jindřich, 1167 Wznata; na Žatci Jarohněw 1160 sld.; na Plzni Drslaw 1160 sld. (předek rodu Drslawicůw); na Sedlci (u Karlowých Warůw) Záwiše 1165 sld.; na Čáslawi Předbor 1165; na Kauřimi 1167 Zdeslaw Diwišowic; na Kladsku Hroznata 1169; na Netolicích Nemoj 1167 a t. d.⁵⁵⁾

Ostatně pozorowati jest jak z těchto udáwkůw tak i z celého praudu dějin dosawadních, že té doby jmen rodinných ani u nejvyšší šlechty ještě se neužíwalo. Ještě tehdaž spokojowal se každý weliký i malý swým jménem osobním, ježto bylo spolu jménem křestným; a byloli potřebí větší určitosti k rozeznání osob, přidáwána jemu patronymická forma jména otcowa na *-ów -ic* neb *-owic*, a říkáno ku př. Beneš Heřmanów, Milhost Milhostic, Beneda Stiboric, Jurik Jurikowic a t. d. Tento staroslawanský způsob pojmenowání zachowal se až podnes u Rusůw, ačkoli jména rodinná u nich již také w užívání wešla.

55) Obširnější o tom výklad podá se dole we přídawcích ku knize této.

ČLÁNEK TŘETÍ.

NOWÉ KLESÁNÍ ČECH SKRZE PŮTKY PŘEMYSLOWCŮV.

Kníže Bedřich vypuzen skrze Soběslava II. Wálka s Rakousy. Pád Soběslawůw. Bedřich panuje opět. Powstání mezi Čechy. Politika císaře Fridricha I. Wálka w Morawě. Spory s biskupem Pražským. Nowá výprawa křižácká. Kunrat Ota; výprawa jeho do Italie. Wáclaw II. První panování Přemysla Otakara I. Jindřich Břetislav kníže a biskup pospolu. Wladislav III.

(Rok 1173—1197.)

Řada událostí wede nás nyní k neutěšené době dějin, 1173 když desaterým změněním panowníka za čtyrmecíťma let, a wkládáním se cizincůw do wnitřních záležitostí českých, trháním starých auwazkůw práwních, sobectwím, pychem, lstí a zradau na wše strany, konečně odbojem, wálkami a bezwládím, vlast naše octla se we propasti bídy bezedné, a snížena na takowý stupeň politické newážnosti, že stála ještě hůře nežli pod Boleslawa II syny neblahé paměti. Ale jakkoli hojně byly příčiny aupadku a záhuby, jež národ sám w lůně swém plodil a chowal, není předce pochyby, žeby stát český wždy ještě byl udržel se na nějaké výši, jak vlastním záwazím, tak i zwyklostí, kdyby jen někdo jiný, a ne právě Fridrich Barbarossa byl seděl na sausedním trůnu německém.

1173 Nowý panovník český, wévoda, čili jak sám se nazýwati počal, *král Bedřich*, nepotatil se we mnohém ohledu. Dělal se hrdým a twrdým, a moci w sobě nemaje; newřel na duchowenstwo, a neuměje získati sobě lásky ani u šlechty, ani u obecného lidu. Mezi tím kdyby jen opatrností, rázností a odvahau byl se rowna aspoň vlastní manželce své Elišce, královně uherské bylo by se vždy ještě našlo proň více rady a pomoci.

Když kníže Oldřich, Soběslawa I syn, uslyšel o weliké proměně w Čechách, staupil před císaře, w jehožto službě tolik let byl ztráwil, prose o slíbenau odplatu za wěrnost, o usazení na uprázdněném stolci knížecím, a o konečné wyswobození bratra Soběslawa, strádawšího již na třináctý rok na hradě Přimdě. Císař těšil se z příležitosti, wložiti se po panownicku do záležitostí českých. Užíwal k tomu cíli téhož prostředku, jako někteří jeho předkové: pozwaw starého krále i syna jeho a přední muže české k sobě na sjezd do Normberka, přikázal jim, aby Soběslawa přiwedli tam s sebou. Jestliže Čechové, poslušni takového rozkazu, přišli k němu, měl we příchozích samé zástawy, s nimiž nakládati mohl jak se mu líbilo; neposlušným hrozilo se již napřed wálkau od říše. Hrozeb takových arci někdy odvážili se byli směle Boleslaw I, Břetislaw I a Soběslaw I: ale maudrost, síla i odwaha nedědowały se na knížecím stolci českém.

Wladislaw šel w potaz se synem svým a s předními zemany, co w okolnostech takových činiti bylo. Uzawřeno wyprawiti do Normberka biskupa Pražského Bedřicha i nejwyššího češníka Witka, muže bystrého i wýmluwného, se znamenitau summau peněz, aby swedli císaře s aumyslu. I šedše tam, wrátili se bez porizení: podruhé bywše wyslání, nebyli o nic šťastnější. Císař

wymáhal předewším propuštění-jatého Soběslawa, ku kte- 1173
rémuž i konečně Bedřich uwoliti se musel.

Knížete tak wyswobozeného wedli do Prahy w hoj-
ném a čestném průvodu, wíce pro swé bezpečí nežli
pro uctění jeho; w Praze zajisté zdálo se, že nejméně
bude moci škoden býti. Ale již na cestě proskakowalo
smýšlení národu, nezvěstující domu Wladislawowu nic
dobrého. Když přišel Soběslaw ku Praze, ssedna s koně,
kráčel w nelíčené pokoře, bosonoh, předewším do chrámu
sw. Wíta ke hrobům sw. dědicůw země české, děkawat
bohu za wyswobození ze mnoholetého žaláře. Potom šel
pozdrawit starého krále a jeho panujícího syna, a přiwe-
tiwé od nich uwítání zdálo se že ho těšilo welice. Ale
w noci došla ho výstraha bezpochyby ošemetná, že Be-
dřich zamýšlel oslepiti jej hned nazejtří. Polekán dal se
co nejrychleji na autěk do Němec, ke dworu císařowu,
an byl knížatům říšským položen rok do Ermendorfu.
Bedřich následowal jinau cestau, aby se nezdálo, žeby
jej stíhali a jeho zase zmocniti se chtěl.

Tak octly se w rukau císařových obě hlavy panu-
jícího domu w Čechách, a i několik pánůw českých, nej-
wíce strany Soběslawowy, dalo se u něho najíti stejnau
dobau. I kázaltě w Ermendorfě německým knížatům a
pánům českým zespolka zasednauti k rozsauzení otázky,
komu by, po Wladislawowě ustaupení, práwo panowati
w Čechách náležeti mělo? wěda owšem napřed, že nález
nebude se lišiti od žádosti jeho. Páni čeští žalowali, že
Bedřich jen wůli otce swého, a nikoli swobodným hla-
sem národu dostal se na trůn; císař stěžowal sobě, že
změna w panování českém stala se bez jeho swolení, a
synowé Soběslawowi rozpomenuli se také bezpochyby
ještě na Břetislawůw zákon o poslaupnosti, an mluwil
tenkrátě k jejich prospěchu. Wýnos soudní zněl w ten

1173 smysl, že titul královský w Čechách opět zrušen, a Soběslaw II za jediného prawého panowníka země té vyhlášen jest; jemu zajisté, jakožto staršímu bratru, byl i Oldřich již napřed postaupil všech práv, která sobě osobowati mohl. Bedřich zůstal w moci císařowě co rukojmě, aby strana jeho w Čechách proti Soběslawowj nebauřila se. Proti tomu zawázal se nowý mocnár, že má chowati se šetrně ku králi odstaupilému a opatřiti jej potřebami žiwota náležitě. Tento však zamítaje všechny milosti, které jemu takto činiti se měly, odebral se raději do Durinska na statky manželky své, jakož sme již připomenuli. Konečně zawázali se Soběslaw i Oldřich císaři přísahau, že wyprawí z Čech wojsko pomocné do Lombardie.

Duch Soběslawa II nebyl beze wloh, ježto při bedliwější péči a w okólnostech přízniwějších bylyby z něho učinily jednoho z nejlepších a nejslawnějších panowníkůw českých. Není pochyby, že mysl jeho byla opradowě zbožná; přirozená dobrosrdečnost jeho zřídka se zapírala, ba zabředla někdy až do slabosti, ačkoli byl osobně chrabr a uměl i skutkem dokazowati neohroženost swau w nebezpečí. Co nejhlawnější ctnost ale chwálí se při něm neobyčejná a přísná sprawedliwost, nedawší se oblomiti nižádnými ohledy, ba pokládawší sobě za zwláštní úlohu, hájiti chudého a ubohého před bohatcem a násilníkem. Proto také spíláno mu často „*kniže selshý*“ jako ku potupě. Dle všeho, co nás o něm došlo, nelze jinak sauditi, nežli že hleděl s pobožnau swědomitostí prowozowati moc vysokého powolání swého. Nezřídka však dal se na okamžení také zawoditi náruživostí, a aumysly jeho nezakládaly se vždy na wěhlasu státním ani na známosti lidí a swěta. I arci, jakž by mohl byl nabyti umění takowého a ewičiti se w něm,

ztráviw větši částku dospělých let swých w ustawičném 1173
žaláři!⁵⁶⁾

Počátkové panování jeho neměli do sebe nic slavného. Bratry své Oldřicha i Wáclawa osadil w Morawě, onoho w Olomučtě, tohoto w Brněnsku; Znojemská kníža Kunrata i Otu⁵⁷⁾ nechal w pokojném držení audělu

56) *Gerlaci chronicon ap. Dobner. Monum.* I, 85: Tradunt de eo, qui ipsum noverunt, quod optimus fuerit iudex, ecclesiis Dei valde propitius, bonis bonus, et terror ejus super facientes mala. Curae sibi fuit semper liberare pauperem a potente, et inopem, cui non erat adiutor; faciens iudicium omnibus injuriam patientibus omnique populo terrae, sine personarum acceptione; quibus defendendis ita tradiderat cor suum, ut propter pauperes non vereretur offendere nobiles, et appellabatur vulgo *princeps rusticorum*. Quotiescunque imminebat ei expeditio, cum primates sui essent hi in curribus et hi in equis, non confidebat, nisi et pauperes populi secum videret, alios super equis, alios pedestres, prout cuiusque facultas fuisset. Quid multis immoror: omnis ejus intentio, tota mens erat, tueri pauperes et conservare terrae sua jura. Sám také Soběslaw di o sobě w dlužném zápisu od r. 1176: Quando divina clementia me liberavit de carceris angustia, facultates non habui, sicut honorem principalem deceret, et tamen pro pecunia populum premere non volui, qui longa expectatione dominationem meam desiderabiliter expectaverunt. (Original w c. k. tajném archivu; Erben regesta p. 156.)

57) Rod knížat Znojemských, jakož i rodinné poměry mnoha Přemyslovcůw doby této vůbec, jsau welice temny; co Dohner, Dinzenhofer a j. o nich udávají, nemá dostatečného důvodu. Nowěji Ant. Boček wěc tak stano-wil, že Kunrat II Znojemský, zemřelý 13 Dec. 1150, pozůstavil z Marie Srbské (wdané r. 1134 a žiwé tuším ještě r. 1190,) tři syny: *Arnošta*, jenž prý 1156 Znojemskem vládnul, *Kunrata III*, který od r. 1160 do 1177 w listinách nepodezřelých se připomíná, i umřel 11 Nov. (roku prý asi 1178), a *Otu*, manžela Helichy z Wittelsbachu, který potom 1189 stal se welikým

1173 jejich, jakož i Děpolda II, syna Děpoldova, jenž panoval tuším v jihovýchodní části země české. Ale na Kunratovi Šturmowi, svém někdy strážném na hradě Přimdě, vymstil se ukrutně, ačkoli vycházej z vězení byl mu slíbil odpuštění; dal jej usmrtiti a čtvrtiti. Teprv když děsný skutek dokonán, spamatoval se, želel ho a podobil se čtyřicetidennímu obřadu velikého pokání. Wá-
 1174 lečná výprawa do Italie pod knížetem Oldřichem r. 1174 potkala se, za příčinou hrubé nekázanosti vojákův, s koncem, o kterémž stydko mluvíti. Hned když tam táhli, přepadeni jsau blízko Ulmu od obyvatelstva laupežností jejich rozlíceného, a pobito jich 250 mužův. Při dobývání Alessandrie rozkradl se jich veliký počet dne 24 prosince 1174, jež potom, když se chtěli wracet domův, Milánčané větším dílem schytali. Ba i ti, kteří věrně setrvali v boji až do konce, wrátili se r. 1175 žebrákům podobní do vlasti.⁵⁸⁾

knížetem českým a umřel 9 Sept. 1191. Podobá se to pravdě a stvrzuje se listinami, ačkoli sawěký Gerlach knížete *Otu* až po r. 1191 vždy *Kunratem* nazývá, dokládaje tytýž, že i *Otau* jmenován býval (Conradus, qui et Otto). Možná, že jméno „Kunrat“ počalo již we XII století w ústech národu českého dělati se jménem dědičným knížat Znojenských. Ale co Gerlach (ap. Dobner. I, 88) k r. 1175 o Kunratovi Znojenském a jeho matce i swaku (Otowi z Wittelsbachu) připomíná, wztahuje se již nepochybně ne na Kunrata III, ale na Otu, jakož i sám Gerlach k r. 1182 (na str. 96) dí: Conradus Moraviensis, qui et Otto, de quo supra multa diximus, ačkoli jej dříve vždy jen Kunratem byl nazýwal. Kdy vlastně umřel Kunrat III, těžko jest ustanowiti. My Otu, dle obyčeje starého, *Kunratem Otau* nazýwati vždy můžeme, an i král Otakar I w listině dané 26 Aug. 1222 jmenowal jej: „luclytae memoriae dux Conradus Bohemiae“, a tak i jinde.

58) Chron. Gerlaci ap. Dobner. Monum. I, 86, 87.

Za příčinau dlouhotrvalého rozdvojení w církwi za- 1174
pleteny jsau konečně také Čechy ještě do těžkých pútek
a wálek. Císař Fridrich nepřestáváje pronásledowati
Salcburského arcibiskupa Wojtěcha pro jeho stálau pří-
chylnost k Alexandrowi III, spůsobil to na sněmu říšském
w Řezně (26 máje 1174), že ho ssadili a wolili na jeho
místo probošta z Berchtesgaden. Mezi knížaty německými
byl Jindřich Jasomirgott Rakauský jediný, co náležům
takovým odporowaw, poskytoval ochrany Wojtěchowi
odewšad pronásledowanému. Tím rozhořčen jsa císař,
tehďáž w Italii meškající, žádal na knížeti českém, aby
zdwihl wálku proti Jindřichowi.⁵⁹⁾ Soběslaw chopil se
několika sporůw o hranice s Rakausy, aby pod pokrytím
jejích wyžádal sobě weřejnau hotowost od země. S tau
počal již r. 1175 wálčiti; když ale widěl, že kníže Ota 1175
Znojemský chystal se ku pomoci ne Čechům, nýbrž Ra-
kušanům, zastawil se, chtěje urownati dříve tuto nesnázi.
I bylotby mezi oběma Přemyslowci bezpochyby přišlo
k wálce, kdyby Marie matka Otowa, jeho swak falckrabě
Ota z Wittelsbachu a Dětleb biskup Olomucký byli se
newložili za prostředek a nesmířili obau wespolek; Zno-
jemský pak kníže zawázal se pomáhati proti Rakausům.

Chtěje wálku ohlášenau wésti s důrazem neodola- 1176
telným, potáhl Soběslaw k sobě wojska ještě z Uher,
z Polska, z Rus i ze Sas, a w srpnu 1176 s celau moci
swau, počítaje až k 60,000 mužůw branných, postawil se
u Znojma na hranice Rakauské.⁶⁰⁾ Tak weliké síle odo-

59) Chron. Gerlaci l. c. Chronicon Reichersperg. ap. Ge-
wold. ad h. a. Chron. Claustroneoburg. ap. Rauch, I,
60, ap. Pertz XI, 630. 631. 616. Chron. Austriac.
(Zwettlense) ap. Pez, I, 562, ap. Pertz, XI, 541.

60) Chron. Claustroneoburg. l. c. Chron. Reichersperg. l. c.
Chron. Zwettlense l. c.

1176 lati netraufal sobě wévoda Jindřich; pročež ustaupiw za Dunaj, dal celé poříčí w kořist nepřátelům, kteřížto všē, cokoli zasáhli, od Eggenburka až do austi řeky Morawy, bez odporu popleniwše a zhubiwše, wrátili se obtíženi pleny nesčislnými. Jak mile ale se rozešli, hned synowé Jindřichowi Lipolt a Jindřich, pomsty chtiwí, pustili se za nimi w podobnau jízdu do Morawy, a autokem náhlým sewřewše Otu knížete Znojemského, ⁶¹⁾ wysílali lehké oděnce hluboko do země ku plenění a pálení. Soběslav dowěděw se o tom, sebral opět rychle wojsko swé a pospíchal do Rakaus, nepřátely před sebau poháněje; i pobyw tam, zvláště w okolí kláštera Swětelského, ode dne 10 do 19 prosince, dohubil všē, co předešlé zkázy bylo zniklo.

Barbarský tento způsob wálčení pocházal bezpochyby wíce z obyčeje a mrawu onoho wěku, nežli z osobní powahy a wůle Soběslawowy, an by i sebe wíce byl chtěl, nikdy byl by nemohl toho ubrániti swým wojákům. Ale bída i nárek Rakušanůw dojímaly žiwě city lidské we mnohých krajinách, a dotkly se konečně samého také 1177 císaře Fridricha, zvláště když se dowěděl, že strýc jeho, wévoda Jindřich Jasomirgott, an we wálce té s koně spadnuw nohu sobě byl zlámal, žalostí a hořem we Widni dne 13 ledna 1177 skonal. Papež Alexander III wydal klatbu na Soběslawa, za příčinau zločinůw páchaných od wojska jeho w kostelích rakauských, a i sám císař počínal s ním býti nespokojen. A nechuti té přibýlo, když se dowěděli, že jakýsi pretendent uherský, jenž se ubíral do Němec, aby žádal ochrany u císaře proti Belowi III, od Soběslawa jat a králi uherskému wydán byl.

61) Chron. Claustroneoburg. ap. Pertz, XI, 631 dí: Leupoldus et Henricus filii ducis Austriae Maraviam terram comitis Ottonis ingressi, praeda et incendio vastaverunt.

Kníže Bedřich, žijící u vyhnanství, neopominul užiti 1177 doby tak příznivé, aby swrhnul protiwníka swého s trůnu opět. Bylť i on i bratr jeho arcibiskup Wojtěch spojili se s wéwodami rakauskými, swými sestřenci, a drželi se s nimi zároveň papeže Alexandra III: pročež i společné jejich záležitosti zahrnuty jsau we velikém wyjednávání, které počalo se té doby w Italii mezi císařem a papežem.

Stalo se zajisté, že po veliké porážce u Legnano (26 máje 1176) císař Fridrich naklonil se více než dříve k odstranění veliké dvojice církewní a k uzavření míru s Alexandrem III. Počalo se o tom jednati opravdově, a papež, aby uspil smření, zabral se sám osobně nejprw do Ferrary, potom i do Benátek, kamž po srownání předních wýmínek i císař dne 24 čerwna 1177 přijel; tu pak dne 1 srpna i konečná smlauwa přijata i stwr- 1 Aug. zena jest. Také knížata Lipolt rakauský, Bedřich český a Wojtěch arcibiskup byli přítomni při slawném tomto sjezdu a mření. Mezi překážkami pokoje nebyla nejmenší ta, že tehďaz počítáno dwa Mohucké arcibiskupy, Kunrata i Kristiana, z nichž prwní u papeže, druhý u císaře veliké měli zásluhy, a bywše od obau wýhradně uznávání, neměli snadno býti opuštěni. Sjedenocení obau hlav křesťanstwa w této věci stalo se na ujmu našeho arcibiskupa Wojtěcha, jenž k žádosti papežowě, aby církwi pokoj zjednati se mohl, odřekl se cele práwa swého k Salcpurku, tak že Kunrat mohl jmenowán býti arcibiskupem Salcpurským. Obět takowá uwodila za sebau patrnau potřebu náhrady nějaké pro syny Wladislawowy. Papež již byl dal Soběslawa II do klatby; nelze pochybowati, ačkoli zřejmá o tom zmínka se neděje, že i sám přimlauwal se u císaře, aby Bedřichowi panování w Čechách zase nawráceno bylo. Císař neodpíral dlauho žádostem takovým, neb ještě w Benátkách, kdežto až ku konci

1177 měsíce září se zdržoval, propůjčil Čechy Bedřichowi w léno, bezpochyby že ne bez přiměřených slavností. Bedřichowi ale samému ponechána péče, jakby zemi dobytí a w ni se uwázati měl.

Oba nowí wéwodowé, Lipolt Rakauský a Bedřich Český, spojili nyní síly své proti Soběslawowi. Potáhli také Znojemského knížete Otu k sobě, ačkoli Soběslav byl jemu teprw nedávno propůjčil i Brněnsko, bratry své vlastní, Oldřicha (newíme proč) uwězniw, Wáclawa pak nad Olomucko postawiw. Co a jak se w této věci dalo, o tom nemáme zpráv dostatečných.⁶²⁾ Zdá se však, že někteří páni čeští, kterých Soběslawowa přísnost těžce se dotýkala, usilowali popuditi proti němu všecha okolní knížata.⁶³⁾

1178 W zápasu s auklady těmito se všech stran strojenými Soběslav dokazowal více odvahy nežli rozmyslu a spůsobilosti. Nejprw wyprawil se do Morawy, potrestat zrady na Otowi, při čemž bratr jeho Wáclaw Olomucký byl jemu nápomocen. Ale Otowi ku pomoci přispěl Lipolt Rakauský, kterýžto wkročiw do Morawy 23 čerwna, 23 Jun. hned nazejtří obrátil Soběslawa na autěk, zmocnil se ležení jeho, a stíhal jej potud, až rozrazil wojsko české,

62) *Annales Prag. ap. Pertz, V, 121. Contin. Cosmae ad ann. 1177: Odalricus dux a fratre capitur. Chron. Gerlaci ap. Dobner. I, 89: Interea venenatae linguae virus discordiae seminant inter Sobezlaum et Conradum (t. j. Otto), et ita inflammant hunc in odium illius, ut cui prius dederat terram Bernensem, nunc velit non solum datam retrahere, sed etiam suam Znoymensem invadere, ipsumque, si posset, vita privare.*

63) *Chron. Claustroneoburg. ap. Rauch, I, 61, Pertz, XI, 631: Quidam nobiles Bohemorum a duce suo Sobizlao multa gravia passi, metuentes graviora, in gratiam ducis Leopoldi redierunt, et se suaque illi submittentes, auxilium illius in tyrannum Bohemiae imploraverunt.*

tak že Soběslaw ustaupil do Čech, Wáclaw pak do své 1178 Olomauce se zavřev, ji brániti se jal. Lipolt i Ota položili se 28 čerwna před Olomauč a nazejtř (29 čerwna) hnali autokem na město, ale bez prospěchu, načež bojice se, aby od Uhrův Čechům ku pomoci táhnoucích utkání nebyli, hned 30 čerwna pustili od dalšího dobý- 30 wání a wrátili se do zemí svých zase. ⁶⁴⁾ Auplné po- Jun. plenění země Olomucké i Brněnské bylo následkem první této porážky.

Brzy na to, w měsíci čerwenci neb srpnu 1178, postavil se Soběslaw s wojskem welmi silným na pomezí, aby Bedřichowi bránil přístupu do země. Ale pro tehdejší nespůsoby we ztrawování lidí branných stávalo se, že wojsko, čím hojnější bylo na počet, tím kratší čas mohlo setrwávat w poli; pročež i Soběslaw nezadlaugo widěl se přinucena, rozpustiti lid svůj, čekaw darmo na nepřitele. Bedřich předwidaw to, teprw po rozpuštění tábora nepřátelského wstaupil do země. Na to Soběslaw sebral zase w rychlosti několik zástupůw branných, s nimiž postavil se proti Bedřichowi: ale poražen byw podruhé a w autěk obrácen, za příčinau weliké přemoci u nepřátel a zrady u mnoha svých manůw, musel utéci se na hrad svůj Skálu, tehdáž nedobytný. ⁶⁵⁾

64) Šíře o tom mluví Chronici Claustroneoburg. continuatio tertia ap. Pertz, XI, 631, 632. Gerlac. l. c. p. 89.

65) Hradůw toho jména bylo we starých Čechách několik, a sice w Plzensku, Hradecku i Boleslawsku, aniž snadno jest uhodnauti, který z nich tu se míní. Domýšlíme se však, poněwadž Soběslaw bezpochyby na hranicích jihozápadních země České, Bedřichowi byl čelil, že utekl se na Skálu w někdejším Plzensku, nyní we Klatowsku a Přesticku, u wsi Radkowic, jakožto na útočiště nejblíží; an by jináče bezpochyby sám byl raději zawřel se w Praze, nežli by táhl do Boleslawska neb do Hradecka.

- 1178 Bedřich wedl wojsko své přímo ku Praze, kterauž i oblehl. W městě zůstala byla Soběslawowa manželka, Eliška Polská, s lidem však nedostatečným k obraně, a měšťané zdá se že nemnoho měli lásky a oddanosti k Soběslawowi. Proto Praha octla se brzy w rukau dobywatelůw a Eliška kněžna w zajetí; Bedřich ale propustil tuto ještě mladau paní welikomyslně na swobodu. I bylať jedna z prwních jeho péčí, aby vlastní manželku swau, ježto až posawad w Durinsku (nyní w Altenburku) žila, dal odtud přivesti we slavném průvodu do Prahy.
- 1179 Se Skály Soběslaw ještě dlouhý čas pokračowal w tak řečené válce malé; když ale Bedřich, wolán od císaře, odebral se na sjezd říšský do Šwáb, odvážil se k většímu podniknutí. Maje mnoho přívržencůw, zvláště w lidu obecném, sebral w krátce wojsko znamenité, jímžto Prahu přikvačiti dával; posádka však měvši výstrahu, bránila se udatně. Potom obrátil se proti Bedřichowi, kterýžto u slabém komonstvu wracel se od dotčeného sjezdu; ten však zprawen byw od manželky své rychlými posly, zastawil se na pomezí celých deset dní, wolal Otu z Morawy k sobě, a sebrav ode všech přátel i z Němec i z Čech podpory hojně, teprw dal se w pochod do města hlawního, když se ucítil silna dosti, aby mohl čeliti Soběslawowi. Bez překážky dostal se ku potoku Lodě-
- 23 nickému, ale w kruté zimě, ano bylo dne 23 ledna. Stráže
Jan. jeho rozestawené ohřívající se u ohňůw jsau od Soběslawa nenadále překwapeny a zjímány; i hned na to hnal se selský kníže autokem na tábor Bedřichůw k boji nepřipravený, potřel větší jeho částku a rozplašil ostatek. Mezi padlými toho dne byl i Sezima, předek staršího rodu pánůw Poděbradských; mezi jatými pan Witek, slavný předek rodu Wítkowcůw. Mnohým jatým Němcům od prostopášného lidu ku potupě nosy uřezowány.

S malým zbytkem svých věrných pospíšil Bedřich 1179 knížeti Otovi vstříc, přicházejícímu z Moravy, a potkal jej w noci následující u Prčic. Tu odpočíváno jeden den, a teprw 25 ledna přitáhnuto až k řece Sázavě. Knižata 25 byliby opět odpočívali, kdyby kněžna Eliška byla jich Jan. skrze posly nenapomenula i nepoučila o přiblížování se nepříteli. Protož táhnouše dále, dorazili w sobotu 27 27 ledna z rána do Prahy. Soběslaw stíhal je w zápětí; Jan. i ještě téhož dne strhla se bitwa rozhodná na polích mezi Vyšehradem a Prahau, tam kde nyní prostírá se Nowé město. Nastal boj dlouhý, zaufalý a nad míru krvavý; kněžna Eliška, dívavši se naň s hradu, zawázala se slibem nábožným, dostaneli se vítězství manželu jejímu. I dostalo se mu; Soběslaw konečně přemožený musel utíkat, a hnán až do Prosek, kdežto noc nastala rozvedla bojowníky. Pro náramnou toho dne zimu téměř všichni ranění pomřeli w krátké chvíli. Eliška potom na témž místě, ježto dlouhý čas u lidu jen „na bojišti“ slulo, postavila chrám ke cti sw. Jana, jehož postaupila křižovníkům řádu Malteského.

Ztráta bitwy u Prahy potáhla za sebou ztrátu celé země, a tudíž i konec všeho panování Soběslawowa w Čechách. Ubohý kníže selský schował se opět do hradu svého Skály, a odoláwaw tam ještě skrze jedenácte měsícůw všem autokům hojných nepřátel, opustil jej, tuším jen hladem donucen, teprw na konci léta 1179. Hledaje však autočiště w cizině, umřel již dne 29 ledna 1180, i nepozůstawił po sobě, pokud nám vědomo, nižádných dítek. Tělo jeho přivezeno na Vyšehrad a pochováno 1180 po boku otce jeho Soběslawa I.

Pád Soběslawa II byl také příčinou, že bratr jeho Wáclaw musel opustiti Olomucko a utéci se do Uher.

1180 Země jeho dostala se Znojenskému Otowi, tak že od té doby kníža ten stal se pánem celé Morawy.

Počet Přemyslowcůw byl se tohoto času w Čechách i w Morawě tak welice rozmnožil, že nám již nelze vytknouti na jisto a na drobno celé jejich rozrození. Mnozí z nich oddali se na duchowenství, a tudíž nalézáme we knížecím rodu jednoho arcibiskupa (Wojtěcha) i tři biskupy, dva Olomucké a jednoho Pražského. W Olomauci po smrti Jana IV, dosedl byl Přemyslowec *Dětleb* na biskupskou stolicí (1172—1182); a po *Pelhrimowi*, jenž jen krátce biskupoval (1182—1184), dostal se opět Přemyslowec *Kajim* na jeho místo (1184—1194). W Praze po smrti biskupa Bedřicha (+ 31 Jan. 1179) wolen přízní kněžny Elišky a téměř proti vůli většiny w kapitule *Va-*
 1182 *lentin*, a když ten 6 února 1182 již opět smrtí sešel, powýšen jest na jeho místo *Jindřich Břetislaw*, syn knížete Jindřicha, wrátivší se nedávno předtím z university Pařížské (wolen 25 března, w Mohuči swěcen 23 máje 1182). Wolení Pražských biskupůw nedálo se již nyní, jako ještě před padesáti lety, veřejně na sněmích, nýbrž jen od duchowenstwa w kapitulu shromážděného; a však potvrzováno jest od panujících knížat, a národ swým přisvědčováním je schwalowával. ⁶⁶⁾ Biskupové Olomučtí naproti tomu obyčejně od knížat Pražských designováni a potom teprw woleni býwali. ⁶⁷⁾ O investituře císařské již nebýwalo řeči.

66) *Gerlaci chronicon ap. Dobner*, I, 94: In coena Domini electio ipsius (Henrici) celebrata est, in qua miro dei favore omnia convenerunt in unum, quae hujusmodi solemnitati noscuntur fore necessaria, videlicet electio cleri, principum assensus, votum universale populi.

67) *Gerlaci chron. l. c.*: Omnes ecclesiae illius (Olomucensis) episcopi solent assumi non quidem electione cleri, sed designatione principis, sicut oculata fide saepe

Arcibiskup Wojtěch od té doby, co se důstojenství 1182 svého byl vzdal a co bratr jeho uvažal se v panování opět, trávil dni své, co probošt Mělnický, obyčejně v tichém austupu. O jeho wličnosti, pokore a trpělivosti šel mezi sawěkými lidmi hlas welmi chwalný. Ctnosti ty obměkčily konečně i císaře Fridricha, takže r. 1182 nakloniw se k němu zase, slibowal wrátiti mu arcibiskupství, a o rok později (1183) splnil také slib ten skutečně.

Naproti tomu staw bratra jeho, panujícího knížete Bedřicha, proměnil se téhož času w horší. Byltě slíbil císaři, za své usazení na trůnu českém, welikau summu peněz. Aby ji sehnati mohl, rozepsal již při obležení hradu Skály r. 1179 neobyčejnau těžkau berni, a domáhal se jí s welikau přísností. Tím ale zmařil sobě lásku netoliko u lidu, ale i u šlechty. K tomu přispíwalo také hrdé a pánowité počínání sobě kněžny, kterážto pletauc se do vlády zemské, urážela všelijak hlavy národu. Newole o to wystaupila tak vysoko, že způsobila již letního času 1182 všeobecné powstání w Čechách. Bedřich haněn a proklínán jsa od národu, musel utíkati ze země, a na jeho místo wolán od jedné strany kníže Kunrat Ota z Morawy, od druhé Wáclaw z Uher. Brzy ale stalo se sjednocení, a *Kunrat Ota* uznán ode všech za welikého knížete a panowníka; tudíž obehnána Praha i dobyta po dlahém odporu, a nowý mocnář nastolen slawně na staroswatém stolci knížecím.

Bedřichowi nezbywalo nic, než uteci se s žalobau k císaři, kterýž wětším dílem byl příčinau nehody jeho; wěrný zajisté spojenec, Lipolt Rakauský, nacházal se tehďáž na pauti do Jeruzaléma. Císař mēw útrpnost

jam vidimus fieri. (Netřeba tuším dodáwati, že Gerlach vytýká obyčej tento jakožto neslušný.)

1182 s wyhnancem, wyprawil do Čech Baworského falckrabě Otu, vlastního swaka nowého panowníka, ⁶⁸⁾ a wolal ho i s předními muži w národu na sněm říšský do Řezna. Čechové dlouhý čas o takovém wolání nic owšem slyšeti nechtěli; konečně ale uposlechše, za příkladem nowého mocnáře swého, šli do Řezna.

Na sněmu tomto Řezenském zjewila se ponejprwé politika Fridricha Barbarossy we pravé způsobě swé, nahá, neukrytá i nestaudná. Po tu dobu knížata Morawští přijímali byli auděly swé pokaždé z rukau welikého knížete Českého, jenž je propůjčowal ne dědičně, ale jak se mu kdy hodilo; a ještě žádný císař Římský byl se newkládal do wnitřní spráwy knížecího domu Přemyslawského. Fridrich ale propůjčil nyní Kunratowi Otowi ze vlastní moci Morawu co nowé *markrabství* a co zvláštní léno říše Římské, chtěje tím způsobiti, aby Morawa nezawisejíc od Čech, napotom oné říši bezprostředně podrobena byla. ⁶⁹⁾ Aroi že při tom nesmělo se dopustiti, aby Bedřich wší moci cele zbawen byl, ježtoby sice nepodlehlost Morawy byla neměla trvání, a císař sám bylby snad přišel o dluh onen, kterýž ještě za Bedřichem zůstával. Odpor pánůw českých přemožen snadno; císař dal do síně, kdež se sněmowalo, nanositi seker, jako-wýchž katowé tehdaž užíwávali. Tato demonstrace měla

68) Manželka Otowa, jménem Heilicha, z rodu Wittelsbachůw, byla sestra obau Otůw z Wittelsbachu, jichžto starší, předeck nynějšího král. baworského domu, po ssazení Jindřicha Lwa, učiněn byl wéwodau Baworským w čerwenci 1180.

69) Srown. spis Gelasia Dobnera: „Untersuchung, wann das Land Mähren ein Markgrathum geworden, und wer dessen erster Markgraf gewesen sei,“ we druhém dílu knih Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen, w Praze, 1776 na str. 183 a násl.

žádaný účinek; páni podrobili se Bedřichovi opět, a pro-1182 puštění w pokoji (konec září 1182). ⁷⁰⁾

Rozumí se, že skutky takovými nemohla panovníkovi pojištěna býti oddanost ani úcta w národu. Všeo-
becná newole číhala jen na příležitost, aby s větším
důrazem vyjevila se opět. Roku 1184, když Bedřich 1184
s jinými drahně knížaty odjel na slavný sjezd do Mo-
huče, kdežto císařowici Jindřich a Fridrich oba na rytíř-
ství pasování (20 máje), kníže *Wáclaw*, Soběslawa I je-
diný ještě na živě bywší syn, pozdwihl w Čechách zbra-
ně proti němu. Lid hrnul se ku praporům jeho, a kněžna
Eliška, wladařiwší w nepřítomnosti manželowě, musela
brzy pustiti jemu celau zemi, a obmeziti se na pauhé
hájení města hlawního. Zde ale odpírajíc brdinně, zma-
řila šťastně všechny autoky hojných nepřátel. Praha ten-
kráté, obležena bywší skrze deset neděl, nedobyta přece,
a stolec knížecí zůstal tudíž w moci Bedřichowě. Není
pochyby, že nejmladší jeho dva bratři, Přemysl Otakar
a Wladislaw, přispěli znamenitě ke здаření takowému.
Když potom nejprw arcibiskup Wojtěch s many swými,
pak Lipolt Rakauský s lidem rychle sebraným, a i Be-
dřich sám se zástupem w říši najatým k oswobození
Prahy čelili, wojsko powstalcůw rozptýlilo se. Co dále
s knížetem Wáclawem se stalo, není známo. Bedřich zí-
skal sobě tenkráté aspoň tu zásluhu, že dowěděl se o

70) *Gerlaci chron. ap. Dobner.* I, 96, 97. Nobiles soli prae-
santantur Imperatori; quos ille terrere volens, dolabra
multa nimis fecit afferri, tamquam vellet eos facere de-
collari; cum illi pedibus ejus se provolvunt etc. Sic
sapiens Imperator conjurationem rebellium sapienter re-
pressit (!) etc. Že Gerlach we wyprawování příběhůw
těchto patrně stranil císaři, není se čemu diwiti, ano
z pozdějších sporůw (r. 1187 a 1197, též 1217 a násl.)
nabývá swětla dostatečného.

1184 strhnutí s pole nepřátel, zastavil hned pochod spojenců svých, aniž dal jim táhnouti dále, aby země hubena nebyla. I snad to přispělo neméně, nežli dvojí udušení baufé, že od té doby o třetí powstání již se nepokašeno.

1185 Kniže Bedřich nezapomenul se nade swau ctí a swým důstojenstwím w té míře, aby byl newšimnul sobě proměny w Morawě. Jak mile ucítil se silna dosti ku provedení aumyslu swého, wyprawil wojsko proti nowému markrabi; nepřítomnost císaře, dlícího již zase w Italii, howěla záměrům jeho. Za nejvyššího welitele výprawy té ustanovil chrabrého bratra swého, Přemysla Otakara. Stejnau dobau jmenowal Wladimíra, syna Oty III, knížetem Olomuckým, ⁷¹⁾ a Spytihněwa, syna Wratislawowa, tuším také knížetem Brněnským. Přemysl wytáhl uprostřed léta 1185 do Morawy, poplenil Znojemsko a Bítowsko bez odporu, a wrátil se do Čech zase, s nepřitelem nikde se nepotkaw. Když ale Kunrat Ota k boji se připravil, získaw sobě i z Němec, tuším že z Bawor, branných lidí ku pomoci, poslán jest Přemysl ku konci měsíce listopadu 1185 s wojskem ještě silnějším opět do Morawy. Tenkrátě přišlo k domácí wálce nad míru krwa-

10 Dec. wé, a dne 10 prosince swedli Čechové i Morawané u Loděnic we Znojemsku mezi sebau tu největší a nejkrutější bitwu, o které w letopisech jejich pamět se zachowala. Bojowáno s obau stran rownau silau a stejnau rozhořčeností; rachot bitwy, zwuk rohůw a hlahol bubnůw promíchaný křikem bojujících, dusot kůňůw a břinkání mečůw bylo prý doslýchati až i w klášteře Kúnickém, vzdáleném wíce než míli od bojiště. Witězstwí konečně dostało se Přemyslowi a Čechům: ale bylo tak

71) Jestliže listina tištěná u Dobnera (Annales Hayec. VI, 547, Erben p. 168) není podvržena, nemůže ze mnohých příčin náležeti k r. 1183, ale buďto 1184, aneb raději 1185.

krwawé a tak draze kaupené, že pronásledování přemo- 1185
žených stalo se nemožným. Veliký počet udatných mužůw, až prý ke 4000, padli tu w obět politice cizí, potýkající se s vlastními krajany a rodáky swými; když je pochowáwáno, házeno prý po 10 až i 20 do jedné jámy. Zakladatel kláštera Kúnického, kmet zemský Wilém, wzal byl do bitwy krzno liščí přes brnění; když domůw se wrátil, našli krzno tisícerými ranami propichané, pánowi pak nic se bylo nestalo. ⁷²⁾

Kníže Kunrat Ota, co pán neméně maudrý nežli 1186
udatný a ctizádostný, předwídal dobře, že pokračování na cestě nastaupené uškodí Morawě tak zle jako Čechám, i umínil raději vyšinauti se z ní. Protož podává se k jednání pokoje, prostředkowním několika pánuw českých i morawských, přišel sám k Bedřichowi do Knína, kúžeťo pak oba panowníci upřímně a nawždy tuším se smířili. Markrabského titulu odřekl se a s ním všeho bažení po bezprostředně říšském knížetstwi; tudíž nawrátily se všechny poměry w tentýž staw zase, w kterémž před rokem 1182 se byly nacházely.

Po tomto urownání záležitostí Morawských nastal spor jiného způsobu, ale neméně nebezpečný pro zachování jednoty a moci říše české. Biskup Pražský *Jindřich Břetislaw*, strýc velikého knížete, patřil s nechutí na swětskau podřízenost swau pod hlavu státní, a neméně mrzely jej velikost i rozličnost daní, jež auředníci panowníkowi vybírali na statcích církewních; neť jakkoli znamenité byly ducha jeho dary, neuměl však warowati se lakoty. Odwážiw se k odboji prostředky duchowními i swětskými, wydal nejprw klatbu na knížete Děpolda II, panowawšího we Chrudimsku, Čáslawsku a Wratslawsku;

72) Chron. Gerlaci l. c. pag. 119, 120.

1186 potom když widěl zemi bauriti se a Bedřicha chystati se k hájení Děpolta, hrozil i Bedřichowi stejnau přísností: ale tím zapletl se sám w takowá osídla i protiwenství, 1187 že na počátku r. 1187, když měl císař wrátiti se z Italie, utekl se do Němec, žalowat na welikého knížete. Císař měl se k němu přiwětiwě, jako ke všem cizincům ochrany hledajícím, ale rozhodnutí poodložil až k říšskému sněmu, kterýžto rozepsán byl do města Řezna k měsíci březnu. Rozumí se, že tam i kníže Bedřich se předními kmely swými woláu jest; on ale nešel sám, nýbrž poslal poručáky. Před saudem říšským řečnil za biskupa žalobce Dědo z Rochlic, bratr markrabě Míšenského, Oty Bohatého. Kníže český dal odpověditi, že wědomo jest celému swětu, kterak od wěkůw biskupové Pražští kaplaní jemu i předkům jeho; pročez že biskup Jindřich ani neměl práwa, pobáněti pána swého k saudu, ani on že není powinen odpowídati jemu. Sněm říšský, a zwláště přítomní w něm arcibiskupové a biskupové Němečtí, wyhlásili řeči takowé za urážku, za politické kacírství, a dekretowali na místě, že biskup Pražský jest prý knížetem říšským, nepodlehlým wéwodowi českému, ale samému toliko císaři poddaným, od něhož regalie přijímají a k jehožto dworu dostawowati se má. Na žádost biskupa Jindřicha zapsán dekret tento we zlatý majestát říšský a odewzdán jemu. Poslowé Bedřichowi nemohli wíce, nežli zanesti skutek takový k wědomosti pána swého. ⁷³⁾

73) *Chron. Gerlaci l. c. pag. 95. 96. Quod Pragensis episcopus more Teutonicorum episcoporum ab omni subjectione ducis debeat esse liberrimus, soli tantum imperatori subjectus, cujus imperii est princeps, cujus visitat curias, a quo suscipit sceptrum et investituram. Super qua libertate petivit episcopus et accepit sacrum prag-*

Ba věru, až jen dvě knížat panowalo w Čechách, 1187 jeden druhému nepodléhající, a třetí nad to w Morawě: pak arci nebylo se obáwati wíce, žeby Čechové a Morawané mohli nebezpečnými se státi říši německé, jakkoli powěstné a děsné bylo jejich udatenství! ⁷⁴⁾ Ale na štěstí politika tato nedařila se dlaubo; neboť i dnůw půwoda jejího, hrozného Fridricha Barbarossy, bylo již na mále.

Od té doby, co druhá křižácká výprava do Wýchodu byla r. 1147 tak nezdárný konec wzala, horliwost w Ewropě pro králowství Jeruzalemské ochladla welice, obmezujíc se napotom jen na jednotlivých křesťanůw ochotnost a obětawost pobožnau. Tamějším mocnářům, králi, templářům a hospitalářům bylo již jen samým hájiti se proti mocnému a spaniloduchému sultanu Saladinowi. Když ale křesťané 5 čerwence 1187 auplně poraženi jsau, a 30 října potom Jeruzalém sám w moci Saladinowě se octnul, probudila se mezi křesťany opět žádost, wyswoboditi hrob páně z rukau newěřících. Na welikém sněmu říšském w Mohuči, w měsíci únoru roku 1188, wzal na se starý císař sám znamení kříže, a we- 1188 dle něho i český Bedřich, i mnozí knížata říšští. Ustanoweno, že výprawa měla se dáti w pochod o welikoci roku následujícího (1189).

maticum, h. e. regale privilegium, aurea bulla munitum, — quod diebus illius episcopi multum valuit, postea vero nihil — dokládá ne bez bolesti též spisowatel.

- 74) Císař sám we swém pohrůžčiwém proti Saladinowi psaní od r. 1188 jmenuje Čechy „Bohemia suis feris ferior“. A we zprávách o následující třetí výpravě křižácké sami cizinci Čechy nad jiné národy wyznamenávali. „Agmen Boemorum, ad bellum et praedam plus ceteris exercitatorum;“ a „in his periculis Boemi . . . solita claruerunt virtute,“ praví sawvěký Ansbertus de exped. Friderici pag. 69, 86.

1188 Také v Čechách činily se veliké příprawy k jízdě této; Bedřich zajisté, co horlivý ctitel hrobu Kristowa, byl spolu mezi předními dobrodějci rytířského řádu křižovníků hospitalářských, čili nynějších Maltesáků. Nedočkal se však skutečné výprawy, umřew již 25 března 1189 1189, bez dědicůw mužského pohlaví.

Smrt jeho, mimo naději, nedala příčiny k žádným pŕtkám o poslaupnost. Morawský kníže *Kunrat Ota*, již často jmenowaný, uwázal se brzy we stolec knížecí w Praze ke všeobecné spokojenosti; a w skutku zdá se, že byl mezi tehdejšími Přemyslowci ten nejspŕsobnější, a žeby při něco delším panování byl mohl nejlépe powznesti opět moc a vážnost říše české tak hluboce kleslau. Wládyctiwá kněžna Eliška, ježto po smrti manžela swého uhájila se w držení hradu Pražského, wzdala mu jej za slib, že jí zaň Olomucko postaupeno bude. Ale slib takowý nesplněn, protože stawové, u nichž Eliška nepožíwala přízně, warowali se, aby pro ni a skrze ni nebyl swolen prwní příklad panování ženského. Naproti tomu powolání nazpět od nowého panowníka knížata Wáclaw a Děpolt, žijící we vyhnanství, a uwezeni do swých audělůw zase. Děpolt zajisté byl přede dvěma léty, z neznámých příčin, w takowau kyselost wešel s Bedřichem, že jen náhlým autěkem uchránil se wězení. K aupnému bezpečí nescházelo již Otowi nežli císařowo stwření; a i toho dosáhl na sjezdu w Řezně ku konci měsíce dubna, když křižáci práwě dávali se w pochod.

Kunrat Ota odepřel wytáhnauti osobně proti sultanu Saladinowi; ale wyprawiw za sebe znamenitý počet lidí branných, poslal je císaři pod welením knížete Děpoltá II. Zástup tento český wynikal opět mezi křižáky jarau smělostí, cwičeností w boji a nedbáním nebezpečí, ale spolu

také lapežností; jim ponecháváno prováděti kusy nej- 1189
odvážnější. Známostě však, s jak žalostným koncem
i tato výprava potkala se; ani císař Fridrich, ani náš
Dépolt, ani jiných knížat množství nespátřili vlasti své
wice.

Nový panovník český zdá se že nad obyčej před-
kůw svých častěji svolával stawy zemské, aby požil
rady a pomoci jejich. Aspoň jisté jest, že w létě 1189
až i dva sněmy rozepsal, jeden do Sadské, druhý (den
15 čerwna) do Prahy, ačkoli z jednání těchto sněmow-
ních nedošlo nás wíce, nežli pauhá jména předních sně-
mowníkůw, kteří w Sadské se byli sešli. Byliť to nejprw
z duchowenstwa, biskup Jindřich, kancléř Florian Wyše-
hradský probošt, proboštowé Heřman Pražský, Přibislaw
Boleslawský a Radosta Litoměřický, opatowé Albrecht
Strahowský, Jindřich Břewnowský, Heřman Sedlecký; Dě-
třich Hradišský, Albrecht Kladrubský, Ota Želiwský a
jiných wíce; pak ze šlechty nejwyšší komorník Heřman
a bratr jeho Záwiše z rodu Markwarticůw, nejwyšší sudi
Předota, nejw. truksam Malauš, starý Witek a synowec
jeho Sezema, Oldřich Drslawic (z Žinkowa), Jurik Juři-
kowic, Bohuše kastellan Kladský a bratři jeho Ratibor,
Heřman i Lutobor, Hroznata i Arnošt, synowé pana Se-
zimy, padlého w bitvě u Loděnic r. 1179, Soběhrd Přibislawic a jiných pánůw i rytířůw (milites) netoliko če-
ských ale i morawských wíce.⁷⁵⁾ Rozumí se ostatně
samo sebou, že o markrabství w Morawě již ani řeči
nebylo.

Císař Fridrich Barbarossa, bera na sebe kříž, usta-
nowil byl nejstaršího syna svého Jindřicha, woleného

75) Listiny o tom tištěny u Ant. Bočka I, 328—330. —
Erben Regesta Boh. p. 183.

1189 již za mláde na království v Němcích, za vladaře we své nepřítomnosti. Po smrti otcově († 10 června 1190) kraloval tedy Jindřich VI w říši bez odporu. Již r. 1189 uložil byl našemu Kunratowi Otowi, aby w Mišensku wkročil mezi markrabě Otu Bohatého a staršího syna jeho Albrechta, ježto wálkau hubili sebe obapolně. Wkročení to české nebylo sice pro zemi méně záhubné, protože i Čechové plenili a pálili ji: ale mělo aspoň ten účinek, že knížata oba podrobivše se králowu nálezu, učinili mezi sebou pokoj.

1190 O welikonoci léta následujícího (25 března 1190) zajel sobě Kunrat Ota sám ku králi do Frankfurta, i slíbil pomáhati osobně w nastávající wálce w Italii. Po nenadálé zajisté smrti Sicilského krále Wiléma II († 1 listopadu 1189) král Jindřich VI skrze manželku swau Konstancii stal se byl dědicem těchto krásných krajín: ale jedna z tamějších stran politických, woliwši sobě hraběte Tankreda z Lecce za krále (w lednu 1190), přinutila jej pospíšiti sobě do Italie. Málo knížat prowodilo jej w tomto tažení, ana většina jich wyprawila se byla s křížáky; mezi těmi, kteří s wojskem připojili se k němu, jmenují se téměř jen Filip arcibiskup Kolínský a náš Kunrat Ota.

Na cestě skrze Italii dowěděl se Jindřich VI w měsíci listopadu (1190) o smrti otcově, umínil požití té příležitosti hned také k nabytí toho, co všem králům Německým býwalo wíce méně příčinau k tažení do Říma, korunování totiž císařského. Papež Celestin udělil mu 1191 je dne 15 dubna 1191; a Kunrat Ota byl bezpochyby první panovník český, co na slavnost takowau osobně se díwal. Z Říma táhlo wojsko dále do Apulie, a zdobýwalo tam w krátce měst Atina, Kapua, Salerno i jiných wíce napořád. Když ale obehnali Neapoli, vypuknul hrozný mor we wojsku, jímž i přední knížata, jako arci-

Biskup Filip a náš Kunrat Ota, (tento dne 9 září 1191,) 1191 zahynuli; císaře odnesli odtud polaužívého, a obležení Neapole mělo tudíž konec.

Tímto způsobem osířel knížecí stolec český opět, a sice k nemalé národu českého žalosti, ježto tuším do Kunrata Oty neobyčejné zakládal sobě naděje. Panovník ten umřel bezdětek; aspoň newí se o jeho potomstvu. Již na počátku měsíce října 1191 powěst žalostná o jeho m.Oct. smrti stihla byla z ležení Neapolského až do Prahy.

Co na to dále w Čechách se dalo, není nám dostatečně známo. Jen to wíme, že většina národu powýšila již w běhu téhož měsíce října 1191 na stolec knížecí *Wáclawa II*, nejmladšího někdy syna Soběslawowa. I poněwadž on byl nyní mezi Přemyslowci wěkem nejstarší, možné jest, že w něm ještě jednau šetřeno Břetislawowa zákona o poslaupnosti. Ale w Přemyslu Otakarowi, synu Wladislawowu, nastal mu brzy saupeř tím nebezpečnější, že i biskup Jindřich Břetislaw prohlásil se pro Přemysla, jehožto strana tak se množila, že nezadlauho mohla veřejně bráti pole. Wáclaw II musel obmeziti se na hájení hlavního města; w tom ale počínal sobě skrze tři měsíce s takowau srdnatostí a tak zdárně, že nepřátelé pauštěli wšecku naději. Rozjitření mezi stranami bylo přílišné, a biskup, maje z powolání swého nejwíce hleděti ku pokoji, sám byl zabředl w zášti hlauběji, nežli aby o smíření bylo jednati se mohlo; Čechové utekli se raději do ciziny o rozhodnutí. Biskup Jindřich poslán na počátku léta 1192 do Řezna k císaři Jindřichowi, aby od něho 1192 Přemyslowi Otakarowi wyprosil a koupil panování w Čechách. Za 6000 hřiwen stříbra swolil císař k trhu, i propůjčil skrze biskupa Přemyslowi Otakarowi korauhaw českau, morawskau pak jeho bratrowi Wladislawu Jin-

1192 dřichowi. Za řádné splnění summy trhowé w určitý čas zaručil se biskup osobně.⁷⁶⁾

Nedokládá se, co dále učinil císař, aby těm, kterýmž propůjčil léna, dopomohl také k osáhnutí jeho; tuším že wypravil jen poselství k Čechům s tím rozkazem, aby poslušni byli nowého panovníka. Wáclawa II samého zdá se že omrzela posléze válka,⁷⁷⁾ i že postaupiw Prahy do rukau biskupových, uchýlil se s mladým knížetem Spytihněwem do ciziny opět. Tam ale markrabě Míšenský strahowaw po něm, dal jej chytiti a skličiti krutým wězením; po čemž všhecka další zmínka o něm se trati. I poněwadž Přemysl Otakar měl w manželství markrabowu sestru Adlétu, snadno jest domysliti se příčiny tak nemilostiwého skutku.

Jak hojný poklad síly a wěhlasu spočíwal w duchu *Přemysla Otakara I*, jenž měl se státi obnowitelem moci a sláwy české, dokázalo se w pozdější částce panování: nyní ale vláda jeho, co do chudosti a nechwalnosti, podobala se prostředkům, kterýmiž byl ji sobě získal; zdá se, jakoby, mravně ochromen, nemohl byl ani pohybowati se sám o sobě. Jen bojownost, nemírně a newhod w něm překypujíc, projewowala cosi ze vlastní powahy ducha jeho. Již w létě téhož roku 1192 zaplétal se

76) Anno 1192 inchoante — Heinricus Pragensis episcopus contra Watzlaum ducem caesarem Henricum adiit, et cognatis suis Premizlao et Wadizlao, illi ducatum Boemiae, alteri vero Moraviam obtinuit, promittens et fidejuben pro eis sex millia marcarum. *Gerlacus* (ex edit. Dobrowský, 1827) pag. 112.

77) *Annales Pragenses ap. Pertz, V, 121, sive Continuat. Cosmae in Script. rer. Bohem. I, 366*: Civitas Praga obsidione circumdatur, nec capitur. Tandem post tres menses, ipso duce Wencésłao *permittente*, per internuntium imperatoris in manus D. Episcopi traditur.

w zášti, ježto hrabě Albrecht od Luku ⁷⁸⁾ měl s hrabaty 1192 Ortenburskými, čímž i mladého wévody Baworského, pomocníka Ortenburských, wálečně se dotknul. Otakar wítězil w poli, a woják český poplenil dle obyčeje swého welikau částku země Baworské. Tím ale upadl kníže český w nenáwist u knížat Německých, i u samého císaře také, ačkoli sněm w Řezně držaný dal proto ne jeho ale jen hraběte od Luku do klatby říšské.

A však ještě nepřiznívěji wáženo to Přemyslowi od císaře Jindřicha, že odkládal plniti umluwenau summu 6000 hřiwen stříbra. Biskup Jindřich, byw za ně rukojmím, chtěl putowáním k sw. Jakubu do Kómpostelly uhnauti se mrzutostem, jež předwídal: ale císař zastawiw ho, donutil wrátiti se do Čech opět. I poněwadž teprw částka té summy byla splacena, lhůta pak ku plnění již byla prošla, musel biskup na podzim r. 1192 sám osobně zabrali se ke dworu císařowu, a konati tam slíbené wležení dle obyčeje onoho wěku. Ztráwiltě bez mála deset měsícůw tu w komonstwu císařowě, tu na císařowě hradu Chebském, a Přemysl nečinil nic, aby jej wyručil; powstali zajisté mezitím w Čechách sokowé a žalobníci, kteří z neznámých nám příčin rozséwali krutau mezi knížetem a biskupem nenáwist.

Když císař i biskup uzřeli, kterak Přemysl Otakar 1193 wáhal dosti učiniti jim jednomu jako druhému, spolčili se oba proti němu. Císaři bylo i to nemalau příčinau k nespokojenosti, že Otakar dal se byl do tajného wyjednávání s Jindřichem Lwem, jeho nepřitelem, wolawším tehďáž celý swět sobě ku pomoci, a že se zdálo, jakoby se klonil k jeho žádostem. Aby tedy owšem učinil jej

78) Tento hrabě Albrecht III od Luku (ab Arcu, von Bogen) měl w manželstwi Lidmilu, dceru někdy knížete Bedřicha, i byl s ní w držení kraje Sušického w Čechách.

1193 neškodným, propůjčil se konečně císař knížecími korauhwcmi českými samému biskupu *Jindřichowi Břetislawowi*, daroval jemu ostatek dluhu, a wyprawil jej w měsíci srpnu 1193, cō nowého wéwodu, se slawným komonstwem do Čech.

Již tedy tak daleko bylo přišlo, dlouhým nešetřením základního zákona státního a nedostatkem wěrného vlastenectwí u Čechůw, že země jejich, nebywši ani přemožena, ani dobyta, stala se provincií říše cizí, její pak knížata počítali se mezi služebníky onoho pána, kteréhož byli až potud považowali za swého nejnebezpečnějšího nepřitele. Již pán onen jal se byl usazowati a ssazowati knížata dle swé libosti, na wůli národu českého ani se neptaje; tento pak neměl ani toho srdce, aby protestowal ostrím meče proti tak hanebnému s sebau nakládání, proti spupnému přewracowání staroswatého práwa!

Ale hanba tato musela výjewem ještě nešlechetnějším přewyšena i zakryta býti. Když powěst o Jindřichowě powýšení stihla do Čech, páni Čeští opětowali sliby wěrnosti knížeti swému, a mnozí dávali mu až i dítky swé do zástawy: ale když kníže biskup přišel s komonstwem hojným do země, a Přemysl s pány postavil se proti němu za Beraunem u Zdic, páni nejprw jeden po druhém, potom i hromadně jali se přebíhati k němu, ⁷⁹⁾ tak že ubohý kníže, neměw již než malý hlauček wěrných okolo sebe, musel pamatowati na osobní swé bezpečí.

79) *Gerlaci chron.* (ex edit. Dobrowský) p. 130: Boemi nostri majores natu, ut ipsi oculata fide perspeximus, ducem suum vanis seducebant spebus, jurantes et filios suos dantes obsides, quod eum nullo modo desererent, nulla necessitate dimitterent. Verum ubi nuntiatu est

W národu samém však našlo se více i wěrnosti, 1193 i odwahy. Ačkoli nowě jmenovaný panovník přistaupil ke branám hlavního města se všemi znaky moci a slávy panowničí, a nadto s wojskem wzácnými přeběhlíky znamenitě rozmnoženým, ony přece zůstaly před ním zawřeny. Wšecka prowolávání, slibování, prosby, hrozby, ba i samy zbraně klateb církewních zmařeny jsau udatností posádky a oddaností měšťanůw. Praha podwolila se všem nesnázem obležení téměř pětíměsíčního, prwé nežli před samými wánocemi 1193 poddala se Jindřichowi Břetislawowi, an Přemysl sám již nechtěl odporowati déle.

Léta následujícího táhl Jindřich Břetislaw do Mqra- 1194 wy, aby ji také podrobil moci swé. Wladislaw musel odjeti s ním do Prahy, a tráwití dni swé na jeho dvoře, jako pod dohlídkau. Potom dostal kníže biskup od císaře rozkaz, aby vytáhna proti Mišenskému markrabi Albrechtowi, potrestal jej za zrušení míru zemského. Jindřich sebraw silné wojsko z Čech i z Morawy, dal zemi Mišenské až příliš těžce pocítiti hněwu císařowa. Obyčejně býwal to kníže Spytihněw, co welíwal wojsku na místě biskupowě: byl-li ale i w této výprawě, není nám známo. Později činil biskup weřejné pokání za wýtržnosti, kterých se dopustilo laupežné wojsko jeho w zemi nepřátelské.

Když po Saladinowě smrti, pokud trwal rozbroj 1199 krvawý mezi syny jeho, nabádáním papeže Celestina III chystána nowá výprawa křižákůw k oswobození Jeru-

adventus episcopi, procedunt quidem cum duce suo, facturi fidem verbis suis: sed cum venissent ad locum, in quo multorum revelandae fuerant cogitationes, (cum episcopus esset na Zdice, na Beron,) illico transfugiunt ad episcopum, unus post unum, incipientes a senioribus etc.

1195 zaléma, wzał na sněmu we Wurmusu dne 6 prosince 1195, wedle císaře a jiných knížat mnohých, také Jindřich Břetislav na sebe znamení kříže. Výprawa stala 1196 se i skutečně roku následujícího, a císař, jenž r. 1194 i w Sicilii byl se uwázal, mínil přidati se k ní skrze Apulii nejwíce po moři: ale tamější nepokoje a zmáhající se newole mezi Neapolitány zadržowaly jej, tak že konečně wzdal se kříže. A podobně i Jindřich Břetislav odložil znamení kříže, netraufaw sebě opustiti Čech; neb i jeho dvojité moci nastáwalo nebezpečí, a mimo to počínal cítiti, že mu čím dále tím wíce ubýwalo síly a zdrawí.

Ku konci roku 1196, když kníže biskup ležel nemocen, Přemysl Otakar, učiniw s pomocí hrabat od Luku wpád do země, pokaušel se o ztracenau vládu opět, ale we wojsku biskupowě, jež Spytihněw Brněnský kníže wedl, wrázil na odpor nenadálý, tak že poražen byw, musel hledati spásy w rychlém autěku.

1197 Ku prospěchu křížáckého tažení wyprawil byl papež Celestin III do Bawor, Čech a Polska zvláštního legata, 13 kardinala Petra, kterýžto dne 13 března 1197 slawně Mart. wjel do Prahy. Náš kronikář, opat Gerlach Milewský, a Jiří kmet Milewský doprowázeli jeho; kníže biskup, ačkoli nemocen, wyjel mu z města wstříc i s duchowenstwem swým, a uwedl jej s oslawau do sídla swého. Legat zůstal w Praze asi osm neděl. Wěc nejdůležitější, kterau zde, ač s nebezpečím prý žiwota swého, prowědl, byl slib bezženství, ku kterémuž napotom každý zák před swým wyswěcením zawázati se musel, tak že od té doby zákon coelibatu w Čechách nerušený zachowáwán byl. ⁸⁰⁾

80) Chronicon Gerlaci in Dobneri Monum. I, 125. Ansberti

Nedlauho potom, když naděje o uzdravení knížete 1197 biskupa mizela, nastalo w Čechách opět kvašení duchůw co den větší a větší. Aby aspoň w pokoji umřítí mohl, dal se Jindřich Břetislaw zanesti do Chebu, kdežto i dne 15 čerwna 1197 duši wypustil. ⁸¹⁾ 15Jun.

Když Přemysl Otakar byl posléze mocí brannau wpadl do Čech, kníže biskup poručil wsaditi do wězení bratra jeho *Wladislawa*, nejmladšího syna někdy krále Wladislawowa; páni ale wybawiwše jej odtud ještě před biskupowau smrtí, nezadlauho potom, dne 22 čerwna, 22Jun. nastolili ho až i na uprázdněném stolci knížecím. Ne-traufali zajisté sobě powolati naň staršího bratra, Přemysla Otakara, tehdáž nepřítomného, ježto byli zradili jej a bojovali proti němu teprw nedáwno; tento nicméně brzy na to, dne 6 prosince 1197, dosednuw se vše- 6 Dec. obecným přiwolemím na místo nejvyšší, jal se zakládati nowau epochu dějin českých. Čechy, kleslé nedostatkem ctiností občanských až na nejnižší stupeň politické moci a vážnosti, počaly se zdvihati opět ušlechtilým snažením

Historia de expeditione Friderici I, ed. Dobrowsky, Praga 1827, p. 133. Pubička Chronolog. Geschichte, díl 4tý, str. 477.

- 81) *Chron. Gerlaci*, (ed. Dobrowsky l. c.) p. 134: Episcopus, quamvis in morte positus triumphasset, veritus tamen dubios eventus, fecit se transferri in Egram, tamquam habiturus ibi meliorem requiem, ubi non post multos dies morbo ingravescente ad extrema pervenit. Factaque confessione cum multis lacrymis, — multis coram astantibus flentibus et orantibus, dormivit cum patribus suis — XVII Kal. Julii. Cujus corpus Doczan est deportatum et juxta matrem suam officiosissime sepultum. Sic cecidit aureus flos Boemiae, munimentum populi, decus cleri, religiosorum virorum propugnator eximius, cui post beatum Adalbertum nullus exstitit in ista terra secundus. Cujus anima requiescat in pace, Amen.

1197 dwau knížecích bratří k nowé a co den wětší zname-
nitosti.

Musímeť k zázvěrku ještě zmíniti se o klášterích, kteří w této době, po smrti krále Wladislawa, w Čechách nowě založeni jsau. Byliť to Cisterciáci we Hradišti nad Jizerau od r. 1177, a w Oseku od 1196; Premonstráti w Milewsku od r. 1184 a w Teplé od 1197; konečně křižowníci sw. hrobu na Zderaze r. 1190. W Morawě powstali téhož času panenský klášter Kúnický řeholy premonstrátské r. 1181, a mužský též řeholy w Lauce u Znojma r. 1190.

D Ě J I N Y Č E S K É.

KNIHA PÁTÁ.

ČECHY KRÁLOVSKÉ S ŘÁDY SLOWANSKÝMI.

1197 — 1253.

ČLÁNEK PRVÝ.

KRALOVÁNÍ PŘEMYSLA OTAKARA I.

Rozhodný obrat v dějinách českých. Zvolení biskupa Daniele II. Smlauwa mezi bratřími Přemyslem Otakarem a Wladislawem Jindřichem; markrabství Morawské. Spojení s králem Filipem a korunování w Mohuči. Adléta zapuzena. Papež Innocentius III; spojení s králem Otau IV a korunování w Meziboru. Výprawy proti Filipowi a přilnutí k němu. Fridrich II wolen proti Otowi a wýsady králowství českého ustanoweny. Poslaupnost prworozencůw na trůnu českém. Biskup Ondřej. Weliké půtky o swobody církwení; kardinál legat Řehoř w Čechách. Papež Honorius III a biskupové Pelhřim, Budilow i Jan II. Proměny w Morawě. Korunování krále Wáclawa I w Praze. Smrt a zásluhy krále Otakara I. Proměny w zemi; počátkové německého práwa a nové řekoly w Čechách.

(R. 1197 — 1230.)

Aumrtím knížete biskupa Jindřicha Břetislawa nastal 1197 nový obrat w dějinách českých, a to jeden z nejdůležitějších. Muselat zajisté nyní skutkem rozhodnauti se otázka, již dávno na nejisto postawená, zdali Čechy měly ještě déle zůstatí státem jedním a samostatným, aneb rozpadnauti se na několikero knížectwí říšských.

1197 Wyprawowali sme již, kterak císařové Němečtí usilovali od dáwna zemdliti knížata česká rozdělením moci jejich. Nejhmře w tom počínal sobě císař Fridrich I, an powýšiti hleděl netoliko Morawu na markrabství říše Římské, ale i biskupy Pražské na důstojenství knížat říšských, jen císaři samému poddaných; čehož mu netoliko Němci, ale i Čechové někteří chválili a dopomáhali.⁸²⁾ Ale jakkoli hluboké bylo ponížení, do kteréhož byla upadla politická moc a vážnost česká skrze množství Přemyslowcůw, žebrawších u císařůw o stolec knížecí, nicméně aumysly těchto posawad přece se byly nezdařily. S jedné strany krvawá bitwa u Loděnic a Otowa wěhlasnost nedaly Morawě odpadnauti od Čech; s druhé odwráceno rozdwojení vlády světské a duchowní w zemi posléze ještě tím způsobem, že vládcí duchownímu, an byl Přemyslowec, svěřena spolu také vláda světská. Tím wyhnuto se otázce, ale nerozřešeno jí.

Že však rozřešení její nyní wrhlo se ku prospěchu národu českého, za to děkowati bylo předewším dvojí příhodě: nejprwé, že císař Jindřich VI, dědic netoliko moci, ale i politiky otce swého, umřel tohoto léta, na což po nesworném wolení krále w Němcích nastala nowá řada cele jinakých dějin a prospěchůw; a druhé, že w Čechách oba knížecí bratři, w jichžto rukau hlawně spočíwal osud národu, Přemysl Otakar i Wladislaw Jindřich, poznawše záhy, čeho bylo potřebí, zachowali se

82) Již Kosmas mluví o biskupu Jaromírowi (p. 178): non vult regi subesse — sed soli imperatori suum profectetur servitium, a quo acceperat episcopatum. Dle toho snadno jest pochopiti, že i jiní kronikáři čeští všickni, bywše stawa duchowního, klonili se více ke straně biskupůw a císařůw, nežli národu prospěšno bylo. O Milewském opatu Gerlachowi srownati sluší w tom ohledu také poznamenání 70, 73 a 83.

dle toho. Škola protiwenstwi, kterauž projíti museli, po- 1197
slaužila byla oběma k výstraze a ku poučení. Zvlášť
pak *Wladislaw*, krále téhož jména syn nejmladší, ukázal
se býti neméně opatrným nežli spanilomyslným a wla-
steneckým. Z wězení powolán byw na trůn (22 čerwna),
jakož sme již prawili, a požíwaw wrchmocí welmi na
krátce, užil ho přece jedině k založení řádu prospěšněj-
šího dobrému obecnému.

Nejwice záleželo na tom, kdo a jak na biskupstwí
wolen býti měl. *Wladislaw* a radové jeho umínili ne-
swoliti leč k takowému, kterýby již napřed odřekl se
wšeho bažení po důstojenstwí knížecím w říši Římské.
Protož nedáno woliti kapitule jedině, ale dle obyčeje
starého rozepsán sněm wolebný do Prahy ke dni Wšech 1 Nov.
Swatých, a powoláno k němu zejména celé wyšší du-
chowenstwo české. Tu pak snažil se *Wladislaw* obrátiti
pozor a hlasy sněmowníkůw ku kaplanu jeho *Milúkowi*,
přijímám *Danieli*, muži wůbec málo známému, a provedl
to, že zwolen jest, ačkoli někteří duchowní tomu zřejmě
odporowali. Nowý biskup přijaw regalie z rukau *Wla-*
dislawových, slibowal jemu spolu řádné poslušenstwí ⁸³⁾;

83) Ibi vidimus, unde satis doluimus, quod idem Daniel epi-
scopatu investitus flexo poplite fecit hominum praefato
duci *Wladizlao*, in praejudicium antiquae libertatis et
in derogationem privilegiorum imperialium, quae investi-
turam *Pragensis* et *Olomucensis* episcoporum ad impe-
ratorem pertinere, sed et *Pragensem* episcopum prin-
cipem fore imperii testantur, quod usque ad istum epi-
scopum antiquitas transmisit, sed in isto deperiit. *Gerlac.*
ex edit. Dobrowsky p. 135. Nápodobně žalowal také
probošt *Arnolt*, — quod contra ejusdem ecclesiae pri-
vilegium, imperiali ei liberalitate concessum et per sedem
Apostolicam confirmatum, hominum duci *Bohemiae* prae-
stitisset et regalia recepisset ab eo, sic subiciens *Prag-*
ensem ecclesiam servituti. *Innocentii pp. III epist.*

1197 uznával tedy, že církev česká držela statky své zemské ne od císařův, ale ode králův českých, a protož biskupové čeští že byli poddaní těchto, a nikoli oněch.

Mezitím uslyšev *Přemysl Otakar*, tehdáž u vyhnanství žijící, o smrti císaře, nepřitele svého, umínil užiti doby příležitě k nabytí opět vrchní moci v Čechách. Prátele jeho v zemi, mezi nimiž přední byl Černín,⁸⁴⁾ ozbrojiwše se, u veliké síle táhli s ním ku Praze. Wladislaw vytáhl proti nim osobně s wojskem ještě silnějším, weda s sebou biskupa Daniele, několik opatův a přední pány zemské. Awšak nepřišlo k boji, nýbrž ke smlauwě nad míru důležitě pro zřízení wnitřních poměrův státních. Wladislaw zajisté, chtěje uwarowati se krweprolití, šel s radami swými w potaz, a w noci ke dni 6 prosince, kdežto bitwa měla rozhodnauti osud vlasti, powolaw podtají bratra k saukromé rozmluwě, smítil se s ním bratrsky, a odřekl se dobrowolně vrchní moci w Čechách; naproti tomu Otakar postaupil jemu celé *Morawy* pod titulem *markrabství*, jakožto léna kóruny české a nikoli říše Římské.⁸⁵⁾ Nedokládá se, w jaký

V, 29. Že ona „antiqua libertas“ nebyla tak tuze stará ukázali sme již nahoře (srwn. rok 1187).

84) *Gerlacus l. c. pag. 136*, Dominus Primizl et sui fautores, videlicet Scirnin et alii multi. O rodu tohoto pana Černína i bratrův jeho Drslawa a Břetislawa wiz dole we příloze.

85) *Continuatio Admuntensis ap. Pertz XI, 588, 589*. Odoacer dux Boemiae audita morte imperatoris Boemiam intravit, et pro obtinendo terrae principatu collectis undecunque militum copiis fratri bellum indicit; cui ille cum exercitu copioso occurrit. Verum Heinricus intestinum bellum abhorrens, fratri quoque suo non malum sed bonum quaerens, in ipsa nocte quae diem futurae pugnae praecessit, habito cum amicis et satrapis consilio, utroque exercitu ignorante fratrem ad secretum

poměr k novým těmto panovníkům postaveni byli do-1197
sawadni knížata Morawští, Spytihněw w Brně, Wladimír
w Olomauci, Břetislaw we Břeclawi a Swatopluk w Jem-
nici, ježto podrželi tuším všichni své auděly: ale po-
něwadž tyto mladší wětwe kmene Přemyslowa w něko-
lika létech wymřely docela, postavení ono stalo se ne-
wážným pro budaucnost. Spanilost duše Wladislawowy
dokázala se zvlášť tím, že až do smrti své zůstal ne-
proměnně wěren bratrowi a pánu swému,⁸⁶⁾ jakkoli často
naskytowala se mu příležitost w baufech následujícího
wěku, potáhnauti k sobě moc wětší. Jisté jest, že k ta-
kowéto mírnosti newedla ho bratrská láska samojediná,
nýbrž i láska k vlasti a zdravý rozum politický. Wždyť
doráželo tolik žiwlůw záhubných wnitř i zewnitř na
ústrojí státu českého, že nutno bylo welebiti a siliti
předewším ausřední wrchmocí panowníkowu, co hlavní
auwazek celku, neměloli w baufi wěkůw utonauti nawždy
jmeno Čechůw co státu a národu.

Přemysl Otakar I brzy po swém nastaupení vlády 1198
uzawřel smlauwu s bratrem zemřelého císaře, Filipem
wéwodau Šwábským,⁸⁷⁾ kterýžto domáhal se panowání

colloquium vocat, ubi datis invicem dextris ad concor-
diam redeunt, et sic ad sua tentoria sub nocte recedunt.
Mane autem facto exercitum suum uterque remisit ad
propria, reversusque est Henricus in Moraviam, dimisso
Boemorum principatu fratri suo Odoacri.

86) Wladizlaus, — licet haberet incomparabilem militiam,
cessit tamen hinc propter bonum pacis, inde propter
affectum germanitatis, et confoederatus est germano suo
sub tali forma compositionis, ut ambo pariter, ille in Mo-
ravia, iste in Boemia principarentur, et esset amobus sicut
unus spiritus, ita et unus principatus; quod usque hodie
inter illos illibatum manet. Opat Gerlach psal to okolo
r. 1216.

87) *Gerlac. l. c. p. 138*: Philippus — imperium sibi usur-

1198 w říši Římské nejprw pro synowce swého, w dětinstwí ještě postaweného, potomního totiž císaře Fridricha II, později ale pro sebe sám, a však s welikým u několika knížat německých odporem. Oba tau smluwau zawázali se pomáhati sobě wespolek; Otakar měl přispíwati netoliko k wolení Filipa na králowstwí Římské, ale také k boji proti odpůrci jeho, Otowi Brunšwickému; za to pak měl od budaucího císaře poctěn býti důstojenstwím 6 Mart. králowským w Čechách. Následowně, když dne 6 března 1198 dalo se wolení Římského krále, Otakar dal Filipowi hlas swůj, a netoliko on, ale i bratři jeho, Wladislaw co markrabě Morawský, a Wojtěch co arcibiskup Salcburský, pomáhali jemu. Již w létě téhož roku přiweden hojný počet branného lidu z Čech přes Wircpurk 15 do Poreyní, ⁸⁸⁾ a Otakar téhož dne (15 srpna) obdržel Aug. w Mohuči korunu králowskau, když i Filip na králowstwí Římské korunowán byl. ⁸⁹⁾ Obřad církewní tenkrátě wy-

pare intendens, mox in ipso exordio discidiū pepigit foedus amicitiae cum rege nostro Premisl, tunc duce, et cum Boemīs suis etc.

88) *Gerlac. I. c.* Boemi Teutoniā ingressi mox circa Wirtzburg versi sunt in seditionem, et orta inter eos gravi simultate, militares viri fere omnes relictis dominis suis baronibus abierunt retro et redierunt in Boemiam, unde satis debilitatus est exercitus; nihilominus tamen barones amissis licet satellitibus suis fideliter perstiterunt cum duce suo. Accessit ibi ad magnam gloriam comiti nostro Georgio (de Milewsk), quod pares sui vel etiam majores carebant militibus, et ipse ne unum quidem perdidit de suis.

89) Et venientes Moguntiam, ibi Philippus consecratur in regem Romanorum, simul et ducem nostrum consecratum creat regem Boemorum. Slova tato swědka sawědkého a dobře zpraweného (slova to poslední, znám z Gerlachowý kroniky), nedají téměř ani pochybowati, že i Otakar korunowán w Mohuči, několi

konán byl od arcibiskupa Tarantaského, protože Mohucký 1198 arcibiskup byl se vydal na pout do Jeruzaléma. Na podzim, když vypukla w Poreyní veřejná válka mezi Filipem a Otau, Otakar pomáhaje onomu statně, zjednal mu také vítězství při nesnadném přepravování se přes řeku Moselu (w měsíci říjnu). I u papeže Innocentia III při- m.Oct. mlauwal se zaň pilně wedle jiných knížat říšských až do r. 1201. Spojení Čech s říší Německau, nedávno ještě tak obtížné, protože téměř jen na samých povinnostech založené, stalo se nyní náhle studnicí nejednoho prospěchu a znamenitých práv. Král zajisté český, byw mezi knížaty říšskými nejmocnější a nejsamostatnější, mohl se bezpečiti, že ku kterémukoli ze saupředůw o korunu německau stojících se přidal, tomu způsobil převahu jak we skutečnosti, tak i w obecném domnění. Nelzeť arci twrditi, žeby slowu danému, staň se co staň, vždy věrně a svědomitě byl dostál; ba přestupowal i on, jako jiní toho věku knížata, od strany ke straně, jak jej kdy wábily poměry všelijak spletené a nutnosti neb wnady neodolatelné.⁹⁰⁾

Godefridus Coloniensis, žiwši něco později, prawi, že to w Bopardu se stalo: quem et in praesentia sua consecratum, Bopardiae coronari consentit (ap. Freher-Struve, I, 363, Böhmer Fontes, II, 330—331), leč bychom smyslili, že konsekrace (w Mohuči) od korunování (w Bopardu) lišila se místem i časem. Srwn. též Pulkawu u Dobnera, III, 203.

- 90) Sám jeho syn Přemysl, markrabě Morawský, wyznal w listině ode dne 31 října 1234: Pater noster — multis interfuit negotiis imperii et etiam propriis, in quibus multa gessit, quae sine peccato non poterant transigi. Nicméně křiwdilibychom, kdybychom si jej představowali co despotu diwého, neznajícího a nešetřícího nižádného zákona, kromě své wůle. Tentýž markrabě dí o něm neméně prawdiwé: fuit vir magnae virtutis et famae, qui ob probitatem suam in toto orbe terrarum claruerat.

1198 Mezi poměry ale, kterými politika jeho hlavně se řídila, byla domácnost jeho tuším ten nejdůležitější. Byltě přílnul w autlém mládí, bez wědomí a swolení obapolného příbuzenstwa, jakož i beze swatebných umluw, ⁹¹⁾ k *Adlétě*, dceři Mišenského markrabě Oty, a w manželstwí téměř dwacetiletém zplodil s ní několik synůw i dcer, ⁹²⁾ ačkoli z Říma proti tomu horleno jest, protože

91) Nos in pueritia nostra cuidam consanguineae nostrae, ipsa etiam in tenera aetate existente, sine dotalibus instrumentis, praeter parentum nostrorum conscientiam, insuper et illius cognatis ignorantibus, adhaesimus — psal král Otakar sám papeži Innocentiowi r. 1199. *Wiz mau Italien. Reise*, str. 18.

92) Cum eam decem et octo annis et amplius velut uxorem legitimam pertractasset, filiis et filiabus ex ea susceptis, — praví obě bully papežské od r. 1206 a 1210. Není známo na jisto, ani kolik dítek z toho manželstwí pošlo, ani jak se jmenowaly. *Supplementum chron. Montis Sereni* ap. Menken II, 309 dí: „Odacarus genuit ex Adala filium Vredislaum (Wratislaw) et filias tres, quarum una nupsit regi Daciae, alia Heinricho comiti de Ortenberg, tertia canonizata est in Gerinrode.“ Syn *Wratislaw*, od otce zapíraný, žiw byl na dwoře ujcůw swých Mišenských, i připomíná se co svědek w listinách jejich r. 1207—1224. Dcera *Marketa*, wdaná za krále Waldemara do Dánska, slawí se tam w paměti národu až podnes pode jménem *Dagmar* (w. *Časopis česk. Museum*, 1846, IV. 484—500). Druhá dcera *Božislawa* stala se prwní manželkou Jindřicha I hraběte Ortenburského (w. *Huschberg Geschichte des Hauses Ortenburg*, str. 142). O třetí, klášternici w Gernrode, není nám naprosto nic wědomo. W listině kláštera S. Jiří dané asi r. 1200 jmenuje se mezi svědky také *Hedwika*, „filia regis.“ (Erben p. 204). Roku 1204 dne 7 Januar. papež Innocentius III wéwodowi Rakauskému dowolil, quod matrimonium iuramento promissum cum filia ducis Bohemiae contrahere non teneatur, cum conditio (ut matrem ejus a se nullatenus separaret) non fuerit adimpleta. (Regest. lib. VI, epist. 201. Erben pag. 217.)

manželé dotýkali se wespolek příbuzenstwím we čtvrtém 1198 stupni. ⁹³⁾ Teprw když jej omrzela chof jeho, počal se wolati k rozwedení, ježto však bez křiwdy a násilí předsebráti ani wykonati se nemohlo. Po dolíčení ale všelikých práwních potřeb, jak mile sedmero pánůw českých přísahau stwrdili, že mezi Otakarem i Adlétau bylo skutečné příbuzenstwí, wynesl biskup Daniel we klášteře Strahowském u přítomnosti několika prelátůw nález saundní o rozwedení jejich. Oděnci bránili ubohé paní wstau-piti do síně, aby nemohla sama hájiti pře své. I nezby-walo jí, nežli wolati se ku papeži, jen aby ochránila čest dítek swých, an Přemysl Otakar kráček k nové swatbě s *Konstancí*, králůw uherských Emericha i Ondřeje II sestrau; kterážto však teprw zaň jíti se uwolila, když ji ubezpečili preláti uherští, že rozwedení jeho s Adlétau bylo práwem církewním předepsáno.

Tak tedy zawedena u welikého papeže Innocentia III. dwoji pře, ana oboji dojímala osoby Otakarowy, co muže i co krále, na nejvýše. Neb kromě žaloby Adlétiny, — nepořízené za žiwobyti jejího, ačkoli ještě dwanácte let jí bylo strádati, — jednalo se w Římě také, a sice

93) Super nostra disjunctione literae a Romana sede fuerunt impetratae, nec umquam praedecessores vestri, quamvis super hoc essent consulti, talem contractum stabilire voluerunt, eo quod nos in quarto gradu consanguinitatis attingeremus — dokládá Otakar we psaní již dotčeném. Srown. také Odorici Raynaldi Annales ecclesiastici ad ann. 1249 §. 16 (Romae 1646, fol.) kdežto však Baroniowy rukopisné zpráwy o této věci potahují se omylem na krále Wáclawa I. Traditur etiam de eodem rege, jussum esse uxorem dimittere ob canonicum impedimentum, quo illam quarto consanguinitatis gradu attingebat: illum vero, cum a pontifice retinendae illius potestatem etiam susceptis ex ipsa liberis obtinere non potuisset, Ungariae regis sororem duxisse etc.

1198 s větším horlením i důkladem, o Danielově biskupování w Čechách. Kněží zajisté, kteří byli odpor kladli proti jeho wolení, a zvláště Arnolt, probošt Sádský a Pražský kanovník, žalowali naň u papeže, prawice že nehoden jest důstojenství biskupského pro nemrawnost swau a proto, že swětská moc jej wnutila církwi; a však ani netajeno, že hlavní příčinu k žalobě dal vlastně slib poddanosti, jímž se zawázal českému králi. Innocentius nařídil arcibiskupowi Magdeburskému vyšetřování věci té. I stanul Daniel osobně w Hále před delegowaným soudcem apoštolským, a ukázalo se hned we prvním výslechu, že celá řada zločinůw, kterýmiž Arnolt winil biskupa, nebyla nic než pauhé utrhaní; pročez ani nechceme wyčítáním jejich kaliti památku muže šlechtného. Arnolt musel w rauše kajícím a bosonoh kleče odprošowati biskupa a slibowati wěčné mlčení. Ale nedbaw takowé pokory rozhořčený žalobce pospíšil sobě do Říma, aby dorazil tam osobně hlasem swým.

1199 Innocentius, uslyšew obwinění tak vysoké powahy, pohnal proto biskupa do Říma ke dni welikonočnímu r. 1200: Daniel ale uwáděje všeliké překážky, pro něž osobně přijíti nemohl, (mezi nimi byl také nastáwající křest noworozeného syna králowa, ⁹⁴⁾ wyprawil tam jen swé plnomocníky, aby jej zastaupili před soudci jemu nařizenými, kardinály Řehořem i Hugolinem. Později papež podal pře té opět k rozsudku nowého arcibiskupa

94) Byl to bezpochyby *Wratislaw*, Konstanciin prworozenec, spominaný od Otakara již w listině dané w čerwenci r. 1201, ale potom ještě w dětinstwí zemřelý; neboť dle Pulkawowa svědectwí byl král Wáclaw I mladší sester swých Jitky, Anny a Anežky, tudíž rodil se teprw okolo r. 1205. Mezitím wiďeti jest odad, jak neauplný jest u Pulkawy popis dědi Přemysla Otakara I, ať nic nedíme o zmatku w jeho udáwání let doby této.

Salcburského Eberharta, i ještě jiných proměn více stalo 1199 se u vedení jejím, až konečně newina osočeného biskupa všeobecným seznáním nalezena i kanonickau očistau dwau biskupůw a tří opatůw veřejně oznámena jest; načež Daniel, jakoby k dočištění swému, osobně do Říma se zabraw (r. 1202) od papeže co nejprůwětli- 1202 věji přijat a s plností důstojenství a moci do biskupství swého nazpět poslán byl (5 máje 1202).⁹⁵⁾ Nelzeť neuznati, že Innocentius III získal sobě tehdaž nemalau o Čechy zásluhu, newšimnuw sobě žaloby o závazku poddanosti Pražského biskupa, i potwrdiw tím prostředně podrobenost cirkwe Pražské we věcech světských pod wrchmoci králůw Českých.

Není však pochyby, že papež prokázal toto dobrodiní králi a zemi pod výminkami, kteréžto herauce půwod swůj z tehdejších politických poměrůw říše Německé, měly zase prováditi w nich moc rozhodnau. We sporu obau wolených králůw německých, Staufowce Filipa i Welfa Oty, papež Innocentius již dne 1 března 1201 byl se zjewně a důkladně prohlásil pro Welfa Otu, a zvláštním psaním napomínal wedle jiných knížat také krále Přemysla, za krále však ho ještě neuznáváje, aby odstoupil od Filipa, kterýžto neměl prý ni práwa ni moci, učiniti jej králem, ale aby obrátil se o to k Otowi IV, jej za pravého krále Římského uznáváje a jemu pomáhaje. Tato napomínání trwala delší čas a spůsobila to konečně, že Otakar, jenž ještě 8 září 1201 z knížecího sjezdu Bamberského psal byl papeži w prospěch Filipůw, léta následujícího již proti Filipowi se postawiw, přilnul

95) Innocentius psal toho dne kapitule Pražské: Nos igitur laboribus ejus (episcopi) pio compatiētes effectu, et gravaminibus ejus volentes in posterum praecavere, ipsum cum gratiae nostrae plenitudine ad vos remittimus etc.

1202 k Otowi IV. Kromě papeže pobádalo jej ku kroku takovému i nepřátelské chování se Dětticha markrabě Mišenského, bratra zapuzené Adléty; an byw Filipowi důvěrným přítelem, popauzel jej proti Otakarowi všelijak. S králem Českým přestaupil také jeho strýc Heřman, Durinský lankrabě; a i ten učinil to hlavně z nabádaní papežského legata w Němcích, kardinála Guida biskupa Palestrinského, jenž úsilně snažil se získati Otowi co nejvíce přívržencůw a pomocníkůw. ⁹⁶⁾

1203 Když tedy r. 1203 král Filip s velikau mocí táhl do Durinska, ku potrestání lankrabě za newěru jeho, kardinál Guido pospíšil sobě do Čech, aby powzbudil krále i národ k silné proti němu výpravě; také uherský král Emerich dal se uprositi od téhož legata, že poslal Otowi ku pomoci hojně zástupy lidí branných, větším dílem diwokých a laupežných Plawcůw čili Kumanůw, poručiw welení nad nimi swakowi swému králi Českému. ⁹⁷⁾ Otakar tudíž času letního bral se s mocným vojskem do Durink, kdežto we spojení s lankrabím i také

96) Král Ota děkował papeži w Decembru 1203: Regem Boemiae, langravium Thuringiae, marchionem Moraviae per potentiam non habuimus, sed per magnam vestram sollicitudinem et frequentem. *Srvn.* také poznám. následující.

97) O tom dowídáme se ze psaní Innocentia III ku králi Emerichowi ode dne 15 Sept. 1204, kdežto se dí: „eo tempore, quo (tu) precibus nostris inductus, rege Boemiae a Philippi consortio separato et regi Ottoni conjuncto, cum ipso pro isto validum contra illum exercitum destinasti.“ (Lib. VII, epist. 127, ap. Brequigny et Du Theil, II, 545 sq. Erben Regesta p. 221). Tím nabývají světle slova Arnoldi Lubecensis: „nec defuit ibi illud perditissimum hominum genus, qui *Valve* dicuntur“ (edit. Bangert. p. 456). Známý z dějin národ Kunůw čili Kumanůw slul Rusům *Polowci*, Čechům *Plawci*, Němcům *Falben*.

s falckrabím Rýnským jal se bojovati za Otu proti Fili- 1203
powi. Když vojsko české se blížilo, Filip ustaupiv s pole,
zavřel se w Erfurtě, kteréžto město i hned obeháno
jest; když se mu ale podařilo wywážnauti odtud noci
tajně s několika věrnými, vojska spojená pustiwše od
obležení, k žádosti legatowě táhli na Magdeburského arcibiskupa, jenž newážíw sobě rozkazůw papežowých, setrval při Filipowě. I plenili jeho krajiny několik neděl, plodíce bídu a hrůzu w zemi široko daleko; zvláště ale Plawci s českým wojskem spojení dopauštěli se wytržností šeredných.⁹⁸⁾ Mezitím přiblížil se i král Ota sám z dolejšího Poreyni, aby sehnal nepřitele s pole. A poněwadž i on, i legat papežůw, Otakarowa králowského titule ani uznáwati nechtěli, jelikož pocházel od nepřitele, ani zase odpírati nemohli, za příčinau zásluh od něho nowě nabytých: protož i Ota powýšil nyní nowého spojence swého na králowství, a dal jej pak skrze legata kardinála Guido znova korunowati co nejslawněji w Mezboru (Merseburku) dne 24 srpna 1203.⁹⁹⁾

24

Aug.

Wraceje se z té výprawy král Přemysl, hledal w Míšensku kruté pomsty za záhuby neméně ukruté, ježto za jeho nepřítomnosti byl w Čechách spásobil lid

98) Wyprawuje o tom obšírně dotčený spisowatel Arnoldus Lubecensis, náruživý Čechůw nepřítel, člověk marnomluwný a často lživý, an sčítá na Čechy, co provinili Plawci.

99) Léta kralování swého však počítal Otakar od swého prwního korunování r. 1198. Powěst o původu jména jeho „Ottokar“, jakoby řekl „Ottoni carus“ (Otowi milý), má tím méně podstaty do sebe, ano to jméno již w listinách r. 1201 se vyskytuje. Jméno to půwodně německé (Odoakar) zeslawnilo se později obojím kořenem swým (sruwa. Ota — slaw a Wlasti — kar a j. w.) Forma jeho „Ottokar“ nenachází se we starých listinách ani českých, ani německých, ani latinských.

1203 markrabě Dětficha. Veliký totiž zástup Sasíkův byl přes hory Zhořelské wrazil až pod Hrubau Skálu, ohněm i mečem pleníc krajinu, až od udatného Beneše syna Heřmanowa bojem podstaupen a ze země wyhnán jest, jakož o tom wyprawuje zpěw sauwěký rukopisu Kralodworského.¹⁰⁰⁾ Takž tedy wrátil se Otakar tenkrát, dle zdání onoho wěku, wítězoslawně do vlasti; neb ačkoli byl ani nepotýkal se bitwau, však nadělal byl škod náramných nepřátelům, kteří ani nesměli postawiti se polem proti němu.

Události tyto, králi Otowi IV. nad míru příznivé, způsobily sotwa komu wětší radost, nežli papeži Innocentiovi III., an wětším dílem sám byl původcem jejich. Protož nejen je oznamowal přátelům swým, zásluhy Čechůw přitom wychwaluje, ale i zvláštním psaním ode dne 12 prosince 1203 děkowal županům českým jak za čest a poslušenswí, ježto byli prokazowali kardinálu Guđowi w Čechách, tak i za znamenitou pomoc, kterouž činili králi Otowi.¹⁰¹⁾ A za díkami těmito následowaly 1204 ještě wážnější důkazy přízně apoštolské. Po tuto dobu zajisté králowské důstojenswí české ještě u nižádného papeže bylo nedošlo uznání, protože první dva králowé Wratislaw i Wladislaw byli je sobě wyslauzili u Jindři-

100) Viz tu píseň w Rukopise Kralodworském i we Wyboru literatury české (I, 35—38). O Beneši Heřmanowu a rodu jeho podáme širší zpráwy we příloze ku knize této.

101) Innocentii III. de negotio imperii epist. 92, 102. Erben Regesta p. 216. Poslední psaní, jehožto nápis stojí u Baluzia (I, 734) zpráwně „suppanis Boemie“, ale u Raynaldiho (ann. 1203, §. 37 a 38) na „ad iappanos Boemie“ přetwořen jest, dalo přčinu k wykladům téměř pošetilým, o nichžto čísti jest in Dobneri Annal. Hayec. II, 63. 64.

cha IV a Fridricha I, dvou největších protivníků dworu 1204 Římského: nyní ale papežové přijali Čechy do počtu království křesťanských (dne 19 dubna 1204), a zvláštní 19 bullou propůjčen panovníkům českým žádající titul krá- Apr. lowský na časy budoucí a věčné. Mimo to potvrdil Innocentius III království českému všech těch práv a swobod, jichž požívalo v říši Římské, a poručil biskupům Pražskému i Olomuckému, aby církevními pokutami stíhali každého, kdoby se zprotívil Otakarowi, pokud věrně státi bude po straně Otově.¹⁰²⁾ Také prohlášení Prokopa, opata někdy Sázavského († 1053) za swatého, stalo se tohoto roku. Jen jedna prosba česká potkala se nejprv s odkladem, později pak s nesplněním konečným; týkala se žádajícího powýšení biskupství Pražského na arcibiskupství, na metropoli samostatnou. Prosba ta líčila, jak prostranný byl obvod diecesí Pražské i Olomucké, jak veliká vzdálenost jejich od Mohuče, a jak rozdílný jazyk lidu v Čechách a na Moravě i v Němcích; král uherský Emerich podporoval ji swou přímluwou. Ale jakkoli rád bylbypapež splnil žádost českou, nechtěl však swolením kwapným uškoditi kurfirstu říše Římské, Zibřidowi (Sigfrid) z Eppenšteina, někdejšímu proboštu Vyšehradskému,¹⁰³⁾ jehož s wyloučením Lipolta

102) Všech šestero zápisůw čili bull, ježto w této věci w dnech 15—21 dubna 1204 vyšlo a w mé Italien. Reise na str. 19 popsáno jest, dotčeno také u Raynaldiho a wtyštěno cele u Brequigny, některé též u Würdtweina (Nova subsidia diplomat. II, 101 sld.) Erben Regesta Boemiae p. 217—220.

103) Že byl proboštem Vyšehradským, dokazují jedna půwodní listina kapituly Pražské z r. 1194 a list základní kláštera Oseckého od r. 1196. Nezastával však suřadu nejwyššího kancelářství w Čechách, ježto té doby swěfen byl Pražskému proboštu Florianowi. Srown. Hammerschmid Gloria Wissegrad. eccles. pag. 493.

1204 z Schönfeldu, Filipowa staupence, sám powýšil a stwrdil na Mohucké arcibiskupství, nyní pak umenšením stolice a moci bylby připrawil o lásku i vážnost mezi Němci, a ztenčil počet strany jemu oddané. Proto wyslal předběžně jen důvěrného nuntia na přezwědy o všech této věci se týkajících otázkách, též o wyměření nowých biskupství pro suffragany, a o zdání, jakowé měly ohledem na to kapituly, kterých to dotýkalo.

Není prawdě nepodobno, žeby wěc tato pro Čechy nad míru důležitá již té doby došla byla žádaucího konce, kdyby štěstí wálečné bylo neobrátilo se ještě téhož léta proti Otakarowi opět, čímž powstala nowá řada zmatkůw i překážek. Když zajisté král Filip, sebrav mezi Bawory, Šwáby, Rýňany, Franky, Srby a Sasíky wojsko welmi silné, a také od jiných knížat říšských mocně byw m. Jul. podporowán, ¹⁰⁴⁾ w měsíci čerwenci opět wtrhl do Durink, a popleníw zemi, jal se dobýwati města Weissensee: lankrabě saužený a od krále Oty bez pomoci nechany wolal opět krále našeho, aby pospíšil k ochraně jeho. Otakar s wojíny, co mu jich pro spěch nejwíce sehnati možné bylo, táhl opět, jako w loni, přes Chebsko až do okolí města Orlamünde. Ale král Filip zwěděw o jeho příchodu, pustil od dobýwání Weissensee, a s celau mocí swau rychle obrátil se proti němu. Nepříteli mnohonásobně silnějšímu bitwau čeliti netraufal sobě Otakar, ale pečowal jen o spůsob, jak by co nejrychleji zniknul nebezpečí a škody. Wečer přede dnem bitwy, jak se

104) Chronicon Montis Sereni (tištěné u Menkenia, II, 220) prawi, že Ludolf Magdeburský arcibiskup přiwedl mu sám 30,000, a Míšenský markrabě Dětrich až i ke 100,000 bojownikůw, což že nadsazeno jest, pochybowati nelze. Srown. také Additiones ad Lambertum Schafnaburg. u Pistoria-Struve, I, 430, a Chronicon Sancti Petri Erfurtense u Menkenia III, 235 a j. w.

zdálo, newyhnutelné, dal zapáliti množství ohňůw po 1204 stráních daleko rozlehlých, a w temnu nočním, nechaw všech zawazedel na místě, uháněl klopotem tak náhlým, že nepřátelé, ježto teprw na úswitě dowěděli se o útěku jeho, nemohli ho již dostihati wíce. Tím způsobem stal se mu opak předešlého léta: přemožen jest, ani bitwy neztratiw. Lankrabě opuštěn jsa ode wší rady a pomoci, musel nyní poddati se Filipowi; Ota zajisté buďto nemohl aneb nechťel hájiti jeho. Ale příkladu toho následowali také brzy jiní knížata němečtí, i sám falckrabě Jindřich, Otůw bratr vlastní, a Kolínský arcibiskup Adolf, kterýž byl nejwíce přispěl ku powýšení jeho.

Neočekáwaný tento přewrat věcí stal se Přemyslowi Otakarowi sám o sobě pohromau, třebas saučasná Děpolitcůw od Filipa pobádaných a podporowaných zpaura,¹⁰⁵⁾ neměwší štěstí ani stálosti, jí ani nestěžowala. Nicméně

105) Z toho co udávají, ačkoli mylně, Arnoldus Lubecensis (pag. 455, 461), pak Dluhoš k roku 1204 a Dalemil w kapit. 76 a 77, wyswítá s jistotau aspoň tolik, že synowé Děpolta II, totiž Děpolt III a Soběslaw, powstali skutečně této doby proti Otakarowi, chtějíce jej Filipowau a snad i Děťicha Mišenského pomoci swrhnauti s trůnu. Arnolt je jmenuje „pueri,“ což ale chybné jest, jelikož od r. 1194 za swědky w listinách uwedeni býwali. Neméně neprávě jest podání tétož letopisce, že Děpolt III obdržel od Filipa celé Čechy aneb aspoň kus jejich, a že tam panowal, jakož také co powídají kronikáři Polští, že byl markrabím Morawským; neboť ze zachowaných dosawad listin daloby se dokázati, že Přemysl Otakar I a bratr jeho Wladislaw nepřestali w těchto létech panowati nad celau zemí. Arciže okolo r. 1206 nacházíme Děpolta III býti pánem tři žup, Čáslawské, Chrudímské a Wratslawské, we kterýchž již i otec jeho Děpolt II († 1190) byl panowal; ale listiny, ze kterýchž se to jewí, dokazují práwě, že jimi włádnul pod wrchností Otakarowau, co poddaný jeho. Wiz Erben regesta Boh. pag. 227.

- 1204 praví se, že nehody tyto, ku kterýmž i smrt Emericha
 30 krále Uherského se připojila (30 listopadu), dojímalý Ota-
 Nov. kara hluboce i bolestně, tak že i seznával w nich prý
 trest od boha zasloužený za křivdy učiněné prvním man-
 želce své Adlétě a dětem jejím. Protož není se čemu
 diviti, jestliže w takovémto mysli své rozčilení přichá-
 zel na rozpaky, nemělby nawrátiti se k Adlétě opět, ¹⁰⁶⁾
 an po smrti Wratislawa, Konstanciina prworozence, ne-
 měl od ní než tři dcery, takže bylo se obáwati, aby
 nezůstal bez dědicůw mužského pohlaví, jako bratři jeho
 všichni. A poněwadž příčinu hledal w Otowě nedbalosti
 aneb zradě, snažil se předewším smířiti se s Filipem
 opět; při čemž nový jeho příbuzný, Ludwik wévoda
 Baworský, jenž právě té doby s krásnou Bedřicha Čo-
 ského udcerau Lidmilau byl se zasnubil, ¹⁰⁷⁾ milerád za
 prostředníka poslančil. Otakar zawázal se Filipowi za-
 platiti náhrady 7000 hřiwen stříbra, i postavil rukojmě
 za zprávné jejich plnění. Když ale léta následujícího
 1205 1205 Konstancie mu opět porodila syna, potomního krále
 Wáclawa I, Filip sám zamyslił swazek nový a něžnější,
 jímžby král český k němu stáleji připaután býti mohl:

- 106) *Præfatus rex correctus a Domino, et magna contra ipsum
 adversitate surgente, reversus ad ipsum dixisse pro-
 ponitur: merito haec patior, quia filios meos filiasque
 confudi. Cumque reatum suum taliter recognosceret,
 convocatis majoribus terrae suae, — juravit ipse fecit-
 quo jurari per suos, quod superinductam expelleret et
 legitimam revocaret, quod postmodum non implevit etc.
 Innocent. III epistol. lib. IX, ep. 62, ap. Erben. p. 225. 226.*
- 107) *Buchners Geschichte von Bayern, V, 33. Owdowěwši
 po hraběti Albrechtowi od Luku (ab Arco) r. 1198,
 paní tato krásná i čestná stala se později přamatí kra-
 lujícího dosawad domu Wittelsbachůw. Básníci opěwali
 lásku wévodowu k ní w písniích, z nichžto některé
 ohlasy zachowaly se až podnes. Viz Monumenta Boica,
 XII, 92.*

zasnaubil zajisté dceru svou Kunhutu královici českému, 1206 ačkoli snoubenci oba tuším ještě v kolébce dni své trá-
wili (1206). Po takové proměně pak vzdal se Otakar opět
aumyslu, wrátiti Adlétě předešlá práva její. Ubohá paní
dočkala se konce strastného života svého teprw dne
1 února 1211 ve klášteře sw. Kříže u Míšně, jejíž sama
byla wystawiti pomáhala.

Od této doby přízeň krále Českého k domu Stau-
fowcůw stala se nepodwratnou. I když král Filip dne
21 čerwna 1208 nenadále zavražděn a potom na weli-
kém sjezdu Frankfurtském, dne 11 listopadu 1208, pa- 1208
pežowým působením Ota IV ode všech knížat za jedi-
ného prawého krále Německého uznán byl, zdá se, že
Otakar wždy ještě wáhal přidati se k němu, až Inno-
centius III opělowaným napomináním ¹⁰⁸⁾ sklonil ho ko-
nečně, aby nezůstal naposledy jediným Otowi nepřitelem
a nemusel wálčiti s ním. Pročež chodil sice na sjezdy
říšské, rozepsané léta následujícího 1209 do Alten- 1209
burka i do Wirchurka: ale užšího s ním spojení štítíl
se wždy, ačkoli Ota, zasnaubiw sobě starší Filipowu dce-
ru Beatrix, byl mezitím wstaučil w příbuzenství s ním.
Následowně, když po korunování Otowě na císařství
w Římě (4 října 1209) dáwná přízeň mezi císařem a
papežem, skrze neochotu onoho ku plnění slibůw swých,
proměnila se brzy w nepřátelství auhlavní; když Inno-
centius III stížiw roku 1210 w měsíci listopadu wěro- 1210
lomného císaře klatbau, napomínal knížat německých, aby
na místo něho wolili sobě mladého krále Sicílského, Fri-
dricha II, syna někdy císaře Jindřicha VI, na králowství

108) Poněwadž papež ještě 12 Dec. 1208 za potřebné uzná-
wal dáwati napomenutí takové, není pochyby, že Ota-
kar i po 11 Nov. t. r. setrwáwal we své nechuti proti
Otowi.

1211 Římské: tu Přemysl Otakar I a strýc jeho Heřman Durinský lankrabě byli první mezi světskými knížaty v říši, ježto (r. 1211) ve spojení s arcibiskupy Sigfridem Mohuckým a Magdeburským Albrechtem přičiňovali se o povýšení Staufowce Fridricha. ¹⁰⁹⁾ Měli o to několik sjezdů s jinými knížaty, nejprv podtají, potom veřejně, v Bamberce a Normberce, kdežto i klatba na Otu IV. ohlášena byla. Celá země Německá ocitla se v novém rozbroji, a i uvnitř země České zdá se, že skrze to počaly dělati se strany.

1212   Uslyšev o tom císař Ota, přichwátal bez meškán z Itálie do Němec r. 1212, a první jeho péče byla o pomstu na králi Českém. Již dne 20 března 1212 učinil Mart. smlauwy ve Frankfurtě nad Mohanem s markrabími Dětrichem Míšenským i Albrechtem Braniborským a s wéwodau Baworským, k tomu cíli, aby Otakarowi vláda nad Čechami odňata, a na uprázdněný trůn aby povýšen byl syn ze zapuzené Adléty, *Wratislaw*. ¹¹⁰⁾ Na walném 20 Mai potom sjezdu knížat, kterýž o letnicích (dne 20 máje) w Normberce držán byl, proveden jest i hned skutek tento, aspoň w obřadu. Přítomní tam knížata kázáním císařovým zasedli k saudu nad Otakarem, a odsaudili ho trůnu; načež císař propůjčil slawně Wratislawowi králow-

109) Swědčí o tom Fridrich II sám we své zlaté bulle ode dne 26 září 1212 slovy následujícími: *illustris rex Boemorum Otacharus a primo inter alios principes specialiter prae ceteris in imperatorem nos elegit, et nostrae electionis perseverantiae diligenter et utiliter astitit etc.* (Original nachází se w c. k. tajném archivu we Widni). Srwn. také Godefrid. Colon. ap. Freher Struve, I, 380. *Chronicon Sanpetrinum Erfurtense* ap. Menken. III, 238 etc.

110) Listiny o tom znějící tištěny jsau we knihách *Origines Guelficae*, III, 807 sld. a Menken III, 1130. *Erben Regesta Boemiae* pag. 245. 246.

stwi České, odewzdaw mu šestero korauhwi.¹¹¹⁾ Přitom- 1212
nost a aučastenstwi několika županůw Českých w udá-
losti této jest důkazem, že Adlétina strana w Čechách
ještě byla newyhynula, ba že we příležitosti té i k no-
vým nadějem se zotawowala. Prawdě jest podobné, že
i sám nejvyšší králůw komorník, kmet Černín, aučastnil
se aukladůw takowých; pán zajisté ten, ježto před pat-
nácti léty nejwice byl pomohl k usazení Otakara opět na
trůn, a od té doby požíwal nejwětší moci a vážnosti
w zemi, wyhnán jest tohoto léta z Čech a statky jeho
pobrány, aniž se nám zpráva dává, z jaké příčiny se
to stalo.¹¹²⁾

Otakar wida, že mu nastala doba rozhodná, jak pro
osobu jeho tak i pro poměry české k říši německé, jal
se jednati s důrazem i odvahau. K boji ozbrojen čekal
jak na nepřátely, jestližebý chtěli se pokusiti o zemi
českau, tak i na krále Fridricha II, jenž opustiw dědičné
králowství své Sicilské w měsíci březnu, po cestě dlau-
hé a plně dobrodružství skrze Lombardii a přes Alpy,
dostal se ne do Řezna, kamž mu Otakar šel w austřety,¹¹³⁾
ale do Šweicar a k jezeru Potamskému (w měsíci srpnu). m. Aug.
První důležité listiny, jež nowě „wolený císař Římský“
wydal w zemi Německé a sice w Basileji dne 26 září, 26
ještě pod zlatau bullau Sicilskau,¹¹⁴⁾ týkaly se krále Sept.

111) *Godefridus Colon. l. c.* Regnum etiam Boemise abjudi-
catum Odoacro regi per sententiam principum, filio ipsius,
praesentibus supanis et pluribus nobilibus terrae, cum
VI vexillis assignat.

112) *Continuator Cosmae in Script. rer. Bohem. I, 368.*

113) *Ego Premisl rex Boemorum, pergens Ratisponam in occur-
sum Fridrici Romanorum regis, de Apulia venientis, —*
praví se w jedné z listin českých z doby této. *Wiz*
Erben Regesta Boemise, str. 246. 247.

114) *Wiz o tom Böhmers Regesten der röm. Könige u. Kaiser,*

1212 Otakara, bratra jeho Wladislawa Morawského, a české říše vůbec. Uznáváje v nich zásluhy Čechův o své povýšení, hleděl odměniti se potvrzením a rozšířením výsad jim od říše Římské vůbec a od strýce jeho krále Filipa zvláště swolených. Zejména pak pojistil Otakarowi a nástupcům jeho důstojenství královské na věčné časy, a oswobodil je napotom všech tax, platívaných za přijímání regalií od císařův; uznal, že mají právo připojiti k zemi své opět všecka pomezí, jakým-koli způsobem odcizená; investitura biskupův v říši jejich že má slušeti jen na ně samy, a však pod těmiž výminkami, jako někdy náležela císařům; ke dworu císařowu choditi že nebudau powinni, lečby rozepsán byl sjezd do Bamberka, Normberka neb Merseburka; konečně necháno jim na vůli, kdykoli císařové pojedau do Říma na korunování, pomáhati výprawau tři set oděncův, jako posawad, aneb splácti powinnost takowau pokaždě třemi sty hřiwnami stříbra. Jinými dvěma zlatými bullami zapsal Otakarowi zámky Floss, Schwarzenberg, Lichtenstein, Donín, Milín, Reichenbach a jiné, bratrowi pak jeho Wladislawowi, markrabi Morawskému, císařské manství w obojích Mokřanech,¹¹⁵⁾ — oboje bezpochyby náhradau za náklad wálečný, ježž byli učinili pro něho. Mezi swědky důležitých těchto zápisůw nacházíme také hraběte Rudolfa Habsburského, děda potomního krále Římského, — první to stýkání se jmen Habsburku a Čech we praudu dějinstwa.

str. 165. Originály listin těchto dobře zachované nacházejí se w c. k. tajném archivu we Wídni.

- 115) W půwodní listině stojí zřetelně psáno „Mocran et Mocran“ a nikoli „Mocran et Mokny“, jak posawad obecně čteno býwalo. Wětší částka zámkůw jmenovaných leží w Sasku a w hofejších Falcech; o Mokřanech newědomo, kdeby hledati se měly.

Teprv na počátku léta následujícího (1213, 6 ledna) 1213 sešli se oba králové, Fridrich II a Přemysl Otakar I ve Frankfurtě nad Mohanem, a uzavřeli mezi sebou smlauwu přátelskau, "6) kteréžto potom Otakar věren zůstal až do smrti. Doprowodil také mladého krále netoliko k jeho pomazání do Mohuče, ale i na sněm říšský do Řezna (dne 2 února). Že ceremonie od císaře Oty proti němu 2 Feb. nedávno w Norumberce prowozovaná neměla nižádného následku, rozumí se téměř samo sebou. Ota mohl sice učiniti wszeliké škody pleněním zemí lankrabě Durinského a Magdeburského arcibiskupa, ale až ke hranicem českým proniknauti nebyl mocen. A když potom na podzim bránní chtěl sjezdu knížat od Fridricha do Merseburka uloženému, zahnán jest nejvíce pomocí Otakarowan a pro následowán až po město Brunswik. "7) Porážkau u Bovines (27 Jel. 1214) dowrřila se mldoba jeho, a zbawila 1214 Čechy potřeby; zbrojiti se naň ještě dále.

116) W této příležitosti zdá se také, že stalo se zasnoubení dětí obau králůw, Jindřicha potomního krále a české Anešky, ježto se rozwedemo nase r. 1225, poněwadž snaubenci měli k sobě nechut obapolnau.

117) Albertus abbas Stadens. ap. Kulpis p. 301. Chronicon Sempetrianum Erfurt. ap. Menken. III, 241. Chronicon Luneburg. ap. Eccard. I, 1401. Anonymus Saxo. ap. Menken. III, 119. Poněwadž všecky prameny těchto dějin, i německé také, jsau nejen welice chudé, ale i zmatečné, zvláště w udávání času, potřebí držeti se zpráwy cele sawěkého Chronicon Salisburg. (ap. Pez, I, 349,) ježto již i od Chron. Augustense (ap. Freher-Struve, I, 518) wypisowáno bylo. Z ní widěti, že newalný sjezd knížat w Merseburce stal se byl na podzim r. 1213; následowně částka zpráv ze Chron. Sempetr. Erfurt. na r. 1214 náleží ještě do roku předešlého, což tam i slowy „proxima subsequuta aestate“ dosti patrně rozuměti se dáwa.

1214 Takovýmto způsobem nebezpečí ono, do kteréhož Čechy uvedeny byly někdy sobeckou politikou Fridricha I, odvráceno jest jeho wnukem Fridrichem II zase, a upewněna státu Českého jednota, moc i vážnost naproti mocnostem zahraničným.

Ale nové této ústavě státního práva Českého nedostávalo se ještě základního kamene uvnitř, auplného totiž zrušení zákona Břetislawowa o poslaupnosti, dawšího příčinu tolikerym bauřem od půldruha století, a zawedení dědičného řádu prworozencůw domu králowského 1216 w Čechách. I o to postaral se Otakar, daw roku 1216 skrze Morawského markrabě Wladislawa i skrze pány České na sněmu woliti swého z Konstancie nejstaršího, ač teprw jedenáctiletého syna *Wáclawa* za nástupce na trůnu českém, což i hned Fridrichem II potvrzeno jest.¹¹⁸⁾ Jediná té doby ještě kwetaucí postranná linie Přemyslowcůw, Děpolticowé, utrpěli tím arcí ujmu, a za příčinou nesnázek o to powstalých, museli konečně wystěhowati se do Slez, kdežto kmen jejich wyhynul, dříve nežli minula třetina století:¹¹⁹⁾ ale obětowaním takových ještě od náhody wisících práv několika osob napomohlo se zřejmě a znamenitě k obecnému prospěchu, aniž možná haniti péči Otakarowu o upewnění a rozšíření moci králowské, ana moc ta jediná zakládala i pojišťowala trvání, pokoj a zdárné zkvetání státu i národu.

Brzy však ukázalo se, že mnohé wady we státním

118) Zlatá o tom bulla nachází se w c. k. tajném archivu we Wídni. Erben Regesta Boemiae pag. 266. 267.

119) Srwn. Dobnerowo pojednání „Historische Nachrichten vom dem herzoglichen Geschlechte der böhmischen Theobalde“ w aktách české společnosti nauk na r. 1787, str. 3—38.

životě českém, o nichž sme již připomenuli, více byly 1216 udušeny nežli odstraněny, mnohé žádosti neb potřeby více násilím utajeny nežli ukojeny. To platilo zvláště o některých osobách vyššího duchovenstva českého, nemohaucích ozeletí naděje, nyní Fridrichem II. samým zmařené, že nebudau poddáni leč císaři samému bezprostředně. Biskup Daniel II. choval se ještě tím pokojněji, čím hojnější štědroty prokazoval král církvi české netoliko darováním statků, ale i udělováním všelikých výsadních práv a swobod, proti příkladu předků svých. Po Danielově smrti ale (an umřel 28 března 1214,) zkalila se až příliš opět přízeň mezi hlavy národu, světskou i duchovní. Zdá se sice, že v dosavadním probotu Pražském a královském kancléři Ondřeji, ježto w Římě na velikém shoru Lateranském dne 22 listopadu 1215 od Innocentia III. na biskupství posvěcen byl, dosednul na Pražskou stolicí muž králi Přemyslovi osobně oddaný a příjemný; a ovšem pozdější jeho žaloby směřovaly ne tak proti králi samému, jako raději proti jeho nejvyšším úředníkům, ba proti ústavě zemské vůbec; ¹²⁰⁾ nicméně swáda jednau počatá zawedla krále i biskupa nezadlaugo k tak náramným hněvům, že následowaly

120) To potvrzuje se i psaním od Honoria III. později (7. Oct. 1224) k němu daným: „Quod super ecclesiastica libertate longam habuisti cum b. m. Andrea Pragensi episcopo quaestionem, non tam culpa tua, quam aliorum malitia — credimus evenisse,“ — poněwadž prý papež dowěděl se od swého legata w Čechách, kardinála Řehoře, „te sicut regem decet, mansuetum habere animum et clementem, ac etiam libertatis ecclesiasticae, nisi quantum pateris te aliena subverti malitia, zelatorem.“ Těmito slovy ukazuje se na úředníky zemské, kteřížto wšak nehledali také nic jiného, nežli co zákony zemskými předešlo bylo, pokud se w nich smluwau r. 1222 nestala změna.

1216 z toho události žalostné, země octla se v baui dlouho-
teskné a dokonale smíření stalo se téměř nemožným.

Biskup Ondřej byl muž velice činný, přísných mravův a neoblomné povahy; horlil zvláště pro práva výsady a vzácnost moci církevní. Nejedny skutky předchůdce svého, ježto zdály se mu býti církvi na ujmu, prohlásil za neplatné; držel ve přísném pořádku veškeru duchovenstvo svého biskupství, aniž choval se šetrně k auřadům světským. Jal se twrditi, že soudové a popravy krajské nemají ni práva ni moci nad osobami stawu duchowního, ba ani nad poddanými jejich; zapo-
wídal jakýkoli způsob investitury kněží skrze laiky; od-
píral platiti daně a konati roboty zemské ze statků cír-
kewních, a desátky, ježto potud jen od několika statkův
placeni býwali, požadoval od celé země vůbec. Že toho
nečinil ze sobectví, ani z osobních ohledův a záměrův,
dokázal i tím, poněwadž i své vlastní zděděné statky
darowal a připojil k biskupství, a později sám nawrhowal
se k rozdělení diecese Pražské, aby tu arcibiskupství
a několika biskupstvími založeno býti mohlo, jelikož
užnáwal, žaby to církvi české prospělo co do moci a
wáženosti. Ale národ i král protiwiki se žádostem tako-
wým netoliko slowy, nýbrž i skutkem. Jednotliwé osoby
a příhody, ježto zawedly spor tento až ku konečnému
rozbroji a rozstrku, nezachowaly se w paměti potom-
stwa; jen to jest jisté, že biskup Ondřej postawil se
proti králi a pánům zemským, šel do vyhnanství již
26 října 1216, a kázaw zastawiti služby boží po celých
1217 Čechách, s několika kleriky swými dne 21 března 1217
přijel do Říma, taužit křiwdy své u papeže Honoria III. ¹²¹⁾

121) *Annales Pragenses ap. Pertz*, V, 121: Anno 1216 Andreas episcopus Pragensis opposuit se Ottakro regi Boemiae et magnatibus ejus; pro libertate Pragensis eccle-

Naproti tomu král kázal osáhnouti všechny biskupské stat- 1217 ky a panství w Čechách, a vládnouti jimi prozatím ku prospěchu královské komory. W rozbroji takovém po- brán jest od světských auřadůw také archiv biskupský, a mimo jiné výsady zničen, snad zaumysla, i zlatý ma- jestát císaře Fridricha I r. 1187 o nepodlehlosti biskup- ství Pražského.

Po biskupově autěku Čechové obrátili se k jeho metropolitánu, arcibiskupowi Mohuckému s žádostí, aby zproštění byli klatby na ně vydané. Zdá se, že o věci na sporu postavené chtěli podrobiti se rozsudku arci- biskupa tohoto, an co bývalý probošt Vyšehradský dobře powědom byl českých způsobůw. I zrušiltě skutečně dne 29 máje 1217 interdict církevní, když se mu král zaručil 29 Mai za to, že nechce w ničem ukrátiti práwu biskupowu, pokudkoli mělo základ podstatný.

Papež Honorius III ale potáhl tu rozepři ke swému vlastnímu saudu, ¹²²⁾ a důtklivými slowy pokáral arci- biskupa Mohuckého, že se tak unáhlil, zrušiw postranně klatbu pořádem práwa wynešenau. Králi Otakarowi psal dne 22 čerwna, že jej sice nad jiné krále swého wěku 22Jun. ctí a miluje, ale že také nemůže nenásledowati příkladu

siae, et exilium petiit VII kal. Novembris. — 1217. Hoc anno facto interdicto, Andreas Prag. episcopus venit Romam — XII kal. Aprilis, ad prosequendas injurias ecclesiae Pragensis. *Continuator Cosmae* ad ann. 1216: Eodem anno IV Idus Aprilis Andreas episcopus posuit interdictum in Bohemia a divinis et a sepultura, deinde Romam declinavit.“ Dle toho zastawení služeb božích po celé zemi stalo se bezpochyby teprw po biskupově odjezdu z Čech, a sice 10 Apr. 1217.

- 122) Následující líčení celé té pře a jejího wedení až do r. 1222 sepsáno jest podle listin o ní prošlých a s wětší částky we Vatikanském archivu až podnes zachowaných. *Wiz Italien. Reise* str. 21—23, číslo 56—93.

1217 onoho, který kárá i tresce, koho miluje. S bolestí že dowěděl se, kterak w Čechách lidé stawu duchowního nejen poháněni býwají k saudu swětskému, ale i od laikůw odsuzowáni a poprawowáni; že král sám málo sobě wází klatby církevní, s klatými osobně obcuje, ba že osobuje si práwo investitury církwí wůbec, kněžím neslušné daně ukládá, desátkůw pak se swých statkůw platiti se zdráhá; kteréhožto příkladu pak že i poddaní jeho následující, ruší prý a pošlapují swobody církevního stawu. Napomínal tedy a prosil opravdowě i důtkliwě, aby nechaje takowého počínání, dopřál církwem jejich swobod, a biskupa, pro ně tak mužně trpícího, aby tím wíce k sobě laskawostí přiwinauti hleděl, čím wíce tento práwě jeho, krále totiž, po bohu za swého nejwětšího dobrodince uznává. Dal-li ale biskup příčinu k žalobám, že má král skrze plnomocné poručníky dáti je nésti před stolicí apoštolskou: papež že hotow jest, nejen učiniti jemu sprawedliwost, ale i prokázati zvláštní přízeň, kde a pokudkoli to jen možné bude.

W odpovědi na toto psaní Otakar děkowal papeži netoliko za oswědčení zvláštní jeho lásky, ale i za přidání k němu otcowské napomínání a káraní. „A však poznávám odtud,“ (dokládal,) „že Waší Swatosti o mně mnoho lživého a utrhawého přednešeno bylo. Nikdy zajisté sem já duchowním osobám jakékoli násilí nečinil ani činiti nedal, nikdy nekázal sem jich poháněti k saudu swětskému aneb trestati smrtí; není aniž bylo to w obyčeji u mne, ani u předkůw mých, odsuzowati k smrti kohokoli, tím méně osoby duchowní.¹²³⁾ Neslušných daní sem kostelům ani neukládal, ani ukládati nedowolil, ano-

123) Nec enim meae consuetudinis est, nec praedecessorum meorum, quempiam, quanto magis clericos, ad mortem condemnare. (Erben regesta p. 273.)

brž všechny takové přechваты, o kterýchž došla mne 1217
známost, trestal sem důkladně, a práva církvi mnau ještě
množena i šířena jsau. Při církevních investiturách řídil
sem se obyčejně návrhy, jež mi činili biskup Ondřej,
aneb probošt Pražský Epa. Desátky ku kaplám králov-
ským dávám platiti na všech statcích svých auplně;
kdo biskupowi k desátkům zavázán jest a platiti jich
nedbá, toho donucuji. Uptejte se, nejsvětější otče! o
všech těchto věcech po celém duchovenstvu v Čechách
i v zemích okolních; slova má nepraví-li prawdy, tre-
stejte mne dle libosti; jsau-li ale prawda, nedejte také
ujíti trestu osočiteli mému!“ Ku konci prosil ještě král,
aby papež před se nebral aniž uzavíral čehokoli proti
němu, lečby dříve přijal a slyšel plnomocné posly krá-
lowy, kteřížto že co nejdříve k němu vypraveni budou.¹²⁴⁾

Již z těchto psaní proskakuje, a z pozdějšího wy-
jednávání wysvitá ještě zřejměji, že obě strany nesau-
hlasily ve výkladu a vyměřování práva církveního,
pokudby se wzťahowati mělo naproti práwu státnímu.
Otakar w tom řídil se ústawau země své a řády we
praxi České od dáwna obyčejnými. „Já nemohu,“ —
tak psal později papeži, — „donutiti lidu mého, aby pla-
tíwal desátky potud nezvyklé, aniž bych toho dowesti
mohl, kdyby placení takové dalo se k mému vlastnímu
prospěchu.“¹²⁵⁾ Nezapíral, že jeden bývalý kněz od-
sauzen byl saudem světským na šibenici: ten ale že se
byl dáwno vzdal swého knězství, k laupežníkům se

124) Na originalu psaní tohoto we Vatikanském archivu wisi
zlatá pečeť; nejstarší to zlatá bulla král. kanceláře české,
ježto až podnes se zachowala.

125) Nos gentem nostram ad insuetas hactenus decimas non
possumus cogere, nec possemus omnino, etiam si ipsae
decimae nobis, nostris deberent usibus deservire. (Psaní
z měs. dubna 1218).

1217 přitowaryšiw, w jichžto společnosti jat a trestán jest; takéf byl prý uswědčen, že dělal falešné peníze. Do usazování a ssazování farářůw prawil král že nechce wíce wkładati se, ač nebudauli zkracována práwa patronatní laikůw. Daně od duchowních lidí w Čechách do státní pokladnice od jakžiwa platiwané nemohl počítati mezi „neslušné.“ Biskup a papež naproti tomu, berauce sobě za wzor a za prawidlo všecky přízniwější poměry w zemích jiných, pokládali za neslušné ku př. všecky powinnosti a obliže poddaných zádušných, ježto pocházely z poruky společné. Dle zdání českého měli tedy preláti církewní arci požíwati swobod některých, nikoli ale poddaní jejich; dle papežowy a biskupowy wůle ale lidé duchowní i s poddanými swými býliby také w politickém ohledu činili zvláštní stát we státu, a biskupstwí Pražské byloby na všech swých statcích pozemských samým skutkem stalo se samostatným a nepoddaným wládě české. Aby se srownaly, musely obě strany ustaupiti poněkud od swých pretensí. To však stalo se teprw po dlauhém wyjednávání a mnohonásobném posílání z Prahy do Říma i naopak, o němž podrobně wyprawowati nemohauce, spokojíme se wytknutím dob a wěcí důležitějších.

Papež byl stwrdil interdikt nad Čechami od biskupa Ondřeje wynešený, za neplatné wyhlásiw jeho zrušení skrze Mohuckého arcibiskupa. Protož bylo mu bolestno slyšeti, že od té doby, co jej arcibiskup byl zdwihl, nebyl zachowáwán nikde w Čechách, a w některých kostelích ani dřiwe. U Pražské kapituly wětšina kanovníkůw dali sebau hnauti od krále, že konali služby boží jako dřiwe; byli to zejména kapitulní děkan Arnolt, arcijahnowé Kristofor Pražský, Benedikt Bílinský, Wecemil Bechyňský, Zdislaw Horšowský, Drslaw Žatecký, Jan Kau-

řimský a Přibislav Plzenský, pak kanovníci Walkaua, 1217 Bohuslaw, Matěj, Pelhřim, Jan Ašafenburský a Bartoloměj. Příkladu jejich následovalo duchovenstvo téměř všude po krajích; a i sám Olomucký, Pražskému ve mnohém ohledu nepodobný biskup Ruprecht, rodilý Angličan, 126) nezdráhal se konati w diecesi Pražské auřad biskupský w nepřítomnosti jejího biskupa. Nejednau, a to slovy 1218 čím dále tím přisnějšími hanil a zapowídal mu papež takové chování; ba dal mu rozkaz, aby sám vyhlásil onen interdikt, ač nechce-li býti suspendován we swém důstojenství. Kanovníci Pražští odsauzeni jsau všech swých beneficií a pohnáni do Říma, biskupu však Ondřejowi dowoleno, aby showiwati mohl duchovenstvu nižšímu, za příčinau velikého jeho počtu. Wykonání a provedení nálezůw těchto poručeno arcibiskupowi Salcburskému, biskupům Řezenskému, Pasowskému, Eichstadtskému a Chiemseskému i několikerym opatům po hranicích českých, ne všem najednu, ale jedném po druhých.

Po mnohém wyjednávání osvědčil se král Otakar, že z úcty ke stolicy apoštolské hotow jest dosti učiniti biskupu Ondřejowi we všech jeho žalobách, prose toliko, aby wyslán byl s ním legat papežský do Pasowa, kdežto pak s oběma o všem cele umluwiti se chtěl. Pročež Honorius III poručil biskupu Řezenskému a opatům Ebrachskému i Walsaskému, aby zaberauce se osobně ku králi, dosáhli od něho i od pánůw zemských předewším rukojemství za takové dostiučinění. Za tau příčinau roze-psal Otakar sněm zemský do Kladrub na počátku následujícího roku 1219. Na sněmu pak tom ustanoweno, 1219 že budaucí obapolná umluwa ponese články následující:

126) Po biskupu Kajimowi byli w Olomauci následowali: Engelbert r. 1194—1199, Bawor 1199—1201 a tento Ruprecht od r. 1201.

1219 1) biskup sám jediný má právo, dosazowati kněží na fary a ssazowati je, a však bez ujmy práv patronatních; 2) jemu jedinému náleží sauditi všecky osoby stawu duchowního we věcech duchowních; 3) až do jeho návratu odewzdá se biskupství poručníkům od něho ustanoweným, aby jím vládlí; 4) za všecky škody, kteréž utrpěl po vyjití swém ze země, obdrží we třech měsících po swém návratu dostiučinění jak od komory královské, tak i od osob saukromých; za to ručilo již nyní šestero předních pánůw zemských, Slawek, Slawata, Budiwoj, Beneš, Jaroš a Wítek; 5) desátky, jakož dotud na několika místech placeny byly, tak mají budaucně ode vší země placeny býti; 6) naproti tomu biskup konečně slíbí králi powinnau poddanost a wěrnost. Listině o to sepsané přiwěšena, kromě královské, také pečet zemská.¹²⁷⁾ Přitom prosil Otakar papeže, poněwadž proti obyčeji říše swé učinil jemu poslušenství we všem, aby Jeho Swatost ráčila konečně poslati biskupa do biskupství jeho, a přidati k němu legata, kterýžby sám wyskaumal příčiny jeho stížností, i poručiti jemu, aby udělil amnestii těm prelatům českým, kteří z poslušenství ku králi byli newykonali předešlých jeho rozkazůw.

Ale poslední tato žádost, ku kteréž ani papež ani biskup swoliti nechtěli, zmařila všecko jednání. Biskup odjal byl „schismatickým prelatům“ důstojenství jejich a vydal nález, že propadli všecka swá beneficia: král ale nicméně hájil jich, aniž pustil na jejich místa ty, kteří od Ondřeje nowě jmenowáni byli; takéť komora královská, snad z téže příčiny, vždy ještě vládla

127) Sigillo nostro (t. krále Otakara) speciali, cum sigillo communi regni Boemiae, videlicet sancti Wenceslai, quia comites nostri speciali non utuntur in facto communi. (Erben reg. p. 283.)

statky biskupskými. Pročež vydán z Říma opět interdikt 1219 na Čechy a ohlášen ve všech krajinách okolních.

I wyprawil ještě jednau Otakar plnomocníky své 1220 do Říma, za nimiž nezadlouho šli také, ve jménu netoliko králowě, ale i celé země, přední auředníci a páni zemští, jakožto zejména nejvyšší sudí Dalebor z Konechluží, královský češník Martin, Děčinský kastellan Markwart z Jablonného, a Prachenský kastellan Diwiš z Diwišowa, předek rodu Šternberského v Čechách i v Morawě. Obě strany přišly nyní mocně na papeže samého, kterýžto po mnohonásobném rozjímaní příčin rozepře, považujíc již za nepatrné články ty, co ještě rozhodnutí a srownání nebyli, swolil tím ochotněji ku prosbě pánův českých o posláni biskupa do Wídně k osobnímu se stawy českými wyjednávání, čím pevněji oni ručili za bezpečí osoby jeho. Biskup Ondřej přišel tedy až na hranice Morawské, kamž mu král šel w austřety se mnohými pány. Ale jednání sotwa počaté zrušeno jest zase, když strany obě jaly se klásti požadawky nowé; a biskup s nepořízením wrátil se do Říma nazpět.¹²⁸⁾

Konečně učinil Honorius III, čeho Čechowé hned od 1221 počátku byli žádali, wyprawiw do Čech zvláštního legata w osobě kardinála Řehoře de Crescentio. Tomuto uloženo bylo, aby teprw na místě rozdělil dle sprawedliwosti oba ještě zbýwající články sporné, co do obnowení ztracených privilegií Pražského biskupstwí a co do práwomocnosti nad poddanými statkůw zádušních, i spolu aby zwěděl, čeho potřebí ohledem na žádané od biskupa Ondřeje powýšení Prahy na arcibiskupstwí. Ondřej doprovázal jeho, ale zastawil se drahně času we Veroně,

128) Pulkawa in Dobneri Monum. III, 211 udává to mylně k r. 1221. Jednání toto dalo se pry w Seefeldu w Rakousích.

1221 nežli s odvážil pokročiti dále ke hranicem Českým. Tím 2 Jul. se stalo, že teprw dne 2 čerwence 1221 nowá umluwa mezi mocí státní a církewní w Čechách dokonána i za- pečetěna jest na hoře Šach,¹²⁹⁾ u přítomnosti krále Otakara, Lipolta wévody Rakauského, kardinála legata, biskupůw Ondřeje Pražského, Ruprechta Olomuckého, Jana Nitranského a Wawřince Wratislawského, mnoha proboštůw a opatůw z Čech i z okolních zemí, též hojného počtu předních pánůw českých; při čemž i konec učiněn dluhému w Čechách interdiktu. Stalo se to na ten spůsob, že biskup nejprw oznámil a přísahau slawnau dosvědčil, jakowý byl obsah privilegií, kteréž církev Pražská měla od předešlých knížat a králůw českých, i od Otakara samého, ježto však w pútkách posledních přišly ke zničení; a obsah takowý přijat jest od krále i stwrzen nowými toho dne wydanými zápisy. Mocí zápisůw těchto biskupští poddaní w Čechách zbaweni jsau powinnosti ku konání robot zemských a zproštění závazkůw poruky společné; vyšší poprawa nad nimi zůstala sice králi, ale důchodowé z ní plynaucí měli spadati na biskupa; nápodobně měl také hrad Podiwín¹³⁰⁾ na Morawě wrácen býti Pražskému biskupstwu. Poněwadž ale zápis ten nesvědčil nežli biskupowi samému a církwi

129) Poněwadž tento „mons Scac“ musí owšem hledati se w Rakausích neb Morawě na blízku hranic Českých, nezmýlíme se bohda welice, budeme-li jej sčítati na přívrší u morawské wsi Šachy, ležící mezi Dačicemi a Studenau asi u prostřed, na někdejším panstwu Teleckém, tedy nedaleko hranic českých i rakauských. Aspoň jiné výklady wšecky, naše i cizí, jichž hojně jest před rukama, méně se podobají. Datum 2 Juli wzato z originalu listiny, a ne z kopie u Božka (II, 123), kterážto chybná jest. (Srwn. v. Meiller, Regesten zur Gesch. Oesterreichs, 1850, str. 259).

130) Srwn. nahoře dílu I částku I, str. 325. 334. 389. 405.

jeho,¹³¹⁾ dal se Otakar uprositi od kardinála, že dne 10 1222 března 1222 zápisem jiným ustanowil a wyměřil swo- body všech církwí a klášterůw českých wůbec. Tyto však newydařily se nikoli tak prostranné, jako ty, které swědčily samé církwí Pražské. Poddaní zajisté na statcích zádušních nejsau zproštění robot zemských ani společné poruky zauplna, nýbrž zawázanost jejich k nim jen zmírněna. Práwo saudní nad osobami stawu duchowního (co majiteli statkůw), ponecháno králi, ježto se zawázal obětowati přem jejich po každém sněmu některau chvíli, zasedaje osobně s nejvyšším kancléřem a několika pány zemskými co saudci; pře jejich poddaných měly pak také jíti před krále, an je pak w obyčej wzal poraučeti k rozsauzení caudě Pražské.¹³²⁾

Takto ukončil se spor dlauhý a nad míru důležitý, an swými následky jal se měniti čím dále tím patrněji wšecky staroslawanské právní poměry w Čechách. Kardinal legat Řehoř, byw od krále wždy welmi čestně chowán, a přičiniw se s prospěchem o reformu duchowenstwa českého skrze osobní visitaci kostelůw, opustil zemi w auplné spokojenosti. Prelátowé čeští, kteří byli dáni do klatby, dosáhli dispense a podrželi užíwaní swých beneficií. Biskup Ondřej ale netraufal sobě zůstati we swém biskupstwí ani po smíření. Uslyšew zrádnau a ošemetnau powěst, žeby Čechowé měli aumysl zmocniti se osoby jeho, utekl opět do Říma, kdežto i zůstal, až smrt učinila konec strastem jeho (dne 30 čerwence 1224).

131) Original jeho chowá se posawad w archívu kapituly Pražské. Obsah wytčen dostatečně w Erbenowých Regesta Boemiae pag. 302—303.

132) Zdá se, že známé we staročeském práwě *posudky* (čili *dnové posudní*) wzaly počátek swůj z nařízení tohoto, jakož i znenáhle powýšení caudy neb poprawy Pražské na nejvyšší a wšeoobecna caudu zemskau.

1224 Po jeho smrti vyšlo teprw plně na jawo, jak weliké měl aučastenstwí Honorius III we pŭtkách minulých. Neobyčejná zajisté byla mu pŭle o to, aby Ondřejŭw nástupce rownal se předkowi swému co do horlení k zápasu o swobody církwe, tak aby nedbalostí aneb showíwáním nepřišlo snad na zmar, co dlahým úsilím stíží

2 Oct. nabyto bylo. Proto psal dne 2 října 1224 kapitule Pražské, králi českému a Mohuckému arcibiskupowi, poraučeje, aby při nastáwajícím wolení nowého biskupa užilo se rady opatŭw Nepomuckého a Ostrowského i probošta kapituly Olomucké, a zwolený aby ku potvrzení a swěcení poslán byl do Říma. Kapitula však Pražská před dojitím psaní papežowých již byla zwolila na biskupstwí *Pelhřima* probošta Mělnického,¹³³⁾ ježto již také obdržel byl od krále investituru, takže Mohucký arcibiskup nerozmýšlel se dáti jemu biskupské swěcení, ačkoli papežowo nařizení již ho došlo bylo. Honorius III ale tím méně dowoliti chtěl, aby Pelhřim biskupowal w Čechách, an se byl nacházel w počtu těch, kteří neposlušenstwím upadli byli w klatbu Ondřejowu. Protož legat papežŭw, 1225 kardinal Kunrat, tehdáž w Němcích přítomný, obdržel rozkaz zajeti také do Čech ku pořizení věci této. Po mnohém jednání dal se Pelhřim skloniti, že se odřekl biskupstwí, spokojiw se ročním důchodem 120 hřiwen, které jemu platiti zawázán byl, kdokoli měl wolen býti na místo jeho.¹³⁴⁾ Nowé to wolení padlo na kanowníka *Budilowa*, kterýž od Honoria obdržel sice potvrzení

133) Pelhřim co biskup vydal již 1 Oct. 1224 listinu tištěnou in Dobneri Monument. VI, 381. Erben Regesta p. 312. Datum listiny (1223) jest omyl.

134) Od té doby žiw byl Pelhřim we klášteře Dominikánském u sw. Klimenta na starém městě Pražském, založeném r. 1226. Srown. Script. rer. Bohem. I, 369.

i svěcení, ale nedlouho potom ještě v Římě smrtí sešel 1226 (10 července 1226), takže papež tudíž se zprávou o jeho smrti také rozkaz kapitule Pražské dáti mohl, aby konali následující wolení skrze plnomocníky v Římě, ve přítomnosti papežově a dle jeho rady. Zdali se tak stalo a jakovým způsobem na to scholastikus Pražský Jan II na stolici biskupskou dosednul, o tom nedostává se nám zpráv věrohodných; ¹³⁵⁾ aniž to byl již Honorius III, ale jeho nástupce Řehoř IX, co jej v biskupství potvrdil.

Politické příhody a změny v Čechách i v Moravě za těchto let nejsau bohužel od nižádného souvěkého spisovatele nám dochovány, ano i to, co Milevský opat Gerlach neboli Jarloch byl poznamenal, za příčinou bezpochyby přílišného jeho stranění ve smyslu hierarchickém proti králi a vlasti, brzy opět zničeno bylo; ¹³⁶⁾ protož čirá tma zakrývá nám na věky dobu tuto, pro nastalé skrze ni změny nad míru důležitau. Jen to jest vědomo, že když ušlechtilý Wladislaw Jindřich markrabě moravský umřel 12 srpna 1222, král nepropůjčil Moravy svým strýcům Děpolticům, ¹³⁷⁾ ale že dal ji zprawovati k ruce

135) Co Pontan wyprawuje we knize Bohemia pia (na str. 42), srownává se pořádku s listinami tohoto věku, a protož tím méně ze starých pramenův pocházeti se zdá, ano neumí nic powídati, ani o poslání papežského legata Šimona do Čech r. 1229. (Contin. Cosmae ad h. a.)

136) Poněwadž Gerlachův autograf již někdy Karlovi IV a Pulkawowi (r. 1373) dostal se byl do rukau necelý a jen až do r. 1198 sahající, není pochyby, že porauchání jeho stalo se již ve XIII století zaumysla, ježto w něm proti králi a auřadům světským příliš se horlilo. (Srwn. nahoře poznám. 70, 73, 82, 83.)

137) Dle zprávy Pešinowy (Mars Moraw. p. 331) umřel přýsice Děpolt III co markrabě Moravský w měsíci dubnu 1223: ale hojně jeho poblauzení w dějinách i w rodopisu věku tohoto činí zpráwu tuto také pochybnau.

1226 swé vlastní, až teprw roku 1224 se odhodlal, jmenowati wéwodau Plzenským nejstaršího syna swého *Wáclawa* (jenž již za jeho nástupce na trůnu byl ustanowen a i tohoto tuším léta s Kunhutau Štaufownau oddán), druhého pak *Wladislawa Jindřicha II* ustanowiti za markrabě Morawského. Když ale i tento Wladislaw po krátkém čase smrti sešel († 18 Febr. 1227), Morawa wrátila se pod neposřední vládu starého krále zase; jen Břeclawsko čili Břečislawsko dáno bylo již před drahné léty královně Konstancii pro komoru její zvláštní, a po, necháno jí později také co wdowství.¹³⁸⁾

1228 Jeden z posledních politických aukonůw třiatřidceti-letého kralování Přemysla Otakara I bylo korunování nejstaršího syna jeho *Wáclawa I* na králowství České ještě za žiwobytí otcowa. Ačkoli celý kmen Přemyslowcůw, jenž asi před 50 lety na tolikero wětwi a ratolístek se byl rozrodil, nyní obmezowal se po meči již jedině na jeho syny¹³⁹⁾

138) Ant. Bočka Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníkůw zemských w markrabství Morawském, w Brně 1850, fol. Kdy vlastně Břeclawsko dostalo se pod vládu králowny Konstancie, těžko určití, protože nejstarší o tom znějící listiny zdají se býti podvrženy. Nejjistější zpráwu podává breve papeže Řehoře IX dne 10 Apr. 1231, kdežto se dč královně Konstancii: Specialiter autem Brecyzlaviensem, Pribizlauensem, Conowiz, Godenin, Bisenz et Budewigez provincias, quas ad te ratione dotalitii asseris pertinere, sicut eas juste possides et quiete, auctoritate tibi apostolica confirmamus. (Erben regesta p. 361. 362.)

139) Čeští rodopisci newědí na jisto, kolik bylo této doby knížat a kněžen rodu králowského na žiwě, ani jak se jmenowali. Ani wšecky Otakara I dítky z druhého lože nejsau nám zejména známy. *Wratislaw* († co dítě), *Wáclaw I*, *Wladislaw* a *Přemysl* jmenuji se w dějinách; nejstarší mezi dcerami *Jitka* wdána byla za Bernarta wévodu Korutanského; druhá *Anna* za wévodu Jin-

a na Děpoltice často jmenované: předce zdá se, že obá- 1228
wal se bauří o nápad trůnu po smrti své, a protož že
za lepší uznával, za příkladem někdy otce svého, po-
ložiti kráľowskau moc swau do rukau synových bezpo-
středně. Arcibiskup Mohucký Zibřid (Sigfried) pozván
jest, aby wykonal slawný obřad ten we hlawním městě
říše české; kterýžto přišed korunował mladého krále
i choť jeho Kunhutu w neděli Esto mihi (6 února) r.
1228 na hradě Pražském u weliké sláwě a nádheře.¹⁴⁰⁾ 6 Feb.
Starý slowanský obřad nastolení panowníka na knížecí stolec
český opuštěn byl této doby ponejprw, a upadnul potom
rychle w zapomenutí. Stejnau dobu powýšen jest také
nejmladší Přemyslůw a Konstanciin syn *Přemysl* na mar-
krabství Morawské, ačkoli mu sotwa ještě bylo 18 let.
Proto nicméně Otakar neodřekl se moci vládní cele, ale
jen podělil ji mezi sebe a syny své; následowně nachá-
zíme listiny z této doby wydané některé jen od starého,
jiné od mladého krále, důležitější pak od obau společně,
až konečně smrt otcowa dne 15 prosince 1230 učinila 1230
syna samowládcem.

Když Přemysl Otakar I roku 1197 dosedl byl po-
druhé na trůn vlasti své, nalezl Čechy swržené až na
nejhlubší stupeň politické nemoci a newážnosti, podrý-
wané od nepřátel domácích i zahraničných, trhané na

dřicha Wratislawského; třetí *Aneška*, zasnaubená Jin-
dřichowi synu císaře Fridricha II, šla později do klá-
štera. Jednu Otakarowu dceru chtěl také Anglický
král Jindřich III r. 1227 wzíti sobě za manželku (Ry-
mer, I, 283;) druhau, *Wiléminu* († 1281) poznali sme
z akt Milanských teprw od r. 1837. (Italien. Reise,
str. 72 a 91).

140) W této příležitosti dal sobě arcibiskup Mohucký pojistiti
zvláštním zápisem, že práwo korunování králůw Českých
náleželo jedině jemu a nástupcům jeho, co metropolitánům
českým. Gudenus in cod. diplom. Mogunt. I. 500.

1230 různě fakciemi rozličnými, blízké aupadku konečného a sotwa sebau vládnací, — a když umřel, pozůstawił je synowi swému co mocnářstwi nikomu nepodlehlé, w sobě upokojené a sworné, a požíwající we walné části Europy netoliko wáznosti, ale i ostrachu. A takowého zdaru dosáhl, pokud nám wědomo, bez ukrutnosti a násilí, — jen jedna paní měla práwo žalowati naň, — pauze opatrným užitím okolností přízniwých, důrazností swé powahy a wůle, i pomocí bratra ušlechtilého. Totě chwála, které dějepis nemnohým panowníkům přičítati může, a kteráž ani dalšího líčení nepotřebuje.

Podotkli sme již, že panování jeho, založiwi a ujistwiwi králowstwi dědičné a nerozdílné w Čechách, počalo co do poměru k cizině nowau epochu w dějinách našich. A však i proměny, které u wnitř w ústrojí státu za něho vznikly, zasluhují neméně pilného uwážení. Mezi nimi sluší předewším obrátiti pozor ku počínajícímu již nyní aupadku starodáwné austawy hradní čili župní, kterýžto dokonat se později teprw pod císařem Karlem IV. Dwojí byly příčiny, wnějši i wnitřní, ježto wedše k němu, činily jej čím dále tím klopotnějším. K oněm počítati sluší zwláště wýsady a swobody stawu duchowního již líčené. Staroslowanská ústawa netrpěla žádných privilegií, aniž chtěla jakému rozdílu co do práwa i saudu nad osobami aneb nad korporacemi a stawy. Když ale privilegie takové moci uwedeny a hájeny jsau, nemohly nepowstati z toho dřiwe neb později třenice a půtky, ježto nedaly se ukončiti leda zaniknutím jednoho neb druhého ústawu. Z téže příčiny napomáhalo k aupadku takowému také uwozowání *osad německých* a s nimi německého práwa do Čech. Počalo se za Přemysla Otakara I, ¹⁴¹⁾ ale za

141) Německé osady po krajích českých jewi se w listinách již od r. 1203, a sice nejprwé we dnešním Litoměřicku,

jeho syna Wáclawa I a za wnuka Přemysla Otakara II 1230 dostaupilo teprw své výše a aučinnosti. Osady ty podobaly se s počátku zvláštním ostrowům w powodni práwa caudního, protože Němci jen pod tau výminkau osazowali se, aby požíwati mohli udělených jim swobod a přinešených s sebau zvyklostí právních, nejsauce potahováni k saudům českým. Příkladu w tom směru daného následowali však záhy šlechticové někteří, wyprošující u králůw sobě i poddaným swým podobných výsad, ačkoli listiny o tom zachované nezasahují až do věku Přemysla Otakara I. ¹⁴²⁾ A čím více moci ubýwalo takto caudám zewnitř, tím více počaly klesati wnitř,

kdež jich několik bylo roztraušeno, potom pak i w Loketskú a Žateckú. První české město, ježto wysazeno bywši právem Magdeburským, obdrželo také zvláštní municipální ústawu, byly Litoměřice; newí se však na jisto, kdy se to stalo. Městu Bruntálu w Morawě (nyní Slezsku) psal Otakar I 30 Dec. 1213: Nos locationem vestrae civitatis secundum jus Teutonicorum, quod hactenus in terris Bohemiae et Moraviae inconsuetum et inusitatum extiterat, sed vobis primum per car^{um} fratrem nostrum — Wladislaum concessum esse dinoscitur, regia auctoritate confirmamus. (Boček, II, 68. Erben pag. 253.) Potom wysazowány právem Magdeburským w Čechách Hradec Králové, w Morawě Olomauč, Bzenec, Uničow, Opawa, Znojmo, Hodonín atd. ještě za krále Otakara I.

- 142) Jediná toho způsobu listina od krále Otakara I dána byla 27 Apr. 1218 Štěpanowi z Medlowa, předku rodu Pernšteinského w Morawě: Confirmamus — jus, quod in praedictis hereditatibus nullus camerariis pateat introitus, nec XIV qui in patria colliguntur, in eis colligantur, sed omne iudicium coram suo praefecto, scil. villico domini Stephani subire debeant, excepto hoc solo, quod si fur juste cum furto comprehensus fuerit, iudici terrae repraesentetur. (Boček, II, 104. Erben pag. 278.) Zdá se však, že listina tato náleží do počtu podvržených.

1230 co do vážnosti a mravní hodnosti své, — jakož o tom později šíře vypravovati budeme.

Ústawové k chování duchowenstwa, klášterové a řeholy byli w tomto wěku přední buditelé a opatrowatelé osvěty křesfansko-europejské: proto hodné jest uwoditi w pamět jejich množení a šíření we vlasti. Kromě těch, ježto sme již jmenowali dříve, spatřilo se jich za Otakara I nowě založených dewatero: w Čechách klášter *Chotěšowský* jeptišek premonstrateg a přeworstwí benediktinské *Polické* od r. 1213; kommenda křižowníkůw řádu *německého* u sw. Benedikta na starém městě Pražském, a první kazatelé řádu *Dominikánského* u sw. Klimenta, w Praze od r. 1226. ¹⁴³⁾ W Morawě powstal této doby zvláště slawně klášter Cistercienský we *Welehradě*, založený od markrabě Wladislawa Jindřicha r. 1202, pak panenské kláštery též řeholy w *Daubrawníku* r. 1211 a w *Oslawanech* (nazýwaných Vallis Mariae, Marienthal) r. 1225; konečně premonstrácké dwa kláštery, w *Zabrdowicích* od r. 1211 pro mužské, a w *Nowé Hřiši* pro panny.

143) Co se čte u Dalemila, Hájka, Hammerschmida i jiných, že prý Dominikáni založeni byli nejprwé u sw. Klimenta na Poříčí, a později teprw (1239) přewedeni do starého města, zdá se že pochází pauze z matení Dominikánůw s křižowníky a Minority, u kterýchž takové stěhování skutečně se dalo. Jediný zajisté sawvěký pramen, na kterýž spoléhati lze, Continuator Cosmae, praví k r. 1226: „Praedicatores receperunt domum in civitate Pragensi,“ tedy ne *in suburbio* aneb *in vico Teutonico-rum*, jakožby jináče byl řici musel. O rychlém šíření se této řeholy w Čechách wyprawuje zvláště Pubička, V, 113. 116.

ČLÁNEK DRUHÝ.

KRALOVÁNÍ WÁCLAWA I.

Králova povaha i působení co do proměny mravů w Čechách. Šlechta česká i rodinná jména. Wrtkawá politika dworu královského. Wálky s bojowným Bedřichem Rakauským. Rozstrk s císařem Fridrichem II. Wpád Mongolůw a porážka jejich u Olomauce. Církevní zmatky w Morawě. Pátky o Rakausy po wymření rodu Babenberského. Rozbroj mezi králem a předními pány českými; zpaura králewice Přemysla Otakara i pánůw. Nabytí Rakaus a wálky o to s Uhry. Králova smrt a dítky jeho. Nowé řeholy a kláštery.

(R. 1230 do 1253.)

Za tříměsítnaletého kralování Wáclawa I přihodily 1230 se w Čechách, co do poměrůw žiwota národního i stát-
sl. ního, neméně důležité změny, nežli které silný otec jeho byl spůsobil, jen že cestau jinau a w jiném směru. Otakar I byl na nowo vzdělal Čechy w politickém ohledu, Wáclaw chtěl je přepodobiti mrawně; onen utwořil nowé poměry právní a nowé zákony státu swému, tento wnačil národ swůj k nowým mravům, obyčejům a oblibám; když přičiněním prwního Čechy dosáhly samostatnosti politické naproti Němcem, druhý hleděl je připojiti k nim opět swazky lahodnějšími, a tudíž i trwalejšími,

1230 sausedění pokojného a potřeb netoliko vzdělanosti, ale i
sl. přepychu. Král Wáclaw však w ohledu tomto sotwa více činil, nežli že postavil se tak říkaje w čelo pohybu, do kteréhož duch národu českého w dobách oněch přirozenau nutností se dával. Když stát, nemaje za hranicemi ničeho více se obáwati, požíwal skrze celý wěk člowččí pokoje neobyčejného, národ náš duchowně čilý a jemný brzy zabažil se po umách pokoje, po lahodách vzdělanosti, ježto nemohly té doby přicházeti jemu odjinud, leda z Němec, z Italie a Francie. S druhé strany zase pokoj tento w Čechách nad jiné země stáleji upewněný byl mocnau wnadau pro lid obecný w západních Němcech, kdežto tehdaž stěhowání na východ stalo se bylo tauhau téměř všeobecnau.

Ze wšeho, co wíme o králi Wáclawu I, jewí se, že byl panowník spůsobný a rázný. O powaze a směru ducha jeho swědčí zvláště přízniwě okolnost ta, že libowaw sobě we krásoumě, a zvláště w básnictwí, rád wídal i ctil básníky na dwore swém, a sám také jal se skládati milostné písně w jazyku německém.¹⁴⁴⁾ Pod ním turnaje čili sedání a kolby wešly w Čechách teprw we známost a w oblibu. Dwůr jeho byl nad obyčej předkůw skwostnější a štědrost jeho práwě kráľowská; k oběmu napomáhal tuším počínající pod ním kwět hornictwí českého. Založiltě několik klášterůw pro nowé řeholy, a wábíl celé zástupy cizincůw ze wšech zemí, nejwíce ale z Ně-

144) We sbírce písní německých, kterážto pochází z počátku XIV století (od Rüdgera Manesse), stojí také píseň krále Wáclawa českého, počínající slowy: „Us hoher aventure ein suesse werdekeit.“ Že skladatelem jejím nebyl Wáclaw II, ale děd jeho Wáclaw I, daloby se dokázati wšelikými důwody. Nachází se i starý překlad český básně té, a mnozí chtěli tomu, že český text byl originalem, německý pak překladem, což ale nám ze příčin mnohých prawdě podobno býti se nezdá.

mec, co řeholníky, osadníky a průmyslníky do Čech. 1230
Města česká již za něho brala na se twářnost onačejší, ^{sl.}
a uměl také starati se důkladně o pokoj a bezpečí po
silnicích. Nejmilejší však jeho zábawau býwala honba,
jižto howě často w lesích Křiwoklátských, Týřowských a
Angerbašských déle blaudiwal, nežli mu prospěšno a
poddaným jeho milo bylo. Na honbě také, ana wětew
mrštná w lese wrazila mu do oka, přišel o zrak, tak že
potom u dějepiscůw obdržel příjmi Wáclawa Jednookého.
Osoby, ježto požíwawše jeho důwěry, jewiwały hlavní
wliw na aumysly jeho, jmenují se: předewším sestra jeho
Aneška, ježto nežby se wdala za císaře Fridrichowa sy-
na Jindřicha, wolila jíti do kláštera, ¹⁴⁵⁾ i umírajíc u
wysokém stáří, považowána téměř za swatau; potom *Ojář*
ze Fridberka, šlechtic německý a důwěrný králůw přítel;
pak dva páni čeští, *Bohuslaw* syn Slawkůw a *Budislaw*
syn Jaroslawůw. O manželce jeho *Kunhutě*, dceři někdy
krále Filipa, málo se mluwilo; zdá se že neaučastnila se
w řízení vlády. Ostatně wyprawuje se o králi Wáclawowi I
ještě ta zvláštnost, že nemohl wystáti zwonění, pročež
i w každém městě, kamkoli přišel, hned owšem zwoniti
se zapowídalo.

Že i we smýšlení a we mrawech národu českého
za krále Wáclawa I staly se změny znamenité, dosvěd-
čují netoliko spisowatelé domácí, wěku tohoto blízci, ale
i skutkové sami. Jakož Čech wůbec od jakžiwa všeho
celau duší rád se chápal, cokoli kdy dojalo smyslůw a
citůw jeho, hotow býwaje nasaditi sebe, aby uwedl idey
swé we skutek, až obluby staré nowými wždy nahražo-
wány: tak i této doby wydáwal se zvláště horliwě na

145) *Imperialis culminis fastigia fugiens* — dí o ní papež
Řehoř IX. *Srown.* nahore str. 125 pozn. 116, a str. 140
pozn. 139. Umřela teprw dne 6 března 1281.

1330 hru rytířského *sedání* čili *kolby* neb *turnaje*, s kterauž

al. králůw wěrný druh, pan Ojř, krajany naše prwní oznámil.¹⁴⁶⁾ Nezahlauho mladí šlechtici čeští naučili se honiti a kláti s tauže umělostí, spanilostí a rytířskou myslí,¹⁴⁷⁾ jako přední bojowné hry této i galanterie mistrowé, Francausi; a widáno rytíře české choditi po dobrodružství až i do Paříže.¹⁴⁸⁾ S náruživostí tau spojowal se i *přepych* we *zbroji* a w *šatstwu*, kterýmž Čechowé i Němce samé předčili. Až příliš staráno se jest o skwostné brnění, přilbice, pancíře a štíty; i do kruté bitwy bráwali napotom páni čeští oděwy aksamítowé zlatem prošíwané, a čabraky hedwábné, na nichž widěti bylo erby jejich w perlách jakoby rozseté;¹⁴⁹⁾ i wedli o to péči, aby druhowé jejich nosíwali barwy pánůw swých. Nemenší náklad vycházel na wybrané oře, na potřeby lowecké, a na bohaté kwasy, čím dále tím wšednější. Arci že i hlasůw na proměny takowé žehrajících a proti nim horlících dōsti slýchati se dalo. Když tito želeli, že hra se zbraní byla na ujmu wálečné opravdowosti, že nádherau w oděwu chudnul nejeden jináče hodný muž a lahody w jídle i pití že uwodily za sebau jen podagru, mohlo se na ně wždy nemnoho dbáti. Důležitější byl stesk na zpozdilost we wyprawowání se a w pochodech do boje. Dříwe mohlo prý pokaždé we třech dnech swoláno býti wojsko k bitwě hotowé: nyní ale že nutno bylo králi ohlašowati hotowost w zemi plné tři měsíce napřed.¹⁵⁰⁾

146) Dalemil w kap. 84, we wyd. Procházkowě na str. 281.

147) Důkazem na to jest i sama krásná píseň „Lubor a Ludíše,“ čili o spanilém sedání, w Rukopisu Kralodworském.

148) Dalemil w kap. 94, l. c. str. 319.

149) *Srown.* Jans Enenkel östreich. Reimchronik ap. Rauch, I, 340 sld.

150) Dalemil w kap. 79 a 84, l. c. pag. 268, 281.

Ještě připomenauti musíme o zvláštním zjewu we 1280 šlechtě české doby této, zjewu tím pamatnějším, ano sl. působení jeho náhodau zasahuje přese všechna pozdější století až do dnešního dne. Jest to počátek a půwod *jmen rodinných*, jichžto dědičnost nepowstala w Čechách dříwe, nežli za krále Wáclawa I. Stávalo se arci již od časůw krále Wladislawa I w listinách českých, že na místě patronymického označowání osob užíwano někdy příjmeně hradůw aneb sídel šlechtických, jimiž kdo vládnul, a mluweno tedy ku př. o pánu z Peruce, z Chyš, z Nečtin, ze Swojšína, z Žizenkowa a t. d. Ale pořidku se přiházelo, žeby syn byl užíwal po otci swém téhož příjmeně; nýbrž ku př. jakéhosi pana Boleslawa syn slul Bořita z Ředhoště, tohoto syn Bořita z Letowic, posledního pak syn Boleslaw ze Smečna a t. d. jakž právě který z nich byl w držení kterého sídla. Teprw od časůw krále Wáclawa I naskytují se příklady, že potomkové dědili po swých předcích jména od hradůw wzatá i tehdáž, když onino hradové w rozdile statkůw jiným dědicům se byli dostali. A poněwadž wpád Tatarský r. 1241 dal příčinu k wystawení drahně hradůw nových,¹⁵¹⁾ a to pewnějších, bezpečnějších i auhlednějších, nežli byli hradové staří; poněwadž nyní počato je stawěti, dle obyčeje Němcůw, téměř weskrze na strmých skalách neb horách, a to jak se zdá, nawodem stawitelůw německých; i poněwadž konečně w době této, působením dworu králowského, nejen spůsoby a obyčeje, ale i jazyk německý u české šlechty docházeli oblíby: není se čemu diwiti, že nowí tito hradové dostáwali od té doby jména téměř naskrze německá,¹⁵²⁾ a stawše se oblíbenými

151) Dalemil w kap. 82, l. c. pag. 277 dí: „Tehdy Čechowé, Tatar se bojiece, neprázdní byli hrady činiece.“

152) Před r. 1241 newyskytuje se w listinách českých ani

1230 sídly nejen prvních svých zakladatelův, ale i dědicův^{sl.} jejich, že podávali příčinu ku podržení dědičnému rodinného jména německého i tehdaž, když moda, ze kteréž ono původ svůj wzalo, dávno zase v zapomenutí byla upadla. Tak ku př. Jaroslav a Hawel, synové Markwarta kastellana Děčinského, nazvali hrad od nich okolo r. 1241 vystavený *Löwenberg* (nyní Lemberg), protože lwa nosili ve štítu svém; Wok, syn a wnuk dwau Witkův z Prčic, jichžto erb byla růže,¹⁵³⁾ postavil mezi r. 1241 a 1246 hrad *Rosenberg* nad Wławau, stal se prvním předkem slavného později v dějinách českých rodu pánův z Rosenberka; Zdislaw, syn pana Diwiše z Diwišowa, král. maršálka r. 1224, vystavil r. 1242 hrad *Šternberk* w Kaufimsku, jehožto jméno stalo se dědičným u rodu w Čechách i w Moravě až podnes kwetaucího; Boreš syn Bohuslawův, wnuk Slawkův z Oseka, počal se jmenovati příjmím z *Risenburka*, protože hrad Osek, w těchto letech nově stavený, tak od něho po německu přezván byl; Smil, syn Jindřicha z Žitawy, purkrabě Budišinského, z příčiny podobné od r. 1246 wzal na se příjmí z *Lichtenburka*, kdežto jiní jeho bratři a strejcowé podrželi jména slowanská z *Ronowa*, z *Lipé*, z *Přibislawi* a t. d. Z též příležitosti wzala původ svůj také jména pánův ze *Šwamberka*, *Risenberka*, *Waldeka*, *Wartenberka*, *Waldšteina*, *Falkenšteina* atd. w listinách o něco později se vyskytujících, ana slowanskost rodůw těchto dá se co nejpříšněji dokazowati.¹⁵⁴⁾

jedno hradní jméno německé, kromě „Fridenberg“ (Frimberg, Pfrimberg,) což může nebýti leda překladem českého „Přimda“, jakož i Zwikow na „Klingenberg“, Děvice w Moravě na „Maidberg“ atd. přeloženy jsau.

153) W archivu knížecím na Wřelíku chowá se posawad půwodní listina z r. 1220 od Wítka z Prčic, otce Wokowa, jejížto petet nese růži za erb.

154) Důkazy takowé mohau se bráti poněkud i z přílohy ku

Politické dějiny za krále Wáclawa I, jeho smlauwy 1230 a wálky s mocnostmi okólními, ba i poměry mezi ním^{sl.} a bratrem jeho Přemyslem markrabí Morawským, jsau welice temny za příčinau chudosti zpráv, ježto nám o nich zachowány jsau. To alespoň jest jisté, že nejdůležitější obraty w politice české doby této pocházely předewším z poměru a postawení brzy laskawého, brzy nepřátelského, mezi dwory císařským a papežským. Půtky Staufowce Fridricha II s Řehořem XI a Innocentiem IV potahowaly tehdaž celau Europu do wíru swého. Wáclawowa choť Kunhuta byla sama také Staufowna, císařowa sestřenice; Fridrich uznáwaje práwo její k dědictwí we Šwábech, hleděl udržeti krále po swé straně wšelikými skutky přátelskými. Naproti tomu Aneška, sestra Wáclawowa, jejíž slovo u něho vždy mnoho platíwalo, stranila Římskému dworu welmi horliwě, i nenáwiděla císaře, jehožto syn, její zasnaubenec, byl nechuf swau k ní weřejně wyjewil. Z dvojitého poměru tohoto dáwa se tím snáze pochopiti Wáclawowa wrtkawost, an we dwadceť létech několikráte s císařem Fridrichem II se spřízníw, pokaždé od něho zase odstupowal.

Pokud matka králowa, Konstancie, znalá we věcech státních, byla na žiwě, také spojení s Uhry působilo mocí nemalau w politice dworu českého. Aby pomstil uraženau čest uherského králowského rodu, počal král Wáclaw prwní swau wálku proti Rakausům. Bedřich Bojowný, poslední wéwoda z domu Babenberského, zapudiw manželku swau Sofii, sestru mladé králowny uherské, dal tím příčinu k wálce s Uhry i s Čechy. Ještě za žiwobyť krále Otakara I, roku 1230, wyprawen proto Wáclaw s woj-

knize této, nadepsané „Počátky rodopisu českého i morawského.“

1231 skem do Rakaus, aby je poplenil. ¹⁵⁵⁾ Léta následujícího (1231) wálečná takowá jízda opakowána ještě ukrutněji a popleněna celá krajina od Kremže až po hranice uher-ské; čemuž wévoda Bedřich, máje příliš mnoho činiti se zpaurau vlastních poddaných, ani odporu klásti ne-mohl.

Tento byl počátek dlauhých nesnází mezi králem Wáclawem a Bedřichem Rakanským; takto poprwé zahořela wálka, ježto smlauwami často býwawši hašená, vždy opět rozněcowala se, až wévoda vždy bojowný, a často i wítězný, za swau wálčiwost utrpěl konečně ži-wotem. Aby škody od Čechůw jemu činěné wrchowatě

1232 nahradil, dělal r. 1232 weliké k boji příprawy, dodáwaje sobě síly nowými smlauwami a spolky, ze kterýchž arci mohly na nepřitele jeho jíti, ne-li strach, aspoň péče a žalost. Po zapuzení zajisté Sofie, zasnaubiw sobě dceru Oty wévody Meranského, stal se byl swakem Wáclawo-wu bratru Přemyslowi, Morawskému markrabí, ježto také měl dceru onoho wévody za manželku. Oba tedy swa-kowé wstaupili proti králi českému we spolek a w jed-notu brannau, ku kteréž přidali se potom také wévoda Meranský, hrabě Tyrolský, Aquilejský patriarcha, biskup 1233 Bamberský a jiných wíce knížat německých. ¹⁵⁶⁾ Tím zjednána Bedřichowi možnost, na počátku měsíce čer-wence léta následujícího (1233) vyjíti do pole proti Če-

155) Hanthaler (in Fastis Campiliens. tom. II, pag. 748) za-pírá, žeby Čechové r. 1230 byli wpadli do Rakaus: jemu na odpor mluví ale, kromě jiných pramenůw, zvláště sawvěký Anonymus Saxo (ap. Menken. III, 125,) jehožto Hanthaler sobě newšimnul: Juvenis rex Boemiae Austriam usque ad Danubium incendio devastavit. Statim ergo post hanc profectionem mortuus est ille senex rex de Boemia Otekarus.

156) Pulkawa ap. Dobner, III, 214, chybně k r. 1231.

chům w čele 40 tisíc bojownikůw. I podařilo se mu 1233 také hned s počátku dobytí hradu Bítowa (we Znojemsku), ježto vůbec považován byl za nedobytný; okopaw se zajisté a náspůw nadělaw okolo něho, tak dlaho ze strojůw doň laučeti kázal, až se posádka vzdala. Potom teprw král Wáclaw s mocí neméně welikau blížil se proti němu. Jen hustý les dělil ještě wojska od sebe, král pak ostýchal se doraziti, nedůvěřiw se prý bojownikům swým, ježto měli w táboru bratrowu drahně přátel a příbuzných. W takowé době podařilo se oddanému králi pánu Morawskému, Bočkowi, synu Erartowu, ¹⁵⁷⁾ získati čest boje chytrým auskokem. Na úswitě toho dne, kdežto mělo přijíti k bitvě, dal w lesích s obau stran wojska nepřátelského udeřiti we mnohé bubny a činiti na oko všeliké pochody. Poněwadž wévoda Bedřich chvíli předtím náhle se rozstonaw, nechal swé zástupy bez wrcáního welení: šiky jeho warující se domnělého autoku, octly se w nepořádku, a přenáhlené cauwání jedněch potáhlo autěk druhých za sebau. Čechowé pozdě a nadarmo jali se stíhati uprchlých, ježto rozběhli se na vše strany.

Není známo, jaké příčiny reznítily neswornost bratří králowských, Wáclawa i Přemysla, až k weřejnému boji. Králi ale zdálo se, že nesluší nechati bez trestu zrádné a nepřirodné počínání bratrowo. Měw po swé straně štěstí wálečné, nemusel se obáwati, žeby obojetníci w jeho wojstě odpadli od něho. Táhnul tedy dále do

157) Boček tento, jenž po r. 1251 jmenován byl hrabětem z Berneku w Rakausích, jest předek všech potomních pánůw z Kunstatu a z Poděbrad (i krále Jiřího také), a zakladatel kláštera Žďárského na hranicích českých w Morawě. Prawí se o něm již od půlčtwrta století, že pocházel prý z rodu hrabat porýnských z Berneku a Niddy, a přece to neprawda. (*Srown.* přílohu dole).

1233 Morawy, a dobyw města Brna, dle barbarského té doby
zvyku poplenil welikau částku země, ¹⁵⁸⁾ až když bratr
přišel skrauseně prosit o odpuštění, pokoj tuším prostřed-
kowaním matčiným opraven jest.

Nelze pochybowati, že i s wévodau Rakauským té
doby pokoj pod výminkami nám owšem neznámými uza-
1234 wřen byl, protože léta následujícího 1234 král Wáclaw
i s bratrem svým Přemyslem přítomni byli we Štadlowě
w Rakausích na slavné a skwostné oné swatbě, kdežto
30 dne 30 dubna wévoda Bedřich wdával sestru swau
Apr. Konstancii za Mišenského markrabě Jindřicha Jasného.

Alé brzy potom hádky a půtky, původu i obsahu nám
neznámého, počaly opět. Wíme o nich jen tolik, že když
1235 císař Fridrich w máji r. 1235 po šestnácti létech opět
jednau wrátil se z Italie do Němec, a w Rakausích, skrze
něž jel, nesnáze ony sám osobně urownati se snažil,
král Wáclaw ochoten byl přistaupiti k výminkám úmlu-
wy, nikoli ale wévoda Bedřich, ježto po smrti krále
Ondřeje tehdaž již i koruny uherské na své hlavě se
domýšlel, ana mu podávána od několika pánůw Belo-
Jul. wi IV odporných. Proto nastala w měsíci čerwenci 1235
opět válka krvavá i záhubná. Čechové, podporováni
jsauce od Uhrůw, wpadli znova do Rakaus, a hnali ne-
přátely tak prudce před sebau, že jich drahně zahynulo
také we wlnách Dunaje rozvodněného. ¹⁵⁹⁾

158) *Anonymus Saxo* ap. Menken. III, 126 a *Chronicon Lu-
neburgicum* ap. Eccard. I, 1405: Eodem tempore rex
Bohemiae cum grandi exercitu contra fratrem suum mar-
chionem de Moravia profectus est, et civitatem ejus
Brunnam ab eo obtinuit, et magnam partem terrae in-
cendiis devastavit.

159) *Chronicon Erfordense* ap. Schannat. I, 95, ap. Böhmer,
II, 395 ad ann. 1235. Kronika ta lépe zná události
těchto let, nežli kterákoli ze sauwěkých. Císaři nepo-

Bylyť to potřeby a záležitosti netoliko státní, ale i 1235 rodinné, co powolaly tenkrátě císaře do Němec. Syn jeho Jindřich, ježto w jeho nepřítomnosti zprawował říši co Římský král, byl konečně zřejmě postavil se we zpauru a w odboj proti otci swému, a několikero knížat německých pomáhali mu té nešlechtnosti, zvláště pak wévoda Rakauský, swak jeho. Fridrich II přišed, za prosbami a přimluwami mnohonásobnými přijal syna opět na milost; když ale tento brzy zase obnowil zpauru swau, dal jej zatknauti a odweztí do Apulie i s manželkau jeho Marketau Rakauskau a dvěma dětmi. Potom slawil císař we Wurmusu dne 20 čerwence třetí swau swatbu s an-20 Jul. glickau kněžnau Isabellau; nezdá se však, žeby mezi knížaty tam přítomnými byl mohl býti také král Wáclaw, an právě tehdaž činiti měl s wálkau Rakauskau.¹⁶⁰⁾ Teprw na sněm říšský do Augspurka přišed (1 listopadu), 1 Nov. dal se ukojiti 10.000 hřiwnami stříbra za práwa dědická, ježto měla manželka jeho Kunhuta we Šwábech.¹⁶¹⁾

dařilo se smíření „propter intolerabilem superbiam ducis ac stultitiam, rege tamen parato ad compositionem. Sed dum flecti non valisset, idem rex Boemorum regem Ungariae cum ceteris quatuor regibus in auxilium advocans, terram ducis ingressus est, cum eodem committens in mense Julio. In quo conflictu strages maxima pugnatorum atque in Danubio submersorum facta est, rege triumphum obtinente.“ *Chron. Claustroneoburg.* (continuatio Sanctrucensis) ap. Pertz XI, 638.

160) Pelcel (we swé Nowé kronice české, III, 8) mluví sice o Wáclawově přítomnosti, ale nedowodí jí svědectwím leda Hájkowým, t. j. jalowým.

161) *Godefridus Coloniens. ap. Böhmer, II, 368*: In festo Omnium Sanctorum imperator conventum principum habuit apud Augustam. Ubi rex Boemiae affuit, recipiens ab imperatore decem millia marcarum pro parte Sueviae, quae jure hereditario suam uxorem contingit.

- 1235 Jarobujná mysl Bedřicha Bojowného, nebywši rozwa-
hau dosti na uzdě držána, uwodila w těchto létech mnohé
pohromy na zemi Rakauskau. Pán ten netoliko dráždil
a urážel sausedy své, ale i poddané obtěžował neoby-
čejnými daněmi a břemeny, nemaje proti císaři také ura-
ženému leda samé vzdory. Ba i vlastní jeho máť Theo-
dora, nesmějíc zůstatí w Rakausích pro pobauření tam
lidu, utekla se w ochranu krále Wáclawa do Čech. Ra-
kušáci nad míru rozjitření prosili u císaře o jiného pa-
nowníka. Fridrich II poháněw wévody několikráte k saudu
knížat říšských na sněmu, když widěl jej neposlušna,
1236 vydal naň klatbu, jejížto dowedení k místu wznosl na
krále Českého, na wévodu Baworského, markrabi Bra-
niborského a na několikero biskupůw, sám opět do Italie
se ubíraw proti jednotě měst Lombardských. Tudíž
rozbíhaly se w létě r. 1236, wedle jiných, také vojska
česká po Rakausích opět, a i země Štyrská dobytá jest
od spojencůw pro císaře. Wévoda Bedřich a ti, kteří
mu věrní zůstali, zawřeli se do několika pevností,
s nichžto hájili se udatně, když král Wáclaw odewzdal
Wídeň i jiná dobytá města purkrabí Normberskému, aby
je chránil do císařowa návratu.¹⁶²⁾
- 1237 Moc Fridricha II, a tudíž domu Staufowcůw wůbec,
dostaupila r. 1237 wrcholu swého. W celé říši Německé
nebylo, kromě wévody Rakauského na několik twrzí
obmezeného, nikoho více, kdoby mu byl odpřátl poslu-
šenství; w Italii Lombardové byli pokořeni, obojí Sicílie
připojena řádně k weliké říši Římské, a ani papež sám
nečinil tenkrát odporu aspoň zjewného. Ačkoli císař

162) Friderici II imp. litterae scriptae regi Bohem. ap. Petrum
de Vinca lib. III, epist. 5. Chron. Claustroneoburg.
et Salisburg. ap. Pertz, XI, 638. 639. 786. Godefrid.
Coloniensis ap. Böhmer. II, 369. Erben regest. p. 419.

nedával w pochybu práwo říšských wolitelůw, byl však 1237 ujištěn, že koruna císařská newymkne se wíce z rodu jeho, a w té naději prohlásil netoliko své vlastní země dědičné, ale i krajiny na wéwodě Rakauském dobyté, za přímé dědictví swaté říše Římské. We Wídni, kteréž město za čtvrtletého svého tam pobytu (od ledna k dubnu 1237) powýšil na hodnost města říšského, dal wywoliti na Římské králowství druhého svého syna sotwa desítiletého *Kunrata* od woličůw říšských tam přítomných, mezi nimiž byl i Wáclaw král český.

A však právě této chvíle nastal w politice českého dworu obrat, jenž weliké měl následky, jehož ale prwní příčina i způsob, pro chudost došlých nás z doby této zpráv, nedají se s jistotau udati. Dwa staří kronikáři čeští naskytují arci jakési powídky, těžko však jest uhodnauti, kolik asi w ní prawdy.¹⁶³⁾ Wyprawují totiž, že císař Fridrich žádal na králi českém, aby mu wrátil jakési hrady a města,¹⁶⁴⁾ čemuž ale Wáclaw že odepřel. Když pak o to powstala mezi nima swáda, a král chystal

163) Jsau to Dalemil (u Procházky str. 278, u Hanky str. 141) a kanowník Pražský František (Scriptores rer. Bohem. II, 20.) Žádný z nich neudává, kdy se to stalo, Dalemil jen prawi, že na *posledním* sněmu říšském. Císař Fridrich po r. 1237 nepřišel wíce do Němec. I poněwadž král Wáclaw, dle swědectví jedné baworské listiny, byl w Řezně dne 15 dubna 1237, císař pak toho času také tam přišel: mohlby tuším příběh ten s nějakau podobností pokládán býti do Řezna k měsíci dubnu 1237.

164) Snad to byly hrady Flos a Parkštejn, jichžto Fridrich II byl r. 1212 propůjčil králi Otakarowi I, ale ještě za svého žiwobyí potáhl k sobě zase, an syn jeho král Kunrat mohl již r. 1251 zase nastawiti je Baworům. *Srown. Lang Regesta*, III, 12. Také o Cheb nesnadili se oba panowníci, an král Wáclaw wolal se k němu co k wěnu manželky své.

1237 se odejít z císařova paláce, opat Fuldský opovážil se prý řečí hrdých a potupných k němu, za čež od wěrného jeho druha, Ojře z turnajůw českých známého, potrestán jest rázným políčkem a slowy, „aby se učil míti krále we cti.“ Rozhněwaný tím císař že chtěl dáti zatknavi krále a družinu jeho: ale oni překwapiwše prý jej utkáním srdnatým osobně, že donutili propustiti je beze wší škody do vlasti jejich.

O tom spon nelze pochybowati, že král Wáclaw již w prwních měsících roku 1237 obrátil se ku papeži Řehořowi, osvědčujíc slowy powšechnými swau ochotnost, poslauziti jemu wší swau mocí. Příležitost dána mu sestrau jeho Aneškau, ježto uwedši od r. 1233 nowé řeholý Minoritůw a Klarisinek do Prahy, sama také Klarisinkau se byla učinila. Ona, co sestřenice swaté Alžběty, jejíž powěst a zázraky hýbaly tehdaž weškerým křesťanstwem, častými dopisy nawštěwowala papeže,¹⁶⁵⁾ kterýž Alžbětu byl za swětici wyhlásil a řeholý ony takoruka sám založil, a protož také dával zvláštní k Anešce šetrnost na jewo.¹⁶⁶⁾ Wáclaw poděkowaw papeži za přízeň sestře potud prokazowanau, poraučel jemu nowé její prosby, týkající se těchže řehol. „Wyslyšice je, nejsvětější otče!“ tak doložil, „podrobíte mne službě swé w každém ohledu; w prawdě zajisté miluji sestru swau zároweň choti a dítkám i wšemu co k životu dobrého, ba i nad koholi mezi lidmi smrtelnými.“¹⁶⁷⁾

165) Důkazem na to jsau regesty papeže Řehoře IX we Vatikanském archivu, a Bullarium Franciscanorum. *Wis. Ital. Reise*, str. 25 sld.

166) Papež we psaní swém ode dne 7 Jun. 1235 ku královně Španielské Beatrix, sestře Kunhuty králowny české, představowal jí Anešku českau za wzor pobožného života.

167) Že dwůr Římský zakládal sobě welice na psaní tomto,

Neméně jisté jest, že papež brzy potom požádal krále, 1237 aby ujal se Rakauského wévody Bedřicha, do krajných nesnází uwedeného, pomoha jemu k dobytí opět ztracených zemí a tudíž i k důkladnějšímu proti císaři odboji.¹⁶⁸⁾ Wáclaw neodpíral žádosti takové, ale dříve nežli mohl obrátiti brannau moc swau za hranice, zašla ho ještě pilnější potřeba we vlastní jeho říši.

Přemysl markrabě Morawský, sídlivší w Olomauci, powstal r. 1237 podruhé proti králi a bratru swému. Příčina toho se nikde neudává. Není pochyby, že zpaura jeho spojena byla s usazením w Morawě Korutanského knížete Oldřicha: zdali ale co příčina neboli co následek, to rozhodnauti nelze. Král Wáclaw zajisté tohoto léta odewzdal synowi nejstarší swé za Bernarta Korutanského wdané sestry Jitky zemi Břecławskau čili Břecławsko, býwalé wěno swé matky, aby jím vládnul, matce tuším Brněnsko wykázaw za náhradu. I přitáhl s velikým wojskem do Morawy, chtěje důkladně potrestati zpaury bratrowy. Přemysl utekl však před ním do Uher, osadiw místa hražená w zemi swé lidem branným, ježto udatným sebe bráněním mnohé činili wojsku králowskému nesnáze. Muselo se přistupowati ku pravidelnému jich dobývání, a jen nastawením nových bašt a náspřuw okolo

jakby se zdálo, nedůležitém, widěti jest odtud, poněwadž Innocentius IV počítaw je již 13 Jul. 1245 mezi nejdůležitější listiny církwe Římské, dal je na koncilium Lyonském widimowati ode množství arcibiskupůw, biskupůw a jiných prelátůw. Wiz Ital. Reise str. 29.

- 168) Gregorius pp. IX memorat beneficia in Fridericum Austriacum a rege Bohemiae *ad instantiam suam collata*; cum enim ab imperatore omnibus terris spoliatus fuerit, rex Boemiae *jussu papae* adfuit eidem auxilio, subsidia praebuilt, donec recuperavit terras etc. *Acta Alberti Boh.* 23 Nov. 1239 (ap. Oefele, I, 790, ap. Hoefler p. 9, 10).

1237 nich bylo možné zmocniti se jich. Wše to nemohlo se díti bez mnohonásobných a welikých zádaw lidu obecného po krajích. Král Bela IV uherský musil se wložití za prostředek, aby smífil bratry opět. K jeho přimluvě obdržel Přemysl opět Olomucko i Opawsko k výžiwě swé, s čímž pak i spokojil se napotom až do swé smrti (+ 16 Oct. 1239.)¹⁶⁹⁾

Ještě pokud král zápasil w Morawě s bratrem, přišel tam k němu wévoda Bedřich Bojowný osobně. W Luh, proboštwí kláštera Třebického nedaleko Brna, wstoupili oba panowníci dle žádosti papežowy w jednotu přátelskau i wálečnau, úmluwy swé přísahami stwzrujíce. Spojení jejich čelilo předewším proti císaři, kteréhož papež opět klatbau stíhati se chystal; král Wáclaw slibowal pomocen býti wéwodowi wší swau mocí k dobytí opět zemí jeho, začož wévoda zawázal se postaupiti králi celé té částky Rakaus, která leží od Dunaje k seweru; konečně zasnauben nejstarší králůw syn, Wladislaw s Kedrutau, wéwodowau synowkyní.¹⁷⁰⁾ Následkem této smlauwy a pomocí wojska českého zdobýwal wévoda Bedřich během 1238 léta 1238 téměř celé Rakausy a Štyrsko zase, sehnaw s pole císařowa náměstka, hraběte z Eberšteina. Jen město Wídeň a několikero hradůw podnikli dlouhé obležení, nežli se poddali.

Mezitím newole mezi císařem a papežem rostly, půtky počaté jitrily a zaplétaly se čím dále tím wíce. Příčiněním Řehoře IX získání jsau proti císaři w krátce i wévoda Ota Baworský, Jindřich lankrabě Durinský a markrabata Jindřich Mišenský i Ota a Jan Braniborští;

169) Pulkawa ap. Dobner. III, 216. Pessina ex annal. Hradiat. MS. in Marte Morav. p. 338.

170) Pulkawa I. c. Acta Alberti Boh. I. c. Chronicon Claustroneob. ap. Rauch I, 83.

a ti všichni wolili krále Wáclawa za náčelníka jednoty 1238 swé.¹⁷¹⁾ Když potom papež dne 20 března 1239 wy- 1239 nesl klatbu na císaře, napomínaje knížata, by přikročili k wolení nowého krále Římského: rána ta stala se již nezhojitelnau, jakkoli Fridrich se snažil odvrátiti ještě bauři brozící. S počátku sice neopatrná prudkost papežowa legata w Němcích, Albrechta Čecha, předtím arcijahna Pasowského,¹⁷²⁾ způsobila wíce škody, nežli užitku, bywši příčinau, že nejeden arcibiskup i biskup německý, citě se jím uražena, přilnul tím horliwěji k císaři: pomalu ale moc duchowní, jsauc lépe ustrojena, obdržela přece wrch nad swětskau i w této záležitosti.

Chtěje wywesti se z nářkůw we klatební bulle naň wedených a smířiti knížata odpadlá, rozepsal císař Fridrich sněm říšský do Chebu ke dni 1 čerwna 1239,¹⁷³⁾ i poslal tam krále Kunrata syna swého s arcibiskupem Mohuckým, an sám pokračowal w boji proti městům lombardským. Císařůw syn přitáhl do Chebu s družinau

171) *Principes* — ob devotionem Romanae ecclesiae et in odium Friderici adhaeserunt regi Boemiae et eum sibi fecerunt ducem et capitaneum et magistrum. *Acta Alberti Bohemi l. c. pag. 787, ap. Höfler p. 15.*

172) Albrecht přijímá Čech, z rodu však baworského poslý, kw. 1227—1256. Byw od Řehoře IX jmenován legatem w Němcích, založil o legatowání swém dvě zápisné knihy, z nichžto prwní, obsahem důležitější, nyní ztracena jest, ale na počátku XVI století ještě od Aventina excerptowána byla; druhá zachowala se w originalu (nyní we Mnichowské bibliotéce), a wydána od Const. Höflera r. 1847 we Stuttgartě pod nápisem: *Albert von Beham und Regesten Papst Innocenz IV. Aventinowa excerpta wydal nejprw Oefele 1763 we Script. rer. Boic. I, 787—800, potom Höfler w lepším pořádku na str. 3—32.*

173) *Chronicon Erford. ap. Schannat, I, 98 we srownání s Acta Alberti Boh. ap. Oefele, I, 794, ap. Höfler, 5. 6.*

1239 tisíci oděncůw; král Wáclaw a wévoda Baworský šli jemu wstříc až do Lokte w průvodu čtyř tisícůw bratřích. Po příjezdu jiných více knížat počalo se wyjednávání mezi oběma městy welmi živě; lankrabě Durinský a markrabě Mišenský přidali se opět ke straně císařově, načež král Wáclaw i Ota Baworský, nemohše zdržeti jich, pustili od dalšího jednání, a wypowieděwše příměří, odešli co nepřátelé s pohrůzkami. A však i wévoda Rakauský odpadl od nich také, an císař pojišťow jemu za to wšecky jeho země, tak že by neměl více postoupiti k Čechám sewerní částky Rakars.

Rehoř IX podával koruny králowství Římského bratrowi Franského krále, Ruprechtu hraběti z Artois, kterýž ale jí přijmouti nechtěl. Potom nabízel knížat spolených, aby wolili sobě Abele wévodu Šleswického za krále: a však i toho wystříhal starý král Dánský Waldemar, otec jeho, aby nechytal se cti tak nebezpečné. Když pak knížata, po mnohém neprospěšném jednání, 1240 sešli se konečně w Budišíně r. 1240, majíce přikročiti k wolení ohlášenému, počal i Wáclaw býti na rozpacích; poslowé císařowi docházeli k němu tajně, on pak nebyl odporen podávání jejich. Otowi Baworskému a několika pánům českým sotwa se podařilo překaziti, aby ne hned cele smířil se s císařem, což přece nedlauho potom stalo se skutečně. ¹⁷⁴⁾

Není známo, z jakých příčin tyto proměny u krále Wáclawa staly se. Snad že již tehdáž měl nějaké předvědy o walící se od východu děsné pohromě, kterážto knížatům křesfanským, wadiwším se hůře a hůře, hrozila že je umíří wšecky w tichu hrobowém. A wěru neznáme w dějinstwu swěta wůbec doby, kdežto by Europě cele

¹⁷⁴⁾ Acta Alberti Boh. l. c. pag. 787 et 14, 15.

bylo potřebí bývalo, nechajíc domácích swárůw a půtek, 1240 sestaupiti se w jednotu a sebrati i napnauti jednomyslně wšecky síly swé, — nežli nyní, když Asie auprkem. nena-dálým wychrčila do ní ohromné lidstwa spausty, mající u wšeobecné powodni potopiti wešken raný kwět, wšecky zdárné zárodky wzdělanosti křesťanské, základy státu i církwe, mrawůw i náboženstwí, národnosti a oswěty.

W dalekých Asie koncínách, na seweru říše Čínské a na jihowýchodu jezera Baikala, u kočujících *Tatarůw* a *Mongolůw*, ¹⁷⁵⁾ národu potud málo známého, ale dneš-ním Kalmykům srodného i we všem podobného, počala byla r. 1202 děsným Temučinem, příjmím Čingischánem, a syny jeho, řečenými Džuči, Cagataj, Ůgetaj a Tuluj, ¹⁷⁶⁾

175) Nejlepší zpráwy o půwodních sídlech a nejstarších dě-jinách kmenůw Ta-ta i Mungku, čili Tatarůw i Mongo-lůw sobě příbuzných, čtau se we welikém díle Karla Rittera w Berlíně pod nápisem *Erdkunde von Asien*, w dílu I (r. 1832) na str. 253, 274 a násl.

176) Jeden z potomkůw Temučinowých, Sanang Secen, se-psal r. 1662 historii předkůw swých jazykem mongol-ským, kterážto r. 1829 wydána bywši w Petrowě ná-kladem císaře Nikolaje a péčí J. J. Schmidta spolu s překlá-dem německým, oznámila nás s nejstarším domácím po-dáním památných těchto kmenůw. Rod Temučinůw udává se tu jak následuje: otec jeho byl Jessugei, máti Ůgelen Eke; manželka jeho Búrte Džušin a jiné; synowé Te-mučinowi byli Džuči, Cagataj, Ůgetaj a Tuluj. Džuči († 1226) měl syna Batu († 1255) a jiných více. Ůgetaj, w Europě pod jménem Oktaj známý, stal se chaganem čili chanem r. 1229 a umřel 1241; wdowa po něm Turakina Chatun; synowé jeho Gujuk (Kajuk † 1246) a jiní. Po čtvrtém Temučinowě synu Tuluj (Tuli) zůstali synowé Mōngko († 1259), Chubilai či Kublaj (rozen 1215, umřel 1294), Chulagu. neb Hu-laku († 1264) a jiní. Počet wnukůw Čingischánowých byl tedy okolo r. 1241 již znamenitý. ano mnohože-nstwí bylo u nich dowoleno, ačkoli jedna manželka mí-wala vždy přednost nad ostatními.

1240 tworili se nowá swětowláda tak náhle a s tak neslýchaným zdarem, že dříve nežli uplynul wěk člověčí, již větší částka krajin a říší tehdáž na oboru swěta známých byly w poslušenswí jejím. Cokoli žilo národůw, počna od moře japanského na nejzazším východu, až po moře Černé, ba po Siné moře na západu, všickni, newyjímaje ani těch nejmohutnějších a nejslawnějších, podlehlí bauři této, ana klopotem neodolatelným z krajin do krajin se walíc, rozdrcovala vše co bylo silného, anzi ušetřovala slabých. Nebeské Číňanůw říše neochránila wěkostálá zeď její; stal se prwní kořistí nových podmanitelůw; weliký Chowaresmůw stát, prostírawší se široko daleko mezi Činau, Indií a mořem Kaspickým, wyvrácen jediným pochodem wálečným, a města jeho, sídla oswěty znamenitě pokročilé, octla se w sutinách; a již 16 čerwna 1224 krwáceli na půdě europejské prwní křesťanští knížata w dešti střel tatarských. Wojska mongolská, zrutná i diwoká jako hory a pauště, ze kterýchž se wyřinula, byla přece lépe uclánkowána, i cwičenější a pohybliwější, nežli kterákoli wojska onoho wěku.¹⁷⁷⁾ Do dálky, kam wojín křesťanský nestihnul leda za tři dni, Mongolec na chudém ale křepkém a otrlém oři swém zaletěl třeba přes noc, i nabýwal tudíž panstwí nejwíce překwapem: a však o síle a postawení nepřátel swých wždy dobře zprawen byw, uměl chagan i půl millionu,

177) Non est gens in mundo, quae tantam habeat bellandi peritiam, quae ita sciat maxime in campestri conflictu hostes evincere, sive virtute, sive sagacitate pugnando. — Exercitus Tartarorum — venit non quasi iter faciens, sed quasi per aërem volans, loca invia et montes asperimons supergrediens, unde numquam exercitus ambulavit etc. *Thomae archidiaconi historia Salonitana* ap. Lucium p. 355. 356. Sawěký tento spisowatel žiwě a obšírně líčí spůsoby wálčení mongolského.

ba i sedmkrát stotísic bojovníkůw wésti do bitwy, kdy-1240
koli za potřebné uznal, potlačiti přewahau počtu nepřá-
tely četně shromážděné. Ostatně střelba mongolská ne-
býwala nikdy na chybu, a pronikala tak hluboko, že štít
obyčejný málo kdy jí odolal. ¹⁷⁸⁾ Awšak ani ochotná
poroba i oddanost neuchránila před neznabohy těmito,
ježto beze cti a wíry lichotíwali se k obětem swým co
nejlaskawěji, sliby nejpěknějšími je ukojujíce, a potom
celé hromady odzbrojených nelitostně, ba s posměchy
zabíjejíce.

Srdnatý mnich řeholy Minoritské, Jan Plan-Karpin,
jenž r. 1245 wyprawil se w poselstwi od papeže až do
samých wysočin střední Asie, sepsal o nebezpečném ce-
stování swém dílo zajímavé, w němž i zpráwy podal
o mrawích a obyčejích národu Mongolského, o zřízení
jejich vlády a zásadách, na kterýchž weškeren weřejný
žiwot jejich spočíwal. Čingischán, dí, byl netoliko weliký
bojovník, ale i zákonodárce, a ústawy jeho chowají se
u Tatarůw podnes neporušené. Weliký chán má dle nich
moc neobmezenau nad žiwoty a jméním všech swých
poddaných; jest synem božím a pánem všehomíra; slova
úst jeho jsau mečové vše prorážející. Nedědi moci swé,
nýbrž býwá wolen od wojewod, tak že pokusí-li se kdy
sám o trůn, musí zabít býti bez milosrdenství. Hlavní
powinnost jeho jest podmaniti sobě celý swět, aniž po-
koj míti leda s poddanými. U Tatarůw nikdo nemůže říci:
„toto jest mé,“ poněwadž chánowi náleží všecko, cokoli
kdo má, i žiwot jednoho každého; aniž kdo w čem od-
mlauwati aneb wýminky klásti smí poslušenství swému.

178) *Lethiferae Tartarorum sagittae infallibiliter penetrantes, certiorum inferebant mortem; non enim erat thorax, clypeus vel lorica, quam non transfoderet ictus tartarea manu vibratus etc. Thomas archidiac. l. c. p. 354.*

1240 A jakož moc chánowa nad wojwodami neobmezena jest, tak i wojwodowé mohau nakládati se všemi lidmi swými naprosto dle libosti. Wojska jejich rozčlánkowána jsau na tmy, z nichž každá počítá deset tisícůw bojowpíkůw, každá tisícina rozpadá se na deset setnin, každá setnina na deset desátkůw. Panuje pak w nich tak přísná kázeň a poruka, že dopustí-li se w desátku někdo čeho neslušného, celý desátek za to bez milosti na hrdle trestán býwá, ku př. dá-li se kdo na autěk ze strachu, nedorazí-li zároveň jiným při autoku srdnatě, aneb nechá-li tovaryše swého padnauti w zajetí atd. Lidi však, zvláště cizí, zabíjeti, násilí jim činiti, je klamati a jmění jim bráti, nejen nepokládáno za nectné, ale slaužilo i ku pochwalé. A jakkoli w celém národu mongolském nebylo ani jednoho swobodného člověka, nicméně i ten nejšprostší chlap mezi nimi měl se ještě za lepšího a osoboval sobě přednost před šlechtici, ano i před knížaty jinorodými. Z líčení takového netěžko pochopiti, kterak a proč mongolská swětowláda i rychle powstati, i nedlauho trwati mohla.¹⁷⁹⁾

179) Nebude od věci, položiti zde některá Jana de Plano Carpini slova vlastní, jakž je čteme we vydání L. Jazykowa we prvním dílu jeho „Putešestwija k Tataram,“ (w S. Peterburku 1825 we 4.) Cyngiscan — in terram propriam reversus, ibidem leges et statuta multiplicia fecit, quae Tartari inviolabiliter observant. Ex quibus tantum duo dicemus; unum est, quod quicumque in superbia erectus propria autoritate sine electione principum esse voluerit imperator, sine ulla miseratione debet occidi. — Aliud statutum est, quod sibi debent subjugare omnem terram, nec cum aliqua gente debent pacem habere, nisi prius eis subdatur etc. (pag. 142.) — Statuit etiam, quod per millenarios et centenarios et decanos debeat eorum exercitus ordinari (p. 144.) — Imperator Tartarorum habet mirabile dominium super omnes. Nullus audet in aliqua parte morari, nisi ipse assignet ei.

Po Čingischánově smrti r. 1227 powýšen na stolicí 1240 nejvyššího chána neb chagana syn jeho Ůgetaj neboli Oktaj, narozený r. 1187. Ten r. 1237 obrátil své síly opět proti západu. Národ turecký Kumani čili Plawci (Polowci) rozutíkali se před ním, nejvíce do Uher, kdež od krále Bely IV ochotně přijati jsau. Rusové tehdaž všude nesworní, a věčnými knížaty svých mezi sebou wálkami wysilení, nemohli také odolati dlahu, jakkoli statečný byl odpor jejich.¹⁸⁰⁾ První padla w moc tatarskau Rjazaň (1237), potom Moskwa, Suzdal a Wladimír (1238), pak Perejaslawl a Černigow (1239), a konečně po dlahém obležení, dne 6 prosince 1240 staroslawný 6 Dec. Kyjew, město tehdaž nejlidnější na seweru Europy, kteréž ale pochowáno w sutínách se wší sláwau swau. A tu teprw křesťany na západě bydlící pojal strach, který

Et ipse quidem assignat ducibus, ubi maneant; duces autem loca millenariis assignant, millenarii vero centenarius et centenarii decanis. Insuper quidquid praecipitur, — sine ulla contradictione obediunt (p. 146, 148.) — Et ita omnia sunt in manu imperatoris praedicti, quod nemo audet dicere, hoc est meum vel illius, sed omnia sunt imperatoris, res, jumenta et homines. Et super hoc etiam unper emanavit imperatoris statutum. Idem dominium per omnia habent duces super homines suos etc. (p. 150.) — In bello — nisi communiter cedant, omnes qui fugiunt occiduntur. It. si unus vel duo aut plures audacter ad pugnam accedunt, alii vero ex illo denario non sequuntur, etiam occiduntur. It. si unus de decem vel plures capiuntur, et alii socii sui non liberant eos, etiam occiduntur etc. (p. 162, 164.) —

180) *Thomae archidiaconi Historia Salonitana* (ap. Lucium p. 350). Tartari — Rutenis fortiter resistentibus non poterant ulterius progredi; multotiens enim conflictum habuerunt cum gentibus Rutenorum, multumque cruoris fusum est hinc et inde, longe tamen fugati sunt a Rutenis. Postea vero multiplicatis legionibus exercitus sui — reversi sunt etc.

1241 množil se náramně, když se rozeslo, že dne 13 února 1241 i Sudoměř, a brzy na to i Krakow popelem leh-
nauti musely. Nejstarší Čingischánův wnuk Batu, vrchní
velitel výpravy ku podmanění Frankův (t. j. Europa-
nův vůbec) vyslané, muž nad jiné Mongoly sice vzdě-
laný, rozumný a dobromyslný, ale z povinnosti nad míru
přísrný, ba ukrutný, rozdělil vojsko své, v němž až přes
půl millionu branných lidí se počítalo,¹⁸¹⁾ we tři veliké
praudy: jeden obrácen přes Polsko do sewerných Němec,
druhý měl vraziti upřímo do Čech, a s třetím, ze všech
nejsilnějším, obrátil se Batu sám proti Uhrům.¹⁸²⁾ Brzy
ale zdá se, že dva první praudové, popleniwše krajiny
Siraz, Lučice a Kujawy w Polště, a poraziwše u města
Opolí knížata Boleslawu Opolského i Wladislawa Sudo-
1 Apr. mirského, splynuli zase dohromady (1 dubna), a hnuli
se pak společně do Slez k západu. Hlavní vůdce oddíl-
ného vojska tohoto jmenuje se Peta, Cagatajův tuším
syn nejmladší.¹⁸³⁾

181) *M. Rogerii miserabile carmen* ap. Schwandtner. I, pag.
301 (cap. 19) dří sice, že jen do Uher samých wpadlo
500,000 bojovníkův (cum quinquies centenis millibus
armatorum regnum Hungariae invaserunt,) ale tomu tak
rozuměti sluší, jakž nahoře wytčeno jest. Anglický
historik Edw. Gibbon doličuje toho, že Batu měl pod
sebau jen třetinu weškeré moci branné Mongolův, ježto
počítali prý wesměs 1 1/2 millionu bojovníkův.

182) O tomto rozdělení dává se zpráva we psaní Oty Ba-
worského knížete dne 11 Apr. 1241: Exercitus hostium
antedictorum protenditur in tres partes, primus videlicet
versus Norwagiam (?), secundus Boemiam, tertius in
Hungariam. A císař Fridrich psal 3 Jul. 1241 také:
Indeterminatus exercitus eorum in tres partes — divi-
sus processit. Nam una — ingrediente Poloniam, — se-
cunda Bohemiae fines ingressa est, — tertia percurrit
Hungariam etc. — Také Dalemil praví, že Tataři „třemi
prameny“ proti křesťanům táhli etc. —

183) O páběžích w Polště dává nejlepši zprávy Boguphal,

Bolestné jest a k wíře téměř nepodobné widěti, kte- 1241
 rak proti náwalu, kterémuž rovného svět od Attilových
 časůw newiděl, nepřiprawowalo se w západní Europě
 nic, coby naději k odolání bylo dáwati mohlo. Obě
 hlavy křesťanstwa, císař i papež, strojili autoky proti
 sobě wespolek w Italii, aniž se mnoho starali o to, co
 za Alpami se dalo; jen kříž prohlášen a kázán jest po-
 ručením papežovým na několika místech. Wrchní zpráva
 zemí německých swěřena byla Kunratowi synu císařowu,
 pacholíku třináctiletému; a mezi knížaty německými ne-
 jewilo se o nic více swornosti a spojení, nežli mezi
 ruskými a polskými, kteřížto dawše se porážeti jedni po
 druhých, upadali všichni w porobu. Uherský král Bela IV
 zaslaužil zvláště poroky, kterýmiž již za žiwa stíhán byl,
 že nedbal opatřiti země své w čas, jakkoli mnohé vý-
 strahy ho byly docházely. Palatin uherský, wyslaný na
 hranice, aby ostříhal sautěsky w horách Karpatských, po-
 ražen jest dne 12 března, a již o tři dni později, 15
 března, zjewili se prwní jezdcí tatarští až u samé Pešti; 15
 17 března dobyto jest město Wacow a powražďeni oby- Mart.
 watelé jeho všickni. Pak arci, když wojsko uherské od
 krále a bratra jeho Kolomana swolané shluklo se a wy-
 táhlo proti zhaubcům, počali Tataři cauwati zase, a udat-

biskup Poznaňský († 1253) u Sommersberga script.
 rer. Siles II, 60, 61. Na Dlugoše nelze mnoho spo-
 léhati w době této, jakož doličili zvláště Klose a Voigt
 (Geschichte Preussens, Bd. II, Beilage 3.) Mělt on
 sice staré zpráwy, nám neznámé, ale w šíření jejich
 do podrobna pauštěl obraznosti své uzdu wolnějši,
 nežli s prawdau se snášelo. Wšak prawda zdá se
 býti, co di (pag. 676): Tartari, qui in Cujaviam ive-
 rant, cum his qui de Cracovia venerant, in territorio
 Vratislaviensi feria II paschae conveniunt etc. Jméno
 wůdce Pety podává zvláště M. Roger (u Schwandtnera
 I, 301. 302.) —

1241 nost, kterau w hojných potrkách utkání byli, způsobila takový ostrach mezi nimi, že Batu sotwa je zdržel, aby nedali se na autěk všickni.¹⁸⁴⁾ Na rowinách u řeky Šajó (Slaná) strhla se na počátku měsíce dubna konečně bitwa rozhodná, kteraužto Uhři jen swau nesworností a nekázní ztratili; Batu pak dokázal brzy, že netoliko wítěziti, ale i wítězství užíwati uměl, ano mu ku podmanění celých Uher potom ani nowého boje více potřebě nebylo.

Český král Wáclaw byl tuším jediný panowník na západě, který záhy poznaw welikost nebezpečí, napnul také záhy wšecky síly swé a národu swého proti němu; činnost jeho w dobách těchto byla skutečně wzorná i wší chwály hodna. Nepřestáwaltě posly a psaními na wše strany rozeslanými budití a wolati sausedy blízke i daleké ku pomoci a k obraně společné;¹⁸⁵⁾ w horách pohraničných dal nadělati drahně zásek a osadil je lidmi brannými; u wnitř zemí swých kázal na rychlost oprawowati hradby wšech měst i hradůw a klášterůw, a to s takowau pilností a přisností, že i kněží, mnichowé a záci wůbec museli propůjčowati se ku práci potřeb-

184) Joh. de Plano Carpini dí (l. c. pag. 154): Si viriliter restitissent Hungari, exivissent Tartari de finibus suis, quia tunc habuerunt timorem, quod omnes fugere attentabant. Sed Bati evaginato gladio in faciem eis restitit, dicens: „Nolite fugere, quia si fugitis, nullus evadet; et si debemus mori, moriamur omnes: quia futurum est, ut Cyngiscan praedixit, quod interfici debeamus, et si nunc est tempus, sustineamus.“ Et sic animati sunt et remanserunt, et Hungariam destruxerunt.

185) Ještě we psaní ku konci měs. dubna do Němec daném (Erben.regest. p. 480) za potřebné uznal dodati: Rogamus vos et hortamur, quatenus hanc legationem pro joco nullomodo recipiatis — Scientes quod nihil aliud desiderant, quam totam Christianitatem abolere etc. —

ným; ¹⁸⁶⁾ do pevností těch, ježto měly slaužiti obywa- 1241
telstwu za autočistě, swáženy z okolí jak potravý a zbraně,
tak i poklady a wzácnosti všeliké; a když skrze kněží
hlásán w zemi kříž, k obraně wíry křesťanské, Wáclaw
sám ozdobil se jím mezi prwními, a horlením i příkla-
dem swým spůsobil to, že již dne 7 dubna mohl w čele 7 Apr.
40,000 swých vlastních, a 6000 z Němec jemu ku po-
moci přibylých bojownikůw ¹⁸⁷⁾ dáti se w pochod z Prahy
k Žitawě a do Slezska dolního, kamž tehdaž již vojsko
Mongolské hlawním praudem bylo se obrátilo.

Mezitím ale strhla se na tak řečeném Dobrém poli
u Lehnice dne 9 dubna bitwa pro křesťany welmi za- 9 Apr.

186) Wenczelus rex — civitatem Pragensem facit murari, et
alias villas forenses, quae juxta vulgare nostrum dicun-
tur civitates, muniri praecepit lignis vel lapidibus, com-
pellens religiosos et seculares cléricos ad earundem
civitatum munitiones vel fossata constituenda. (*Contín.
Cosmae* in Script. rer. Boh. I, 372.) Takové duchow-
ních lidí nucení nemohlo leda w nebezpečí r. 1241
králi se prominanti. Také Dalemil dí: „Čechové Tatar
sě bojieee, neprázdní byli hrady činiece; král Prahy je
sě hraditi, cestu k Wltawě činiti“ atd.

187) Rex Boemiae cum universis baronibus ac popularibus
terrae suae cruce signatus, invocato nostro et omnium
amicorum suorum auxilio, maxima multitudinem hominum
collecta, cum ipsis congressurus, Quassimodogeniti (t. j.
7 Apr.) iter arripit. Qui si forte, quod deus avertat,
devictus fuerit, destructionem totius non immerito po-
terimus Alemanniae formidare.“ Tak psal Ota kníže
Baworský ze Štrubiny dne 11 Apr. 1241 (Erben reg.
p. 479.) Minorita Jordan psal také z Němec dne 10
Apr. „De Boemia — egressus est rex in occursum
cum innumera multitudinem exercitus: sed in deo victo-
ria est“ — Konečně we psaní císaře Fridricha z Fa-
enzy ode dne 3 Julii čte se: „Secunda pars exercitus
Tartarorum Bohemiae fines ingressa est, et aggressa
substitit, rege illius terrae cum suis comitibus viriliter
occurrente.“ (Srown. Erben reg. p. 486.) —

1241 lostná. Kníže Wratislawský Jindřich II, přijmím Pobožný, ježto měl krále Wáclawovu sestru Annu za manželku a po otci svém Jindřichovi I, přijmím Bradě, vládnul netoliko většinou Slezska, ale i Velikým Polskem, postavil se polem proti Mongolům a dal se s nimi do boje, Čechům jemu ku pomoci pospíchajících ani nesčekav; w jeho však vojskě bojował také kníže český Boleslaw, poslední Děpoltic, o kterém pamět se zachovala. Ale jakkoli udatně počínali sobě w bitvě té Poláci a Slezáci, přemnožstwím však nepřátel potlačeni jsau, tak, že netoliko knížata Jindřich i Boleslaw, ale i deset tisíc bojovníkůw tu zahynulo, a jen málo prý se počítalo těch, kteří s knížetem Měčislawem Opolským s bojiště do města Lehnice se uchrániti mohli.¹⁸⁸⁾

O tom, co po bitvě na Dobrém poli následowalo, poučuje nás král Wáclaw sám, psaw knížatům německým tato slova: „Když Tataři byli w Polště, my s wojskem svým tak sme již blízcí byli wéwody Jindřicha, že ten den po jeho pádu mohli sme doraziti k němu: on ale bohužel! nás ani o radu ani o pomoc nepožádaw, dal se s nimi do boje, w němžto žalostiwě zahynul. My pak to zwědewše, táhli sme před se do krajin Polských wálečně, chtějíce nazejtří s boží pomocí hodnau nad nimi učiniti pomstu: ale oni, poznawše aumysl náš, dali se na autěk, a přes řeky walné i prudké ženauce se bez pře-

188) O počtu zabitých w bitvě na Dobrém poli (Wahlstatt) píše se w zprávě od Dominikanůw a Minoritůw r. 1241 vůbec wydané: Tartaris — cum occurreret dux Henricus Poloniae cum exercitu suo, ipsum et ut dicitur fere decem mille de suis occiderunt (Matthaeus Paris in Additam. p. 139.) Proti tomu stará kronika Lüneburská ap. Eccard. I, 1409) dí: Do stridde mit en de Hertoge Heinric van Polen, unde ward geslagen, unde mer dan dritlich dusent Volkes mit eme. —

kážky, urazili w jednom dni od rána do večera jede- 1241
nácte mil.“¹⁸⁹⁾ Widěti tedy, že po wítězství těžkém a
krwawém Tataři, silami zemdlenými netraufajíce sobě
čeliti hned zase wojsku čerstwému, pomsty chtiwému a
ještě silnějšimu nežli bylo předešlé, museli w autěku
hledati spásy, a pustíce naději do seweru, obrátiti se
k jihu, kdežto w čas potřeby měli autočistě u wítězného
Batu. Byloť to nemalé štěstí pro Europu, že tudíž od-
vrácení jsau od rozlehlých rowin seweroněmeckých, na
kterýchž jizda jejich zázračně hbitá bylaby se stala ne-
odolatelna. Však uzřewše oni, že těžké wojsko české
neumělo stíhati jich, zastawili se nejprw u Otmuchowa,
kdežto plenice okolí celé dvě neděle, pokaušeli se na-
darmo prodrati se nahoru do Kladska i prokletiti sobě
cestu skrze Krkonoše; potom pak brawše se k Ratiboru
dále, zabawili se asi týden w někdejším „Holešicku“,
t. j. nynějším knížetství Krnowském i Opawském, až se

189) Slowa krále Wáclawowa jsau: „Tempore, quo (Tartari)
fuerunt in Polonia, nos cum exercitu nostro vicini fui-
mus duci (Henrico) adeo, quod eum die sequenti, post-
quam occubuit, cum omni virtute nostra contingere po-
teramus: ipse autem proh dolor! nobis inconsultis et
irrequisitis cum ipsis congressus, ex qua re miserabi-
liter est occisus. Quo experto ad metas Poloniae cum
exercitu processimus, volentes die crastina de ipsis di-
vino mediante auxilio condignam sumpsisse vindictam:
sed iidem, proposito et intentione cognitis, fugam de-
derunt, et fluviis magnis et rapidissimis, quos transie-
runt, non obstantibus, naturali die solo in progressu XI
milliarium expleverunt.“ (Schannat vindemiae liter. pag.
204. Erben reg. p. 481. W týž smysl i Dalemil dobře
spíwá (kap. 82):

„Do Čech mnoho lidí z Němec přijide,
král s swými mimo Žitawu jide.
Tateři když to wzvědicheu,
ihned sě zase wzpodjěchu“ etc.

1241 jim podarilo, na počátku měsíce máje, naleztí u Opawy otvor, kterýmž do dnešní Morawy wnikať mohli.¹⁹⁰⁾

O pobytí Tatarůw w Morawě zachowalo se nám více powěstí, nežli historického podání; básníci záhy zmocnili se neobyčejného zjebu tohoto, a obraznost lidu našeho kochala se tím hojněji rozjímáním a obživováním jeho, protože děj nápodobný, ježto se přihodil o dvanácte let později, splynul s ním w paměti potomstwa w děj jeden a tentýž.¹⁹¹⁾ S důkladem však historickým dá se swědčiti, že Mongolové rozvodnili se po větší částce země Morawské, ježto netoliko města Opawa, Bruntal, Benešow, Přerow, Litowel, Jewičko a jiné, ale i kláštery

190) *Długosz* wyprawuje na str. 681: Tatarī — vastatis et incensis his quae circa Legniczam villis, in Otmuchow se conferunt; ubi XV dies continuando stativa, omnem per circuitum regionem vastant et incendunt, Ratiboriensem oram adeunt, et in Boleszisko diebus octo demorati, in Moraviam cum magna caede secedunt. Jméno „Holešicko,“ (u *Długosze* chybně „Bolešicko,“) zašlo již na konci XIII století; *Długosz* měl je tedy ze sauwěkých zápisůw, nám nyní neznámých. *Dalemil* dí:

„Tateři Polsko zhubíchu,
až sě před Kladskem stawíchu.“

191) Ani wýtečná báseň rukopisu Kralodworského, nadepsaná „o welikých bojeh křestan s Tatary,“ ani *Dalemilowa* kronika nematau ještě obojího wpádu r. 1241 a 1253. dohromady: to se děje poprwé teprw w první recenzi kroniky *Pulkawowy* (u *Menkena* i *Ludwiga*,) potom pak w větší částce letopisůw českých a morawských až do naší doby. *Srown. naše pojednání*: *Der Mongolen Einfall im J. 1241. Eine kritische Zusammenstellung und Sichtung aller darüber vorhandenen Quellennachrichten.* Prag 1842 in 4. (w aktách král. české společnosti nauk). Od té doby vyšlo sice w *Hormayrowě Goldene Chronik von Hohenschwangau* (München, 1842 in 4°) něco více listin o wpádu r. 1241 na jowo: ale výsledky pojednání našeho jimi se nemění, aýbrž jen více potvzují. *Srown. Erben regesta* p. 472—503.

Hradiště u Olomauce, Zabrdowice, Rajhrad, ba i Tišno- 1241 wice a Daubrawnik od nich dobyty, pobořeny a w popel obráceny jsau, ¹⁹²⁾ a že ačkoli neusadili se nikde na delší čas, aniž jakýkoli způsob panování w zemi ustrojiti mohli, nicméně národ náramně jimi utrpěl. Zahynuli zajisté, kdokoli nemohli ukryti se před nimi w horách, lesích a skalách nepřístupných, aneb w jeskyních a doupatech utajených. Není sice pochyby, že králowa péče wztahowala se byla k obraně Morawy neméně, nežli jiných zemí jeho, a že netoliko města dobře upewněná, jakowá byla Olomauč, Brno, Uničow a jiná wíce, ¹⁹³⁾ též i hradové již tehdaž po zemi hojně rozsetí, ubránili se autoku mongolského; takéť jisté jest, že národ nedal se wražditi bez odporu, ale že na všelikých místech zemané branní shlukše se dohromady, w očekáwaní brzké pomoci od krále, dávali se do krutého zápasu, jakowéhož příklad, o boji na hoře Hostajnowě, od básníka téměř sauwěkého ušlechtilé nám líčen jest: a však oswobození nebylo se nadíti dříve, nežli král s hlawním wojskem swým přispěl do Morawy. On pak rozpustiw, jakož byl obyčej wěku onoho, již we Slezsku weliký počet swých bojowníkůw, a zvláště hostůw, a jiných potřebowaw drahně we Kladsku, musel k nowé výpravě sbíratí wojsko nowé, i wolati opět okolní knížata ku pomoci, ze kterýchž ale, pokud nám wědomo, jen jediný Bedřich kníže Rakauský propůjčil se i lidem i osobau swau. Toto nowé spojení se wojsk w Morawě, a setkání se s Tataři w bitvě rozhodné i poslední, popisuje se od

192) Srown A. W. Šembery „Wpád Mongolů do Morawy,“ spis wyšlý w Olomauči 1841 w 8, a naše již dotčené pojednání r. 1842. Ant. Boček Codex diplomat. Moraviae, III, pag. 11, 19, 20, 69, 72, 73, 80, 114, 140.

193) Srown. Boček Codex diplom. l. c. a jeho předmluwa k dílu prwnímu, na str. 17.

1241 básníka již dotčeného barwami, na způsob básnický sice
uprawnými, ale nikoli owšem nepravými :

„Minu bůra. Woje w řady hrnú:

ze wsěch vlastí, ze wsěch krajín země
k Olomúcu chorúhwi jich wějú;
těžcí meči po bocech jim wisá,
plní túli na plecech jim řehcú,
jasní helmi jim na bujných hlavách,
i pod nimi ručí koni skáćú.

Wzezwućaly hlasy rohów lesních,
udeřily zwuky bubnów břeskných.

Nalit srážajewě straně obě:

podwihaje sě mhla ote pracha,
i by pótka krutá posledněje.
Wznide chřest i drnket ostrých mečew,
wznide siket kalených střel strašný,
lom oščepów, rachel kopí bystrých.

I by klánie, i by porúbánie,
i by lkánie, i by radowánie!
Krew sě walé jak bystřiny dščewy,
mrch tu ležeše jak w lese dřiewie:
sěmu hlawa na dvě rozčepena,
sěmu srubeně stě ruce obě,
sěn sě kotie s oře přes druhého,
i sěn zeřiwý swé wrahy mlátí
jak po skalách lutá bůra dřewa,
sěmu w srdce po jilce meč wtasí,
i sěmu Tatařín ucho střeže.

Uh! by ryk, stenánie žalostiwo!

Křesťené počechu utiekati,
Tateré je lutým dawem hnátí.

Ajta! Jaroslaw jak orel letě:
tw rdú ccel na mohúcech prsech

pod ocelí chrabrost, udatenstwie, 1241
pod helmiciu welebyster wěhlas;
jarota mu z žhawú zrakú pláše.
Rozkacen hna, jako lew drážliwý,
když mu teplú krew sě udá zřieti,
kehdy nastřelen za lowcem žene:
tako wzluti sě, wz-Tatary trči;
Češie za niem, jako krupobitie.

Wrazi kruto na Kublajewica,
i by pótká owsěm welelutá:
srazista sě oba oščepoma,
zlomista je oba welím praskem.
Jaroslaw, wes we krwi s ořem sbrocen,
mečem Kublajewica zachwáti,
ot ramene šúrem kyčlu protče;
takož spade bezduch mezi mrchy,
zarachoce nad niem túlec s lukem.

Uleče sě wes lud Tatar-lutých,
otmetáše dřewce sěhodlúhé,
palowáše tu, kto téci može,
tamo, otkad slunce časno wstává:
i by prosta Hana Tatar wrahów.“

Básník, chtěw předewším oslawiti hrdinu swého,
Jaroslawa pána českého,¹⁹⁴⁾ (kterýž arci zabitím Kubla-
jewice, čili jednoho z knížat rodu Čingischánowa,¹⁹⁵⁾

194) Obecně jest domnění a prawdě podobné, že pan Jaro-
slaw byl z toho rodu w Čechách a w Morawě, který
nedlauho později přijal na se jméno „ze Šternberka“,
i až podnes kwete we stawu hraběcím.

195) U básníka jméno „Kublajewic“ znamená totěž, co u Da-
lemila „králewic“, kdežto dí: Tatefi —
„také před Olomúc sě stawichu,
tu králewice ztratichu;

1241 byl rozhodnul bitvu,) zamlčel se o zásluhách i krále Wáclawa i knížete Bedřicha Rakauského, ačkoli oběma bylo nejvíce děkovati za vyhnání Mongolův ze země Moravské. A poněvadž víme, že Bedřich ještě prvního 1 Jul. července měl ležení své proti Tatarům u městečka Klobauk na hranicích uherských, není pochyby, že bitva u Olomauce stala se ku konci měsíce června, Tataři pak že v autěku svém z Moravy do Uher obrátili se pohodlným prosmkem potoka Wláře, padajícího nad Trenčínem do řeky Wáhu.¹⁹⁶⁾

Do země Rakauské již také od měsíce máje nabíhaly jednotlivé tlupy jezdcův tatarských na zvědy, a nadělávše i utrpěvše škod drahně, wracely se vždy do Uher zase; jen u Korneubürka i u Nowého města za

jeho pěstúny zjímáchu,
a před městem je swázáchu,
že králewice nechowali,
nepřátelóm je na smrt dali.“

Byl to tedy jeden z hojných wnukův aneb prawnukův Čingischánových, jehožto jména vlastního již nelze doskumat se. Trestu jeho „pěstaunův,“ (u Dlugoše „sui corporis custodibus,“) rozuměti sluší s ohledem na poruku a na pokuty dle Plan-Karpina ve vojště mongolském nařízené (viz nahore).

196) Že listina knížete Bedřicha „data in castris (contra Tartaros) apud Clobouk in Hungaria, juxta aquam, quae vocatur Vaga, Kalendis Julii ann. 1242,“ náleží vlastně do r. 1241, dokázal Andreas von Meiller ve svých Regesten zur Geschichte Oesterreichs (1850) na str. 168 a 268. K témuž směřuje zpráva v aktách Alberti Bohemi (ap. Oefele p. 792, Höfler p. 30): „Nova: dux Austriae adjutorio episcoporum Pataviensis, Frisingensis vastavit Olomucensem dioecesim. Rex Boemiae occurrit: terga vertit Austriacus. Sed ipse (Albertus) non credit.“ Z pomocného wtrhnutí do Moravy pověst w Němcích udělala wpád nepřátelský, o kterémž arci legat Albrecht pochyboval dobrým právem.

Widni wyrojil se jich počet wětši a spácháno něčo wíce 1241 ukrutností. Bojowný kníže Bedřich snažil se dle wší možnosti odvrátiti záhubu země swé, a jakož on pomáhal byl Wáclawowi, tak i Wáclaw propůjčował se jemu zase. Po částečných několika wpádech zdálo se, že chtěli m. Tataři, tuším na počátku měsíce srpna, wtrhnauti do Ra- Aug. kaus walným proudem: ale zpytáci jejich, spatřiwše s jakési hory pohromadě wévodu Rakauského, krále Českého, patriarchu Aquilejského, wévodu Korutanského a markrabě Badenského, i veliká wojska ze zemí okolních, k bitwě již připrawená, zkalili jim chuť k dalšímu w této straně bojování, a celý jejich tábor zmizel tauž rychlostí, kterau byl w zemi rakauské se zjewil.¹⁹⁷⁾ Od té doby obrátil Batu zřetel swůj k jihu, přeswědčiw se tuším, že síly jeho nestačily ku podmanění dalších krajín na západě; zástěrau proměněného úmyslu byla mu potřeba, stíhati krále Belu, kterýžto pobyw přes léto w Zá-hřebě, potom uchýlil se až do Splitu a Trogiru na moři, ba i na ostrowy Dalmatské. Ačkoli pak jednotlivé oddíly wojska tatarského již w létě byli se přepravili přes Dunaj, hlawní však síla zdá se že teprw o wánocech m. r. 1241, když řeka ta pevně byla zamrzla, stěhowala se Dec. přes ni; aspoň jisté jest, že teprw od té doby zjewila se wojska jejich we Chorwatsku a w Bosně, a že w měsíci březnu léta následujícího 1242 byli na pomoří Dal- 1242

197) *Epistola Ivoonis Narbon. ap. Matth. Paris l. c.* Videntibus interim Tartarorum speculatoribus ex cujusdam promontorii summitate ducem Austriae cum rege Boemiae, patriarcha Aquilejae, duce Carinthiae et marchione de Bade, cumque plurimo potentatu conterminorum, et jam ordinatas ad bellandum acies: totus ille nefandus exercitus repente disparuit, omnesque illi cursores in miserabilem Hungariam sunt reversi. Qui ut subito aderant, sic et aberant repentini etc. (Erben p. 500.)

1242 m. Drivasto nad Skadrem. Ale ku konci téhož měsíce břez-
 Mart. na počali walně opauštěti krajiny západní, a skrze Srby,
 Bulharsko i země Rumunské wraceli se zase k výcho-
 du, ostawujíce po sobě paušt, kudykoli táhli.

O příčinách tohoto ustaupení Mongolůw panowaly od dáwna všeliké domysly. Jedna ze hlawních byla bez pochyby a bez odporu smrt welikého chána Oktaje (jenž † 1241.) a pletichy jeho wdowy, pro kteréž stolice welikého chanstwi až do roku 1245 zůstala uprázdněna. Batu měl jistě, jestli ne čáku, dosednauti sám na ni, aspoň právo, aučastniti se u wolení nástupce; pročež pospíchaje do Asie nazpět, a nechtěje, aby wojska jeho sama potýkati se měla s křesťany na západě, potáhl je za sebau do krajin bezpečných. Tuto příčinu Mongolowé sami udávali za jedinau, prawíce, že pochod jejich k západu zastawil se dobrowolně. Ale jakož s jedné strany pustiti se musí, že kdyby weškerau swau mocí byli před se tiskli, ani Čechowé, ani Němci byliby jim konečně neodolali: tak ani s druhé zapírati nesluší, že Batu o nedostatečnosti tehdejších sil swých ku podmanění západu nejwíce poučen jest rázným českého krále i národu odporem. W Němcech dělaly se sice příprawy k wálce; kříž hlásán we všech krajích, a wojsku položen rok u Normberka nejprw ke dni 1 čerwence 1241, potom ke dni sw. Jakuba: výprawa však nestala se žádná, ba zdá se, že ani wojsko nesešlo se dohromady, ana potřeba ještě nenaléhala. Mezitím král Wáclaw dělал se všude přítomným, kdekoli ukazowalo se nebezpečí; a může-li se říci, že Mongolowé odstrašeni jsau, náleží ta chwála předewším jemu a národu jeho. ¹⁹⁸⁾

198) Wáclaw psal sám králi Kunratowi w tato slowa: Nos —

Podiwné a bolestné jest patřiti, kterak hlavy křesťan- 1242 stwa, odložiwše leda na okamžení přede twáří wraha společného zvláštní důtky a pŕtky swé, hned zase wrátili se k nim, jakmile nebezpečí společné božím působením a nikoli jejich zásluhau odvráceno bylo. Císař Fridrich II nepřestával nastupowati na prospěch nabytý proti městům Lombardským a zemím papežovým; a nepřátelství stran nezměnilo se w ničem, ani smrtí Řehoře IX (+ 21 Aug. 1241), ani dlouhým uprázdněním stolice papežské, ani konečným powýšením osobního císařowa přítele, Sinibalda de Fieschi, na papežství, co Innocentia IV (24 Jun. 1243). Chowání sice krále Wáclawa k oběma stranám w dobách těchto není nám dostatečně známo, aniž umíme usvědčiti, od koho a kterak nabyl té moci a toho práwa, že dwakrát, w měsíci čerwenu 1242 a prosinci 1243,¹⁹⁹⁾ směl se nazýwati „poručníkem swaté Římské říše“ (sacri per Germaniam imperii procurator). Prawdě však jest podobné, že přidržel se toho času více císaře, nežli papeže; aspoň jisté jest, že r. 1243 sbíral i wojsko k císařowě pomoci proti Mohuckému arcibiskupowi, a papežowa wyslance Albrechta

a tempore paschali eorundem (Tartarorum) astutias et fraudes plenissime sumus experti, utpote qui contra ipsos pondus dierum et aestus comportavimus tam in terminis Poloniae, quam in metis Moraviae et Hungariae, videntes caedes et scelera, quae faciebant in Moravia et in Austria etc. (Erben regist. p. 484.) Jiných k tomu dokladůw více najde se w dotčeném již pojednání našem „Der Mongolen Einfall im Jahre 1241,“ kamž odsíláme čtenáře žádajícího širší o těchto věcech wědomosti.

199) Dle svědectví listin z těchto dwau měsícůw (Erben regesta p. 503, 520); w mezičasi (Jul. 1242 — Nov. 1243) nejewí se titul takowý w listinách od Wáclawa wydaných.

1242 Čecha, jenž mu vyhrožoval proto klatbau církevní, donutil opustiti zemi českau na spěch a podtají. ²⁰⁰⁾

Neméně zapletené a wrtké byly tehdejší poměry k sausedné zemi Rakauské. Ještě na podzimku r. 1240 byl tam král Wáclaw wtrhl wálečně, chtěje wymstiti se na knížeti Bedřichowi za newěru jeho, a jen přílišná zima záhy nastalá přinutila jej wrátiti se odtud zase. W měsíci březnu 1241, když blížila se pohroma tatarská, zprostředkował Ota kníže Baworský pokoj mezi Čechy a Rakušany, ²⁰¹⁾ načež panovníci jejich, jakož sme již wyprawowali, pomáhali sobě proti Mongolům obaplně a wěrně. Ale jakmile vzdálili se wrahowé cizí, hned zase Bedřich obnovil wražství domácí. Nejprwé táhna do Uher, uwázal se w částku země té, kterau král Bela IV, před Mongoly utíkaje, byl musel zastawiti jemu; a bojowníci jeho neušetřili ani toho, co náhodau zniklo bylo záhuby mongolské před nimi. ²⁰²⁾ A však po chvíli,

200) *Acta Alberti Boh.* (ap. Oefele p. 791—793, ap. Höfler p. 18, 31:) „Rex Boemiae collegerat exercitum favore Friderici imperatoris contra Moguntinum episcopum.“ — „Rex Boemiae voluit contra episcopum Moguntinum; episcopus voluit interdicere Boemiam; utrumque (Albertus) impedivisse se scribit; rex enim ire voluit, sed prohibitus sub poena interdicti. Rex Bohemum (Albertum) quaesivit interficere, sed noctu aufugit.“ — „Miratur provisor Chlad(rubensis), quod tam subito occulte ex Bohemia discesserit (Albertus Boh.) Absolvit (Albertus) Bertholdum abbatem de Porta apostolorum“ — VII idus Sept. 1243. —

201) *Acta Alberti Boh.* l. c. 794 et 4. Zpráva ta mylně potahuje se k r. 1239 (dominica Oculi,) kdežto král Český a kníže Rakauský ještě byli spolu w dobré vůli. Srwn. *Annales S. Rudberti Salisburg.* ap. Pertz, XI, p. 787 ad ann. 1241: Rex Boemiae cum duce Austriae concordatus, filiam fratris ducis filio suo desponsavit.

202) Dle psaní Innocentia IV ode dne 22 Jul. 1243 w re-

když Bela vrátivší se do království svého vytáhl proti němu až k Litavě, umluvil se s ním po přátelsku zase. Potom pak, na podzimku roku 1242, vedl vojsko své, z příčin nám neznámých, přes Znojemsko proti Čechám.²⁰³⁾ To však nad míru zle zdařilo se jemu: neboť vojsko jeho, uslyševši že král Český s mocí velikau táhl proti němu, nechtělo dáti se do boje a opauštilo knížete svého haufně. W takové nebudě a nesnázi nezbyvalo hrdému knížeti nic, než prositi skrauseně o pokoj. I stalo se tak, a obnoweny smlauwy, i zasnauben opět králewic český Wladislaw se spanilau Kedrutau, kněžnau Rakauskau: ale bohužel ani tenkrátě ještě nedostalo se slibům stálosti.

Mezitím nastaly také nové zmatky w záležitostech církewních; tenkrátě však více w Moravě, nežli w Čechách. Po smrti Pražského biskupa Jana II († 17 Aug. 1236) dosedl byl na stolicí jeho kapitulní scholastikus *Bernart* bez poroku; a když i ten umřel († 12 Sept. 1240), wolen na jeho místo *Mikuláš z Aujezda* také pokojně, a swěcen na biskupství (w máji 1241) od papeže Řehoře IX samého w Římě.²⁰⁴⁾ W Olomauci ale za let bez mála čtyřidceli biskupování Ruprechtowa příliš lahodného wkořenily se těžké neřády, takže Mohucký arcibiskup Sigfrid, jakožto metropolitán, r. 1240 nucena se widěl přikročiti s přísností, nakloniti k resignaci biskupa wěkem, zdrawím i duchem sešlého, ssaditi několik ka-

gestách Vatikanských. *Wiz Italien. Reise* str. 28. *Erben reg.* p. 514.

203) *Continuatio chronici Garstensis* ap. Pertz, XI, p. 597. *Continuat. Sancrucensis* ibid. p. 641. *Annales S. Rudberti Salisburg.* ibid. p. 788. *Continuat. Cosmae Prag.* ibid. p. 171. *Chronicon Pulkavae* ap. Dobner, III, 217.

204) *Wiz Italienische Reise* na str. 28. *Erben reg.* p. 487, 488. *Continuat. Cosmae Prag.* nepravě k r. 1240.

- 1242** nowníkůw, a dáti církwi Olomucké nowau hlavu w osobě *Kunrata* ze *Frideberka*, *Hildesheimského* kanowníka. ²⁰⁵⁾ Ti však, kterých přisnost ta se dotkla, postavili se w odpor proti němu, wolili sobě kanowníka *Wiléma* na bi-
- 1243** skupství sami, prchli s biskupem svým ze země (r. 1243), a obrátili se posléze žalobně ku papeži *Innocentiowi IV.* Nesnázi přibýlo tím, že *Kunrat* horliwě stranil *Fridrichowi II.*, aneb aspoň od papeže za *Fridrichowa* přítele jmín byl. Následowala pře dlouhá mezi stranami, až konečně
- 1245** papež na shoru církewním w *Lyoně* r. 1245 ssadil *Kunrata* definitivně, a když *Wilém* také odřekl se svého důstojenství, na uprázdněné místo dne 20 září 1245 kapitule Olomucké, králi *Wáclawowi*, všem knížatům i kněžnám domu královského a weškerému národu vůbec poraučel vlastního kaplana svého *Bruno*, z rodu hrabat *Holsteinských* ze *Schaumburka*, předtím probošta *Lubeckého*. ²⁰⁶⁾ Byl to, jakož později se ukázalo, prelát skutečně nad obyčej výtečný, aniž mohl snadno nalezen býti, kdoby králi *Wáclawowi* lépe byl se hodil: ale když král k němu dlouho swoliti nechtěl, *Kunrata* mocně za-
- 1246** stáváje, stalo se kázáním papežovým r. 1246, že arcibiskup *Bremský* vydal klatbu s interdiktem na všecky jeho země, a *Pražský* biskup *Mikuláš*, jenž nechtěl interdictu ohlásiti we své diecesi, suspendován jest we swém důstojenství.

I poněwadž král *Wáclaw* tímto způsobem weliká snášel pro císaře příkoří, není snadno uhodnauti, proč císař usilowal překaziti, aby dáwné a již i přísahami

205) Zdá se, že *Kunrat* tento byl příbuzným králowa druha i přítele *Ojře* ze *Frideberka*.

206) Listiny o tom od nás z regist *Vatikanských* wypsané tištěny jsau w *Bočkowě* diplomatáti, dílu III, str. 56 a násl. *Erben* regist. p. 531—533.

stvrzené námluvy mezi dědicem českého trůnu a sy- 1246
nowkyní bojowného Bedřicha nedošly k místu swému.
Arciže krásná kněžna Kedruta považována za dědičku
země Rakauské, an strýc její, panující wévoda, zůstával
bezdětkem; a prawilo se, že i obstárný císař sám podá-
wal jí ruky swé, ale že pohrdán byl.²⁰⁷⁾ Owšem patrnó
z příběhůw těchto, že přátelství mezi králem s jedné, a
císařem i wéwodau s druhé strany, nemělo pewného zá-
kladu. Proto není se čemu diwiti, že mezi Čechami a
Rakausy již r. 1244 opět nepřátelské výjewy počaly se,
a že o dvě léta později (1246) hned s nowého roku
wypukla wálka, kteráž ale tenkrát newydařila se ke cti
ani ku prospěchů Čechůw: kníže zajisté Oldřich Břecław-
ský, kterémuž král Wáclaw swěřil byl wedení wojska,
dal se dne 26 ledna 1246 mezi Stožcem a Lawau w Ra- 26
kausích od Bedřicha Bojowného nenadále přepadnauti, a Jan.
po krátkém odporu jat jest s wětší částkau swých bo-
jownikůw.²⁰⁸⁾ Nyní ale kníže Bedřich splnil co witěz,
čeho dříve co přemožený byl splniti nechtěl. Krásná
Kedruta dána skutečně (w měsíci dubnu) k manželství Apr.
Wladislawowi, Wáclawowu prworozenci, kterýžto stejnau
dobau ustanowen byl markrabím Morawským. Arci že
bojowný kníže nečinil toho ani z pauhé welikomyslnosti,
ani z lásky ke mladým manželům, kterýmž za příčinau
jejich přibuzenství již 8 prosince 1244 od papeže dis-
pensace udělena byla. Politika wedla jej k tomu, když

207) Chronicon Garstense ap. Rauch, I, 32, ap. Pertz, XI,
597 ad ann. 1242. Matthaeus Paris ad ann. 1245.
Raynaldi ad ann. 1245, n. 32.

208) Chron. Garstense l. c. pag. 33 et 597. 598. Jans Euenkel
österr. Reimchronik ap. Rauch, I, 333—372 (živé a
obšírné líčení we wersích německých). Chron. Claustro-
neoburg. Lambacense, Salisburgense a j. w.

1246 viděl, že mu nastávala válka s králem Belau IV, aby nedal Čechům spojití se s Uhry proti němu.

Nenadálau smrtí jarobujného wévody w bitvě nad Litawau dne 15 čerwna 1246 octly se země jeho, Rakausy a Štyrsko, we mnoholetém bezvládí. Mnozí připovídali se ku krásnému jeho dědictví, awšak ani jeden nemohl uwázati se w ně aupně a stále. S počátku sice zdálo se, jakoby náš kníže Wladislaw měl spojití země tyto někdy s říší českau. Bylť zajisté tam přijat za pána, a budaucnost jeho nabýwala tím více skvělosti, že i stawové knížetství Opolského, když Měčislaw z rodu Piastowa r. 1246 jich odumřel bez dětí, poddávali se pod jeho panství.²⁰⁹⁾ Ale nemoc krutá uchwátivši na-
1247 dějného knížete w nejlepším kwětu žiwota dne 3 ledna 1247, roztrhla auwazky počaté, dříwe nežli celek jimi ustrojený mohl nabyti potřebné síly. Předčasná tato smrt stala se tím strastnější pro Čechy, protože král Wáclaw ke druhorozenému synu swému Přemyslu Otakarowi, kteréhož byl tuším ustanowil ku kněžskému stawu,²¹⁰⁾ z příčin nám neznámých, wíce nenáwisti nežli lásky chowati se zdál.

209) *Contin. Cosmae* pag. 371: Filia Henrici quondam ducis Austriae cum Wladislao filio regis Bohemiae matrimonium contraxit, et per hoc Wladislaus habebat Austriae ducatum. Mortuo etiam tunc Mescone duce Poloniae sine liberis, primates ejusdem ducatus Wladislaum praedictum sibi in ducem accipiunt, se et sua jurisdictioni suae omnino subdendo. *Contin. Praedicatorum Vindobon.* ap. Pertz, XI, 727: Rex Boemiae Batzla misit filium suum in Austriam, qui duxit Gerdrudim filiam quondam ducis Hainrici de Medlico et dux efficitur.

210) Aspoň jest se tak domýšleti z okolnosti té, že jej dal vychowáwati na dvoře swém společně a zároveň s Filipem Korutanským, synem sestry swé Jitky, potomním arcibiskupem Salcburským a patriarchau Aquilejským.

Ještě před Wladislawowau smrtí císař Fridrich II 1247 potahoval k sobě zemi Rakauskau a Štyrskau, brzy co léno říši odumřelé, brzy co dědictví své snachy, Markety sestry Bedřicha bojowného a wdowy po králi Jindřichowi, kterážto žila od několika let ve klášteře, nejprve Treverském, potom Wirpurském. Takéť poslal bez meškání hraběte Otu z Eberšteina do Rakaus, aby se uvažal w zemi jménem jeho. A tento skutek byl příčinau, že vypuklo konečně záští nawždy neukojitelné mezi císařem a králem Wáclawem Českým.

Nemůžeme zde líčiti, kterak papež Innocentius IV na sboru církevním Lyonském dne 17 čerwence 1245 vydal na nowo klatbu na Fridricha II, a propustiw poddané všecky z přísahy jemu činěné, napomínal wolitele říšské, aby wolili na jeho místo císaře jiného. Král Wáclaw neaučastnil se ještě we wolení Durinského lankrabě Jindřicha Raspo na králowství Římské (22 máje 1246,) aniž býwal králi nowému pomocen, ačkoli prwe s ním co s lankrabí Durinským, jakož i s wéwodou Baworským, s markrabím Mišenským, (swým zetěm od r. 1244), i s markrabím Braniborským býwal w nejlepší wůli.²¹¹⁾ Teprw události Rakauské byly příčinau, jakož jsme již dotkli, že na počátku r. 1247 cele ku papeži se přidaw, swolil k biskupování Bruna z Schaumburka w Olomauci, nawedl Kunrata biskupa k resignací, a po smrti krále Jindřicha Raspo († dne 12 února 1247), stal se brzy podporau najmocnější dwacetilého hraběte Wiléma

211) Innocentius IV psal 20 Sept. 1245 legatowi swému do Němec: Eundem regem (Wenceslaum) ad ea, quae ipsum rogamus, tam per te, quam per dil. fil. lanthevium Thuringiae, ducem Bavariae, Misnensem et Brandeburgensem marchiones ac alios praenominati regis amicos — moneas efficaciter et inducas etc.

1247 Hollandského, kterýž nawedením kardinala Petra Capocio, papežova legata, na království Římské proti Fridrichowi II (3 října 1247) wolen byl.²¹²⁾

1248 Císař Fridrich a syn jeho král Kunrat odplatili se Wáclawowi tím, že spojili se s vlastními jeho poddanými proti němu. Pro náramnou chudost zpráv nám z doby této dochovaných neumíme sice líčiti na jisto, co za příčiny měli aneb předstírali páni čeští, že znepokojiwše se, pokročili konečně až k veřejnému odboji; o tom zajisté není pochyby, že nepowstali proti přirozenému pánu swému z pauhé toliko lásky k německému císaři. Protož nelze jináče nežli z domyslu bráti to, co jak z událostí pozdějších, tak i ze zjewůw sauwěkých, ale méně patrných, činí se prawdě nejpodobnějším.²¹³⁾

Podotkli sme již, že ukrutný wpád Mongolský r. 1241 dal příčinu ku postawení mnoha hradůw nových po celé zemi české, kterýchžto půwod z doby této značí se hlawně tím, že dostali jména německá. Není pochyby, že král sám netoliko powzbuzowal k takowému množení míst obranných w zemi, ale že i přispíwal k němu

212) We knize J. F. Böhmer Regesta Imperii 1246—1313 (Stuttgart, 1844) na str. 4 wede se důkaz, že listiny podané nejprw we kronice Jana de Beka, a potom w Magnum Chronicon Belgicum, u Pertza (Mon. IV, 363) i jinde, (o přítomnosti krále Wáclawa i syna jeho Přemysla při wolení a korunowání krále Wiléma w Poroyai w říjnu 1247,) jsau podvrženy; což i owšem prawdě jest podobno. Nicméně zdá se, že říšské ono wolení, ku kterémuž (dle Dalemilowy kapit. 88) král Wáclaw wyprawil pány Hrona z Náchoda, Smila z Lichtenburka i Hawla z Jablonného, nebylo jiné nežli toto; ano jistě jest, že Wilém již r. 1249, a ne teprw 1252, uznáwán byl w Čechách za prawého krále Římského. Viz Contin. Cosmae p. 374, ap. Pertz, XI, 167.

213) Co Dalemil a Hájek o příčinách powstání českého, každý dle swého způsobu, bají, nezasluguje ani powšimnutí.

pomocí swau, propůjčowaw se k tomu cíli zvlášť obec- 1204
nými robotami zemskými. Jisté jest, že mezi robotami
těmi, ku kterýmž obyvatelé země české všickni od wě-
kůw nepamětných zawázáni byli, stawení a opravowání
hradůw počítáno jest za nejhlavnější. ²¹⁴⁾ Pánoŕwé tedy,
co předstawení žup čili auřadůw krajských, s wolí krá-
lowau donucowali národ ku prácem, ku kterýmž síly
jejich saukromé bylyby nepostačowaly. Král pak nemohl
neosobowati sobě potom práwa ke hradům, kteří jen jeho
pomocí, ačkoli snad na dědinách panských, wystaweni
byli; a proto jest se domýšleti, že dle wzorůw němec-
kých již tehdaž o uwedení feudalních poměrůw do Čech
se snažil. Ale jakkoli rádi howěli králi swému šlechtici
čeští w chautkách jeho německých, nechťeli však nikoli
ujmě práv a majetností swých; málo bylo těch, kteří
uwolili se držeti hrady takowé dědičně sice, a však jen
co úředníci králowští; ²¹⁵⁾ wětší částka nesnadiwše se
s králem, číhali jen na příležitost, kudyby moci a wlády
jeho zniknutí mohli. Protož když Wáclaw, poslušen
jsa papeže, postavil se zřejmě proti císaři, oni tím ochot-
něji přijímali u sebe posly syna jeho krále Kunrata, že
wypuklý stejným časem w rodině králowské české roz-
broj domácí ručil jim za konečnou beztretnost počí-
naní jejich.

214) Srown. výklad o robotách zemských w násled. článku
3 knihy této.

215) Jindřich syn Častolowůw (rodu Hronowského) počal
právě roku 1248 nazýwati se *kastellanem* Žitawským,
kdežto předkové jeho dotud byli pány Žitawskými sluli.
Také Boreš z Risenburka jmenowal se ještě r. 1264
„*divina miseratione castellanus de Risenburch*“, ačkoli
založení kláštera Oseckého důkazem jest, že panství
ono bylo jeho dědictwím. Oba pak tito pánowé r. 1248
stáli po straně krále Wáclawowě.

1248 Po smrti zajisté prworozence swého Wladislawa král Wáclaw postaupil sice Morawy synowi swému *Přemyslu Otakarowi*, nyní jedinému dědici, ²¹⁶⁾ ale lásky swé otcovské neobrátil k němu. Newíme sice, která i jaká příkoří še dala mezi otcem a synem: zdá se však, že ještě před koncem r. 1247 přišel na králewice onen čas, o kterémž později w listině okolo r. 1256 dané pronesl se sám w ta slowa, že to byl proň „čas zármutku a sauzení, když rodičowé jeho, pronásledující jej (prý) beze wší jeho winy ukrutně a nemilosrdně, usilowali o to, aby konečně i ze země wypuzen byl.“ ²¹⁷⁾ Muselyť na dworě králowském w Čechách přihoditi se w ohledu tomto scény hluboce dorážející k srdci, když násled-

216) W Bočkowě diplomatári štau se listiny od Přemysla oo Morawského markrabě wydané dne 27 Mart., 3 Apr., 3 Mai, 4 Mai 1247, a jiné bez udání dne téhož léta; na pečeti k nim přiwěšené jewí se ponejprw znak lwa dwaucosého, kterýž později stal se znakem králowství Českého wůbec.

217) W listině, kterauž Přemysl Otakar II zapsal wěrnému komorníkowi swému Heřmanowi z Rychnowa jakési statky, wykládají se wšecky jeho zásluhy slowy následujícími: *Considerantes fidelitates et servitiorum merita Hermanní camerarii, quae et quas nobis idem a temporibus infantiae suae in curia nostra jugiter famulando fideliter exhibuit et devote, et specialiter tempore afflictionis nostrae et miseriae, quando uidelicet dira et crudelis persecutio parentum nostrorum nos extra terminos terrae nostrae, despecta pietate et sine culpa nostra, voluit effugare cum effectum, dictus H — omnibus bonis et cognatis suis post tergum derelictis, minas parentum suorum non formidans, nobis adhaesit, et in castro..., ad quod nos inviti intraveramus, omnia genera servitiorum ad nostrum peregit praeceptum etc.* Zápis tento nachází se co formule (n. 127) we knize Zdenkonis de Trebecz liber a missionibus regum, o jejíchžto zwlášt-nostech dá se později (k r. 1270) důkladnějši zpráva.

kem jejich králowna Kunhuta, přirozená prostřednice 1248 mezi manželem a synem, i hořem se umořila: bobužel ale že všechny o tom zprávy záhy utlačeny jsau, tak že potomstvo již žádné nemá vědomosti určité a podrobné.²¹⁸⁾

Tolik nicméně jisté jest a nepochybné, že s jara r. 1248 strany již cele určité a odhodlané stály proti sobě, ačkoli válka ještě byla newypukla. Král Wáclaw měl ku pomoci své vně papeže a cokoli Římu oddáno bylo, doma pak zvláště Oldřicha knížete Korutanského w Moravě a několik starších pánůw českých; jednota pánůw nespokojených, zprawována jsauci zvláště Ctiborem, příjímím Hlawau, nám odjinud neznámým, spojila se záhy wně s králem Kunratem německým, s wéwodau Baworským a se stranau císařowau w Rakausích, doma pak zase s králewicem Přemyslem Otakarem; Pražský biskup Mikuláš a kapitula jeho klonili se také wice k jednotě panské. První nám známý výjew odboje přihodil se tím, že páni bywše od krále woláni do zbraně proti císaři, odepřeli svého poslušenství. Protož Innocentius IV bullau dne 5 máje w Lyoně danau přikázal biskupům 5 Mai

218) Není pochyby, že wyprawování *Contin. Cosmae* k r. 1248 a 1249, (kteréž podává se u Pelzla i Dobrowského na str. 372—378, u Pertza XI, 167—169,) nedošlo nás we půwodní své auplnosti, ale od kompilatora schwálně porauchané, an wynechal wše to, co starému králi nepřizníwého se líčilo. Že spisowatel stál po straně synowě, wyswítá ze mnohých slow a výrazůw pozůstalých, ku př. str. 374: *filius regis credens illam pacem esse veram et non simulatoriam*; 375: *varia et inaudita commissa sunt facinora* (od strany králowy totiž); *rex — cum suis consilio habito et placito suo jam secundario violato, quod filio suo et nobilibus terrae bona fide promiserat etc.* — 378: *rex nacta opportunitate — penitus immemor suae promissionis etc.* Proto známé naše o přiběžích těch jest welice kusá i nedokonalá.

1248 Řezenskému a Mišenskému, aby pokutami církevními donutili nespokojence, poslušnu býti krále svého.²¹⁹⁾ Poněwadž pak we bulle této mlčí se owšem jak o králewici Přemyslowi, tak i o biskupowi Pražském Mikuláši, činí se prawdě podobno, že ani jeden ani druhý tehdáž ještě byli nepowstali weřejně proti králi, ačkoli okolnost ta, že poručenství takowé uděleno bylo biskupům sousedním, bráti se musí již za znamení nedůvěry ku Pražskému. Rozkaz ale papežůw neměl žádaného účinku, a počet nespokojených rostl, přičiněním pana Ctibora Hlawy, čím dále tím patrněji; powstání šířilo se po celé zemi, ačkoli ještě od wálky se zdržowáno, a jen málo bylo pánůw, jakož sme již podotkli, kteří zůstali starému králi

31 Jul. wěrní. Konečně dne 31 čerwence, když Wáclaw howěl sobě na zámku swém Zwíkowě, nespokojenci sešedše se do Prahy na sněm, wolili sobě králewice Přemysla za pána, kteréhož jali se tudíž nazýwati „králem mladším“. Wáclaw zdálo se jakoby potud málo byl sobě wšímálo počínání strany odbojné: když ale biskup Mikuláš a Tobiasz probošt Pražský s několika jinými preláty a šlechtici přišli w poselství od sněmu Pražského k němu na Zwíkow, dal je wšecky zatknauti a podržeti u wězení na hradě tomto.

Na to vypukla wálka w celé zemi. Strany počtem nerowné stíhaly se wespolek pálením a pleněním; nezdauho wšecka téměř města i hradowé w Čechách ocťli se w moci mladšího krále a pomocníkůw jeho. W Praze zwláště zdá se, že spáchány mnohé wýtržnosti a ohawnosti, dříve nežli strana panské jednoty swítězila nade stranau králowau. A wšak o tom co se dálo, newypra-

219) Bulla ta, wypsaná od nás r. 1837 z regist Vatikanských (Ital. Reise str. 32.) tištěna celá w Bočkowě diplomataři Morawském, III, 87. 88.

wuje se nám podrobně wíce, nežli slowa následující: ²²⁰⁾ 1248 „Král Wáclaw sehnán jest s trůnu. Králowna Kunhuta umřela hořem dne 13 září. Učené školy Pražské zanikly. 13 Drahně domů w městě Pražském a w celém králowstwi Sept. množství wesnic ohněm popáleno jest. Strážní kostela Pražského opustili místa swá.“ Z těchto w nejwětší krátkosti pronešených slow wolno každému domysli se, jakowé wášně a bauře předejiti musely, když skutky takowé následowati mohly. Po straně králowě stáli tehdáž, dle swědectwí listin sauwěkých, jen páni Boreš z Risenburka, Hawel z Lemberka, Ojř ze Fridberka, Častolow čili Čeněk z Ronowa se synem swým Jindřichem, Jaroš ze Sliwna, Ratmír ze Skwirína předek rodu Šwamberského, a jiných málo, kteříž proto mnohé utrpěli škody na statcích swých. Ze hradůw králowských udrželi se také w moci Wáclawowě jen Zwikow, Přimda, Loket a hrad Mostský, nedáwno předtím nowě upewněný. Když králewic Přemysl s wojskem swým položil se u Mostu, hradu dobýwaje, Boreš z Risenburka se zástupy brannými ze Sas a z Braniborska přiwedenými přepadl jej nena- dále na úswitě, a obrátil w autěk celé jeho ležení. Wítězstwím však tímto nezměnil se praud dějin tehdejších, zwláště když nedošla k místu weliká ona výprawa, kte- rau markrabě Braniborský, wévoda Brunswický a někteří knížata Saští měli asi w polowici měsíce listopadu 1248 m. Nov.

- 220) „Rex Wenceslaus de solio pellitur. Regina Cunegundis obiit Idus Septembris. Studium Pragae perit. Multae domus in civitate Pragensi et in toto regno Bohemiae plurimae villae combustae sunt. Custodes ab ecclesia Pragensi recesserunt.“ *Contin. Cosmae* p. 372, ap. Pertz, XI, 172. *Beneš Minorita* tak to klade: „Wenceslaus pellitur de solio regni per filium suum Ottagarum. Regina Cunegundis prae dolore moritur. Nicolaus episcopus capitur.“ (Ms.)

1248 přispěti králi Wáclawowi ku pomoci. ²²¹⁾ Proto král na sklonu téhož léta uchýlil se z Čech nejprv do Rakaus, — ano tam straně papežově pod novým kněžny Kedruty manželem, Heřmanem markrabí Badenským, dobře se dařilo, — potom pak do Moravy, kdežto město Brno poddalo se jemu a biskup Olomucký Bruno i kníže Korutanský Oldřich na Břeclawi stali se mu horlivými pomocníky.

Do Brna svolal Wáclaw netoliko své věrné z Čech, ale i pomocná vojska z Rakaus a z Uher. S nimi na počátku léta následujícího 1249, uprostřed zimy, dav se w pochod do Čech, přitáhl bez odporu až k Vyšehradu, 13 jež osadil dne 13 února. Ale pobyt w okolí Pražském bez dalšího prospěchu asi týden, táhl dále a osadil město Žatec bez potýkaní. Přemysl Otakar máje mnohem silnější vojsko, nicméně vyhýbal se tuším boji otevřenému s otcem: ale sevrhel jej naposledy tak, že Wáclaw, nebyw poražen, musel předce odřici se wálčení a podati se ke smlauvě. 1 stalo se dne 26 března narownání 26 Mart. takové, že Wáclaw postaupiw synowi swéwu wedení vlády w Čechách i w Moravě, propustil na swobodu biskupa Mikuláše i ostatní vězně Zvíkowské, a spokojil se napotom třemi hrady, Zvíkowem, Loktem a Mostem, ježto měli náležeti jemu se vším příslušenstwím. Pojištěna přitom amnestie straně obojí za minulost; a když ta smlauwa s obau stran přísahami stvrzena jest, zdálo se, že pokoj auplný wrátil se zemi a národu českému. ²²²⁾

221) Chronicon Luneburgicum ap. Eccard. tom. I, p. 1412.

222) Contin. Cosmae l. c. *Pulkawa* ap. Dobner. III, 220, 221 dí: Pater coactus est filio suo resignare coronam, sibi castris Zwikow alias Klingenberg, Loket alias Elbogen et Ponte tantummodo reservatis. — Episcopus VII kal. Aprilis a vinculis est solutus. — *Srown.* také slova bully papežské w poznám. následujícím.

Papež Innocentius ale nowými bullami dne 22 a 24 1249 dubna 1249 w Lyoně danými prohlásil smlauwu celau za 22-24 Apr. neplatnau, protože Wáclaw k ní násilím prý donucen byl; a nařídil biskupowi Mišenskému, aby netoliko krále od dané přísahy rozvázal, ale i králewice a pány odbojné aby jemu w poslušenství opět uwedl; biskupa Mikuláše, an pro swau ku králewici a k jednotě panské přichylnost od dominikána Gotfrida papežovým kázáním do klatby dán byw, nicméně služby boží wykonáwati nepřestával, poručeno pohnati osobně do Říma, aby tam hodné došel odplaty za skutky své, ostatním pak prelátům českým, kteříkoli s ním stejně smýšleli, měla odjata býti jejich důstojenství; a kdekoli by rozkazůw těchto poslaucháno nebylo, nařízeno přísné zastawení služeb božích.²²³⁾ Nápodobně rozhlášeno také w zemi psaní krále německého Wiléma, kterýmž se hrozilo pomstau všem těm, kdožby w odboji proti králi dále setrwati chtěli. Pohrůžky takowé nezůstaly tenkrát bez účinku; úmyslowé mnohých počali jimi wiklati se, a král Wáclaw wida proměnu w myslech lidských sobě přizniwau, počínal sobě hned tak, jakoby smlauwy březnowé ani ne-

223) Prawí se w bullách těchto: *Nobilis vir, natus carissimi in Christo filii nostri illustris regis Boemiae, — quorundam baronum regni Boemiae, qui bona pacis oderunt et in malis discordiarum exultant, ductus iniquis persuasionibus et seductus, una cum ipsis, sicut accepimus, crudeliter praedictum regem persequitur et hostili persecutione impugnatur, in detrimentum personae ac status ipsius regni, cum Conrado nato Friderici quondam imperatoris, duce Bavariae et aliis ecclesiae persecutoribus foedus amicitiae ac societatis damnabiliter iniendo; in quibus omnibus episcopi Pragensis et quarundam aliarum personarum ecclesiasticarum ejusdem regni dicitur esse manus. — Rex Boemiae — juramentum super cessione dicti regni eisdem nato et baronibus coactus praestitisse dicitur etc.* (Wiz Bočkowa diplomatáře III, 106—108.)

1249 bylo. Co vše přihodilo se směrem takovým w měsíci máji a na počátku čerwna, není nám sice vědomo: tolik ale jisté jest, že strany obě widěly se pohnuty přistau-
 10 piti k nowému narownání dne 10 čerwna 1249, skrze
 Jun. kteréz Přemysl Otakar přestal býti jedynowládcem zem-
 ským, ana włáda jak nad Čechami tak i nad Morawau rozdělena byla mezi otce a syna způsobem určitým sice, ale nyní již co do podrobnosti neznámým.²²⁴⁾ Neméně jisté jest, že biskup Mikuláš a weliký počet prelatůw i pánůw zemských této doby, a snad následkem nowé té smlauwy, wstoupili opět u poslušenství starého krále. Po uzawření pak řečené smlauwy a stwrzení, zápisy i přísabami, Wáclaw wolil sobě ku přebýwání sídlo w městě Litoměřicích, syn pak jeho usadiw se w Praze a ji stráží dobráu opatkiw, vyšel prohlédat města i hrady, které w rozdlu jemu se byly dostaly.

224) O smlauvě dne 10 čerwna swědčí Benessius Minorita (Ms.) w tato slowa: „Inter regem Wenceslaum et filium ejus Ottagarum facta est concordia IV idus Junii.“ Že tudíž dvojí stala se smlauwa (26 března a 10 čerwna,) wyswítá také ze slow Contin. Cosmae na str. 374 a 375, ap. Pertz p. 168; w prwní zajisté oděkl se byl Wáclaw weškeré włády, we druhé rozděleny jsau Čechy a Morawa mezi otce a syna, jakož ukazuje se na str. 374: „Premysl — deinde ad alia, quae sibi in sortem evenerant, transiuit oppida et castella.“ S tím se srownáwá také udání we Contin. Sancrucensis secunda ap. Pertz XI, 642: Anno 1249 Otto comes filius comitis Cunradi de Hardekke, et quidam ministeriales Austriae, faventes seniori regi Bohemiae, occupaverunt dolo civitatem Znoym, quae fuit filii sui regis junioris, et rapinis et incendiis eam penitus destruxerunt etc. Slowa: Rex — „placito suo jam secundario violato, quod filio suo et nobilibus terrae bona fide promiserat“ atd. nedají se potahowati ke smlauvě prwní, ku kteréz král patrně donucen byl, ale jen ke druhé, která se stala pod způsobem dobrowolnosti atd.

Awšak ani to newedlo ještě ku pokoji, alebrž k bau- 1249
řem a wálkám nowým; Wáclaw zajisté, byw od strany
swé pobádán i podporován, neupokojil se dříwě, než až
se mu wrátila celá moc předešlá zase; a když jednau
směr štěstí přewahau swau k němu se obrátil, našlo se
w národu samém pomoci dosti, aby nezastawil se w půl-
chodu. Pročež počaw zbrojiti se opět, když wydal roz-
kazy do všech krajůw, aby wěrní jeho, pod uwarowáním
pokuty a nemilosti, w určitý čas dostawili se k němu do
Litoměřic: stalo se, že počet příšlých nalezl se býti
větší, nežli očekáwáno bylo (w měsíci čerwenci). Tudíž m. Jul.
wydaw král nařízení přísné o zachowání míru zemského,
wytáhl s celau mocí swau brannau z Litoměřic do Sad-
ské, i pustil hlas, že miní skrze Morawu bráti se do
Uher: nenadále však obrátiw se, dne 5 srpna překwa- 5 Aug.
pením osadil dnešní staré město Pražské, ano mu zradau
některých měšťan otewřeno bylo. Když pak osobně wjel
do něho, biskup Mikuláš se swým duchowenstwem wyšel
jemu wstříc, uwedl jej we slawném průvodu až do klá-
štera sw. Františka, nyní křižowníkůw se hwězdau pod
mostem Pražským. Přemysl Otakar wida zradu, netušil
sobě w Praze déle, ale osadiw hrad lidem swým, zabral
se sám na místa bezpečnější. W noci však ke dni 6 srpna 6 Aug.
posádka, kteráž měla brániti dwůr biskupský na Malé
straně, zapálivši jej utekla také na hrad; takže ráno
král zmocniw se stawení cele opuštěného a ještě nedo-
hořelého, kázal bez meškání přikročiti k obležení a do-
býwání hradu samého. Jeptiškám Swatojirským dowoleno
wyjiti se hradu a ukryti se w městě, ale jinému nikomu.
Dobywatelé obklíčili hrad od seweru, od západu i od
východu; horníci Jihlawští powoláni jsau, aby uměním
swým byli nápomocní, a strojowé hojně postaweni proti
hradbám. Posádka však bránila se welmi udatně, ačkoli

- 1249 strádala zvláště nedostatkem vody. Na den nanebewzetí
 15 panny Marie, ke cti swátku, kázáním královým uzawřeno
 Aug. příměří, ale s hradu sejíti bráněno. Nazejtří w pondělí
 16 Wáclaw, chtěje ukázati se lidu opět co král we swém
 Aug. důstojenství, nařídil welikau slawnost we klášteře kři-
 žovníkůw u sw. Františka. Nejprw přítomen byw we
 plném majestátě na mši od Olomuckého biskupa spíwané,
 dal sobě korunu králowskou stawěti od obau biskupůw
 na hlavu slawně. Potom při hodowání weřejném powo-
 lání jsau nejvyšší důstojníci koruny české, aby wyko-
 náwali čestné auřady swé, co truksasowé, číšníci atd.
 osobně. Pozwáni také králewic Přemysl a přední jeho
 radowé, an král jim wzkazowal, že tauží upřímně smířiti
 se s nimi. Nauzí neméně nežli swědomím doháněn, šel
 tedy Otakar k otci uraženému, a poddaw se jemu se
 všemi hrady swými cele a bez wýminky, prosil jen o
 milost pro ty, kteří jeho dotud byli hájili; co do něho
 samého, prawil, že spokojí se rád, čímkoli otec naděliti
 jej ráčí. ²²⁵⁾ Král tedy přijal ne syna toliko, ale i druž-
 nu jeho dokonale na milost, a u všeobecném slzawém
 pohnutí dáwal každému z nich políbení míru. Po mno-
 hých poradách propůjčil synowi swému markrabství
 Morawského zase, ²²⁶⁾ pozůstawiw sobě jedině polowici
 20 požitkůw z bání Jihlawských. Dne 20 srpna uwázal se
 Aug. konečně we hrad Pražský, jehožto hájitelé museli po-
 staupiti jemu. Odtud wydaw nařízení všeliká k nawrácení

225) Dicens, se libentissime fore contentum, quibus largitas
 ipsius (regis) ipsum esse contentum voluisset. *Contm.*
Cosm. p. 377. Slovy těmi stwzuje se to, co sme
 nahoře w poznám. 127 uwedli z listiny okolo r. 1256
 wydané.

226) Stejným časem zdá se také, že přestal panowati we
 Břeclawě kníže Oldřich Korutanský, an od té doby
 nejewí se více w diplomatári Morawském.

pokoje a jednoty a k upewnění wrchní swé moci w ze- 1249
mi, brzy na to dne 24 srpna odebral se na oblíbené 24
hrady swé w lesích kraje Rakownického. Aug.

Takž tedy wrátil se pokoj opět a všecko zdálo se
býti w dobrém pořádku. A však při uwozování úmluw
we skutek naskytowalo se ještě mnoho nesnází a pře-
kážek nepředwídaných; tuším že mnohé statky wálkau
dostaly se byly do rukau neochotných k wydání jich
zase, zvlášť ježto zámkové králowští, kterých Wáclaw
drahně byl rozzastawowal mezi pomocníky swé, měli
témto ponechání býti w zástawě. ²²⁷⁾ Wedeny proto hoj-
né stížnosti u krále, a on slibowal propůjčiti se další
milostí, žádaje však, aby žalobci přišli o to k němu
sami. Králewic tedy s několika předními pány šli ku
králi na hrad jeho Týrow (na Křiwohlátsku) dne 20 září: 20
ale důwěra jejich sklamala je tenkrát welice. Král za- Sept.
jistě, nezapomenuw ani neodpustił ještě ze srdce urážky
snášené, chopil se nyní příležitosti ku pomstě. Daltě za-
tknauti všecky příchózí, a syna swého zawezti do wě-
zení na wysoký hrad Přimdu, pány pak, po dwau k sobě
připautané, uwrhnauti do wěží na hradě Pražském. Dlau-
ho-li tam strádali a kterým způsobem zase na swobodu
se dostali, není nám wědomo. Králewic Přemysl Otakar
propuštěn již dne 1 listopadu a uведен opět w držení 1 Nov.

227) Po smrti Wáclawowě r. 1253 poslání jsau tajní rozka-
zowé „ad quosdam, qui castra regalia tenebant, et ad
stipendiarios, quibus rex obligaverat bona regalia, cum
litem haberet cum filio suo“, jakož wyprawuje Francisci
chronicon in Scriptt. rer. Boh. II, 22. Nejdůležitější
mezi zástawami od Wáclawa wůbec učiněnými byla Bí-
lina, kteráž dostala se w dědictví panu Ojřowí ze Fri-
deberka i přestala tudíž býti sídlem župy staroslawné.
O záležitostech těchto nastanau nám řeči širší w ději-
nách krále Otakara II.

1249 markrabství Moravského. Žeby ale někteří páni na hrdle byli trestáni, zdá se prawdě nepodobné.²²⁸⁾

1250 Po nawrácení pokoje a pořádku do vlasti, počato na královském dvoře Českém obracet pozor opět k záležitostem zahraničným. Mezi těmi vymáhaly zvláštní péči dvě věci: spor mezi papežem a císařem vždy ještě neuklizený, a bezvládný stav země Rakauské. W zemi té markrabě Heřman Badenský, Kedrutin druhý manžel, neuměl byl ani moci ani cti nabyti, ani urownati stran proti sobě rozbaufených. Rakušané zabíhawše laupežně do Uher, popudili tím krále .Belu IV ku pomstě ukrutné: wtrhnuw zajisté on silnau mocí, a zvláště s několika zástupy národu Plaweckého, do Rakaus, dal tam páchatí takowé ohawnosti, že král Wáclaw, nemoha se tomu díwati, ujal se země opuštěné a způsobil to, že Uhři wrátili se domůw zase.²²⁹⁾ W bauřech těchto wálečných

228) Contin. Cosmae l. c. Pulkawa l. c. Beneš Minorita dť: Rex filium suum cepit et in Bruna (l. Přimda) detinuit captivatum, et eodem anno liberat kalendis Novembria. Dalemil praví, že páni „za tři léta w wěži bychu.“ Dle Contin. Cosmae dne 29 Dec. 1250 „Cztibor judex in monte Petrzin gladio decollatus est, et filius ejus Jaros extra muros civitatis rotatus est.“ Tuto zpráwu již i Dalemil i Pulkawa vykládali na Ctibora Hlawu, kterýž byl náčelníkem odboje proti králi Wáclawowi, a však jistě mylně, an Ctibor Hlawa mezi ostatními pány nepřestává jewiti se co svědek w listinách až do r. 1262, kdežto stal se i purkrabím na Kladsku. Následowně Ctibor ten, kterýž r. 1250 odprawen jeat, byl osoba ode Ctibora Hlawy rozdílná.

229) Chron. Sancrucense ap. Pertz, XI, 642, 643: Bela rex Ungariae cum infinito exercitu intravit terram Austriae, propter stragem quam pincerna de Habsbach et Pruzlonnes et complices marchionis de Paden intulerant finibus Ungariae, et coram episcopis et baronibus suis, qui cum eo venerant, juravit se numquam in terram suam velle reverti, nisi prius totam terram Austriae rapinis et

kněžna Kedruta s malým synáčkem svým Fridrichem 1250 utekla se do Míšně, a manžel její w Rakausích zůstalý, markrabě Heřman, umřel brzy na to (4 října 1250). 4 Oct. K doplnění míry anarchie přihodilo se, že i sám také císař Fridrich II sešel w Apulii smrtí dne 26 prosince 1250; načež zřízený od něho náměstek w Rakausích a Štyrsku, hrabě Menhart Hořický, opustiw obě země zase, wrátil se do vlasti své. Ba i kněžic mladý Fridrich, krále Jindřicha z Markety Rakauské syn, jež císař poslední swau wolí byl jmenowal dědicem Rakauským, zahynul dříve nežli do země sobě za dědictví wykázané dostati se mohl. I poněwadž tudíž nedostávalo se owšem dědice i nápadníka uznaného, a králowé Římští oba, Kunrat i Wilém, nepožíwali moci ani vážnosti: nemohlo býti jináče, nežli že Rakausy dostaly se w moc toho saupere, který při dobývání jich netoliko nejdůkladněji, ale i nejopatrněji sobě počínal.

Wéwoda Baworský Ota nechtěl pustiti mimo sebe příležitosti, aby nepřipojil ku půwodní vlasti aspoň Rakausy hořejší, které teprw r. 1156 od Bawor odtrženy byly. Mohl se nadíti, že aumyslům jeho i král Kunrat howěti bude, an staw se mu zetěm, potřebowal welice jeho pomoci. Protož wyprawil staršího syna swého Ludwíka s wojskem do Rakaus, a dal osaditi města Linec i Enži k ruce své: vláda však jeho upadla brzy w nenáwist u lidu. A poněwadž Bawoři plenili přitom i krajiny náležité biskupům Řezenskému a Pasowskému, kteří stáli po straně dworu Římského: král Wáclaw dal se tím

incendiis et diversis cladibus devastaret etc. — Sed pietas divina — mediante rege Bohemiae per internuntios hanc cladem pestiferam intercepit: quod facere juramento Bela decreverat, ad finem perducere non permisit; unde cum omni suo comitatu est reversus.

- 1250 snáze namluviti od papeže, aby opověděl Baworskému wéwodowi wálku, an i sám měl také své záměry w Rá-
kausích, a mimo to již i delší čas nesnadil se s Bawory
za příčinou odaumrtí po hrabatech od Luku, jichžto kmen
byl r. 1242 cele vyhynul. ²³⁰⁾ U prostřed zimy, hned
1251 po nowém roce 1251, kázal synowi svému Přemyslu
Otakarowi wtrhnauti s welikým wojskem přes hranice
k městu Kaubě, a brzy potom i sám osobně zabral se
k němu do pole. Dle barbarského zvyku onoho věku
od pochodu wojského netoliko Bawory, ale i Čechy
samy utrpěly welice, ano popleněno chudině vše, čeho
woják dostihnauti mohl; w Bawořích několik měst a twrzí
dobyto jest, a jiných dobýváno, až wévoda Ota, jenž
lid svůj z Rakaus rychle nazpět powolati přinucen byl,
nemoha odoláwati déle, jal se prositi o příměří, kteréž
1 Mai pak i dne 1 máje pod wýminkami nám neznámými uza-
wřeno jest. ²³¹⁾

230) Joh. Aventins Baierische Chronica, fol. 464. Srowa.
dole wýminky míru, kterýž uzavřen byl r. 1273. Zápis
od krále Přemysla Otakara Heřmanowi z Rychnowa, jakož
sme již w poznam. 217 podotkli, okolo r. 1256 daný,
mluví o wálce té a příčinách jejích w tato slova:
Demum, cum contra . . . duce[m] Bavariae, qui vitam
nostram extinguere festinabat, sub castro . . . et contra
suos sequaces insultum fecissemus, idem honestissime
dimicavit etc.

231) *Hermannus Altahensis* ap. Böhmer, II, 508: Circa festum
epiphaniae rex Boemiae filium suum in Bavariam cum
exercitu destinavit, qui in marchia Chambensi multas
villas rapinis et incendiis vastavit. — *Contin. Cosmas*
I. c. Wenceslaus rex Boemiae processit ad expeditio-
nem versus Bavariam cum multo exercitu Bohemorum et
Moravorum. — Rege interim ad sua castra revertente,
filius ejus cum omni exercitu intravit Bavariam et ma-
gnam partem ejus vastavit, incendit et diversis malis
afflixit. Tandem treugis interpositis cum duce Bavariae
supplicante ad kal. Maii reversus est ad propria.

Čechy staly se byly tohoto času nejsilnější podporou 1251 strany papežské na východu zemí Německých. Arcibiskup Salcburský Filip, krále Wáclawův synovec z domu Korutanského, Bertolt biskup Pasovský a jeho bratr Albrecht Řezenský biskup, bývali často w Čechách, odkudž i sílu brali k zápasu se Staufowci a s Bawory. Nadarmo pokaušel se král Kunrat ještě naposledy, získati straně své krále Wáclawa, wolaje ho ke sjezdu do Kauby ke dni sw. Petra i Pawla apoštolůw: Wáclaw nechtěl ho ani 29 widěti, a Kunrat, neměla-li Sicilie ztracena býti rodu Jun. jeho, musel opustiti země německé s nepořizením.

Stawové Rakauští, ostaweni jsauce sobě sami, umínili nyní také sami woliti sobě panovníka svého. Nenávist proti Uhrům a Baworům, nowými událostmi nowě roznícená, wylaučila knížata sausedních těchto zemí již napřed z počtu kandidátůw. Wolení jednoho ze synůw Marketiných byloby uwedlo zemi we spory s papežem i s biskupem Pasovským, k jehožto diecesi Rakausy náležely; Kedruta nepožíwala u obywatelůw lásky, a mimo to panování ženské dle zdání a potřeb onoho věku pokládáno za newhodné. Ke sňatku od papeže nawrhowanému Florencia Hollandského, bratra krále Wilémowa, s owdowělau Marketau Rakauskau, neměli chuti ani stawové Rakauští, ani Marketa sama. První tedy sněm o wolení knížete do Wídně rozepsaný rozešel se bez konce. Na sněmu druhém, kterýž we Trübensee nedaleko Tulan držán byl, ustanoweno se aspoň o dwojím pádu: aby totiž aneb jeden ze synůw po Konstancii Rakauské, wdané za markrabě Jindřicha Mišenského, powolán byl do země, aneb aby se wolil za wévodu do Rakaus krále Wáclawův syn Přemysl Otakar. Mělo jednati se k obojímu cíli, a přistaupiti konečně k tomu, který ukáže se býti zemi prospěšnější. O powolání Mišenských mluweno veřejně;

1251 o wolení králewice českého staráno se podtají ještě pilněji.

Wšak i Wáclaw nezameškával ničeho, co mu w tak dobré příhodě pomáhati mohlo k nabytí Rakaus pod žezlo Přemyslowcůw. Mělf on již dáwno w zemi té stranu sobě oddanau, jejížto náčelníci byli mocní páni z Kunringu; také hrabata z Hardeka klonili se k Čechám, a Jindřich z Lichtenšteina obdržel byl w Morawě nedáwno teprw hrad Mikulow s příslušenstwím co výsluhu.²³²⁾ Nelze tedy pochybowati, že jednalo se w Rakausích záhy a již i drahně času o uwedení českého králewice do země; a proto tuším on také zdržowal se již w měsíci máji a čerwnu 1251 na hranicích Rakauských.²³³⁾ Ba jest se domýšleti, že i předešlá pomoc Rakušanům od krále Wáclawa proti Uhrům a Baworům dála se w naději takového prospěchu. A protož král, chtěje zbawiti se i posledního ještě saupeře, Jindřicha Jasného markrabě Mišenského, pozwal tohoto zetě swého k sobě do Čech, i postaupil jemu města Zawidowa (Sayda) s hradem Birkenšteinem w Mišni, aby odřekl se práwa swého k dědictwí po Konstancii Rakauské.²³⁴⁾ Nemohlť zajisté, ba

232) Ačkoli obě listiny o tom swědčící, (dd. 15 Jan. a 17 Nov. 1249, u Bočka, III, 103 a 114), hledě k času i místu a ke swědkům w nich wedeným, jewí se býti více nežli podezřelé, zvláště an Jindřich z Lichtenšteina r. 1249 pomáhal byl otci proti synowi, proto skutek sám nepodléhá pochybnosti.

233) Zejména we Znojmě, dle swědectwí listin tam té doby vydaných.

234) Že Jindřich Jasný byl w měsíci čerwenci 1251 u krále Wáclawa na hradě Křiwoklátě w Čechách, o tom swědčí sám w listině vydané dne 9 srpna toho roku: „Gunttherus de Bibersten — praefatas villulas — nobis ad utilitatem ecclesiae Cellensis, in Burgilino, praesentibus domino meo rege Bohemiae, Meinero praefecto Mia-

nesměl dopustiti, aby Rakausy a Mišensko, spojeny bu- 1251
dauce w jedné ruce, dorážeti mohly na Čechy pojednau
od jihu i od seweru. Pročež není ani diwu, nedal-li
poslům stawůw Rakauských ani do Mišně jeti, moha jim
předložiti zápis, kterýmž markrabě odřikal se nápadu
we prospěch swaka swého, Přemysla Otakara.²³⁵⁾ Sta-
wowé pak rakauští jednali také dle doby swé opatrně a
maudře, podávawše panství nad sebau knížeti duchem
i srdcem wýtečnému a pro štědrost i přiwětiwost na slowo
wzatému, ano bylo se doň nadíti, že nawrátě zemi pokoj
a pořádek od dáwna oželený, postará se o dobré obecné
neméně zdárně, nežli o prospěch zvláštní wěrných

nensi et multis aliis qui ibi tunc aderant, resignavit.
(Orig. chowá se w král. státním archivu w Drážďanech.)
O postaupení Zawidowa mluví zápis krále Albrechta
ode dne 29 Jun. 1300 (ap. Ludewig, Reliquiae MS. V,
439): „quondam — rex Boemiae oppidum Sadoviae et
castrum Birchenstein, sita in terra Misnensi, in recom-
pensam quorundam bonorum terrae Austriae, super quibus
actionem marchio Misnensis tunc temporis sibi petiit, a
regno suo alienavit etc. *Srown.* Adelungowo Directo-
rium we předmluwě, pag. 7 a pag. 123.

- 235) Starší kronikáři Rakauští, wedeni Ottokarem Hornekem
a jinými, líčí příběhy tak, jakoby poslům Rakauským,
jedaucím do Mišně, teprw na cestě w Praze, (náhodau
či lstí a násilím?) bylo tanulo na mysli wolení Ota-
karowo: ale tak prostoduší a nedomyslní nebyli jistě
ani Wáclaw ani stawowé. Teprw Adrian Rauch opřel
se důkladně proti takowému wyprawowání (Oestreich.
Gesch. III, 84 sl.) a Kurz po něm wyznal: Man kann
sich unmöglich des Gedankens erwehren, dass die österr.
Abgesandten schon mit der Absicht sich zum K. Wenzel
verfügten, seinen Sohn zu ihrem Regenten zu verlan-
gen, — mochte auch das Geheimniss dem gemeinen
Volke, dem niederen Adel und den Chronikenschreibern
gleich verborgen geblieben sein. (Oesterreich unter
Ottokar u. Albrecht, I, 10.)

1251 swých.²³⁶⁾ Co wše přihodilo se při wolení tomto s wětší částky podtají wedeném, nelze pro chudost dochovaných nám zpráv již nyní wykládati: jen tolik jest jisto, že poselstwi řádné od stawůw přišedši ku králi Wáclawowi, 21 oznámilo jemu dne 21 listopadu, kterak země Rakauská Nov. wolila sobě syna jeho Přemysla Otakara za panowníka; načež Wáclaw wyprawil jeho se statnau družinau a hojnými poklady do Rakaus, aby uwázal se w zemi bez meškání.

m.Dec. Již na počátku měsíce prosince 1251 přijali Rakušané Přemysla Otakara na swém pomezí welmi slawně a wedli do hlavního města. We průvodu jeho nacházeli se, dle svědectwí listin, zejména Bertolt biskup Passowský, hrabě Kunrat z Wasserburka, bratři Ota i Kunrat hrabata z Hardeka, Albera z Kunringu, Hadmar z Werdu, Jindřich ze Schaumburka, Gundaker ze Stahrenberka i jiných šlechticůw více, když přijew přes Enži a Klosterneuburg w Rakausích, dne 9 prosince slawil prwní wjezd swůj do Wídně; kteréžto město přijalo jej za panowníka, na wýsady od císaře Fridricha II obdržené, za kterýmiž mělo náležeti upřímo k říši, ani nenastupujíc. A poněwadž nový pán hojnými propůjčowal se i dary i sliby, a spanilomyslnost i přiwětiwost jeho získala mu wšecka srdce, země celá následowala příkladu hlavního města, i nezadlauho nenašlo se již, jakož dí sawěký

236) Otakar sám wyprawuje o wolení swém slowy následujícími: Cum post obitum nobilium principum Austriae et Styriae propter insolentem nimisurbationem iidem principatus sic anxie vexarentur, — ut jam — justitia et pax extra easdem provincias exularent: nos in occursum tanti discriminis pietatis innatae moti clementia et per nobiles ducatus eorundem comites et barones provide invitati etc. (W listině dané 29 April 1253 a tištěné w Hormayrowě Archivu, 1828, n. 61, 21 Mai.)

kronikář,²³⁷⁾ ani toho kautku, kterýby jakýmkoli spůso- 1251
bem odpíral se panování jeho. I ještě před koncem téhož
roku swolal a držel w Neuburku prwní sněm čili tadynk
(Theiding) zemský, jakž jej w Rakausích slawiti a na-
zýwati w obyčeji bylo.

Země Štyrská od r. 1186, kdežto poslední její wé- 1252
woda Otakar umřel, byla vždy s Rakausy pod jedním
panstwím spojena: nyní ale stawowé Štyrští, odděliwše
se od Rakauských, wolili sobě za pána druhorozeného
syna Otowa, wévody Baworského, jménem Jindřicha.
Tento však, nežli swolil k wolení swému, za potřebné
uznáwal poraditi se dříve se tchánem swým, Belau IV
králem Uherským, a ubezpečiti se ochranau jeho; čímž
se stalo, že všecka jeho čáka ku panování we Štyrsku
ztratila se mu. Bela zajisté, nežliby země té dopřál zeti
swému, raději potahował ji sám k sobě; jaké měl aneb
předstíral k ní práwa, není nám wědomo. Když ale
kněžna Kedruta, kterážto w Rakausích nadarmo byla usi-
lowala zmařiti wolení Otakara českého, wzala swé úto-
čiště k němu, a přišedši do Stolního Bělehradu sama, po-
staupila jemu všech swých domnělých práw: tu již ne-

237) *Chronicon Garstense* ap. Rauch, I, 38, ap. Pertz, XI,
599: Premizlaus dictus Otakarus filius regis Boemiae
terram Austriae occupavit, et per consilium et auxilium
Alberonis de Chunringe in inferioribus et superioribus
ejusdem terrae partibus jam regnabat. Ita enim sapi-
enter et blande muneribus et promissis nobiles incli-
navit, quod civitates et castra sine armorum strepitu
dederunt se illi, ut non esset angulus, qui ejus do-
minium aliquallyter recusaret. *Hermannus Allahensis* ap.
Böhmer, II, 505: Postremo misericordia dei de coelo
prospiciente, fatigatis et depauperatis jam nimium opti-
matibus terrae, D: Premizl — vocatione magnatum —
ducatum sibi attraxit. Ad cujus subjectionem statim
tota Austria et Styria cum superioribus et inferioribus
civitibus est conversa etc.

1252 toliko Štyrsko, ale i Rakausy přikazovány na dvoře jeho ku království Uherskému. We sporu takovém utonula konečně přízeň více nežli stoletá mezi královskými rody českým a uherským: válečné potýkaní o nápad zemí obou stalo se neodvratným.

Poněwadž pouhé wolení a přiznání se stawůw nezdálo se býti dostatečné ku pojištění práwa Otakarowa k Rakausům, a hledáno zvláště proti Kedrutiným pretensem titulu podstatnějšího: uznáno jest za dobré, zasnaubiti mládého wéwodu s Marketau, wdowau po králi Jindřichowi a starší mezi kněžnami rakauskými kmene Babenberského. Arci že jí bylo již 46, ženichowi pak teprw asi 23 let: nicméně zdá se, že z manželství toho ještě očekáváno dědicůw, a že swatba považována i z té příčiny za prospěšnou, poněwadž Marketa chovála w rukau swých privilegie domu Rakauského, kterýmiž pojišťowala se dědičná poslaupnost i ženským potomkům, kdyby mužských více nebylo. Kdy a od koho návrh k tomu podán byl, nedá se již určití, ale jisté jest, že Marketa nikoli newzdalowala se nowého swazku manželského w té míře, jako některým kronikářům se zdálo.²³⁸⁾ Zasnaubení se stalo dne 11 února, oddawky pak konaly se w Haimburku w Rakausích dne 8 dubna 1252; slawnostem o to u veliké nádheře wedeným přítomni byli Filip kníže Korutanský, wolený Salcburský arcibiskup, biskupowé Frisinský, Řezenský, Pasowský a Olomucký, též přední šlech-

238) Papež již 15 April. 1247 podával jí k manželství hraběte Heřmana z Henneberka, pak 18 Febr. 1251 opět Florentia hraběte Hollandského: i jakž by tedy byla mohla nemíti ani pomyšlení na wdání se zase, jakož usiluje zvláště twrditi Hanthaler we swém Pernoldu? Wždyť bez muže nemohla se nikde nadíti panování w Rakausích; a nesluší také spustiti s mysli, kterak dlaho zdráhala se byla zawázati se slibem klášterským.

tici Rakauští, Morawští a někteří Štyrští. Tu odewzdala 1252 Marketa do rukau mladého chotě swého wšecky císařské zápisy, domu Rakauskému propůjčené, ježto čtení jsau slawně před celým shromážděním swatebným.²³⁹⁾ Jimi dostalo se Otakarowi, dle uznání všech přítomných, teprw auplné práwo také k zemi Štyrské, ačkoli on již od swého zwolení nazýwal se byl wéwodau netoliko Rakauským, ale i Štyrským. Dispense potřebné za příčinau přibuzenství obdrželi nowomanželé od papeže teprw o rok později.

Král Bela byl prwní, co chopil se zbraně. Hojné tlupy Uhrůw i Plawcůw čili Kumanůw jeho kázáním wpadli do Rakaus i do Morawy, a nemeškajíce se dobýwaním hradůw i měst, prowodili zhárství, wraždy a laupeže nad chudinau bezbrannau, i odwedli na tisíce mužůw, žen a dětí s sebau do zajetí. W Rakausích prodrali se až k Medlíku (Mölk), w jehožto kostele upálili prý až k 1500 lidí.²⁴⁰⁾ Otakar, tehdáž we Štyrsku za-

239) *Chron. Garstense* ap. Pertz, XI, 600. Nuptiis apud Heimburch solemniter celebratis — ipsa vidua (Margaretha) privilegia terrae marito suo exhibuit, et jus suum sibi tribuit solemniter, nullo penitus in contrarium allegante.

240) *Contin. Sancrucensis secunda* ap. Pertz, XI, 643 ad ann. 1252: Ungari vastaverunt Austriam usque Tulnam rapina et incendio, nullo resistente; infantes, mulieres et viros in captivitatem duxerunt, et innumerabiles occiderunt. Claustra incendiis et rapina vastaverunt; ecclesiam Medlich, quae est in foro, incenderunt, in qua referunt perisse mille quingentos homines. *Contin. Cosmae* p. 382, ap. Pertz, XI, 174: Eodem tempore multitudo Comanorum de finibus Ungariae prorumpens, multa millia christianorum in Moravia peremit, nulli penitus sexui parcens vel aetati. Inter quos multi clericorum perierunt. *Annal. Salisburg.* ap. Pertz, XI, 792: Rex Ungariae Austriam et Stiriam sibi volens vendicare, cum maximo exercitu Ungarorum et Gumanorum Austriam

1252 měšťnaný uwazowáním se w města, kteráž poddávala se mu samoděk až pod Hradec, dal se překwapiti, aniž postavil se k odporu, jak náleželo. Dříve zajisté nežli přispěti mohl, již drawci bezbožní ukryli se zase, i s kořistmi swými, w peleších, odkudž byli wyletěli.

1253 A léta následujícího 1253 zjewy takowé opakowaly se ještě u větší mře a děsnosti. Král Bela wstoupil w jednotu brannau s jedné strany s wéwodau Baworským, s druhé s Boleslawem Stydliwým wéwodau Krakowským, s Wladislawem Opolským a s králem Danielem Romanowičem Ruským, jehožto synu Romanowi dal byl owdowělau kněžnu Kedrutu za manželku.²⁴¹⁾ Naproti tomu Otakar neměl pomoci, leda od sestřence swého Filipa Salcburského arcibiskupa i od Albrechta wévody Brunswického; sám otec jeho král Wáclaw neujímal se ho w ničem, nejša opět w dobré vůli s ním,²⁴²⁾ a protož nemysle než na swau vlastní ochranu. Wšecky země

intravit; multas ibi caedes hominum exercens, praedas maximas hominum et pecorum abegit. Humani Moraviam intrantes, incendiis et rapinis eam plurimum vastaverunt, occidendo et captivando populum innumerablem. *Srown. Annales Mellic. l. c. p. 508. it. Zwetlenses ib. p. 655.*

241) *Contin. Sancrucensis* ap. Pertz, XI, 643: Ducissa de Medlich accepit maritum regem Rusciae in contumeliam amatae suae ducissae Austriae. Anno 1253 rex Rusciae relicta uxore rediit ad terram suam.

242) *Contin. Garstensis* ibid. p. 600: Rex Hungariae Bela Moraviam et Austriam bellis aggressus, omnes vires suas in pessima provocavit; nam totam virtutem malitiae suae ibi exercuit minus bene, pro eo quod sibi hoc contrarium exstitit, quia filius regis Boemiae in illis esset partibus regnaturus. Pater vero nullum auxilium filio tunc porrexit, sed propter quandam peractam inimicitiam inter se prius habitam, ejus injurias dissimulatione suopersedit.

Otakarowy, Morawa, Rakausy a Štyrsko, utrpěly tudíž 1253 náramně, když proti veliké síle spojencův Uherských nebylo lze postawiti do pole wojsko, kteréby se bylo mohlo měřiti bojem otewřeným. Autok stal se s pěti stran: Rusowé a Poláci wpadli do Opawska; k dobývání Olomauce wypraweni nejprw Plawci čili Kumani, a potom wytáhl král Bela sám; proti Widni wyrojil se zástup, kteréhož sílu někteří počítali až na 80 tisíc lidí branných; a do Štyrsko wrazil také proud wálečný, o jehožto však skutcích není wíce wědomo, nežli že opanowal brad a město Ptuj. Později ještě i Bawoři pokaušeli se o dobývání Rakaus hořejších, ale museli cauwati se škodau. Jaké Přemysl Otakar učinil příprawy k obraně, není nám známo, any nás jen o pohromách na Morawu příšlých došly zpráwy poněkud určitější; dle swědectwí listin zdržowal se w máji a čerwnu osobně we Štyrsku.

O tom, co toho léta w Opawsku se dalo, zprawuje nás sawuěký letopisec Ruský slowy dosti širokými w tento smysl: ²⁴³⁾ Král Uherský wdaw kněžnu Rakauskau za Romana, poslal k Danielowi Ruskému, a řka: stal si se

243) Letopisy Wolyńské, čili tak řečená „Ipatiewskaja Lětopis,“ wydaná we druhém dílu knihy „Polnoje sobranie russkych lětopisej, izdannoje po wysočajšemu powelěniju archeografičeskoju kommissieju,“ S. Peterburg, 1843 we 4, na str. 189 a 190. Podáváme wyprawowání to zkrácené. Páni čeští Ondřej a Beneš, kteří w něm se jmenují, byli oba z rodu Benešowicůw, předkové rodu panůw z Krawař; Beneš byl bratr starší pana Miloty z Dědic, o kterémž nám později širší řeč bude. Herbort z Fulšteina byl jeden z těch Němcůw, kteří přičiněním zwlášť Olomuckého biskupa Bruna osazeni byli w Opawsku. O příbězích těch mluví krátce také Dluhoš lib. VII, p. 733. Contin. Boguphali ap. Sommersberg, II, 67. Arcybyšew, powěstwowanie o Rossii, II, 20.

1253 mi swatem, pomoz mi na Čechy, i táhni proti nim na Opawu.“ Daniel sláwy chtiwý, — an před ním ještě žádný kníže Ruský byl newálčil až s Čechy, „ni chrabrý Swatoslaw, ni Wladimír swatý,“ — poradil se s Boleslawem Krakowským, jehožto neochotu manželka Kunka, dcera Belowa, teprw přemoci musela. I pojaw syna swého Lwa, od bratra pak Wasilka na pomoc tisícníka Jurja, spojil se s Boleslawem u Krakowa. Když pak přišli k řece Odře u města Kozlého, přijel Opolský kníže Wladislaw, syn Kazimírůw, a připojil se. Teprw na řece Psině zasednuto ku poradě, kudyby dále táhnouti bylo; a Wladislaw, ukládaje lest o Rusích, dal knížeti Lwowi a wojínům jeho vůdce zrádné, kterýmiž ale oni nedlauho woditi se dawše, obrátili se k horám lesním a pobrali plen weliký. Daniel s nemnohými Rusy zůstaw u Boleslawu, táhl s ním upřímo na Opawu. Když pak blížili se k městu, vytáhl proti nim Ondřej s Čechy, a swedw bitwu, swítězil i pobil a zjímals tolik Polákůw, že padl ně strach weliký, aniž co wíce chtěli podnikati proti Opawě. „Proč žasnete?“ tak prý domlauwal jim Daniel; „či snad newěděli ste, že s muži a ne s ženami činiti máte? Však wolíte wy raději umírati doma neslawně, nežli oslawiti se bojem, jděte, já zůstanu zde sám; kéžbych jen syna swého měl při sobě! jehožto ty Wladislawe zawedw, sám uwalils na sebe pokutu hodnau.“ I zůstali tedy Poláci; a však teprw po příchodu Lwa i Rusůw obehnána jest Opawa se všech stran, a co humen bylo w okolí, dáno w požeh napořád. Autok však na město nepodařil se, an Beneš sám s korauhwi w rukau postavil se před jedau z bran, a Daniel strádaw na oči, zmeškal dobu příhodnau ke wtrhnutí branau druhau. Takž postýskaw sobě a vychladiw se na wesnicích okolních, kteréžto popléněny, přilehl ke hradu

řečenému Násilé, na kterémž věděl býti jatých Polákůw 1253 i Rusůw hojně, a dobyw ho úmluwau, wztýčil na něm korauhew swau na znamení wítězství, posádku pak propustil na swobodu. Pak dowěděw se, že Beneš odebral se z Opawy do Hlubčic, táhl za ním: ale když Wladislaw Opolský předstihnuw jej, tak cele pohubil okolí, že nedostávalo se ani slámy ku podpálení ohrad městských, upustil i ode Hlubčic, a stroje se dále k Osoblaze, aneb proti Herbortowi, obdržel od tohoto i meč jeho, i pokorenění dobrowolné. Na to uwážíwše Daniel i Boleslaw, že popleněním země wůkol učinili dosti slibu swému, wrátili se do země swých zase.

Mezitím ale přihodily se u prostřed Morawy věci mnohem krutější. Kamkoli za onoho věku stihli Plawci čili Kumani, tehdáž ještě pohané, tam w zápětí jejich doléhaly všecky ohavnosti, bídy a hrůzy. Pročež když nájezdem nenadálým zaplawili větší částku země, wráždíce a ničíce čehokoli dosáhli, ubohým Morawanům zdálo se, že obnowili se dnowé Mongolští, zvláště an i nyní, jako přede dwanácti léty, strhl se dne 25 čerwna u Olomauce boj ukrutný, we kterémž ale padlo Morawanůw 25 Jun. na tisíce a jiných počet nesčislný utopili se, utíkajíce přede twáří nepřátel.²⁴⁴⁾ Potom přitáhnúw král Bela osobně s wojskem swým řádným, jal se dobýwati města Olomauce, kteréžto ale i tenkrát, nejwíce tuším zásluhau pana Zdislawu ze Šternberka,²⁴⁵⁾ obhájeno jest. Za to

244) *Contin. Cosmae* p. 384: Chomani erumpentes de Ungaria, seu alii latrunculi cum eisdem, VII kal. Julii multa millia Christianorum occiderunt in Moravia circa Olomucz, infinitique sunt submersi fugientes a facie eorum.

245) Srown. co Ant. Boček wedl o „wítězi nad Mongoly“ we knize „Wpád Mongolů do Morawy“ od A. W. Šembery wydané w Olomauci 1842, a naše proti tomu úwahy we spisu nahoře dotčeném „Der Mongolen Einfall

1253 jiných menších hradišť a twrzí hojně octlo se w moci krále uherského, i obráceno w popel a sutiny; lidí jatých weliké zástupy hnány do Uher, aby pomohli zalidniti zemi po Mongolech ještě na mnoze pustau; a neodpuštěno prý ani kostelům, ani oltářům a swátostem w nich chowaným.²⁴⁶⁾

Ačkoli Přemysl Otakar již w měsíci čerwenci byl zase w Morawě přítomen, nezdá se však, žeby sebral byl pole dostatečné k vypuzení nepřátel ze země. Spasení a mír přišly Morawanům tenkrát z Říma. Papež Innocentius IV již dávno patřil s žalostí na toto vraždění sebe knížat jemu oddaných, i napomínal často, aby m. Jul. učinili pokoj mezi sebau. Na počátku měsíce čerwence wyprawil konečně swého poenitentiára, br. Velaska z řeholy Minoritské, aby donutil je pokutami církewními ke složení zbraně. Ten tedy přišed do Morawy, způsobil to u Bely, že wrátil se i s wojskem do země své zase.²⁴⁷⁾ Přinesl také od papeže dispensaci pro Přemysla i Marketu, aby w manželství spolu setrwati mohli bez ohledu

im J. 1241“ na str. 398—402. Zdislaw ze Šternberka z listin teprw od r. 1253 jewí se co muž we vlasti své nad jiné znamenitější.

246) *Contin. Cosmae* l. c. Rex etiam Ungariae eodem tempore superveniens cum infinita multitudine suorum et aliarum nationum, multa damna intulit Moraviae, quosdam occidens gladio, quosdam captivans misit in exilium, nulli sexui vel aetati parcens, fere totam Moraviam rapinis et incendiis vastavit. Munitiones etiam plerasque, quas obtinere potuerunt, vastaverunt et incenderunt etc. Že Bela osobně přítomen byl u dobývání Olomauce, svědčí sám w jedné listině (ap. Fejér, IV, vol. 3 pag. 198) pravě: „cum de obsidione Olomucensis civitatis rediremus“ etc.

247) *Contin. Cosmae* l. c. Legatus D. Papae superveniens ad regem Ungariae, compescuit eum et ad propria redire coegit.

na blízké příbuzenství. Awšak oboje to dobrodiní pro- 1253
půjčeno jen pod výminkau, aby Přemysl zawázal se při-
sahau i zápisem, neuznáwati jiného kromě Wiléma za
Římského krále a nehleděti nežli k němu pomocí a
powinností swau.²⁴⁸⁾

Když tudíž Otakar dne 17 září w městě Kremži 17
w Rakausích, u přítomnosti biskupůw Frisinského, Řezen- Sept.
ského a Pasowského i jiných svědkůw, zawazowal se
slibem takovým poslowi papežowu: mezitím otec jeho
král Wáclaw, kterýž toho léta opět jako roku 1241 byl
weliké příprawy činil k ochraně Čech a Prahy proti
wpádu nepřátelskému, stížen jest nemocí těžkau w oblí-
bených lesích Křiwoklátských, a dne 22 září skonal tiše 22
běh žiwota i vlády swé we Dwoře Králowě za Beraunem. Sept.

Jen čtvero dítek panowníka tohoto wešlo potomstvu
we známost: synowé *Wladislaw* a *Přemysl Otakar*,
w dějinách prosluli, a dcery *Božena* (čili *Beatrix*) a
Aneška, wdané obě okolo r. 1244, prwní za Branibor-
ského markrabě Otu III, přímím Pobožného, druhá pak
za Jindřicha přímím Jasného, markrabě Mišenského.²⁴⁹⁾

Doložíme ještě o řeholách a klášterích za panowání
Wáclawowa nowě založených. Byliť to: 1) *Templáři* od
r. 1232, kteří o dwacet let později wystawili w Praze
kostel sw. Wawřince, nyní sw. Anny, na starém městě;
2) *Minorité* také od r. 1232, nejprwé w Praze, a brzy

248) Buily o to wydané w Assisi dne 1 a 5 i 6 Jul. 1253
tištěny jsau w Bočkowě diplomatáři, III, str. 167—170.

249) Pulkawa u Dobnera, III, 218. Ital. Reise str. 29. Lu-
žičtí spisowatelé kladau zasnaubení Boženino k r. 1234,
ale jistě mylně, an Wáclaw sám tehďáž nebyl ještě
starší 29 let. Co Zhořelské letopisy udávají k r. 1234
a 1240, jest chybné, aspoň co do času. Budišin a Zho-
řelec dostali se markrabím Braniborským teprw za kra-
lowání Přemysla Otakara II.

1253 potom i w Litoměřicích, Benešowě a Plzni; 3) *Klarisinky* od r. 1233, jakož nahoře již vyloženo jest; 4) špitálníci čili *křížowníci* u sw. Františka pod mostem Pražským od r. 1238, a něco dříve u sw. Petra na Poříčí; kříž červený obdrželi na znamení r. 1252. W Moravě poznamenati sluší zvláště: panenský klášter řádu Cisterckého w *Tišnowicích*, také Porta coeli zwaný, a založený ode králowny Konstancie r. 1232; pak w Brně panny řeholy Dominikánské w tak řečené *cele Mariánské*; a konečně mužský klášter Cisterciákůw we *Žďáře* na hranicích českých, založený r. 1251 od Bočka, předka pánůw z Kunstatu a z Poděbrad. Ostatně šířili se této doby také w Moravě Dominikáni, Minorité a Templáři.

ČLÁNEK TŘETÍ.

OBRAZ ŽIVOTA STÁTNÍHO A NÁRODNÍHO V ČECHÁCH I V MORAVĚ, ZA PŘEWAHY ŘÁDŮW SLOWANSKÝCH.

Hlavní ráz doby této. Rozsah státu a hranice české i morawské. Poměry mezi řísemi českau, německau a polskau. Nerozdílnost Čech a Morawy. Knížecí auděly a poslaupnost na trůnu. Powaha moci panowničí. Sněmy. Kmetowé zemští. Austawa hradowá. Přehled krajůw a žup w Čechách i w Morawě. Auřadowé w župách. Rozdíly pozemností a stawůw. Řádowné soudní. Zemské roboty. Regalie a důchody králowské. Řád wálečný. Poměry duchowní a církewní. Wěci školní, literatura. Umění a průmysl. Závěrečné úwahy.

We třech posledních knihách díla tohoto wyprawowali sme krátce a jadrně pauhé *příběhy* národa českomorawského za půlčtwrta století, od r. 895 do 1253, pokud pamět jejich zachowala se potomstwu. Příběhy ty mohau dle prawdy slušně nazýwati se dějinami národu *wnějšími*, zjewnými totiž a hlučnými, w nichžto zračilo se, s jakým prospěchem a koncem odoláwala síla národní buďto cizímu násilí, buď wýtržnostem nezřízených wášní domácích, a kterak nestejná osobní po-

- waha panowníkůw, co přirozených síly oné uprawowatelůw a vůdcůw, nestejně wywodila na jewo účinky. Chceme-li ale dokonaleji prorozuměti tomu, co se stalo, potřebí jest, abychom obrátili pozor swůj také k dějinám *wniterným*, ukrytým a nehlučným, ze kterýchž ale dějiny *wnější* jako z jádra swého pučily a rozvíjely se; musímeť oznámiti se s weškerým austrojm státním, skau-mati řády a zákony, kterými život národní se zprawowal, wážiti spůsoby a důklad vlády jak austřední tak i místní, zpytowati austawy a poměry práwní, měřiti stupně osvěty, rozvoj ducha i směry činnosti národní atd. Jen tím nabudau obrazy posud ličené prawého základu, a postawy běžně naznačené swé plnosti, swěta i barwy.

I ačkoli o wniterných takových poměrech národu našeho za doby této dostává se nám již pramenůw i bohatších i jistějších a zpráwnějších,⁵²⁰⁾ nežli za předešlé

250) Mezi zpráwné prameny nesmímeť arci počítati ani *Goldasta* (Melch. Goldasti Commentarii de regni Bohemiae iuribus ac privilegiis, Francof. 1627 in 4, ib. 1719 fol.), ani *Balbina* jemu odporujícího, (Miscellan. lib. III, Pragae 1681 fol. etc.) ani *Stránského* (M. Pauli Stransky Respublica Bojema, Lugdun. ex officina Elzevir, 1634, in 16, it. ibid. 1643 in 8 min. etc.) ani komentatora jeho *Cornovu* (Ign. Cornova, P. Stransky's Staat von Böhmen, Prag, 1792—1803, 7 dílů w 8), ni *Glafeye* (Adam Friedr. Glafey, pragmatische Geschichte der Krone Böhmen, Leipzig, 1729 in 4), ani *Ludewiga* (J. P. de Ludewig Dissertatio de jure suffragii regis Bohem. Halse, 1709 in 4 etc.), ani *Jordana* (J. Chr. Jordan Dissertatio de archipincernatu et connexionione regni Boh. cum imp. Germ. Pragae 1716 in 4), ani konečně *Voigta* (Adauct Voigt, über den Geist der böhmischen Gesetze in den verschiedenen Zeitaltern, eine Preisschrift. Dresden, 1788 in 4). Všichni ti mají tu podstatnou wadu do sebe, že 1) nerozoznawawše náležitě rozličných epoch, saudili o dobách starožitných dle spůsobůw nám teprw od wě-

přece nelze ani nyní ještě nestýskati sobě, že toho, co —
wíme, vždy ještě tuze málo jest naproti tomu, cobychom
vědět měli. Powšechný obraz wniterných poměrůw
některého národu mohlby co do jednotlivých výkresůw
býti pravý a dokonalý, a w celku přece daleko mįjeti
se s prawdau, kdyžby totiž poměry líčily se jako vše-
obecné a spolubytné, ježto we skutečnosti rozpadaly se
do krajin snad a epoch rozdílných. Takž ani my, jmauce
se skládati w jeden obraz všeliké poměry půlčtwtasto-
letí, neuwarujeme se owšem nebezpečí, omýliti se a
poblauditi upowšechněním nejednoho poměru, kterýž we
skutečnosti snad byl obmezen na čas a místo určité;
ačkoli s druhé strany také i to prawda jest, že středo-
věké proměny w ústawách státních a práwních řádech
wůbec nesluší měřiti měrau přewratnau věku našeho.

Jedna nicméně nachází se známka podstatná i vše-
obecná, kterau značí a dělí se doba dějin dosawad wy-
prawowaných ode všech následujících: jest to *ráz* jejich
pauze *slovanský*, řízení státní, poměry práwní a spů-
soby žiwota veřejného i domácího podobné těm, kteréž

ku Otakara II, ba Karla IV známých, a 2) že brali nau-
čení své z pramenůw nad míru kalných, jako ku př. z kro-
niky Hájkovy, Aventinovy, Dubraviowy a t. p. neznawše
staročeských prawých listin a kronik, leda na mále,
staroslovanských pak owšem nižádných. A přece staré
zákony, listiny i kroniky jiných národůw slovanských
podávají takowého swětla o ústawách práwních a saud-
ních i weškerém ústrojí státním starých Čech, že těmto
bez oněch již ani porozuměti nelze, jakož sme to do-
lítili zvláště r. 1837 „Srownáním zákonůw cara Ste-
fana Dušana srbského s nejstaršími řády zemskými
w Čechách“ w Časopisu česk. Museum, 1837, I, str.
68—110, kteréžto pro důležitost obsahu swého i zde
se opakuje, místy oprawené, co *Příloha* ku knize této
první. (A).

- nalezáme u všech jiných slowanských národůw z dáwnowěkosti tu více tu méně auplně zachowané. Takowé jsau w podrobnosti ku př. obyčej audělůw knížecích, nerozdílnost stawůw, rownost všech lidí před zákonem, čili nebytí ani wýsad ani kroměprawí w národu, přewaha ústawy hradowé neboli župní a spojené s ní těžké roboty zemské, zvláštní řády u wedení práwa před saudem atd. Jinými slowy dá se říci totéž; že w době této slowanské národ český ještě nebyl rozčlankowán w určité stawy dědičné s rozdílnými práwy politickými, že ještě nebylo w Čechách ani w Morawě zvláštního stawu městského, ačkoli již počínal se tvořiti, že rozdíl mezi zemany a nezemany, mezi šlechtau a nešlechtau byl na mnoze ještě neurčitý a nedědičný, že nikdo ještě nebyl wyjímán z područí saudůw a popraw krajských čili župních, až duchowenstwo teprw pod biskupem Ondřejem wýsad swých se domáhalo atd. Když tedy jmeme se wykládati slowanský tento ráz řízení zemského a poměrůw práwních, dle pramenůw hojnějších sice již, nežli za předešlé doby pohanské, a však wždy ještě welice nedostatečných, wolno nám bude přibíratí ku pomoci také swědectwí z pozdější doby, pokud na řády a spůsoby starší se wztahují a je objasňují, ano také utíkati se o swětlo ku pramenům jinoslowanským, když wěc zatmělá toho žádá i potřebuje.

Stát Český we dwanáctém a w prwní polowici třináctého století obsahowal netoliko nynější Čechy a Morawu, ale i několik pohraničných krajin více, od té doby odcizených. Nelze sice w podrobnosti wšude udati někdejší hranice jeho, protože i sauwěkých zpráv o nich se nedostává, i na mnohých místech také na sporu postaweny byly: wůbec ale může se říci, že tehdejší objem státu dopadal na starodáwné hranice biskupstwí Praž-

ského i Olomuckého.²⁵¹⁾ Na jihu země české podkrají — Witorazské (Weitra) w Rakausích náleželo na konci XII století ještě k Čechám.²⁵²⁾ Na západu naproti tomu město Sušice se svým okolím nacházelo se dlouhý čas, co manství české, w rukau hrabat od Luku, r. 1242 wymřelých.²⁵³⁾ Okolí Chebské zdá se že již w X století, při zakládání Pražského biskupství, od Čech odtrženo bylo, jakož sme o tom k r. 972 již připomenuli, a nad to tuším i částka někdejší župy Sedlecké, čili nynějšího Loketska, octnula se w XI a XII století w moci cizí.²⁵⁴⁾ Sewerní pomezí sahalo někdy mnohem dále, nežli nyní; na Labi zajisté netoliko Kamen královský (Königstein) ale i hrad Rateň, a dále celé Žitawsko počítaly se k Če-

- 251) Popis staré diecese Pražské podlé jejích archidiakonátůw, dekanátůw a far zachował se nám z prvních let Arnoštových z Pardubic (r. 1343—1350), a tištěn poprvé w Balbinových Miscellanea hist. Boh. lib. V pag. 1—38 podlé rukopisu z r. 1384 dosti nezprávně. We přílohách dole klademe jej we formě opravené.
- 252) Kníže Bedřich propůjčil r. 1185 Hadmarowi z Kunringu w léno „partem terrae nostrae, Austriae adjacentem, Withra videlicet etc. Wiz Adr. Rauch Script. rer. Austriac. II, 207. Erben regest. p. 174.
- 253) Srown. nahoře poznám. 78) k r. 1192, 107) k roku 1204 a 230) k r. 1250.
- 254) Srown. nahoře knihu III k r. 968—973 poznám. 246) a 247). Část Sedlecka čili Loketska zdá se že po Wladislawowi I skrze kněžny české dostala se markrabatům z Voburka, po nich pak císaři Fridrichowi I Barbarossowi. Proto základní listina Wyšehradská dí: Decimam marcam de tributo per totam Boemiam, *etiam Sedlcih* (Erb. 79); čímž se rozuměti dává, že ačkoli Sedlecko tehdaž (we XII století) wyňato bylo z moci české, počítáno přece vždy ještě k Čechám. A w Doksanské listině z r. 1226 (Erb. 326) praví se: Dux Fridericus — in Zedlecensi provincia ab imperatore Friderico domui Doxanensi — obtinuit Woycowic cum silva etc.

— chám w užším smyslu.²⁵⁵⁾ Hradové Donín, Budišín a Zhořelec s auzemími swými býwali sice, co manství říše Římské, také w moci panovníkůw českých od časůw Wratislawy krále prwního, ale k zemi české aneboli k biskupství Pražskému nebyli nikdy počítáni. Na východu Kladsko, co župa i co dekanat, náleželo ke Hradecku; a někdejší Holešicko, které později rozpadlo se we knížetství Krnowské, Hlubčické i Opawské, počítáno jest od jakžiwa k Morawě, aniž jakýmkoli právem ku Polsku aneb ke Slezsku potahováno býti mohlo.²⁵⁶⁾ Na jihu země Morawské zdá se, že potok Olšawa pokládán byl za hranici uherskau, řeka Dyje pak za rakauskau. Určitější některé data postavíme dole w popisu jednotlivých žup a dekanatůw; o jiných musí teprw ještě pilněji skau-
máno býti, nežli s důkladem saudití bude lze.

Zahraničné potahy této tak obmezené říše k moc-
nostem sausedním měly do sebe zvláštní powahu: zejména poměr k říši německé, čili jak se tehdaž říkalo, ke swaté Římské říši, a k Polsku.

Korunowáním Karla Velikého skrze papeže w Římě a obnowením západního císařství aspoň dle jména w potomcích jeho, obnowena byla idea starořímské světo-
vlády we způsobě nové a zvláštní. Za příčinou idey

255) Srown. listinu Fridricha markrabě Mišenského danau dne 7 Febr. 1289 a tištěnau w Abhandl. d. böhm. Gesellsch. d. Wissensch. 1787, B. str. 72. Dle popisu diecese Pražské nahoře dotčeného náležely k Čechám fary nyní saské: Kottawa (Gottleube), Rynarec (Reinhards), Strupín, Kamen (Lapis Regis, Königstein), Henricivilla (Lang-Hennersdorf), a dle starých Libri Confirmationum také Olešná (Oelsen), Markwartice (Markersbach), a Rosenthal. Krajina ta odcizena teprw we XV století; Zawidow (Sayda) již r. 1251, jakož tam řečeno.

256) Srown. dole výčet starých auřadůw krajských.

té měl celý obor zemský, uведен jsa do lůna církve — Kristowy, zprawován býti z Říma mečem duchovním i hmotným, čili slowem i skutkem. Duchovním mečem vládl papež, co posel pokoje a spasení ke všem národům; meč hmotný svěřen císaři, co hájiteli církve a pokořiteli všech, kdo nepřijímali neb neposlauchali slova spásy. Protož měla sice panowničí moc císařowa wztahowati se ke všem knížatům a národům na zemi, on ale sám měl podřízen býti papeži, tak jakož tělo má býti duchu poddáno.²⁵⁷⁾

Arciť že císařové zpauzeli se welice proti výmince takové, ačkoli zasazowali se s horliwým důkladem o vše, cokoli w idei té jim přízniwého bylo. Užíwali každé příležitě doby k osobowání sobě wrchpráví nade státy blízkými i dalekými, powodice je z titulu swého císařského; zvlášť pak Uhry, Polsko, Dánsko i jiných zemí více prikazowány co léna k říši Římské, kdykoli neměly w sobě dosti podstaty a sily, aby pretensem takowým odoláwati mohly.²⁵⁸⁾

Z dosawadního wyprawowání našeho jest na jewě, že Čechové a Morawané wolili raději umluwiti se s pře-

257) Wiz o tom K. F. Eichhorns deutsche Staats- und Rechtsgeschichte §. 231, 286, 289 a j. w.

258) Císařské wrchpráví, dle zdání kanceláře říšské, wztahowalo se ještě r. 1396 netoliko k zeměm německým a italským a k welikému dílu nynější Francie, ale i k Čechám, Uhersku, Dánsku, Šwedsku a Norwejsku. (Srown. Pelzels Lebensgesch. K. Wenceslaus, na str. 322, 323.) Jak daleko mnění o swětowládě císařské prowozowalo moc swau, spatřiti jest také we příkladu Lwa, krále Armenského, kterýžto roku 1197 poddaw se, kázanim císaře Jindřicha VI korunován byl na králowství od Kunrata Mohuckého arcibiskupa r. 1198. Téhož času také Amalarich král Cyprský přiznal se ku poslušenství císaře Římského. Wiz Schunk's Beiträge zur Mainzer Geschichte, II, 87 sl.

- mocným sausedem, nežli podnikati boje bez konce proti zwůli jeho. Tím oclli se co do říše Římské w poměru zvláštním a neobyčejném, kteréhožto právní výminky ani listinau pragmatikální wyčteny, ani wzorem neb příkladem jakýmkoli wyjasněny nebyly.²⁵⁹⁾ Uznání císařského wrchpráví mohlo samo w sobě nebýti nic více, nežli pauhý záwazek k účtě přednosti a vyššího důstojenství císařowa, beze wší skutečné podrobenosti; mohlo však také zawazowati ku powinnostem a službám určitým, wětším neb menším; ba mohlo konečně i uwoditi skutečnou poddanost a porobu. W takowé poměrůw právních neurčitosti není se čemu diwiti, že i mezi císaři a mezi panowníky českými měnily se spůsoby panství a poslušenství neb wěrnosti dle nestejného stupně moci státní a osobní energie mocnářůw, ano s jedné strany vždy více a více žádati, s druhé vždy méně a méně powolowati usilowáno. Takéf stáwalo se nejednou w domácích rozbrojích a půtkách o trůn, že knížata bledající pomoci brali na se záwazky osobní, ku kterýmž ani potomci jejich, ani země wůbec nepřiznali se nikdy.

Dle všeho, co nám z dějin známo jest, Čechy a Morawa nepřestaly nikdy a w žádné době býti státem zvláštním, samostatným a swézákonným i swéprávným;²⁶⁰⁾

259) Největší ještě podobnost naskytowala se w poměru někdy králůw Neapolských ke dworu papežowu. Ode knížat německých dělili se panowníci čeští podstatně již tau příčinau, že byli od jakžiwa w zemi swé panowníci „z boží milosti,“ (jak se říkalo), a nikoli (půwodně) auředníci od císaře ustanowení.

260) „Pour qu' un état soit entièrement libre et souverain, il faut qu' il se gouverne par lui-même, et qu' il ne reconnaisse d'autre législateur au dessus de lui que Dieu. Tout ce qui est compatible avec cette indépendance, l'est aussi avec la souveraineté; de sorte que les simples alliances inégales, tel que le lien de pro-

neb jakkoli často císařové od r. 1002 táhli se k nim co — k lénu říše Římské, nazývající knížata jejich vasally swými, přece právo mocnářské uvnitř země zůstávalo panovníkům českým vždy celé a nedotknuté. Císařové Římští neprowozovali nikdy jakékoli moci soudní v zemi české ani moravské, aniž požíwali v nich jakéhokoli regale; a když knížata i stawové naši ukládali sobě sami zákony na sněmích, když wypovídali války a umlauwali míry s mocnostmi okolními, a konečně když dělili mezi sebou krajiny a země swé, nehledali aniž potřebovali k tomu kdy jaké sankce od císaře.²⁶¹⁾

Od té doby, co pod králem Wratislawem stará poplatnost k říši přestala,²⁶²⁾ panovníci čeští měli násle-

tection, celui du tribut et du vassallage qu'un état aurait contracté avec quelque autre, ne l'empêche pas d'être parfaitement souverain et de figurer immédiatement sur le théâtre de l'Europe." *Martens*, Précis du droit des gens moderne, Gottingue, 1789, I, 21. 22.

- 261) Jináče tomu bylo v těch krajinách zahraničných, které čeští knížata drželi od říše v manství, ku př. v Budišinsku. Wladislaw I král daroval r. 1160 kostelu Mišenskému „villam Prezez in pago Budessin," a sice z vlastní moci, „jure regni nostri." Ale císař Fridrich I, jehožto péče o swé regalie známa byla, vyhlásil za neplatné toto dání na roku Altenburském (1165 Febr. 26), obnovil je jménem swým vlastním, dokládaje: „dilectus noster Wladislaus Boemorum rex praefatam villam, quam in beneficium a nobis habebat, — in manus nostras resignavit ea conditione, quod de manu nostra praedictae ecclesiae concederemus — imperiali auctoritate." (*Orig.* ve král. státním archivu v Drážďanech.) I poněwadž týž císař nenamítal podobných nesnází proti nadáním zádušním, která u wnitř zemí českých se dala, uznával tím sám plnost českého wrchpráwí v zemích půwodně českých. Exceptio firmat regulam.

- 262) Viz wyprawování naše k r. 1086, w knize III, na str. 341.

- dující povinnosti k císařům Římským, s obou stran uznané: 1) když uvažali se w panování země české i morawské, měli hledati u císařůw potvrzení důstojenství swého; ²⁶³⁾ 2) když sněm císařský rozepsán byl neda-leko-hranic českých, měli aučastniti se w něm buď osob-ně, buď aspoň skrze posly; při čemž ale osobowali sobě práwo, požárem plamenným oznamowati osobní přijezd swůj ke dworu císařowu; ²⁶⁴⁾ a konečně 3) kdykoli císař jel do Říma na korunování, dáti mu ku průvodu 300 oděncůw. Wýměnou za tyto povinnosti obdrželi záhy práwo, aučastniti se hlasem swým we wolení císa-řůw, pak auřad arcibiskupský w říši Římské, a příležitost, do wniterných záležitostí německého národu wkládati se dle libosti. ²⁶⁵⁾

263) Jakož nahoře 1126 wyprawowáno (kn. IV, str. 6) mluwili poslowé čeští ku králi Lotharowi: „Discreti-onem tuam scire convenit, quod electio ducis Bohe-miae, sicut ab antecessoribus nostris accepimus, num-quam in Imperatoris, semper autem in Bohemiae prin-cipum constitit arbitrio, in tua vero potestate electi-onis sola confirmatio.“ (*Chronicon Sazav. in Script. rer. Boh. I. 290, ap. Pertz, XI, 156.*) Po bitvě u Chlumce uznal i Lothar sám prawdu sady té.

264) Bohemiae rex vocatus ad curiam imperialem — in Nu-renberg — in suo introitu more suorum avorum olim principum ac regum Bohemiae fecit fieri ignem copio-sum in duobus locis, ut cunctis pateret adventus regis Bohemiae. Habent namque ab antiquo principes et reges Bohemiae, ut vocati ad curiam imperialem, in flamma et igne veniant. — Causa forte huiusmodi in-dulti fuit, ne princeps vel rex Bohemiae ex levi qua-cunque causa ad curiam summi principis vocaretur.“ (*Chronicon Benessii de Weitmil in Script. rer. Boh. II, 407, et Dobneri Monument. hist. IV, 53. 54. Srwn. nahoře wyprawování k r. 1046, str. 312. 313.*)

265) První panovník český, který účastnil se we wolení krále Římského, byl roku 1024 kníže Oldřich, otec Břetislawa I, (viz na swém místě), ačkoli již i před ním

Našli se arci spisowatelé, kteří dáwným panovníkům českým přičítati chtěli také powinnost, aučastniti se we wálečných wyprawách říše Římské wůbec: a však činili to beze všeho důwodu. Nikde zajisté nenachází se ani té nejmenší stopy, žeby císařowé byli měli práwo w Čechách nařizowati hotowost a wolati do pole; a starowěký zákon, dle kteréhož žádný Čech nebyl powinen bojowati kromě vlasti swé, neznal a netrpěl nikteré wýminky. Kdykoli tedy knížata čeští pomáhali císařům we wálkách jejich, býwala to pokaždé služba dobrowolná, ku kteréž lid náš bojechtiwý za mzdu pohřichu wždy až příliš rád se propůjčowal. Weliká ona podpora, kterau král Wratislaw poslaužil císaři Jindřichowi IV, přicházela jen od spojence a přítele; ²⁶⁶⁾ bezděčný poddaný bylby ji tím spíše odepřel, čím méně na něm wynucena býti mohla. Také kdyby král Wladislaw I byl z powinnosti táhnul před Milán Fridrichowi I ku pomoci, kmetowé a župani na sněmu českém bylby nemohli pokládati slib a záwazek o to učiněný raddám jeho za welezrádu. ²⁶⁷⁾ Powážíme-li, jak nerowné byly síly obau panovníkůw, a jak často se stává, že silnější měníwá žádost swau w rozkaz, nebudeme se diwiti, že i u slabších knížat českých na místě powolnosti wynucowáno někdy poslušenství: to ale přibázelo se jen za příčinau neurčitých ponětí o

Boleslaw II vkládal se byl w německé půtky o trůn. Roku 1273 chtěli knížata němečtí wylaučiti krále českého z počtu wolitelůw říšských, a z toho spisowatelé zákonníkůw pode jmény Sachsenspiegel a Schwabenspiegel známých, též kronikář Albrecht ze Stade, wzali sobě příčinu, namítati proti práwu krále českého wýminky wymyšlené, — jakož časem swým wyloží se místněji. Srwn. nahoře při wyprawowání r. 1126 na str. 11, poznam 10.

266) Cosmas Prag. lib. II ad ann. 1092 pag. 190, 191.

267) Viz nahoře wyprawowání naše k r. 1158 na str. 48. 49.

- práwu obapólném, aneb následkem poměrůw pauze osobních mezi panowníky.²⁶⁸⁾ Země česká nepřiznala se nikdy kupowinnosti nadřečené;²⁶⁹⁾ a na okamžitém nadužívání moci zakládati právo nebývalo w obyčeji ani we středowěkosti.

Ode králůw Polských knížata čeští za to, že jim postaupili Wratislawě a jiných měst Slezských, vybírali od r. 1054 aurok 30 hřiwen zlata i 500 hřiwen stříbra.²⁷⁰⁾ Jak dlaho aurok ten placen byl, nelze ujistiti; ještě r. 1158 dal sobě král Wladislaw I. dáti 'wyswědčení o něm od císaře Fridricha I.²⁷¹⁾

Mezi *Čechami* a *Morawau*, jakožto sídly jednoho a téhož národu i částkami jednoho a téhož státu, nebylo w době této co do státního práwa ještě nižádného rozdílu znáti. Weliký kníže a král panowal oběma zemím stejným právem a stejnau mocí; w obau widěti bylo tutěž ústawu, totěž ústrojí vlády, tytéž zákony a obyčeje. Ba kromě rozdílu biskupstwí českého i morawského,

268) Takto píše Cosmas k r. 1108: Rex Henricus — compatri suo Zwatoplik *praecepit*, ut paratus sit secum in expeditionem contra saevitiam Ungarorum etc. — a k r. 1123: Dux Wladislaus et Otto, sicut *praeccperat* eis Imperator, — coadunato exercitu etc. — Naproti tomu prodlužitelé Kosmasowi prawí k r. 1136: Imperator Lotherius Romam iturus *auxilium* a Sobezlao duce *petiit*. Ille imperatoriae *petitioni annuens* etc. — a zase k r. 1139: Conradus rex — ducem nostrum Sobezlaum *expetivit*, ut cum suis praedicto bello interesset etc. — Z toho widěti, že státní theorie práwní nedá se wšude zakládati na pauhém způsobu wyprawowání u kronikářůw kterýchkoli.

269) Šífe o tom jedná se in Boh. Balbini Miscellan. histor. lib. III, p. 2 sq. 264.

270) Cosmas Prag. pag. 127, 198, 210, 214. Srwn. nahoře r. 1054, na str. 314.

271) Wiz nahoře r. 1158, na str. 48, pozn. 45.

který r. 1062 bezpochyby dle prastarého podání uveden byl, neznáme ještě před r. 1197 ani zvláštního politického swazku, ježtoby Morawu co zvláštní celek byl od Čech odděloval; nebylo zajisté kromě dworánůw velikého knížete neb krále, a auřadůw krajských po jednotlivých župách, ještě nižádného stupně vlády, kterýžby byl tvořil větší celky zemí neb krajůw; a na sněmwalné wolání Čechowé i Morawané vždy pospolu bez rozdílu. Morawský dwůr a zvláštní auřadowé dworští w Morawě nejewí se dříve, nežli od r. 1197, kdežto celá země Morawská w jedno markrabství spojena i co zvláštní celek zřizena byla.²⁷²⁾

Za příčinau opatření a výživy mladších audůw panujícího rodu Přemyslowcůw musely ještě i po uvedení Břetislawowa zákona o poslaupnosti rozdělowány býti *knížecí auděly*, zvláště w zemi Morawské: to však dalo se již bez ujmy jednoty státní a wrchmocí panowníkowa. W tom ohledu byli Čechowé šťastnější, nežli jiní národové slowanští, zvláště Poláci a Rusowé, u kterýchž hojnost potomkůw Piastowých a Rurikowých, drobiwší moc panowničí dědičně a nekonečně, rušila jednotu státní a ochromowala síly národní wnitř i zewnitř. U nás knížatům Žateckým, Plzenským, Hradeckým, Čáslawským, Chrudimským a Wratslawským w Čechách, Olomuckým, Brněnským, Znojenským, Břeclawským a Jemnickým w Morawě, nepropůjčowáno nežli paubé požíwání regalíí w audělech jejich, aniž jim wolno bylo, nakládati se statky swými dle vlastní wůle a libosti.²⁷³⁾ Že newládli

272) Srwn. Ant. Bočka Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníkůw zemských w markrabství Morawském, w Brně, 1850 fol.

273) „Principes Moraviae nihil possunt conferre perpetualiter alicui monasterio vel militi vel alii, nisi interveniat

- auděly swými dědičně, ale jen pokud jimi od welikých knížat podělowání byli, o tom poučuje nás celá řada dějin XII století; ²⁷⁴⁾ ačkoli nedá se zapíráti, že panovníci rádi ponechávali potomkům (ku př. Znojenským) auděly otcůw jejich, kdykoli widěli, že z toho nepowstávalo pro stát nebezpečí žádné.

• Poslaupnost na trůnu českém wisela ode *starostwí* we knížecím rodu Přemyslowcůw, dokud neuwedeno dědičné práwo prworozencůw r. 1216. W obecném životě starostowé rodinní ustanowování byli dobruu woli a přiznáním všech audůw rodiny; a jakkoli walný byl obyčej, woliwati jen osoby starší a následowně maudřejší za starosty, nicméně přihodiwalo se také, že za příčinau patrné ducha wýtečnosti powýšení byli tytýž i mladší na důstojenstwí starostské. Neurčitost tuto a nejistotu chtěl bezpochyby Břetislaw I vymeziti zákonem swým r. 1054 wynešeným, aby opráwněný nástupce a nápadník trůnu znám byl pokaždě již napřed, a strany sporné i půtky domácí o wolení jeho aby ani powstáwati nemohly. Nejstarší wěkem potomek rodu Přemyslowa měl pokaždě býwati starostau i rodinným i zemským pospolu; jeho měli poslauchati a jemu poddání býti jak ostatní knížata Přemyslowci všichni, tak i weškeren národ wůbec. Protož staré ono wolení knížat a králůw, dle zákonů tohoto, nemělo býwati nic jiného, než weřejné slawné

ejus consensus et confirmationis auctoritas, qui summus est in regno Boemiae, et illius terrae tenet principatum — prawí se w základní listině kláštera Welehradského r. 1202. (Orig. w cís. tajném archivu we Widni; tišt. u Bočka, II, 12, 13. Erben regist. p. 211.)

- 274) Proto ani netřeba pozastawowati se nad tím, co na odpor wynesl Ant. Boček we swém Codex diplom. Mor. I, 129 z pramene ještě nadto nejistého a podezřelého.

přiznání se k nejstaršímu knížeti z rodu Přemyslowa co panovníku, nastolení jeho na staroslavném stolci knížecím, a veřejně daný slib a závazek ku poslušenství jeho. Ale již sme vyložili w dějinách zvláště XII století, kterak zákon onen, winau předewším knížat samých, záhy počal tratiti moc a platnost swau, a kterak swobodné národu wolení, dle příkladu obecného práwa rodinného, wykonávalo se čím dále tím bauřliwěji. Prwní znamení, že přitom také jakýsi způsob wolební kapitulace uwoditi se chtěl, pozorowali sme zvláště při wolení Wladislawa prwního krále.

O způsobu a dosahu *moci panovníci* w Čechách došly nás z doby této zpráwy nejisté, nesauhlasné, ba sobě odporující: ale odpory takowé zmizejí, kdykoli powážíme idej, na které ona w obecném domnění se zakládala. Idea ta byla již dotčené starostwí²⁷⁵⁾ wůbec. Co každému rodu neb domu byl jeho starosta neboli wládyka, to byl panující kníže weškerému národu; obau moc a práwo powažowáno za podobné, ba za stejné. Oba tedy provozowali wládu téměř neobmezenau, kdykoli wládli dobře; t. j. kdykoli hledíce pauze k obecnému dobrému, býwali maudří a šťastní u wolení prostředkůw swých; oba nebýwali s nic a tratiwali moc a práwo, jakmile řadau skutkůw zjewných dokázali nespůsobilost swau ke wládě. Toto přenášení čili přewod auzkých poměrůw rodinných na prostranný žiwot národní a státní byla hlawní wada i nejpatrnější známka politické nedospělosti u všech starých národůw slowanských. Neb jakkoli prawě jsau samy w sobě sady ty, že dobrému wládci nemá překáženo býti, a nedobrý že má postaupiti místa swého lepšimu a způsobilejšimu: wšak upotřebení

275) Wiz o něm širší wýklad náš nahoře we knize druhé, na str. 189 až do 195.

- prawd tak powšechných a neurčitých we wěcných poměrech státních otvíralo s jedné strany brány despotismu, s druhé zaswěcowało takorů práwo k odboji. O té otázce, která byla dobrá vláda, která nedobrá? snáze býwalo dorozuměti sobě w rodině, nežli w národu a státu. A protož prwowěké dějiny všech národůw slowanských oplýwají bauřemi z neswornosti, rozbroyi a wáčkami domácími; a jakkoli pořidku wyskytowali se u nich podmanitelé, jakkoli obecné i přirozené býwaly mezi nimi swoboda i rovnost před zákonem, nicméně nadužíwáním moci wládní tolik strojíwalo se zádaw a neřestí w lidu, že dělalo se tytýž pochybno, nebylali snad poroba stawem národu řádným a obecným.²⁷⁶⁾

276) Ličení práwa panowničího, které Kosmas wložil do úst kněžně Libuši (p. 14), jest sice w celku jen básnický út看 satyrického jeho rozmaru: není však pochyby, že mu slauží za základ také skutečná data z wěku Kosmasowa. „Si nescitis, quae sint jura ducis, tentabo vobis ea verbis dicere paucis. Imprimis facile est ducem ponere, sed difficile est, positum deponere. Nam qui modo est sub vestra potestate, utrum eum constitutatis ducem, an non: postquam vero constitutus fuerit, vos et omnia vestra erunt ejus in potestate. Hujus in conspectu vestra febricitabunt genua, et muta sicco palato adhaerebit lingua. Ad cujus vocem prae nimio pavoro vix respondebitis: ita domine, ita domine. Cum ipse solo suo nutu, sine vestro praejudicio, hunc damnabit et hunc obtruncabit, istum in carcerem mitti, illum praecipiet in patibulo suspendi. Vos ipsos et ex vobis quos sibi libet, alios servos, alios rusticos, alios tributarios, alios exactores, alios tortores, alios praecones, alios coquos seu pectores aut molendinarios faciet. Constituet etiam sibi tribunos, centuriones, villicos, cultores vinearum simul et agrorum, messorum segetum, fabros armorum, sutores pellium diversarum et coriorum; filios vestros et filias in obsequiis suis ponet, de bubus etiam et equis sive equabus seu pecoribus vestris optima quaeque ad suum placitum tollet.

Míra tedy moci panowničí we starých Čechách ustanowowala se osobní powahau panowníkowau, tu wíce tu méně činnau a ráznau. Nikdo tuším neuměl užiti toho lépe ku prospěchu swému, nežli Boleslaw I, ježž wůbec nazýwali Ukruťným. On potlačiw násilím rody starých knížat a lechůw téměř wšecky, učinil z nich poddané sobě zemany; po župách sadił auředníky toliko dle vlastní wůle, uwodil a nařizowal roboty zemské w míře předtím neznámé; ²⁷⁷⁾ a nezmýlíme se tuším, přidáme-li, že také obce, čili statkové obecní, skrze něho nejprwé proměnění byli we statky státní čili w regalie. Potomkové jeho snažili se arci, podržeti co nejwíce možná moci od něho panowníkowi osobené: wždy ale nemohli zniknauti, aby nebyli wázáni, při zákonodárstwi k wůli národa wůbec, a při moci wykonáwací ku pomoci kmetůw zemských. ²⁷⁸⁾

Omnia vestra, quae sunt potiora, in villis, in campis, in agris, in pratis, in vineis auferet et in usus suos rediget.“ S tím srownati sluší, co týž spisowatel prawí we předmluwě ku knize třetí (p. 196) o pota-
kačích: *homines neophyti atque itaci, qui ad vocem ducis nil aliud tam promptum in ore habent, quam „ita domine,“ alius „ita est domine,“ tertius „ita fac domine.“ At non ita olim fuit etc.*

277) O spůsobu, kterak je uwodil, a kterak přemáhal odpory, („neque scimus, neque volumus facere, quod praecipis, neque enim patres nostri tale quid antea fecere,“) wyprawuje se u Kosmasa na str. 42 a 43. Wíce o regaliích a robotách zemských najde se dole.

278) O moci a působení kmetůw (*comites, primates, satrapae*) poučují nás následující místa, u Kosmasa: p. 57 *S. Adalbertus multa conquestus de arrogantia et intolerabili potentia comitum*; 58 *tunc temporis dux non erat suae potestatis, sed comitum*; 89 *hos in omnibus negotiis tibi consiliarios habeas, his urbes et populum ad regendum committas*; per hos enim *Bohemiae regnum stat et stetit atque stabit in aeternum*; 210 *in ipso festo, consentientibus omnibus comitibus Bohemiae, factus est*

— Zákonodárství všecko a jiné znamenitější potřeby života státního vůbec řízeny bývaly na *wicích* čili *sněmích* veřejných; zejména wolení panujících knížat a biskupůw, a soud nad welezádci, uwodí se od starodáwna co předmětové sněmowních jednání. We sněmowání aučastnili se všichni zemané welicí i malí a spolu vyšší duchowenstwo z Čech i z Morawy bez rozdílu. Obyčejně sněmowáno pod širým nebem, na náměstích neb náhradích i nawsích, protože počet sněmowníkůw zrůstal někdy až na několikero tisíc osob. Pravdě jest podobno, že již této doby činil se rozdíl mezi sněmy *obecnými* i *zápovědnými*: obecní sněmowé odbýwali se spolu co dnowé soudní w určité doby na určitých místech, aniž potřebí bylo swoláwati k nim národ; zápovědnými pak nazýwali se sněmowé mimořádní, které rozpisowal panowník ke dni a místu, jak se jemu kdy potřebné aneb whodné býti zdálo. Není také pochyby, že po jednotlivých župách čili krajích odbýwaly se w určité doby, několikráte do roka, wíce čili sjezdové obecní za příčinou soudůw veřejných. O způsobu hlasowání na sněmích nezachowala se z doby této nižádná určitější zpráva. Že řízení sněmůw, zvláště zápovědných, a wynášení nálezůw na nich příslušely předewším panowníkowi; rozumí se tuším samo sebou.²⁷⁹⁾

Boleslaus ensifer avunculi sui etc. U mnicha Sázawského: p. 92 dux cum satraparum suorum consilio; 99 in placito ducis satrapumque ejus. Listina od 11 Mart. 1031: dux Brecizlaus — coram plurimis terrae nostrae nobilibus decrevi; od r. 993: placuit etiam, et coram nobilibus terrae firmiter decrevi etc.

279) W zákonech *Kunratových* stojí tato slowa na počátku: Noverit tam praesens aetas, quam ejus sequens posteritas, quod nós (Conradus), habito diligenti tractatu cum fidelibus nostris suppanis, Boemis pariter et Moravis,

Co do způsobů vlády zemské, čili ústrojí úředního w zemi vůbec, známost naše za příčinou chudosti zpráv nám z doby této dochovaných jest na mnoze temna i nejista. Austředních auřadův politických, wzta-hujících se k celé zemi české i morawské, nebylo tuším jiných, nežli dwanáctero *kmetův zemských*, o kterýchž jen tolik víme, že z dáwnowěkosti nepamětné udrželi se w činnosti až do XV století: ale určitějších dat o působení jejich za doby slowanské nedostává se. Kromě nejvyšších těchto důstojníkův zemských newíme o jiných, nežli o auřednicích dworských a župních čili kraj-ských. W čele weškerého dvořanstwa stával za wěku Kosmasowa ještě *župan nádworný* (comes palatinus, der Pfalzgraf), t. j. tentýž nejvyšší auředník, který pod tímto jménem udržel se w Uhřích až do naší paměti.²⁸⁰⁾

volentes ab omnibus perpetuo inviolabiliter observari, jura statuimus in hunc modum etc. Kosmas di na str. 129: Omnes Boemiae gentis *magni et parvi, communi consilio et voluntate pari* eligunt sibi in ducem etc. Tentýž na str. 142: Dux convocat *populum et procures* in coetum, et fratribus suis a dextris et sinistris assistentibus, clericis vero et comitibus per longum gyrum consistentibus, et post eos cunctis militibus astantibus etc. *Contin. Cosmae* na str. 298: Dux Sobieslaus congregavit *nobiles et ignobiles* in palatium Wissegradense, etiam Pragenses canonicos, atque nos ibidem fuimus; fuit multitudo magna virorum in concilio illo *pene tria millia*. Listina¹ od r. 1189 di: Multi abbates, (nobiles et) milites tam de Moravia quam de Boemia, qui conveniant in Sazka ad audienda statuta ducis Ottonis etc. (Dux Otto jest zde tolik co Kunrat Ota, tudíž tentýž Kunrat, od kteréhož pocházeli zákonové pod tím jménem známi; a protož mohloby býti, že zákonové ti r. 1189 w Sazské wynešení jsau.)

- 280) O Kojatowi, synu Wšeborowu, prawi Kosmas r. 1061: tunc temporis primus erat in palatio ducis (p. 139,) a k r. 1067 nazývá jej wřstawně „Palatinus Comes“

- Wedle něho stál knížecí *wladař* (*villicus*) ²⁸¹⁾, kterýž bezpochyby vládl statky knížecími vůbec; pak ještě připomínají se knížecí komorníci, lowčí, střepně, podkonštatd. We dvanáctém století, a zejména za panování Soběslawa I dwůr panovníkův českých wzal na se ústrojí německé, a od té doby nalezáme úředníky dworské w tomto pořádku: nejvyšší *komorník*, *sudi dworský*, *kancléř*, *maršalek*, *truksas*, *podčeši*, *podkoní* a *lowčí*, z nichž každý měl menší auředníky sobě podřízené. W područí jejich bývaly všecky krajiny české i morawské nerozdílně, kterékoli nebyly knížatům za auděly rozdány; a ke službě jejich náleželo, kromě pauhého dworení, také požíwání všech regalíí w zemi k ruce panovníkowě. W jakém proto poměru stáli k auředníkům župním čili krajským, nedá se již nyní ustanowiti. Později vyskytují se w písemných památkách také dworané markrabat morawských a králownini, stejných titulůw a w témže pořádku, ba také na dworech netoliko knížat audělných, nýbrž i předních několika šlechticůw českých i morawských. ²⁸²⁾

(p. 143). Uhři nazýwali důstojníka toho až podnes jménem slowanským (nádor ispány t. j. nádworní župan), kdežto Čechové sami je zapomenuwše, počali již dávno německého comes palatinus Rheni jmenowati falckrabím, Pfalzgraf. —

281) Takový *wladař* (*villicus*) byl ku př. Zdirad, známý krále Wratislawůw milec, o jehož smrti wyprawowali sme k r. 1090.

282) We spisu „Přehled současný nejvyšších důstojníkůw a auředníkůw zemských i dworských we králowstwi Českém od nejstarších časůw až do nynějška,“ (w Praze, 1832 we fol., podali sme první pokus toho způsobu, dle kteréhož později také Ant. Bočka: „Přehled knížat a markrabat i jiných nejw. důstojníkůw zemských w markr. Morawském“ (w Brně 1850, fol.) ustrojen

Nejdůležitější moc a působení v celém ústrojí státním za doby slowanské prýštilo se bez odporu z *austawy župní* čili *hradové* (Župen- neb Castellanei-Verfassung). Co župy znamenaly a k čemu sloužily původně, vyložili sme již nahoře ve knize druhé.²⁸³⁾ Od té doby, co pokřesťaněním národu hradové přestali býti přední sídla modloslužby, konala se v nich vždy ještě vláda válečná, komorní a soudní. Stará města, leževší větším dílem na způsob *ostrohůw* na rovní, v době této za příčinou pokročilého umění válečného newšecka zdála se býti dosti bezpečná; pročť počato záhy zakládati hrady pevnější na vysokých a strmých skalách, a mnozí auřadowé, zvláště váleční, opustiwše města, stěhowali se na takové hrady nové, takže napotom dvojí býwala hlavní místa v některých župách, od sebe často dosti vzdálená, *hrad* totiž a *město*; město prostrannější a lidem snadno přístupné pro vedení věcí soudních, hrad méně přístupný pro chování zbraně a komorních požitkůw panovníkových. Na hradě sídlil župan čili kastellan s bojovníky, a komorník s auředníky swými; v městě vládl cůdař čili sudí aneb poprawce s lidmi k auřadu jeho příslušnými.²⁸⁴⁾

byl. Nyní we přílohách ku knize této (dole) pokusili sme se o důkladnější té věci wyšetření aspoň pro léta 1160—1253.

283) Srwn. tamže str. 202—204, 210—211, 216—217.

284) Ačkoli *Majestas Carolina*, (wydaná od nás latině i česky w Archivu českém, III, str. 65—180), psána byla w plném již supadku hradové *austawy* w Čechách, nicméně líčí se w ní (w rubr. VII, str. 85—86, pod nápisem „Qualiter necessaria sint castra et civitates,“) ještě starý způsob věcí: Cum in omnibus regni nostri provinciis et earum qualibet singillatim necessarium sit civitates munitas haberi, in quibus czudarii sive iudices fidelibus nostris debitam possint administrare justitiam,

- Podrobné však líčení celého ústrojí vlády neboli administrace politické i soudní w Čechách a w Morawě za doby této má veliké do sebe nesnáze, ani tuším za úsilím zpytatelůw sebe snažnějším bude moci podařiti se kdy úplně. Rozkrajení zajisté, čili rozdělení země na kraje, bývalo w ohledu politickém a wálečném, církewním a soudním někdy sice stejné, někdy ale také rozdílné; a ne všechny změny, které wykonány tytýž ku př. w ohledu wálečném, následowaly také w církewním ohledu a naopak. O všech pak těch věcech zachovalo se nám příliš málo zpráv, a to ještě kusých, nahodilých a nejasných. Jen o církewním rozdělení země české máme z první polowice XIV století spis dostatečný;²⁸⁵⁾ o Morawě i toho se nedostává. Poněwadž ale bedlivější skauzení poučilo nás, že we popisu tom diecese Pražské zachowaly se rozdílly země sahající do věkůw prastarých, a že některá jeho data mají platnost také pro časy před Kosmasem nepamětné, naskytující světlá slovům spisowatele toho, kdekoli dotýká se rozkrajení země:²⁸⁶⁾ byloť nám rozdílly starých archidiako-

et ad quas obtinendae justitiae possit haberi respectus: castra vero fore necessaria quis abnuit? Nam ipsorum purgravi sive villici, praeter custodiarum solertiam, quam ipsis castris tenebuntur diligenter apponere, et praeter collectionem fructuum et reddituum villicationum ipsarum, quos regali mensae praesentare tenentur, etiam ad executionem omnium sententiarum, quae per iudices ipsorum provinciis latae fuerint, cum debita sollicitudinis efficacia laborabunt etc.

285) Jest to popis diecese Pražské, o kterémž již nahoře w pozn. 251 dotčeno. Celý obsah jeho podán bude we přehledu jednotlivých žup a auředníkůw jejich we přílohách.

286) Kdekoli Kosmas užívá názvu „*provincia*“, tam rozuměti se musí ne župa neboli dekanat, ale větší aukrají neb

nařůw a dekanatůw kostela Pražského tím ochotněji uwítati — za někdejší politické hranice, čím větší nalezali sme shodu mezi nimi a mezi zprávami z listin i z kronik nás došlými. ²⁸⁷⁾ To samé opakowalo se někdy také w jiných zemích, že rozděléní církewní dopadalo půwodem swým na hranice zemí a krajůw politické, a když později tyto všelijak měniti se počaly, ono udrželo se nepohnuté skrze mnohá století.

archidiakonát; co my dekanatem neb župau nazýváme, to u něho sluje tu „*regio*“, tu „*castellum*“ neb „*pagus*“. Tak praví o Žatecku (p. 23): *illa distinguitur provincia quinque regionibus locorum per compendia*, — a pak ličí patero žup archidiakonatu Žateckého, mezi nimž (p. 24) „*quarta, quae et sylvana dicitur, sita est infra terminos fluminis Mzie*“, — patrně ukazuje na dekanat Teplský, w okolí Teplé, Stříbra i Tachowa. Hrad Wlastislaw (p. 25) „*in confinio duarum provinciarum Belina et Lutomerici*“ ležel skutečně mezi Bilínkem a Litoměřickem, ana župa Třeбенická náležela k Litoměřickému archidiakonatu. Když mluwé o mohyle Kasině (p. 10) dí, že leží „*super ripam fluminis Mzie, juxta viam, qua itur in partes provinciae Bechin per montem qui dicitur Osseca*“, nemá se mysliti na dekanat Bechynský, ale na Bozensko, kteréžto sahajíc na lewém břehu Wltawy až ku Knínu a k Dobříši, počítáno k archidiakonatu Bechynskému atd. Roku 1115 dal Władisław I Soběslawowi „*civitatem Gradecz et totam circa adjacentem cum quatuor castellis provinciam*“ (p. 254), což na čtyry župy ke Hradecku náležející wykládati sluší. Jen Kladsko sluje u Kosmasa také jednau provincia (p. 198), podruhé castellum (54) a castrum (253). Zbečno jest pagus (p. 9, 11).

287) Viz o tom naše „Pomůcky ku poznání staročeského práwa i řádu soudního“ w Časopisu česk. Museum na r. 1835, zvláště str. 406 sl. a 443 sl. Důležité jsau zejména shody provincie Bechynské a Žatecké s archidiakonaty téhož jména; nesnáze na str. 444 a 445 wyčtené mizejí wykladem nahoře postaveným.

— Měly tedy jak Čechy, tak i Morawa, za doby nepamětné w politickém ohledu dvojí rozdělení, jedno we větši *aukrají*, *saukrají*, provincie čili archidiakonaty, druhé w menší kraje neb *župy* čili dekanaty, tak že obyčejně několikero žup čili dekanatůw dělalo spolu jedno *aukrají*. Větši takowá aukrají, shodná s pozdějšími archidiakonaty, byla w Čechách *Pražsko*, *Bechyňsko*, *Kaučimsko*, *Hradecko*, *Boleslawsko*, *Litoměřicko*, *Bělínsko*, *Žatecko*, *Horšowsko* a *Plzensko*; w Morawě pak *Olomucko*, *Brněnsko*, *Znojemsko*, *Břeclawsko*, *Přerowsko* a *Holešicko*. Není pochyby, že rozdíl tylo zakládaly se někdy na skutečnosti, na základu dějinném, kterýž ale záhy octnul se w nepaměti u národu; bylať to tuším půwodně knížetstwi zvláštní, kteráž teprw pod Boleslawem I wzala konec swůj. Nejstarší aspoň dějepisec náš Kosmas mluwí netoliko o zemi Lučanůw čili o Žatecku, ale i o Bechyňsku na ten způsob, jakoby země ty od Čech w užším smyslu někdy rozdílné byly; ²⁸⁸⁾ o bojích také swatého Wáclawa s knížaty Kaučimskými wyprawují aspoň staré legendy; a sám téhož knížete bratr, wrah i nástupce, Boleslaw Ukrutný, panowal s počátku tuším w Boleslawsku co aukrají a netoliko w župě Boleslawské. A však w době nám historicky známé, a zvláště we XII i XIII století, rozdílowé ti již neměli wšude praktické důležitosti do sebe, protože skutečná wláda konala se již ne po větších aukrajích (archidiakonatech), ale aspoň s větší částky po menších župách

288) *Bellum inter Bohemos et Luczanos, qui nunc vocitantur Satcenses* (p. 23—30); Zlaunik — *habuit sui principatus hos terminos: ad occidentalem plagam contra Bohemiam rivulum Surina et castrum, quod est situm in monte Osseca juxta flumen Mzie* (p. 54, we srow-nání se str. 10).

neboli krajích a popravách (dekanatech), ačkoli župané hlavních žup mívali ještě přednost jakousi před jinými, a snad i právo dohledu a kontroly.²⁸⁹⁾

Návodem starého popisu diecese Pražské pokusíme se nyní vyložití krátce někdejší rozkrajení zemské vědět i menší, odložice podrobnější jeho dolíčení k jinému místu.²⁹⁰⁾

1) K aukraji *Pražskému* počítáno někdy, kromě města Prahy, dewatero žup čili dekanatův: 1) župa *Pražská* se hradem (čili někdejší dekanat *Ořechowský*), na lewém poříčí Wltawském, prostírající se na jih až ke wsi Slapům, na západ k Sw. Iwanu, Železné a Unhošť, na sewer jen po Buštěwes a Roztoky. 2) Župa *Wyšehradská* se hradem (čili dekanat *Říčanský*), na prawém poříčí Wltawském, sahající na jihu až k Sázawě za Jilowým, na východu jen pod Mnichowice a Škworec, na seweru jen po Dubeč. 3) *Benešowska*, na jihu župy Wyšehradské; náležela k ní místa Kostelec a Poříčí na Sázawě, Benešow, Bystřice, Olbramowice, Martinice, Janowice, Maršowice, Žiwhošť a co mezi nimi leží. 4) *Tetínsko*, čili dekanat Podbrdský, sahalo od řeky Wltawy až po horu Třemešnou (dělavší někdy wůbec rozhraní mezi aukraji Pražským, Bechynským a Plzenským), a odtud až po řeku Mži. Kastellan sídlil někdy na hradu Tetíně; soudowé pak konali se tuším w městě Berauně. 5) *Rokytensko*, později *Rakownicko* (u Kosmasa pagus *Zbečno*), táhlo se nejvíce

289) Roku 1237 markrabě Přemysl všem suředníkům aukrají Znojemského, a zejména purkrabím na Bítowě, Wrnowě, Jemnici, Mohelně a Hrádku dával rozkazy své skrze kastellana čili purkrabí Znojemského, a žádal také, aby přísahali mu wěrnost w ruce jeho. Boček, II, 331. Erben regesta p. 424. 425.

290) Viz o tom dole Přílohu zvláštní (D) ku knize této.

- na levém poříčí Mže ode Zbečna k západu až za Kralowice, Potworow a Jesenici, na seweru pak až k horám děliším ještě nedávno Rakownicko od Žatecka. Kde ležely *Rokytny*, hlavní někdy město župy této, newí se; později kastellán sídlil na hradě Křiwoklátě, saudowé pak býwali w Rakowníce. 6) *Dřewicko* neboli *Slansko*, leželo mezi Pražskem a řekau Ohří, dotýkajíc se Žatecka u Ročowa, Řípska nedaleko Zlonic. Hrad Dřewiř chawal w sobě kastellany toho kraje w XI i XII století; stál u wsi Kozojed, kde podnes kaple sw. Wáclawa připomíná jeho místo. Saudowé dáli se wo Slaném. 7) *Řípsko* prostíralo se na levém břehu Wltawy a Labe od Rostok a Lewého Hradce až pod Raudnici; na západu stýkalo se s Dřewickem mezi Skurami a Zlonicemi. Hlavní w něm místo byla tuším Budyně. 8) *Chlumínsko*, nejmenší všech dekanatůw, táhlo se na prawém břehu Wltawy od Libně u Prahy až k Mělníku, a odtud lewým Polabím nahoru až za Lobkowice. O politických jeho auřadech naprosto nic se newí: tuším že vláda, nad ním, jakož i nad jinými několika župami téhož sukraj, vycházela se hradu Pražského neb Wyšehradského. 9) *Brandýsko*, w poměrech swých předešlému dekanatu podobné, prostíralo se od Proseka i Hlaupětína u Prahy až k Labi, a tam od Kostelce nahoru až pod Přerow. Hranice tedy Pražského archidiakonatu, a tudíž Kosmasowých půwodních Čech w nejužším smyslu, byly, na seweru: s jedné strany Labe, ode wtoku Ohře u Litoměric nahoru až pod Přerow; s druhé strany řeka Ohře od ústí swého až nad Slawětín; jižné hranice táhly se od Wltawy u Žiwhoště jihowýchodně až k Martinicům, jihozápadně až k hoře Třemešné; na západu pohraničná místa byla Zbiroh, Kralowice a Jesenice, na východu Leštino, Poříčí na Sázawě, Tehow a Mochow.

II) *Bechynsko* bylo aukrají a archidiakonát nejrozhlednější ve starých Čechách, ačkoli k němu jen sedmero žup a dekanátův se počítalo; celá jižní částka země slula Bechynskem, počnauč od ústí potoka Mastníka do Wltawy až ku pomezí Baworskému, Rakauskému a Morawskému. Sewerní župy toho aukrají byly: 10) *Bozensko* na lewém a 11) *Wltawsko* na prawém břehu Wltawy. Bozensko táhlo se od Borotic nahoru až za Radomyšl; w něm ležely Příbram, Milín, Březnice, Blatná, Lnáře atd. Nelze wyskaumatí, kdeby někdejší hlawní jeho místo, Bozany neb Bozeny, hledati se mělo; přední hrad té župy byl we XII století tuším Kamýk na Wltawě. Podobná nejistota panuje také o Wltawsku, kteréž od Wltawy k východu sahalo až za Wožici; na jihu činil Zwikow její hranice, kterýžto hrad ale teprw za krále Wáclawa I proslul, a možná že teprw tehdaž tam i auřadowé přewedení jsau. 12) *Prachensko* staré, župa i dekanat, mělo proti Klatowsku ty samé hranice, jako ještě nedáwno; hlawní jeho hrad Pracheň stál nedaleko Horažďowic; k východu nesahalo než až po Strakonice. 13) *Wolyňsko* a *Netolicko* jewí se co jeden dekanat, ale někdy co dvě župy od sebe rozdílné; jindy zdá se zas, jakoby Netolická župa byla i Wolyňskou pojímala do sebe. Jisté jest, že auřadowé býwali na Netolících; o Wolyňských se newí. 14) *Daudlebsko* bylo nejjižnější kraj země české, sahauší ode dnešních Budějowic až na hranice. Kastellan i auřadowé ostatní měli sídlo swé na Daudlebech (něm. Teindles), někdy hradu, nyní wesnici na řece Malši postawené. 15) Župa *Bechynská* i dekanat téhož jména prostíraly se we středu celého aukrají. Auřadowé z Bechyně záhy přestěhowali se do Písku. 16) Župa *Chýnowská* táhla se od Těchobuze na

— jih až za Treboň; Pacow a Počátky byla krajní její místa na východu proti Řečicku.

III) Staré *Kaučimsko*, co aukrají a archidiakonát obsahující w sobě župy a dekanaty Kaučimskau, Kolnau, Čáslawskau, Brodskau, Řečickau a Štěpanowskau, vztahovalo se od břehůw Labských u Přerowa i Poděbrad až na hranice Morawské. Z toho widěti, že knížata Zličti neboli Kaučimští, o kterýchž u Dalemíla několikráte řeč jest, mohli míwati bojowné podstaty dosti. 17) Župa *Kaučimská* sahala od řeky Labe až k Sázawě; krajní její místa na západu byla Přerow, Auwal, Mnichowice, Pyšely; na východu proti Kolínsku Ratěnice, Bečwary, a proti Čáslawsku Dobřeň, Košice. Auřadowé všickni býwali spojeni w Kaučimi. 18) *Kolínská* župa táhla se mezi Labem a Cidlinau až pod Chlumec, a odtud zase k Labi u Kladrub; na lewém břehu Wltawy krajní její místa byly Záboří, Pečky, Ratiboř, Chotěnice. O auřadech však župy této nic se newí, jakož pak i záhy rozdělena býwši mezi Kaučimsko a Čáslawsko, přestala býti dekanátem zvláštním. 19) *Štěpanowsko*, co dekanát, táhlo se od řeky Sázawy mezi Poříčím a Lstěním k jiho-východu až za Ledeč; jiná jeho krajní místa byla na seweru Zbraslawice, na jihu Čechtice, Načerac a Nemstupow. O auřadech župy této není památky. 20) Totéž platí o dekanatu *Řečickém*, jenž tuším také *Želíwskem* slul, a ležel mezi Štěpanowskem, Brodskem, Morawau i Chýnowskem. 21) *Brodský* dekanát počínal také na pomezí Morawském a táhl se až za Habry a za Radoňow. Náležely k němu, kromě Brodu Německého, Polná, Wojmín, Přibislaw, Chotěboř a jiná místa. 22) *Čáslawsko* hraničilo na jihu s Brodskem, na západu se Štěpanowskem a Kaučimskem, na seweru s Kolínkem, na východu se Chrudimskem. Auřadowé býwali w Čáslawi.

IV) *Hradecko*, oo aukrají a archidiakonát, obsahujíc — celé východní Čechy, předčilo, jestli ne rozlehlost, aspoň počtem žup a dekanátů k němu náležitých. Západní jeho hranice táhly se na seweru od hor Krkonošův poříčím Jizery až k Semilům, odtud ke Troskám, ke hradu Staré, k řece Cidlině u Žehauně a Žiželci a k Labi u Kladruhu, vše wylaučně; dále krajní jeho místa byla Přelaučí, hrad Oheb, Hlinské a Swratka na pomezí Morawském. Župy a dekanaty jeho byly: 23) *Chrudimsko* sahawší ode Labe u Přelaučí, Pardubic a Sezemic na jih až za Kamenici trhowau. Sídlo auřadůw býwalo we Chrudimi. 24) *Wratislawsko* neboli *Mýtsko* táhlo se tříslem aukým a neprawidelným od Holic a Ředic až na pomezí Morawské u Swratky. Kastellanowé mřwali sídlo swé na hradu Wratslawi neb Wratislawi, slawném pohromau Wršowcůw; saudowé konali se w městě Mýtě Wysokém. 25) Župa *Litomyšlská* rozdělena tuším později teprw na dwa dekanaty, *Polichý* totiž a *Lanskrounský*; aspoň jméno poslední samo swědčí o pozdějším jeho původu, když totiž krajiny tyto zlidněny jsau německými osadami. Župa Litomyšlská táhla se pomezím Morawským od Jablonného a Bysterce na seweru až k Bystřému na jihu. Znamenitější jeho místa, kromě Litomyše, kdež auřadowé býwali, jmenowala se Polěka, Hrutow někdy u Trstěnice a Ústí nad Orlicí, kterémuž Němci přezdělili Wilhelmswerd (nyní Wildenschwert). 26) *Kosteletsko*, župa i dekanát, prostřiralo se poříčím obojí Orlice od Týniště až do Mladkowa. O auřadech w něm nemáme známosti. 27) Župa *Dobrušská* dotýkala se s jedné strany Kladska, s druhé Hradecka, i sahala od Solnice až ke Skalám na seweru. Auřadowé její býwali w Opočně. Ode dnešního Kladska náležely k ní také Lewín a Čermná. 28) *Kladsko* počítáno wždy mezi

- přední župy a kastellani jeho mezi nejznamenitější auředníky země české. 29) Dekanat *Braunbowski* zasahoval někdy do nynějšího Slezska, tak jakož i 30) dekanat *Dworský*, ale v politickém ohledu málo jest o krajích těchto známo. 31) *Hradecko*, co župa i dekanat, táhlo se od Labe až za Miletín, a od Nechanic až za Mezíříčí. Auřadowé we Hradci nad Labem vynikali nad jiné v okolí. 32) *Jičínsko* počínalo u Kopidlna i sahalo až k horám Krkonošům, a na šíř táhlo se ode Trosk až blíž k Hostinnému. 33) *Bydžowsko* náleželo ku počtu menších žup i dekanatůw, a auřadowé jeho, jakož i Jičínští, za starodáwna welmi málo se připomínají.

V) *Boleslawsko*, také jedno z větších aukrají a archidiakonátůw, zahrnowalo do sebe osmero žup a dekanatůw, zejména Hawraňsko, Boleslawsko, Kamenecko, Mělnicko, Hradištsko, Turnowsko, Jablonsko a Žitawsko, a od Labe, ježto počnauč od Libice a Poděbrad stano-wilo jeho hranice na jihu až pod Štětí, táhlo se k seweru až na hřeben Jizerní a do Lužice až po dnešní Herrnhut. 34) *Hawraňsko* nazýwalo se od Hawraně, hradu a města ležewšího někdy mezi Nimburkem a Dymokurami asi u prostřed; slulo později také někdy *Poděbradskem*, když auřadowé po zkáze Hawraně přewedeni byli do Poděbrad. Na seweru sahalo až za Libaň, na západu až k austí Jizery do Labe. 35) *Boleslawsko* co župa i dekanat bylo malé, nesahawši na východ než až po hrad Starau, na jih až po wes Mladau, na sewer jen až za hrad Zwířetice. Auřadowé býwali we Mladé Boleslawi. 36) *Kamenecko*, někdy také *Bělškem* nazýwané, táhlo se od Kuřichwodůw a Dokes přes Bezdězí až k Labi u Brandýsa. Saudové konali se w Bělé; kastellani sídlili někdy tuším také na hradu Bezdězi. Newíme, kdeby někdejší jeho hlawní město Kameneč hledati se mělo. 37) *Měln-*

nisko mezi Labem a Kameneckem počínalo u Kostelce nad Labem i sahalo na sever až za Dubau, na západ až pod Štětí. Auřadowé býwali w Mělníku. 38) *Hradištsko* mělo jméno své od Hradiště Mnichowého, kteréž někdy také Rybitwím nazýváno bylo, a prostíralo se na obau březích Jizery hranicemi velmi nepravidelnými. O auřadech nic se newí. 39) *Turnowsko* nad Hradištskem také s obau stran Jizery až k horám se táhlo. Auřadowé jeho také upadli w nepamět. 40) O nic lépe známo není *Jablonsko*, jeden z nejmenších dekanatůw, ležewší mezi Hradištskem, Kameneckem, Děčinskem a Žitawskem. Náležely k němu, kromě Jablonného, také Zá-kupy, Mimoň, hrad Děwín, Osečná atd. 41) *Žitawsko* za starodáwna nepočítáno k Lužici, ale k Čechám, a slulo také *Záhwozdí* (Zagost). Hranice jeho popisují se w listině od krále Wáclawa I dne 7 máje 1244 dané jmény téměř naskrze ještě slowanskými, a protož již dávno zapome-nutými. Prawdě se podobá, že Žitawa, co město slo-wanské, bylo mnohem starší, nežli w listinách dosawad zachovaných se jewí, a že župané krajiny celé sídlili w něm; pozdější město způsobem německým založeno teprw asi r. 1262. K Žitawsku náleželo také okolí Krásné Lípy.

VI) *Litoměřicko* co archidiakonát počítalo jen tři dekanaty, ale co provincie váženo vždy mezi nejzna-menitějšími. 42) *Děčinsko*, později *Lipsko*, na prawém Polabí zabíhalo až k Jestřebí a ke Cwikowu a na severu až za Chřibskau. Auřadowé teprw na konci XIII století přestěhowali se z Děčna do Lipého. 43) *Litoměřicko* co župa také se táhlo nejvíce na prawém Polabí nad Děčinskem až za Hořku; hranice jeho na východu byly u Bližwedl, na západu za Labem u Stebna. Netřeba tuším dokládati, že auřadowé vždy býwali w Litoměřicích. 44) *Třebe-*

- *níčko* sahalo mezi Labem a Ohří až za Chodšow, za Kozly a pod horu Milešowskou. O zvláštních auřadech župy Třebenické nic se newí.

VII) *Běliško* neb *Bilinsko* bylo mezi aukrajími jedno z nejmenších a záleželo jen ze dwau žup i dekanatů.

45) Župa *Ústská* sahala na lowém Polabí ode wsi Bořislawě až za Kámen královský we dnešních Sasích. Kastelanové její sídlili na témž hradě Kameni, sandové konali se w městě Austi nad Labem. K župě té náležely také wes Stadice, rodiště Přemyslowe; za Labem pak wsi Swádow a Waltřow a snad i hrad Střehow. 46) Za starodáwna proslulá župa *Bilinská* později, když Bilina od krále Wáclawa I darována Ojřowu ze Fridoberka dědičně a auřadové museli stěhowati se do Mostu, nazýwala se krajem *Mostským* (provincia Pontensis). Hranice její, proti Austsku, běžely mezi Teplicí a Krupkou, proti aukrají Žateckému mezi Rwenicemi a Jirkowem.

VIII) O *Žatecku*, co aukrají neb archidiakonatu, máme sice starý popis Kosmasůw, ale na mnoze nesrozumitelný, když nedotýkaje hlavní řeky Ohře, připomíná jen potoky, a to jmény téměř naskrze zapomenutými. Nicméně, jakkoli mnoho změnilo se od wěku Kosmasowa w rozhraní žup podrobném, nelze přece pochybowati, že rozlehlost aukrají toho popisuje se dosti wěrně w následujících jeho pěti dekanatech. 47) *Žatecko*, co župa i dekanat w užším smyslu, táhlo se s obau stran Ohře od Wršowic nahoru až za Strannau, a od Buškowic i Nečemic k seweru až za Hawraň. Že auřadové neopustili nikdy sídla swého w Žatči, rozumí se tuším samo sebou. 48) *Kadaňsko* prostíralo se nad Žateckem také s obau stran Ohře až pod Welichow; náležely k němu na seweru Přisečnice a Boleboř, na východu Jirkow, Chomautow, Udlice a Březno, na jihu Mařow a Žďár.

Auřadowé býwali w Kadani; ještě r. 1312 řeč jest o nich w listinách (officium suppa Cadanensis). 49) *Sedlecko*, později *Loketsko*, nazýwalo se od nynější wsi *Sedlice* u Karlowých War, dříve nežli hrad *Loket* (na počátku XIII století) wystawen byl, kamž potom auřadowé se přestěhowali. *Sedlecko* táhlo se poříčím *Ohře* s obau stran od *Welichowa* nahoru až na hranice *Cheb-ské*; k němu počítány na seweru *Ostrow*, *Hroznětín* a *Tatrwice*, na východu *Welichow*, *Radešow*, *Swatobor*, na jihu *Bečow* a *Wranow*. 50) *Žlutický* dekanat dotýkal *Sedlecka* na západu, na východu *Rakownicka*; na seweru náležely k němu *Stebno*, *Waleč*, *Daupow* a *Zakšow*, na jihu *Křečow*, *Nečtiny*, *Kamennáhora*, *Komárov*. O auřadech župy té nic není vědomo. 51) *Stříbrsko*, čili dekanat *Tepelský*, leželo na hranicích zemských mezi *Sedleckem* a *Horšowskem*; krajní jeho místa na východu proti *Plzensku* byla *Kladruby*, *Stříbro*, *Trpisty*, *Číhaná* i *Lechow*; na seweru proti *Žluticku* a *Sedlecku* *Taušim*, *Autwina*, *Ostročin* a *Mnichow*. *Saudowé* konali se we *Stříbře*; *kastellan* však zdá se že sídlil na hradě *Přimdě*, ačkoli popis církevní počítá hrad ten k *Horšowsku*.

IX) 52) *Domažlicko* neboli *Horšowsko* bylo ze všech archidiakonátů ten nejmenší, ano činilo spolu také jediný dekanat, mezi *Stříbrskem*, *Plzenskem* a *Klatowskem*, a táhlo se ode hranic zemských až po klášter *Chotěšow*; na seweru *Stráž*, na jihu *Kdyně* počítány k němu, hlavní však jeho hrad a město byly *Domažlice* (půw. *Tuhošf*, staroněm. *Taugst*, nyní *Taus*), kdež i auřadowé se chowali. Dle některých zpráv zdáloby se, jako by *Domažlicko* počítáno bylo někdy k aukraji *Plzenskému*.

X) *Plzensko*, co provincie i archidiakonát, záleželo ze tří žup a dekanátů. 53) Dekanat *Rokycanský* hraničil s *Tetinskem* u *Zhiroha*, s *Rakownichem* u *Zwikowce*

— a Kozojed, se Žlutickým u Plas, s Plzenskem u Dýšiny a Štáhlav, s Klatowskem u Blowic, s Bozenskem u hory Třemešné. Auřadowé w něm naprosto nepřipomínají se. 54) *Plzensko* co župa i dekanat nebylo veliké, ano sahalo k seweru jen až za hrad Bělau, k jihu za Dobřany a Nebilow, k západu za Lěšťany a Wlkýš. Auřadowé však Plzenští požíwali po Pražských největší moci a vážnosti w zemi. 55) Konečně *Klatowsko* dotýkalo se hranic zemských mezi Horšowskem a Prachenskem; a poněwadž o auřadech Klatowských we starých listinách také se mlčí, lze se domýšleti, že všechny tři župy neb dekanaty tohoto archidiakonatu bývaly w područí auředníkůw Plzenských vůbec.

Bedlivý čtenář pozorowal již bezpochyby z výřtu našeho, jak nesnadné, nejisté a odważné jest úplně schematisowání w rozkrajení země české, a jak hojně potkávají nás při tom neshody a pochybnosti. A však nesnázi takových přibude ještě, budemeli chtíti doskauhati se starého rozdělení země *Morawské*. Není pochyby, že i tam panowaly podobné poměry, jako někdy w Čechách, a že tudíž bylo dvojí rozdělení krajůw, jedno větších aukrají a archidiakonátůw, druhé menších žup a dekanátůw; latinské listiny nazýwaly provinciemi jedny i druhé bez rozdílu. A když s jedné strany tato neurčitost, spojená s častým obwodůw a sídel jejich hlavních měněním, činí takové skauování pracnější, s druhé strany dotčené nesnáze množí se ještě i nedostatkem podobného popisu diecese Olomucké, jakový nám o Pražské zachován byl. Protož odřikajíce se napřed weškeré w tom dokonalosti, musíme za wděk přijmouti, cokoli ze starých pramenůw aspoň s jakouž takouž jistotou sebrati a stanowiti se dalo.

Okolo polowice XIII století počítalo se w *Morawě*

wesměs šestero archidiakonátů: *Olomucký, Brněnský, — Znojenský, Břeclavský, Přerovský a Opavský*; a že nápodobně i větší politická aukraj se nazývala, o tom pochybowati nelze. Wedle těchto ale nacházely se také provincie menší, podobné župám a dekanatům českým, jako ku př. Jihlawsko, Jemnicko, Bítowsko atd. Počet a hranice těchto nedají se již vyskaumatí na jisto, ani ku kterému aukraji která z nich náležela. Jediné ze připomínání tu provincií, tu hradů a kastellanů na nich dá se uzavíratí, že tam bývala někdy sídla auřadů krajských.

1) Že *Olomuc* považována od jakžiwa za hlavní město země Moravské, že bývala sídlem nejen knížat, ale i biskupů, a tudíž všech wrchních auřadů a důstojenství jak státních tak i církewních, jest již na jewě z wyprawování našeho. Neměla však nikdy té auřediwé moci, jako Praha w Čechách, ano zvláště Brno a potom i Znojmo znáhaly se záhy proti ní u větší míře, nežli kterékoli město české proti Praze. Rozumí se, že *Olomucko* bylo jak aukrajím, tak i župau neboh krajem zvláštním. K aukraji však jeho náležely za starodáwna také župy následující: 1) *Úsobrno*, někdy hrad a město, nyní wes (něm. Hausbrunn) nad městem Jewíčkem ležící. K župě jeho počítány zejména Switawy, Morawská Třebowá, Letowice atd. I ačkoli auřadowé krajští opustili záhy *Úsobrno*, již za krále Wratislawu tuším způštěné, jméno však kraje *Úsobrnského* zachowało se i přes celé XIII století, ba o dekanatu *Úsobrnském* řeč jest ještě r. 1502. Kam se úřadowé jeho stěhowali, nelze udati s jistotau. 2) *Úsow* neb *Ausow* (něm. Aussee), hrad posawad známý, w jehožto područí byla nynější města Mohelnice i Uničow a okolí jejich. O kastellanech *Úsowských* řeč jest jen w XI století; o *Uničowských* již na

- počátku stol. XIII, kdežto i soudové tehdaž konali se. Dekanat pak Ausowský jmenován ještě r. 1350, když již hrad Úsow dávno byl prodán dědičně. 3) Dekanat *Šumberský* (něm. Schönberg) popisuje se také r. 1350, když téměř celý postaupen byl k biskupství Litomyšlskému, ale o auřadech krajských v okolí tomto, přestírajícím se od temene řeky Moravy až po ústí říčky Sázavy, newí se naprosto nic. 4) *We Prostějově*, město známém, zdá se že také bývali úřadowé od starodávna; paměti však málo zbývá o nich.

II) O *Brně a Brněnsku* wyprawováno již v dějinách, že tu bylo podlé Olomauce nejznamenitější město, knížetství a aukrají v Moravě; auřadowé jeho nepřestali nikdy vynikati nad jiné v zemi. Ale na otázku, we které dekanaty a župy archidiakonát i aukrají Brněnské rozděleny byly, nelze dáti dostatečné odpovědi. Jen dle podobnosti domýšlíme se, že bývali někdy úřadowé 1) *we Wiškowě*, 2) *w Tišňowě*, 3) *na Tasowě* a 4) *we Přibislawicích*; o kastellanech však 5) *na Wewerfě* a 6) *na Prawlowě* máme určitou známost. Bývali také kastellani na *Pustíměři* w XI století: ale když později hrad ten octnul se w moci biskupůw Olomuckých, auřadowé zdá se že potom aspoň do polowice XIII století sídlili *we Wiškowě*; o dekanatu Wiškowském řeč jest r. 1341, i později ještě. Na *Tišňowě* byl kastellan aspoň r. 1250, a o „dekanatu kraje Tišnowského“ mluwilo se ještě r. 1519 a 1566. O *Tasowě* newíme více, nežli že byl hrad starý, a již od polowice XIII století w držení saukromém: ale dekanat *Tasowský* jmenuje se ještě r. 1345. Kraj *Přibislawský* připomíná se r. 1231 a sudí w něm roku 1235; snad že s ním spojen býwal dekanat *Třebický*. Hrad *Wewerf* (něm. Eichhorn) a kastellanové jeho mřwali skrze celé XIII století *walibě*

jméno. Hrad a město Prawlow (něm. Pralitz) mělo w XI století větší znamenitost, nežli we XIII, w jehožto polowici již bylo welice zašlo.

III) *Znojenské* aukrají bylo sice třetí co do moci a důležitosti, ale způsob a rozkrajení jeho jsau o něco lépe známy, nežli u ostatních. Župy jeho byly 1) *Jihlawská*, 2) *Budějowská*, 3) *Jemnická*, 4) *Bitowská*, 5) *Wranowská*, 6) *Znojenská*, 7) *Rokyteňská*, později do *Mohelna* přewedená, a 8) *Hradecká*. Nebyla to pauhá náhoda, že hradové Jemnice, Bitow, Wranow, Znojmo a Hrádek postaweni byli téměř na samých hraničních země Morawské; měliť brániti wpádům nepřátelským z Rakaus a slaužiti domácím za autočiště. Na *Jihlawě* byli kastellanové již r. 1174 a 1214, tedy dávno před zwleběním města skrze horněctwí. Kraj *Budějowio* (Morawských) připomíná se r. 1231 mezi těmi, kteří s Břecislawskem zapsáni byli u wěně králowně Konstancii. O *Jemnici* známo jest, že slaužila některý čas za zvláštní auděl knížecí. Purkrabí Jemničtí připomínají se skrze celé XIII století, ačkoli město přestaweno bylo r. 1227 na způsob měst německých; župa Jemnická ještě we XIV století dosahowala hranic českých. *Bitow* (něm. Vötteau) co hrad byl za přičinau swé pevnosti na slovo brán; proto auředníci Bitowští požíwali také nemalé wáznosti. O kraji Bitowském řeč býwá od XI až do konce XIII století, kdežto hrad Bitow od krále Wáclawa II zapsán panům z Lichtenburka tuším dědičně; dekanat pak Bitowský připomíná se ještě r. 1390. O hradě *Wranowě* (něm. Frain) nemluví se w listinách dříve nežli we XIII století; možná tedy že postawen teprw za krále Otakara I. Také o jiných auřednících na něm, kromě kastellana, nebýwá zminky; protož zdá se, že moc auřadu Znojenského prostírala se také po Wranowsku. O *Znojmě* a

— auřadech jeho netřeba se zde šřití; nepřestali nikdy vládnouti celým okolím. Hrad *Rokytn*, hlava župy zvláštní, stál na potoku Rokytné pod Krumlowem tam, kde posawad wes téhož jména (něm. Rothigel) se nachází. Hrad ten dobyt r. 1146 a tuším obořen, počemž auřadowé přešli do *Mohelna*, známého dosawad městečka nad řekau Jihlawau. Kastellan na Mohelně r. 1237 přisahal země pána wěrnost do rukau kastellana Znojemskeho. Ohledem na bývalé tam župní auřady psali se držitelé toho místa w polowici XIV století ještě „comites de Mohelna.“ Na *Hrádku* (něm. Erdberg) nad Dyjí býwali také auřadowé od konce XI do XIII století, ale pamět o nich jest welice chudá.

IV) *Břecislawsko* co archidiakonát a aukraj bylo wice změnám podroběno, nežli jiné kterékoli, a hranice jeho nelze stanowiti ani z domyslu. Jisté jest jen tolik, že město *Břecislaw* (něm. Lundenburg) bylo hlavau provincie i archidiakonatu od času Břetislawa I. až do wěku Otakara II; dále že k aukrají jeho náležely župy: 1) *Hodonínská*, 2) *Bzencská* i 3) *Kunowská*; konečně že když mezi r. 1261 a 1270 Břecislaw, bývalé někdy hlavní sídlo Korutanského knížete Oldřicha, dostalo se panu Wilémowi z Hustopeče tuším w dědictwí, auřadowé stěhowali se odtud do *Pracowa*, někdy hradu (nyní wsi Wracowa mezi Bzencem a Kyjowem), po čemž některý čas netoliko o politických auřadech, ale též i o archidiakonatu Pracowském řeči býwały. Nad to domýšlíme se, že i hrad *Podiwota*, z dějin známý, i hrad *Děwice* neb *Děwičky* (něm. Maidberg) w horách Palawských, i město někdy *Strachotín*, nyní wes (něm. Tracht) nedaleko Děwic ležící, náležely k jedné a též župě, jež mižto býwały hlavními místy w dobách rozdílných. O *Hodonínské* (něm. Goding), co sídle kastellanůw a hlavě župy,

zvláštní, máme zprávy od XI do počátku XIV století. — Bzenec (něm. Bisenz) sluje sice hlauwau kraje zvláštního již r. 1234, ale o auřadech we Bzenci není dříwe řeči, nežli s počátku XIV století, kdežto auředníci Pracowští tam se stěhowali. O městě Kunowicích, co sídlu župy, také málo se wí; wstoupilo ono tuším na místo staroslawného Welohradu; obywatelé jeho r. 1257, když stawěno nynější město Hradiště, tam přestěhowati se museli. Možná že *Brod* (Uherský) také byl někdy sídlem auřadůw krajských, ačkoli wýslovného swědectwí o tom nemáme. W XI a XII století také město *Spytihněw* (nyní wes pod Napajedly na řece Morawě ležící) bylo hlauwau kraje zvláštního, o kterémž newíme, počítánli také k aukraji Břecislawskému; ale sláwa města toho zašla již we XII století cele, aniž udati umíme, za jakau příčinau.

V) O *Přerowě*, co hlawním sídle auřadůw krajských a církewního archidiakonatu pospolu, častá býwá zmínka w listinách XI, XII a XIII století: ale o rozlehlosti *Přerowska* i o župách a dekanatech jemu někdy podřízených nelze stanowiti ničeho. Pochybné jest, co z pozdějších paměti o dekanatu *Kroměřížském* se prawí, an snad také spíše k Olomucku počítán byl. We *Brumowě* na hranicích Uherských býwali auřadowé we XIII století, a ti bezpochyby hleděli ku Přerowu co aukraji swému. We *Příboře* (něm. Freiberg) také zdá se že býwala někdy cúda; aspoň o tom domýšleti se jest z té příčiny, že páni tamější později nazýwali se „comites“ de Vriburch. Bylyli také w *Lipniku* a w *Jičíně* kdy auřady, newí se.

VI) Nejméně známé aukraji země Morawské za staródawna bylo *Holešické*, jehožto jméno již před polowicí XIII století proměnilo se w *Opawsko*. Roku 1229 biskupowé Olomucký a Wratislawský wedli před papežem Řehořem IX spor „super limitibus suarum diocesum

- de Goleسيسco;“ z čehož viděti, že již tehdáž Slezáci osobovali sobě částku Holešicka. Tím méně lze udati staré meze kraje toho, když žádná o nich určitá zpráva z doby té nezachovala se; ba i později ještě powstávaly nesnáze o hranice mezi Morawau a knížetstvím Opolským,²⁹¹⁾ až teprw pod Otakarem II urownány jsau smluwau nám neznámau. Hlavní sídlo krajských auřadůw bylo někdy w *Holasicích* neb *Holasowicích*, nyní wsi (něm. Kreuzendorf zwané), ležící na řece *Opawě* mezi městy *Opawau* a *Krnovem*; ale zmínka o auřednicích Holešických již ani w prwní polowici XIII století nečiní se nikde, a za to zmáhala se *Opawa* (něm. *Troppau*) zvláště od r. 1220 čím dále tím patrněji, tak že we druhé polowici téhož století již i o archidiakonatu *Opawském* řeč býwá, země pak celá, která *Holešickom* slula, od té doby *Opawskem* nazýwána jest. Na hradě ale *Hradci* u *Opawy* sídlili kastellanové již od XI století, kteří zdá se že měli také menší auředníky krajské pod sebou. Neméně jisté jest, že i města *Hlubčice* (něm. *Leobschütz*, nyní we Pruském Slezsku) a *Osoblaha* (něm. *Hotzenplotz*) počítána k *Holešicku* a měla někdy své auřady krajské, o kterýchž ale nezbywá světlejších pamětí. Knížetství *Krnowské* (něm. *Jägerndorf*) také náleželo k aukraji tomuto, ale pochybujeme, žeby w něm kdy župy bylo stáwalo.

Z výčtu tohoto krajůw, nerowných mezi sebou co do velikosti a důležitosti, jest se domýšleti, že i auřadowé w nich býwali, co do počtu a moci auředníkůw,

291) W listině ode dne 15 Jun. 1233 (Boček, II, 251,) praví se: „— quidquid cesserit in partem Poloniae, cum statuta fuerit meta inter Polonos et Moravos“ etc. S tím srowněj formuli tištěnsau w našem pojednání *Über Formelbücher*, I, (1842) na str. 300—301.

ne všickni sobě rowni, a že tudíž we předních auřadech — kromě Prahy a Olomauce, zejména ku př. we Znojemském w Morawě, Hradeckém a Plzenském w Čechách, počítáno wíce auředníkůw vyšších i nižších, a s moci rozsáhlejší, nežli w župách méně důležitých. Určitých však o tom zpráv nelze podati. We hlawních aspoň oněch župách provozowali moc auřední následující auředníci: 1) *župan* neb *kastellan*, co politický i wálečný náčelník okresu swého. W latinských starých listinách sluje obyčejně *comes* neb *praefectus* neb *castellanus*, a od posledních let krále Otakara I nejwíce jmenem německým *burgravius*.²⁹²⁾ W područí jeho nacházela se celá moc výkonná, jak co do provedení úsudkůw práwních, tak co do požíwání regalií králowských; jemu bylo pečowati o udržení obecného pokoje a bezpečenství w župě; k němu hleděli službau swau všickni na hradě a w městě usazení náprawníci; on nařizowal, čeho bylo potřebi při robotách zemských a při těžení statkůw králowských. Moci sobě swěřené nepožíwal dědičně ani dožiwotně, ale do wůle panowníkow, jakož i ostatní auředníci všichni. 2) Druhý auředník w župě býwal *cúdař* čili *sudi* (*czudarius*, *judex provincialis*). O jeho moci a působení podáme dole při uwažowání řádu soudního zpráwy určitější. 3) *Komorník* (*camerarius*) bděl nad důchody komory králowské, kteréžto i přijímal i aučtowané dále odwodil; w jeho rukau býwala také policie soudní, kterauž prowodil skrze zwláštní komorníky (*bedelli*). Za tau příčinau, a poněwadž soudowé býwali hlawním pramenem důchodůw králowských, moc jeho také w soud-

292) Z příkladůw, kteréž bychom hojně rozmnožiti mohli, dokázali sme w Čas. česk. Museum 1835, IV, str. 407, že rozličná tato pojmenowání wzťahowala se k jednemu a témuž auřadu.

- ním řízení byla nemalá, i předsedal sám původně na menším soudě. Ve XII století ještě komorník co do důstojenství chodil za cůdařem; později ale povýšil se nadeň a předcházel jej. 4) Ke zprávě statkův královských (*villicatio*) stával komorníkovi po boku *wladař* (*villicus*); a však nezhůdka stávalo se, že komorník auřadowal za wladaře a wladař za komorníka. 5) Lesowé a myslivost wůbec byli pod správau zvláštních *lowců* (*magister venatorum, supremus venator sylvarum*). 6) *Ptsař* (*notarius*) wedl registra soudní a desky krajské, i odbýwal, čeho písmem odbýwati bylo potřebí. A všickni ti to auředníci vyšší míwali, zvláště w župách znamenitějších, také druhy swé (*subburgravii, subjudices, subvillici* atd.) Poněwadž pak každý hrad w župách býwal w čas potřeby spolu také dworem a sídlem královským, protož museli na něm býti pohotowě také služebníci dworu králowa. Mezi takowými činí se zmínka také o zvláštní *bábě* na každém hradě, která míwala w opatrování swém potřebné prádlo, šatstvo i stolní náradí atd. ²⁹³⁾

Wyložiwše, co sme mohli, o ústawě hradowé čili o župách, obrátíme se nyní k uwažowání toho, co s tím auzce sauwisi: rozdily pozemností a stawůw mezi obywateli.

Pominauce otázky nesnadné, zdali staroslowanské agrární práwo wíce příbuzno bylo indickému, egyptskému a staroitalskému (římskému), ²⁹⁴⁾ aneb raději sta-

293) Dle listiny Wyšehradské od r. 1088 král Wratislaw zapsal kostelu nowě založenému: *de uno quoque castro ab avia mensale unum et manutrium unum omni anno*; a Soběslaw I opět r. 1135: *de uno quoque castro ab aviis totius Boemiae 12 paria camisiarum, braccarum, succorum*. Není pochyby, že *avia* jest jen latinský překlad českého slova *bába*.

294) Niebuhr *röm. Geschichte*, II Band, Berlin 1830, str. 151 sld. 694 sld.

roněmeckému,²⁹⁵⁾ — ano podobalo se namnoze obojímu, — a w rozdílných dobách snad i s obojím se snášelo, — spokojíme se udáním toho, co nepochybného jest, že totiž pozemnosti všecky w Čechách a w Morawě již we století XI a XII byly majetností buďto veřejnau aneb saukromau, čili slovy jinými, že byly buďto *králowstwím*, aneb *obcí*, aneb *dědinau*,²⁹⁶⁾ a že počet i obsah dědin čili majetnosti saukromé byl mnohem skrownější, nežli králowstwí a obce. Za králowstwí²⁹⁷⁾ zajisté počítány netoliko vlastní statky králowské (*villicationes*), ale i všecky hrady, města i městečka, we kterýchž sídlili auřadové župní neboli krajští, a s nimi všeecka pole i pozemnosti větší neb menší, čili tak řečené „dědiny kladské,“ kteréž wykázány. byly auředníkům a služebníkům krajským na místě platu k výživě jejich; dále

295) Grimm deutsche Rechtsalterthümer str. 247 sld. 494 sld. Lappenberg Geschichte von England, 1834, I, str. 578 sld.

296) O dáwné určitosti takowého rozdílu svědčí nejlépe kronikář Sázawský we zprávě, kterauž podává o založení a nadání kláštera swého skrze Oldřicha i Břetislawa I: Dux Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus — fecerat, flumen videlicet subterfluens a Milobuz usque ad speluncam, quae vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et sylva circumjacente, principali corroboravit auctoritate, dein etiam hanc eandem donationem, *super-venientibus heredibus* et eam suo juri usurpative vendicare molientibus, nolens paterna cassare statuta, semet opposuit, — agros et prata — sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai et principum suorum, sexcentorum denariorum pretio *redemit*, et abbati Procopio scriptis et legitimis testibus reassignavit etc. *Script. rer. Boh.* I, 93. 94.

297) *Králowstwím* nazýwali staří Čechové vše, co náleželo králi, tedy statky, práwa i důchody aneb regalie wůbec, ku př. práwo wybirati clo a mýto, peníze saudní atd. Les „králowstwí“ we Hradecku podnes známý musí také w tomto a nejiném smyslu wykládán býti.

- vše, co ve starší době sloužilo bylo za „obec“ neboli „župu,“ čili občiny a statky obecní vůbec, ježto později w Čechách jako w Němcích a w Anglii dostaly se w moc panovníkovu; konečně tak řečené „výsluhy,“ čili statky propůjčené od krále za věrné služby, kteréž teprw později přešly pod určitější práwo manské.²⁹⁸⁾ Poněwadž ale výsluhy takové někdy také dávány k dědictví, ba i prodávány za hotové peníze, přiházelo se dosti často, že powstávaly spory mezi dědici posledního držitele a mezi králem o práwo k nejednomu statku, o kterémž nebylo na snadě, měli považován býti za králowství aneb za dědinu.²⁹⁹⁾ *Dědin* čili statkůw rodům zeman-ským dědičně náležitých bylo drahně, tu menších tu větších, počna od několika kusůw polí až k celým au-jezdům, zahrnujícím do sebe několik wesnic, ba i celá panství wíce méně rozlehlá. Spadaly na dědice obojího pohlaví rovnau měrau,³⁰⁰⁾ a drženy od nich buďto w nedílnosti skrze několikero pokolení, aneb rozdělowný na ten způsob, že starosta neboli nejstarší mezi dědici roz-
vrhowal sám díly dle svého uznání (ale vždy před

298) Proto dārowal-li kdo ku př. starým klášterům něco ze své výsluhy (de terra, quam dux pro servitio mihi contulit), nemělo to platnosti, pokud od panovníka ne-
bylo stvrzeno.

299) Wladislaw Jindřich markrabě Morawský prawi w listině r. 1214: Pater meus... Wladizlaus rex Bohemiae... ad petitionem fratris sui Henrici ducis Moraviensis villas Thusnou et Brezie... contulerat domui S. Johannis Hierosolymitani... minus juste..., nunc contradicente et juris forma probante nobili viro Tazzone etc. *Srown.* po-
znamenání 296.

300) Si quis non habuerit filios vel filium, et filias habuerit, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerit, hereditas deveniat ad proximos heredes — prawi se
we statutách Kunrata Oty.

auřady krajskými a písemně), a pak nejmladší wolili sobě — první díly své, potom starší po nich, a starosta musel spokojiti se s dílem, který mu zbyl. Protož také o paních, co majitelkyních statkův jak v Čechách tak i v Moravě, zachovaly se památky hojné již od XI století.³⁰¹⁾ Však byli dcera při wdání svém vybyta věnem od otce neb od bratří, přestávala od té doby býti dědičkau. Mohli pak i přátelé osobní a nepřibuzní spojití dědiny své v jednotu a wstaupiti spolu v tak řečenau *hromadu*, v *nedíl* aneb ve *spolek*, oznámíce pauze úmysl takový auřadům krajským; následkem toho považováni všickni hromadníci i s potomky svými jako za jednu osobu, neumírající pokud neohlásili auřadům vůli swau, rozstaupiti se zase v rozdíly způsobem již dotčeným. Výsluhy, které nebyly dány v dědictví, wracely se po smrti majitelův obyčejně v moc panovníkowi; to byl počátek tak řečených *odaumrtí* čili statkův odumřelých, a práwa královského k nim, kteréž ale brzy nadužíváním rozšiřováno také ku pozůstalostem každého statkáře žijícího v rozdílu a umírajícího bez přímých dědicův. A jak králové své království u výsluhy, tak rozdávali bohatší zemané také částky svých dědin v *náprawy*, ze kterýchž jim jistě služby konati se musely. Kdykoli pak koupí, výsluhau aneb nálezem soudním statek odewzdával se v moc nového majitele, dály se tak řečené *ochoze* (*circuitio*) obřadem slavným: posel totiž od krále aneb od auřadu přišed na místo, a pojav k sobě sausedy, kterých se dotýkali mohlo, ve průvodu často dosti hojném obcházal vůkel hranice statku, klada na místech, kdekoli zdálo se býti potřebné, jistá znamení, tak řečené „úročiště“, „kopce“

301) Boczek codex dipl. et epist. Moraviae I, 128. 139. 184 etc.

— neb „hranice.“ Proto i statek tak obmezený nazýván obecně *ochosi* (circuitus) wůbec.

Co pode jménem „*stawowé* králowství českého a markrabství morawského“ za dob pozdějších a ještě nedávno minulých znamenitau prowozowalo moc we životě státním národu, toho w době předotakarské ještě ani nebylo.³⁰²⁾ Weškeren rozdíl obywatelstwa záležel w tom, že jedni byli *zemané* čili *dědinníci*, a druzí *bezzemci* a *chlapowé*, t. j. že jedni wládli dědičně statky i pozemnostmi tu wětšími tu menšími, druzí pak museli žiwiti se budto službau na cizí majetnosti, aneb nájmem za poplatek, aneb řemeslem a obchodem wůbec. Osobní swobody požíwaly obě třídy we stejné míře, ale práv politických toliko *zemané* a *dědinníci*; o stawu newalného počtu *lidí porobných* promluwíme později. *Zemanůw* ubýwalo každým stoletím wíce a wíce. Hlavní toho příčina byl měnicí se pokrokem času způsob wálčení, ano k rozhodnutí bitew čím dále tím wíce bylo potřebí komonnictwa těžkého a tudíž nákladného; chudý *zeman* neb *dědinník*, nemoha postačiti k takowému nákladu, prikazowal se zhusta ke družině bohatého šlechtice a stáwal se náprawníkem jeho dobrowolně. Podobné poměry a příčiny přispěly také w Němcích k zwelebení šlechty a rytířstwa,³⁰³⁾ a to ještě dříve nežli w Čechách. Zde zajisté až do konce XII století wedeny wálky wětším dílem jen obhájně, w nichžto bohatý i chudý každý powinen býwal aučastniti se dle možnosti. Teprw we XIII století, za doby Otakarůw českých, když *sausedé*

302) Protož kdykoli ůžíwali sme posawad názwu „*stawowé čeští*“, stalo se to per prolepsin jen pro wětší srozumitelnost a znamenalo tu třídu w národu, která na sněmy swoláwána byla.

303) Eichhorn *deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, II Bd. 1835, p. 69—74.

přestali nabíhati na zemi naši a naproti tomu Čechové — jali se tytýž dorážeti přes hranice sami, počalo také w Čechách a w Morawě dělati se rytířstvo dle způsobu německého. Tu zajisté zemané chudší, ježto nemohli jinakě aučastniti se wálky, hrnuli se samoděk pod korauhwe šlechticůw vyšších, *přikazující se jim*, t. j. slibující poslušni býti rozkazůw jejich, dávající se w jejich *oprawu* i ochranu, a činíce se *náprawníky* jejich, t. j. náprawy čili statky náprawní buď od nich za služby přijímající, aneb swé vlastní spupné dědictví na jejich práwě zawazující atd.

Ačkoli rodové starých *lechůw* českých pod Boleslawem I téměř všichni byli zahynuli, však nezadlaupoťow se opět rozdily mezi zemany, a sice w teň způsob, že naproti *šlechticům* (nobiles, milites primi ordinis) stawí se *wládykové* neboli *druhowé* (milites secundi ordinis). O rozdílech takowých řeč býwá od XI až do polowice XIII století: ³⁰⁴⁾ ale nikde neudává se zřetelně, w čem se zakládali. Jen z podobnosti a z příkladůw pozdějších jest se dowtipowati, že za šlechtice powažowáni byli statkáři bohatí, mohauci na swůj vlastní náklad chowati a s sebau do boje woditi dobrau družinu čili komonstwo znamenité, jakož sme již wykládali; zemané pak menší čili vládykové že byli ti, kteří nemajíce náprawníkůw ani komonstwa, do wálky buď jezdecky neb pěšky sami se wyprawowali. Není snadno udati, které byly nejpřednější rodiny w Čechách a w Morawě

304) *Cosmas* p. 175: Quia secundi ordinis milites cum praeda jam praecesserant, in hac pugna soli tantum nobiles interierunt; p. 274: omnes Bohemi primi et secundi ordinis eum diligebant. *Contin. Cosmae* p. 327: Dux Sobieslaus primi et secundi ordinis militibus suis edicit, ut quantocius Saczka ad se convenient. — Kunratowa statuta dí: Si aliquis nobilis vir, et non druho, super se habuerit narok etc.

- před Otakarem II, ani kolik jich bylo a jak se jmenovaly; protože jména i štíty, kterými se rodiny rozeznávaly, nebyly ještě obyčejem dosti ustáleny. Připomenuli sme již, že jména rodinná počala teprv pod králem Wáclawem I, a to jen u několika rodin; znamení štítu neboli erbu (Wappen) zasahovala arci o něco výše, a sice do druhé polovice XII století, a z péče, která vědena o bezauhonnost jejich, může se bráti důkaz neodporný o jejich dědičnosti, ano bráněno užíwati jich, kdekoli se k nim nepřirodil. Za znamení totožnosti rodiny slauží poněkud také oblíbenost několika osobních jmen, opakowawších se w ní nad jiné častěji. Tak ku příkladu jména Slawek a Boreš oblíbena byla zvláště u těch, kteří přijali byli znamení hrabí do štítu svého; u rání panowalo jméno Witek, takže celá rodina záhy nazýwana Wítkowci; u ostrwe Smil, Častolow (Čeněk) a Jindřich; u hvězdy Zdislaw (Zdeněk), Diwiš a Jaroslaw; u štítu odřiwaus řečeného Beneš, Drslaw, Wok; u trojčáři Drslaw, Černín, Břetislaw (Břeněk); u lekna Hroznata, Wilém atd. Ze spojení všech pomůcek takových teprv lze jest poobjasniti počátky předních několika rodin, které aspoň w některých větvích svých udržely se skrze několikero století jako w popředí dějin českých; jakož pak o tom dole jednati budeme podrobněji.³⁰⁵⁾ Ale poměrům těmto nedostávalo se ani stálosti, ani přímé určitosti. Šlechticem za onoho věku byl, kdokoli wládl hojnými statky; a poněwadž králowé, powyšující schopné zemany na přední auřady w zemi, míwali w obyčeji nadržewati je spolu hojnými wýsluhami, protož i auředníci wyšší počítáni obyčejně mezi šlechtice, jakýkoli byl staw jejich rodičůw. Z toho následowalo, že utratili kdo

305) Viz dole přílohu zvláštní (F) ku knize této, nadepsanau „Počátky rodopisu českého i morawského.“

statky své a swrženli s auřadůw, přestal také býti šlechticem; a poněwadž o majoratech a fideikomissech ještě nic se newědělo, potomci šlechticůw, kdykoli newalné na ně spadlo dědictwí, stávali se tudíž zemany menšími zase, čili wládkami a druhy; i nebýwal to úkaz neobyčejný, že některé linie téhož rodu zůstávaly mezi šlechtici, any jiné počítány mezi prosté zemany. Nelzeť arci zapírati, že známka rodu, za příkladem Němcůw, počala také w Čechách wysoce wážena býti, a že šlechticové již od nepaměti ohrazowali se co zvláštní kasta spůsoby mnohonásobnými: ale neméně jisté jest, že usilování takové nedařilo se, leda teprw ku konci XIV a w XV století, jakož to na místě swém dolíčeno bude. Stawu pak městského nebylo ještě wůbec té doby w Čechách ani w Morawě; twůrcem jeho stali se teprw naši Otakarové, a zvláště Přemysl Otakar II.

Bylioli ale mnoho neurčitosti w poměrech mezi zemany, bylo jí mezi nezemany čili *bezzemky* a *chlapy* ještě wíce. Těžko wěru byloby nyní wyměřiti, čím se dělili někdy od sebe ku př. *druhowé*, *panošé*, *služebníci* a *náprawníci*, ačkoli domníwáme se ne bez důvodu, že druhowé, panoše i služebníci stáli jako u prostřed mezi šlechtici a mezi chlapy, a že jsauce zároveň zemanům menším osobně swobodni i chodíce do boje s pány swými co *družina* neb *čeled* jejich, domáhali se udatenstwím i wěhlasem často i důstojenstwí rytířského a stawu powýšeného. Jen slova *náprawník* (*ministerialis*)³⁰⁶⁾ užíváno někdy také s příhanau, jakoby o chla-

306) Slova w listině císaře Fridricha II od r. 1212 „cum ministerialibus servis cujuscunque conditionis“ wyložil Pulkawa po česku: „se všemi služebníky náprawnými kteréhožkoliwěk stawu“. Z toho widěti, kterak slowu náprawník rozuměti se má. U Němcůw také pod názvem

- powi: znamenáno zajisté jím netoliko dwořany a čeledě šlechtickau, ale i řemeslníky a nižší úředníky wesměs. Obywatelstvo zejména hlavních měst w župách záleželo s větší částky z náprawníkůw knížecích neb kráľowských, a panowníci nakládali s nimi nezřídka jako s parobky, rozdáwajíce je klášterům a kostelům w záduší i s náprawami jejich. Nicméně staw jejich lišil se znamenitě od stawu parobkůw, zvláště německých, protože jen za požíwání náprawy wázání jsauce ku powinnostem určitým, mohli odřeknutím jejím oswoboditi se každau chvíli, a podléhali témuž saudu, jako všickni zemané a dědinníci. Mezi takowěto náprawníky nacházíme že počítáni byli také nehojní umělci a lékaři wěku onoho; ti kteří slaužili uměním swým dworu kráľowskému, obdarowáni za to statky často dosti znamenitými.³⁰⁷⁾

ministerialis rozumíwány všeliké služebného lidstwa třídy, wzácnější i chatrnější. O náprawách a náprawnících (zde panošech) naskytují světla slowa we Hroznatowě listu základním pro klášter Teplský od r. 1197: *Militēs mei, qui a me praedia mea tenent, ne aliquid contrarietatis deo et abbatae quam fundavi moliantur, qui aratrum habet, abbas Teplensis duas marcas ei persolvat, ut aratrum recipiat; qui vero integram villam tenet, quinque marcas ab abbate percipiat, et cui voluerit, serviat. De villis autem, quas in silvis tenuerunt, nihil solvat ecclesia.*

- 307) O náprawnících prawi se w základních listinách kollegiatního chrámu Litoměřického (viz Časopis česk. Museum 1836, III, 327): *Spitigneus dux — de omni arte a quibusdam provinciis, sicut principis decet ministerium, de ministerialibus destinavit virum cum uxore et filiis filiabusque ad unamquamque pertinentem artem; — což na jiném místě takto se vykládá: De omni arte a castris nostris et oppidis, ut ad principis decet ministerium, virum cum uxore etc. usibus deputamus ecclesiae. — We Břewnowské listině (podvržené s r. 993): In civitate Pragensi — 30 animatores eorumque poste-*

Wětšina obywatelstwa rolnictwím se žiwícího již we —
 XII století nebyli zemané aneb dědinníci, ale *kmeti*, t. j.
 sedláci, wzdělawající pole zemanské, a užíwající jeho za
 jisté poplatky, auroky a služby, kterýmiž zawázáni byli
 pánu swým.³⁰⁸⁾ Byli tedy jako nájemníci a námez-

ritatem cum 30 areis ad diversas *officinas* dispositos. —
 K sw. Petru w Olomauci dal Břetislaw I r. 1031 wes
 Dub cum ministerialibus sive familiis et opificibus ibidem
 diversis. Takowí femeslníci jmenují se we všelikých
 listinách: tornarii scutellarum — qui toreumata faciunt —
 pelliones mardurinarum pellium — aurifices — cupidinarii
 — salsamentarii — qui picarios faciunt — scutarius, qui
 debet sex scuta dare atd. — W Opatowské základní
 listině od r. 1086: Homines isti eorumque posteritas
 praefatae congregationi debita servitute serviant: Posden
 pistor, Ztracz coquus, Crayata pistor et piscator, Necta
 sutor sotularium et frater suus Zemek, Premizl, Hostmil
 pellifices et alii multi diversorum artíficiorum servi. —
 W Litomyšlské listině od r. 1167 dí král Wladislaw:
 Terra, quam pater meus (Wladislaus † 1125) joculari
 suo nomine Dobretae in villa Zalasaz dederat etc. —
 A král Wáclaw swědčí r. 1248: Villas Lelevo et Stre-
 lici — cum duabus alijs, scil. Letin ac Kbelnice, nostri
 contulerant praedecessores medicis, hac interposita con-
 ditione, ut quibusdam officiis regijs semper parati essent
 assistere et interesse etc.

- 308) W listině kláštera Oseckého asi z r. 1245 praví se:
 Villam Lubcowitz — pro 170 marcis emimus tali pacto,
 ut rustici ejusdem villae domui Osecensi dimidiam mar-
 cam argenti, quatuor modios, videlicet unum tritici,
 unum siliginis, unum hordei, unum avenae, de singulis
 mansis solverent annuatim. Tenentur praeterea bis in
 anno aratra concedere domui, messoribus uno die mittere
 tempore messionis; praeterea ad exactiones petitionum
 et ad expeditionum subsidia tenebantur, et ad quaelibet
 alia servitia, quae quibuslibet nobilibus secularibus a suis
 solent hominibus exhiberi. O poměru sedlákůw na če-
 ském (ne na zákupním) práwě osedlých ku pánu swým
 podává swětla zvláště stará báseň (Desatero kázání
 božích) we Výboru z literatury české, I, str. 247—251.

- níci z dobrowolné umluvy, a to na ten způsob, že mzda jejich záležela v tom, co vytěžili z polí svých mimo auroky čili dávky a služby pánům povinné. Pročež nebyli tělesně porobni, aniž ke hrudě vázáni, ale mohli změnití postavení své, a opovědauce se u pána v určitý čas, stěhowati se pod jiného; takéť moc saudní nad nimi provozována od obecných auřadů krajských, a nikoli od majitelů statku. Poměr jejich ku pánům byl dle toho dosti slušný a spravedlivý; nicméně nátlisků a zádaw šlo na ně drahně odjinud, zejména skrze roboty zemské, ku kterýmž zavázáni byli jestli ne výhradně, aspoň nad jiné obyvatelstva třídy hojněji. We starých našich listinách latinských kmeti jmenují se *hospites* aneb *rustici* vůbec;³⁰⁹⁾ od náprawníkův nahoře dotčených dělili se zvláště tím, že neslaužili pánům svým osobně, aniž provozovali jaká řemesla ku potřebě jejich.

Nacházíme we starých listinách také zmínky o třídě chlapův, kterým se nedostávalo netoliko majetnosti, ale ani osobní swobody; jmenují se obyčejně *servi* aneb *mancipia*, tedy *parobky* a *newolníky*; a těmi názvy u národův německých značili se lidé zbavení práwa netoliko politického a občanského, ale i práwa lidskosti, ano s nimi nakládáno právě jako s howadem aneb jako s kteraukoli věcí prodajnou. Nicméně, přihlednemeli pilněji k řeči o nich wedené w listinách českých,³¹⁰⁾ bude nám těžko spatřiti w nich obraz, jakový

309) Listina od r. 1057: *Damus ei XIV villas casualibus hospitibus ordinatas etc.* — R. 993: *Villa na Wranem cum hospitibus et ecclesia — villa Heridel cum hospitibus et silva adjacente.* — R. 1052: *Quae sunt harum urbium dimensa in hospitum rusticorumque turma etc.*

310) Postavíme sem všecka nám známá hlavní místa z diplomatů českého, vztahující se k newolníkům vůbec.

se podává o porobách u Němcův. Powinnosti zajisté —
jejich ku pánům nacházíme určitě vyměřené, zároveň
powinnostem náprawníkův a lidí kmecích, tak že rozdíl
mezi oněmi a těmito nezáležel tuším nežli w tom, že

R. 1045: Ego Brecizlaus dux quendam hominem in Zlicina, Keien nomine, cum omni posteritate sua propter detestabile delictum suspendio iudicatum, addita terra, quae posteritati suae sufficeret, servituti Brevnovensis ecclesiae mancipavi; et alium virum, Luben nomine in Crepeniz, propter furtivam venationem similiter patibulo iudicatum, cum sex mancipiis eidem monasterio dedi; ita ut D. Abbati et fratribus ejus singulis annis quilibet illorum duodecim denarios persolvat, et porcum triennem bene pastum dent semel in anno, et pernoctationes et conductum, quotiens expedit D. Abbati vel nuntiis ipsius. — R. 1078: Et hoc sciendum, quod ex his, quos enumeravimus, alii servi, alii sunt pretio introducendi; quatuor piscatores, septem aratra cum aratoribus, hi omnino introducendi sunt pretio, et pro cupite singulorum dandum est pretium 300 denariorum ea conditione, ut si aliquando velit aliquis eorum de servitute exire, reddat pretium quod datum est pro se, et alius ex eo pretio introducatür eodem ordine. — R. 1086: Sciendum est, ut si quis liber in eorum (Opatovicensium) possessiones transierit, et praedictas terras possederit, simili servitute sit astrictus, et servilia opera impendat, et absque tributo regis permaneat. — R. 1115: Dobrehc dedit terram ad aratrum, — ea conditione, ut si filius ejus voluerit abbati servire, serviat pro terra, et si noluerit abbati servire, solvat hospitalitatem et cetera. — R. 1132: In Levogradech terra ad aratrum — et Ostog proanimatus in ea sedens et solvens XII denarios unoquoque anno. — Ostog debet adjuvare cum tot falcibus, quot in domo erunt, foenum secare et metere duos dies, praeter unum qui domum custodiet. Milon proanimatus cum uxore et filiis et filiabus de Novo Bolezlau, et ipse VI denarios jussus est, amboque in festo S. Martini cum Ostog solvant. Quorum proanimatorum si prosapia defecerit, ecclesia Uneticensis terram habeat etc. Kdykoli dávání, koštělům a klášterům lidé w záduší (odkudž také jméno

- parobům nebylo wolno opauštěti pána svého a stěhováti se jinam.³¹¹⁾ Není sice pochyby, že zajatí ve válce nepřátelé prodáváni za peníze, a zločincové na smrt odsauzení uvozováni také v porobu dědičnou: a předce neméně jisté jest, že všechny známky a stopy tělesné poroby mizely v Čechách vždy opět, tak že se zdálo, jakoby poroba na půdě české ujímali se ani prospívat nemohla. Smlauwy, komuby děti newolnické připadati měly, když otec i matka náleželi pánům rozdílným, zachowaly se z věku tohoto v zemích německých dosti hojně:³¹²⁾ u nás ani v diplomatářích, ani

jejich „*dušníci*“, *animatores* aneb *proanimati*“ pocházelo), ustanowováno pokaždé hned, jakým aurokem jim slaužití měli. Proto ani téměř nelze rozeznati jich od náprawníkův a lidí kmetských. Z celé starožitnosti naši neznáme než jediný příklad, který uchyluje se od pravidla dotčeného a svědčí o stavu chlapův téměř otrockém; čte se v Montekassinské legendě o sw. Wáclawu: *Nam sicut moris est hominibus regni illius sub servitii conditione degentibus, quatinus nisi expleto seniorum dierum spatio in dominorum suorum opere suimet liberam non habent facultatem operis: quidam vir praedicta conditione depressus, senis diebus solito more dominis suis servitium solvens, jam subbato in agrum pro sui messione milii progressus etc.* (Wiz Pertz ital. Reise, w Archivu jeho dílu V, na str. 141). Ale widěti, že spisowatel té legendy byl cizozemec, věci českých nepowědomý, leda z doslechu; jakož i wětší počet listin (ku př. Doksanská od r. 1226 s j.), kde o parobcích hojněji se mluví, za podvržené a od cizozemcůw we klášterích českých sepsané uznány jsau.

- 311) Král Přemysl Otakar I dí w listině dané 10 Mart. 1222: *Concedimus, — ut homines ecclesiasticarum personarum et ecclesiarum, fugientes servitum debitam ecclesiis, a villicis regalibus seu aliis laicalibus personis non recipiantur.*
- 312) *Monumenta Boica* (VI, 218) podávají listinu: *Transactio inter Ottocharum regem Bohemiae et ecclesiam in Te-*

we formulářích starých nenacházíme nižádného znamení — o nich. Nápodobně ani o wíre (Wergelt) we starožitnosti české a morawské není příkladu; a známo jest, že wirau hlavně značily a twrdily se rozdíly stawůw dědičné wůbec. Příčiny této zřejmě wětší mírnosti a wlıdnosti w poměrech lidu českého zakládaly se arci s částky w jemnější powaze mysli slowanských wůbec: ale neméně bylo jich hledati w neutěšeném předpisu staroslowanské ústawy politické zwlášť. Byltě to za oné doby stát sám, co uwalował tolik břemen na lid obecný a wymáhal na něm tolik obětí pro sebe, že nemohl swoliti, aby čas a síly jeho měly nad to požíwány a utráceny býti od lidí saukromých kterýchkoli. I poněwadž ze swědectwí několika listin jewi se, že lidé tělesně porobní nebyli powinni slaužití státu, jsauce zproštění wšech robot zemských: ³¹³⁾ není se čemu diwiti, že jak wláda panowníkowa, tak i národ sám usilowali se rušiti poměr takowý, podobající se wýsadě, a uwesti rownost wšech lidí poddaných na místo jeho. Z toho následowalo, že již we XIII století ztratila se w písemnostech našich každá zmínka o lidech tělesně

gernsee de liberis mancipiorum (e matrimoniis hominum utrisque dominiis) aequaliter dividendis. Dat. in Chrems, 1259, XV kal. Dec. (Srow. Car. Henr. de Lang Regesta, III, 140). Králi Otakarowi tedy poměry takowé nebyly neznámy, — ale jen w Rakausích, a nikoli w Čechách, ani w Morawě.

- 313) Ku př. w listině Litoměřické od r. 1057: Dux Zpitigneus familiam hanc — tali tenore est largitus, ut ab omnibus terrenis negotiis (toť jsau bezpochyby zemské roboty) libera existeret, nisi tantum praeposito fratribusque cuncta faceret necessaria. — W Opatowské listině od r. 1086 (srow. nahoře): Si quis liber in eorum possessiones transierit et praedictas terras possederit, simili servitute sit adstrictus et servilia opera impendat et absque tributo regis permaneat.

- porobných, a konečně že spisowatel znamenitý a vážný století XIV jistiti mohl, že w Čechách o parobcích a newolnicích, kromě z dějin, nic naprosto se newí.³¹⁴⁾ A jisté jest, že i we starších dobách wolno bylo každému newolníku, nejen wykaučiti se z poroby, ale i státi se zemanem, uměli jen těžiti ku prospěchu swému wýtečnými ducha dary, kterýmiž ode přírody nadán byl.

Starý řád saudní w Čechách i w Morawě podržel do této doby, ano i později ještě, dáwný swůj ráz pause slowanský. Nejpatrnější a nejdůležitější jeho známka byla rovnost všech obywatelůw země české i morawské co do zákona a práwa, takže všichni podléhali jednomu a témuž obecnému saudu, a nikdo nebyl z něho wyňat, ani nadeň powýšen, ani podeň snížen. Neurčité ono rozčlankování národu we třídy a stawy, kteréž sme právě líčili, neslo to s sebou, že wšeliké cizozemské privilegie, immunity a exemcie zůstaly w Čechách a w Morawě neznámy,³¹⁵⁾ až teprw pod Přemyslem Ota-

314) Rozumíme tu oswíceného Kunše z Třebowel, doktora práv a generalního vikáře arcibiskupowa w Praze, kterýžto w památném pojednání swém od r. 1383 „de devolutionibus rusticorum non recipiendis“ hájí mezi jinými tyto sady: Servi non sunt in provincia Pragensi, licet aliquando fuisse leguntur. — Quod rustici ecclesiarum et aliorum in regno Boemiae sunt liberi et non servi, est in facto notorium et experientia publica manifestum etc. —

315) Jest sice prawda, že mnohé listiny klášterské a kostelní, ku př. listina Břewnowská od r. 993, Rajhradské od r. 1045 a 1048, Boleslawská od r. 1052 a j. w. honosí se již hojnými a určitymi wýsadami: ale neméně jisté jest, že wšecky ty a takowé listiny jsau podvrženy, bywše teprw we XIII století slátány z písemností arcí namnoze starých. Prawé listiny onoho wěku, ku př. zlomky Monseowy a Hradištská od r. 1078, ba i Lištoměřická 1057 a Wyšehradská 1088, ježto aspoň

karem I stali se první počátkové netoliko výsad městských, ale i nepodrobenosti stavu duchovního a poddaných jeho pod obecné právo; jakož pak o sporu mnoholetém, kterýmž to vymoženo bylo, na svém místě již obšírně wyprawowali sme. Protož do té doby všickni obyvatelé jednoho kraje neb jedné župy, měšťané, vesničané i hradčané, zemané i bezzemci, bohatí i chudí, podléhali saudu jednoho a téhož auřadu, kterýž, jakož sme wyložili nahoře, míval sídlo své we hlavním městě krajském. Ani šlechticové, ani duchovní (we věcech světských) neměli svého zvláštního forum; soudové municipální a patrimonialní byli ještě neznámi. W latinských listinách onoho věku jmenují se krajští soudové obyčejně *czuda* neb *judicium provinciale*, w českých písemnostech jen *auřad* vůbec aneb *poprawa*; slova *cúda* neb *cauda* ještě sme w těchto nenašli.

U každého auřadu krajského konal se dvojí saud: *wětší* totiž a *menší*, čtyřikráte do roka, pokaždé skrze několik dnůw, a to weřejně. Na saudu větším předseda

opakowaly stará nadání swá wěrněji, nečiní ještě ani zmínky o immunitách. Když r. 1203 kapitula Pražská obdržela první skromnou výsadu od krále, wázila jí sobě tak wysoce, že ucházela se o pojištění její až u papeže Innocentia III. Spory k r. 1217—1222 wyprawované jsau dostatečným důkazem, že staw duchovní tehdaž ještě neměl oněch výsad, kterých teprw úsilím tak velikým se domáhal. Můžeme to wyhlásiti za pravidlo jisté a neklamné, že všechny české a morawské listiny, w kterýchž udělují se *exemptiones* a *lege provinciali* před koncem XII století, jsau původu nepravého. Šíře o věci této dotčeno jest we pojednání našem o základních listinách Litoměřických w Časopisu česk. Museum, 1836, IV, 323 sld. Jedinou nám známou výminku činila osada německá we předměstí Pražském, kteréžto již král Wratislaw byl dowolil míti vlastního richtáře svého.

- cúdař čili sudí (czudarius, judex provincialis); přisedící a saudcowé byli nejprw vyšší auředníci, potom dwanaćte kmetůw krajských, a konečně tolik zemanůw z kraje, kolik se jich pokaždé sešlo; protože dnowé saudní odbýwali se obyčejně spolu s obecnými sjezdy neboli sněmy krajskými (placita provincialia). Předsedatel menšího saudu býwal komorník, a později wladař (villicus); saudcowé s ním byli menší auředníci krajští a zemané stawu wládyckého (milites).³¹⁶⁾ W některých pádech sestupowal se výbor z obaw saudůw. Rozdíl příslušnosti k saudu wětšimu neb menšimu zakládal se ne na vyšším neb nižším stawu sauperůw, ale na wětší neb menší wážnosti a důležitosti věci sporné. Cena této, a tudíž welikost učiněné škody aneb křiwdy musela hned po žalobě auředně wyskaumána i oznámena býti;³¹⁷⁾ pokud nepřesahowala jisté summy, náležela pře k saudu menšimu; wystupowalali nad ni, k wětšimu.

Ačkoli pak moc saudní vyšší i nižší we XII století, co do provozowání swého a důchodůw z něho plynaućích, náležela jedinému panowníkowi co pauhé regale: nicméně co do wynášení nálezůw saudních král nepo-

316) Že saudowé krajští byli kollegialní a weřejní, a nikoli jednotlivých toliko saudcůw, doswědčuje se poněkud i Kunratowými statuty, kdežto se dí: *Judex numquam judicet in CCC denariis, nisi LX. Insuper numquam judex debet judicare solus, nisi praesente castellano aut aliquibus nobilibus; et quando villicus judicat, non debet ire ad capiendum consilium de judicio, sed judicet sedens cum militibus. Item quando tempus est ire ad judicandum, et omnes sunt, et villicus non vult venire, judex judicet cum militibus. Et de mane semper et numquam hora vespertina a judice et villico iudicium habeatur.*

317) W těchže statutech se dí: *Quantitas damni aestimetur sub certa fide et sacramento eorum, quibus jurisdictio est commissa, et secundum hoc accusatores admittantur.*

žíval moci nižádné, ani přímé, ani nepřímé. Soudcové — všickni, chráníce své autonomie, soudili ne podle zákonníka předepsaného, ale dle pravidel a obyčejův právních od starodávna zachovaných, a dle vlastního přesvědčení svého, coby v každém případě bylo spravedlivého. Nejstarší spis právníký v Čechách, tak řečená „Kniha starého pána z Rosenberka,“ není sbírkau práv, zřízení aneb zákonův zemských, ale jest jen saukromé naučení o staré praxi u soudův království Českého, a vykládá, kterak saupeřové sobě počínati, které opatrnosti, kterých obyčejův, anobrž i auskokův šetřiti měli, aby provedli věci své řádně, s právem a s prospěchem. Největší pile jest mu o řádné provedení půhonu, kterýž arci měl také zvláštní swau důležitost a nesnázi za onoho věku, kdežto za hradbami swými ne jeden hrdý winník wzderowati mohl celému království. Jak podstatnau při tom zdála se býti potřeba veřejnosti weškerého soudního jednání, wyswítá zvláště z náfizení, že každý čin soudní, který nekonal se u auřadu nepostředně, tedy každý půhon, každé ohledávání a cenění škod atd. muselo konati se u přítomnosti tak řečených *osad*, t. j. swědkův z wesnic okolních řádně k tomu sezvaných; w latinských listinách osady jmenují se *testes publici*, *probi viri de circumsedentibus villis*. Hojně opatrnosti, kterých we příprawném řízení pře mělo se šetřiti, směřowaly wšecky k tomu cíli, aby wěc žalovaná zračila se soudci hned co nejwíce možná „doličená,“ t. j. licem (*corpus delicti*) dowedená. Kde to bylo nemožné, tam konali tak řečení soudové boží (*ordalie*), woda totiž a železo neb oheň, neblahý auřad swůj. Zvláštní spůsob jednání soudního čili wedení práwa za příčinau wraždy spáchané slul u starých Čechůw zkrátka wůbec *hlawa*; když bylo činiti o krádež,

- říkali tomu *swod*; když o násilí a výtržnosti, jmenovali to *nárokem* wesměs, a zvláště buď *pychem*, aneb *wýbojem* aneb *hrdostí*. Nejvíce při nárocích utíkáno se k dotčeným již božím soudům. Za útočiště slaužili hrob sw. Wáclawa na hradě Pražském, přítomnost králowny české, a objetí aneb přikrytí vlastním rauchem od manželky winníkowy, tak že ani odsauzený zločinec neměl trpěti žalosti žádné, pokud mu lze bylo požíwati prostředkůw těchto. Appellačních soudůw nebylo ještě žádných, ale zdá se, že královskému dworskému sudímu (judex curiæ této doby) příslušela jakási kontrola nad saudy krajskými vůbec. Důležitější pře politické pojednávány a rozhodowány na obecných sněmích zemských.

Podlé krajských a veřejných soudůw větších i menších nacházel se u starých Čechůw také zvláštní ústaw *rozsudní* čili *rozdiľci*, a sice také dvojí, jeden we věcech větších a vážnějších, druhý w lehčejších a méně vážných: onen slul *porota*, čili soud po *rotě* t. j. po přísaze, tento *slibný soud* (slubný soud). Rozdíl obau zakládal se w tom, že soudcowé čili rozsudí od obau stran powolaní, a wzájemným odmítáním až na jistý počet umenšení, při porotě u oltáře slawně přísahati, při slibném saudu pak jen rukau dáním na čest a wíru zawázati se museli, že wyřknau, co bude prawého a sprawedliwého. Které a jaké pře odkazowány před porotu a nikoli před soud obecný, toho určiti nám již nyní nelze. Porotci neměli umlauwati stran, alebrž jen pod přísahau řici, bylli pohnaný *winen* neb *newinen*; po kterémžto výroku hned auřad budto propustil pohnaného ze záwazku, anebo wzał jej we swau kázeň. Jednohlasnosti u porotcůw newyhledáwalo se, ale většina činila úsudek. Nařízení to, že porotci měli stawem swým býti

rowni obžalowancům, wynešeno w Čechách i w Srbsku —
teprw we druhé polowici XIII století, a swědčilo právě
o zmáhawším se tehdaž rozdílu stawůw u obau národůw.

Při uvažowání celé staročeské ústawy soudní nelze
nepoznati dvojí směr w ní sobě odporný, jeden založený
wíce w ideí a duchu, druhý vyskytující se více we
praxi její. Zakladatel totiž té ústawy, obklíčiw wedení
pře mnohými nebezpečími, chtěl bezpochyby odstrašiti
strany od prawotění a nawoditi k tomu, aby hleděly ra-
ději umlawati a urownáwati se po dobrém: auředníci
krajští naopak, nalezající w saudech pramen hojný dů-
chodůw králowských i swých, usilowali naploditi jich
wždy více a více, a obmezowali tudíž jak porotu, tak
i slibný soud co nejvíce mohli.³¹⁸⁾ To přispělo neméně,
nežli uwowování práwa německého a soudůw patrimo-
nialních, že jak porota tak i soud slibný záhy počali
hynauti w Čechách, takže o století později, za Karla IV,
již téměř ani stopy jejich nalezti nebylo.

A jak porota, tak nápodobně wyšel z obyčeje již
před koncem XIII století také jiný staroslawanský ústaw
právní, *obecná* totiž *poruka* (die Gesamtbürgschaft),
jakkoli hluboce byl zasahowal ještě nedáwno předtím do
wšech poměrůw žiwota společenského. Podotkli sme již

318) Již we statutech Kunratowých popisuje se slibný soud
jako nějaká koncesse od panowníka, však aby nebyla
soudům na újmu. Si subtrahuntur aliquae res, pallium
aut aliquid tale, hoc curiae non notificetur, sed si bos
vel jumentum subtrahitur, curiae notificetur. Et quando
aliquis vulneratur de foro veniendo vel alibi, notificetur
curiae. O lakotnosti auředníkůw swědčí dodatek: Quando
aliquis pauper venit de propria re conquerendo, pallium
sibi nullatenus deponatur. Ke slibnému sandu wztahují
se také slowa následující w listině ode 26 Aug. 1222:
Si homo accusatus per honestos vicinos suos, fide eorum
requisita, fuerit absolutus, curiae non respondeat. —

- nahoře, že všecky kraje země české i morawské rozděleny byly od starodáwna w malé obwody, okresky neb aujezdy, welikosti rozdílné, any zahrnowaly do sebe tu wice tu méně osad a wesnic. Obwody ty w ohledu práwním nazýwány *honitwy*; bezpochyby z té příčiny, že všickni obywatelé jedné honitwy powinni byli *honiti* všecky zloděje a škůdce, jak daleko sahala půda honitwy jejich. To aspoň jisté jest, že zawázáni byli všichni rukau společnostau a nerozdílnau státi a odpowídati auřadům práwním za všecký přečiny a zločiny, kteří spácháni byli w honitwě jejich. Chycen-li zloděj a odewzdán-li auřadům, měli obywatelé pokoj; nedopaden-li však, museli všichni spolu platiti pokutu znamenitau do komory králowské. Poruka ta, známá někdy a obyčejná u všech národůw slowanských, byla před uwedením tak řečeného německého práwa jediný takořka zárodek spráwy komunální w zemích českých a polských. Byl to arci výhodný prostředek k zamezení zločinůw a k udržení kázně i pořádku w národu: ale bylo spolu břímě nemalé pro každého jednotlivce, an i sebe hodnější a newinnější saused odbywati musel za cizí winnky. A protož není se čemu diviti, že jakmile počato s hůry rušiti starodáwné řády a obyčeje uwozowáním práwa německého, kteréž o poruce obecné ani slyšeti nechtělo, národ sám přilil se všech stran zbawiti se také pramene zádaw nescíslných a osazowati se na práwě jiném, ježto slibowalo wice osobní swobody. ³¹⁹⁾

319) Jednali sme obšírněji o všech věcech staroslowanského práwa se dotýkajících we „Srownání zákonůw cara Stefana Dušana srbského s nejstaršími řády zemskými w Čechách“, kteréžto podáváme dole opět co Přílohu A). Tam najdu se také hojnější doklady ze starých listin, jichžto zde opakowati a hromaditi nechtěli sme. Důkazy o porotě a poruce obecné, že nebyly germanského

A však píše ta měla ještě i jinou příčinu, a to neméně důležitou: žádost totiž, zprostiti se aspoň veliké částky tak řečených *robot zemských*, kteréžto bywše již hojné a obtížné dosti od starodávna, množeny a přituzovány ještě každého věku výmyslky novými auředníkůw župních. Jménem robot zemských značily se práce veřejné, s ústawau hradowau spojené, ku kterýmž zavázání byli obyvatelé každé župy a zvláště lidé kmetci. Hlawní totižto hrad a město župní býwala půwodně ohrada veřejná pro všecky obyvatele w čas potřeby; všickni byli tedy powinni napomáhati k ustawení a udržení jejich. Museli tedy mýtití lesy, (což nazýwáno „přesecka“,) stawěti a opravowati hrady, ohražowati zdmi a příkopy města králowská, konati hlásky na hradbách dnem i noci, dělali a opravowati cesty, mosty a bráže; dále powinni byli po tak řečených „kobylich polich“ chowati, wedle swých vlastních, koně králowské pro potřebu zemskau, na lowu králowském býti pomocni, krále i auředníky jeho, též lowčí králowské s holcemi (psáři) a se psy u sebe přijímati, jim nocleh a nářez dáwati, powozem a průwodem je zaopatřowati, honcům čili kurýrům králowským slaužiti čerstwými koňmi, dowážeti do wojsk potravu a potřeby wálečné, ba i lidi wysilati k sekání dříwí, k orání, ku kosení a ke žni pro komoru králowskau. Wšecka tato břemena záležela půwodně na statcích a pozemnostech, ³²⁰⁾ a není se čemu

půwodu, nacházejí se u německých spisowatelůw samých, ku příkl. Feuerbach de universali fidejussione, Norimb. 1826; Weiske, die Grundlagen der früheren Verfassung Deutschlands, Leipzig 1836 a j. w.

- 320) Král Přemysl Otakar I udělil 11 Okt. 1224 jeptiškám Swatojirským na hradě Pražském tu wýsadu: ut castellanus Wissegradensis, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, exactiones turpes, quae vulgari nomine

— diwiti, že majitelé swáděli je na požíwatele. K welikým robotám, jako ku př. ke stawení hradůw, zawázáni byli všickni sedláci wůbec; k menším, jakowé byly opráwky mostůw a hrází, jen některé wesnice a pozemnosti; ne-
umíme však určití, které z robot již wyčtených počítány mezi weliké, a které mezi menší. Byloť také powoleno, wyplatiti se z robot zemských: ale to stáwalo se pramenem nových křiwd a nátiskůw, poněwadž ti, kteří se newyplatili, museli potom odbywati také za wyplatilé. Z robot zemských wůbec prýštily se ty nejtěžší swízele a psoty na obecny lid we starožitnosti slowanské; ne tak ze vlastního půwodu jejich, jako raději ze způsobu, kterýmž auředníci krajští nadužíwávali moci od krále při nich sobě swěření; bylať to ta nejneutěšenější stránka starowěkého žiwota státního w Čechách a w Morawě.

Z téhož půwodu, jako roboty zemské, powstaly tudším také ostatní *regalie* (čili práwa králowská, králowství) wšecky. Nepochybné jest, čeho sme již nahoře podotkli, že i w Čechách lesy a řeky, i s tím co w nich žilo, též lada i pastwiště, byly půwodně wšude „obcí“ neboli „župau“, t. j. majetností národu obecna, ačkoli již w XI století nacházíme důkazy, že dostawše se w moc panownikowu, co starosly národního, pokládány za „králowství“, čili za jmění státní, wyjma toliko nehojné ty lesy, kteří předním šlechticům a zemanům zapsáni byli dědičně.³²¹⁾ Z powolení ku požíwání onoho jmění wy-

poiezda vocantur — in villis dicti monasterii — exigere de cetero non praesumat, exceptis duodecim denariis publicae monetae semel in anno de quolibet manso illarum villarum, quae tali vexatione primitus vexabantur.

321) Srown. we příloze A) článek o práwu dědickém. Zbytky dáwných občin zachowaly se na několika místech až

prýštily se první a nejdůležitější regalie, jako zejména myslivost, sekání lesův, rybářství a včelařství; právo k nim na všech bývalých obcích bylo právo královské, a propůjčováno všude za jisté auroky, ospy, daně aneb roboty; možné jest a pravdě podobné, že vyčtené od nás roboty zemské zakládaly se vůbec původně na poměrech takovýchto. Další regalie byly platy pomostné a cestné po vodě i po zemi; těžení hornické čili báňské, a zvláště jílowání aneb rýžování, té doby v Čechách ještě velmi hojné a výnosné;³²²⁾ ražení peněz náleželo také panovníkům výhradně, a to již od věku Boleslava I. O poměru zvláštním všech statkův zádušních v zemi, že naši pozdější králové nakládali s nimi téměř jako s komorními statky svými, nenacházíme v době slowanské leda nejisté stopy. Konečně nesmíme zamlčeti se ještě o jednom dávném i diwném regale, — o *žideck* totiž, ježto co kupci a průmyslníci připomínají se v Čechách od prwapočátku. Pokládání u nás někdy, jako i jinde, za jmění komory královské, a nakládáno s nimi jako se včelami, kterýmž opatrný hospodář ujímá nadbytek medu, kdykoli příhodnau k tomu spatřuje chvíli. Za to ale zase chráněno jich jako včel, a nedáno jim ubližowati, aby mohli těžiti bez přítrže ku prospěchu hospodářowu.

podnes. Král Otakar I nařídil 24 Apr. 1203 k dobrému kláštera Oseckého: ne quis conprovincialium liminarem sylvam, praedio eorum contiguam, ad aliquos usus praesumat succidere, quia ipsis tantum habendam concessimus.

- 322) O jílowání (co do věci i do slova) viz listinu od 22 Oct. 1045 podvrženau sice ale vždy starau, tištěnau we knize: Kaspar Graf Sternberg, Umriss einer Geschichte der böhm. Bergwerke w oddělení 2 na str. 1, též Erben regesta pag. 45.

— Mezi *důchody* státními a panovníkovými nečiněno ještě rozdílu, ani v této době, ani později za drahný čas. Pramenové jejich byli hlavně následující:

1) *Královské statky* neboli *panstwi* (*villicationes*), nejbohatší tuším ze všech. Wykládali jsme již, že větší částka pozemností v Čechách i v Moravě byla v rukau panovníkových, pod jmény buďto království aneb obce. I ačkoli jich drahně rozdáváno co výsluhy aneb požíváno tu co pole kladské, tu co občiny: však zbývalo vždy ještě mnoho statkův celých, kterýmiž vládli a těžili královští vladaři bezprostředně ke stolu panovníkova. Kolik ale jich bylo a jak velikých, nedá se určit, protože počet i způsob jejich měnily se každým dnem.

2) Roční *daň pokoje* čili tak řečený *mír* (*tributum pacis*),³²³⁾ jež platiti повинni byli nápravníci všech měst župních a kmeté osedlí na statcích královských; na jeho místo wstoupily později auroky dávané od měst do komory královské.

3) Rozdílné od míru byly jiné *auroky* po krajích, kteréžto v listinách slují „*venditiones*“ a „*decimationes*“, a placeny bývaly tuším od požívání regalií nahoře dotčených, někdy také co ospy a obroky, a snad i výplaty z robot zemských.³²⁴⁾

323) Soběslav I zapsal r. 1130 kapitule Vyšehradské: Cum secundum praedecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo iidem fratres in his civitatibus habeant: videlicet Prage, Wissegrad, Satci, Sedlcih, Lutomericih, Beline, Dacine, Bolezlau, Camenci, Gradci, Opocne, Hrudimi, Kurimi, Pilzni, Lubici, Wratne, ego — addo eis in tribus his provinciis, Rokitnah, Csazlau, Hinoue etiam decimam marcam annui tributi. — Břetislav I kapitule Boleslawské: Quae sunt harum urbium — dimensa in hospitum rusticorumque turma, — tributi pacis decimum denarium persolvant. —

324) Festus praví: „Venditiones olim dicebantur censoriae

4) Wšeobecná *berně*, (*berna*, *collecta generalis*), — byla daň mimořádná, od sněmu k žádosti panovníkové pokaždé zvláště svolená, zejména když se přihodil křest aneb swatba w domě králově, později nejvíce při korunování, a kdykoli král potřebu její před sněmem dolíčil. Nazývána někdy také *pomoc* aneb *poklona* (*salutatio*.) Byla to daň s dědin, a placena tudíž ode všech stawůw i se všech pozemností, i šlechtických a zádušních, bez výminky, dle počtu lánůw neb popluzí, kterých kdo požíwal. Následowně země celá k tomu cíli již za nejstarší doby změřena byla způsobem jakýmsi, jakož to i svědectvími z XI století potvrzuje se;³²⁵⁾ při čemž arci na důkladnost nowowěkého katastru mysliti ještě nesluší.

5) *Peníze soudní* (*denarii de iudicio*) činily za starodávna hlavní pramen důchodůw královských, ačkoli není pochyby, že veliká, ba větší jejich částka uvažla w rukau samých auředníkůw. Kdokoli přestaupil zákon, musel platiti za to pokuty určité; zločinec dolíčený propadal k saudu buďto statek swůj celý, aneb aspoň we-

locationes, quod velut fructus publicorum locorum venibant.“ A tuším w tomto smyslu rozuměti se má slovu venditiones i we staročeských listinách; owšem pak jsau to vždy daně a poplatky: In provincia Wltaviensi decimus denarius de venditione; a villico Pragensi de venditione decimus denarius; in provincia Tetinensi (Kamenecensi etc.) de venditione decimus denarius etc. — De venditione provinciae Dreue decimus denarius, decimus bos, decimus manipulus etc. —

325) W základní listině Boleslawské čte se: Per rura ad praedictas urbes pertinentia, ubicunque dominica exercitur aratra etc. — Quae vero sunt harum urbium tam in longitudine quam in latitudine dimensa in hospitum rusticorumque turba etc. — *Contín. Cosmae ad ann.* 1250: Rex Wenceslaus collegit collectam per universum regnum suum, de singulis araturis accipiens etc.

— likau jeho částku; a odsauzenli hrdla, což ale pořádku se stávalo, bráno nicméně také jmění jeho w plen. Neméně sporý byl i jiný druh důchodůw saudních, totiž pokuty ony, kteréž za příčinau obecné poruky platiti se musely,³²⁶⁾ a jež podle způsobu prowinění nazýwáno jen zkrátka *swodem*, *hlawau*, *nárokem*, *hrdostí* a t. d. Ba i ten neřád nebyl tuším neslýchaný, že když honitwa i odewzdala zločince ku poprawě, ale chudého, na kterémž pokuty postihati lze nebylo, musela potom odbýwati zaň sama.

6) *Tržné peníze* (denarii de foro) musely placeny býti ode všech věcí na trh ku prodeji přinášených, ku př. od masa, chleba, obilí, náradí, oděwu i obuwi atd. Důchody takové pronajímány již od polowice XIII stol.; dříve ale zdá se, že se to nestávalo, protože w listinách praví se výslovně, že král. podmaršálčí měl je vybírati.³²⁷⁾

7) *Cla* i *mýta*. Ku placení jejich zawázání byli všickni stawové bez výminky, šlechtici i nešlechtici, duchowní i světlští, domácí i cizí; a však rozumí se, že jen se zboží, a nikoli s osob. Hlavní auřad celní s určítou tarifau pro všechna tehdáž dowážená zboží na-

326) O welikosti jejich swědčí sám král Přemysl Otakar I, prawě w listině dané 10 Mart 1222: Hanc autem poenam alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CC denariis condemnari solebat: nunc nos mitius agentes cum eis, volumus ut tota villa in CC denariis condemnatur.

327) W též listině praví se: Illud penitus inhibemus, ne marsalcus noster junior pauperes in foro vendentes res suas in aliquo audeat molestare; excepto quod a quolibet homine panem, pisam, milium et salem vendente semel in septimana, scil. VI feria, unum denarium vel aequipollens recipiat et non ultra. —

cházel se již za Boriwoje II we dvoře Týnském v Praze; — jen tam dovoleno bylo *hostům* (hospites, Gäste) t. j. kupcům z ciziny, nejvíce Řekům, Italianům a Němcům, vykládati a prodávati zboží své. Mimo to byli aufadové pohraniční k vybírání cla na každé hlavní silnici; a o clu Labském v Děčíně také již ve XII století zmínka se činí. Mýta pak u wnitř země zdá se že vybírána také hojněji, nežli obchodu prospěšno býti mohlo. ³²⁸⁾

8) *Požítky baňské a mincovní.* Ačkoli pravý květ hornictví českého padá teprw do pozdější doby, awšak i dříve již slynuły Čechy bohatstwím na zlato, stříbro a drahé kameny, jakož wyswítá netoliko ze swědectwí sauwěkých, ³²⁹⁾ ale i z widomých posawad stop někdejšího rýžování. Mince ale dělala se wýnosnau zwláštním nefádem, o kterémž těžko jest wěřiti, že býwal w obyčejí. Celá zajisté w oběh daná zásoba peněz ražených vyhlašována královskými dekrety často z nedojípky za nebernau a zapowídána naprosto; kdokoli ji měl, byl powinen směniti ji u královských peněžníkůw w určítou dobu (a wždy se ztrátou, rozumí se,) za peníze nowého rázu; kdokoli později ještě postižen byl, že měl staré peníze, upadal s nimi w pokutu. Takowéto proměny a

328) Litoměřické listiny od r. 1057 dí: Quicumque nobilis sive ignobilis, servus et ingenuus, Graecus aut Judaeus, sal sive alia quaecunque adduxerit, de teloneo duas partes praeposito, tertiam autem canonicis dandam decernimus. — A Kunratowy zákony: Quisquis teloneum pertransierit, a telonario licentia non obtenta, neque teloneo persoluto, non aliter puniatur, nisi jus telonei duplicabit, et praeter hoc pro poena solvat Lx denarios.

329) Mnich Sázavský klade k r. 1158 císaři Fridrichowi do úst následující slova ku králi Wladislawowi: Terram tuam auro et argento et omnium pretiosarum rerum copia scimus redundare, et nihil in talibus tibi rarum existere etc. —

— zápowědi opakowaly se téměř každého léta, ba někdy, za panovníkůw méně swědomitých, i dwakrát neb třikrát do roka.³³⁰⁾ Proto není se co diwiti nekonečné rozmanitosti rázu na mincích z té doby náhodau zachowaných, ano mincowáno w každém téměř městě od královských auředníkůw, ba nájemníkůw mince. Wětší kaupě odbywaly se arci zlatem a stříbrem po hřiwnách (marca), tedy nemincowaným: ale právní k tomu wáha byla w rukau téhož auředníka, a za každé její užíwání musely se platiti taxy určité. Při placení wětších sum drobnými penězi bylo w obyčeji dodáwati tak řečený *uáčíst*; t. j. rozdíl mezi wáhou stříbra čistého a s mědí w minci smíšeného.

9) O *židech*, pracowawších a strádawších pro komoru královskau co nějaké wčely aneb pijawice, — ubohé, ale někdy také bohaté, — promluwili sme již nahore.

10) Kromě dosawad wyčtených důchodůw řádných a obecných počítala komora královská ještě nejedny jiné, které jí docházely náhodau a mimořádně aneb částečně, jako ku př. odaumrtí wýsluh, pocty a poplatky ze příležitostí wšelikých³³¹⁾ a t. p., o kterýchž již se šířiti nebudeme. Ze wšeho widěti, že panovníci čeští w nejstarší době měli peněžné podstaty dosti, aby mohli

330) Dle toho rozuměti jest nářku, který od Kosmasy položen jest co napomenutí do úst Boleslawu II umírajícího: Certe nulla clades, nulla pestilentia — magis populo dei nocerent, quam frequens mutatio et fraudulenta peioratio nummi. — Posthaec senescente justitia et invalescente nequitia surgent non duces, sed fures, — qui ter vel quater in anno monetam mutando erunt in laqueum diaboli ad perditionem populi dei etc. —

331) Takové byly ku př. Vectigalia, quae sunt, cum rex ad colloquium vel exercitum est iturus (r. 1227) a t. p.

obložiti se nejen mocí ale i slávau nade knížata okolní: — ale nehody a neřesti spojené s poslušností před uve-
dením zákona prworozenství (roku 1216) nedaly komoře
královské prospíwati leda pod panowníky neobyčejné
powahy, jakowí byli ku př. Wratislaw král a Soběslaw I.

Wálečný řád země české nesměřowal ani w této
době leda k obraně. Kdykoli nepřítel blížil se ke hrani-
cem, král nařidiw hotowost weřejnau, ustanowowal den
a místo, kde branní všichni strhnauti se měli. Každý ze-
man a dědinník byl powinen wyprawiti se do pole na
swůj vlastní peníz a setrwati tam čtyry neděle. Pro-
dlaužilali se wálka déle, měl práwo žádati od krále po-
moc, aby wytrwati mohl.³³²⁾ Za hranicemi slaužiti nebyl
nikdo zawázán, a wšecky wálky takowé konaly se cele
nákladem panowníkowým. Ostatně spůsob ani zbraně ani
wálčení toho času nelišil se w ničem od sawwěkého
spůsobu zemí cizích.

Podobné slowo platí také wůbec o poměrech *du-
chowenstwa českého* k církwi Římské i k národu. Pre-
látwé čeští lišili se od německých zvlášť tím, že se

332) *Majestas Carolina rubr. 45, pag. 130*: Edicto praesenti
providimus ordinandum, sicut ex institutis antiquis re-
gni nostri Boemiae jam comperimus observatum: quod
si quando contingat hostes regni nostri metas invadere
vel intrare, tunc indifferentur omnes, tam principes quam
barones et nobiles sive wladykones, ac etiam cives et
oppidani, imo populus universus regni, juxta ordinatio-
nem regiam et mandatum, debeant armata manu circa
metas ipsas potenter assistere septimanis quatuor, sum-
ptibus propriis et expensis, patriam propriam viriliter
defensuri. Si tamen ultra quatuor septimanas eos de-
fensionem regni expediret intendere, tunc eo tempore
dumtaxat, quo ultra septimanas ipsas quatuor vacaverint
defensionem praedictae, liceat eis de bonis et juribus re-
gis tantum recipere et non ultra, quantum eis et equis
eorum sufficiat ad expensas.

- teprw domáhali oné nepodlehlosti naproti moci swětské, kteréž Němci již drahně času požíwali, a že snažení takowé jen nedokonale podařilo se jim, jakož pak o sporu r. 1217—1222 šíře wyložili sme. Jakožto majitelé statkůw aučastnili se zároweň swětským we sněmowání: ale neznáme příkladu, žeby také w auřadech krajských byli potřebowáni, leda za písaře. Dworu králowskému slaužili co zpowědníci a kaplani s jedné, a co kanceléři] a notarowé s druhé strany. Netřeba tuším dokládati, ano samo sebau se rozumí, že wšecká wědecká wzdělanost onoho wěku jediné u nich nacházela péči a ochranu. O prwowěckých *školách* českých jsme již jednali.³³³⁾ Oštatně zdá se, že we XII století u nás mnohem zdárněji pečowáno jest o *literaturu* a wzdělání naučné, nežli w následujícím. Mužům, jakowí byli Kosmas, prwní dějepisec český, a syn jeho Jindřich Zdík, pak biskup Daniel, a jeho tajemník, kronikář Vincentius, ba i sám učený kníže Jindřich Břetislaw a jeho chwalitel Jarloch opat Milewský, století XIII u nás nemá téměř koho postawiti za roweň. Nicméně dowídáme se ze spisůw sawěckých také o temnější stránce w powaze ducha národního, o kteréž nesluší owšem zamlčeti se. W homiliech pod králem Wladislawem I od Čěcha pro Čěchy ačkoli latině psaných³³⁴⁾ — nacházíme zvlášť

333) Wiz konec knihy třetí na str. 405. 406, a *swon.* *Scriptores rer. Boh.* I, 147, 161 atd. Jakowé byly školy ty Pražské, kteréž we bauři r. 1248 zanikly, nelze ustanowiti naprosto, a hádky o tom wedené nepodaly dosawad swělla rozhodného. *Swon.* R. Ungars Gedanken von dem Zustande der Schulen und der lateinischen Literatur in Böhmen, Prag, 1784. 8. F. F. Prochaska de secularibus liberalium artium in Bohemia et Moravia fatis commentarius, Praga, 1788, 8.

334) Wiz rukopis ze XII století w bibliotece c. k. university

častá i horlivá napomínání, aby krajané naši přestali —
vážit si sobě hřebí a čarův neboli kouzel, aby newěřili
wlehwcům a hadačům, ale všecku naději swau aby
skládali jedině w pána boha atd. Widěti z toho, jakož
i z jiných pramenůw patrno se činí, že *powěry* té doby
provozowaly ještě moc welikau w obecném životě ná-
rodu našeho.

Ostatně wyložiwše již, co nám wědomo, také o po-
čátcích *krásoumy* w Čechách, o *průmyslu* a *kupectwi*, o
stawitelstwi a wěcech podobných, ³³⁵⁾ nebudeme zde o
tom šfriti se opět.

Zahrnemeli nyní myslí w jeden živý celek wše co
sme dosawad wykládali částečně, a uwážímeli je co wěrně
zrcadlo ducha i života národního, bude nám na jewě, že
nesmíme sice měřiti toho měrau vzdělanosti dospělé, ale
s druhé strany přeswědčíme se také, žebychom křiwdu
činili předkům swým, kdybychom chtěli představowati je
sobě co surowce a polaudiwochy, uwázlé pauze we zwí-
řecí částce bytu lidského, — jakož to pohřichu i za naší
doby ještě nezřídka se děje. Čechové i Morawané XII
a XIII století rownali se, co do vzdělanosti a uslechti-
losti ducha, i nejwýtečnějším sausedům swým, a před-
cházeli mnohé jiné dobrým příkladem. Některé plody
tehdejšího ducha jejich jewí se nám we zlomcích básní,
které náhodau zachowány byly. Zpěwy a písne newy-
rownaného Rukopisu Kralodworského náležejí obsahem
i půwodem swým s wětší částky do této doby. Podiwu

Pražské pod signaturau III, F. 6. Jest to týž rukopis,
we kterémž rukau XIII století také některé glossy če-
ské připsány jsau.

335) Wiz knihu třetí na str. 351—353, 405, a knihu čtvrtau
str. 13, 41, 49, — a srown. *Scriptores rer. Boh. I*,
pag. 100, 101, 135, 295, 316, 363 etc.

- hodné tyto wýtworky wěku dáwného, utěšený w nich ukaz čistě a neporušené powahy lidské, ušlechtilost myšlének, jarola i jemnost citůw, srdce wřelé pro vše co wznáší člověka nad byt pozemský, — to vše nemohlo zaroditi se leda w půdě jemné, ušlechtilé a spůsobilé ke všemu, co činí pro vše wěky hodnost a okrasu člověčenstwa.
-

P Ř Í L O H Y

KU KNIHAM III, IV a V.

Y H O L S I

Y H O L S I

PŘÍLOHA A.

Právo staroslowanské,

aneb

Srownání zákonůw cara srbského Stefana Dušana
s nejstaršími rády zemskými w Čechách. *)

OBSAH: 1) Úvod. Staroslowanské zákonníky. — 2) Serbie za cara
Stefana Dušana a zákonník jeho. — 3) Obecná poruka. —
4) Hlawa i wira. — 5) Swod a lice. — 6) Soudowé a pří-
slušnost jejich. Osady. — 7) Porota, porotci. Pomocníci a
očistníci. Slibný soud. — 8) Asyla. — 9) Příwodní pro-
středky. — 10) Dědické práwo. Dědiny, župa. Krajisté. —
11) Zemské roboty. Sedláci. —

1) Úvod. Staroslowanské zákonníky.

Skaumání zákonůw a obyčejůw staronárodních tím
nabývá větší i nesnáze i zajímavosti, čím větší jewíwá
se w nich i proměnlivost i stálost. Přirozenými změnami
potřeb národních, tu jen domnělých, tu opravdových, a
jich buďto ukojowáním buď odwracowáním, tworí se kaž-
dého věku nové poměry, nové auwazky a práwa we
společnosti občanské. Takowéto proměny, jsauce vždy
jen částečné, nikdy nerušiwají celé austawy státní najed-

*) Wyšlo poprwé w Časopisu českého Museum r. 1837, I, na
str. 68—110. Potom w ruském překladu od Jos. Bodjanského
w Moskwě r. 1846, w srbském od Miloše Popowiče w Běle-
hradu r. 1849. Zde podává se opět místy pooprawené a roz-
množené.

nau; a protož když některé částky její věk po věku novým vždy řádům místo postupovati musejí, mohou jiné zatím dosáhnouti často neobyčejné a nenadálé dlouhověkosti. Sluší tedy pokaždé pilně na zřeteli míti rozdíly časův, kdykoli se ptáme po starých neb zastaralých zákonech a řádech: můžet zajisté ledacos i léto již zastaralým býti, co wloni teprw ustanoweno bylo; a naproti tomu nejeden řád, před tisíci snad léty ustanowený, může i podnes ještě provozowati platnost a moc swau w národu.

Že i u českého národu, co do veřejných řádův zemských, jewila se w oběhu věkůw takowáto i proměnlivost i stálost, to každému známo jest, kdokoli jen dosti málo se obíral s historií jeho. Nám však při národu českém to zdá se býti zvláštní a charakteristické, že w ohledu tom proměnlivost u něho býwala vždy větší nežli stálost, a že — ať si je to ctnost, aneboli auhona — že Čechowé předčili w ní nad jiné sausední národy.

Nejwalnějši, pokud známo, proměna we wniterném zřízení země české stala se we XIII století, zvláště pak za krále Přemysla Otakara II. Až potud zajisté nebyli počítáni než dwa stawowé w Čechách, zemané totižto welicí, t. šlechticowé nebo páni, a zemané menší, totižto wladkové a dědinníci; a nezemanští obywatelé měst českých, bywše zároveň lidu selskému za *chlapy* jmíni, ¹⁾ práv stawowských po tu dobu byli nemíwali. We XIII však století uwedeno do českých měst hojně osad německých pod německým právem, a jednak tím, jednak i obdaře-

1) Starý „Řád práwa zemakého“ (tištěný w Archivu Českém, 1842, II, str. 95, 96) prawí w §. 37 o sauboji před právem: „Pakli by měšténin sedláka pohnal, máta se bíti kyji a s štíty welikými, neb *jsta oba jednoho řádu chlapského*; a to jest ot starodáwna ustaweno, že k tej bitwě nemá mečow užíwati.

ním měst pauze českých, na příklad oněch, výsadami municipálními, utvořen jest w Čechách nový *staw*, *městský* totižto, vynatý z právomocenství cúd krajských, a vlastními již magistraty swými řízený. Tím předně (mimo jiné menší příčiny), celá stará hradská čili župní austawa na zmar přiwedena jest, a wplywem tohoto nowého žiwlu do všech částek žiwota státního wywráčení bywše mnozí obyčejowé a řádowné staročestí, upadli brzy tak cele w zapomenutí, že již nyní těžko jest křísiti opět památku jejich jakoby z prachu a z popele starožitnosti; zvláště any staré listiny české, ježto je připomínají, nikde neposkytují nám o nich hojnějšího výkladu.²⁾

Skaumatel tedy český musí swětla, kterého se mu doma nedostává, hledati w cizině, a oznamowati se se zákony i s obyčejí jak sausedních tak i jiných příbuzných národůw; wěda, že jako žádný jednotlivý člověk, tak ani národ žádný pod sluncem nikdy tak samorostlým nebyl a není, aby co do způsobůw a obyčejůw byl sobě neosobil wíce neb méně ode pokrewníkůw a sausedůw swých. Zvláště pak obrátí zřetel swůj ku pohratřeným národům slowanským, a we shodě neb neshodě řádůw i obyčejůw jejich vyšlakowaw to, co všickni zdědili někdy ode společné matky swé Sláwy, cíditi je bude od toho, co později po různu buď sami sobě ustanowili, buď od sausedůw swých přijali. I nalezneli tu ku př. něco starým Čechům a Srbům zadunajským společného, čehož u cizích národůw nikde nestává, s důkladem zawíráti bude, že ono wzalo

- 2) W listinách obyčejně takto se o nich mluwíwá: „Remittimus ei et hominibus ejus omnem exactionem sive inquietationem, venditionem, Naroc, Zwod, Hlawam, Wrez, collectas generales, aedificationes castrorum, fossata, presecu, prówod, narez et omnia alia gravamina;“ aneb „causa, quae appellatur hlawá,“ „culpa, quae fit per zwod,“ „accusatio illa, quod narok dicitur“ atd. Z toho již wtip se každý sám, co to asi bylo.

počátek svůj původně z dáwnowěkého Slowanstwí, jelikož mezi oběma těmito národy nebylo již ode tisíciletí žádného spojení a žádné wzájemnosti wíce, a protože ani jeden od druhého nemohl w tom čase přijímati nic nowého.

Nejstarší a nejdůležitější památky zákonodarstwí u národůw slowanských jsau:

1) *Prawda ruská*, wydaná nejprwé od knížete Jaroslawa okolo r. 1020, potom rozmnožená od synůw jeho r. 1054—1068, posléze pak we XIII století obšírněji znou napísaná.³⁾

2) *Práva Česká knížete Kunrata Oty* asi od r. 1189, známá jen z potvrzení krále Přemysla Otakara I r. 1222 a 1229, a knížete Oldřicha Břecislawského r. 1237.⁴⁾

3) *Zákon Vinodolský* od r. 1280, nedáwno teprw w obecnau známost wešlý.⁵⁾

4) *Kniha starého pána z Rosenberka* z počátku XIV století, wydaná w Archivu českém, I, 447—454.

5) *Statut Wislický* krále polského Kazimíra Welikého od r. 1347.⁶⁾

3) Wiz J. P. G. Ewers, das älteste Recht der Russen, Dorpat 1826, 8, pag. 264 sq. Prawda ruskaja, S. Peterb. 1777, 1792, Moskwa 1799 etc. Ruskija dostopamiatnosti, Moskwa 1815, I část, pag. 28—85. Prawda Ruska, czyli prawa wielkiego xięcia Jaroslawa Władymirowicza etc. przez J. B. Rakowieckiego, II Tomy, w Warszawie 1820—22 we 4to. Nowější wydání od Ondřeje Kucharského we knize „Najdawniejsze Pomniki prawodawstwa Słowiańskiego“ we Waršawě r. 1838 w 8.

4) Wiz Ant. Boczek, codex diplom. et epist. Moraviae, Olom. 1836, I, 168. II, 209—212. 325—328. V, 224—226. Jura primaeva Moraviae, Brunae 1781, pag. 23 sq. Abhandlungen d. böhm. Gesellschaft d. Wiss. Prag 1786, p. 476 sq. Erben regesta Bohem. p. 348—350.

5) Wydal jej Ant. Mažuranič roku 1843 w Záhřebu we třetím swazku časopisu Kolo, str. 50—97.

6) Wiz J. W. Bandtkie, Jus polonicum, codicibus veteribus manuscriptis et editionibus quibusque collatis. Varsaviae, 1831 in 4.

6) *Zákonník cara Stefana Dušana* srbského od r. 1349 a 1354, — o kterémžto nám hned širší řeč bude.

7) *Majestas Carolina*, r. 1348 na jalowo vydaná, jelikož nikdy moci zákonné neobdrževši, již r. 1355 odvolána jest. Tištěna latině i česky w Archivu českém, III, 65—180.

8) *Řád práwa zemského w Čechách*, z druhé polowice XIV století, vyšel nápodobně latině i česky w Archivu Českém, II, 76—135.

Pozdější statuta, práwa horní česká, zřízení zemská, výklady práv a t. d. pomíjíme zde mlčením; jakož i pokládáme za zbytečné, šířiti se o listinách a kronikách u národůw slowanských, které poskytují prameny pomocné ku poznání starého práwa.

Ze všech těchto zákonníkůw nejvíce příbuznosti a shody mezi sebou jewí práwa Kunratowa w Čechách a w Morawě a Stefanowa Dušanowa we Srbsku. Wěc tato jest přewelice důležitá i památná; protože takowáto shoda, jakož sme napowěděli, kdekoli podstatnau se býti ukazuje, nás přímo wede k výsledění a ku poznání toho, co w obau těch zákonících staroslowanského jest.

We přítomném pojednání máme jen to za aučel, abychom tuto shodu na jewo položili, ji tu přisvědčením jiných domácích pramenůw, tu odporem cizích powyjasnili, a tím i usnadnili poznání mnoha půwoditých stránek weřejného žiwota staroslowanského. W té tak důležité a vážné věci dosti nám bude, laikům we práwnictwí, zbudímeli jen pozor lepších starožitného práwa znatelůw, aby potom sami o její důkladnější wysvětlení se přičinili. Prwé však, nežli k věci samé přikročíme, potřebí bude o dějinách a stawu srbského národu za cara Stefana Dušana, k lepšímu zákonům jeho porozumění, pronéstí něco málo.

2) Serbie za cara Stefana Dušana. Zákonník jeho.

Původní hranice staré Serbie zadunajské byly: na severu řeky Sáva i Dunaj, na východu řeky Morawa, Ibar a město Rasa (dnešní Nowýpazar); na jihu řeka Boljana s městem Skadrem; na západu pak pohoří táhnoucí se mezi řekami Bosnau a Wrbasem, a od pramenů Wrbasu k austř. Cetyně do adriatického moře. Sousedé Srbův na východu byli Bulhaři, na západu Chorwati. Císařové byzantinští osobovali sobě v nejstarších časech právo vrchního panství nad Srby, kteříž ale doma v župách od svých vlastních županův řízení bývali. Mezi župany bylo jich několik „velikých županův“, kteří často s prospěchem hájili samostatnosti své proti Byzantincům i jiným sausedům.

We druhé polovici XII století konečně *Stefan Nemaňa* veliký župan Raský od r. 1159, zvláště po smrti císaře Emmanuela, nepodlehlym sebe učiniw, založil u Srbův dynastii královskou, kteráž zemí tu po dvě století podstatně vládla, a říši svou šťastnými válkami na jih a na východ znamenitě rozšířila. Po Nemaňowi, jenž r. 1195 co mnich do kláštera se odebral, kralował syn jeho *Stefan*, přímím *prvowěncaný*, až do r. 1224; pak téhož tři synové po sobě, *Radoslaw* do r. 1230, *Wladislaw* do 1237 a *Stefan Uroš*, přímím „veliký král“, od 1237 do 1272; po tomto zase jeho synové *Stefan Dragutin* do 1275 a *Stefan Milutin*, přímím „swatý král“, od 1275 do 1321; pak od 1321 až 1336 posledního syn *Stefan Uroš*, přímím *Dečanský*, otec cara *Stefana Dušana*, o kterémžto nám řeč jest.

Již *Stefan Nemaňa* byl říši srbskou rozprostranil na jih a na východ, a mezi potomky jeho zvláště *Stefan*

Milutin a Stefan Dečanský odjali Byzantincům i Bulharům mnoho krajin. Největším však podmanitelem na trůnu srbském od r. 1336 do 1356 stal se náš *Stefan Dušan*, přijímám „*Silný*“, jenž mimo Serbii, také celau Macedonii, Albanií, Thessalií a Epirusem mocně vládnul, třináctero zwíce šťastných wálek s Řeky wedl, sobě titul cara (císaře), synowi pak swému titul krále přiosobil, a od zamýšleného dobytí Konstantinopole a přenešení celé říše řecké na Srby jen nenadálau smrtí, we wítězném běhu wálky, právě w tom roce (1356) zdržán byl, když Turci ponejprwé do Europy mocně se wedrali.

Národ srbský za onoho wěku záležel wůbec ze čtyr stawůw: *duchowního, zemanského, městského a selského*. Politických práv nepožíwali než prwní dwa.

Staw *duchowní* zdá se že u Srbůw provozowal znamenitau moc, jakož pak opravdu také znamenitými statky vládnul. Počítáni k němu jeden patriarcha, asi 20 metropolitůw a biskupůw (archijerei), množství igumentůw (opatůw), popůw (kněží) a kalogerůw (mnichůw).

Zemané byli, jako w Čechách a w Polště, dvojího řádu, *welící* totiž a *malí*, po srbsku *wlastele* a *wlasteličiti*. Ku prwním náleželi *knězi* (comites), *welmužie* neb *boljari*, a *wlastele* (zemané, páni) zprosta, mezi nimiž také *wlastele stěgonoše* (korauhewní páni) se připomínají. *Wlasteličiti* aneb *wlasteličitišti* byli as totéž, co u nás wládkowé a dědinníci. Z ohledu na lid poddaný nazýwali se zemané také *pronjari, gospodari*.

Carští a zemští auředníci wojenští i političtí byli bezpochyby všickni stawu zemanského. Župané w zákonníku Dušanowě již nepřipomínají se wíce, ačkoli o župách (jichžto množství malých bylo) často tu řeč jest. Wojenští auředníci jmenowali se *wojewodi, krajištnici, kafalie* (kapitani, poglawari); mezi politickými byli *sudie, knězi*

(comites), *primikirie* (primicerii), *władalci*, *pręstajnici* a *čelnici*, jichžto však posledních auřady nám jsau neznámy. Předtím, we XII století, připomínání býwali wůbec jen *desetníci*, *padesátníci*, *setníci* a *tističníci*, o nichž ale w pozdější době, vyjímaje toliko *setníky*, nikde více řeči není. ⁷⁾

Měšťané (graždane) měli sice privilegia swá již za času Dušanowa, tak že swobodni byli všude, awšak politické moci žádné neměli. Obywatelé jejich byli z weliké částky kupci (trgowci).

■ Poddaní stawu selského jmenují se w zákonech *meropchowé* (neropchowé), *sebrowé* a *otroci*. Bylli jaký mezi nimi rozdíl, s jistotau určití nyní nemůžeme. „Meropchowé“ připomínají se vždy jakožto rolníci; „sebr“ zdá se býti wůbec oppositum „wlastelina“ čili zemaná, takže ku př. každý meropch bylby sebrem, a však ne každý sebr meropchem. „Otroci“ slují tuším wůbec lidé tělesné a dědičně porobení (Hörige, Leibeigene). Mimo tyto poddané připomínají se také lidé stawu selského pode jmény národůw podrobených: *wlachowé* (walachowé, pastýři), *arbanasowé* (Arnauti), *cakoni* a *sasowé*.

Zákonodarství a veřejná správa země konaly se vždy ještě na *sněmu* (sboru), ku kterémužto vyšší duchowenstwo a zemané welicí i malí swoláwání byli. Na takowémto sněmu r. 1349 dne 21 máje a r. 1354, dne neznámého, také *zákonník* ten, o kterémžto mluwiti máme, s přiwolením všech sněmowníkůw wydán a stwrzen jest.

7.) Zpráwu tuto, pro skaumatele starožitných práv, jak se nám zdá, welmi důležitau, wzali sme z p. Šafářkowy historie literatury srbské (w rkp.), jenž ji z Dometianowa žiwotopisu Stefana Nemaně wytáhl. Místo setníků zastaupili později (podlé Lucia) knězi (comites).

Nápis a úvod jeho takto zní:

„Zakon blagowěrnago cara Stefana, w létě 6857, indiktiona 2, w' prazdnik w'znesenia gospodnja, měs. Maia 21.“

§. 1. „Siže zakonnik postavljaem ot prawoslawnago s'бора našego, s' přeoswěštennym patriarchom kyr Joanikiem, i wsemi archijerei i cr'kowniki malimi i welikimi, i mnoju blagowěrnym carem Stefanom, i wsemi vlasteli carstwa mi, malimiže i welikimi.“

Zakon blahowěrného cara Stefana, w létě 1349, indikci 2, wě swátek nanebewzetí páně, měsíce Máje, 21 dne.

§. 1. Tento zákonník uložen jest od prawoslawného sněmu našeho, s přeoswíceným patriarchem panem Joanikiem, i všemi preláty a církewníky malými i welikými, i mnau blahowěrným carem Stefanem, i všemi zemany carstwa mého, i malými i welikými.

Zákony léta 1349 uložené končí se paragrafem 135, po němž následuje prostý nápis: „W létě 6862 (= 1354), indiktion sedmy“, a bez další omluwy hned §. 136 až do 200, jímžto celý zákonník se končí.

O rukopisech, ve kterých zákonník tento posawad se zachowal, i o způsobu a počtu posawadních jeho vydání, podrobnau zpráwu podal p. Šafařík ve knize své: „Památky dřewního písemnictwí Jihoslowanůw“, kdež i zákonník celý wytisknauti dal (w Praze r. 1851 u wel. 8.). Vydání jeho w ohledu kritickém považowati sluší za dokonalé: ale článkové w něm nenásledují po sobě všickni dle obsahu, nýbrž dle zachowaných rukopisůw, tu wíce tu méně nedostatečných; hleděno w něm wyhowěti potřebám a požadawkům zpytatele jazyka i písemnictwí wíce nežli dějin a práv starožitných. I poněwadž nám naproti tomu wíce hleděti jest k obsahu wěcí, nežli k formám literním, nelze nám ani tenkrát spustiti se onoho počtu a pořádku paragrafůw, který se nám udal r. 1836, když propůjčením p. Šafaříkowým wypsali sme sobě sami z jeho rukopisůw text auplný wě přirozeném pořádku, kterýžto pak rozpadl se nám na 200 článkůw. Připome-

menauti dlužno, že w Šafaříkowu nejstarším rukopisu od r. 1390 nedostává se bohužel plných 70 paragrafůw, totiž až do §. 151 celých 11, od §. 152 pak všickni ostatní.

Pro snadnější a patrnější wytčení shody neb neshody těchto zákonůw srbských se staročeskými a jinonárodními rozdělíme celau materii swau pod jisté články, newíže se však nikoli w nich pořádkem systematickým.

3) Obecná poruka.

Obecná poruka, ruka společná neb ručení společné (universalis fideijussio, die Gesamtbürgschaft) byl obzvláštní řád právní u starých Slowanůw, za kterýmžto celá *honitwa*, *okolina* neb *opolí*⁸⁾ (vicinia), t. j. všickni sausedé a spolu-bydlitelé jedné wsi aneb jednoho *aujezdu* (okresu, ohotáru, territorium) za všecko, cokoli w jejich aujezdě neřádného spácháno bylo, společně státi a ručiti, a nemohli zločince samého wypátrati a ku popravě podati, všickni společně ulozenau na zločin ten pokutu platiti museli.

Takowéhoto řádu dotýkají se w zákonníku Dušanowě §§. 21, 55, 64, 69, 90, 98, 99, 125, 144, 157, 158, 179, 180, 184, 189 a 197, kteréžto my zde všechny přednáseti nemůžeme, na jednom i druhém přestanaue.

§. 64. Ašte kto umrět, a imat jedino selo u župě ili meždu župami: čo se zlo učini tomu selu požegom ili čimljubo, onomu zi selu wsu tuzi zlobu da plati okolina.

§. 64. Jestli kdo umře, a má jednu wesnici w župě neb mezi župami: co se zlého učiní této wsi žhárstwím aneb čimkoli, té wesnici vše to zlé ať zaplatí okolina.

8) Staročeské slovo *honitwa*, i snad také *hoň* (conf. hungar. *hon*), znamenalo půwodně okolí, pokud obyvatelé powinni býwali honiti spolu zločince. *Opolí* užíváno we smyslu podobném u Polákůw, *okoliny* u Srbůw.

§. 98. Ašte kto užezet kutu, ili gumno, ili slamu, ili sěno po pizme komu, da s'žegut jeho ogněm. Ašteli se nenajide, da ga dast tozi selo; ašteli ga nedast, da plati tozi selo, čtoby požegý platil.

§. 99. Ašteli kto užezet izwn sela gumno ili sěno, da plati okolina, ili da dast w'žegýgo.

§. 125. Gradska zemlja, što jest okolo grada, što se nadje chusi ili ukrade, da plati vse tozi okolina.

§. 180. Ako se nadje zlatar u gradu kowe dinare bez wolje carewe, da se zlatar ižeže, a grad da plati globu čto reče car.

§. 98. Jestli kdo (we wsi) zapálí chalupu neb stodolu, neb (stohy) slámy neb sena ze záští komu, at spálí jej ohněm. Jestli se nenajde, at jej postaví ta wes; pakli ho nepostaví, at plátí ta wes, coby žhář platil.

§. 99. Jestli kdo wně wesnice zapálí stodolu neb seno, at plátí okolina, aneb postaví (wydá) žháře.

§. 125. Hradská země, co jest okolo hradu (města), co se najde na ní laupěžství aneb krádeže, at to vše plátí okolina.

§. 180. Jestli se najde minceř w městě (jakémkoli), děláje peníze bez vůle cárowy, at se minceř spálí, a město at plátí pokutu dle uznání cárowa.

O podobném řádu we starých Čechách máme z listin XII a XIII století důkazů množství před rukama, z nichžto také jen některé zde předložiti chceme. Předně z privilegium krále Přemysla Otakara I, 10 Mart. 1222 stawu duchownímu w Čechách daného:

Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permaneant; poenam tamen, scilicet CCC denarios, cum aliis persolvant. Hanc autem poenam alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa, et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CC denariis condemnari solebat: nunc nos mitius agentes cum eis, volumus ut tota villa in CC denariis condemnetur.

Kdykoli zloděj se chytí w některé wesnici, sám ten dům, we kterém se krádež najde, at se vyhlásí, sausední pak domy at w pokoji zůstanou, pokutu však, totiž 300 penízků, s jinými at plátí. Této pak pokuty ulehčiti chceme, za kteraužto, když někdo zabit byl w nějaké wsi, a wrah wywáznuł, každý sedlák we 200 penízích pokutován býwal: nyní my mírněji s nimi nakládajíce, chceme aby celá wes we 200 penízích pokutována byla.

We privilegium téhož času klášteru Břewnowskému daném stojí následující slova:

Nec graventur homines in villis Breunoviensibus, quando aliquis occisus vel strangulatus, quod *hlava* nuncupatur, infra campos alicujus villae projectus ab iniquis hominibus reperitur, per quod pauperes calumniose puniuntur etc.

Také ať se autisk nečiní lidem kláštera Břewnowského, když někdo zabítý neb uškrcený, což *hlavau* se nazývá, na polích některé vesnice zahozený ode zlých lidí se nachází, skrze což chadina křivě pokutována bývá a t. d.

I u jiných slovanských národův takovéto společné ručení bylo za obyčej a za právo. Přisvědčuje tomu následující místo v listině polskoslezské od 13 pros. 1253: *)

Quodsi solutio capitis super viciniam ceciderit, homines episcopi vel Glogoviensis ecclesiae, qui sunt de illa vicinia, solvant dominis suis portionem, quae ipsos contingit etc.

Když placení hlavy na opolí přijde, lidé biskupovi aneb kostela Hlohowského, kteří jsou z opolí toho, ať pánům svým platí částku tu, která na ně vyměřena bude a t. d.

Že totéž i we starých Rusích panovalo, jest věc jistá. Kníže Jaroslav sice, čili raději synové jeho, kteří zákony své nejvíce od Normanův neb Warjahův brali, ustanovivše placení germanské *wiry* (Wergelt) na místo slovanské *hlavy*, vypověděli také, že jen sám vražedník powinien jest ji platiti: avšak obyčej slovanský, v lidu zdáwna wkořeněný, byl tam mocnější, nežli zákon ten, a w pozdějších zákonech spatřují se již zase šlepiče někdejší společné ruky w tak nazvané *diwoké wiré* (dikaja wira). Praví se zajisté: 10)

Ačťe kto ubijet knjaža muža w razboji, a golownika ne iziščut, to wirnuju platiti wo čiejže werwi golowa ležít etc.

Jestli kdo zabije knížecího muže w pútce, a wraha newynalezna, tedy ať wiru platí ten okres, we kterém hlava (zabítý) leží a t. d.

9) Tschoppe u. Stenzel Urkundensammlung 1832, p. 332.

10) Rakowiecki tom. II. pag. 45. 47. Kucharski pag. 2—5.

Ože kto newložít sá w díkuju wiru, tomu ľudie nepomogajut, no sam platit.

Jestli kdo newložít se w diw-
kau wiru (t. j. jestli ke společné
ruce s jinými nepřistaupí), tomu
ať lidé nepomáhají, než sám ať
platí.

Podlé toho tedy Rusům wolno bylo, anebo wstaupiti we společnau ruku s jinými, aneb nic; ono dalo se za obyčejem slowanským, toto za germanským.

We privilegiích stawu duchowního českého za XIII století, téměř we všech, řeč bývá o *hlawě*, o *swodu*, o *nároku* atd., a sice w ten smysl, že aneb to, coby poddaní na záduších za hlavu, za swod, za nárok králi platiti měli, nařizuje se aby platili pánům swým, aneb že se jim (poddaným) i celé takové placení weskrz propauští a promíjí. Milosti takowéto samy w sobě bylyby dosti málowážné, kdyby na obecnau poruku při nich ohledu bráti potřebí nebylo. Kdyby zajisté každý poddaný jen za swůj vlastní zločin sám pokutu byl platiti měl, nemnoho by tím užitku církwem bylo docházelo, protože zločiny takové ne všedně páchány byly: ale za příčinau té společné ruky musil každý platiti pokaždé, kdykoli w honitwě jeho zločin nějaký podtají spáchán byl, a tu již arci na každého sauseda hustěji platiti přicházelo. Tato powinnost, tento záwazek in solidum okolí celého, byl jistě výborný prostředek k umenšení zločinstwa w národu wůbec, když jedenkaždý saused pozor dáwal a toho hleděti musel, aby nic zlého se nepáchalo w celém okolí: awšak bylo to také břímě pro jednoho každého weliké, když často i sebe newinnější člověk musel trpěti za winného. Protož když jednau dán příklad na zádušných statcích, brzy potom ucházeli se i jiní pánowé u krále o zproštění lidu jejich od obecné poruky; kolonie německé do země přišlé nikdy se jí podrobiti nechtěly; a poněwadž nezadlauho téměř všechny wesnice w Čechách

počaly osazowati se na německém práwě, zmizel brzy celý ten obyčej w zemi naší, tak že již we XIV století nic o něm více slyšeti není. U Srbů naproti tomu řád tento udržel se jistým způsobem až podnes. Prawí zajisté Wuk Stefanowič we swém slovníku pod slowem *krownina* (Blutgeld, pretium sanguinis, po staročesku *hlawa*): „W turecké zemi cení se vražda turecká w 1000 groších, srbská i wúbec křestanská w 1001 groši. Krewninu neplatí jen ten, kdo se vraždy dopustil, ale celá ta wesnice, a někdy nađto i sausední wesnice pospolu, kde vražda spáchána“ ¹¹⁾ atd.

Že takowéto společné ručení bylo všem německým národům neobyčejné a neznámé, nepotřebí nám po Feuerbachowi a Weiskowi ¹²⁾ znowu dokazowati. Kromě slowanských národůw kwetl řád tento, pokud nám wědome, jen u starých Anglosasůw w Anglii, jejichžto celá práwní austawa práwě w těch punktech, we kterých od všegermanské se uchyluje, podiwně dosti zjewuje zvláštní se slowanskau příbuzenství. ¹³⁾

4) O hlawě. O wiře.

Poněwadž sme o *hlawě* a o *wiře* již učinili zmínku, připojíme hned také širší o nich rozjímání. Z uведенých již nahoře listin patrnó jest, že *hlawa* we staročeském práwě znamená: 1) *wraždu*, zawražďení i zabítí člověka;

- 11) Wiz Wuka Stefanowitě Srbski rječnik, u Beču, 1818, p. 338; we druhém wydání r. 1852 na str. 300.
- 12) E. A. Feuerbach de universali fidejussione, quam Germanice Gesammtbürgschaft vocant. Norimbergae, 1826, 8. Dr. Jul. Weiske, die Grundlagen der frühern Verfassung Deutschlands. Leipzig, 1836. 8. p. 39 sq.
- 13) O anglosaském práwě psal zvláště G. Phillips: Geschichte des angelsächsischen Rechts. Göttingen, 1825. 8.

2) *mrtvé tělo* zavražděného; 3) *saudní při* a jednání o vraždu; a 4) *pokutu*, která za vraždu králi a auřadům královským i přátelům zabitého placena bývala (hlavní peníze).

Wira, po německu *Wergelt*, zaujímá ve starogermanských právech a zákonech ve všech velmi důležité, ba čelné místo. *Wergelt*, doslovně vyložené ze slova *wer* (vir, muž) a *gelt* (pretium, cena¹⁴), znamená vlastně *cenu muže*, aneboli *cenu člověka*, i slauží tudíž u všech germanských národův za hlavní známku rozdílu stavův.¹⁵) Obyčejně klade se tam newolník (litos) jen w polowičné ceně muže swobodného (liber), tento pak zase buďto w polowičné ceně, anebo jen we třetině šlechtice (nobilis) atd. W nejstarších Bawořích ku př. ceněn newolník za 80 solidi, swobodník za 160, šlechtic za 320, muž z rodu Aglolfingů za 640, a panující wévoda za 960 solidi; w jiných zemích to jinak měněno, a tytýž i na více rozdílův rozdrobowáno. Tato wira půwodně placena bývala w pokutě za zavraždění muže podlé stawu jeho, tedy 80 solidi za zabití newolníka, 320 za šlechtice atd. Nachází se však, že ku př. i přísaha stejným poměrem podlé stawův ceněna jest, a tudíž že přísaha swobodníkowa míwala jen polowičnou cenu naproti přísaze šlechticowě atd.

Jest tedy placení za vraždu i we slowanské *hlavě*, i w německé *wíře*: i jakýž pak mezi nima rozdíl? Na oko nepatrný, a w skutku důležitý. Wira hledí předně

14) Jak. Grimm, deutsche Rechtsalterthümer. Göttingen, 1828 p. 650. 651.

15) K. F. Eichhorn, deutsche Staats- und Rechtsgeschichte, Göttingen, 1834, I Bd. S. 301: Die Abstufungen der Stände werden in allen germanischen Volksrechten durch Verschiedenheit des Wergeldes bezeichnet.

ke stawu zabitého, hlawa předně k činu a ke stawu wraždnička; u Slowanůw ceněna hlawa jako hlawa, u Němcůw občanský staw hlavy rozhodnul a určil cenu její. Bylali wira zaplacená, bylo také za vraždu dosti učiněno; ale při hlavě musel wrah nadto pokoru činiti, hledati milosti u přátel zabitého a smlauwati se s nimi. Zabilli u Slowanůw šlechtic sedláka, platil za to více, nežli sedlák za šlechtice, protože byl zámožnější, a složením větších peněz hlavních spíše milosti došel; naproti tomu sedlák, nemoha více platiti, býwal nadto jinak trestán. Tak aspoň my tomu rozumíme z příčin a z důvodůw dole psaných.

We práwích Kunratowých stojí o vraždě zprosta toto :

Quicumque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CC denarios solvat curiae, et alias recedat et quaerat gratiam, et uxor sua in pace sedeat et indempnis.

Kterýkoli šlechtic nebo sedlák někoho zabije, 200 penízků zaplat auřadu, a jinam jdi a hledej milosti, a manželka jeho w pokoji seď bez autisku.

We privilegium kostela Pražského ode 2 Jul. 1221 :

Si quis in bonis episcopatus vel ecclesiae Pragensis homicidium praesumpserit perpetrare, et homicida evaserit, consanguinei interfecti reum jure terrae perquirant, ita tamen, quod homines ecclesiae et episcopatus conserventur indempnes.

Jestli kdo na statcích biskupství neb kostela Pražského dopustí se vraždy a wrah wywázne, přátelé zabitého stíhejte winníka právem zemským, ale tak, aby lidé kostelní i biskupští beze škody zachováni byli.

„Řád práwa zemského“ w Čechách, jež sme nahore připomenuli, popisuje we 42 prwních paragrafech swých obšírně celau žalobu a při „o hlau“, jakož we XIV století ještě w obyčeji byla, takže z ní zde výpisůw podáwati nelze; jen to poznamenati wůbec musíme, že ani tam není žádného sledu wiry, ačkoli jinak na rozdíl stauůw (při původu a pohnaném co do práwního sauboje, ne však při zabitém) ohled arci se bere.

Zákonové Dušanowi o hlavě (wraždě, krewnině) takto stanowí:

§. 93. Ašte ubijet wlastelin sebra u gradu ili u župě ili u katunu, da plati tisústa perper. Ašeli sebr wlastelina ubijet, da mu se obě ruce otsěkut, i da plati 300 perper.

§. 87. Kto něst přišl' nachwalicom po silě, i s'tworil ubijstwo, da plati 300 perper; ašeli budet přišl' nachwalicom, da mu se obě ruce otsěkut.

§. 88. I gde se obrěštet ubijstwo, onzi koji budet zarwal boj, da jest kriw, ašte se ubije.

§. 93. Zabijeli zeman sebra w městě nebo w župě nebo w chalupě (o samotě ležící), at platí 1000 perper. Zabijeli sebr zemana, at se mu obě ruce useknau, i at platí 300 perper.

§. 87. Kdo nepřišel naschwal násilím (na někoho), a spáchal vraždu, at platí 300 perper; přišli naschwal, at se mu obě ruce useknau.

§. 88. I kde se najde vražda, ten kdo počátek učinil k boji, budeli zabít, at jest kriw (t. j. odsauzen práwa).

W §§. 95 a 96 těchže zákonůw wypowídá se na vraždu člověka duchowního (preláta, kněze i mnicha bez rozdílu) pokuta oběšení, a na vraždu otce, neb matky nebo bratra, neb dítěte (opět bez rozdílu) pokuta spálení ohněm, kterážto jest nejvyšší, kterau zákonové tito znají. Ještě patrněji jewí se nebytí a neznámost wiry při pokutách na pohanění:

§. 50. Wlastelin koji opsuje i osramoti wlasteličista, da plati 100 perper; i wlasteličist ašte opsuje wlastelina, da platit 100 perper i da se bijet stapi.

§. 51. I ašte wlastelin ili wlasteličist opsuje sebra, da plati 100 perper; ašeli sebr opsuje wlastelina ili wlasteličista, da platit 100 perper i da se osmudit.

§. 86. Kto reče babunsku řeč, ašte budet wlastelin, da platit 100 perper; ašeli sebr, da platit 12 perper i da se bijet stapiem.

§. 50. Šlechtic, který poňaje a pohaní wládyku (dědinůka), at platí 100 perper; a tento jestli pohaní onoho, at platí 100 perper i at jest bit holemi.

§. 51. I jestli šlechtic neb wládyka pohaní sebra, at platí 100 perper; pakli sebr pohaní šlechtice neb wládyku, at platí 100 perper i at jest cejchowán.

§. 86. Kdo mluví kauděné řeči, budeli šlechtic, at platí 100 perper; pakli sebr, at platí 12 perper i at jest bit holí.

Z těchto příkladův, kteréž bychom ještě hojně rozmnožiti mohli, bude již každému čtenáři tuším na snadě rozdíl mezi hlawau a wirau, a neslowanskost této poslední. A protože když naproti tomu nacházíme takowanto wiru se vším jejím stupňováním takměř w čele „Prawdy ruské“, nemůžeme neuznati w ní wplywu normančiny čili warjažčiny na dáwní zákonodárství ruské.

5) Swod. Lice.

Kromě *hlawy* nejčastější zmínka w listinách českých XIII století děje se o *swodu*. Že tu slowem tím něco docela rozdílného se míní, nežli byl swod w pozdějším práwě českém, snadno jest dokázati: ale coby starý ten swod byl, z pramenův českých nikde dostatečně wyloužiti nelze. Však to samé slowo a ten samý řád nachází se i u jiných slowanských národův, jmenowitě u Rusův a Srbův, jejichžto zákonníkové poskytují nám o něm více swětla.

Prawda ruská nejswětleji wyměřuje o swodu takto;

Ašče kto poznajet swoje, čto budet pogubil, ili ukradeno čto u něgo, ili koň, ili port, ili skotina: to ne rci jemu „se moje“, no „pojdi na swod, gdě jesi wzjal“; swedite sja, kto budet winowat, na togo tatba snidet; togda on swoje wozmet a t. d.

Jestli kdo pozná swé, co zbra-til aneb co mu ukradeno, buďto kůň, neb oděň anebo howádko: tedy nerci jemu (tomu; kdo to má), „toto jest mé“, ale „poď na swod, kdes to wzal“; konaje swod, kdo bude winen nalezen, ten w krádeži zůstane (na toho krádež swedena bude); tehdy onen wezme swau wěc a t. d.

A ože budet w odnom gorodě, to iti istcu do konca togo swoda; budetli swed po zemljam, to iti jemu do tretjago swoda; a čto budet lice to, to jemu tretiemu platiti kunami za lice, a s licem

A jestliže to bude w jedněm městě, at jistec jde až do konce toho swodu; budeli swod po krajině (župě), at jde až do třetího swodu; a tu zač bude lice, to at on třetí zaplatí kunami, a (wezma

iti do konce swodu, a istcu ždati proka; a gde snidet na konečnago, to tomu vse platiti, i prodažu.

A iz svojego goroda w čjužu zemlju swoda nět a t. d.

lice) at s tím licem jde až do konce swodu, a jistec at čeká ostatku; a kde swod sejde na konečného, tu ten at vše zaplatí, i pokutu.

A ze svého města w cizí krajinu (župu) swodu není a t. d.

Podlé toho již snáze bude rozuměti následujícímu místu we práwích Kunratových:

Quando ducitur, quod dicitur swod, debet adesse castellani nuntius, iudicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo; et ultra tres non ducatur, sed in tertio remaneat; et si convictus fuerit, CC in cameram regis reddat denarios, et illi qui dicitur powod satisfaciatur.

Když se wede swod, má přítomen býti posel od župana, sudho, wladare i komorníka, a jeden nebo dva osadowé; a navíc nežli na tři at se swod newede, ale na třetím at se přestává; i budeli na swe-deno, má 200 penízků do komory královské složit i původu (jistci) dosti učiniti.

Swod byl tedy původně swedení se sebe nářku krádeže, a sice tím, že věc za ukradenou nářčená (t. lice) od toho, kdo ji měl, na toho, od koho ji koupil nebo dostal, tak dlouho wedena byla, až se na konečného přišlo, t. j. na toho, který se dále, od koho by ji měl, vykázati nemohl, a protož za krádce právem jmín byl. Takovýto krádce musel nejen původowi svému za škodu dosti učiniti, ale i komoře královské čili auřadům královským zvláštní pokutu platiti. Bylať to věc tím obtížnější, že přitom přecasto, když swod na nejistého vyšel, ku př. na uteklého (a toť obyčejné bylo, že zloděj swodu na sebe nedočkal,) celá wes aneb honitwa, za přičinou ruky společné, zaň dosti činiti a pokutu složit musela. A že i tehdaž, když nejen zloděj chycen a lice nalezeno, ale i když stopa krádcowa neb věci ukradené někde se ztratila, ta wes neb honitwa, kde se to stalo, wesmě proto pokutowány bývaly, o tom svědčí následující články z listin českých:

Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permanent; poenam tamen, scil. 300 denarios, cum aliis persolvant. (1222, 10 Mart.)

Si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furci nullatenus puniatur. (1229, 17 Mart.)

Kdyžkoli zloděj v některé vsi chycen bude, sám ten dům, ve kterémž krádež (lice) nalezena bude, at se povolá, sousední pak domy v pokoji at zůstávají, pokutu však, t. 300 penězů, s jinými at platí. (Wiz nahoře.) —

Jestli šlepije věci ukradené podlé některé vesnice (wenku) se ztratí, ta vesnice za příčinu této krádeže nijakž at se nepokutuje.

Proto také v českých listinách o *swodu* nejvíce jen jako o *pokutě* se mluví; *placení swodu* jest tam asi tak časté, jako placení *hlavy*, a za tuže příčinou, kteráu sme nahoře již podotkli.

Dušanovy zákony v §. 91 a 188 výslovně o *swodu* mluví, a sice v témže smyslu, jako Pravda ruská i listiny české; také §§. 90, 115, 132 i 148 dotýkají se řádu toho, ačkoli slovo „swod“ se v nich nepřipomíná. I zde však již *swod* více jako pokuta při právním jednání o krádež, nežli jako nahoře vypsaný způsob vedení práva se rozumívá.

Lice neb *lice*, slovo v zákonech ruských i srbských často jmenované, a jistě také starým Čechům známé i užívané, znamenalo vůbec *corpus delicti*, ve staroněmeckém právě tak nazvaný „*blickender Schein*“. Odtud slova *hliti*, *doliti*, *obliti*, ve právním jazyku znamenají *probare*, *den Beweis führen*, *überführen*, a zločin *oblitný* neb *licem dowedený* sluje ten, kteréhož *corpus delicti* před rukama jest.

6) Saudové a příslušnost jejich. Osady.

Za nejstarších časův saudové u všech Slovanův konali se na sněmích, avšak pod dohledem a zprávou

panovníkowi. W Čechách obyčej ten zachoval se poněkud až do XV století, kdežto w Praze od nepaměti sněmové řádní we každých dnech soudních držáni, sněmowníci pak spolu soudcové býwali. I poněwadž půwodně každá župa míwala w určité dni své sjezdy (placita provincialia): protož i w každé župě wykonáwali se zvláštní soudové, kteříž od starodáwna w Čechách sluli *cúdy* (*caudy*) aneb *poprawy*. Pro udržení pořádku a spolu pro dowedení práwa při nich ustanowowali panovníci zvláštní auředníky, cúdaře neb sudí, poprawce atd. Za příčinu netečnosti obywatelůw, považujících časté sněmowání za břímě, a nechťejících tráwiti pro ně času ni nákladu, stalo se, že soudové záhy počali přecházeti w moc panovníkůw a auředníkůw jejich, zvláště poněwadž pokuty za winy téměř jen w penězích ukládány bywše, wynášely nemalé důchody. Protož již we XII století určité to spatřujeme, že soudní moc, zvláště wyšší, považována byla za prawé *regale* w Čechách, ačkoli tu i tehdaž, i později ještě soudové sami většinou sněmowníkůw přítomných konáni a rozepře rozhodnuty býwaly.

Pražská cúda w Čechách od původu svého nebyla wyšší, nežli jiné cúdy krajské; časem svým však powýšila se nad jiné, a to z dwau příčin: jedno, že sněmové celé země české odbýwání byli obyčejně w Praze, w sídle královském, a tak při deskách pražských, čímž tyto desky nabyly brzy platnosti pro celau zemi; druhé, že králowé, wynímajíce we XIII století jednoho po druhém z područí caud krajských, ustanowowali jim za soudce sebe samy a na místě swém auřady pražské. Takž již we druhé polowici XIII století auředníci Pražští stali se jako wyšší instanci naproti cúdám krajským a moc jejich, jakožto nejwyšších auředníkůw zemských, wzťahovala se na celau zemi českau, s jedinou výminkau

kraje Plzenského, jehožto auřadowé až do druhé polovice XIV století zůstali pražským nepodlehli.¹⁶⁾

W každé cúdě české ode dáwných wěkůw osazowan býwal dwojī saud, *wětší* totiž a *menší*; w onom předsedal coudař čili sudí (judex), zasedali páni (nobiles); w tomto předsedal komorník (camerarius) anebo wladař (villicus), zasedali wládkowé (milites). Za důkaz slauží nejen práwa Kunratowa, ale i pozdější obyčej u nejvyššího práwa zemského w Čechách, poněkud až do r. 1784 zachowáwaný. W některých případnostech saudiwal zvláštní wýbor, složený z obau stawůw. Dělidlo však obau saudůw za starodáwna nebyl staw obžalowaného neboli saupěřůw wůbec, ale welikost a wážnost rozepře. We XIV století a w pozdější době slaužilo to za prawidlo, že wšecky rozepře, w kterých o méně nežli 100 kop se jednalo, šly před menší saud, w kterých o wíce, před wětší. Tatoli suma i dříve ten rozdíl činila, powěditi nemůžeme. Wětší tedy saud saudil, ne vyšší stawy, ale wážnější pře wšech stawůw bez rozdílu, zemanského totiž i chlapského; a menší saud ne nižší stawy, ale menší pře wšech stawůw bez rozdílu. K dokázaní toho máme důkazůw množství před rukama, ačkoli wždy jen nepřímých, z nichžto některé zde uwedeme.

Že všickni obywatelé Pražští, před uwedením řádůw municipálních do města tohoto we XIII století, náleželi pod prawomocenství sudího a komorníka w cúdě pražské, toho důkaz poskytuji nám práwa osadníkůw německých we předměstí pražském, jimž již od krále Wratislawy powoleno bylo míti zvláštního richtáře swého; prawí se zajisté w listině Boriwoje II od r. 1101, a Soběslawa II od r. 1178, že osadníci němečtí Pražany wšecky před

16) Viz Majestas Carolina, rubr. 18 a srowněj s tím listinu od 20 Máje 1284, tištěnou w Čas. česk. Museum, 1844, str. 386.

nejw. komorníka, Pražané pak osadníky německé před richtáře jejich k saudu pohoniti mají. Že pak mezi Pražany XII století, ačkoli mnozí také páni a vládykové, a však větší počet lidí poddaných a nápravných (ministeriales) počítáni byli, o tom z jiných listin dostatečně ujištění sme. We výsadách *wšech* klášterůw českých i morawských, od krále Přemysla Otakara I daných, stojí článek ten jako nějaký locus communis, že poddaní lidé jejich mají sice u caud zemských sauzeni býwati, a však pokuty wšecky, kteréby od nich komoře králowské a auředníkům placeny býti měly, že mají spadnauti na kláštery samy. Ba, což mi nad míru podiwné jest, ještě i starý náš „Řád práwa zemského“ pronáší w latinském textu následující článek :

Item, omnes homines civium et aliorum clericorum, residentes in villis ubicunque, pro omnibus causis ad czudam terrae citari debent et respondere in iudicio terrae, ac purgare se et alios actus judiciales facere, quemadmodum alii terrigenae in talibus facere consueverunt.

Item wšickni lidé (poddaní) měšťanůw a jiných kněží, bydlící kdekoli po wesnicích, mají we wšech přech k cůdě zemské poháněni býti, na saudu zemském odpowídati, tam se očisťowati, a jiné saudní wěci konati, jako jiní obywatelé w takových wěcech činiti obyčej mají.

We XIV století, když „Řád“ tento spisován, obyčej takový byl již dávno zastaralý; protož také přeložení jeho české článek ten již jináče klade, a sice tak, jak to skrze privilegia posledních Přemyslowcůw atd. ustanoweno bylo:

„Tuto znamenaj, že lidí osedlých arcibiskupových ani klášterských žádný nemá k súdu zemskému pohoniti, lečby jim jich wladari doma nechťeli prawdy učiniti; pakliby kto pohnal, a úředníci klášterští nebo arcibiskupowi nebránili toho, tehdy ti lidé mají súzeni býti, jako jiní zemeníné.“

Dosawadní swědectwí platí arci jen o poddaných církewních; o panských a vládycích nemáme žádného

swědectwí wúbec, a protož musíme saudití o nich jen podlé analogie. Že páni a zemané čeští sami o sobě neměli nikdy žádné popravní moci nad poddanými swými, to pozná každý hned na prwní pohled, kdokoli wezme do rukau třebas jen pozdější česká zřízení zemská. Poprawa (Criminalgerichtsbarkeit) od jakžiwa nikdy nepřestala býti *regale* w Čechách; užíwalli jí kdokoli z pánůw českých, tedy se to wždy jen mocí zvláštního propůjčení královského státi mohlo, a teprw po wyvrácení staré hradské čili zupní austawy we XIII a XIV století. O prawdě této není a nemůže býti ani té nejmenší pochybnosti. Co do jurisdikce nižší, ta wěc nám dosawad není dosti na jewě. Poddaní lidé církwí a klášterůw až po Otakara I také w této podléhali auřadům krajským; o jiných pak nemáme žádné wědomosti. Z wěku Karla IV, kdežto austawa onano zašla konečně, nacházíme množství listin, we kterýchž páni čeští, podávající swé předtím zpupné statky (alodia) králi w ušlechtilé manstwí (feudum nobile), dostávají za to od krále práwomocenstwí wúbec nad lidmi swými. Po Karlowi IV páni čeští všickni užíwali nižšího práwomocenstwí takowého; zdali pak také před ním a pokud, my wyměřiti si netraufáme.

Dáli se saudití z analogie práw srbských, tedy nižší jurisdikce náležela wždy pánům nad poddanými jejich. Tuto zajisté čteme:

§. 102. Ašte su otroci, da se sudet před swoimi gospodari kako ljubet za svoje dl'gowě: a za carewě, da gređut před sudie, za kr'w, za wražđu, za tati, za chusarě i za přejem ¹⁷⁾ ljudski.

§. 102. Jsaulitělesně poddaní, ať se saudí před pány swými jak chtějí pro swé wěci: ale pro cárowy, ať jdau před sudí, pro krweprolití, pro wražđu, pro zloděje, pro luppežníky a pro přejem lidský.

17) Smysl tohoto slova není na jisto známý.

I zde tedy poprava pokládá se dosti zjevně za regale, když těžší zločiny vůbec se vyhlašují za věc carskau, t. j. náležející před soud carský. W Srbsku také w jedné každé „oblasti“ byli sudí od cara ustanovení s jinými auředníky; a mimo tyto ještě byl sudí dworský, podobný asi staročeskému judex curiae před polowicí XIII století (čili před powýšením cúdy Pražské za nejvyšší w zemi). O saudech, o kompetenci a o sudích zemských mluví w zákonníku Dušanowě §§. 12, 34, 102, 108, 109, 129, 147, 162, 163, 168, 170—175, 181, 182, 185 a o wedení pře zvláště §§. 56—62, 85, 103, 161—164 a 167. We všem tom mnoho nachází se swornosti mezi obyčeji staročeskými a srbskými, kteréžto však my zde podrobně stopowati nemůžeme. I zde jewí se tentýž rozdíl mezi saudem větším a menším (§. 129, sudowe mali i welici). Sudí srbský powinen byl wésti sudebné jednání své písenně a dáwati sauperům wýpisy z protokolu swého (§. 162, 163), jakož se totéž konalo u desk zemských w Čechách. Kdo od někoho k saudu pohnán byl, nesměl naříkati saupeře swého ničím jiným dříve, než až sám z nářku prwního wyswobozen byl (§. 161, a w knize starého pána z Rosenberka §§. 88—95). Také žaloba za wedení pře nemohla wíce opravowána býti, a jen prwní autok, a ne pozdější, měli býti sauzeni (§. 167), což u starých Čechůw vždy powažowáno býwalo za hlavní pravidlo. Srbští „pristawové“, (o nichž w §. 56, 62, 103, 106, 107, 162, 164, 172, 187 řeč jest,) jsau však od českých „pohončí a komorníkůw, bedelli“ tím rozdílní, že nejsau toliko poslowé od saudu čili slauhowé auřední, ale také agenti a poručníci (zástupcowé) sauperůw pospolu, čímž komorníci čeští býwati nesměli. Posel ten od auřadu (pristaw, komorník), kterýž měl wyříditi půhon, musel w Čechách při sobě míwati pečet zemskau od auřadu;

w Srbsku, bylli pohnaný „weliki vlastelin“, musel přistaw míti zvláštní psaní od auřadůw, u ostatních zemanůw ale postačila také jen pečeť auřední (§. 58). Půwod, nestáli na kterém roku, ztratil tím při (§. 60). Pro udělení sprawedlnosti chudým měl sudí srbský w určité časy jezdití také po oblasti své (§. 108, 173); totéž dalo se, aspoň w pozdějších ještě časích, i w Čechách atd.

Pořádek při *půhonu* zaujímá we staročeském práwe mnohem wětší místo, nežli we srbském. Wěc sama we středním věku, kdežto mnohý zeman za pewnými hradbami opowázil se někdy wzdorowati celé říši, byla mnohem těžší a důležitější, nežli jest nyní; nápodobně a následowně také stání neb nestání na rocích. Pro uwarowání všech při tom zmatkůw předpisowala již Kunrutowa práwa,¹⁸⁾ že půhončí neb komorník (pedell saudní) nikdy neměl pohoniti sám jediný, ale vždy we průvodu a přítomnosti poslůw saupeřowých, poslůw županowých a cůdařowých, a posléze aspoň dwau „osad“, tak aby nejen sám ochráněn byl před nebezpečenstwím žiwota, ale spolu aby půhon řádný nemohl od nikoho zapírán býti. Takowěto *osady*, hodnowěrné muže, musela každá wesnice na požádání auřadůw wysílati ke všem saudním kommissím za swědky, jakož pak sme je nahoře již i při swodu poznali. Powinnost tato, posílati osady k jednáni saudnímu, powažowána brzy za břímě nesnesitelné, kterého lidé zprostiti se hleděli; proto nacházíme jméno osad těchto téměř jen we wysadách na ně, ku př.:

18) Nullus camerarius citet aliquem, nisi certo cum testimonio eorum, quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere castellani nuntium et alium iudicis; insuper duos probos viros de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiatorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur.

1222 m. Mart. — Nec ullus camerarius ducat aliquem pauperem ecclesiae Brewnovensis in *testimonium ad citandum aliquos homines*, quod *ozzada* vocatur.

1236 s. d. — Camerarii nostrae curiae homines (in villa Lubeznic) in *testimonium causae citatoriae*, quod vulgariter dicitur *os-sada*, secum trahebant, et ejusdem villae incolas super his graviter opprimebant.

1249, 23 Jul. — Nullus camerarius aliquem pauperem ducat in *testimonium ad citandum alios homines*, quod vocatur *ozada*, nisi ad proximam villam alicujus ecclesiae suae ad castrum pertinentem.

1284, 6 Mart. — Eosdem fratres et ipsorum homines de gratia eximimus speciali, ut de bonis suis ad iudicium beneficiorum vel camerariorum, videlicet bedellorum, regni nostri aut quorumcunque aliorum requisitionem sive mandatum, *hominem* qui vulgariter *ozzada* dicitur, dare vel mittere perpetuo nullo modo teneantur.

1291, 23 Jul. — Villam Pobor et curiam — a praestatione et missione *nuntii* sive *testis*, qui *ozzada* in vulgari dicitur, — reddimus absolutos, prohibentes, ne — a nostris et terrae iustitiariis quibuslibet — de cetero requiratur.

1292, 10 Jan. — Nos curias et bona ac homines ipsorum, quos habent in Curzimensi circuitu sive provincia, universos et singulos a praestatione *nuntii publici* sive *testis*, qui vulgariter *ozzada* dicitur, gratiose perpetuo reddimus absolutos.

Tento řád o *osadách* zdá se nám býti dosti důležité znamení někdejšího vlivu *veřejnosti* na platnost jednání saudního u Čechův. Ačkoli pak naše *osady* a cizí *assisy* mají etymologicky stejné jméno a poněkud také sauwisejí, předce že od sebe rozdílné jsau, pochybowati nemůžeme, uwážímeli co dále následuje.

7) Porota, porotci, Pomocníci, očistníci.

Slibný saud.

O této pro staroslowanské právo welice důležité věci slyšmež předewším vlastní slova zákonůw Dušnowých :

§. 150. Powelěnie carsko. Ot nynija da jest porota i za mnogo i za malo. Za weliko dělo da su 24 porotci, a za pom'ny dl'g 12 porot'c, a za malo dělo 6 porot'c, i da něst u nich rodima ni pizmatara. I tizi porotci da ne su wolni umiriti nikoga, razwě da oprawe ili da okriwe. I da jest w'saka porota w cr'kwi, i pop w rizach da ich zakl'net. I u porotě kamo se weti kl'nu i koga weti oprawe, tizi da su wěrowani.

§. 151. Kako jest byl zakon u děda carewa u swetogo kralja, da su weliiim vlastelom welii vlastelě porotci, a srědnim ljudem protiwi ich družina a pročiim ich družina da su porotci.

§. 152. Inowěrcem i tr'gowcem da su porotci polowina Srbli a polowina ninach družina po zakonu carewomu.

§. 150. Rozkaz carský. Od nynějška at jest porota i we welikých i w malých příčinách. U weliké věci at jest 24 porotcůw, u menší věci 12 porotcůw, a při malé věci 6 porotcůw; i at není mezi nimi ani pokrewníka (příbuzného) ani odpovědníka (nepřítele). A tito porotci at nemají na vůli umřiti (urownati) nikoho, ale at ospravedlní aneb at odsoudí. I at se koná každá porota w kostele, a kněz w ornátě at přísahu od nich bere. A w porotě k čemu wětší částka se klně i komu wětší částka za pravdu dá, těm at se wěří.

§. 151. Jakož jest byl zakon u děda cárowa, u swatého krále (Stefana Milutina r. 1275-1321), at jsau welikým zemanům welicí zemané porotci, a naproti středním lidem jejich rovně, a ostatním jejich rovně at jsau porotci.

§. 152. Jinowěrcům (cizincům) a kupcům at jsau porotci do polowice Srbowé a do polowice jejich rovně podle zakonu cárowa.

Paragrafy 150 a 151 postavili sme podle nejstaršího rukopisu (od r. 1390), protože rukopisové pozdější již nemají na těch místech slova *porota*, *porotci*, ale za ně kladau všude *sud*, *sudie*. Paragrafem 151 končí se nejstarší rukopis, a §. 152 i následující všickni čtou se již jen w pozdních opisech; a však i tito, ač jinde kladau všude *sudie* místo porotcůw, zachowali přece w §. 152 slovo „*porotci*“, na důkaz, že ono pro swau již neznámost jinde na známější *sudie* wyměněno, a jen na tomto místě z nedopatření zůstaweno a necháno bylo. Toto sme připomenauti museli, aby nás §. 153 nemýlil, kdežto již

jen *sudie* se jmenují, ačkoli tu skutečně ne o *sudích*, ale o *porotcích* řeč jest.

§. 153. Koji se *sudie* kl'nu, ta i oprave onogo po zákonu, i ako se po tom oprave obréte obličenie. istinno na onoga koga su opravili *sudie*: da uzme car na té *sudie* vraždu po tisušta perper, a potom da ni su te *sudie* wěrowane, ni da se kto ot nich ni muži ni ženi.

§. 153. Kterí *porotci* přísaha složí, a pak osprawedlní někoho po zákonu, i jestli se potom osprawedlnění najde důkaz obličný proti onomu, koho jsau osprawedlnili *porotci*, at wezme car na těch *porotcích* hlavní pokutu po 1000 perperách, a potom at *porotci* ti nemají wíry, ani at se kdo před nimi wdává nebo žení.

Mimo tyto paragrafy w Dušanowě zákonníku ještě w §§. 105, 132 a 160 řeč jest o porotě výslowně, jichžto ale pro krátkost zde uwoditi nechceme. Wždyť pak §. 150—153 dostatečně se vyjadřují a již světla dosti podávají o věci této; i zbytečné byloby dokazowati, co již na blledni jest, totiž že tu o *porotě* t. j. o saudu přísěžných se jedná. Slovo *rota*, znamenající *přísahu*, nachází se we starých písemnostech všech slowanských národůw, we prawdě Ruské, we knize pana Rosenberka, we staročeském řádu zemského práwa i t. d. *Porota* jest tedy doslovně *saud po rotě*, t. j. po přísaze, *saud přísěžných*, trial by jury, Geschwornengericht. O někdejší bytnosti saudu takowéhoto u Srbůw není tedy ani mrščku pochyby.

Jiná otázka jest, bylali *porota* i we starých Čechách známa i obyčejna. Tak upřímých, určitých a světlých důkazůw, jako Srbowé, my o ní nemáme. Kdykoli zajisté we starých písemnostech českých řeč jest o přísaze několika osob k osprawedlnění někoho před saudem, tam rozumíwají se obyčejně ne *porotci* (Geschworne), ale jen tak nazwaní *pomocníci* neb *očítníci* (Eideshelfer). Mezi *porotci* a pomocníky jest ale podstatný rozdíl, ačkoli půwodní jakási spojitost mezi nimi také zapíratí se

nedá. Oboji vybírání byli ze stawu, čili z rovně, sauperůw, nezávisně od vlády zemské: ale onino byli swědkowé i saudcowé pospolu, tito pak nic než pauzi swědkowé; výrok oněch byl právní úsudek a konečné rozhodnutí celé pře, těchto pak jen právní čili průvodní prostředek (Rechtsmittel, Beweismittel), po němž teprw úsudek vynášen býwal od jímého sudího. Ústaw očistníkůw byl také u německých národůw zhusta užíván, ustaw porotcůw nikoli, s wýminkau jediných Anglosasů w Anglii.

Následující místa we knize pána z Rosenberka mluwí zjewně jen o pomocnících čili očistnících (Eideshelfer):

§. 68. „Z plena práwo se zprawiti zemským právem, jemuž „winu dájajú, samému třetímu; ale byloliby prawějšě, aby powod „přisáhl napřed z swé škody, tehdy práwo byloby odpowědači ot- „přisieti se; potom za wodu dwa pomocníky otpřisiezte, že je ne- „winen, z něhož popřisiežen.“

§. 71. „Z ohně práwo se zprawiti, komuž winu dájajú, sa- „memu sedmému; ale byloliby prawějšě, powod zapřisiez napřed „swú škodu; tehda odpowědač otpřisiehá se také, a za železo šest „pomocníkůw otpřisiezte, že newinen.“

Pomocníci takowí ještě po celé XV a XVI století w Čechách užíváni byli, jakož o tom swědčí mnohé wýpisy ze starých deak zemských o wedení pře, ba i sama zřízení zemská. Ale kromě obyčejné přísahy pomocníkůw nacházejí se we staročeských pamětech i jiné, a to siče takowé, které wykračujíce z řádu a z koleje jich, narážejí dosti patrně na porotu.

Tam počítáme předewším ustawení suému českého z krále Přemysla Otakara II. o falši w mincowání: že když potah wznikne proti některému šlechtici, aneb rytíři, aneb panoši, aneb měšťanu, že by pod ním aneb na jeho statku lichá mince dělána byla, jestli sedm rowůw, t. j. šlechticůw na šlechtice, rytířůw na rytíře, měšťanůw na měšťany wyřkne pod přísahau, že to prawda jest: tu

již každý takový (bez dalšího práva vedení) že odsouzen jest, a králi že propadl hrdlo i statek.¹⁹⁾ Zde svědkové tito jsau skutečně spolu také soudcové, a vyřízení jejich jest konečný úsudek. Také z tohoto příkladu viděti jest, kterak porota mohla nebýti na ujmou regálnosti poprawy.

Ukrytější, a však, dle našeho zdání, závažnější a důležitější důkaz někdejší poroty v Čechách, nachází se ve právích Kunratových pod těmito slovy:

Nullus zok aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno; et si fuerit zok convictus testimonio fori communis, lapidetur.

Žádný sok nežaluj na někoho, leč buďeli pod jistým svědectvím sousedův škoda na jevě; a buďeli sok usvědčen (přemožen) svědectvím obecného forum, at jest ukamenován.

Toto *commune forum* my na nic jiného než na porotu vykládati neumíme. Jiných soudův zajisté starověkost česká neznala, než aneb auřady soudní (cúdy a poprawy), moci knížecí neb královskau osazené, o nichžto sme již jednali, aneb tak nazvaný „slibný soud“ (slubný

19) Quod si fama forsan aut suspicio haberetur, seu comperiretur aliquomodo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetari pecuniam, vel aliqua alia falsitas exoriri, ille baro, in cujus bonis hujusmodi falsitas diceretur, per septem barones sibi compares debet convinci, qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum; et tunc, postquam illi septem juraverunt contra ipsam, statim de persona et bonis omnibus ipsius convicti, tanquam jam damnati, disponemus et faciemus, nostrae potestatis exsequentes officium, pro nostrae arbitrio voluntatis. Quod si miles vel alicujus baronis servus de falsitatis crimine suspectus habitus fuerit, et ejusmodi reus aceleris impetatur per septem viros, etiam in conditione ipsis accusatis aequales, sive miles accusatus fuerit, sive servus, qui quidem viri etiam de veritate dicenda juraverint, convinci debet etc. Eodem jure valituro in cive quolibet etc. Celý ten sněm viz v Časopisu česk. Mus. na r. 1831, III. 321-325.

súd, Austrag, Schiedgericht?), kterýžto poslední však jen na chatrné věci, nikoli pak na hrdelní pře se newzťahoval.²⁰⁾ „Forum commune“ nemůže se ani na auřady soudní, ani na slibný soud rozuměti; obojí zajisté připomíná se pod jinými jmény v listině této. Soudcové také řádní soudívali, a nedávali svědectví; a následek saudu slibného nemohl býti nikdy ortel smrti. Slova „convictus testimonio“ nedají se tedy o saudu a soudcích obyčejných užívatí, ale o porotcích; a „forum commune“ tím méně na onyno potahováno býti může, čím se více na zřeteli míti musí, co sme již nahoře položili, že soudové v Čechách považováni bývali za regale.

W českém právě lowčím staré právní zvyklosti dále udržely se,²¹⁾ nežli v jiných zákonech a rádech zemských. Pročež i Majestas Carolina pod rubrikau 49 a 51 zachovala ještě některé stopy dávné poroty v této věci, sama při tom na starý obyčej se odvolávajíc.²²⁾ Praví se pak tam :

„Kdyžby se mezi kým o jeho lesy a o naše meze swár stal „a strhl, tedy od nás powoláno má býti dewět hajných nebo služebníkůw, a s druhé strany dewět panoší nebo vládyk, a před „wladařem nebo lowčím toho kraje, přiwołajíc k tomu jednoho neb „dwa rytíře a t. d. Pakli tak snad nemohlo dokonáno býti, ale z „z těch dewieti tři naši a tři toho našeho súpěře vybráni (budte)

20) „Illud etiam, quod dicitur *zlužni sud*, habeant inter se libere et absolute; scil. de capra et ove, et ceteris hujusmodi, praeter vaccam, bovem et equum, ceteraque majora.“ (Kunratowa práwa.)

21) Za příklad slaužiz také Buchlowské práwo lowecké, o němž jindy obšírněji mluwiti se bude.

22) Morem priscum specialiter etiam in hoc imitantes — praví o tom Majest. Carol. rubr. 49. Na místě textu půwodního přliš obšírného klademe nahoře starý překlad český zkrácený, o kterémž sme dali zpráwu w Archivu českém, III, na str. 67 pod c).

„losem, — a ti mají pod přísahú ty meze, hranice a kopce udi-
„niti, a to oswědčiti“ a t. d. (Super dubiis causae, jurati prin-
„rant testimonium veritati etc.)

Jest to vlastně podobný obyčej, jakový w Řádu
zemského práva w §. 66 obšírně se popisuje takto:

„Kdyžby kto komu dědiny držal, a on jej chtěl pohoniti a t. d.
„Tehdy pohnaný před žalobú má žádati polowici pánów, kteří w
„súdě sedie, a pówod druhú polowici k swej radě, a ti jim mají
„k jich radě wydání býti. A když pówod žalobu provede, má mieti
„dewět swědków k zemi usedlých, jižto mají swobodné dědiny, sobě
„ku pomoci, a těch mají býti tři z toho kraje, ježto ty dědiny
„záleží, nebo jich více. Tehdy pohnaný má otwrci dwa z těch
„dewieti, kteráž chce, a sedm jich má ostati k swědectví; pakli to
„zamešká do žaloby, tehdy po žalobě nemůž žádného z nich otwrci.
„A ti swědci, buď jich dewět nebo sedm, mají hotowi všickni býti
„ku přísaze a do kaply a t. d. Tu pohnaný, chceli na těch swěd-
„cích dosti mieti, má dočekati jich přísahy, a z nich ze všech tři
„zvoliti, jižto mají přísahati. Pakli chce, — můž také jmieti swých
„sedm swědków, jižto by z nich tři proti pówodu i proti jeho swěd-
„kóm měli přísieci“ a t. d.

Sami sice wyznáváme, že swědkové w posledním
příkladě připomínání nejsau porotci (Geschworne), ale
pomocníci (Eideshelfer). A však nacházejí se w tomto
příkladě jisté okolnosti, při pomocnících jináče neobyčej-
né, ale při porotcích podstatné, jakožto zvláště odwrho-
vání několika osob z počtu swědkůw sapeřových; kte-
réžto okolnosti my osmělujeme se vyhlašowati jako za
poslední šlepiče někdejší poroty w Čechách.

Ostatné i na to sluší obrátiti pozor, že porota byla
jen vyšší stupeň a jakoby vážnější forma obyčeje práv-
ního u Slowanůw původně mnohem rozšířenějšího. Byla
totiž we věcech velikých totéž, co slibný soud we věcech
menších a newážných. Na slibný soud wztahují se bez-
pochyby slova tato w listině od 25 Aug. 1222:

„Si homo accusatus, per honestos vicinos suos, fide eorum re-
quisita, fuerit absolutus, curiae non respondeat,“ —

což jistě jen o méně důležitých přech rozuměti se má. I w Dušanových zákonech takovýto poměr nacházíme; co jsau tam *porotci* we věcech vážnějších, to jsau *dušnici*, *dušewnici* ²³⁾ (kteříž rozeznáwati se musejí od českých dušníkůw, animatores, proanimati) a *swědci* we přech malých, ku př.

§. 81. A za medže selskie, da dādūt oboji, koji ištu, swědoke, on polowinu a on polowinu po zakonū, da kude rekuť swědoci, tako da jest.

§. 81. A za přčinau mezi selských, at postaví oba saupěrowě swědky, onen polowici a tento polowici dle zákona, a jak umluwí swědci, tak at jest.

Rozdíl tohoto řádu od poroty záležel jen w tom; že zde, jakožto we věci méně vážné, nebylo potřebí přísahy (roty) od swědkůw. *Dušnici* u Srbůw byli tedy totéž, co *slěbný soud* u Čechůw, a jejich correlatum, porota, neměla tedy ohyběti ani u Čechůw.

8) A s y l a.

Dle §. 110 a 111 zákonníka Dušanowa kdokoli z wazby jakékoli uteče, stihneli jen na dwůr carůw aneb patriarchůw, jest swoboden.

Jináče o tom předpisuje „Řád práwa zemského“ u nás, jehožto slova i latině i we staročeském překladu tuto položíme:

Notandum est, quod idem citatus, condemnatus jam in causa captis, circa uxorem suam propterea et legitimam, cum per ejus brachia amplexatus fuerit vel fimbria ejus tectus, capi, interfici vel

„Tuto znamenaj, že ten po-
hnaný (a již odsauzený), kdyžby
byl u své ženy oddané nalezeti,
a ona jej objala anebo svým rú-
chem přikryla, že ot nie nemá

23) Porotci skládali pokaždé přísahu; dušnici neb dušewnici jen výrok svůj na duši swau brali, ku přísaze jíti nemusiwše.
Srown. §§. 77, 187, 188 práv Dušanových.

molestari alicqualiter per ipsum actorem nec per quempiam alium non debet.

Quidam vero dicunt, quod etiam circa sepulcorum beati Wenceslai in ecclesia Pragensi et coram regina Boemiae si fuerit inventus, ob reverentiam ipsorum idem citatus non debet etiam perturbari quocummodo.

wzat býti, ani které žalosti trpěti.“

„A také kdyžby byl u hrobu S. Wáclawa w Pražském kostele, anebo před králowú českú, také tu nemá wzat býti, ale pokoje počiti.“

9) Průvodní prostředky.

Průvodní prostředky nazýváme ty, kterými dokazována bývala vina neb newina saupěřůw před právem. U starých Čechůw bylo jich několik: *swod, vzdání, listiny, svědkové, přísaha* (očistníci), *wzetí na wíru a duši, práwo sirotčí, sauboj* (meč, kyj), *wržení hřebí, woda a železo*. O swodu, svědcích, přísaze a očistnících již sme jednali; o vzdávání čili wdávání až na ohřeb podal P. J. Šafařík pojednání důkladné w Časop. česk. Museum r. 1844 na str. 384—399. Práwo sirotčí²⁴⁾ byla prostá přísaha (swú rukú, t. bez pomocníka), buďto skrze sebe samého, buď i jen skrze zástupníka. Právní sauboj čili sedání (meč, kyj) byl obyčej z ciziny do Čech uwedený a dle Kunratových práv půwodně jen s cizinci užíwaný,²⁵⁾ ačkoli později, zvláště we XIV století, zobeecněl i mezi pauhými Čechy nad míru. Řád práwa zemského popisuje jej welmi obšírně. „Wrci hřebí“ znamenalo totéž, co metati losy, ano staroslowanské slowo „hřebí“ neznáčilo nic jiného, nežli co nyní jmenujeme losem.

24) Práwo sirotčí nalezeno býwalo i dospělým mužům, ku příkl. opatům, w jistých přech a příčinách.

25) Duelum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos.

Saudové boží čili ordalie udrželi se v Čechách od nejdávnějších věkův až po císaře Karla IV. K nim náležela *woda* a *železo*. Při wodě musel pohnaný učiniti několik kročejův do hluboké řeky; podjalali ho v tom bázeň a zmatek, ztratil při. Železo, co nejvyšší stupeň saudu božího, bylo jen v těžkých nárocích předepsáno: ²⁶⁾ u Čechův musel narčený jistau chvíli aneb postáti na rozpáleném železe (obyčejně pluhu), anebo dva prsty na něm podržeti, ažby dokonal uloženau přísahu; u Srbův (§. 85, 105, 149) musel anebo chwatnauti rukau v rozpálený kotel, anebo železo u kostelních dveří z ohně vyjma, je až na oltář nésti a tam položit.

10) Dědické právo. Dědiny, župa. Krajiště.

O dědinách a dědickém právě ukládá srbský zákon, jak následuje:

§. 40. Wlastele i vlasteličiti, že se obrěťaju u dr'zawe mojeje, Sr'bli i Gr'ci, što jest komu dato im pře dr'zawe mojeje u baštinu u chrisowoli, i dr'že do d'n's, do siego s'bora, te baštine da su twr'de.

§. 41. I w'si chrisowuli i prostagme, što jest komu s'tworilo carstwo mi, i što w'schoštet komu s'tworiti, i tezi baštine da su twr'de, jakože i pr'wijch prawowěrných car'; i da sut wolni nimi,

§. 40. Zemané welici i mali, kteříž se nacházejí v mocenství mém, Srbowé i Řekové, co jest komu dáno z nich před panováním mým dědičně listem královským, i co drží do dnes, do tohoto sněmu, ty dědiny at jsau jim pewné (ujištěné).

§. 41. I všechny listy a nadání, co jest komu učinilo carství mé, i co bude chtíti komu učiniti, i ty dědiny at jsau pewné, jakož i předešlých prawowěrných carůw; i at jsau jimi wolni, buďto církwi je

26) Řád práva zemského dí o tom: „Credo quod jus recipiendi candens ferrum plus fuit institutum propter terrorem et poenam, quam propter aliquam temptationem Dei, ut a talibus (criminibus) eo perterriti facilius cessarent.“ Po česku: „a to jest ustanoweno pro strach, aby se násilí tím méně dalo.“

ili pod cr'kow dati, ili za dušu ot-dati, ili prodati komu ljuho.

§. 42. Koi vlastelin imat dětcu ili neimat, i umret, i po něgowe smr'ti baština pusta ostanet: ašte se obrěšet ot něgowa roda do tretiego bratučeda, t' da imat jegowu baštinu.

§. 43. I baštine w'se da sut swobodne ot wšech rabot i po-dan'k' carstwa mi, razwě da da-wajut koně i wojsku da wojujut po zakonu.

§. 44. I da něst woln' gospodin car, ili kral', ili gospožda carica nikomu uzeti baštine po silě, ni kupiti, ni zaměnit, razwě ašte si kto sam poljubi.

§. 49. Kade umřě vlastelin, koň dobr i oružie da se da caru: a swita welika biserna, i zlaty po-jas, da uzme syn jeho, i da mu car neuzme. Akoli neima syna a ima d'ěťr, da ima d'ěti uzeti, ili prodati ili otdati swobodno.

dáti, neb za duši obětowati, anebo prodati komukoli.

§. 42. Který zeman má děti nebo nemá, i umře, i po jeho smr'ti dědina opuštěná zůstane: najdeli se z jeho rodu (někdo) až do třetího pokolení, ten ať má jeho dědinu.

§. 43. I dědiny všecy ať jsou swobodné ode všech robot i daní carství mému, ale ať dávají koně a we válce ať bojují podlé zákona.

§. 44. I ať nemá na vůli své pán car, aneb král, aneb paní cárowá, někomu wzíti dědinu násilím, ani kaupiti, ani zaměnit, kromě jestli kdo sám si to oblíbí.

§. 49. Když umře zeman, kůň statný a oružie (zbraň) ať se dá caru: ale raucho weliké perlowé, i zlatý pás, ať wezme syn jeho, i ať mu ho car nebere. Nemá-li syna, ale dceru, ať může dcera wzíti neb prodati neb darowati (je) swobodně.

Tomu nápodobně ustanowují práwa Kunratowa, králem Otakarem I potvrzená:

Omnes hereditates, quas viri nobiles tam majores, quam minores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.

Si quis non habuerit filium vel filios et habuerit filias, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerint, hereditas deveniat ad proximos heredes.

Z toho widěti, že právo *odaumrtí*, kteréžto v Čechách až do obnoveného zřízení zemského r. 1627 mělo

Wšecy dědiny, kteréžto muži urození jak šlechticové tak i vládkové za času wévody Kunrata bez nářku spravedlivě a pokojně až posawad drželi, i napotom w nepřerušéném pókoji ať drží.

Jestli kdo nebude míti syna neb syny, ale bude míti dcery, těm ať dostane se dědictví na rovně díly; a nebudeli dcer, dědictví ať spadne na nejbližší dědice.

působení tak rozsáhlé a důležité, nebylo v nejstarší době ani všeobecné ani zákonné, ačkoli již ve druhé polovici XIII století mluví se o něm zjevně a určitě v listinách, a ono, byvši později od krále Wladislawa II odvoláno, předce se opět ujalo i udrželo. Otázka tato náleží k těm nesnázem starého práva českého, kterých my pro chudobu i pro odpory pramenů našich posavad rozhodnauti si ne-traufáme. Zdání však své postavíme o tom trochu níže.

Paragraf 49 zákonů Dušanových oznamuje nám obyčej zvláštní, německým archeologům právním pode jmény „Heergewaete“ a „Gerade“ známý, a však jen na ty národy německé obmezený, kteří susedili se Slo-wany²⁷⁾, a protož podobně od Slovanů přijatý. Téměř nepochybujeme, že obyčej tento i v Čechách užíván byl, ačkoli sme tu určitých o něm svědectví nenalezli. Sausisť zajisté s jinými řady tuto někdy známými, i s od-aumrtím.

Co jsau *dědiny kladské*, o kterých v několika listi-nách českých,²⁸⁾ a však pokaždé bez dalšího výkladu

27) J. Grimm, deutsche Rechtsalterthümer, S. 566—586.

28) Král Wáclaw klášteru Chotěšowskému dne 17 února 1235: „Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa de Stode habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis dedimus et contulimus et praesenti scripto firmavimus Hotesowensi ecclesiae in perpetuum libere possidendas. Licet etenim praefatae hereditates paucae sint et sicut relatu fide dignorum accepimus in parvo centum jugera excedentes, tamen ecclesia occasione ipsarum innumeras pertulisse dicitur laesiones.“ — Týž klášteru Teplskému, 12 dubna 1237: „Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa de Cleppin habuisse dinoscimur — in parvo nonaginta jugera excedentes“ — vše v též slova jako předešlá listina. — Týž klášteru Chotěšowskému r. 1236: „Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa Horekowiz habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis.“ — Tentyž Kladrubskému klášteru 17 Dec. 1239: „quasdam particulas, pertinentes ad beneficium Cladsko, eidem

řeč jest? Nacházely se u všelikých wesnic, a snad původně u všech, rovně jako tak řečené „kobylé pole;“ rozsáhlost jejich byla tu větší, tu menší; král považován za pána jejich, ačkoli newí se, kdo jich vlastně užíval. Nejvíce podobá se pravdě, že to byla pole, která sloužila za nadání všelikých auřadůw zemských a krajských. To jisté jest, že dědiny kladské byly rozdílné i od královských statkůw (villikací), i od panských a vládyčích, i od kostelních a klášterních gruntůw.

Čím více považujeme w přirozené spojitosti všechny řády a úkazy w občanském životě starých Čechůw, tím se více přesvědčujeme o pravdě zásady předuležité pro celou starožitnost naši, ačkoli nikde určitě a světle neo-swědčené: totiž že i w Čechách i w Srbsku, též jako w Němcích a w Anglii, w nejstarší době celé jmění národní dělilo se původně we *statky obecní, obec, občiny* (die Mark, Folcland), a w *dědiny* (patrimonium, das Eigen). Onyno sloužily původně pastýřům a lowcům, tyto rolníkům; k oněm počítány lesy, řeky a vody, dráhy, pastviště a palauky, k těmto role, domy, zahrady, štěpnice, lauky a vše, kam pluh a kosa se zabírá (qua falx et arater ierit, Hygin. de limit. const. pag. 204 Goes); ačkoli w podrobnosti často spor o to býwal, pokud co k občinám anebo k dědinám náleželo. K obci počítáno také vše, co žilo w lesu a we wodě, zwěř, ptactwo, wčely, ryby; nápodobně k nim patřily dráhy, silnice a mosty. Panovníkům původně náleželo práwo dozoru a hájení občin; záhy však, jako w Němcích a w Anglii,²⁹⁾

ecclesiae contulimus, videlicet in Ostrow ce jugera et in Tiz-zowa ad duas araturas, ac in villa Thurán de eodem beneficio Kladsko ad duas araturas“ etc.

- 29) J. Grimm, deutsche Rechtsalterthüm. S. 247, 248, 501, 504, J. M. Lappenberg, Geschichte von England, Hamburg 1834, 1. Bd. S. 578—580.

tak i w Čechách, proměnily se občiny w dokonalé *regale*, takže nejen lesy, ale i low, rybařství a wčelařství již w XI století považowány za *regalia* w Čechách, ačkoli není pochyby, že wětší zemané měli nadto také své vlastní dědinné lesy a lowy. Samo sebau se rozumí, že w nejstarší době, pokud lidnatost se ještě byla nerozmohla, největší částka země pokládána za obec, a že dědiny w poměru k ní byly jen skrowné. Protož také wětší částka země záhy dostala se panovníkům w moc, kteraužto oni, při rozmáhajícím se počtu obywatelstwa, s radau kmet-skau a zemanskau na sněmích obyčejně za „*wýsluhy*“ rozdávali, t. j. za statky wyslaužené, zásluhami o vlast a o krále nabyté; což nepochybně za půwod nejen manství wůbec, ale i tak nazwaných zemských robot, i práwa odaumrtí považowáno býti může.

W listinách XI—XIII století, kdykoli zemané čeští a morawští dávali něco církwe a klášterům, vždy spolu rozdíl ten oznamowali, zdali to dávali z *dědin* svých (*de patrimonio*), anebo z *wýsluh* (*de terra, quam dux pro servitio mihi contulit*). Wýsluhy však nebyly než částka nedědin w zemi; k nedědinám zajisté náležely také občiny, hájemství, země hradská, pole kladské, pole kobylé; pojem obecný a názew starý všech těchto nedědin wůbec domýšlíme se, že byl „*župa*“ jak u Srbůw, tak i u Čechůw, i u jiných Slowanůw. A w tomto smyslu teprw bylaby nahoře dotčená německá *marka*, die Mark, auplně rowna slowanské *župě*, a poněť oboje stejné, s výminkau toliko hradské austawy, Slowanům vlastní, s župau *sauwisiof*, o které w následujícím článku jednati budeme.

W zákonech Dušanových *župa* jest oppositum netoliko *hradu* (grad), ale dle domnění našeho i *dědin* (baštin). Dědiny byly, zajisté, dle §. 43 nahoře již postaweného, wšecky swobodné, a král neboli car neměl žádného w nich

k robotám i k daněm práva, aniž mohl jich zase bráti (§. 44.); ne tak bylo při župách, ačkoli také mezi zemaný rozdělených (§. 76, 134, 156), které slaužiti musely (§. 128, 154, 183, 196) a držitelům z jistých příčin zase odjaty býti mohly. Významný zdá se nám v ohledu tomto zvláště býti §. 183, jenž praví:

Ako se u župi žir rodi, toga žira caru polowina, a tomu wlastelinu čia je držawa polowina.

Jestli se w župě žaludí rodí, toho žaludí polowice náleží caru, a polowice tomu zemanu, který ten statek drží.

Známo jest, že chování a krmení wepřowého dobytka, pod širým nebem, w Srbsku od starodávna i podnes náleží mezi přední články hospodářství národního. Na dědinách swých hrdí zemané srbští byliby cárowi takowého práwa bránili; na župě (t. j. na výsluhách) toho činiti nemohli. Na německau „Markgenossenschaft“ narází také §. 76, když se dí: „Župa župě da nepopaset dobitkom ništo“, t. j. každý jen w župě té, ku kteréž náleží, pásti smí, a nezabíhati nikoli do jiné župy.

Tuto myšlenku o župě (= Mark). my jen kratičce sme nastínili, ba jen jí se takorčka dotknauti mohli. Wěc ale zasluguje bedliwějšího uwážení, zvláště ano se zdá, že i rozdily mezi *Mark*, *Gaumark* a *Feldmark* u Čechůw tak jako u Němcůw znamenány byly. Kéž přední práv slowanských znatel, p. *Maciejowski* náš, obrátí pilnější na to zřetel, a poučí nás o prawdě aneb o bludu!

Od dědin i od žup rozdílná byla *krajiště* (termini terrae), pro ochranu země na způsob *wojenského pomezí* zřízená. Dušanůw zákonník mluví o nich:

§. 52. Wlastele koi krajišta drže, koja wojska ottudu mine i plěni zemlju carewu, paky pride otpet na nich zemlju: ti wlasteli

§. 52. Zemané, kteří krajiště drží, které wojsko tudy projde a plení zemi carowu, pak přijde opět na jich zemi: ti zemané at všecku

wse da plate, překo koje držawe
prějde.

§. 142. I ašte se obrěšet
chusar ³⁰⁾ otě'd přez držawu kraji-
štnika, i plěnit gđěgodě, i opet se
wratit s' plěnom: da platja kraji-
štnik samo sedmo.

§. 144. Powelěnie carsko. Po
wsěch zemljach, i po gradowoch,
i po župach, i po krajištech, chu-
sara i tata da něst a t. d.

(škodu) zaplatí, skrze které statky
ono projde.

§. 142. I najdeli se laupežnik
prošel skrze zemi krajištnika, i
plení kdekoli, a naspět se wrátí s
plenem (laupež): to at krajištník
zaplatí sedmnásobně.

§. 144. Rozkaz cárůw. Po
wsěch zemích, i po hradech, i po
župách, i po krajištech, laupežníka
i zloděje at není a t. d.

*Krajištník jest zde zjewně totěž, co w listinách českých
i morawských od wěku Břetislawa I připomínaný „custos
termini Saxonici, Polonici, Ungarici“ atd. Powinnost ně-
kdejších chodůw, zvláště w okolí Domažlickém, i posawad
národu našemu z paměti newyšla. A však podobné stráž-
byly w XI a XII století rozestaweny po celé hranici zem-
ské; a ústaw ten bezpochyby zasahowal časůw nejděw-
nějších u wsěch Slowanůw, ačkoli chudoba pramenůw
našich písemných nic nám o nich dále wěděti nedává.
Sauwiselt on s ústawau hradekau čili župní, a měl s ní
tentýž základ, t. ochranu země před násilím nepřátelským.*

II) Zemské roboty. Sedláci.

Podě jménem *robot zemských* wyznamenáwáme zvláštní
druh regalií w Čechách i w Srbsku, plynaucí dle našeho
zdání, z austawy hradeké čili župní. W každě totižto
župě byl za starodáwna *hrad* (město), co jmění národní
půwodně jen pod zprávau, později pak častě w moci wě-
líkého župana neboli později krále srbského. Král w ta-
kowěmto hradě měl i zvláštní sídlo, a auřady i komoru

30) Slovo chusar, husar i gusar (neboť takto se rozličně píše)
znamená půwodně laupežníka, i odtad potom (jako slovo
haiduk a t. p.) přenešeno na jistý spůsob wojeaka.

swau. K chování jeho a k opatření všech jeho potřeb zavázána byla původně celá župa. Obyvatelé její tedy byli povinni nejen hrad ten stawěti a opravowati, přfkopy okolo něho dělati a čistiti, hlásky w něm konati, ale i wysílati lidi k opravě cest a mostůw, k sekání dříví, k orání, ku kosení a ke žni pro komoru králowskau. Mimo to museli po swých kobylich polích chowati koně králowské wedle swých obecných pro zemskau potřebu, pomocni býti na lowu králowském, přijímati u sebe krále i auředníky jeho, též lowčí králowské s holotami (psáři, caniductores) a se psy, dawat jim nocleh a nářez, zaopatřowati je powozem i průwodem, a co tomu podobného. K některým takowýmto robotám zdá se že všickni obyvatelé w župě zawázáni byli, k jiným jen někteří; a však také, kdokoli se z powinnosti takowé wyplatiti chtěl, to učiniti měl na wůli. A tito řádowné we všech swých podrobnostech, jako w Čechách, tak i w Srbsku, ano i w Polště (aspoň we Slezsku) byli uwezeni za práwo; w listinách českých jmenují se tytýž „munera publica“, we srbských pak „roboty carské malé i weliké.“ Weliký počet jich pohromadě poskytuje wýsada Stefanowa Dušanowa r. 1348 klášteru Chilendarskému daná:

„Metochie sela oswobodi carstwo mi ot wsěch rabot carstwa mi, da im ně gradozidania, ni cakonstwa po gradowěch, ni sěno-koše, ni winograda, ni žetwe, ni priselice, ni koňa, ni psa, ni kojego podanka, prosto rešti ot wsěch rabot malých i welikich carstwa mi“.

— Wesnice zádušní oswobozuje carstwí mé ode všech robot carských, ať jim není hrady stawěti, ani stráže po hradech držeti, ni seno kositi, ni na winohrad a na žeň wysílati, ni nocleh a nářez dawat, ni koně anebo psy chowati, ni jaké daně dawat, prosta říkáje, ode všech robot carských malých i welikých.

Wedle toho ještě hojněji wycítá jich listina kláštera panenského u S. Jiří w Praze od r. 1227, ačkoli nepravá:

— „A censibus et tributis, a publicis muneribus, videlicet ab aedificatione castrorum, a refecti-one pontium et piscinarum, a pre-seka, a custodia murorum, a vigi-liis nocturnis, quae fiunt in castris, a fossatorum cavatione, ab onere, quod dicitur poowod (sic) et pro-wod, trisne et a pojezda, a vecti-galibus, quae fiunt cum rex ad col-loquium vel exercitum est iturus, a gravamine, quod dicitur swod et glawa, et ab aliis injuriis libera et exempta“. —

W jiných listinách jewí se jednotlivé takové roboty po různu a přiležitě. My dosti majíce na powšechném wytčení shody jejich jak w Čechách tak i w Srbsku, nebudeme jich zde rozbíratí podrobně. W Dušanowě zákonníku wztahují se k nim vůbec §§. 24, 26, 35, 39, 43, 126—128, a ku „priselici“ (českému noclehu a ná-rezu, hospitatio) zvláště 63, 108, 124, 154, 155 a 199. Tuto „priselicu“ car Dušan zákonníkem swým téměř dokonce zdwihl a zrušil; w Čechách za wěku Karla IV již nikde o ní zmínky nebylo.

Památne jest místo we privilegium krále Otakara I, na sprostředkování legata papežského 10 března 1222 stawu duchownímu w Čechách daném, kdežto zprostitw král staw tento i poddané jeho mnohých břemen a robot obecných, předce wymínil sobě trojí robotu, ku které je vždy ještě zawázány míti chtěl:

Illam consuetudinem homines ecclesiasticos volumus retinere, quod ad succidendum silvam, quod preseka dicitur, vel castrum aedifi-candum, vel ad facienda fossata, cum hominibus nostris et baronum laboretur.

— „Od platůw a daní, od zem-ských robot, totiž od stawení hra-důw, od opravowání mostůw a ryb-níkůw, od přeseky (sekání lesůw), od stráží na zdi, ode hlásek noč-ních po hradech, od kopání příko-půw, od břemene řečeného půwoz a průwod, od tržného a pojezdy, od placení, kteréž se děje, když král na sněm aneb do boje jede, od břemene swodu a hláwy, a oti jiných autiskůw swobodná i zpro-štěná“. —

— Ten obyčej lidé církewní chceme aby zachowávali, aby k mýtní lesa, což se přesekatí nazý-wá, nebo k stawení hradu, aneb ku kopání příkopůw s lidmi (podda-nými) našimi a panskými nápo-mocni byli.

Z toho viděti, že k těmto robotám, kteréžto za „we-liké“ pokládati můžeme, všickni lidé poddaní v zemi bez rozdílu přispíwati museli. Stawení hradůw bylať arci wěc pro celau zemi důležitá; čím wíce hradůw w zemi, tím wíce prostředkůw obranných proti wpádům nepřátelským. Zdá se, že nejen hradové zemští, čili králowští, ale i mnozí panští wystaweni byli takto pomocí celého kraje, a to způsobem králowským; k tomu nás wede příčina ta, že mnohé pány české, kteří hrady swými dědičně wládli, nacházíme w listinách tytýž jen purkrabími nazwane, ku př. pány z Risenburka jakožto purkrabí na Risenburce a j. w. A to tuším také příčinu dalo hojným těm sporům mezi králem Otakarem II a pány českými o hrady, kteréž on za králowské, tito pak za swé dědičné pokládali. A však wěci této další skaumání sem nenáleží.

W listině od krále Přemysla Otakara I dne 11 října 1224 klášteru S. Jiří w Praze dané toto se prawí:

— Hanc in perpetuum concedimus libertatem, ut castellanus Wissegradensis, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, exactiones turpes, quae vulgari vocabulo pojezda vocantur, paganorum potius quam Christianorum, in villis dicti monasterii — exigere de cetero non praesumat, exceptis duodecim denariis publicae monetae semel in anno de quolibet manso illarum villarum, quae tali vexatione primitus vexabantur.

— Tuto swobodu na wěčnost jim propůjčujeme, že župan Wyšehradský, jenž nyní jest aneb napotom bude, powinnosti mrzké obecně pojezdau zwané, wíce pohanské nežli křesťanské, we wesnicích téhož kláštera napotom wylháwati nemá, kromě dwanácti penízkůw obecného čísla jednau za rok s každého lánu těch wesnic, které takowauto powinností od prwopočátku stíženy byly.

Co wlastně *pojezda* znamenala, i w čem od *půwozu* a *půwodu* se dělila, my určití nemůžeme. Ale ze slow těchto, i ze slow podobných w jiných listinách widěti jest: 1) že půwodně ne wšecky wesnice, ale jen některé zawázány byly ku pojezdě; 2) že wesnice ku pojezdě za-

vázané byly prázdný jiných robot malých; 3) že povinnosti ty byly věčné, založené na lány čili grunty selaské, a nikoli osobné; a 4) že reluirowány býti mohly. Toto vždy na zřeteli míti musíme, nechcemeli křivě smysliti, žeby položení stawu poddaného selského w slowanských zemích bylo od jakžiwa otrocké, neřestné a neunesitelné. Acož sedláci nátiakůw trpěli dosti, ale vždy jen bezprávně a protizákonně; neboť zákonowé hájili jich a předpisowali jim i práwa i powinnosti jejich.

§. 70. Neropchom zakon po wšej zemi. W nedeli da robotaju dwa dni prenjaru, i da mu dawa u godištu perperu carewu; i zamanicom da mu kosi sěna d'n jedin i winogradu d'n jedin; a kto neimat winograda, a oni da mu robotaju i nerabote d'n. I što urabota neropch, tozi wse da stežit; aino přez zakon ništo da mu seneuzmet.

§. 139. Neropchom w zemi carewě da něst woln' ni jedin gospodar přez zakon ništo s'tworiti, razwě što jest car zapisal w zakonnicě, tozi da mu robota i dawa. Aštelu mu učini što bezakonno, powelěwa gospodin car, da jest woln' w'saky neropch přeti se s' swojm gospodarom, ili s' carem, ili s' gospožděju cariceju, ili s' cr'kwiju, ili s' vlasteli carewemi, ili s' kim ljuho; da ga něst woln' nikto zadr'žati ot suda carewa, razwě da mu sudie sude po prawdě. I ašte uprii neropch gospodar, da ga ujemči sudia carew, kako da plati gospodar w'se neropchu na rok, i potom da něst woln' onzi gospodar nikoje zlo učiniti neropchu.

§. 70. Sedlákům zakon po celé zemi. W témdni at robotují dwa dni pánu swému, i at mu dšwají w roce daň carskau; a darmo at mu kosí seno den jeden i winohradu den jeden; ale kdo nemá winohradu, at mu robotují jiné roboty den. I cokoli wydělá sedlák, to wše at stěží; a jiného mimo zakon nic at se od něho nebere.

§. 139. Sedlákům w zemi carowě at nemá na vůli žádný pán mimo zakon nic učiniti, kromě co jest car zapsal w zákonníku, to at mu robotuje i dšwá. Jestli mu učiní co bezzákonného, kaže car pán, aby mocen byl každý sedlák sauditi se se swým pánem, buďto s carem, aneb spaní carowau, aneb s církwi, aneb se zemany carowými aneb s kýmkoli; at nikdo nesmí zdržeti jej od saudu carowa, ale at mu saudí saudcowé podlé práwa. I jestliže upře sedlák pána, at ho uručí sudí carůw, aby pán sedlákowi wše na rok (určitý čas) zaplatil; a potom at nesmí ten pán nic zlého učiniti sedlákui.

Powinnost českých sedlákův k pánům, před uwedením do Čech práwa německého čili zákupního, také byly určité, ačkoli nestejně. Důkaz na to, mimo mnohé listiny, které zde pro krátkost uvozowati nemůžeme, čísti se může we Starobylých Skládáních p. Hankau vydaných (I, 80-86), aneb we Výboru z literatury české, w Praze r. 1845 wyslém, na str. 247—251 (w básni nadepsané „Desatero kázání božích.“) — Takét sedlákům našim každého času wolno bylo sauditi se s pány swými, a to na veřejném saudu zemském, jakož toho i příklady i swědectwí jsau před rukama. —

Pojednání toto wzrostlo nám nad naději a wůli naši, ačkoli sme wšude šetrili přílišné krátkosti a nemohli mnohých důležitých věcí ani na krátce dotýkati se. Nicméně doufáme, že jakézkoli ono jest, postačí vždy k aučelu našemu nejbližšímu, jenž nejíný byl, než abychom obrátili pozor skaumatelůw na tyto předměty, a předložili aspoň některé příklady, jak se nám zdá, žeby starožitnosti naše práwní nowě objasněny a do swěta postaweny býti mohly.

PŘÍLOHA B. Rodopis Přemyslovcův.

Tab. I.	Panovníci věku pohanského: Přemysl ψ Libuše — Nezamysl — Mladá — Wojen — Unislaw — Křesomysl — Nektan — Hostibůt —		
	Knížata křesťanští: Bořivoj I pokřtěn r. 878. † c. 894. ψ Lidmila (svatá) 873. † 927 15/9		
	Spytihněv I 895. † c. 912. Wratislav I 895. † c. 926 13/9 ψ Drahomíra ze Stodor.		
	Wáclaw I (svatý) 928. † 935 28/9 Boleslaw I (krutý) 935. † 967 15/7 ψ .... Spytihněv		
	Důbravka † 977. ψ Měčislav I Polský.		
	Boleslaw II (pobožný) Strachkwas (Christian) Mlada (Marie) abatyše 967. † 999 7/9 * 935. † 997. swatojirská 973. ψ Emma Burgundská.		
	Boleslaw III (ryšá-Jaromír 903 1/1 Oldřich 1004 Wáclaw 1003. † 1025. 1002. † 1003 1/1 († mladý) wý) 999. † 1037. 1004 6/9 † 1038 4/11 1012 12/4 † 1037 9/11 ψ Božena † 1052.		
	Břetislav I 1028. 1037 † 1055 10/1 Wratislav ψ Jitka Swinbrodská 1028. † 1058 2/8 (kanowník 1055).		
	Wratislav II Dymala Kunrat I Jaromír Ota I (slučný) († mladá) (Břeměnský) (Gebhard) biskup (Olomoucký) 1054 1061 1054. † 1092 6/9 Praský 1054 1054. † 1087 9/6 † 1092 11/1 † 1089 26/6		
	(viz Tab. III.) (viz Tab. II.) (viz Tab. II.)		
	Spytihněv II Bole- Wratislav II Dymala Kunrat I Jaromír Ota I (slučný) 1031. 1055. † 1061 28/1 slawa († mladá) (Břeměnský) (Gebhard) biskup (Olomoucký) ψ Ida Wiinská 1054 1061 1054. † 1092 6/9 Praský 1054 1054. † 1087 9/6 Swatobor (Fridrich) patriarcha Aquilejský 1075. † 1086 23/9		

Wrocław II (król)

<p>č 1061. kor. 1086. † 1092 ^{14/} č 1062 27/1, 3) Swiatawa Polska © 1063. † 1126 ^{1/}</p>									
<p>ψ 1) N. N. 2) Adlétá Uherská † 1062 27/1, 3) Swiatawa Polska © 1063. † 1126 ^{1/}</p>									
<p>Břetislav II</p>		<p>Judita I</p>		<p>Wladislaw I</p>		<p>Oldřich</p>		<p>Soběslaw I</p>	
<p>1086. č 1092 † 1100 32/12</p>		<p>slaw mila († mladý)</p>		<p>1109 ψ Wiprecht Grojáci</p>		<p>1107. č 1109. † 1125 ^{13/}4</p>		<p>1107 č 1125 † 1140 ^{14/}2</p>	
<p>ψ Lukarda Baworská</p>		<p>Polský</p>		<p>(viz Tab. IV.)</p>		<p>ψ Adlétá Uherská † 1140 ^{15/}9</p>		<p>ψ Adlétá Uherská † 1140 ^{15/}9</p>	
<p>Břetislav</p>		<p>Jaromír</p>		<p>Wladislaw</p>		<p>Marie</p>		<p>Soběslaw II</p>	
<p>1110, oslepen na Děčíně 1190</p>		<p>hnev 1192 † 1198</p>		<p>1141 † 1157</p>		<p>1147 † 1180 ^{19/}</p>		<p>1154 † 1177 * 1187</p>	
<p>ψ ...</p>		<p>ψ ...</p>		<p>ψ ...</p>		<p>ψ ...</p>		<p>ψ ...</p>	
<p>Jindřich † 1167</p>		<p>Jindřich † 1167</p>		<p>Jindřich † 1167</p>		<p>Jindřich † 1167</p>		<p>Jindřich † 1167</p>	

Wykład znameni używanych w rodopisu tomo.

† nastoupení vlády.

ψ manžel pob manželka.

zastubens nob oddawky.

čas napození,

Číslo bez značiček ukazujících, kterého léta kdo ponejprv i posléz se připomíná.

Tab. IV.

Wladislaw I

1107. ♂ 1109. † 1125 ⁹/₄

ψ 1) Richsa hrabinka z Berku

2) Richsa markrabina z Voburka.

Wladislaw II		Svatara		Depolt (I)		Jindrich	
(král I)		(Lutkarda)		1142 † 1167 ¹ / ₈		1142 -	
♂ 1140, kor. 1158.		ψ Fridrich		ψ Sibylla z Witelmbachu		1169	
† 1174 ¹⁸ / ₁		hr. od Luku		ψ		ψ	
ψ 1) Kedruta Rakauská		1124		Depolt (II)		Jindrich	
♂ 1140. † 1151 ¹³ / ₄		1124		1184		Bretislaw	
2) Jitka Durinská		1124		† 1190		biskup 1182	
♂ 1153. 1174		1124		ψ		♂ 1193 ¹ / ₈	
Depolt (III)		1194-1218		ψ		† 1197 ¹⁵ / ₆	
Depolt (IV)		1194-1218		ψ		prelatky	
1194-1218		1194-1218		ψ		Dokan-	
ψ Adela . . .		1194-1218		ψ		ské	
Boleslaw † 1241 ⁹ / ₄		1194-1218		ψ		1194-1218	
1238		1194-1218		ψ		1194-1218	
1238		1194-1218		ψ		1194-1218	

PŘÍLOHA C.

Wyšši duchowenstwo w Čechách i w Morawě až do polowice XIII století.

I. Biskupství Pražské.

- A) Řada biskupůw: 1. Dětmar 973. † 982 Jan. 2.
2. Sw. Wojtěch (Adalbert) 983. † 997 Apr. 23.
3. Thiddag (Bohdal) 998. † 1017 Jun. 11.
4. Ekkard 1017. † 1023 Aug. 8.
5. Izzo 1023. † 1030 Jan. 30.
6. Šebř (Sever) 1030. † 1067 Dec. 9.
7. Jaromír (Gebhard) 1068. † 1090 Jun. 26.
8. Kosmas 1091. † 1098 Dec. 10.
9. Heřman 1099. † 1122 Sept. 17.
10. Menhart 1122. † 1134 Jul. 3.
11. Jan I 1134. † 1139 Aug. 8.
(Silvester ustaupil 1140.)
12. Ota 1140. † 1148 Jul. 10.
13. Daniel I 1148. † 1167 Aug. 9.
Gotpold neb Hotart (umřel před swěcením) † 1168 Mart. 10.
14. Bedřich 1168. † 1179 Jan. 31.
15. Valentin 1180. † 1182 Febr. 6.
16. Jindřich Břetislaw 1182. † 1197 Jun. 15.
17. Daniel II 1197. † 1214 Mart. 30.
18. Ondřej 1214. † 1224 Jul. 10.

19. Pelhřim (Peregrin) 1224, ustaupil 1225.
20. Budilow 1225. † 1226 Jul. 10.
21. Jan II 1227. † 1236 Aug. 16.
22. Bernart 1236. † 1240 Sept. 10.
23. Mikuláš z Újezda 1241. † 1258 Jan 17.
24. Jan III z Dražic 1258. † 1278 Oct. 21.

B) Kostelové kollegiatní v Čechách.

1. *Kanovníci u sv. Jiří* v Praze, založ. asi r. 912. Viz o nich zprávu starou in Dobneri Monum. histor. Boem. VI, 342. Ze starých proboštův Swatojirských nezachoval se v paměti potomstva leda jediný, „*Petrus presbyter, patre genitus Podiva, pollens S. Georgii praepositura*“, jenž r. 1071 wypraven w poselství do Říma. (Cosmas ap. Pertz, XI, pag. 83, 84, 86, 134.) Abatyše Swatojirské provozovaly jakausi wrchní moc nad kollegium kanovníkůw těchto.

2. *Kapitula Pražská u sv. Víta*, založ. s biskupstvím r. 973, a sluje we starých zápisech také „*monasterium SS. Viti, Wenceslai et Adalberti*“. Archiv biskupský a kapitulní zničen poprvé, jak se zdá, při dobývání Prahy r. 1142, podruhé we velikých půtkách r. 1217, jakož již wyprawováno. Jest toho tím více litowati, poněwadž we zbytcích jeho zachovaných až podnes nenachází se, pokud nám vědomo, ani jedné listiny podezřelé, tím méně nepravé. Přední důstojníci kapituly Pražské býwali proboštové, děkanové a scholastikové, potom archidiaconové (arcijahnowé) mezi kanovníky. Řada proboštůw a děkanůw, kterau podal Pešina (*Phosphorus septicornis* pag. 554, 604 a 608), jest přeplněna důmysly nekritickými; trochu opatrněji počínal si w ní Berghauer (Pro-

tomartyr poenit. I, 136 a 144). My jmenujeme jen ty, o kterýchž máme jistotu.

Proboštové: *Welich* 989. — *Marcus* 1068, † 1098 ¹⁴/₁₁. — *Ota* (od r. 1140 biskup) — *Jurata* (bývalý kancléř Soběslawa I, ssazen 1142) — *Daniel* 1144—1148 (potom biskup Pražský) — *Jindřich* asi od r. 1148, † 115- ²⁵/₃ — *Oldřich* (Udalricus) 1160—1169 a snad i 1172. — *Martin*, podkancléř a spoluzakladatel kláštera Malteského w Praze, proboštem byl r. 1174—1176, a snad až k r. 1180, po čemž stal se prvním převorem Malteským. — *Pelhrim* (Peregrinus, Pilgramus) 1180—1182, potom stal se biskupem Olomuckým. — *Kuna* (Chuno) 1184. — *Herman* 1184—1190 ¹/₁₀ — *Florianus*, král. kancléř, 1194 do 1201, a dříve probošt Wyšehradský. — *Christannus* (Christianus), král. kancléř, 1204. Byl dříve proboštem Wyšehradským, a bezpochyby také spisovatelem legendy o sw. Wáclawu, známé pod jeho jménem. — *Ondřej*, kancléř král., 1207—1214 ¹⁵/₃. Dříve byl proboštem Boleslawským, potom Mělnickým; po smrti biskupa Daniele staw se biskupem Pražským, měl veliké s královstwím pútky, o kterýchž sme wyprawowali k r. 1216—1222. — *Eppo* neb *Ebbo* proboštował od r. 1216 až do 1240; kancléřem byl jen krátce 1216. — *Tobidě* z Benešowa, z děkana stal se proboštem tuším r. 1247, w listinách se připomíná 1250—1257, umřel pak 1261, wstąpiw dříve do řeholy minoritské; bratr jeho byl Ruprecht opat Hradištský u Olomauce. —

Děkanové: *Kosmas*, otec dějepisu českého, děkanem byl již asi od r. 1110 a umřel 1125 Oct. 21. — *Petr*, ssazen od legata papežowa r. 1142. — *Jindřich* 1142—1147, později probošt. — *Pawel* 1160 ¹⁶/₆—1177 ¹²/₃ a snad i 1180. — *Zdeslaw* neb *Zdislaw* 1184—1197. — *Přibislaw* 1203 ²⁴/₄—1209. — *M. Arnold* 1211 až do r. 1237. —

Tobiáš z Benešowa 1238—1243; dříve byl proboštem Boleslawským, později stal se proboštem Pražským. — *Vitus* jení se w listinách od 1250 $\frac{1}{9}$, a umřel 1271 $\frac{1}{5}$; zásluhy a chwały jeho vypisuje široce Contin. Cosmae.

Scholastikové: Mag. *Gervasius* okolo r. 1120, kdežto mu Kosmas připsal první knihu své historie české; srwn. Nekrolog in Dobneri monum. III, 12, ke dni 3 máje. — *Hieronymus* „magister“ 1160 $\frac{16}{8}$ — *Paulus* „magister“ 1177 $\frac{12}{3}$ — *Bartholomaeus* „magister“ 1184 — *Alexander* „magister“ 1184—1197. Ačkoli dosavad jmenováni nazývání jen „magistri“, zdá se však, že auřad jejich byl tentýž, který u následujících, ježto již sluli scholastikové Pražští: *Johannes* 1213—1225. — *Bernardus* 1229 $\frac{16}{12}$ —1236; později stal se biskupem. — *Stephanus* 1238 $\frac{6}{8}$ —1243 $\frac{24}{10}$ — *Marquardus* 1247 $\frac{10}{6}$.

Archidiakonové: 1) *Pražští*: Petr 1142, — *Domaslaw* 1167 $\frac{20}{1}$ —1172, — *Slawon* 1176—1194 $\frac{30}{9}$ — *Chwalek* 1197—1205, — *Christophorus* 1213—1219, — *Hippolytus* 1229 $\frac{17}{12}$ —1233 $\frac{23}{8}$ — *Tobiáš* z Benešowa 1234 $\frac{1}{5}$ do 1235 (tento později stal se proboštem Pražským), — *Radoslaw* 1238 $\frac{6}{8}$ —1257 $\frac{13}{2}$ — 2) *Bechyňští*: *Detleb* 1167 $\frac{20}{1}$ —1172. — *Heřman* 1176—1184. — *Engelbertus* 1186—1190. — *Wecemil* 1203 $\frac{24}{4}$ —1219. — 3) *Kaučimští*: *Peregrinus* 1167 $\frac{20}{1}$ — *Johannes* 1215—1229. — 4) *Hradečtí*: *Slawon* 1167 $\frac{20}{1}$ — *Zdislaw* 1216 $\frac{20}{6}$ — 5) *Boleslawští*: *Otmár* 1167 $\frac{20}{1}$ — *Clemens* 1227. — *Radoslaw* 1238 $\frac{24}{5}$ — 6) *Litoměřičtí*: *Přibislaw* 1177 $\frac{12}{2}$ do 1180. — *Marquardus* 1233 $\frac{23}{8}$ —1237 $\frac{12}{4}$ — 7) *Bílínští*: *Benedictus* 1216 $\frac{20}{6}$ —1219 $\frac{11}{7}$ — *Přibislaw* 1229—1239 $\frac{17}{2}$ — 8) *Žatečtí*: *Fridericus* 1186. — *Wítek* 1195 do 1212. — *Drslaw* 1216—1219. — 9) *Plzeňští*: *Heroldus* 1131. — *Zdeslaw* 1172—1180. — *Přibislaw* 1216 $\frac{20}{6}$ do 1219. — *Radslaw* 1235 $\frac{12}{3}$ — 10) *Horšovští*: *Zdi-*

slaw 1216 $^{20}/_6$ — 1218 $^{14}/_{12}$ — 1219 $^{11}/_7$ — M. Stephanus 1229 $^{17}/_{12}$.

Připomínají se w tomto věku také arcijahnowé těch kostelůw, kde biskupové Pražští měli přední své dwory a sídla. Takowí byli w *Raudnici* Bertholdus 1167 $^{20}/_1$, a Přibislaw 1176; — w *Rokycanech* Zdeslaw 1176; — w *Týně* nad Wltawau Christophorus 1186, a Mag. Egidius 1229 $^{17}/_{12}$ — a w *Žirčíně* Clemens 1216 $^{20}/_6$.

3) *Probošství Mělnické* (sw. Petra a Pawla) založeno, dle domnění některých, na počátku XI století od kněžny Emmy, wdowy po Boleslawowi II, dle jiných teprw r. 1120, od pana Hroznaty, odjinud neznámého; důkazůw nedostává se pro domnění oboje, protože archiv kostela kollegiatního ztratil se w baurkách husitských; prwní však jest prawdě podobnější, ana zmínka o něm zachovala se již aspoň z času krále Wratislawu. Nejstarší známý probošt byl *Severus*, kterémuž Kosmas r. 1125 připsal knihu třetí své kroniky. — Dále připomínají se *Hroznata* r. 1147; — *Jurata* 1160 $^{16}/_6$ — 1165 $^{28}/_6$ — 1167 $^{20}/_1$ a 1168; syn Juratůw Chren r. 1176 postoupil sménau klášteru Doksanskému ochoze a wsi Krawar čili Radaušowa w Litoměřicku. — *Wojtěch* (Adalbertus) syn krále Wladislawa I, wolen r. 1168 na probošství Mělnické, na biskupství Pasowské a arcibiskupství Salcburské rychle po sobě; po něm zdá se že proboštoval sice některý čas Pražský scholastikus M. *Hieronimus*: ale po návratu Wojtěchowě do Čech wráceno mu zase probošství, kteréžto pak, dle svědectwí Pulkawowa, podržel až do své smrti r. 1200. — Další proboštové byli: *Ondřej* r. 1204, později biskup; — *Peregrin* čili *Pelhrim* 1222, později také na biskupství powýšený, a zase ustaupilý, an tuším i r. 1233 ještě požíwal tohoto probošství; — *Ota* (Otto) připomíná se od r. 1240 do 1249. —

4) *Proboštnost Bolešlowské* (sv. Wáclawa, dříve sv. Kosmy a Damiana) powstało r. 1046, jakož dotčeno v dějinách na svém místě. Z původního jeho archivu nezachovaly se také než chudé zbytky v opisech. Nejstarší známý probošt byl *Heřman*, povýšený r. 1099 na biskupství Pražské. — Po něm proboštował prý *Zbud* neb *Zbudek*, ač lzeli věřiti výpisům u Pešiny (Phosph. septic. pag. 556) zachovaným, ve srovnání s Nekrologium (in Dobneri Monum. III, 11) kdež ke dni 29. Apr. jeho smrt se klade. — Potom *Petr* 1160¹⁶/₆—1165²³/₆ — *Kuna* 1176 do 1180. — *Přibislav* 1184—1189. — *Christophorus* 1195 do 1197. — *Ondřej* 1201, později probošt Mělnický a biskup. — *Bahuta* 1222—1235. — *Tobiáš* z Benešova 1237—1238⁶/₆ spolu děkan Pražský. — *Kuna* 1249²³/₇. —

5) *Proboštnost Litoměřické* (S. Stephani protomartyria) založeno *Spytihněvem* I asi r. 1057; o základních jeho listinách jednali sme obšírně v Časopisu česk. Museum r. 1836, pag. 323 sld. Pozdějších listin z doby této zachovalo se také několik, ale nemnoho. Proboštowali tam *Lanczo* r. 1068, — *Sebastian* 1147, — *Martin* 1169, — *Radosta* 1187—1189, — *Benedikt*, spolu kanclář královský, 1219—1224, zdá se že byl rodu Benešowského; — *Heřman* stal se nejznamenitějším proboštem kapituly Litoměřické v dávnověkosti, a zastával auřad svůj od r. 1226 až do 1254, kdežto umřel 3. Mart.

6) *Kapitula Vyšehradská* (sv. Petra a Pavla) počata okolo r. 1070, dostawena od krále Wratislawa r. 1086, i nadána tak hojně, že byla potom po biskupské právní v zemi. Archiv její zachoval se až podnes nad jiné bohatší, a mezi listinami nejstaršími počítá mnoho podvržených sice, ale vždy předce starých a vzácných.

Proboštnové na Vyšehradě byli: *Benedikt* hned při založení okolo r. 1088; — *Jan*, povýšený r. 1134 na bi-

skupství Pražské; — *Hugo*, ssazený od papežova legata r. 1142; — *Alexander* 1144¹¹/₄, bratr biskupa Daniela, spolu kancléř, umřel 18 Oct. 1146, konaje poselství u císaře Řeckého; — *Bohuslaw* asi r. 1147; — *Gervasius* proslulý w dějinách kancléř krále Wladislawa I od 1156, proboštował až do smrti a umřel 1178¹⁰/₆; — kníže *Jindřich Břetislaw* r. 1180, wolen 1182²⁵/₃ na biskupství Pražské, posléze stal se i panovníkem w zemi české. — Po něm proboštowali: *Florian* 1182—1190¹¹/₁₀, později probošt Pražský; — *Sýfridus* (de Eppenstein) 1194—1196²⁰/₆, tentýž co r. 1200 powýšen na Mohucké arcibiskupství a umřel 1230⁹/₉; — po něm *Christanus* 1201 do 1203²⁴/₄, kterýž později stal se proboštem Pražským; — *Arnoldus*, sluje w listinách consanguineus regia, proboštował od r. 1215 do 1237, kancléřem byl od r. 1226, a nesmí se másti s M. Arnoldem, téhož času děkanem Pražské kapituly. — *Philippus*, mladší bratr Oldřicha knížete Korutanského, tudíž krále Wáclawůw synawec a sestřenec Přemysla Otakara II, proboštował 1240—1247, pak wolen na arcibiskupství Salopurské; další jeho život a skutky wyprawowány budau w dějinách. — *Mag. Dionysius* proboštował od r. 1248 do 1254, zastáwaje spolu auřad nejw. kancléře.

7) *Proboštství (sw. Apollináře) na Sadeké* prawi se že založeno knížetem Bořiwojem II, když r. 1117—1120 byl opět powolán na trůn. Památek jeho zachowalo se málo, archivu tuším nic; Karel IV r. 1362 přewedl je do Prahy k sw. Apollinári. Proboštové jmenují se: *Pula* 1147, — *Albrecht* 1160¹⁰/₆—1176, (kterýž w listině 1167²⁰/₁, chybně psán jest Paltmir), — *Arnold* 1197—1202, — *Martin* 1224—1227, — *Štěpan* 1238—1239. —

Připojíme zde jména proboštůw českých zemřelých před r. 1163, o kterýchž newí se, kdy a kde probošte-

wali aneb aspoň kterého léta umřeli: Febr. 18 *Šebastian* (Litoměřický?) — Mart. 5 *Ondřej*, — Mai 2 *Smil*, — Jun. 29 *Pribina*, Aug. 16 *Mach*, — 21 *Severus* (Mělnický?), — 28 *Kojata*, — 30 *Petr*, — Nov. 14 *Štědrata*, — 20 *Eustachius*, — Dec. 22 *Ondřej*. (Wiz Nekrolog in Dobneri Monum. III, 9—16.) —

C) Klášterové Benediktinští.

a) Pro mužské:

1) *Břewnow* (monasterium SS. Benedicti et Adalberti), o jehožto založení wyprawowali sme k r. 993. Archiv jeho dosti hojný zachował se podnes, ale z nejstarší doby mnoho má listin podvržených a nadto nezprávně wydaných, jak od Ziegelbauera, tak i od Dobnera. Řadu opatůw Břewnowských sestawili sme z dobrých pramenůw, jak následuje: *Anastasius* (Radla) 993. — *Meinhardus*, důležitý swého času muž, od r. 1043 do smrti swé r. 1089. — *Adalbertus* 1089. — *Clemens* 1120—1127. — *Udalricus* 1127. — *Petrus* 1160¹⁶₆ — *Henricus* 1169—1192, ssazeň 1197. — *Cuno* 1201—1213⁴₅ — *Dluhomil* 1219—1235¹³₃ — *Clemens* 1239¹⁷₁₂ — *Martinus* 1253. — Auplněji podává ji B. Dudík we swé historii Rajhradské r. 1849 na str. 534: ale my uwedli jen ty data o kterýchž máme wědomost dobrau.

2) *Ostrow* (Insula, mon. S. Johannis baptistae,) na ostrowě řeky Wltawy u Dawel, založený r. 999. Některé jeho listiny zachowaly se w Třeboni podnes, ačkoli klášter sám zahynul w bauřích husitských. Opatowé jeho z doby této málo jsau známi: *Lantbertus* 999. — *Petrus* 1160¹⁶₆ — *Reinerius* 1219—1221²₇ — *Behanus* 1229 — *Petrus* 1239¹⁷₁₂.

3) *Sázawa*, čili klášter sw. Prokopa, o jehožto počátcích wyprawowali sme za panowání knížete Oldřicha

i syna jeho Břetislawa (knihy III člán. 4 na str. 292, 293). Ztráta jeho archivu nahraňuje se poněkud kronikau pode jménem „mnicha Sázawského“ chwalně známou a psanou mezi roky 1126 a 1162. Klášter Sázawský počal liturgií slowanskou w Čechách, a wyprawowali sme již na swém místě, proč a kterak r. 1097 uweďena w něm liturgie latinská obyčejná. První opatové byli: 1) *Prokop* (swatý) 1032, † 1253²⁵ |, — 2) *Wit* připomíná se ještě i k. r. 1078. — 3) *Emeram*; o roku newí se. — 4) *Božetěch*, slavný wěku swého umělec r. (1080) 1091—1096. — 4) *Diethardus*, první opat latinský od r. 1097 do 1134, kdežto umřel 18 Dec. — 6) *Silvester*, o kterémž čtau se mnohé chwały, od r. 1135 do 1161, kdež umřel 10 Feb. R. 1139 wolen byw na biskupství Pražské, ustaupil do-browolně ještě před swým swěcením, jakož wyprawowano na swém místě. — 7) *Božata* wolen 1161, ustaupil 1162. — 8) *Reginhardus*, rodem z Met, někdy první opat Želiwský, ale po tom odtud wyhnáný, stal se opatem Sázawským r. 1162, jehožto powýšením končí se kronika mnicha Sázawského. — Z dalších opatůw neznáme než *Blažeje* r. 1202; — před ním býwalý opat neznámého jména ssazen jest od papežowa legata r. 1197.

4) *Opatowice* (klášter sw. Wawřince), počal za krále Wratislawu okolo r. 1086, skrze pana Mikuloe, odjinud neznámého. Také jeho archiv zahynul wětším dílem a nahraňuje se poněkud kronikau „mnicha Opatowského“, o kteréž wiz naši Würdigung der böhm. Geschichtschreiber (r. 1830) na str. 52—64. Opatové tu byli: 1) *Oněš čili Ondřej* od počátku až do r. 1107, w němžto umřel. — 2) *Sulislaw* od r. 1108, † 1127. — 3) *Blažej* (Blasius) od r. 1128, † 1146. — 4) *Mysloch* od r. 1147 až přes r. 1163, kdežto kronika dotčená se končí. — Pozdější opatové známi jsau: *Conradus* 1227—1229, — *Andreas* 1239¹⁷/₁ — 1242. —

5) *Kladruby* (sw. panny Marie) počaly se stawěti od knížete Swatopluka r. 1108, a však dostaweny a nadány teprw od Wladislawa I okolo r. 1115. Archiv toho kláštera zachowal se we Wídni a w Praze dosti hojný, ale počítá z nejstarší doby swé více podvržených listin nežli prawých. Opatowé jeho nám známí byli: *Bertoldus* za knížete Soběslawa I i biskupa Daniele; — *Lambertus* (Lamprecht) 1169 — 1185; — *Albertus* neb *Adalbertus* 1186—1189; — *Silvester* 1201—1225; — *Reinherus* 1231 do 1251 ¹⁴/₂.

6) *Wilémow* (SS. Petri et Pauli) založen okolo roku 1120, a sice od Wiléma, hraběte prý ze Sulzbachu, příbuzného kněžny Richsy (Rejčky) české. Zbytky archivu jeho zachowaly se někde w Morawě; Dobner dal je tisknauti w šestém dílu swých Monumenta, bohužel! dosti nezpráwně. Opaty Wilémowské z doby nejstarší známe jen dwa: prwní byl *Wilhelmus* 1160 ¹⁶/₆ — druhý *Hermanus* r. 1206—1222.

7) *Postoloprty* čili Porta Apostolorum, monasterium S. Mariae (něm. Postelberg) počaly se také okolo r. 1121, aniž se wí, kdo byl zakladatelem; celý zajisté archiv jejich zničen spolu s klášterem při vypuknutí wálky husitské r. 1420. Jen z kroniky mnicha Sázawského wíme, že *Jiřislaw* (Jzcislaus), zemřelý 1147 ¹²/₆ — byl již pátý toho kláštera opat; po něm následowal *Bero*, jenž umřel 1156 ¹¹/₅ — a po tomto *Fridericus*, † 1157 ²⁰/₁ — Z pozdějších jmenují se w listinách: *Cassianus* 1219—1231; — *Bertholdus* 1237 ⁷/₃ — 1251 ¹⁴/₂.

8) *Podlažice*, nejchudší a nejméně známý klášter benediktinský we starých Čechách, založený r. 1159 od Wrbaty, českého šlechtice, jenž dle Nekrologu Podlažického (nyní we Stokholmě) umřel dne 21 Dec. a později u lidu za swatého jmín byl, takže i kostel sw. Jana pod

Skalau nedaleko Podlažic nazýván byl „u sw. Wrбаты“. Jediný Podlažický první opat *Hugo* znám jest co svědek z listiny 16 Jun. 1160 dané. Klášter ten dostal se 1350 pod biskupství Litomyšlské.

W *Litomyšli*, na *Strahově* a w *Želivě* založeni také klášterové původně benediktinští: poněwadž ale záhy proměnili se dle řeholy premonstrátské, budeme o nich jednati na swém místě.

b) Klášterové benediktinští panenští.

1) Klášter *sw. Jiří* na hradě Pražském založen spolu s biskupstvím Pražským r. 973. Listiny jeho zachovaly se w počtu dosti hojném (we Wídni). Abatyše Swatojirské zaujímaly w panenské hierarchii zemské vždy přední místo. Jmenují se takové: kněžna *Mlada* čili *Marie* r. 973; umřela prý 994 $\frac{1}{2}$ — a po ní následowala *Eliška*, sestra sw. Bruny, 994—1004; — *Adléta* pod Břetislawem I a biskupem Sewerem; — *Windelmut* neb *Vencelmunt* okolo r. 1100; zemřela 24 Oct. — *Bertha* 1143—1151; — kněžna *Aneška* dcera krále Wladislawa I i sestra Otakara I r. 1200—1228.

2) Klášter *Teplický* (S. *Johannis baptistae*) založený okolo r. 1156 od králowny Jitky. Písemných pamětí z doby této nezbyvá po něm žádných. Proto ani abatyše její nejsau známy, leda z věkůw pozdějších.

D) Klášterové Premonstratští: a) mužští.

1) *Litomyšl*. Tu počal se za Břetislawa II, tedy již mezi 1093—1100, klášter řádu benediktinského, o kterémž ale welmi málo pamětí zbývá. R. 1145 uwedeňi tam jsau Premonstráti, a první jejich opat byl *Jan* (1145—1151), dříve klášterník Strahowský, kterýž později powýšen byw na biskupství Olomucké, umřel 1157. —

Další opatové byli: *Deocarus* 1160 ¹⁶/₆ — *Jurata* 1184. — *Myslen* 1185—1101. — *Heřman* 1221 ²/₇, — *Walter* 1225 ²⁶/₆—1226. — *Otto* 1231—1234 ²⁶/₈ — Biskup Jindřich Zdík chtěl, aby klášteru tomuto říkali „hora Oliwetská“, což ale newešlo w obyčej. Listiny toho kláštera dostaly se někdy do Hradiště u Olomauce, a nyní chowají se w c. k. vládním archivu w Brně.

2) *Strahow*, počal také po benediktínsku r. 1139, kdežto *Blažej* měl býti jeho prvním opatem, ale proměněn ještě 1139 w řeholu premonstrátskau, nazván horau *Sion*, a dokonán r. 1143, kdežto prvním opatem stal se *Gezo*, někdy kanovník Reyno-Kolínský, kterýž i r. 1160 ¹⁶/₆ ještě co svědek w listinách se připomíná. Další opatové byli: *Erleboldus*, zemřelý 1175 ¹⁶/₆, — *Adalbertus* neb *Albertus*, předtím Doksanský probošt, 1176—1208. — *Adam* opat připomíná se jen k r. 1219, — *Bertholdus* 1221 ²/₇, — *Petrus* 1225 ²⁶/₆—1236, — *Theodoricus* 1243 (umřel prý 1250 ⁵/₁) — *Joannes* 1252 ¹/₂ († 1266) atd. Dle Nekrologu Doksanského byla řada opatůw *Strahowských* tato: 1) *Gezo* † 20. Jan. — 2) *Erleboldus* † 14 Sept. — 3) *Adalbertus* † 13 Febr. — 4) *Henricus* † 23 Dec. — 5) *Adam* (chybí). — 6) *Bertholdus* † 5 Mai. — 7) *Theodricus* † 5 Jan. — 8) *Gotfridus* † 17 Nov. — 9) *Emundus* † 19 Jan. — 10) *Theodricus* † 14 Oct. — atd. — ale to newšude shodno jest se svěděctwím z listin podávaným. (Srown. G. J. Dlabáč *Chronologicum Necrologium etc. Praga* 1817 in 8.) — Starých listin toho kláštera málo jest známo. —

3) *Želiwo* (něm. *Selau*) založeno r. 1139 také pro benediktiny, z nichž první opat *Reginhardus*, rodem z Met, žil tam s bratry swými až do r. 1148, a pak byw odtud vypuzen, r. 1162 wolen jest na opatství Sázawské. První opat Premonstrátský w Želiwě byl *Gotšalek* (*Godescal-*

cus) od r. 1148, jehožto chvály široce líčil kronikář Jarloch opat Milewský, i smrt také 11 Febr. 1184. — Po něm následovali *Otto* 1184²⁴/₂—1189, — *Marsilius* 1210, — *Wilhelmus* 1219—1221²/₇, — *Hermannus* 1233—1236, — *Ambrosius* 1243, — *Marsilius* 1258—1262. — Listiny z této doby chovají se w Želivě podnes nehojné. —

4) *Milewsko* (něm. Mühlhausen). Jiří z Milewska, jeden z předních šlechticů českých svého věku, počal tu zakládati klášter r. 1184, a r. 1187 uveden tam prvním opat *Gerlacus* čili *Jarloch*, známý spisovatel kroniky české, která však došla nás bohužel necelá, totiž jen až do r. 1198 sahající, kdežto spisovatel ještě r. 1221 Jul. 2, a bezpochyby také déle, na živě byl. Po něm následovali w opatství *Jan* 1234—1236, — a *Ojír* (Hogerius) 1243. — Zbytky starého archivu Milewského nacházejí se nyní w archivu Worlickém. —

5) *Teplá*. Hroznata, znamenitý šlechtic český, když r. 1197 chystal se na putování do Jeruzaléma, jsa bezdětek, založil w Teplé klášter mužský; po návratu svým stal se mnichem také sám, proboštował w Teplé 1215 a 1216, a založil w Chotěšowě druhý klášter panenský, obojí dle řeholy premonstrátské. W Teplé prvním opatem od r. 1197 byl *Jan*, dříve mnich Strahovský, kterýž dle paměti klášterních umřel 21 Aug. 1233. A však mezitím r. 1219 jmenuje se jiný opat Teplský *Wilém*, a to w listině nepodezřelý; tak že těžko to srownati. Další opatové byli: *Bernardus* 1233—1242, — *Gerhardus* 1242—1248, — *Benedikt* 1248—1259, který dobrowolně odstoupil atd. — Archiv Teplský zachował se dosti hojný. —

b) Klášterové Premonstratští panenští.

1) *Doksany*, založeny r. 1142 neb 1143 od Wladislawa II i manželky jeho Kedruty. Probošt tam první byl *Erlebold*, druhý *Adalbertus* neb *Albertus*, kteří potom oba po sobě na Strahovské opatství povýšeni jsau. *) — Další proboštové jmenují se *Wolfram*, — pak *Bertoldus* (tento umřel prý 1212^{7/4}). — *Gunterus* 1226, umřel prý 1234, — *Fabianus* umřel 1242, — *Hermannus* umřel 1249, vše dle zpráv od Dlabáče sebraných. — Prelátky čili přewořiše Doksanské dle Nekrologu toho kláštera byly: 1) *Ida* † 24 Nov. — 2) *Eliška*, sestra knížete biskupa Jindřicha Břetislawa, † 31 Mart. — 3) *Markéta*, druhá sestra téhož, † 13 Jul. — 4) . . . . . — 5) *Předslawa* † 28 Sept. — 6) *Střezislawa* † 13 Dec. — 7) *Kateřina* † 26 Aug. — 8) *Marketa* † 19 Sept. — Listiny Doksanské některé chowají se we Wídni. —

2) *Launowice*. Počátek jejich klade se k r. 1149, zakladatelem byl prý Jindřich mnich a lékař z Němec do Čech přišlý. Písemné památky z kláštera toho nezůstaly žádné. Jen z Gerlakowy kroniky jest nám vědomo, že w Launowicích probošty neboli přewory byli *Petr* 1181—1183, odtud do Kaunic w Morawě powolaný, a po něm *Manduinus* r. 1184.

3) *Chotěšow*. Jakož již při Teplé připomenuto, zakladatel Chotěšowa byl tentýž pan *Hroznata*, kterýž i proboštem stal se, a tuším také Chotěšow zprawował co probošt. Paměti Teplské praví, že první probošt Chotě-

*) O prvních proboštech Doksanských byly někdy hádky mezi Dobnerem a Pubičkau dosti tuhé (viz Monum. histor. I, 87 a IV, 105, Annales Hayeciani, VI, 280, a Pub. Chronolog. Geschichte, IV, 205): my po uvažení věci přistaupili sme více ke zdání Pubičkowu.

šowský *Zdislaw* umřel 1235: ale w listinách jewí se ještě r. 1243, kdežto kaupil wes Wrabinu od probošta Mělnického. Druhý probošt jmenuje se *Gothardus*, jenž umřel prý 9 Jun. 1250 a t. d. — Dle Nekrologu Doksanského „*Mechtildis prima praelata in Chotiessow*“ umřela 7 Jan. — a „*Woyслава fundatrix ecclesiae Chotiessow*“ (sestra Hroznatowa) † 26 Nov. —

E) Klášterowé Cisterciensští: a) mužští.

1) *Sedlec*. První Cisterciáci powoláni z kláštera Waldsaského do Čech asi r. 1142 a usazeni r. 1143 w Sedlci, kdežto pán český *Mirowslaw* nadal je statky dosti hojnými. Archiv kláštera toho zachował se w nemalém počtu w Sedlci, a s částky w Praze. Řada opatůw, jak ji klášter sám wedl, (= 1 *Hořislaw* † 1169, 2 *Pausanias*, 3 *Godeschalcs*, 4 *Dirislaus*, 5 *Bohuslaus*, 6 *Valerianus*, 7 *Leonardus*, 8 *Albertus*, 9 *Wolfgang*, pod nímž prý r. 1237 *Kutnéhory* počaly atd.) — wywracuje se odjinud prameny historickými, an ku př. opat Sedlecký *Gotpold* (neb *Hortart*) r. 1168 wolen na biskupství Pražské, roku pak 1188 opat *Heřman*, r. 1250 *Cristannus* w listinách se jewí atd.

2) *Plasy*. Klášter (sw. Marie) tu založen od *Wladislawa II*, potomního krále, roku 1144 neb 1145. První opat uweden tam *Ivo* r. 1146, přišlý z kláštera Langheimského; — druhý opat *Meinher* jmenuje se w listinách od r. 1169 do 1190 často; — třetí *Meingot* r. 1193; — čtvrtý *Albertus* počal prý 1194; — pátý *Meinerus* 1205; — šestý opět *Albrecht* znám z listin od 1214¹⁵₅—1216⁸₆ a 1219; — sedmý *Jindřich* 1219⁶₁₂, — osmý *Sigebert* 1227²⁷₁₁, — pak zase *Albrecht* 1228, — *Jindřich* od r. 1232 do 1251 a umřel prý 1260 a t. d. — Listin Plaských zachowalo se drahně, ale z částky podvržených. —

3) *Pomuky, Nepomuk*. Ani zakladatel, ani rok založení kláštera tohoto nejsau na jisto známi, protože z někdejšího archivu jeho nic se nezachovalo. Počal však se jistě pod Wladislawem II, a sice jak Dobner činí prawdě podobné r. 1153. Opatové jeho prwní byli: *Kunrat* 1176, — *Heřman* 1188, — *Burkard*, — *Hartmut* 1219, — *Jindřich* 1240, — *Berthold* 1250—1252 atd.

4) *Hradiště Mnichové* (něm. Münchengrätz, lat. Gredis Monachorum). Také tento klášter zahynul i s archivem swým cele r. 1420, a protož o původu jeho nebylo dosawad nic vědomo. My však dowěděli sme se z pamětí Plaských, že r. 1177 pod opatem Meinherem wyprawena z Plas osada do Hradiště: i poněwadž prawě tehdaž pan Heřman z Ralska, syn Markwartůw a předeek weškerého rodu pánůw z Michalowic, z Lemberka, Warthenberka i Waldšteina w Čechách, byl nejw. komorníkem Soběslawa II, knížete selského, (důkazy toho dáme w dalších přílohách,) nic nám nepřekáží, abychom starau zpráwu kláštera Turnowského (u Paprockého we stawu panském str. 251) neuznali w podstatě za prawau, že Heřman z Ralska uwedl do Hradiště Cisterciáky, wypudiw prý odtud „Drnacenses monachos“, kteréžto jméno špatně čtené wztahuje se aspoň jistě na benediktiny, již před r. 1177 we Hradišti osedlé. Aniž třeba mýliti se tím, co Dobner (Annal. VI, 429,) zaweden jsa špatným od Paprockého udáním léta (1054), namítal proti tomu. Opatové Hradišští (nad Jizerau) z listin známi byli: *Dětrich* 1184—1189, — *Jan* 1221 ² |, — *Jindřich* 1230 ¹⁰ |, — *Riwin* 1232 ¹² |, — *Modlík* 1250 ¹⁶ |, atd.

5) *Osek*. Milhost pán český před r. 1196 z Waldsas uwedl klášterníky do Maštowa, i zapsal jim tam několik wesnic okolních. Brzy ale stali se mu nepohodni, a protož jednal se Slawkem pánem Oseckým, aby wzal je

k sobě na statky své. I stalo se, a tudíž powstał klášter Osecký před r. 1203, co ústaw rođinný pánůw Slawkůw a Boršůw z Oseka. Starší jeho listiny, mezi nimiž i několik podvržených, zachowaly se jen we přepisech. — Opatové prwní byli: *Ruthardus* 1203, — *Hermannus* 1208, — *Theodoricus* 1231, — *Slawek*, wnuk zakladatelůw 1238, (později stal se biskupem w Prusích), — *Winandus* 1240 do 1254 atd.

b) *Klášter Cistercienský panenský.*

Sezemice — nejneznámější ze všech starých klášterůw českých, jelikož nic o něm více newíme, nežli že r. 1350 odstaupen byl k biskupství Litomyšlskému, a r. 1421 od husitůw obořen. Kdy a od koho založen, newí se; domýšlime se však, že se to stalo aspoň we XIII století, protože později zakládání klášterůw Cistercienských u nás vyšlo brzy z obyčeje.

F) Křižovníci všelikých řádůw.

1) *Melitenští*, — půwodně zwaní *špítelníci sw. Jana w Jeruzalémě*, potom u nás *křižovníci swatomarští*, později a podnes také *Strakoníttí*, — wzali prwní počátek swůj w Praze okolo r. 1156 skrze krále Wladislawa, jehožto hlawní w tom díle pomocníci byli Wyšehradský probošt a kanclér Gervasius a tohoto synowec Martin, později probošt Pražský. Klášter však zvláštní pro ně w Praze nad mostem zdá se že o mnoho let později dostawen a zřízen byl. Prwní jeho preceptor w Čechách r. 1186—1189 byl též dotčený Martin, předtím probošt Pražský, a pod ním přewor Bernard 1188—1194; — *Meinardus* preceptor 1194; — *Kunrat* mistr 1214; — *Hugo* mistr 1215; — *Fridrich* 1222—1229 — a opět *Hugo* 1234—1236; — *Durata*; — *Petr* 1248; — *Wolfger* 1251. — Bawor ze Strakonice a manželka jeho Bolemila počali již roku 1225

zapisowati křižovníkům těmto statky své: kdy ale poča se dům Strakonický, nelze nám určití, newidějším archivu tohoto řádu, ačkoli dle výpisůw od Dobnera i Bočka podaných zdá se býti bohatým dosti.

2) *Zderazští*. Na Zderaze u Prahy (nyní w Praze) počal se již r. 1190 ústaw zvláštní pro bratry nábožné „*strážné hrobu páně*“ (custodes sepulchri dominici, sepulchrii). Zakladatelé jejich jestli ne prwní, aspoň přední, byli bratři Wšebor a Kojata, synové Hrabíšowi, na počátku XIII století. Papež Honorius III hájil jich tam bullau danau 8 Jul. 1217 (Erb. regesta p. 272). — Kojata umíraje r. 1227 zapsal jim Hněwin Most, Wrautek a jiné statky. Řehoř IX papež we breve daném 21 Febr. 1232 jmenuje „W. praeceptor et fratres dominici sepulchri de Sderaz“ (Erben regesta p. 367). Jiní představení toho kláštera z té doby nejsau známi.

Zdali klášter panenský téhož řádu we *Swětcí* powstal we prwní nebo teprw we druhé polowici XIII století, neumíme na jisto rozhodnauti. Poněwadž ale w Nekrologu Deksanském prawí se ke dni 16 Jan. že umřela „Wratislawa fundatrix coenobii Swetensis“, a wdowa po Kojatowi zakladateli Zderazském slula také Wratislawau, čímž se prawdě welmi podobno, že *Swětec* založen ode wdowy Kojatowy, a tedy brzy po r. 1227.

3) Bratři neboli rytíři řádu a domu *německého* („*fratres hospitalis S. Mariae domus Teutonicorum in Jerusalem*“) nazýwali se w Čechách *křižovníci Prusští*, protože hlavní jejich sídlo skrze troje století bylo w zemi Pruské. Prwní bratři toho řádu již před r. 1217 usadili se byli we faře u sw. Petra na Poříčí (in vico Teutonicorum), odkudž brzy přewedeni jsauce ke sw. Benediktu na starém městě Pražském, založili tam swau hlavní komendu w Čechách. Prwní mistr jejich w Čechách a w Morawě známý byl

Heřman 1222²⁶ |₈ — po něm preceptor neboli kommendor *Dětrich* 1234—1236; — *Ludvík* zemský kommendor 1241—1254 a t. d. —

4) *Templáři* uvezení do Čech a do Prahy teprve r. 1232, a brzy také do Moravy. Počet však a moc jejich ve krajinách našich zůstaly vždy nepatrné, a cokoliv někdy Hájek o nich veličil, jest a zůstane pauhau hájkowinau, třebaš i od F. M. Pelzla (Abhandl. d. k. böhm. Gesellschaft d. Wissensch. 1798, str. 209—239) dobrómýslně hájenau. Kommendor jejich v Moravě byl *Fridrich* 1243²³/₁ —

5) *Křižovníci s červenau hvězdau*, s počátku zvaní špitálníci u sv. Františka v Praze, počali se r. 1236, přičiněním zvláště kněžny Anešky sestry krále Wáclawowy. — Poněwadž ale působení duchovních ústavů, kteří powstali pod králem Wáclawem I, jení se teprve v následující době dějin našich, nebudeme o nich zde dále šířiti se, odkládajice také zprávy o řeholách *dominikánské*, *minoritské* a jiných, k místu swému. —

II. Biskupství Olomucké.

A) Řada biskupův: 1) *Jan I* 1063. † 1085 Nov. 25.

2) *Wecel* 1088. † 1091.

3) *Ondřej* 1091. † 1096 Mai 22.

4) *Jindřich* 1096—1099.

5) *Petr* 1099. † 1104 Jul. 7.

6) *Jan II* 1104. † 1126 Febr. 21.

7) *Jindřich Zdík* 1126. † 1150 Jun. 25.

8) *Jan III* 1151 † 1157 Febr. 19.

9) *Jan IV* 1157. † 1172 Apr. 1.

10) *Dětleb* (syn knížete *Ottý II*) 1172. † 1181 Nov. 3.

11) *Pelhřím* 1182. † 1184 Mart. 2.

12) *Kajim* 1184. † 1194 Jan. 12.

13) *Engelbert* 1194. † 1199 Dec. 17.

14) *Bawor* 1199. † 1201 Oct. 1.

15) *Robert (Ruprecht)* 1201—1240.

16) *Kunrat* ze Frideberka 1241—1245.

Wilém protibiskup. —

17) *Bruno* ze Schaumburka 1245. † 1281 Febr. 18.

B) Kapitula Olomucká.

Archiv biskupský a kapitulní v Olomauci (a v Kroměříži) zachoval se dosti hojný, má však z této doby také několik podvržených listin.

Děkanové Olomučtí byli: před založením kapituly *Bohumil* 1026—1031, *Budimír* 1053; — po založení kapituly *Reingotus* okolo r. 1130, — *Tomáš*, ssazeny 1142, — *Baldwin*, rodilý Říman, umřel 26 Nov. 1203, byw prý děkanem 25 let; jisté jest, že v listinách připomíná se od r. 1195 do 1201. — Po něm *Waltherus* jewí se v pravých listinách 1206—1222, v podvržených již i 1202 a 1203. — Potom *Mag. Sifridus* 1227³¹⁾, — Pak *Johannes*, poprvé 1233 do 1240, a podruhé 1245 do 1253; mezitím zastával to místo *Sigerus* se strany Kunratowy r. 1243. — *Herbordus* 1255—1260, později stal se proboštem a t. d. —

Proboštsví v Olomauci dle listiny roku 1207 (podezřelé) založil teprw biskup Ruprecht, a nařízením královým spojeno s ním hned *kancléřství královské* v Moravě (Boček II, 39). První proboštové známí byli *Štěpan* 1206—1220 (dle nepravých listin již prý 1202); — *Dětrich* 1228—1238; — *Mikuláš* od 1247 až do smrti své r. 1260. — Po něm *Herbord* bývalý děkan a t. d. —

Arcijahnové (archidiakoni), někdy též *arcipřístové* zvaní, byli: 1) *Olomučtí*: *Radowan* před r. 1167, — *Černa* 1168 do 1174, — *Radoslaw* 1206—1235, — *Milo* 1243, — *Barto-*

lóměj 1245—1260. — 2) *Brněnští*: *Waltherus* 1220, — *Nicolaus* 1231—1252, — *Herbord* 1269, spolu probošt Olomucký a t. d. — 3) *Znojemští*: *Waltherus* 1207 do 1220, — *Marquardus* 1255, — *Heydolf* 1261—1263, — *M. Jan* 1264—1266, — *Alexius* 1268—1277 a t. d. — 4) *Břeclavští*: *Esau* 1207, — *Moyses* 1208—1238, — *Šimon* 1264—1268, — *Lamprecht* 1270—1272 (kterýž někdy také Pracowským a Welehradským sluje) a t. d. — 5) *Prerovští*: *Renolt* 1127, — *Radowan* 1130, — *Boček* 1196—1207, — *Esau* 1208—1235, — *Wilém* 1243, — *Jan* 1253—1263 a t. d. — 6) *Opawský* znám z té doby jen jeden: *Heydolf* 1255—1258. —

W *Brně* u *sw. Petra* bývali *proboštové* tuším již od XI století, jichžto první zdá se že byl *Spytihněwův* syn *Swatobor* r. 1078, powýšený později za patriarchu *Aquilejského*: ale chrám kollegiatní počal tam teprw r. 1296. —

O *proboštstích* we *Spytihněwi* a u *Sw. Jana* (blíže *Welehradu*), o kterýchž k r. 1071 pochybná zmínka se děje (*Boček* I, 142, *Erb.* 58), nedá se na ten čas nic říci podstatného; *proboštství* *sw. Wáclawa* w *Podivíně* připomíná se r. 1074—1131, *proboštové* však nejsau známi. —

Na *Hradišti* (*mons S. Hippolyti, Pöltenberg*) u *Znojma* také bylo *proboštství*, a *proboštové* tam jmenují se: *Marquardus* 1221², — *Wigbertus* (*Vipertus*) 1226—1243.

C) Klášterové Benediktinští.

1) *Rajhrad*. Bylo za starodávna vlastně *proboštství* kláštera *Břewnowského*, založené pod *Břetislawem* I asi r. 1048. Jména *proboštůw* tohoto věku málo jsau známa; sestawil je *B. Dudík* we své *historii Rajhradské* r. 1849. —

2) *Hradiště* u *Olomauce*. *Kníže Ota* I založil tu (in honore *S. Stephani* protomart.) r. 1078 klášter *benediktinský*, jehožto první *opatové* byli: *Jan* 1078, až do

smrti své r. 1081; — *Bernarus* 1081—1113 a snad i déle; — *Deo carus* 1136—1138. — Však asi r. 1151 uvezení tam mnichové řeholy premonstrátské, o nichž víz na svém místě. —

3) *Třebíč* (monasterium S. Mariae), nejznamenitější z klášterův benediktinských v Moravě, z jehožto archivu však nic se nezachovalo. Založen r. 1109 od knízat Oldřicha i Lipolta synův Kunratových. První opatové byli: *Kuna*, zemřelý 25 Aug. 1138; — *Adalbertus* neb *Wojtěch* nastoupil po něm r. 1139; — *Naděj* (narozen r. 1096) byl opatem 1160; (Boček vydává jej za syna knížete Oldřichova, ničím však toho nedowodí, aniž to pravdě se podobá). — *Kuna* opat r. 1174—1197 (?) — *Tiburtius* 1197—1201 a tuším i déle; — *Martin* 1210 do 1211; — *Lukáš* 1220; — *Zvěst* 1226; — *Arnolt* 1228 do 1240; — *Jindřich* 1243 a t. d. —

Zvláštní probošství kláštera Třebického nacházelo se v *Luhu* neboli *Komárově* u Brna již od konce XII století, a jmenují se tamější proboštové *Hawel* 1210—1211 a *Arnolt* 1225—1226. —

D) Klášterové Premonstrátské: a) mužští.

1) *Hradiště* u Olomauce z benediktinského kláštera stalo se premonstrátským v polowici XII století. Opatové nového řádu byli: *Jiří* 1151, — *Blažej* 1160, — *Michal* 1171—1179, — *Hilarius* (?) 1197, — *Heřman* 1202—1214, — *Bonifacius* 1216—1222, — *Petr* 1223—1225, — *Abraham* 1229—1230, — *Gerlacus* 1232—1240, — *Adalbertus* 1243—1256 a t. d. Listin tohoto kláštera zachovalo se drahně, ale na mnoze podvržených. —

2) *Lauka* (něm. Bruck) u Znojma. Založena r. 1190 knížetem Kunratem Otaui; archiv po ní zůstal také nemalý, ale ne vždy přesný. Opatové byli, pokud známo:

Jiří 1201, — *Gerhard* 1202—1213, — *Florian* 1220 do 1234, — *Jan* 1238—1243, — *Th.* 1248, — *Štěpan* 1255 a t. d. —

3) *Zabrdowice* (něm. *Obrowitz*) u Brna. Založení stalo se r. 1209 skrze *Lewu* z *Klobauk*, komorníka cúdy *Brněnské*. První představení jmenují se 1209 *Arnolt* převor a 1211 *Bohubud*; potom opatové *Kunrat* 1231—1235, — *Dětrich* 1239—1243, — *Rudgerus* 1252, — *Dětrich* 1257 a t. d. —

b) *Panenští*.

1) *Kaunice*, založeny roku 1181 od pana *Wiléma* (z *Kaunic*, rodu *lekna*). První převor byl *Petr* 1183—1186, z *Lauňovic* tam powolaný, a po něm *Eberhard* 1186. Později jmenují se proboštové *Florian* 1228—1229, — *Ambrož* 1231—1240, — *Jindřich* 1240 atd.

2) *Nowá Hříš* (něm. *Neureisch*). Není rozhodnuto, počali tu klášter již r. 1211, aneb teprv 1240, a tudíž ani nevíme kdo jej vlastně založil. První však jeho probošt *Heřman* (*praepositus de Grus*) jmenuje se již r. 1248, druhý *Gotfrid* teprv k r. 1257, † 1278.

E) Klášterové Cisterciensští: a) *mužští*.

1) *Welehrad*, založen r. 1202 od markrabě *Wladislawa* *Jindřicha*; zbytky archivu jeho chovají se nyní ve *Wídni*. Opatové tu byli: *Ticelin* 1202—1210, — *Sifridus* 1213—1214, — *Sibertus* 1222, — *Albertus* 1228—1232, — *Hartmannus* 1235—1239, — *Henricus* 1243, — *Paulus* 1250, — *Hartlibus* 1257 atd.

2) *Ždár* (něm. *Saar*) na hranicích českých. Zakladatel jeho r. 1251 byl pan *Boček*, předek rodu *Kunstatského* w *Moravě*. Další o něm zprávy náležejí do pozdější doby.

b) Panenští.

1) *Daubrawník*. Štěpan z Medlowa, předek rodu Pernšteinského w Morawě, založil jej r. 1211; písemné jeho paměti zachowaly se w dosti hojném počtu. Mezi probošty prwními znám jest *Wojtěch*, jeden ze synůw zakladatelowých, od r. 1233 do 1256. Abatyše toho kláštera připomínají sice, ale nejmenují se.

2) *Oslowany*. Paní Helwida ze Znojma, z rodu panůw z Miroslawi, založila klášter ten r. 1225 a nadala, kterýž brzy znamenitě zbohatnul. Archiv jeho zachowal se dosti hojný. Jména abatyší z doby této nejsau známa; z proboštůw jediný *Oldřich* od r. 1239. — Klášteru tomu dáno jméno *Vallis S. Mariae* (něm. Marienthal). —

3) *Tišňowice*. Králowna Konstancie chtěla r. 1233 nejprw u sw. Petra na Poříčí (u Prahy) založiti klášter pro panny Cistercienské, ale zkusiwši w tom nepohodlí, přewedla ten základ do Tišňowic w Morawě, i kázala nowý ten ústaw duchowní nazýwatí *Porta coeli* (něm. Himmelspforte). I tento klášter zwelebil se brzy znamenitě; a však že působení jeho padá do pozdější doby, odkládáme další o něm zpráwy k místu swému.

Z též příčiny nebudeme se také šířiti zde o klášterích dominikanských a minoritských, ani o řádech křižownických, kteří teprw pod králem Wáclawem I w Morawě jako w Čechách počátek swůj wzali.

PŘÍLOHA D.

Rozdily krajůw a auřednictwo jejich.

I) W Čechách.

Především postavíme sem, co základ, starý *popis diecese Pražské*, podle archidiakonátůw a dekanátůw jejích, jakž pod arcibiskupem Arnoštem z Pardubic mezi r. 1344 a 1350 sepsán a w Balbinových „*Miscellanea historica Boh.*“, lib. V“, w Praze 1683 na str. 9—37 tištěn byl podle rukop. r. 1384 dosti nezpráwně. My porownawše starší rukopisy, a wyhledawše, prací mnoholetau a pomocí zvláště knih *Erectionum a Confirmationum*, wšecky tehdejší plebanie podrobně, můžeme poslauižiti zpytatelům netoliko zpráwnějším jmen místních opisem, ale udáním také, kde každé kostelní podací hledati se má. K tomu cíli připojujeme ke jmenům stránky z „*Popisu králowství Českého*“, (w Praze 1848 od nás wydaného,) kde ta místa stojí.

Archidiakonát Pražský.

1) Dekanat města *Pražského*. K němu počítány také, kromě města, kostely w Bubnech, sw. Pankrace we Krušině, sw. Jana w Oboře, kostel w Owenci, w Podolí a we Psárech pod Wyšehradem; též kaple sw. Hippolyta pod Wyšehradem.

2) Dekanat *Benešowský*: Újezd 251, Týnec 255, Benešow 255, Poříčí 255, Neweklow 252, Netwořice 251, Janowice 256, Maršowice 252, Ledce 255, Bystřice 252, Chrast 254, Olbramowice 257, Bělce 251, Chwojenec 254, Žiwhošť 253, Martinice 256, Tožice 253, Újezdec (?), Wladislawice 255, Kostelec 254. *Chybí* w popisu: Balkowice (někdy u Poříčí) 255.

3) Dekanat *Říčanský*: Březi 235, Adamowice (?), Modřany 248, Otice 235, Uhříněves 235, Zlatníky 231, Kunratice 232, Dubeček 235, Průhonice 232, Tehow 234, Hrnčáře 232, Lipany 235, Libeň 229, Jilowé 229, Popowice 230, Oleška 15, Kunice 235, Kralowice 235, Říčany 235, Hostiwař 15, Jerčany 229, Žezlowice 235, Wršowice 245, Kolowraty 235, Záběhlce 244, Šestlice 232, Popowičky 235, Wrané 249, Kostelec u Křížkův 230, Kamenice 231, Sluštice 236, Petrowice 232.

4) Dekanat *Ořechowský*: Slapy 250, Chuchle 248, Hostowice 16, Tuchoměřice 14, Třebotow 249, Tachlowice 16, Sw. Hawel u Zbraslawě 248, Hořelice 16, Hostaun 13, Černěšice 248, Stodůlky 14, Kopanina 14, Černomice 18, Zlechow 14, Mokropsy 248, Středokluky 14, Dobřichowice 248, Radotín 249, Ořech 17, Unhošť 19, Řeporyje 14, Krteň 15, Loděnice 247, Úhonice 13, Swárow 16, Liboc 14, Železná 17, Butowice 15, Sw. Kilian na Ostrowě 250, Sw. Iwan (Spelunca) 247, Sliwnec 248, Léštnice 248, Jilowistě 248, Trnowá 249. *Chybí* w popisu: (Karlštejn 247), Mořiny 247, Újezdec jin. Šárka 13, Žepy 14.

5) Dekanat *Podbrdský*: Neumětely 270, Beraun 247, Lochowice 270, Píčina 269, Swaté Pole 266, Žebrák 272, Bezdědice 269, Cerhowice 272, Zdice 272, Řebříky 272, Knín 265, Skřípel 270, Řewnice 249, Počaply 273, Praskolesy 272, Jince 269, Hořowice 270, Mrtníky 270, Liteň 249, Wšeradice 270, Borek 273, Tetín 248, Zbi-

roh 271, Tmaň 272, Welis 272, Mníšek 250. *Chybí*: Ky-
tín 250, Lhota dlanhá 269.

6) Dekanat *Rakownický*: Soběchleby 38, Rakowník 1,
Senomaty 1, Potworow 407, Nesuchyně 20, Kralowice 407,
Miličow 2, Libyně 2, Oračow 3, Lužná 20, Bílenice 39,
Podbořany 38, Wšehrady 408, Čistá 2, Újezd 20, Blšany
38, Skryje 19, Žihle 39, Lišany 20, Ostrówce (?), Mutě-
jowice 20, Žebnice 407, Městce 19, Kněžewes 21, Olešná
21, Řehly 20. Jesenice 39, Nezabudice 19, Černoč 38,
Slabce 1, Kozlany 2, Strojetic 38, Běleč a Bratronice 19,
Zbečno 19, Hwozd 20, Chmelištná 39, Děkow 2, Kole-
šowice 2, Kaunow 3, Krchleby (?), Běstno 38, Weclow 21,
Rausinow 1, Skřiwaň 19, Dolany 2, Hořesedly 2, Wše-
sulow 2, Šanow 3. *Přidej*: Chlistow (u Slabec, snad Ko-
stelič?) 1, Kraučowá 133, Panoší Újezd 20.

7) Dekanat *Slanský*: Budyně 44, Chlumčany 23, Zlo-
nice 7, Mury 43, Kralowice 18, Srbeč 3, Kwřlice 4, Pa-
leč 6, Černocho 6, Hradiště (? někde na Smečensku),
Lukow 6, Paleč menší 7, Buštěwes 17, Wraní 6, Týnec 5,
Telce 6, Wrapice 18, Dřínov 4, Dolín 7, Přelice 4, Újez-
dec 18, Knowiz 6, Počedělice 45, Zwoleněwes 11, Radu-
nice 6, Slawětín 6, Winařce 24, Peruc 6, Ječowice 6,
Želenice 4, Tuřany 4, Ředhošť 43, Lidice (menší) 17,
Stochow 5, Neprobylce 4, Kladno 18, Pozdeň 7, Řisuty 5,
Družec a Žilina 5, Malikowice 4, Lidice (větší) 4, Hoře-
šowice 3, Smečno 4, Městce (?), Klobauky 6, Kostelec
45, Slaně 3, Strašecí 20, Kystra 45, Orasice 74, Wrbno 5,
Trstice 20, Smolnice 5, Pchery 4. *Přidej*: Mšec neb
Kornhaus 3.

8) Dekanat *Řípský*: Straškow 9, Wrbno 84, Chržín 8,
Zeměchy 11, Welwary 8, Wepřec 10, Budeč 15, Swrkyně
18, Holubice 11, Počaply 9, Černuc (Tursko) 12, Sla-
tina 11, Lužec 9, Nelahozewes 10, Nabdín 8, Kmetič-

wes 43, Minice 11, Neutomice 13, Hospozín 7, Nížebohy 45, Libčice 11, Černučec 10, Hradec 12, Wskury 7, Malowary 8, Hobšowice 4, Charwatce 8, Bechlín 9, Cítow 9, Wliněwes 84, Říp 9, Ledčice 9, Únětice 17, Jewiněwes (? Cietow Joannis) 10. *Přidej*: Kostomlaty 10, Račiněwes 9, Raudnice 8.

9) Dekanat *Chluminský*: Kojetice 241, Hostín 11, Weltrusy 10, Odolena Woda 241, Chwatěruby 242, Chabry 243, Donička (wes Wltawau dáwno potopená), Bojmice 15, Obrístwí 241, Libiš 241, Weliká wes 241, Chlumín (Klumín) 10, Semilkowice 241, Bukol 10, Zdiby 242, Lobkowice 241, Líbeznice 242, Klecany 242, Pakomilice 242.

10) Dekanat *Brandýský*: Wyšehořewice 238, Winoř 238, Prosek 243, Hrádek 239, Nehwizdy 238, Dřewčice 239, Mochow 238, Swémyslice 239, Újezd (?), Jirny 239, Sluhy 243, Zapy 239, Čelakowice 240, Čakowice 243, Hlaupětín 243, Swrčowice 238, Počernice 244, Litoznice 236, Kostelec (nad Labem) 240, Howorčewes 243, Kyje 235, Brandýs 239, Třeboradice 238.

Archidiakonát Kauřimský.

1) Dekanat *Kauřimský*: Český Brod 236, Horky 236, Radešín 236, Kaunice 238, Dobřen 189, Pyšely 228, Tukleky 236, Chotauň 116, Witice 233, Košice 189, Bylany 234, Žitimiř (?), Ondřejow 227, Semice 240, Krsovice 217, Maletice 220, Ratěnice 237, Třebowle (Tribulatio) 219, Swojšice 219, Woděradý 220, Chwatliny 220, Zásmuky 220, Welenky 240, Přistaupím 233, Chraustoklaty 236, Wrbčany 234, Hrusice 228, Solopisky 190, Lstiboř 233, Kruty 233, Rataje 221, Těsmice 233, Údašín 234, Podweky 221, Žabonosy 238, Plaňany 234, Konojedy 232, Střimelice 234, Chocerady 227, Dobřichow 234, Beřice (?), Žišov 188, Kostelec (nad Černými lesy) 232,

Janowice (uhlířské) 221, Dražobudice 220, Úžice 221, Mukařow 234, Kozojedy 232, Malejowice 188, Oleška 233, Mnichowice 228, Wawřinec 221, Ždanice 234, Poříčany 234, Skwřnějow 220, Jindice 190, Rowná 234, Kauřím 219, Skramníky 234, Lhota (kostelní) 116, Kowanice 117, Kří (někdy u Hradištka) 116: *Přidej*: Břeství 238, Skalice (hor stříbrných) 233, Stojmíry (Stolmíře) 234.

2) Dekanat *Kolínský*: Owčáry 237, Lošany 217, Býchory 237, Měchowice 236, Kolín nový 236, Křečhoř 237, Jezeřany (?), Nowáwes 237, Předhradí 116, Sány 237, Ratiboř 217, Pněw 116, Zibohlawy 217, Žehaun 115, Kbely 217, Welyně 116, Chotěnice 237, Kolín starý 237, Žiželice 114, Končice 114, Selmice 166, Nebowidy 216, Konařowice 215, Pečky (Hrabaňow) 216, Kladruba 166, Weletow 215, Záboří 215, Rosochy 114, Kolečow 115. *Přidej*: Chotějowice 115.

3) Dekanat *Brodský*: Polná 200, Smřdow 206, Liběč 209, Swětlá 205, Brod německý 203, Habry 206, Kručenburk 201, Studenec (de Fonte) 208, Polom 185, Krupá 208, Lučice 207, Skuhrow 207, Wojnín (Minichsberg) 202, Čihošť 205, Čachotín 208, Přibislav 201, Šlapanice 200, Borowá 201, Schönhofeld 201, Chotěboř 209, Sopoty 201, Dlanháwes (Longavilla) 202, Radoňow 213, Losenice 201, Bělá 208, Nížkow 201, Dobrnice 206, Štoky (de Truncis) 199, Zwonějow (Bunaw) 200, Buchberg (Mons fagi)? *Přidej*: Brunislav (?), Kněž 207, Sw. Kříž 203, Prawnow (?), Ronow 202.

4) Dekanat *Řečický*: Chwojnow 287, Pelhřimow (Pilgrams) 286, Řečicka 203, Krásnáhora (Pulchermans) 207, Jiřice 197, Humpolec 198, Rynarec 288, Schönhofeld (? též 201), Úsobí 198, Snět 193, Ježow 193, Břístě 197, Dušejow 199, Wyskytná (Gishibel) 199, Lipnice 203, Wo-

Jislawice 197, Křešín 194, Onšow 286, Rychnow 288, Cerekwice nowá biskupowa 290, Mezilesí 196, Lukawec (neb Brankowice) 196, Senožaty 197, Branišow 198, Smržná neb Smrčná (Simmersdorf) 200, Libkowa voda 289, Košetice 196, Skála 207, Wyskytná biskupowa 287, Hořepník 285, Cerekwice Dobešowa (horní) 288, Zahradka 193, Božejow 289, Lúké neb Laukow 203, Buřenice 195, Rowné 285, Lidmaň 291, Želiwo 196, Ústrašín 289, Cerekwice menší (dolní) 288, Neustift (?), Řečice větší biskupowa 285, Kaliště 194. *Přidej:* Heralce 198, Lužnice (?).

5) Dekanat *Čáslavský*: Čáslaw 187, Horky 187, Řečeny 165, Kojice 166, Týnec nad Labem 166, Líbexnice (in valle b. Virginis, Grunta) 237, Malín 216, Hory Kutny 217, Křesetice 188, Heřmaň 213, Wysoká 189, Chotusice 214, Kluky 188, Lochy 215, Žehušice 214, Církvice 215, Krchleby 216, Štarkoč 214, Tchořowy 187, Widice 189, Lipoltice 165, Třebonín 216, Wilémowice 190, Wicemilice 187, Suchdol 189, Pněwice 217, Markowice 188, Bykaň 189, Sw. Jakub (mons S. Jacobi) 215, Bučice 214, Jeníkow 212, Okřesanec 187, Bračice 187, Potěhy 187, Zbislav 214, Borá (Lhota pustá) 216, Ronow (Protiwenice) 213, Stusyně (u Kněžic) 213, Běst-wina 210, Heřmanice 212, Petrowice 190, Kozohlody (Nova Plantatio) 187, Dobrowitow 188, Příbram (uhelná) 211, Michalowice 204, Bojmany 214, Wlkaneč 212, Zdechowice 165, Wilémow 212, Zbýšow 216, Přibislawice 187, Turkowice 214, Hrádek (?), Janowice (čerwené) 190. *Přidej:* Chlistowice 189.

6) Dekanat *Štěpanowský*: Křiwsaudow 194, Jankow 225, Kralowice 198, Alběnice 225, Neostupow 283, Chotýšany 226, Radošowice 223, Diwišow 222, Čestinkostel 191, Kěblow 195, Čechtice 194, Měchnějow 222, Wranow

227, Rechůtowitz (Erchautowice, Wrcholtowice) 282, Chřenovice 205, Sautice 193, Borowsko 193, Bohdaneč 204, Zbraslawice 191, Zruč 192, Slawošow 191, Hodkow 191, Hněwkowice (bílý) 194, Borownice 218, Tepliwice, Otryby 222, Ledec 204, Kozlů 204, Wšebořice 193, Pertoltice 194, Mnichowice 195, Lštění 254, Welš 223, Popowice 226, Kozmice 254, Psáře 192, Soběšín 222, Štěpanow 223, Zdebuzewes 222, Chwojno 254, Neswačily 252, Petrowice 191, Třebětín 205, Šlapanow 224, Bedřichowice 225, Hrádek 194, Zhoř 195, Zdislawice 223, Popipsy 191, Debrník (u Třeběšic) 226, Okrahlice 226, Ratměřice 225, Libaň 223, Kondratce 223, Wlašín 222, Domašín 222, Tehow 223, Lauňowice (klášter) 224, Postupice 225, Kácow 191, Hradiště u Hrádku (komorního) 255, Sačany 205, Prawonín 195, Načerac 224. *Přidej:* Hradiště 223, Odranec 228, Solopisky 190.

Archidiakonát Bechyňský.

1) Dekanat *Bechyňský*: Záhoří 334, Wodňany 362, Bechyně 275, Dražice 274, Chelčice 361, Nákří 304, Mydlowary neb Wawřince (?), Sepekow 278, Němčice, Strýčice 317, Křténow 364, Bukowsko horní 309, Ledenice 306, Šewětín 306, Sudoměřice 276, Oslow 334, Hlawatce 275, Kostelec 307, Malšice 275, Albrechtce 364, Bošilce 306, Hodušín 278, Písek 330, Putím 330, Hůrka větší a menší (nyní bílá i modrá) 303 a 307, Budějowice 301, Rataje 276, Bukowsko (dolní) 308, Pištín 304, Hosín 303, Dobrohošť (?), Bernartice 277, Chraštany 305, Čákov 327, Dubné 301, Lišow 302, Žimutice 308, Čerwená 334, Myšenec 363, Heřman 363, Bylow (?), Krče 363, Netolice 360. *Přidej:* Dobronice 277, Dříteň 303, Karlshaus (?), Milewsko 277, Nowosedly 335, Purkarec 303, Týn nad Wltawau 304, Zahájí 304.

2) Dekanat *Wltauský*: Kosowa hora 263, Oldřichow větší 282, Jistebnice 279, Hory (Smilowy) 300, Sedlčany 261, Arnoštowice 257, Chlum 264, Wojkow 256, Počepice 261, Lašowice 333, Blánice 299, Předbořice 333, Lazice (?), Hodětice 252, Prčice 258, Jesenice 260, Sedlec 261, Otice (Wotice) 256, Hoštice 280, Chyška 278, Obidenice 261, Petrowice 262, Křečowice 252, Šebřow 282, Karemberk (Kamberk) 282, Miličín 282, Wožice 281, Kostelec (u Jistebnice) 280, Janow 281, Střeziměř 259, Nechwalice 261, Kostelec (proboštsství Břewnowské) 388 *), Klučenice 262, Hlasiwo 299, Krásná hora 260, Oldřichowec (Žebrák) 258, Chotowiny 281, Kowářow 333, Daudlebice 260. *Přidej*: Borotín 280, Nowá wes 282.

3) Dekanat *Chýnowský*: Weselí (nad Lužnicí) 306, Austí (Sezimowo) 274, Počátky 292, Stranná 292, Prašiwá (?), Častrow 292, Deštná 297, Jarošow 294, Křec 298, Klokoty 274, Chýnow (Cheynow) 299, Radenín 298, Kamenice 291, Štěpanowice 306, Řečice (Kardašowa) 296, Tučapy 297, Třeboň 305, Budislaw 297, Pěna horní (Pomoerium) 295, Stráž 309, Blažejow (Blasiislag) 294, Chústník 298, Hertwikow 298, Zhoř 290, Cetoraz 290, Ratibořice 299, Drahow 296, Hroby 298, Planá 275, Těchobuz 284, Soběslaw 306, Skalice 307, Hradec Jindřichůw 294, Mnich 297, Pohnání 299, Pošna 290, Radauň 296, Pacow 290, Obratany 299, Chyška 284, Wěžné 299, Lomnice 307, Dobešow 291, Nowosedly 307, Těmina Kamenice 291, Černowice (Černětice) 291, Slowěnice 306, Mladošowice 307, Čachoměř (Čiměř) 295, Žirownice 292, Drachow 296. *Přidej*: Dírné 309, Kamenice 291, Lohew 295, Lutowá 310.

*) Má státi u Daubrawky str. 388 w Plzenském dekanatě, jakož sme dokázali w Časopisu česk. Museum 1851, II, str. 15, 16.

4) Dekanat *Daudlebský*: Swětlik (Kirchslag) 321, Chlum (Křemže) 327, Daudleby 301, Rosenberk 313, Krumlow 320, Hořice 316, Rychnow německý 322, Rychnow český 321, Swíny (trhowé) 311, Stropnice 310, Černice 327, Újezd kamenný 327, Boletice 326, Boršow 317, Chwalšiny 326, Kájow 325, Blanské 312, Rožmítal 314, Soběnow 312, Wyšší brod 315, Myšlany (Malšiny) 314, Sweraz 321, Střizow 317, Borowany 319, Welešín 311, Přídolí 320, Benešow 311, Kaplice (dwoj) 311 a 316, Žumberk 312, Nowéhrady (Greczen) 310, Menoslaw (?), Dwořiště (dolní) 314, Záton 320, Cetwina 314, Bor (neb Dwořiště horní, Merica Rinoldi) 314, Ktiš 324, Frimburk 315, Planá (de monte Vitkonis) 322, Heršow (?). *Přidej*: Freudenthal 323, Chroboly 323, Kugelweit 326, Malonty 312, Slawkow 320, Witigenhausen (u sw. Tomáše) 322, Wltawice dolní 322, Zbitiny 323.

5) Dekanat *Wolynský*: Čestice 353, Jenín 331, Bohumilice 355, Wimberk (Winterberk) 356, Baworow 361, Blánice 361, Prachatice 358, Dobrš 354, Strunkowice 361, Bílské 363, Březí (Wlachowo) 359, Malenice 354, Čejetice 338, Piračow 339, Štěkeň 338, Předslawice 359, Záblatí 357, Kraselow 352, Laz (ad S. Mariam, Sw. Máří) 355, Hoštice 356, Lažiště 356, Lštění (Sw. Wojtěch) 356, Zdfkow 354, Wolyně 353, Čkyně 355, Wacow 354. *Přidej*: Lhenice 360, Nicow 350, Wítějowice 361.

6) Dekanat *Bozenský*: Borotice 265, Chraštice 335, Tbity 268, Žasanice (Řesanice) 343, Strážiště 335, Černiwsko 337, Bubowice 336, Příbram 268, Tochowice 335, Pohoří 332, Paštěky 337, Rakowice 332, Pečice 268, Chotauň (Kotauň) 343, Staré Sedlo 333, Újezdec 342, Kádow 342, Kocelowice 341, Bezděkow 342, Mirotice 332, Bělčice 342, Blatná 336, Těchnič 335, Radobytce 332, Kamýk 260, Třebsko 268, Sedlec 331, Hwoždany 342,

Budislawice 343, Lnáře 341, Mirowice 333, Radomyśl 339, Kasejowice 342, Rožmitál 342, Wiśnowá 267, Chanowice 341, Sliwice 268. *Přidej*: Bohutín 336, Zalužany 335.

7) Dekanat *Prachenský*: Pracheň 344, Kašperské hory (Berg-Reichenstein) 349, Bor větší a menší 344, Radešice (Hradešice) 367, Řepice 339, Záboří 342, Nezamyslice (Alba ecclesia) 345, Kwasenowice 343, Młazow 369, Sušice 347, Nowé město (Nova civitas) (?), Dłauháwes 349, Albrechtice 351, Strašín 345, Žihobce 345, Bukowník 351, Petrowice 348, Budětice 345, Zawlekom 368, Katowice 341, Wilhartice 346, Wolenice 352, Wzduny 368, Swojšice 351, Zbysnice 345, Zborowice 339, Hoštice 340, Kolnec 369. *Přidej*: Horažďowice 344, Rajske 347, Strakonice 339, Těchonice 367.

Archidiakonát Žatecký.

1) Dekanat *Žatecký*: Sirem 38, Očihow 38, Launy 24, Dobroměřice 24, Obora 15, Lenešice 25, Černčice 15, Brloh 23, Podbořany 38, Hradiště 25, Hřivice 23, Pnětluky 23, Holedeč 22, Nečemice 26, Želeč 40, Libořice 40, Wrautek 40, Weliká wes 37, Złowědice 38, Mory 37, Kněžice 37, Libědice 36, Soběsuky 35, Hrušowany 30, Wysočany 26, Minice 36, Wolewčice 49, Hawraň 27, Sw. Jakub w Žatci 22, Ranná 24, Buškowice 37, Žaboklíky 38, Hořetice 35, Škrle 26, Měcholupy 22, Wšestudy 29, Pšov 40, Strupčice 28, Sw. Mikuláš a Sw. Martin (?), Žatec 22, Postoloprty 25, Wšechlapy (?), Staňkowice 22, Skupice 25, Cétoliby 23, Selmice (u Zbrašína) 26, Lipenec 23, Dobříčany 22, Radíčewes 38, Blažim 25, Bitowzewes 25, Sušany 25, Letow 37, Stranná 32, Březno (malé) 28, Opočno 23, Nehasice 25, Libišice 22, Klášter (?), Kryry 38, Libočany 41. *Přidej*: Břežany (Preschern) 38, Kostelec (?), Mlynáře 22, Wysoká (Ročow) 24.

2) Dekanat *Žlutický*: Rabštejn 407, Stwolny 407, Krašow 427, Strážiště 407, Brložec 427, Lukowá 406, Křecow 406, Komárow 426, Kozlow 425, Bochow (Puchow) 422, Stebno 39, Nepomyšl 38, Močidlce 424, Nahořečice 425, Žlutice 425, Libyně 425, Chyše 424, Blatná 40, Štědré 425, Lubenec 424, Kobylé 426, Bukowina 36, Ostrow (?), Tia 424, Nowosedly 424, Brazec 422, Luky 423, Daupow 422, Přibenice 39, Widhostice 39, Skytaly 424, Nečtiny 406, Bržín 406, Strhaře 424, Waleč 423, Radošowice 423, Audrč 425, Středka (Skoky 425) (?), Zakšow 422, Lechotín 423, Manětín 406.

3) Dekanat *Teplský*: Černošín 401, Skwiřín 395, Bohuslaw 397, Kladruby 395, Bor (Merica) 395, Číhaná 405, Hradiště (okrauhlé) 405, Čeliwo 404, Rpužice (Erpužice, Spířice) 402, Taužím 426, Útwina 426, Otín 399, Pístow 403, Domaslaw 404, Mnichow (Eremita) 403, Swojšín hořejší 401, Kšice 402, Daubrawa 395, Trnowá 399, Chody (Chodow zadní) 400, Holostřewy 395, Otročin (Landek) 403, Lechow 405, Planá 399, Pořejow 399, Jamné 404, Úterý (Novum forum) 403, Teplá 402, Habrowé Kladruby (Avenatica Cladruna) 403, Tachow 398, Brtná (?), Tisowá 399, Křiwce 403, Swojšín dolejší 401, Kozolupy 404, Slawice 401, Chodowá Planá 400, Sedlec (Sedliště vysoké) 399, Sedliště (staré) 397, Schönwald 397, Brod (Pons) 400, Trsténice (Novavilla) 401, Kray 404, Widžín 403, Lestkow 404, Záchlumí 404, Šipín 405, Stříbro (Misa) 394, Bernartice 405, Samberg (starý) 427, Krasikow 404. *Přídej*: Sw. Kříž 400.

4) Dekanat *Kadaňský*: Tušimice 32, Prunečow 31, Wintřow 36, Údlice 29, Družkowice 29, Březno 32, Jirkow (Borek) 29, Tureč 36, Dolany 35, Kralupy 31, Chrbice 31, Mikulowice 33, Klášterec 33, Wilémice 36,

Zahořany 36, Přísečnice 30, Křimow 30, Piršenstein 33, Ždár 421, Želina 34, Březnec (Pyrkow) 29, Maštow 36, Radonice 36, Čachowice 34, Podlesice 36, Přecaply 29, Blatno 29, Račice 31, Woč 33, Lauchow 32, Bystřice 31, Slatina (?), Wolyně 31, Chomautow 30, Boleboř (Gotfridivilla) 32, Bernow 32, Lomazice 35, Mladějow 36, Radnice 33, Uhošťany 34, Kojetín 36, Hasištejn 32, Okúnow 33, Kadaň 34. *Přidej*: Otvice 29, Šumburk 33.

5) Dekanat *Loketský*: Ostrow (Slawkenwerd) 418, Radešow (Radansfurt, Radovani vadum) 423, Bor (Merica?), Tocow 422, Lomnice 414, Žandow (Unter-Sandau) 429, Slawkow (Slawkenwald) 428, Hroznětín (Lucida civitas) 419, Kinžwart (Königswart) 429, Nejdeč 418, Falknow 414, Schönficht 429, Chodow 413, Nowáwes 427, Kinšperk (Kunigsberg) 430, Swatobor 422, Zalmanow 422, Welichow 421, Kocengrun 416, Wranow 415, Loket (Cubitus) 413, Espenthor 422, Obora (Thiergarten, nyní kostel sw. Leonarda u Karlových War) 428, Sedlec 420, Stanowice 428. *Přidej*: Tatrwice 413.

Archidiakonát Litoměřický.

1) Dekanat *Litoměřický*: Litoměřice 42, Wetlá 43, Žitenice 74, Hoštka 75, Býčkovice 72, Hrušowany 75, Černčíwes (Ruffavilla) 76, Počaply 7, Mukařow 69, Liběšice 70, Chodžowice (?), Lewín 70, Tuhaň 89, Robeč 76, Malešow 75, Zubrnice 74, Třebušín 44, Proboštow 74, Prachowá 75, Soběnice 72, Plíževidly (Blížwedly, Hídelík) 69, Žernoseky 74, Libochowany 74, Prackowice 74, Stebno 54, Mlékowidy 42, Církvice 48, Kostelec 70, Křešice 74, Auštěk 70. *Přidej*: Launky 43.

2) Dekanat *Třebenský*: Třebenice 47, Libochowice 44, Sirejowice 47, Kozly 45, Chotěšow 44, Sutom 46, Lowasice 48, Baušowice 43, Čížkovice 47, Měrunice 46,

Nedvědice 49, Lipé 47, Klepý 44, Dlažkovice 47, Welemín 47, Dubany 44, Robčice 49, Chauč 50, Dolánky 43, Slatina 44, Brozany 43, Křesín 44, Želkowitz 46, Řisuty 45, Solany 44, Chodžow 45, Třebíwlice 46, Libčewes 45, Mirošowice 49, Mrzlice 49. *Přidej*: Mokow 49.

3) Dekanat *Lipský*: Lipá 68, Dobranow 98, Mníchow 68, Pawlowice 68, Holany 67, Děčín 58, Kwítkow 68, Skalice (Langenau) 65, Benešow 66, Jedlka (Höflitz) 66, Rychnow 46, Kamenice Slowanská 61, Markwartice 66, Libchawa (hořejší) 65, Těchlowice 58, Žandow 67, Arnoltice 60, Krawary (Radaušow) 69, Drmy (Stolinky) 69, Cwikow 98, Slaup (Bürgstein) 65, Palič 67, Jezwé (Nova civitas) 68, Drchlawa 68, Rosendorf 60, Kamenice (česká) 60, Nebočady 58, Huntřow (Guntherivilla) 66, Pertoltice (?), Chřibská (Kreibitz) 61, Hostikowice 67, Merboltice 69, Wolfartice 67, Werneřice 70. *Přidej*: Kunratice 98, Margental (Mařenice?) 98.

Archidiakonát Bílinský.

1) Dekanat *Bílinský*: Most (Pons) 27, Bílina 49, Rwenice (Lacus, Seestadt) 28, Duchcow 51, Teplice 52, Zlatníky 50, Kopisty 27, Čauš 27, Jiřetín 52, Nowosedly 28, Wtelno 26, Slatinice 28, Lužice 46, Hradiště 53, Radowesice 49, Kostomlaty 50, Jeníkow 52, Litwinow 51, Zabrůšany 51, Radčice 52, Libkowitz 52, Neswětice (?), Holetice 28, Židowice 27, Křemyž 51, Swětec (klášter) 50, Swětec (Bedřichůw) 49, Albrechtice 28, Bečow 49, Bohusudow 55, Újezd (Jenišůw) 52, Starý Osek 52, Želenice 50. *Přidej*: Daubrawice (u Teplice) 54, Klíny (mons S. Wenceslai, Gern) 52, Nowosedly neb Nowosedlice (Weisskirchlitz) 53.

2) Dekanat *Ústský*: Ústí na Labi 55, Trmice 54, Tuchomyšl (Schönfeld) 54, Arnoltice 56, Krupka 55, Roz-

bělesy 59, Jilowé 59, Kotlawa, (Gotlavia, Gottleben) w Sasích, Swádow 72, Waltřow 73, Wšebořice 57, Skorotice 57, Zezice 56, Modlany 55, Chwojno (české) 67, Brozánky 54, Rtín 53, Bukow (český) 54, Šachow (Řehlowice) 54, Bořislav 53, Raudníky 54, Rynarec (Reinardivilla) w Sasích, Chabařowice 56, Chlumeec (Columna) 55, Mojžíř 56, Žim 48, Strupín w Sasích, Kamen královský (Königstein) tamže, Henricivilla tamže, Petrowice (Peterswald) 57, Kolcz (?), Schönborn 59, Libauchec (Regis sylva) 59, Lipowá (Spenerivilla, Spansdorf) 56. *Přidej:* Čermná (Lutgerivilla, Leukersdorf) 56, Habartice (Ebersdorf) 56, Komonín 58, Markwartice (Markersbach) w Sasích, Nakleřow (Nollendorf) 57, Olešná (Oelsen) w Sasích, Předlice 55, Rosenthal (w Sasích).

Archidiakonát Boleslawský.

1) Dekanat *Boleslawský*: Mladá Boleslaw 77, Osojnice 78, Semčice 80, Zerčice 79, Týnec 79, Dobrowicewes 79, Plasy 77, Luštěnice 82, Stará 118, Kosmonosy 111, Sýcín 80, Struhy 78, Předmiřice 240, Studénka 92, Bakow 92, Debr 111, Mladá 81, Michalowice 111, Stakory (horní) 111, Březno 77, Jablkynice 80, Rajšice 79. *Přidej:* Zámostí 86.

2) Dekanat *Žitavský* (nyní w Sasích, kromě kde udáváme čísla): Advocativilla, Hennersdorf (Weisakirch) 101, Žitawa, Hennersdorf, Seifersdorf, Ruppertsdorf, Iwa (Nieder-Eubau), Rumburk 63, Reichenau, Warnsdorf, Hennewalde, Herwigsdorf (Hertvicivilla, ne Henricivilla), Friedersdorf, Gross-Schönau, Witchendorf, Ostrow (Ostritz), Grünau, Königshain, Seitendorf, Liberec (Reichenberg) 101, Rokytnice (Rochlitz) 101, Klein-Schönau, Wetzwalde 101, Chrastawa (Kraczovia) 100, Wetawia, Bertramivilla, Conradivilla, Odrowice, Drchow (Tirchow), Vogtsdorf, Krásná

Lípa (Schönlinde) 61, Hrádek (Grot) 100, Henricivilla Scriptoris. *Přidej:* Hersfeld, Chrastawa dolní (Rokytník) 100, Ulricivilla.

3) Dekanat *Jablonský*: Jablonné 99, Brniště 97, Swébořice 97, Zákupy 98, Brenné 98, Mimoň 97, Wartenberg 97, Konradivilla (?), Křižany 100, Dubnice 97, Wratislawice neb Zibřidice (Seifersdorf) 100, Dietherivilla (?), Rinoltice 100, Osečná 95.

4) Dekanat *Mělnický*: Chodeč 83, Krpy 83, Chorušice 84, Wysoké 84, Čechelice 84, Liběchov 75, Radujeň 76, Liblice 83, Krušina (= Jestřebí?) 68, Hlawno 240, Wtelno 84, Kanina 84, Medonosy 75, Nebužely 83, Dubá 88, Widim 88, Chlum 68, Chcebuz 76, Štětí 85, Wšetaty 239, Kozly 239, Deštná 68, Mělník 83, Zábory 84, Řepín 83.

5) Dekanat *Turnovský*: Ruprechtice (Rochpratice) 105, Turnow 109, Hrušnice 107, Přepere 93, Letařovice 95, Sezemice 93, Chocnějovice 91, Přeslawice 109, Jenišovice 106, Laukow 92, Bzí 104, Hodkowitz 96, Wlastibořice 93, Laukowec 93, Brod (Železný) 107, Držkow 104, Olešná (?), Wysoké 106, Boskow 105, Semily 105, Nudwojowice 107, Jabloniec (německý) 104, Rychnow 94, Laukowa 105.

6) Dekanat *Hradištský*: Mohelnice 94, Mukařow 91, Osek 110, Libošowice 109, Nepřívěce 110, Sobotka 110, Bausow (dolní) 110, Wlčpole 110, Řitowice 77, Soleč 91, Boseň 92, Wyskeř 109, Březina 93, Wšeň 93, Hradiště Mnichowé 90, Jabloniec (český) 93, Mladějow 109, Hlawice 91, Markwartice 110, Wšeborsko 111, Samšina 121, Swětlá 97. *Přidej:* Kost (kaple) 109, Křiženec 119.

7) Dekanat *Kamenecký*: Čistá 89, Skalsko 87, Kowaň 86, Katusice 86, Bezno 82, Bezdědice 88, Zdětín 81, Čejky 82, Mšeno 87, Benátky staré 81, Lobeč 87, Krupá (dolejší) 90, Brodce 82, Strenice 82, Kuřiwody (Libera ci-

vitas) 90, Kadlín 90, Chotětow 240, Bořejow 87, Sliwno větší i menší 82, Wtelno (Mělnické) 84, Benátky mladé 81, Skorkow 240, Kruh 89, Winec 80, Okny 89, Mečizír 240, Sudomír 89, Bezděz 89. *Přidej*: Bělá (Weisswasser) 89, Boleslaw stará 240, Doksy (Hirschberg) 88.

8) Dekanat *Havraňský*: Laučeň 78, Poděbrady 115, Libice (kamenná?) 117, Dymokury 117, Cwiněwes 116, Jeseník (weliký) 79, Lysá 80, Libice (catholica?) 117, Kríneec 79, Bošín 79, Psinice 119, Wykleky 117, Úmyslowice 116, Wšejamy 78, Nimburk 80, Kostomlaty 80, Oskobrhý 117, Budiměřice 116, Wrvice 117, Rožďalowice 80, Weleliby 81, Mcely 78, Hauska (?), Žitowlice 80, Pátek 116.

Archidiakonát Plzenský.

1) Dekanat *Plzenský*: Malesice 412, Krašowice 410, Léštany 410, Kozolupy 412, Bělá 408, Loza 408, Plzenec starý 390, Litice 393, Chwalenice 390, Dobřany 393, Chotikow 412, Jezdná 394, Úněšow 406, Břeží 405, Kostelec (u Daubrawky) 388, Sekyřany 393, Oprnice 412, Sulislav 394, Ledce 410, Wšeruby 410, Tis- (?), Plzeň nová 388, Tauškow (nade Mží) 411. *Přidej*: Drustowa 388.

2) Dekanat *Rokycanský*: Rokycany 389, Ojenice 409, Radnice 389, Čijewice 409, Stupno (horní) 389, Planá 408, Nezwěstice 390, Žakawa 391, Těnowice 391, Újezd (sw. Kříže) 409, Obora 408, Kostelec 408, Mešno 391, Chýlice (?), Osek 390, Chomle 389, Skořice 390, Přívě-
tice 389, Mýto 271, Kozojedý 408, Drahoňůw Újezd 271, Bnečice 271, Zwikowec 409, Zdemyslice 392, Seteč 384, Poříčí (spálené) 391, Dýšina 388, Čičow 391, Strašetice (Strašice) 271, Lhota (dlauhá) 271.

3) Dekanat *Klatovský*: Myslewo 366, Klatowý 365, Měčín 386, Blowice 391, Planice 365, Týnec 370, Strážow

371, Nýrsko 371, Wrčany 367, Poleň 382, Chuděnice 382, Žinkovy 386, Kydlíny 365, Zdebořice 370, Předslaw 387, Mileč 367, Čížkow 389, Žďár 392, Kbely 383, Wicow 385, Lukawice 384, Dešenice 371, Dolany 383, Němčice 366, Běhařow 372, Čáchrow 369, Štěpanowice 383, Benowice neb Buznowice (?), Nezdice 384, Úloh (jinak Podolí) 370, Pomuk 366, Šwihow 382, Wřeskowice 384, Prusiny 391, Přestice 385, Horsice 385, Letiny 384, Dnešice 384, Janowice 372, Luby 365, Křištín 370, Habartice 387, Chlistow 369. *Přidej:* Zborow 366.

Archidiakonát Horšowský.

Dekanat *Horšowský*: Semněvice 379, Staňkow 380, Přestawlky 393, Horšow 378, Domažlice 375, Swátost u Domažlic, Týn Horšůw 378, Chotěšow 392, Skapce 395, Tauškow (Hartmanůw) 393, Holšow 393, Kdyně 373, Mělnice 380, Štítary 380, Šitboř 376, Mutěnin 377, Bukowec 379, Blížejow 381, Újezd sw. Kříže 377, Meclow 376, Racow 396, Staré sedlo 396, Stanětice 374, Třebnice 379, Lštění 381, Hlohová 380, Čechowice 379, Bernartice 396, Laučím 372, Úboč horní i dolní 382, Rokošín (St. Georgen) 376, Bíjedly 386, Křakow 379, Srbice 382, Přimda 396, Hora sw. Wáclava 379, Dubec 396, Oswračín 381, Merklín 385, Buková 385, Stráž 395, Hostauň 380, Hradce 393, Miřkow 379, Kaple sw. Kateřiny 397, Bor (hrad) 395. *Přidej:* Kolowec 382, Kostelec u Chotěšowa, Prostiboř 378, Waltířow 376, Zdamily (?).

Archidiakonát Hradecký.

1) Dekanat *Hradecký*: Jasany (Rossberg, nyní Jasená) 136, Sedražice 137, Osice 167, Hradec (Králové) 134, Jaromír 138, Libčany 135, Hrádek 113, Probluz 135, Štěžery 135. Dříteč 168, Kunětice 167, Rosice 167, Ži-

wanice 167, Skalice (německá) 136, Dohalice 113, Petrovice 113, Černilow (Slakendorf) 137, Meziříčí (Kunigswald) 160, Holohlawy 136, Dobřenice 114, Heřmanice 140, Miletín 129, Lochynice 135, Chlum 136, Neděliště, Hořice 131, Bohdaneč 167, Semonice 137, Kratonohy 115, Třebechowice 161, Újezd vysoký 161, Milewice 131, Ždanice 167, Swěty 138, Ples 136, Poličany 130, Węstary 135, Jeřice 130, Nechanice 113, Dubenec 139, Železowes 137, Chotěbořice 137, Hoříněwes 137, Hnězowes 131, Zwole 160, Bělá 166, Chwojno 168, Habřina 137, Libčice 137, Býště 168, Brusnice (horní) 128, Suchá 113, Albrechtice 169, Krnějowice 161, Strakotín 112, Semín 166, Bystřé (Waltersdorf) 175. *Přidej:* Cerekwice 131, Čebuz 136, Lanžow 130, Lochynice 135, Rohenice 161, Třemešná bílá i červená 113, 129, Widonice 123, Wreštow 137, Zaluňow 139.

2) Dekanat *Jičínský*: Jičín 121, Paká nowá 121, Robausy 122, Ubislawice 121, Běchary 118, Róztoky 125, Kostelec 120, Údrnice 119, Dolany 120, Chyjice 120, Drahoraz 120, Konecchlumí 122, Radím 123, Ůlibice 123, Choteč 123, Mlazowice 131, Lužany 122, Lomnice 124, Újezd horní i dolní 108, Železnice 121, Nowáwes 124, Libuň 108, Bystřice 78, Paká stará 121, Pecka 123, Kalná 129, Týn (nad Rowenskem) 109, Nadslaw 120, Zliw 119, Ostrožno 120, Brennė dolejší 125, Brennė hořejší 124, Nemojčewes 119, Welš 120, Čistá 128, Brada 120, Libštat 122, Jilemnice 124, Smřično 125, Poniklé 125, Bělohrad (? Albea) 129, Zebín 122, Olešnice (Košťálská) 122, Olešná (?), Štěpanice 125. *Přidej:* Byšice 129, Chomutický 122, Kopidlno 118.

3) Dekanat *Bydžowský*: Záhornice 118, Kněžice 118, Slatinky 121, Bydžow 112, Městce (králowé) 118, Wlkow 115, Chlumec 114, Kozojedy 118, Slatiny 120, Ohništany

132, Hradištko 119, Boharyně 135, Wrsce 118, Wápno 114, Stará voda 114, Žlunice 118, Lowčice 115, Chomutice 132, Lučice 114, Weležice 132, Sloweč 118, Weselé (Wysoké) 132, Lučina (Laučná) hora 133, Smidary 133, Chraustow 118, Blžkow 119, Liskowice 133, Újezd 114, Luhy 115, Babice 115, Metličany 112, Lužce 115, Wysočany 112, Chodowice 132, Soběice 123. *Přidej*: Běrunice 118, Křiwany 133, Mstihněw (Stihnow) 133, Újezd swatojanský 129.

4) Dekanat *Kladský*: Kladsko, Landek, Bystrice (Hawelswerd, Habelschwert), Tolmecendorf (Tuntschen-dorf), Litwinwalde (Lichtenwalde), Schrekerivilla (Schreckendorf), Kunradswald, Eberhardivilla prope Newenrod (Ebersdorf), Vinklerivilla (Winkeldorf), Heinzendorf, Volpertivilla (Volpersdorf), Dušníky (Reinhardt, Reinerz), Eberhardivilla (Ebersdorf), Stínawa dolní (Nieder-Steine), Stínawa horní (Mittel-Steine), Valterivilla (Waltersdorf), Ulricivilla (Ullersdorf), Gebhardivilla (Gabersdorf), Ekar-divilla (Eckersdorf), Henningivilla (Hannsdorf?), Biskun-pice (Piscowicz, Pischkowitz), Štiwnice (Sweidlerivilla, Schwedeldorf), Kislingswald, Radkow (Wünschelburg), Walterivilla (Waltersdorf), Willelmivilla (Alt-Wilmsdorf), Arnoldivilla (Grafenort?), Mittelwald, Newenrod (Neurode), Wolfšinivilla (Wölfelsdorf), Rengersdorf, Kümigshain, Slegelsdorf, Lomnice, Sifridivilla (Seifersdorf), Kunzendorf, Langenow, Bertoldivilla (Alt-Batzdorf?), Reichenow. *Přidej* Lauterbach, Schönwald.

5) Dekanat *Dobrušský*: Dobruška 159, Náchod 146, Krčín 145, Bohuslawice 146, Skalice (česká) 147, Lewín (we Kladsku), Kostelec 148, Černčice 146, Skuhrow 152, Přepychy 161, Solnice 152, Woděradý 158, Úpice 148, Dobenín 146, Chwalkowice 147, Třebešow 147, Opočno 159, Újezd (bílý) 151, Starkow 145, Hronow 149, Ho-

řičky 147, Zálezly 148, Černíkovice (Grünau) 151, Dobré 151, Slawoňow 160, Zakrawí 146, Čermná (we Kladsku), Olešnice 160, Hrádek 160, Dobřany 160, Machow 149, Bohušín 149, Werneřowice (české, horní) 143, Rtyň 148. *Přidej*: Deštná 151, Chwaleč 143, Uhřínow (weliký) 152.

6) Dekanat *Dworský*: Dwůr králowé (Curia) 139, Hradiště Chustníkowo (Gradlitz) 140, Trutnow město a wes 141, Staré Buky 141, Mladé Buky 127, Pilinkow (Pillungivilla) 127, Hostinné (Arnau) 128, Lanow (dolní) 126, Olešná 141, Zárow (dolejší) 141, Schönberg (we Slezku), Hertvicivilla (?), Koclěrow 139, Wlčiče 127, Chotěwice 128, Bornflos (? zdá se býti Zaclěr) 142, Walbeřice (Alberndorf we Slezsku), Brusnice (německá) 148, Wikerivilla (?), Sejfy (Hermannseif) 127, Rokytník starý 139, Bernartice 142, Olešná německá (?), Wrchlábí 126, Bertoldivilla (Bärtelsdorf we Slezsku), Čermná 128.

7) Dekanat *Kostelecký*: Choceň 173, Kostelec (nad Orlicí) 157, Častolowice 158, Šachow 159, Rychnow 149, Wamberk 152, Libchawa česká 156, Žamberk 153, Libchawa německá 175, Orlice (Pratum) 155, Richemberk 150, Brandýs 156, Sudislaw 158, Skrownice 157 (?), Týniště 158, Lično 158, Henice 156, Chleny 157, Hnátnice 156, Potenštejn 156, Písečná 155, Kunwald 154, Rybná 154, Slatina 154, Pěčín 154, Rokytnice 153, Lukawec (hořejší) 150, Jawornice 150, Nekoř 155, Sopotnice 156. *Přidej*: Běstowice 173, Lukawice 155, Mladkow (Wichstadel) 155, Orlička (Hohen-Oerlitz) 154, Orlík 157, Skořenice 173, Žumberk (?).

8) Dekanat *Braumowský*: Braumow 143, Fridland (we Slezsku), Waltersdorf (we Slezsku), Zdoňow (Merklinivilla) 143, Teplice hořejší (Wikmannivilla) 143, Ruprechtice (Rupertivilla) 144, Hermánkowice (Hermannivilla) 144, Šonow 144, Božanow (Bertholdivilla) 144,

Martinkowice (Martinivilla) 144, Trutlibivilla (Trautlieb-
bersdorf we Slezsku), Wišeňow (Pratum desertum) 144,
Přidej: Abrspach (hořejší) 142.

9) Dekanat *Chrudimský*: *) Chrudím 163, Rozhowice
163, Choltice 164, Lepejowice 165, Třebosice 166, Chlau-
mek (?), Nowé město (?), Pardubice 165, Tuněchody 169, Ho-
stowice 168, Sezemice 168, Dašice 168, Morawany 169, Slep-
otice 169, Chraustowice 171, Týnec (Hrochůw) 169, Ewa-
nowice 171, Trojowice 169, Žestoky 170, Kaplice (?), Honbice
170, Rosice 170, Podlažice 171, Chrašnice 171, Kostelec
185, Čelákov 170, Kamenice (trhowá) 185, Sw. Mikuláš
185, Nasewrky 183, Bítowany 184, Seč 183, Žumberk 184,
Slatinany 184, Swidnice 184, Lučibořice 184, Bojanow 183,
Komyrk (?), Chrbokow 164, Pauchobradý 186, Stolany
164, Morašice 163, Kostelec 164, Heřmanůw městec 163,
Mičow 213, Hošťalowice 214, Stojice 165, Switawa (?),
Přidej: Sw. Wrbata 171.

10) Dekanat *Mýtský*: Wysoké Mýto 173, Wratislaw 173,
Radhošť 172, Uhersko 172, Platěnice 169, Ředice 168, Holice
168, Rybná pustá 180, Ostřetín 168, Zámorsk 173, Poloticz (?)
Heřmanice (české) 178, Helota (?), Slaupnice 176, Wra-
tišowice (?) 178, Mladočow 176, Knírow 173, Bučina 178,
Makow 180, Chotowice 180, Božidům (Nowýhrad) 180,
Proseč 181, Řepníky 169, Peralec 181, Krauna 182, La-
žany 182, Hlinské 182, Ranná 182, Skutče 181, Štěpanow
181, Janowičky 181, Luže 172, Woletice 172, Jenišowice
172, Kamenička 182, Swratka 182.

11) Dekanat *Polický*: Polička 179, Třemešná (Sebra-
nice) 177, Široký důl 180, Aujezd dolní 177, Cerekwice

*) Následující dekanatové: Chrudimský, Mýtský, Polický a Lan-
skraunský postaupeni jsau listinau 4 Nov. 1350 k biskupství
Litomyšlskému. Jména w nich namnoze špatně psaná wyložili a
určili sme jen z domyslu.

178, Litrbachy 177, Trstěnice 177, Opatow (Abtsdorf) 176, Jetřichowawes 177, Wítějowec (?Heinzenndorf?) 178, Bystré 179, Trpín 179, Jedlowá 179, Korauhew (?) 179, Borowá 180, Morašice 177, Jansdorf 176, Karle 177, Kwětná 177, Limberk 179, Banín 179, Rohožná 179, Albrechtice (?).

12) Dekanat *Lanskraunský*: Lanskraun 174, Třebowá česká 174, Lukowá 174, Damnfkow 174, Kunžwald 174, Třebowice 174, Řetowá weliká 174, Austí nad Orlicí (Wilhelmswerde, nyní Wildenschwert) 175, Knapowec 175, Dobrauě dolní 175, Kunzendorf (?), Ostrow (Michelsdorf) 175, Čermná (Rufa aqua) 175, Dobrauě horní 175, Rudoltice 174, Jablonné 175.

Konečně chybí w popisu místa owšem neznámá: Bořiwěj, Borkow, Čestol, Dlauhá, Hornstein, Hradčany, Hugonisvilla, Konowice, Pišow, Radošow, curia Regnicz, Rugehensenstein, Reynsdorf, Suchá, Witmansdorf. Ně- která z nich stojí snad we popisu pod jinými jmény ně- meckými nebo českými.

Přiwěsíme zde jediný pozůstalý zlomek ze starého popisu diecese Olomucké, jména totiž těch far, které dle psaní ku papeži dne 5 Febr. 1350 daného postaupeny byly w Morawě k nowě založenému biskupství Litomyšl- skému. Ku každému jménu postavíme čísla stránek we topografii kraje Olomuckého, vydané w Brně r. 1839 od p. Řehoře Wolného, kde ta místa se popisují. Prawých jmen českých okolí tohoto doptali sme se u p. A. W. Šembery. Jsaut pak ta místa:

1) W dekanatu *Šumberském*: Schönberg 292, fary Klášterec (Claustrellum) 374, Lubník (Ludovicivilla) 377, Ležnice (Decznicz) 376, Šumwald 170, Cotkytle 383, Hochstein 373, Adoltowice (Adolfivilla we Slezsku), Šim-

perk (Schiltperch) 282, Pisařow (Scriptorisvilla) 290, Odendorf (neznámo), Zábřeh (Alta civitas) 367, Růda (Ferreus mons) 281, Jakubowice (Jacobivilla) 288, Raškow (Nicols) 289, Bohdikow (Martinivilla) 289, Hanušowice (Joannisvilla) 338, Habartice (Eberhardivilla) 337, Koldástein (Goldenstein) 332, Staré město (Antiquus Goldek) 334, Rejchartice (Richardivilla) 205, Losín (Ulricivilla) 825, Hradečna (Marchionisvilla) 167, Sobětin 855.

2) W dekanatě *Úsovském*: Mladoňowice (Bladonisvilla) 165, Rymařow (Reymarstat) 464, Rešow (Reschendorf) 464, Morawa (dolní) 321, Těchanow (Novum Cechans) 324, Helwikow (Albertivilla) 322, Tylow (Tylo-nisvilla) 323, Lomnice 321.

Obrátice nyní zřetel svůj ku politickému rozdělení starých Čech, když nemáme z celé starožitnosti ani jediného úplného popisu aneb přehledu krajůw, sestawíme z listin a kronik předně aspoň zlomkůw několik, co *doklady spojené*, ježto propůjčí sobě světla wzájemného:

R. 973, při popisování hranic biskupství Pražského, praví se: „termini occidentem versus hi sunt: *Tugoze*, qui tendit ad medium fluminis Chub, *Zeyza* (Zelza neb snad Myza?), *Zedlicane*, *Lucsane*, *Daciane*, *Lutomirici*, *Lemuži* usque ad mediam silvam qua Boemia liminatur,“ — (dle správnějšího starého čtení Kosmasovy kroniky w rukopisech Wídeňském a Drážďanském). —

U Kosmasa († 1125) jmenují se: 1) *provinciae*: Bechin (p. 10-34) — Satec 23-40 — Belina 25-40 Liutomerici 25-40 — Satec 130-76 — Kladsko 198-102 — Gradec 254-122 — 2) *civitates*: Bolezlav 43-47 — Satec et Lutomerice 216-108 — Plizen 240-117 — Satec 250-121 — Gradec 254-122 — 3) *urbes*: Praga, Wisegrad (často), — Lubossin 11-35 —

Satec (často), — Wlazitizlaw 24-40 — Dragus 31-43 — Bolezlaw 38-46 — Hinov, Dudlebi, Notolici 54-51 — Lubie 58-53 — Bolezlau 119-72 a jinde — Belina 125-74 a j. — Chrudim 128-75 a j. — Olomuc 132-77 a j. — Brnen 182-97 a j. — Gradec 186-98 — Znogem 211-106 — 4) *castra*: Tetin 10-34 — Lutomisl 54-51 — Drevic 70-57 — Chlumec 150-72 — Lescen 132-77 — Podivin 140-80 a j. — Kladsko 205-104 a j. — Wratizlau 229-113 — Gradec 240-117 — Krivoplat 246-119 — 5) *castella*: Psov 36-45 — Cladzco 54-52 — 6) *oppida*: Devin 21-38 — Levigradec 24-40 a j. — Bolezlav 41-47 — Opocen 144-82 — Wranov 212-106 — Malin 217-108 — Chlumec 225-111 — Lutomisl 229-113 — Oldris 247-119 — 7) *curtes*: Stbecna 69-57 — Sekirkostel 140-80 a j. — Zricinaves 151-84 — Saczca 245-119 — 8) *pagi*: Ztbecna 9-34 — 11-35 — Postolopirt 31-43 — Lucica 247-119 — 9) *villae*: Stadici 15-36 — Gostivar 145-82 — Stbecna 213-107 a j. — Bubni 220-109 — Lubie 232-114 — Rokican 243-118 — Tinec super monticulos 244-118 — Sekirkostel 244-118 — Bela 260-124 — 10) *loci*: Weliz 68-57 — Dobenina 142-81 — 11) *vici, viculi*: Liza 87-65 — vicus Wisegradensis 185-98 atd. — Ačkoli viděti jest, že Kosmas není v řeči své dosti důsledný, přece důležitost větší neb menší měst a hradův dává se i u něho pojímati. Počty od nás u každého jména přidane znamenají stránky vydání Kosmasowa, první od Pelzla i Dobrowského, druhé od Pertza. —

Břewnowské listiny základní od r. 993 (a však podvržené a psané teprv za krále Otakara II) nesau to, že Boleslaw II. zapsal Břewnowskému klášteru „in omnibus teloneis per Boemiam constitutis fructus decimae septimanae, — videlicet *Domasilicich, Cralupech, Na chlumcy, Na sternicy* (sic, čti *Trstenici*), *Lutomiricz, Na wsty super*

Albiam“ — a pak „decimum forum decimumque denarium de omni iudicio in his civitatibus, scil. *Na zlanem, in Plizeni, Lutomericich, Churimi, Chrudimi.*“ — Provinciae tamže připomínají se: *Pliznensis, Churimensis, Lutomiricensis, Belinensis, Decinensis* (al. *Bechinensis*). — (Wiz Erbenowy regesta p. 33—35). —

Boleslawská základní listina od r. 1052 (wšak také později teprw sepsaná) jmenuje urbes *Bolezlau, — Caslaue, — Zatec* w Čechách, a jest pro Morawu ještě důležitější, jakož na místě swém se wyjewí. (Erben l. c. p. 48.) —

Litoměřické základní listiny od r. 1057 (i ony pozdějšího původu, srow. Časopis česk. Museum, 1836 p. 323 sld.) jmenují provincie *Lutomericensis, Belinensis, Bolezlavensis, Satcensis, Boyzenensis*. (Wýtah ap. Erben p. 51—53.) —

We Wyšehradské listině od r. 1088 (psána wšak teprw asi w polowici XII století) některé provincie také českými jmény se připomínají, ku př. „w *Belse*“ (čti w Bělště), „w *Bolezlauzce*“, „w *Tetinsce*“; inter duo castra *Grudim* et *Wratizlau*, — in castro *Kurim*, — in provincia *Boizez*, — in provincia *Satec*, — in *Pragensi* suburbio, — per totam Boemiam, etiam *Zedlcih, — Budisine*, — in provincia *Wltauensi*, — provincia *Tetinensi*, — provincia *Kamenecensi* — a villico *Pragense* de messoribus *Netolicensibus* et *Dudlebensibus* — (Erben p. 77—80.) —

Soběslaw I. kostelu Wyšehradskému r. 1130: Cum secundum praedecessorum meorum instituta decimam marcam de annuo tributo fratres Wisegradenses in his civitatibus habeant, videlicet *Pragae, Wisegrad, Satci, Sedlcih, Lutomericih, Beline, Dacine, Bolezlau, Camenci, Gradci, Opocone, Chrudimi, Kurimi, Pilzni, Lubici, Wratne*: ego — addo eis in tribus his provinciis, *Rokitnah, Csazlavi, Hinoue*, etiam decimam marcam annui tributi. (Erb. p. 94.)

— Listina pěkná i důležitá, psána však teprv ve druhé polovici XII století. Z ní poznáváme 19 župních měst neboli hradův, a protož i tolikéž krajův. Kdeby ale *Wratno* hledati se mělo, nelze posavad ani domyslem postihnauti.

K r. 1134 vypravuje prodlužitel Kosmasovy kroniky o jízdě Čechův a Moravanův do Slezska: sed de Bohemis praeter *Gradicenses, Chrudimenses, Boleslavienses, Czaslavienses, Gladcenses*, plures non fuerunt (pag. 310-139). —

R. 1135 zapsal Soběslav I. Vyšehradským opět: „XII marcae a tributario *Rokitnense*, de venditione provinciae *Dreueic* decimus denarius“ etc. (E. 99.) —

Při popisu statkův kláštera Swatojirského, v listinách roku 1228 (a. d.) a 1233 Jul. 2 (E. 336 a 379) jmenují se provincie: *Pragensis, Lutomericensis, Melnicensis, Gauranako, Natolicensis, Prahinensis, Pilsnensis, Bozensis* (Bozesko). —

R. 1232: „Monasterium Brevnovense decimas de *Lutomerizco* et de *Belinzco* et de *Dezko* (=Děčinsko) a multis retro temporibus pacifice possidebat.“ (E. 372.) —

R. 1239 Řehoř IX potvrzuje Kladrubskému klášteru jeho statky „in provincia *Satcensi*, — *Zlanensi*, — *Pragensi*, — *Bokzlanensi* (sic, čti Bolezlauensi,) — et *Rokitenensi* (čti Rokitnensi) — in *Pilzen*“ etc. (E. 455.) —

W listině nedatované, tuším od r. 1248 $\frac{4}{11}$ (E. 561), činí se nařízení: „beneficiariis et iudicibus in *Schazlawo, Curim, Chrudim* et in *Gredic*.“ —

R. 1252 $\frac{1}{2}$ a 1257 $\frac{24}{10}$ dává se výsada lidem kláštera Plaského, „ut nec in *Pilzen*, nec in *Misa*, nec in *Racovník*, nec in alio ullo loco — in seculari iudicio — valeant conveniri.“ —

R. 1298 Jan. 11 jiná výsada „a iudiciis provincialibus *Misensi, Pilsnensi, Domazlicensi* et *Clatouiensi*.“ —

Konečně připojíme ještě některá důležitější data z časův pozdějších:

1) Král Jan zapsal panu Petrowi z Rosenberka listinami 1338 Jul. 10 všecka odaumrtí „in *Boleslaviensi, Czazlaviensi, Greczensi et Mutensi, nec non Bechinensi, Chinoviensi, Prachinensi, Dudleuicensi, Wltaviensi et Bosinensi provinciis*;" — a 1341 Oct. 3 „jura nostra *Pylznensis, Bozinensis, Prachnensis, Volinensis, Wltaviensis, Bechinensis, Chynoviensis, Dudlebensis et Netolicensis* provinciarum.“ —

2) We kwaternu XV dosawadních desk dworských království Českého stojí hned s počátku od r. 1410 přehled všech tehdejších krajův českých, arcíže jen ohledem zvláštním na řízení statkův manských; pročez kde méně jich bylo, tam i méně rozdílův a měst prowlávacích se klade. „*Tabula provinciarum: I. Grecensis et Mutensis.* Dantur literae proclationum in Grecz, in Mutam, in Miestecz et in Bydzow (Jaromirz, Dwuor.) — II. *Pragensis, Boleslaviensis, Nimburgensis, Melnicensis.* Dantur in Pragam, Bielam, Kosteletz, Melnik, Nimburgam; item aliquae in Welwar, Zitaviam. — III. *Rakonicensis et Veronensis.* Dantur in Rakonik et in Weronam; aliquae in Mendicum. — IV. *Bechinensis et Chinoviensis.* Dantur in Wozicz vel in Benessow. — V. *Boznensis et Prachinensis.* Dantur in Sussicz, Mirowicz, in Milen et Miroticz. — VI. *Wltaviensis et Kamycensis.* Dantur in Gilowy, Kamyk, Knin, Pulcrum Montem; etiam aliquae in Wozicz. — VII. *Plznensis.* Dantur in Klatoviam, Plznam, Misam, in Tustam; aliquae in Tachow. — VIII. *Piescensis et Dudlewensis.* Dantur in Budweis, in Pieskam, Sussicz, Wodnian; aliquae in Wesele et in Lomnicz. — IX. *Czaslaviensis.* Dantur in Czaslaviam. — X. *Zacensis, Litomericensis, Pontensis.* Dantur in Lunam, Litomericz, Zacz, Pontem, in Usk super Albea; aliquae in Kadan. — XI. *Kurimen-*

sis. Dantur in Kurim et in Coloniam. — XII. *Chrudimensis.* Dantur in Chrudim. — XIII. *Slanensis.* Dantur in Slanam et in Welwar, et aliquae dantur in Minorem civitatem Pragensem.“ — Wláda manská téhož času nad Loketskem, Kladskem a Trutnowskemí nepodléhala auřadu Pražskému. —

Politické rozdělení země pod králem Wáclawem, dle počtu kmetůw zemských, uwodí se auředně toto: „Krajuow jest dwanácte: 1 Kúřimsko, — 2 Slansko, — 3 Žatecko, — 4 Plzensko, — 5 Prachensko, — 6 Písecko, — 7 Bechynsko, — 8 Čáslawsko, — 9 Hradecko, — 10 Chrudimsko, — 11 Boleslawsko, — 12 Litoměřicko.“ — (Wiz Časopis česk. Museum, 1835, str. 446.) —

Místa w listinách méně důležitá uwedeme při uvažování krajůw jednotlivých, ku kterémužto nyní přikročíme.

---

1) *Pražsko, provincia Pragensis.* W ní ležely statky kláštera Swatojirského, dle listin r. 1228 a 1233, též zpráwy tištěné in Dobneri Monum. VI, na str. 367, následující: Týnec (str. 11 našeho Popisu), Statiwnice 12, Suchdol 12, Kamýk 12, Lichucewes 13, Nautomice 13, Hradec (Lewý) 12, Husinec 12, Reže 12, Okoř 14, Kněžewes 14, Želenice 4, Knowiz 6, Holowansy 2, Přestawlky 45, Wrbno 5, Taužetín 5, Otwojice 11, Oweneo dwojí 13 a 14, Bojmice 15, Brnky 242, Neradice (?), Břežany 241, Černkow (?), Dušníky 241, Swémyslice 239, Bořanowice 241, Strážkow 243, Šestlice 232, Běchowice 235, Křiwáwes 230, Řepčice 230, Radějowice 230, Oslnice 231, Uhříněwes 235, Borek 251, Krňany 251, Psáry 231, Solopisky 249, Daudlebce (?), Dušníky 17, Na Litowě (?), Na Newidi (?), Mokropsy dwojí 248 a 249, Lety 248, Motoly 15, Záběhlce 249, Košíře 14, Liběšow (?),

Chraštany 17, Hořelice 16, Řehly 20, Otmiky 271, Bujesily 409, Liblín 409, Bozany (?), Bnečice 271, Stradomice 20, Bratronice 19. — Dále Weltěže 45, Blšany 24, Hořešowice 3, Hobšowice 4, Plchow 6, Osluchow 7, Ješín 11, Třebušice 11, Knowiz 6, Pchery 4, Želewčice 7, Wrany 6, Srbeč 3, Jemníky 4, Nedětowice (Netowice) 4, Bratronice 19, Lotauš 4. — Statky kláštera Kladrubského w listině od r. 1239 kladau se in provincia Pragensi tyto (E. 455): „Sbraslau. Widim. Zabroutesci. Ciruisici. Cirnilce. Sciben. Lahouici. Gerchas. Gence et Wisocene villae,“ — kterážto zle psaná jména, srownaná s listinami staršími od r. 1115 (E. 89) a 1186 (E. 177), ačkoliw podvrženými, ukazují na místa následující: Zbraslaw 248, Widim (?), Žabowřesky 249, Černošice 248, Černilce (?), Libeň (Sciben) 229, Lahowice 248, Jerčany 229, Jeneč 16, Wysočany 243. — W obau těchto wýpisech „provincia Pragensis“ bere se we smyslu širším, jakožto aukrají aneb archidiakonát; a i tu těžko wěřiti, žeby župa Rokytenská neb Rakownická byla kdy sahala přese Mži až po Liblín i Bujesily!

Auředníci Pražští: 1) castellani, praefecti neb burggravii: *Stibor* 1048, — *Budilow* 1167, — *Mutina* (z Bukowce) 1175—1177, — *Weliš* 1187, — *Mathias* 1211, — *Bohuslaw* 1211—1213, — *Metidruh* (z Dobrowicewsi) 1220 do 1239, — *Hippolyt* (Ypoch) 1240, — *Bořita* 1249 (se strany Přemyslowy), — *Smil* 1249—1251, — *Jaroš* z Poděhus 1253—1264. — 2) Komorníci cudy Pražské: *Zdeslaw* 1229—1232 a j. — 3) Villici Pragenses připomínají se w listinách k r. 993, 1088, 1115, 1130, 1186. —

2) *Vyšehradsko.* Auředníci Vyšehradští, comites, praefecti, castellani jmenují se: *Fabianus comes* 1109, — *Welišlaw* 1144, — *Heinricus* 1160, — *Wznata* 1167, — *Budilow* 1177, — *Ratibor* 1187, — *Suda* 1211, — *By-*

čen 1213, — Ypoch (Hippolyt) 1233—1237. — Ačkoli pak v hořejším seznamu statkův kláštera Swatojirského wsi Běchowice, Uhříněwes, Šestlice a j. w. kladau se také in provincia Pragensi, není však pochyby, že právo královské župní nad nimi provozowal purkrabí a auřad Wyšehradský, jakož swědčí wysada od krále Přemysla Otakara I 11 Okt. 1224 daná, o kteréž wiz nahoře str. 279 poznám. 320. Také z listiny mezi spojenými doklady k r. 1130 uведенé wyswítá bez odporu, že Wyšehradsko bylo župau, mající auřad krajský, ačkoli nelze wyměřiti, jak daleko moc jeho se wzťahowala. —

3) *Tetinsko, Podbrdí.* Kosmas píše: *Tetin castrum natura loci firmissimum praeruptae rupis in culmine juxta fluvium Msam.* — Wyšehradské listiny (1088) kladau (E. 78, 79) do Tetinska místa: Na brodě (někdy u Berauna), Obrini (?), Uerigouic (?), Leteh (Lety 248), Suchomasleh (Suchomasly 273), Suinarih (Swináře 249), Na zhoue (?) — W listině 19 Dec. 1275 stojí: „Criho-uichi (= Cerhowice 272) civitas forensis sita in provincia Podbridye“. — Roku 1714 připojena ku Podbrdí částka Wltawska, kraj pak nazýwal se potom Beraunskem. —

4) *Rokytensko, Rakownicko.* Wiz doklady spojené k r. 1130, 1135, 1239 a 1252. Listina od r. 1239 klade do Rokytenska místa chybně psaná: Sleiguici (? Sleuici E. 89), Nesabudati (Nezabudice 19), Scringe (Skryje ? 19) et Drahelcici villas (Drahelčice 16, psány též Dragaucici E. 177). — Listina 19 Dec. 1275: „in provincia Rokicensi“ — villae Vribiche (Wrbice 40), Bedlno 40, Ochzhouech (Očihowec 38), Brezniche (Březnice 38), „Hluboki et Smurlo“ (?) — Kosmas k r. 1110: Post haec tempore non longo, reaedificato firmissimo castro Krivoplat (Křiwoklat 18, půwodně „Krwoplat“) in silva juxta fluvium Msam etc. — Později powstali we kraji tomto také

hradové Týřow i Angerbach, oblíbená někdy sídla krále Wáclawa I: o auřednicích ale z této doby nezachowaly se zpráwy určité.

5) *Dřewicko, Slansko.* Dotčená listina od roku 1239 uwodí (E. 455) in provincia Slanensi: „Vherci, Tinci et Lubosin villas“, t. j. Auherce 5, Týnec panenský 5 a Libušín 4. Kosmas nazwal týž Libušín někdy „urbs potentissima juxta silvam quae tendit ad pagum Ztbecnam“, kteréž město ale již i za jeho wěku bylo zašlo. Týž dí o hradu Dřewiči (m. Sept. 1004): Dux Odalricus — „intra munitissimum castrum, nomine Dreuić, unde militem mittit sibi fidelem et admonet, quo intrans urbem Pragam“ etc. — R. 1135 zapisuje se (E. 99): de venditione provinciae Dreuić decimus denarius, decimus bos, decimus manipulus. — R. 1175 jewí se co swědek w listině (E. 155): *Petrus praefectus de Dreuić cum fratribus suis Milgost et Agna.* — Decimus denarius de omni iudicio in civitate Na zlanem zapisuje se we Břewnowské listině základní r. 993. — Starý kraj Slanský teprw r. 1714 spojen s Rakownickým dohromady. —

6) *Bechyňsko.* O welikosti provincie této co aukrají a archidiakonatu dowídáme se nejwíce z Kosmasowych slow již nahoře uwedených a z popisu Pražské diecese. Bechyňské archidiakony wyčtli sme již nahoře. Jináče neměli bychom o Bechyni mnoho powídati. „In provincia Bechinensi“ uwodí se w listině ode 3 Aug. 1267 wsi Wesche (Wesce 305), Tukleky 335, Hosty 305, Dubrauiche (Daubrawice 305), Netěchowice 305, Nuzice 276, Hodonice 276 a Wranow 276. O auřadech a auřednicích na Bechyni nenalezli sme posawad ani jediné zpráwy z doby předotakarské; *srwn.* však, co dole při Wltawsku klademe o Zwíkové a Milewsku. Též 1243 Jan. (E. 508) připomíná se „Withco camerarius de Pribinich“ (t. j. hradu

Příbenic 275). — Kraj Bechyňský udržel se od věkůw nepamětných skrze všecka století až po rok 1751, kdežto rozdělen byl w Tábořsko i Budějowsko. —

7) *Bozensko*. Viz doklady spojené k r. 1057, 1088, 1228, 1338, 1341. Litoměřické listiny wedau (E. 53) k r. 1057: in provincia Boyzenensi Drazouicih (Drasowice 269), Siuohoschi (Žiwhošt 253). — Wyšehradské (E. 79) r. 1088: Sutticih (Swučice ? 337), Rastileh (Rastely 336). — Swatojirské r. 1228 (E. 337) a 1233 (E. 380) píší: Na gradisci. Za goru. Na poli. Podruhli (337), Huzinci (Huzenice 337), Drahinicih (Drahenice 337), Kuclichi, Luscouicih, Na ztesowe a Nereztcí (Neřestce 333). — R. 1159 (E. 132) jmenuje se wes Gozarouici (Kozarowice 335). — R. 1234 Sept. 24 Horuzedli (Horosedly 335). — Staří letopisowé dotýkají Bozenska ještě i k r. 1468. — O auřadech jen k r. 1185 (E. 169) zmínka: „*Milhozt comes beneficium habens in Bouses et summus venator sylvarum in Netolic*“ uwodí se co svědek w listině. — Na hradě Kamýku (260) kníže Bedřich český 16 Jun. 1186 dal listinu klášteru Swětelskému w Rakausích, a král Wáclaw 22 Spt. 1247 tolikéž biskupowi Míšenskému, a provincia Kamycensis připomíná se ještě za krále Wáclawa IV. Ale možná jest také, že hrad tento, kterémuž říkáno také „Wrškamýk“, hleděl wíce k Wltawsku nežli k Bozensku, stoje u prostřed obau těchto krajůw.

8) *Wltawsko*. Nejstarší nám známá zpráva o kraji Wltawském jest we Wyšehradské základní listině od r. 1088, kdežto se zapisuje „in provincia Wltauensi decimus denarius de venditione (E. 79). Nejnowější datum o témž bylo z r. 1714, ano jedna částka kraje Wltawského spojena s Bechynskem, druhá s Podbrdím, čímž i jméno jeho zašlo konečně. Zdali Milewsko a Zwikow náležely k Wltawsku aneb Bechyňsku, bywše na pomezí obau

krajůw postaweny, neumíme rozhodnauti s důkladem, ani usauditi, wztahujeli se názew *Jurik comes de Milevzche* w listině r. 1183 (E. 168) k auřadům krajským w Milewsku, aneb jen k osobnímu důstojenství šlechtice a kmeta Jiřího, známého zakladatele kláštera Milewského? — O slawném hradu *Zwíkowu* nenašli sme posawad nikde prawé zmínky starší roku 1229; a tehďáz zdá se že byl ještě majetností dědičnou tři bratří, Wlčka, Wicemila i Jindřicha ze Zwíkowa. A však již 1234 Oct. 31 nacházíme ponejprw královským *purkrabím* na Zwíkové *Kunrata* z Janowic, otce *Purkartowa* z Winterberka i předka rodu pánůw z Janowic, kterýžto Kunrat wedl ten auřad až do r. 1253, měw za druhy r. 1250 *Herše*, r. 1253 *Bawora*. — Za krále Otakara II býwali na Zwíkové wždy dwa purkrabí, což ukazuje na mimořádnou tehďáz důležitost toho hradu. Německé jeho jméno *Klingenberg* jewí se w listinách teprw od r. 1250. —

9) *Prachensko*. Místa w něm ležící jmenuje listina od 18 Okt. 1045 (podvržená sice, ale wždy aspoň we XIII století psaná, E. 44) následující: Hydčice dwoje 344, Újezdec 344, Domaraz 345, Kalinice 352, Nezamyslice 345, Kanice 345, Krajnice 352, Skodra 352, Zwokotoky 340, Žiwohybice 345, Žichowice 345 a j. w. — Klášter Swatojirský, dle dotčených již listin od r. 1228 a 1233, měl in provincia *Prahinensi*: Welenow 343, Kirlsci (?), Revnetici, Zamlinene (Zamlyní 342), Wilsco-wici (Wlčkowice ?), Makarow, Bratronici 341, Napaseiow, Scewitinzco (Šewitinsko ?), Cegcowici (Čejkowice). — Hrad Pracheň (344) stál někdy na Horažďowsku u Hydčic welikých. Kastellani na něm jmenují se w listinách: *Witek* 1184, — *Diwiš* z Diwišowa 1220—1222. —

10) *Netolicko* a *Wolyňsko*. Wiz o nich předewším doklady spojené: z Kosmasa, r. 1088, 1228 a 1341. Do

Netolicka kladau se w listině od 2 Jul. 1233 (E. 380) místa: Prachatice 358, Baworow 361, Karlowice, Malešice 303, U Ctimirawesce, Radčice, Pohorowice, Strunkowice 361 a Lužná. — Kastellani Netoličtí jmenují se: *Nemoj* 1167, — *Oldřich* 1177, — *Ratibor* 1183, *Štěpan a Jurik* spolu 1187, — *Jurik sám* 1195, — *Bohuše* 1222, — *Jaroš* 1253. — K r. 1185 poznáváme také Milhesta, co „*summus venator silvarum spectantium in Netolic.*“ — O Wolyni nenašli sme ještě zmínky, leda w době pozdější. —

11) *Daudlebsko*. Spojené doklady: Kosmas k r. 981, r. 1088, 1338 a 1341. — *Kochan* praefectus de Dudeleb 1175. — *Pillunc* de Tudelieb et frater ejus 1179 Jul. 1. — *Pillungus* castellanus de Tudelieb 1186 Jun. 16. — *Haricus* de Tutleibe 1243 Sept. —

12) *Chýnowsko*. Doklady nahoře postawené: Kosmas k r. 981, pak r. 1130, 1338 a 1341. — Klásteru Lito-myšlskému zapsal prý kníže Břetislav II, jeho zakladatel, mezi jinými důchody také w Chýnowsku — „*singulis annis quatuor boves, duas vaccas et quatuor oves, pro quibus omnibus ego Wladizlaus rex postea rogatu pauperum, illa scilicet persolventium, constitui mille et quingentos nummos accipiendos,*“ — jakož se dí w listině ode 20 Jan. 1167 (E. 139), z čehož widěti že tu jednalo se o dávce krajské, jakové sme wytkli nahoře pod jménem *venditiones* a *decimationes* (viz str. 282 poznám. 324). — *Olvicus* castellanus de Chinow čte se co svědek w listině nedatované sice, ale náležející do r. 1220—1222 (E. 307, 308). —

13) *Kaučimsko* (provincia Curimensis). Viz doklady k r. 993, 1088, 1130, 1248, a popis archidiakona *Kaučimského* (nahoře). „*Hereditates Radlize, Cruzci, Prestawilci, in provincia Curimensi sitae*“ dle listiny 11 Mai 1228 (E. 340), jsau Radlice 233, Přestawilky 233 a snad

Kruty (tamže). — Klášteru Ostrowskému „quidam miles nobilis, nomine Wchyna, praedium quod est in provincia Churym, cui nomen Postupiczych (225) — contulit cum silva“ dle listiny od 17 Jan. 1205 (E. 223). — *Sdezlau* castellanus de Curim svědek w listině 20 Jan. 1167 (E. 139). — *Rudolfus* castellanus de Kurimic též 12 Mart. 1177 (E. 158). — *Wlastislaw* iudex Churimensis 1220—1224. (E. 292. 316.) —

14) *Želiwsko, Řečicko*. W listině Kladrubského kláštera (podvržené) od 17 Dec. 1239 (E. 452) praví se, že klášter ten „villam nomine Zhors cum omni usu fructuario commutavit pro circuitu, nomine Bezdedich, qui situs est in provincia *Seleuensi*, cum milite nostro (t. regis Wenceslai) Watone ac fratre suo Bohuslao.“ —

15) *Čáslawsko*. Doklady r. 1052, 1130, 1134, 1248, 1338. — „Circuitus Lubac cum silva interjacente Cazlawensem et Brinensem provinciam“ jmenuje se w listinách (podezřelých) k r. 1126 a 1144 (lépe 1147) (u Bočka I, 200, 227, Erb. 92, 109). — In partibus Cazlau est quaedam villa Beztuina vocata — wyprawuje k r. 1137 Contin. Cosmae p. 321-142; Běstwina leží w Čáslawsku str. 211. — „Ego Theobaldus dux Caslaw. et Wradimensis et Wratislaviensis“ — píše se w listině kláštera Wilémowského asi k r. 1207, ap. Dobner. Mon. VI, 381, Erb. p. 227. — *Budiwoi* praefectus de Sceazlav, svědek w listině 1175 (E. 155). — Ponata miles *Petri* castellani in Caslaw, též 1207 (E. 227). —

16) *Hradecko*. Doklady z Kosmasy, pak r. 1130, 1134, 1248, 1338; — archidiakonát Hradecký w popisu diecese Pražské. — W základní listině kláštera Opatowského od r. 1086 (E. 72) praví král Wratislaw, „quod mei primatis Miculecz cellam, in Gradecensi territorio sitam, Brevnovensi coenobio regulari obedientia subjectam, a modo

per se subsistere et abbatiam vocari et esse decernendo confirmo.“ — Tamž dokládá se, že „Tessen praepositus Gradecensis terram unius aratri obtulit in Placziz,“ — ačkoli o probošství ve Hradci odjinud nic nám není známo. — U Kosmasa místa důležitější jsou: r. 1090 — Bracizlaus — secessit in partes urbis Gradec; — 1109 m. Dec. Otto frater Suatopluc et Wacek comes, venientes de castro Gradec cum tribus scaris militum, — disposuerat dux Wladizlaus, quod in praedicta urbe Gradec ipse natale Domini celebraret; — 1115 m. Mart. — dux Wladizlaus — pristinam revocat Sobezlaum ducem ad gratiam, et dat ei civitatem Gradec et totam circa adjacentem cum quatuor castellis provinciam. — O Hradeckých archidiaconech viz nahoře. — Terra ad unum aratrum ante castrum Gradech r. 1185 (E. 168) — *Pertoldus* castellanus de Gradec 1195 (E. 191). — Král Přemysl Otakar I d. r. 1225 (E. 323): Civitatem nostram in Gradec et habitatores suos augere ac ampliare volentes commodo et honore, quandam terram prope Gradec, quae Wesce vulgariter appellatur, — praefatae civitatis habitatoribus addimus perpetuo possidendam. — Civitas Hradecz r. 1229 (E. 354) a *Prysnoborius* iudex de Hradecz tamže. — „Purkrabí kraje Hradeckého“ počítán byl ještě za naší paměti mezi důstojníky království českého; nepožíval však, nežli titulu jalového. —

17) *Chrudimsko*. Srovnaj spojené doklady z Kosmasa, z r. 993, 1088, 1130, 1134, 1248. — Dle Kosmasa r. 1055 m. Januar dux Bracizlaus — „proposuerat invadere Pannoniam, dumque praecedens suum exspectat exercitum, Hrudim in urbe acri pulsatur aegritudine,“ kdež pak i umřel 10 Januar. — Na to syn jeho Svytihněw volal 300 předních Moravanůw „ex omnibus civitatibus, ut sibi ad urbem Hrudim occurrerent“: — ale když přišli „ultra

portam custodiae in agris Grutou,“ — „iratus, quia non ad conductum locum occurrerant, jussit comprehendere“ a t. d. To důkazu dosti, že Hrutow a Chrudim byli místa rozdílná, i že Hrutow ležel na hranicích zemských; pročež přistupujeme k domnění A. W. Šembery, že hledati se má na blízku wsi Trstěnic (Popisu str. 177) na bývalém panství Litomyšlském. — Že Děpoltici panovali ve Chrudimsku také, poznáváme z listiny pod Čáslavskem dotčené k r. 1207: ego Theobaldus dux Caslaw. et Hrudimensis et Wratislaviensis. — O kastellanech Chrudimských z doby této nemáme zpráv.

18) *Wratislawsko, Mýtsko.* O hradu Wratislawi neb Wratslawi wiz doklady spojené k r. 1088, a wyprawování naše k r. 1108 o pohromě Wršowcůw, dle Kosmasy. — R. 1207 Theobaldus — „dux Wratislaviensis“ — (wiz nahore pod Čáslavskem a Chrudimskem). — R. 1226 (E. 328) jmenují se co svědkové *Bicen castellanus Wratislaviensis*, — *Janec judex Wratislaviensis*. — Provincia Mutensis we spojených dokladech k r. 1338. —

19) *Litomyšlsko, Policko.* U Kosmasy sluje Litomyšl brzy castrum, brzy zase oppidum (wiz nahore). — W listině r. 1228 (Boč. II, 201, E. 338) jmenuje se „Copisci in provincia Luthomislensi,“ ale tuším chybně, na místě „Lutomericensi.“ — Nedaleko nynějšího města Poličky zdá se že za starodávna stálo město Police, od kteréhož měl jméno dekanat Polický, a kteréž 6. Febr. 1289 od krále Wáclawa zapsáno bylo Fridrichowi Mišenskému se hrady Swojanowem (Fürstenberg), Lanskraunem, Lansperkem a j. w. — W též župě leželo někdy město Hrutow (wiz pod Chrudimskem), a možná že to bylo i některý čas jejím městem hlavním, ano se dí k r. 1167 (E. 139): „De porta terrae, quae dicitur na Trstenici, dedit (dux Bracizlaus) sal ungaricum, omulum quoque per totum Gru-

totu colligendum,“ — a dále „dedi et forum ecclesiae Latomielensi in Grutou feria IV in perpetuum.“ —

20) *Opočensko, Dobrušsko*. Že Opočno bylo hlavním městem župy zvláštní, jeví se podstatně z listiny od r. 1130 nahoře mezi spojenými doklady uvedené. Kosmas k r. 1068 m. Jun. dí: „Major pars exercitus — metati sunt castra circa oppidum Opocen et infra.“ — Ale v popisu diecese uvedený „decanatus Dobruscensis“ ukazuje, že i Dobruška byla některý čas městem aneb hradem župním. —

21) *Kladsko*. Z Kosmasy i prodlužitelův jeho bčeme nejstarší a nejdůležitější o Kladsku zprávy. R. 981 Slawnskowa vláda wztahovala se až po castellum Cladscositum juxta flumen nomine Nizam. — 1093 dux Poloniae Wladizlaus — civitates, quae pertinent ad provinciam Kladscio nomine dictam, tradens filio suo Boleslavo, committit eum — duci Bracizlao, quatenus obsequendo suo avunculo a patre sibi creditam cum pace possideret provinciam. — 1097 dux Bracizlaus vocans ad se Oudalricum filium Chonradi, jussit eum capere et misit in castrum Cladscio ad custodiendum. — 1114. Sobezlau quibusdam Polonis secum assumtis veniens ad castrum Kladscio, tentat precibus et promissionibus multis, quo sibi cives aperirent portas urbis. (Quibus resistantibus) combusta et funditus eversa est civitas tota. — 1129. Kladscio castrum renovatum est atque firmatum a Sobezlao. — 1130. Dux Sobezlaus pervenit in castrum Cladsko cum multo comitatu; quo solertius quam antea et robustius munito, in Moraviam proficisci disposuerat etc. — 1137. Princeps Sobezlaus et dux Boleslaus (Poloniae) in castro Kladsko, quod est in confinio Bohemiae, in festo pentecosten (29 Mai) convenerunt, ibique foedus pacis inierunt. — *Gras-nata* castellanus de Cladzco 1169 (E. 144. 145). — *Rivno*

praefectus de Kl- et frater ejus Peregrinus 1175, 1176 m/2 (E. 155, 156). — *Vitco* castell. de Kl — 1177¹² |₈ (E. 158). — *Bogusse* (barbatus) castell. 1183, 1184, 1189 (E. 168, 170, 171, 183). — *Hermannus* castell. 1195⁷ |₆ (E. 191). — *Ratibor* comes Cladze 1196 (E. 193). — *Smil* castell. 1211 (E. 244). — *Sbizlaus*, *Willehalmus* castellani de Cladczko 1213⁴ |₅ (E. 251). — *Budiwoy* castell. 1222 (E. 304, 308). — *Gallus* de Cladzco 1253. — *Cstibor* dictus *Hlava* purgravius de Cladzk 1262.

22) *Boleslawsko*. Pominauce Jičinska i Bydžowska, o kterýchž nemáme zpráv z doby předotakarské, obrátme se hned k Boleslawsku co aukrají a archidiakonatu. We spojených dokladech řeč jest o něm u Kosmasa často, pak r. 1052, 1057, 1088, 1130, 1134, 1239. Do Boleslawska kladau listiny: r. 1057 Hotetove, Brisac, Bozni; r. 1088 w Bolezlauzce Vykouicich (Wirowicich), Cekouicich (Sakowicich), Bezne, Jasenice (Lasenice), Badreh; r. 1239 Sesemici, Radovanouici, Cobili et Souinici. Ačkoli jména špatně psaná nedají poznati s jistotau všeecka místa, která se tu míní, však vědauce aspoň kde leží Chotětow (240), Bosen (92), Ujkowice (79), Čachowice (78), Bezno (82), Jeseník (79), Sezemice (93), Radwanowice (107), Kobyli (95) a Sownice (93), učíme se z toho, že i tu provincia Boleslavenensis běře se we smyslu širším, co aukrají aneb archidiakonát, protože některá z těchto míst ležela někdy w Kamenecku (Chotětow, Bezno), jiná w Hawraňsku (Jeseník, snad i Čachowice), jiná (Sezemice, Radwanowice, Sownice) na hranicích Turnowska i Hradištska. — Kastellani Boleslawští jmenují se w listinách, co svědkové: *Přibislav* 1177¹² |₃ — *Lutobor* 1183, — *Záviše* 1184, — *Sezuna* 1226. —

23) *Hawraňsko*. Žádná župa w Čechách nezměnila jména svého tolikrát, jako tato. W nejstarší době zdá

se že slula *Libickem*, od Libice, hlavního někdy sídla Slawnkowa; potom *Hawraňskem*; později *Poděbradskem*; posléze *Nimburskem*, až do konečného upadku hradowé ústawy. Jméno dekanatu *Hawranského* (jakož i *Podbrdského*) daloby mysliti, že rozvržení archidiakonátůw w dekanaty vůbec stalo se we druhé polowici XII, aneb we první XIII století. Listiny kláštera Swatojirského z r. 1228 a 1233 Jul. 2 jmenují (E. 336 a 380) in provincia Gauransko: Lubici, Kanin, Opoleli, Osek, Oldrisi, Odrepsi, Winarci, Cobilnici, Sadowi, Knenici et Knenici. My w tom widíme aspoň dnešní Libici 117, Kanín 237, Opolany 237, Osek 237, Oldříš (srwn. Kosmasa k r. 1110) a Odřepey 117; o výklad ostatních jmen nechceme se pokusiti, wědauce že w okolí tomto zvláště r. 1420 mnoho vsí zašlo docela. O Libici wyprawowali sme w dějinách k r. 982, 996 a 1108. Dle spojených dokladůw k r. 1130 byla Libice ještě tehdaž hlavním místem župy Libické. O Hawrani (117) a Hawransku (116) pronesli sme se již nahoře. O Poděbradech čteme 1224¹ |, *Groznata de Podiebrad*, 1226 též, 1227² |, *Hroznata comes de Podebrad*; později synové Hroznatowi Wilém a Beneš jmenují se de Podebrad od r. 1250 do 1262, po čemž dowídáme se z Dalemila, že Otakar II odjal Poděbrady. Wilémowi, z Neplacha pak, že je odjal domino Benesso de Chusnik, tedy jak se zdá, oběma bratřím; příklad to, jeden ze mnohých, že Wáclaw po r. 1248 rozzastawował hrady kráľowské, Otakar pak že je potahował opět ku komoře swé. — R. 1284 Dec. 1 čteme opět: *Zmilo de Gretzen, purchrauius* in Podebrad. —

24) *Kamenecko, Bělsko*. Wiz doklady spojené k r. 1088 a 1130, též dekanat Kamenecký. Že Kamenec bylo hlavním městem w župě ještě r. 1130, dowídáme se z listiny (E. 94). — Co we Wyšehradské listině stojí: „W Belse

(sic) Sihlicih-Coiaticih“ — mohloby vykládáno býti spíše na Bělinsko, kdežto Žichlice (53) i Kojetice (72) skutečně lze naleztí: ale „*Moiēk* venator (lovčí) de Belsk“ 1169 (E. 144) ukazuje s jistotou na Bělau a auřady její, o jejichžto bytu aspoň dle svědectví věku pozdějšího nelze pechybowati. — Máli ono „Bozdiz“, we kterémž r. 1185 kníže Bedřich propůjčil Witoraz Kunrinkům w léno (E. 174), vykládáno býti na hrad Bezděz (89), nechceme ani jistiti, ani upíratí: — ale 22 Oct. 1264 čte se co svědek „*Jan villicus de Besdez*“, což jest důkazem dostatečným, že na Bezdězi tehdaž i kastellan sídlil s auřady swými. —

25) *Mělnicko*. Do Mělnicka kladau listiny Swatojirské od r. 1228 a 1233 $\frac{2}{7}$ (E. 336 a 380) místa následující: Mělník 84, Nebužely 83, Újezd 84, Chorušice 84, Chorausky 84, Niněchow 83 a Wrutice 85. W pozdější listině kapituly Pražské od 5 Febr. 1260 řeč jest o sporu mezi biskupem a kapitulau za příčinou vybírání desátku we wsích Ledčice 9, Krabčice 8, Mnetěš 9 a Wražkow 43, „*ex eo quod praefatae villae ad Melnicensem pertinere provinciam dicebantur*“, ačkoli dle popisu dekanatůw ležely w Řípsku. — Že *Zwēst*, kastellan Mělnický, padl w boji proti Milančanům na řece Addě (24 Jul. 1158), wyprawowali sme na swém místě. —

26) *Litoměřicko*. Srowněj doklady spojené k r. 973, Kosmasa, r. 993, 1057, 1130 a 1228. Litoměřické listiny od r. 1057 (viz Čas česk. Museum 1836, str. 331, E. 52) uwodí následující města zejména in provincia Lutomericensi: w Zásadě (předměstí Litoměřické), Pokratice 42, Žitenice 74, Třebautice 74, Trnowany 72, Nučnice 71, Kopisty 43, Radujeň 76, Pištany 42, Žernoseky 74, Li-bochowany 74, Zálezly 74, Prosmyky 42, Lukowce 75, Dlažkowice 47, Chotěšow 44 a Brňany 43, mimo jiné nyní neznámé osady. Swatojirský klášter měl dle listin

r. 1228 a 1233 již často dotčených in provincia Lutomericensi: Třebenice 47, Chodowlice 47, Hlupohlawy 47, Welemín 47, Podlešín 54, Božtěšice 57, Polepy 75, Sirewice 47, Chwalowice 47 a j. w. Také z těch dokladůw jewí se, že Litoměřicko tu bráno we smyslu širším, co aukrají neb archidiakonát, o kterémž nahoře již vyložili sme. — Nejstarší známý comes Lutomericensis byl r. 1093. a 1101 *Mutina* Wršowec, o kterémž wyprawowáno na swém místě. Později kastellanem Litoměřickým byl *Flah* neb *Bleh* z Třebušowa (44) r. 1176—1183. — *Brřita* 1253²⁰,₁₁. —

27. *Děčinsko* neb *Děcko*. Wiz doklady spojené k r. 978, 993, 1130, 1232. — Contin. Cosmae dí r. 1128: *Brecizlaus ductus est in castellum Dacin*. — Klášteru Plaskému zapsal Wladislaw král „Dacin partem salis de teloneo“ r. 1146 (E. 118), — což ale kníže Bedřich r. 1183 zase k sobě potáhl, daw klášteru za to wes Kopidlo (407, E. 170). — Kastellanem na Děčíně byl r. 1199 (E. 200) *Bohuše*, — a r. 1220 (E. 290) *Markwart*, bratr Beneše Heřmanowa (z Ralska). —

28) *Bílínsko*. Wiz doklady spojené k r. 993, 1057, 1130, 1232, pak archidiakonaty a Kosmasa. Litoměřické listiny kladau do Bělínska Austí (nad Labem 55), Traowany (u Teplice 53), Daubrawice (tamž 54), Kopisty 27, ale též Kostelec 70 a Končedy 69, ležící w Litoměřicku, takže odporu toho wyjasnití nelze. — W listině r. 1169 (E. 143) čteme: duas villas in provincia Belinensi, dietas Borizlave et Hribovici (Bořislav 53, Hrbowice 56). — R. 1207 (E. 229) Zlawco comes Belinensis, in qua provincia habens praedium Ozzech dictum (Ozek 51). — Župané a kastellani Bílirěti jmenují se: *Prince* (Prkoš) comes qui praefuit Beline a urbe 1041; — *Eppo* praefectus Belinensis 1043 (E. 43, 44.) — *Mztis* comes

urbis Beline filius Boris 1061. — Ablata est ei urbis praefectura et data *Koiatae* filio Vseboris 1061. — *Sezema* comes de Belina 1177^{12/3} (E. 158). — *Boguta* castellanus de Belina 1187^{2/3}. — *Zlawco* comes Belinensis 1207. — *Janos* 1222. —

29) *Austsko*. Ačkoli o bytu župy Austské nemáme svědectví, kromě popisu dekanatu Austského, však časté zmínky o hradu Chlumci (55) u Kosmasa i prodlužitelův jeho, též v listinách r. 993 a 1057 (E. 34 a 51), později pak zmínky o purkrabích na Kameně královském (Königstein w. Sasich), zejména 1239 Mai 12 „*Jaroslav* burgravius de Lapide cum fratre suo Gallo“ (E. 448) a j. w. ukazují dosti patrně, že byli w župě té anřadové zvláštní, o kterýchž ale došly nás paměti jen nedostatečné. —

30) *Žatecko*. O provincii Žatecké, co aukrají a archidiaconatu, zachowalo se nám zpráv hojněji, nežli o jiných krajích. Kosmas praví, že Žatečtí za starodáwna, longe antequam Satec urbs condita foret, nazýwali se *Lučané*, a popisuje tu krajinu: „quippe illa distinguitur provincia quinque regionibus locorum per compendia: prima regio est sita circa rivum nomine Gutna; secunda ex utraque parte est fluvii Vzka; tertia extenditur per circuitum torrentis Brocnica; quarta, quae et sylvana dicitur, sita est infra terminos fluminis Msa; quinta, quae in medio est, dicitur *Luka*“ etc. (p. 23, 24-40.) — Z potokůw těch znám jest jen *Uska*, tekoucí u Chomantowa; dotýkaní pak řeky *Mže* wede k župě Střibské, co částce dáwného Žatecka. Spojené doklady jmenují Žatecko k r. 973 ještě *Lučany*; z čehožby se zawírali dalo, že město Žatec založeno teprw ku konci X století. Do Žatecka kladou listiny r. 1057 místa „*Hateoue*, *Lescab*, *Tubne*“, — tuším *Chotěšow* 39, *Ležky* 39 a snad *Stebno* 39; — r. 1088 *Ugoscas*, *Cloumazicib*, *Trinouaz*, t. j. *Uhoštany* 34,

Lomazice 35 a Trnowany 23; — r. 1165 ²⁸/₆ (E. 137) zašlau wes „Dudlebei“ u Přewlak 35; — r. 1182 (E. 167, villam Pennerit nomine, sitam in comitatu Sacensi; — 1186 ²³/₄ (E. 175) villa Psou in provincia Satec; — k r. 1185 čtau se we dwau listinách (E. 168 a 173) „villae quondam ad Satec pertinentes, jam diu fere desertae, Ztare Zedlo, Sblasin, Kysri, Kayisowice, V zagradi, Na polene“ a j. w., w nichž aspoň poznati jest wsi okolo Úterého (403) ležící: Staré sedlo 403, Blažim 405, Krsy 404, Kejšowice 404, Polínka 404, Zahradka 406 atd. — a r. 1239 (E. 455) potvrzují se klášteru Kladrubskému in provincia Satcensi Lomnice, Celeon, Crasou, Potoc, Montem lapideum, Mirozlaue, Besmirou, Vlcosou, Zluse-tino et Lucou, kterážto jména, srownaná s listinau r. 1186 (E. 177), ukazují na známé posawad wesnice Krašow 427, Potok 406, Kamenná hora 427, Bezwěrow 427, Wilko-šow 406, Služetín a Lukow 427, a prwní snad na Lom-ničku 402 a Čeliwo 404. Konečně w zápisu 6 Apr. 1253 (E. 609) „Zrinovnik, quod jacet in provincia Shacensi, cum villis Blatna, Thize, Rohozn, Balcowa, Hoztrasek“, wedau k Žernowníku 404, Tisu 324, Balkowě 424 atd. — Owšem pak slauží tyto wýpisy za důkaz, že provincia Satecensis brána i tu we smyslu širším, ne co župa, ale co aukrají neb saukrají celé. A w takowém smyslu také byla dána někdy ke vládě, na způsob audělu knížecího, Spytihněwowi před r. 1055, Soběslawowi r. 1111 atd. — Archidiakony Žatecké wyčtli sme již na swém místě. Co župané neb kastellani jsau známi: „Zmil filius Bozen, praefectus in urbe Satec“ 1068 m. Jun. — Božej Wršo-wec před r. 1101 i později zase. — W bitwě s Uhry swedené 13 Mai 1116 padl „Jurik, filius Sdan, praefectus urbis Satec, miles acerrimus“, — wše dle Kosmasy. — Dále Jarohněw (Jarogneu), praefectus neb castellanus od

r. 1147 do 1176; potom *Zdeslaus* filius *Diuis* (1170) 1177 do 1183, jenž roku 1182 sluje také comes *Sacensis*. — *Zlauebor* castellanus 1195 (w listině však podvržené). — *Boguzlaus*, comes *Sacensis* (we dwau listinách prawých) r. 1196. — *Hermannus* 1211. — *Bohuzlaus* et *Neuglaz* fratres castellani de Satec 1232 ²⁸/₆ —

31) *Kadaňsko*. Město Kadaň jmenuje kníže Bedřich w listině (podezřelě) ode dne 23 Apr. 1186 (E. 174) „burgus novus super Ogre fluvium situs, nomine Cadan,“ a jinde praví r. 1185 (E. 168) „parochia, quae aedificatur in Kadan supra Egram fluvium.“ To však newylučuje možnosti, že Kadaň i předtím již dávno byla místem znamenitým, jakož i o staroslavném Welehradu na Morawě se dí k r. 1228 (E. 345): „Weligrad civitas primo, modo burgus.“ — O auřadech na Kadani máme zprávy z pozdější doby: 1277 ¹⁶/₁₀ *Albertus* de Seberk purcravius de Cadan; — 1289 ⁶/₂ castrum et civitas Kadan; — 1312 ¹⁵/₉ officium suppe Cadanensis postupuje se králi od Fridricha z Šumburka a t. d. —

32) *Sedlecko, Loketsko*. O Sedlci mluví spojené doklady k r. 973, 1088 a 1130. Kterak rozuměti slowům listiny Wyšehradské: *decimam marcam de tributo per totam Boemiam, etiam Sedleih*, — wyložili sme již nahoře w knize páté, článku 3, na str. 221. poznám. 254. Pro známost Sedlecka důležitá jest listina od 28 Jun. 1165 (E. 137), kteraužto král Wladislav I klášteru Waldsa-skému zapisuje „in silva ultra provinciam Sedlec ambitum, quod sclavonice vgezd dicitur, a fonte rivi, qui vulgo dicitur Helstre, inferius usque in rivum, qui vulgo Iwinbach, et ab hoc rivo usque in fontem vocatum Iwinbuorne, itemque a praedicti rivi fonte, Helstre nominati, usque ad fontem, qui vulgo vocatur remotior Luboce a t. d., což ačkoli necele swětlé, ukazuje však patrně dosti

na potok Elster v zemi Ašské se rodící. Dání toho svědkové jmenují se mezi jinými „*Zauise Sedlicensis comes cum suis subditis*.“ — Témuž klášteru zapsal kníže biskup Jindřich Břetislav asi r. 1196 (E. 193), in provincia Zedliz Codou cum finibus suis, et ultra eam provinciam Meringin cum villis, silvis et omnibus terminis suis“ a t. d. (Chodow 413. Mering neb Mähring, nyní w Bawořích, dle knih Confirmationum ke dni 10 Apr. 1391 počítáno někdy k diecesi Pražské.) — Villa quae in Zedleccensi provincia Lichtenstat dicitur (Hroznětín 413) zapsána r. 1213 klášteru Teplskému (E. 256). — Doksanská listina k r. 1226 podvržená (E. 325—327) uvoďí „in Zedlec circuitum, qui dicitur Welichov“ (421), a pak wyprawuje: Dux quoque Fridericus — in Zedleccensi provincia ab imperatore Friderico domui (Doxan.) saepe nominatae petitione sua firmiter obtinuit Woycowie (413) cum silva, his terminis praedium notatum distinguens: primus terminus ejus est a Buistrice, secundus ad Těchomizl, tertius ad Nagraďis, quartus ad villam nomine Sconewalde, et sic per directum ad flumen Lesche et ita tandem in Egram fluvium. — Když hrad a město *Loket* založeno bylo pod králem Přemyslem Otakarem I okolo let 1210—1220, *) přewedeno tam netoliko sídlo auřadůw

*) Wolfgang Kropf we pojednání swém: Die älteste Eintheilung des Landes Böhmen, kteréž sme wydali w Jahrbücher des böhm. Museums 1831, na str. 442—466, praví sice (str. 464), že dle listin již r. 1184 jmenuje se Jurich castellanus de Loket, a že krajina mezi Žandowem a Šumawau již 1189—1197 výslovně sluje „in Cubitensi provincia“, — což po něm opakowal i J. G. Sommer w topografii kraje Loketakého r. 1847, str. 10. Ale data ona jsau naprosto nepravda, w listinách jich nikde není, a domýšlíme se, že Pelcel, z jehožto notat Kropf sestawil pojednání swé, připsal byl sobě ona slowa z pauhého domýslu, kteráž pak omylem za slowa textu samého brána byla. Podob-

krajských, ale tuším i obyvatelstvo Sedlecké samo. První známý kastellan Loketský byl *Sulislav* r. 1234—1239 (E. 391—454), — potom *Oldřich Zajíc* 1253—1262, — *Jaroš* (spolu purkrabí Chebský r. 1268) a t. d. —

33) *Stříbrsko, Teplsko*. O župě někdy Stříbrské nemáme svědectví jiných, nežli že w městě Stříbře již r. 1252, a owšem později, nacházel se soud krajský, jakož jewí se z dokladůw spojených; a pak dekanat Teplský, we kterémž leželo Stříbro, neměl jiného města, kdeby soudové byli odbywáni býti mohli. Také o hradu newíme w okolí tom, leda o staroslavné *Přimdě*, jejížto kastellanové náležiwali od počátku mezi nejpřednější auředníky zemské. O wězení Soběslawa II na Přimdě od r. 1148 do 1173, a o kastellanech, kteří jej ostržhali, *Bernartowi* (zavražděném r. 1150), a *Kunratowi Šturmowi* (od r. 1161 do 1173) wyprawowáno již w dějinách. Z pozdějších let známi jsau zvláště *Nostup* neb *Neostup* bratr Gebhartůw r. 1233—1239, — a *Ratmtr* ze Skwřína, předek panůw ze Šwamberka r. 1250—1263 a t. d. — Hrad Tachow byl sice od Soběslawa I 1126—1131 wystawen, ale o auřadech na něm nenacházíme nikde památky. —

34) *Domažlicko, Horšowsko*. Srowněj spojené doklady k r. 973, 993, 1298, též archidiakony Horšowské. Když mezi hranicemi biskupství Pražského r. 973 jmenuje se „terminus Tugoze, qui tendit ad medium fluminis Chub“, sluší pamatowati, že to míní řeku Kaubu (Chamb), tekauci z Čech do Bawor, a několi Ohři, o kteréž němečtí wykladatelé mylně smyslili, že Cheb jako Egra znamená netoliko město, ale i řeku. „Tuhošt“ jmenuje se podnes we Klatowsku les jeden: ale u Němcůw sluje tím jménem i město Domažlice až podnes (Túgst, Tangst, Taust,

ných prohřeskůw a nedorozumění nachází se wíce w pojednání dotčeném. —

Taus). Hranice české zasahowaly tedy w té straně až do polowice řeky Kauby, t. j. až za městečka Osí a Brod (Eschelkam a Furt) w Bawořích. — Purkrabí Domažličtí známi nám jsau teprw z druhé polowice XIII století. —

35) *Klatowsko*. O saudu krajském (judicium provinciale) w Klatowech máme swědectwí teprw od 11 Jan. 1298. Jméno města Klatow jewí se wúbec ponejprw w listině dané klášteru Kladrubskému 27 Dec. 1253, kdežto mezi jinými swědky stojí také „*Zobieherdus de Chlatowe*“, syn někdy nejvyššího komorníka Černína; i možná wždy, že přijmí „z Klatow“ u něho znamenalo auřad, a nikoli majetnost. —

36) *Plzensko*. Wiz doklady nahoře postawené z Kosmasa, i k r. 993, 1130, 1228, 1252 a j. w. a srownej *Majestas Carolina* rubr. 17 (w Archivu Česk. III, 101) s listinau od 20 Máje 1284 tištěnau w Časop. česk. Museum 1844 str. 386. Přidej k tomu, že staré listiny kladau nejen okolí Klatowské a Domažlické, ale i Přimdy a Boru tytýž do Plzenska: — a poznáš, jakowé odpory a zmatky we pramenech samých znesnadňují všeco skau-maní naše. Swatojirské zápisy r. 1228 (E. 336—7) a 1233 (E. 380) jmenují in provincia Pilznensi: nonum teloneum Domasilici (tedy w městě Domažlicích 375, a ne w Domažlicích 387), Giwnaz (Jiwany 395?), Naptenine (Ptenín 386), Otesicih (Otěšice 385), Benowicih (Beňow 360), Whorcah (Hůrky 387), Nowacowicih (365), Sizenkowicih (Žinkowice 386), Tinci (Týnec 370), Dudlebcih (Daudlebce 388), Obitci 365, Bnisici (Dnešice 384). — Zase pak bulla Řehoře IX od r. 1239 wyčítá w Plzensku mnoho wesnic kláštera Kladrubského pohraničných a s wětší částky dáwno zašlých, mezi nimiž ale aspoň některá jména, jako Bonětice 396, Rozwadow 397, Ostrow 395, Malowice 396, Skwiřín 395 a Lužná 395 ukazují na okolí

Boru a Přimdy. Téměř zdá se, že tu do listiny samé wlaudil se omyl. — K roku 1212 praví král Přemysl Otakar I, že Plzensko dáno bylo knížeti Děpoltovi III pod správu: Dominus Theobaldus, cui tamquam fidelis custodiam Pliznensis provinciae commisimus (E. 251). — Také král Wáclaw I před korunováním svým r. 1224—1228 nazýval se dux Plyznensis. — Z auředníků kraje Plzenského známi jsau netoliko kastellani: Drslaw (Drizislaus) 1160—1167, — Sezema 1175—1176, — Drslaw 1189, — Brětislaw 1232, — ale také komorník Ratmír 1229 — a cúdaři neb sudí: Jan 1048, — Emram 1146, — Jan 1192, — Zbramír 1220—1224, — Sezima 1238, — Villicus Pliznensis provinciae připomíná se w podvržené listině Břewnowské od r. 993. —

Ačkoli Budišínsko (dané od císaře Jindřicha IV r. 1076 králi Wratislawowi a potomkům jeho w léno, a po odčizení r. 1086 i 1110, wrácené brzy opět), nenáleželo k zemi české, auředníci však jeho počítáni ku předním důstojníkům koruny. Známi jsau: Wok praefectus de Budisin 1175, — Jarozlaus castellanus 1195, — Benes castellanus 1217—1222, — Henricus 1234²₁₀—1235⁷₅—1240²⁷₉ — Benes 1245⁷₁₁ — Král Wáclaw I před korunováním svým nazýval se (r. 1224) dux Plizensis et Budesensis. (E. 316.) —

II) W Moravě.

Přistupujíce nyní ku podrobnému líčení toho, co nám o rozkrajení staré Morawy vědomo jest, předešleme i zde některé spojené doklady, protože ze spojení jejich nabýváme světla, kteréhožbychom jináče nadarmo hledali.

R. 1052. Nadání kostela Boleslawského: „In Moravia de urbibus *Rokicem, Znoim, Bethow* decimationem quae sex denariis ab unoquoque solvitur. Dāmus insuper de venditione hominum decimum denarium et decimum forum per omnia loca ad praedictas urbes pertinentia. In finibus vero, quod dicitur *Dyga*, de omnibus pontibus decimam tributum.“*) — „*Olomuc* solvat annuatim unam marcam et duos boves. *Prerow* 1 marcam et 2 boves. *Zpitignow* $\frac{1}{2}$ marcam et 1 bovem. *Godonin* $\frac{1}{2}$ m. et 1 b. *Bravizlawe* $\frac{1}{2}$ m. et 1 b. *Strakonin* $\frac{1}{2}$ m. et 1 b. *Rokiceto* 1 m. et 2 b. *Znoim* 1 m. et 2 b. *Brno* 1 m. et 2 b. *Pustimir* 1 m. et 2 b.“ — (Boček, I. 126, 127). —

R. 1086. Nadání kláštera Opatowského: — „Haec vero beneficia: per omnes civitates Moraviae nonum forum et nona septimana, et certa collecta seu colligenda, scilicet in *Olomue, Preroue, Bravizlawe, Bruna, na Yvaně, Strazince, na Pravloue* tributum de ponte, sed non forum; *Znoim* nonum forum nona quoque septimana; et de ponte na *Hradku* simili modo, *Rokitnic* forum tantum; *Rosovet* tributum, de via in *Ozlaua* nona septimana, in qua eodem

*) Zajímavé jest viděti, že nadání to počínáno skutečně až do konce XIII. století, kdež teprv kapitula Boleslawská k žádosti králově a biskupův jeho se odřekla 1298 Apr. 24, pravíc: Cum ex antiquo tempore in partibus Moraviae in archidiaconatu Znoymensi et Betoviensi provincia et per totum districtum obtinuerimus quaedam jura, — sicut de sex denariis de laneo unoquoque regionis praedictae percipiendis, qui denarii hodie decimales dicuntur, sed vomerales primitus vocabantur, et de decimo tributo sive teloneo civitatum, pontium seu quorumcunque aliorum locorum, quae similiter ex largitione et donatione principis terrae quondam Wratislai ducis Boemorum oblata — fuerunt etc. (Boč. V. 89, 93, 95.) — Tedy Wratislaw a nikoli Brétislaw otec jeho učinil to nadání — důkaz to nový o pokračování dovedení řídky r. 1052. Srovnej dále zápisy 1276 $\frac{5}{1}$, 1277 $\frac{3}{1}$, 1298 $\frac{22}{6}$. —

modo de ponte concedo domno abbati accipiendum, quod dux et episcopus accipit.“ (Boč. I, 171). —

R. 1131. Villae pertinentes I) ad Olomucensem ecclesiam, — II) villae subjectae praepositurae S. Wenceslai; — III) pertinentes ad Prerovensem ecclesiam — et adjacentes curiae Cromesirensi vel Jesutboricensi, — IV) pertinentes ad ecclesiam Spitigneuensem, — V) ad Bráclauensem, — VI) ad Brennensem, — et VII) ad Znoymensem — enumerantur. (Boč. I, 205—207). —

R. 1190²³₁₀ zapisují se klášteru Lauckému: „Capella S. Nicolai etc. — Capella S. Georgii in Strachotin cum tribus villis Chaikouici, Popovici, Chrepici. Capella S. Johannis in Rokiten cum villa una Popovici. Capella S. Andreae in Gobza cum villa“ etc. (Boč. I, 332). —

R. 1213³¹_{1,2} král Přemysl Otakar I potvrzuje „omnes possessiones, quas domus S. Johannis in tota Moravia, scilicet in Olomucensi, in Znoymensi, in Brenensi, in Golešiciensi provinciis possidet.“ (Boč. II, 71). —

R. 1231¹⁰₄ Gregorius pp. IX Constantiam reginam et bona ejus, — „specialiter autem Brecylaudensem, Pribislavensem, Conowicz, Godenín, Bisenz et Budetwicz provincias, quas ad te ratione dotalitii assēris pertinere,“ — sub protectionē suscipit Sedis apostolicae (Boč. II, 281). —

R. 1237 (s. d.) Premisl marchio Moraviae — burgravio in Znoim — „quatinus burgravi nostri in Vetoue, in Vranov, in Jemnic, in Mohilno, in Hradek et in aliis castris“ — fidelitatem nobis jurejurando in manus tuas promittant. (Boč. II, 331. 332.) —

R. 1250⁴, Wenceslaus rex — monasterio Gradecensi — de teloneis ipsi concessis „videlicet in Hradek secus Oppaniam, ubi sextum habent denarium vel pro eo sextam hebdomadam, et in Brod in terminali Moraviae sextam septimanam, et de ponte Bráclauis sextam septi-

manam et in propriis ecclesiae suae civitatibus, uti in Kygiow in Bretislaviensi, et in Switavia in Vssobrunnensi provinciis“ — tabernas, — quae adjacent nostris civitatibus Olomucz, Gewicheo, Unichow, Oppauie, infra milliarem vel propius“ — (Boč. II, 377. V, 235). — K městům na posledním místě jmenovaným přidává listina podvržená od 1249 $\frac{24}{8}$ ještě i „Luthow.“ — (Boč. III, 112). —

Nejdůležitější mezi výpisy těmito jest první. Z něho dowídáme se s jistotou, že v druhé polowici XI století města Olomauz, Přerow, Spytihněw, Hodonín, Břecislaw, Strachotín, Rokycen, Znojmo, Brno a Pustimiř byla hlavní města žup svých, mezi kterýmžto Spytihněw, Hodonín, Břecislaw a Strachotín dávaly důchody menší, nežli ostatní („Strahonin“ jest chyba písma). — Ve druhém výpisu (od r. 1086) řeč jest také o pomostném a cestném, a protož nenásleduje, žeby Iwaň neb Ewaň, Strážnice a nesprávně psané Rosoczici, cožkoli jest, byla města župní, alebrž jen ta, kde o forum (trhu) se mluví. Rokytnice tu bezpochyby jest Rokyteň. — Třetí výpis od r. 1131 ukazuje již dosti zřejmě na archidiakonaty, pátý od r. 1213 na provincie větší čili aukrají, kdežto ve výpisech od r. 1231 a 1237 zase rozdělení aukrají Břecislawského a Znojenského na menší župy widěti se dává.

---

1) Olomucko, provincia Olomucensis. Netřeba bohdá zaměstnáwati se dokazováním toho, co samo sebou jest na jewě, že Olomauz byla hlawa netoliko celé země, ale i aukrají a kraje zvláštního; škoda jen že hranic jeho ani proti Přerowsku, ani proti Holešicku, ani proti Brněnsku atd. vyměřiti nelze. O archidiakonech Olomuckých již sme mluwili. „Supa Olomutici“ jmenuje se již we pozůstalých písemnostech z IX století. Krajské pak auřady Olomucké známe

nad jiné důkladněji, pomocí netoliko diplomatáře Bočkowa, ale zvláště rejstříku od Jos. Chytila k němu pilně sestaveného. *Kastellanové* Olomučtí jmenují se Zwěst 1029—1031, — Chren 1130, — Časta 1174, — Medl 1207, — Záviše 1208—1222, — Holák 1223—1233, — Wok syn Bořitůw 1234—1235, — Heralt (Gerardus) otec Bočkůw a předek rodu Kunstatského 1236—1240, — Wítek z Jindřichowa Hradce 1247—1249, — Cerha z Cebłowic, předek rodu Drahotaušského, 1250—1251, — Blud 1251, — Prkoš 1253, — Egidius (Idik) ze Šwabenic 1254—1259 atd. — *Komorníci* Olomuckého kraje: Slawibor *) 1168—1174, — Hrabíše 1185, — Bawor 1208—1224, — Jindřich 1225, — Leo 1228, — Wok 1232—1233, — Semislaw 1233—1236, — Milič ze Šwabenic 1236—1250, — Pardus ze Wnorowa 1250—1259 atd. — *Sudí* kraje Olomuckého: Jindřich 1207, — Doben 1208—1213, Welíš 1215—1225, — Jan 1230, — Příbor 1232—1235, — Byčen 1236, — Nicolaus 1240, — Slawa 1250—1251, — Jan 1253, — Hodislaw 1255 atd. — *Wladaři* (villici) téhož kraje: Petr 1230—1250 a j. — *Lowčí* (magistri venatorum): Slawata 1215, — Spytata i Waněta 1222, — Bohuslaw 1233—1234, — Beneda 1230—1255 a j. — Menší auředníky župy Olomucké poznáváme zvláště z listiny dané 1275 Nov. 3 (B. IV, 165), kdežto uwodí se co swědkové: Voizlaus de Luczlaucz magnus judex castri Olomucensis, Lutmir de Wyrowan subvillicus Johannis villici Olomucensis et ministeriales ejus Wawrich de Woyniz et Heinso de castro Olomucensi, Swethik villicus D. Kunonis camerarii Olom. et ministeriales ejus, — Martinus de Tynecz villicus Nezamizli purgravii Olom. et ministeriales ejus (multi).

*) Bratr Pawlůw, a tudíž nepochybně syn Mariin, a spoluzakladatel kostela sw. Jakuba w Čechách 1165 7/11 (Erb. reg. 138).

2) *Prostějow*. (Srowněj o něm, co kladě nowější topograf Morawský, důstojný pan Řehoř Wolný, we své topografii kraje Olomuckého, na str. 671 sld.) Domněnf naše, že tam byli auřadowé, zakládá se na skutku tom, že král Přemysl Otakar I byl tam dworem několik dní na konci r. 1213, a pak na listině r. 1255^{12/8}, dané (Boč. III, 194), kdežto stojí: affuerunt etiam dominus Stephanus, qui tenet beneficium in Prostei, Smil castellanus de Prerow atd.

3) *Úsow, Uničow*. (Ausow, něm. Aussee, stojí w dotčené topografii Olomucka na str. 154 sld. — Uničow, něm. Mähriach-Neustadt, tamže na str. 142 sld.) O dekanatu Ausowském wiz nahoře. Kastellani Ausowští: Mutina antiquus, qui custodit castrum Vzoue, 1029 Jan. 28, Mutina de Vzoue 1031 Mart. 11 (Boč. I, 111, 115). — Mutis castellanus de Vzoue, 1107 (B. I, 192). — Roku 1213 již Protiwa byl „praefectus de Unisoue“, — kdežto Uničow co město počal zakládati se na německém práwě (B. II, 68); týž i r. 1214 a 1215 připomíná se co Protiwa neb Protiven de Uniczow (B. II, 76, 78). — My vykládáme sobě to w ten smysl, že župa stejnojmenná s dekanatem Ausowským měla auřady své nejprw na Ausowě, potom na Uničowě; Idík ze Šwabenic r. 1260 a syn jeho Hrabíše z Ausowa r. 1269 (B. IV, 38) nebyli již auředníci, ale páni na Ausowě. —

Dekanatu *Šumberského* pomíjíme zde mlčením; jméno jeho samo jest důkazem, že powstal teprw we druhé polowici XIII. století, za uvedením tam osad německých. —

4) *Úsobrno* (něm. Hausbrunn; wiz Wolného topografii Olomucka na str. 712). Swědectwí o Úsobrnu dávájí: 1053 Ztres praefectus de Vzoburne, testis (B. I, 129); 1078^{3/4} curia Vzobren cum villis data monasterio Gradi-censi (I, 163), — 1086 monasterio Opatovicensi — ad

refocillationem fratrum, qui mittuntur ad colligenda fora in Vsoburno (I, 171). — 1087 Euphemia — monasterio Gradicensi — contuli in villa mea juxta Vsobren, quae nunc locatur, terram ad quatuor aratra (I, 176). — 1160 Jun. 16 monasterio Gradicensi — data est curia, quae nominatur Vsobren, cum suis adjacentibus villis (I, 271). — 1169 et 1215: Switavia villa forensis „in Wsobernensi provincia“ confertur monasterio Gradicensi (I, 284. II, 83). — 1228 monasterio Opatovicensi, — pro villa Skalice, sita in „Swosoburno“, commutatur villa Mesilesicz apud Groznatam de Podebrad (II, 201). — 1240^{7/11}, Lambertus de Vzoburna testis (II, 384). — 1250^{1/2}, Switavia — in Vsoburnensi provincia (II, 377. V, 234). — 1258^{25/2}, Circuitus Sebranich, situs in Uzbrunne (III, 255). — 1502 decanatus Usoburnensis (Wolny analecta). — Kdy a kam úřadové župní z Úsoborna se odstěhovali, nelze sice určit; zdá se však, že do blízkého *Jevíčka* (Wolný l. c. p. 640), kteréhožto dle spojených dokladů 1250^{1/2}, bylo městem královským, podobným Olomauci, Uničovu a Opawě, tedy také snad župným jako tato. —

15) *Brněnsko*. Podávše již řadu archidiakonův Brněnských, podali sme spolu důkaz, že Brno bylo netoliko župou a děkanatem, ale krajem neboli aukrajím vyššího stupně, ačkolí rozlehlost jeho zdá se že nebyla valná. Úřadové kraje Brněnského, jakkoli znamenitau provozovali moc, však méně jsau známi, nežli ku př. Znojemští. Co *kastellani* neb *punkrabí* připomínají se: Ctibor 1031, — Mojek 1174, — Tas 1226, — Ratibor (z Deblína) 1235^{28/2}, — Přibislav z Křižanova 1239^{20/12}, — 1240^{16/2}, — Hartleb (Ratiborův syn) 1240 Jul. — *Komorníci*: Léwa (Leo) z Klobauk 1201—1222 (známý zakladatel kláštera Zabrdovského) — Swěslaw (z Bořitova) 1224—1235, — Boček (podkomorí) 1238, — Kuna (z Kunstatu) 1256. —

Sudi: Léwa (spolu komorník) 1213—1214, — Ratibor (z Deblína) 1222—1223, — Jakub 1234—1236, — Wecen 1238—1240, — Rubin 1240—1245. — *Wladaři* (villici): Dětrich 1222—1223 atd. — *Písar* (notarius): Kunrat 1222—1239. — *Lowčí* (magister venatorum): Rym 1234—1238. — W pozdější době (ku př. r. 1281 a 1288) nacházíme w Brněnsku i w některých jiných župách tu anomalii, že sudí (judex provincialis) a cůdař (zudarius), jmenují se dwa auřady a dvě osoby od sebe rozdílné: widěti však při bedliwějším přihlednutí, že pod sudím kryl se někdejší villicus, kterýž co předseda ten menšího saudu osobował sobě tuším přednost i před cůdařem, nepředsedajícím více na saudu wětším, an již komorník toho místa se byl zmocnil. —

6) *Pustiměř, Wiškow* (srwn. Wolného topografii Brněnska, II, 535, 550 ald.). O Pustiměři máme z XI století dvě zprávy, ze kterýchž wyswítá nepochybně, že byla té doby hláwa župy zvláštní: 1034 „Luta comes et praefectus Pustimirensis“ dává dvoje poplazi we Wiškowě kostelu sw. Petra w Olomauči (B. I, 116); — a 1052 kostelu Boleslawskému zapisují se s dávek župy Pustimířské ročně jedna hřiwna i dwa woly (B. I, 127). — Od té doby ale nic se více nejewí, coby ukazowalo na auřady krajské w Pustiměři; ba místo to již na počátku XIII století bylo dědictwím biskupství Olomuckého. Auřadowé tedy přewedení někam jinam: a když w listině w měsíci Jul. 1301 od krále Přemysla Otakara I biskupům Olomuckým dáno (B. II, 5) nacházíme mezi swědky také „Jacobus comes de Wiscou“, nelze se nedomýšleti, že titul ten značí auřad (z Pustiměře do Wiškowa přewedený. Co dále z r. 1247 a 1248 o Wiškowě se dč (B. III, 81 a 99), neodporuje domnění tomu, ale spíše je potwrzuje, jakož i skutek ten, že král Wáclaw okolo 1250 dal to město biskupu Bru-

nowi. za jeho služby, ku kterémuž dání ale Otakar II. teprw později dal svolení své (B. III, 404). — Kam pak odtud stěhowali se auřadowé zase, těžko udati; — dekanatu Wiškowskému zůstalo jméno i r. 1341 i později ještě (dle zpráv od p. Wolného nám podaných). —

7) Na hradě *Ždanicích* (něm. Steinitz, w. Woln. Brněnsko, II, 470), nacházíme r. 1286¹²/₂ král. purkrabího Matuše z Černéhory (B. IV, 308). Byli tam již dříve jaký auřad župní, není vědomo, ale zdá se prawdě dosti podobné. —

8) *Wewerčí a Tišnow*. O Tišnowě neb Tišnowicích (Wolného topografie Brněnska, II, 504, 522) máme zprávy jen chudé a pochybné, kteréžto dalším skaumáním buď potvrzení dojdau, aneb wyvrácení. W listině nepodezřelé kláštera Welehradského, nyní we Wídni, z r. 1250 m. Apr. (B. III, 125) uwodí se mezi swědky také „Chuno castellanus de *Zuzinou*“, kteréžto jméno, patrně chybně psané, my jen na Tišnow wykládati umíme, zvláště uvažující, že Tišnowice w listině (B. III, 265) jmenují se *civitas, cum decimis et judicio*, a dekanat Tišnowský ještě r. 1519, a r. 1566 opět výslovně „dekanat Tišnowského kraje“ se nazývá. (Jakož od p. Wolného zpraveni jsme). — Naproti tomu o kastellanech neb purkrabích na hradu *Wewerčí* (něm. Eichhorn, w. Wolného topografii Brněnska, I, 288, 302) máme zprávy dosti hojné, ale teprw ze XIII století. Ze jména uwodí se Štěpan 1213 a 1214, — Wok 1220, — Ctibor 1234—1236, — Přibislav 1238, — Rati-bor 1243, — Kuna 1253 — 1261 atd. — Hrad ten počítán wůbec mezi znamenitější w zemi. — Možná tudíž, že Tišnow a Wewerčí střídaly se co hlavy jedné a též župy, ležící blízko sebe; domnění toto nachází podporu také w totožnosti tuším osoby purkrabího Kuny, r. 1250 na Tišnowě a r. 1253 na Wewerčí jmenowaného. —

9) *Prawlow* (něm. Pralitz, viz Wolného Brněnsko, I, 416, 429.) Z nadání kláštera Opatowského r. 1086 a Třebického r. 1197 (B. I, 349) viděti, že Prawlow bylo město dosti valné, s řádnými trhy a auřady celními. Od r. 1213 do 1225 nacházíme také mezi předními auřednsky země Morawské pana Prosimíra, ježto v několika listinách sluje „praefectus de Praulone“ (B. II, 69, 135, 170. V, 226), a podává důkaz, že na Prawlowě byli auřadowé župní, ačkoli o nich nemáme odjinud známosti žádné. Prawlow před polovicí XIII století počítán ještě k archidiakonatu Znojenskému, a teprw biskup Bruno připojil jej k Brněnsku. —

10) *Tasow*. O hradu tomto starodávném (viz Wolného Jihlawsko str. 122) nemáme sice svědectví určitých, žeby tam kdy úřadowé býwali, a od r. 1233, kdežto jméno jeho v listinách ponejprw se jewí, zdá se že již byl dědictwím rodu téhož jména. To vše ale nepřekáží mysliti, že Tasow i Ansow měli as podobné dějiny, když ještě r. 1345 dowídáme se o dekanatu Tasowském v listině tištěné in Dobneri Monum. IV, 318. — Budiž to zůstaweno dalšímu a pilnějšímu skaumání. —

11) *Přibislawice* (w. Woln. Jihlawsko, str. 367.) Spojené doklady nahoře k r. 1231 postawené udi nás, že „provincia Pribislavensis“ byla královně Konstancií zapřána k wěně, wedle jiných krajůw, a v listině off. též králowny dané 12 Febr. 1235 špitálu sw. Frantška w Praze (B. II, 295) stojí co svědek, wedle Slawa judex Brezislauiensis, také „Wiceto judex Pribizlauensis“, — což ukazuje dosti zřejmě na někdejší auřady Přibislawské. — Starý dekanat *Třebický* tuším že dopadal na župu Přibislawskou. —

12) *Budějowice* (něm. Mährisch Budwitz, w. Woln. Znojensko, str. 146 sld.) O této župě nemáme naprosto

žádné zprámosti, kromě které plyne z dotčené již listiny k r. 1231 (viz spojené doklady); kdežto papež Řehoř IX pojistil královně Konstancií také „Budewigez provinciam.“ Pohled na mapu poučí nás, že župa tato nemohla býti prostranná, když tak blízko dotýkala se Bítowska, Jemnicka, i Přibislawska. — Netřeba tuším dokládati, že náležela k aukraji Znojenskému, jako snad i Přibislawsko také. —

19) *Znojensko.* Archidiakony Znojenské jmenovali sme již nahoře, o knížatech Znojenských wyprawuje se w dějinách dosti hojně; obě swědčí, že tu činiti máme s aukraji znamenitým. Srowněj o něm předewším spojené doklady k r. 1052, 1086, 1131, 1213, 1237, a výpisy z Kosmasy a t. d. *Kastellanové* neboli *purkrabí* Znojemští jmenují se: Markwart 1048 (w listině podvržené), — 1055²⁰/₄ Tazzo praefectus Znoymensis, — 1088 Soben miles castellanus de Znoim, — později Jimram (Emerammus, Ingrammus), předek pánůw z Boskovic, 1213—1223, — Wrš 1226—1227, — Hartleb 1228, — Ben 1233—1234, — Hrut 1236, — Boček, slawný předek rodu Kunstatského, 1238—1255 a t. d. — Wedle těchto hlavních kastellanůw, čili purkrabí královských, připomínají se však také mnozí castellani Znoimenses, kteří nebyli nežli „hradní,“ t. j. rytíři ke službě hradu Znojenského zavázaní a za to požítwající jistých beneficií čili políkladských. Takowí byli ku př. r. 1222 a násk Pomnén Howěřic, Welen, Žibota, Branislaw, Wlk, Bohdaneec a jiní. — *Komorníci* kraje Znojenského: Wrš 1228—1236, — Hrut 1239—1259 a t. d. — *Sudí*: Jindřich 1202—1213, Dětrich 1222, — Ostoř 1234. — *Wladaři* (villici) Streieto 1223, — Dětrich 1226 a t. d.

14) *Jihlawo.* „Stanimir praefectus de Jglaua“, swědek w listině Želiwské od r. 1174 (B. I, 290), — „Budis

praefectus de Igla, Tazzo frater ejus," svědkové r. 1214 (B. II, 77), — jsou jediní, ale dostateční důkazové, že v Jihlavě bylo sídlo úřadu župního, dříve nežli rozkvět bání Jihlavských učinil to město, již před Přemyslem Otakarem I, středem nové a veliké činnosti. —

15) *Jemnice* (Wolný, Znojensko str. 268). Knížata Jemničtí jmenují se Jaromír, Bořivoje II syn † 1138, a Swatopluk syn Wratislawa Brněnského r. 1197. Nicméně Jemnice nebyla nežli obecná župa, podřízená úkrají Znojenskému, jakož dokazují zvláště spojené doklady k r. 1237. Kastellani neb purkrabí Jemničtí z této doby nejsou zejména známi, ale teprve z konce XIII století; a provincia Jemnicensis ještě při obnovených zemských deskách Moravských r. 1348 jména zvláště na zřeteli. —

16) *Bítow* (něm. Vötteau, w. Woln. Znojensko, str. 547 sld.) O Bítově viz spojené doklady k r. 1052 a 1237, a v dějinách wyprawování k r. 1233. Mimo to r. 1185 Premisl — venit cum exercitu valido — in Betovensem et Znoymensem provincias (Gerlac. ap. Dobner I, 119). — K r. 1197 mluví se o Hawlowi, jehožto bratr „tempore guerraie ducis Conradi de provincia Znoymensi in castro Vetov occisus est.“ (B. I, 349). — Přemysl Otakar I r. 1222, stvrdiv práva kraje Znojenského, dokládá: „interea provincia Betoviensis in eodem statu permaneat, in quo Znoymensis.“ (B. V, 226). — Týž král r. 1227 „Petro rectori provinciae Betoviensis, ad perfectendam civitatem in Jamnic, quam coepisset muro fortē aedificare,“ daroval statek. Mezi svědky toho dáni jest „Bartus judex de Betow.“ (B. II, 184, 185). — Dále jmenují se co svědkové v listinách: 1222²⁴, Ben de Wetow, — 1226¹⁹, Theodericus de Vetov, — 1228 Nov Ben castellanus Betoviensis, a zase Theodericus de Vehtowe et Hruto filius ejus; — 1232 Aug. Hruto de Betowe, —

1233 Apr. Beneda de Betow; — 1234 ³¹/₁₀ Wilhelmus camerarius Bethowiensis a Bogobud burgravius Bethowiensis, — Ruto (Hrut) camerarius Znohemsis et Bétowensis. — Konečně jmenujeme pana Smila z Bílkova, věrného služebníka krále Přemysla Otakara II, kterýž byl purkrabím Bítowským od r. 1253 do 1278. — Dekanat Bítowský připomíná se k r. 1390. (Wolný annecta.) —

17) Wranow (něm. Frain, w. Wolný Znojensko str. 191 sld.) Srowněj spojené doklady k r. 1237. O župě Wranowské nenacházíme zmínky, ale jen o hradu a purkrabích na něm královských, zejména: Nezamisl de Vranou, Perhter de Vranou 1210, 1211 (B. II, 56, 58). — Berther zase 1220 a 1221 (II, 117, 122.) — Wata et Boguzlaus frater ejus de Wranow castellani 1224 ¹¹/₁₀ — Bohuzlaus sám 1226 ¹⁹/₆, až 1232 Aug. — Albertus praefectus de Vranoue 1234 Sept. — Oct. 22 — Wilhelmus pincerna castellanus in Wren et frater ejus Wolframus 1239 ²⁹/₆ — Wichardus (de Tyrna) burgravius Wranowensis 1256 ¹⁶/₁ a t. d. —

18) Rokyteň, Mohelno. Viz především spojené doklady k r. 1052, 1086, 1190 a 1237; totožnost jména i místa psaného Rokyteň, „Rokicen“ a „Rokytnice“, dokazuje se srownáním listiny r. 1190 dané s listinami od r. 1220 (B. II, 119) a 1224 ²⁰/₅ (B. II, 157); jest to nyníější wes Rokyteň, něm. Rothigel zwaná (w. Wolný, Znojensko str. 341), někdy hrad a město znamenité, kteréž ale dle listiny dané od biskupa Olomuckého Jindřicha Zdíka „post expugnationem castri Rokiczen“ (B. I, 253), r. 1146 dobyté a obořeno bylo. O někdejší župě Rokytenské w Moravě není tedy pochyby: ale auřadové její po zkázě r. 1146 zdá se že přewedeni do Mohelna (w. Wolný Znojensko str. 406, 442), kteréžto dle swě-

dectví listiny r. 1237 bylo zemským hradem a mělo svého král. purkrabi, kterýž ale Znojenskému poněkud podřízen byl. Proto Mohelno ještě i ve XIV století, když auřadowé župní v něm již byli přestali, sluje tytéž civitas, a páni jeho nazývali se comites de Mohelna. — O Rekytni doložíme ještě co zvláštnost, že jméno její německé sahá až do polovice XIII století, an král Wáclaw I. již 6 Apr. 1253 zapsal špitálu sv. Františka v Praze „ecclesiam in Roticl in Moravia“ jinde též „Rotike“ etc. (Erben reg. pag. 609). —

19) *Hrádek nad Dyjí* (něm. Erdberg, Woln. Znojensko str. 295, 302). Svědectví o něm nemáme na ten čas jiných, nežli která ve spojených dokladech k r. 1086 a 1237 uvedli jsme. — Zdalíž jmenovaný v listině r. 1054 „Jares castellanus de Castello et custos terminum Hungarici“ (B. I, 130) má se rozuměti o tomto Hrádku, neboli o jiném, netrauíme si rozhodnouti. —

20) *Břecislawsko*. O městě Břecislawi (něm. Lusdenburg) viz Wolného Brněnsko II, 143 sld. a srovnaj spojené doklady k r. 1052, 1086, 1131, 1231. Archidiaconi Břeclawské jmenovali jsme již nahoře. Dle toho byl ve Břecislawi neb Břeclawi střed aukráji zvláštního a sídlo auředníkův krajských vyšších. Klášteru Hradištskému zapsán 1078²/₂ a 1160¹⁸/₆ de ponte Břecizlans civitatis sextus denarius. — Litomyšlskému klášteru král Přemysl Otakar I. r. 1204 Jun. — in remediis annuatim pie memorie Břecizlai ducis Moraviensis de provincia Břecizlans confirmo auctoritate regis capellani S. Johannis in Moravia etc. — Královna Konstancie klášteru Hradištskému „eandem libertatem, quam in Olomučnsi provincia per omnes villas abbacie praeftae ecclesiae rex statuit in provincia Břecizlaniensi — habendam concedimus.“ — Wladislaw Jindřich markrabě Moravský 1214²/₁ chce

tomu, ut in civitate Bizince omnes culpaе juxta jus, quod a civitate Breczislaua acceperunt et antiquam consuetudinem judicentur. — W měsíci březnu 1223 královna Konstancie civibus de Bysinze „in provincia Breczislauensi, quam a carissimo marito nostro gubernandam accepimus“, zapisuje statky a milosti, a král Přemysl „ad intercessionem carissimae conjugis nostrae Constantiae civibus civitatis ipsius, quae dicitur Breczislaua, sitae in terminis Austriae“ dává celní svobodu na deset let. — Řehoř IX papež 1231 Apr. 10 královně Konstancii potvrdil, jakož i mezi spokojenými poklady uvedeno, provincias Breczislauensem, Pribizlauensem, Conowiz, Gordenin, Bisenz et Budewigez, quas ad te ratione dotulit asseris pertinere atq. — Potom r. 1237 Jul. 14 Ulrichus filius ducis Karinthiae — supplex, militibus totique vulgo Breczislauensis provinciae rex utraque parte Moraviae constitutis — potvrzuje užívání statkův Kunzta Oty, od nás již často připomínaných, dokládaje přitom že „ill. Boemorum rex avunculus noster“ — provinciam Breczislauensem nobis contradidit regendam ac possidendam. — Kastellani Březlavští nejmenší se v této době nikde z čehož máže se bráti domysl, že sídlili na blízkém Podivíně. Naproti tomu úředníci soudní, ku př. Sudomír z Horky „camerarius provinciae Breczislauensis“ od r. 1248 do 1261, bratr Pardusův ze Wazowa, muž věku svého znamenitý, — pak soudí Slawa r. 1235^{12/2}, — Wojtěch 1255^{13/2}, a t. d. často bývají připomínáni. O přewedení těchto úřadův mezi 1261 a 1270 do Prahy atd. již sme podotkli nahoře (str. 254).

21) Podivín. Sporův o Podivín, z dějin známých, nebudeme zde dotýkati, ani mluviti o proboštví a hradu sv. Wáclawa, o kterýchž již nahoře připomenuli sme jen jména královských kastellanův na Podivíně počta-

wíme sem, pokud nám jsau známa: Jaroš 1055²⁰/₄ — Twrdiša 1174, — Ruprecht 1195⁷/₆ — Boruta cum filio suo Boruta praefectus de Podiwin 1222; — Onso burgravius de Podiwin 1223 Mart. —

22) *Děvice* neb *Děvičky*, *Mikulow* a *Strachotín*. Spojujeme tato místa jen za příčinou blízkosti jejich: Děvice (něm. Maidberg) jsau popsány u Wolného v Brněnsku (II, 208 sld.) co Díwčí hrady neb hrad Palawský, Mikulow co Nikolsburg (str. 183) a Strachotín tamtéž (str. 204) co Trachtín a Tracht. O Strachotíně wiz we spojených dokladech r. 1052 a 1190; k r. 1176 prawi se w listině (B. I, 293), že Kunrat kníže dal kostelu Olo-muckému „*terram ad castrum Strachotin pertinentem, circuitui Dobretin adjacentem*,“ — důkazů to dosti, že tam bylo sídlo župy w XI a XII století. Za kralování Přemysla Otakara II, kdežto mnoho staweno hradůw nowých, nacházíme pana Štěpana z Medłowa, předka rodu Pernšteinského w Moravě, nejprw 1218²⁷/₄ co „*burggravius de Micolau*“ (w listině podezřelé, o níž wiz na-
hoře k r. 1230 str. 143 pozn. 142), — potom ale jewí se 1220 Stephanus de Medlone burgravius de Deuici (B. II, 117), — 1222 Steph. burgravius de Magdeberc (II, 130) a castellanus de Jewiczki (V, 226), — r. 1223¹/₂ zase Steph. burgravius de Deuichki (II, 146), — což wede k domyslu, že auřadowé župní, opuštíwše Strachotín, byli jen krátce na Mikulowě, a usadili se r. 1220 na Děvicích neb Děvičkách. — Další purkrabí na Děvicích byli Lupoldus 1234—1235 (II, 279, 288, 298), — a Cerný bratr Častolowůw (z Drahotanů) od r. 1244 do 1251 (III, 41, 70, 72, 73, 82, 124, a V, 233, 235.) —

23) *Hodonín* (něm. Goding, w Woln. Brněnsku, I, 350 sld.) O župě w Hodoníně swědčí spojené doklady k r. 1052 a 1231, — pak r. 1169 Twrdisse castellanus de

Godonin (B. I, 283,) — r. 1174 Ratibor castellanus de Godonin (I, 287—290), — w pozdější době ještě Fridericus de Goding judex provincialis 1264²⁸)₆ — konečně 1303 Dec. Philippus de Pernsteyn purchravius in Godingen. —

24) *Bzenec*. (něm. Bisenz, w. Woln. Hradištsko, str. 77 sld.) Spojené doklady k r. 1231 a některá svědectví o Bzenci k r. 1214 a 1223 uwedli sme již při Břecislawsku; také listina tam dotčená od 1237 Jul. 14 vydána byla od knížete Oldřicha Břecislawského we Bzenci. Protož nelze pochybowati, že tam i záhy již byli nějakí auřadowé župní, ačkoli župa Bzenecká proslula teprw we XIV století, když auřadowé vyšši z Břeclawi do *Pracowa* přenešení konečně we Bzenci se usadili. —

25) *Kunowice*. (Wiz Woln. Hradištsko str. 342 sld.) Kdyby nebylo svědectví papeže Řehoře IX w listině dané 1231 (mezi spojenými doklady,) nedomýšlelibychom se, že i w Kunowicích bylo sídlo nějakých auřadůw župních, ačkoli skutek ten, že tam kníže Břetislaw r. 1196 Jan. 15 byl dworem, a že clo i tržné w Kunowicích za starodáwna se wybíralo, slauží domyslu takowému za podporu. — Donatio telonei decimae septimanae et fori decimi in Chunowitz et in Brod coenobio in Raygrad — stala se prý za starodáwna. (B. III, 136). —

26) *Sptyhněw*. Kde nyní stojí wesnice Spitinow (u Woln. we Hradištsku na str. 333), tam bylo někdy město dosti znamenité, založené tuším od Břetislawa I, a počítané, dle svědectví spojených dokladůw k r. 1052 a 1131, mezi přední sídla auřadůw krajských w zemi Morawské. Ale moc i sláwa jeho zašla tuším již w běhu XII století, a neumíme udati, kam auřadowé kraje Sptyhněwského přewedeni jsau. —

27) *Přerowsko*. Dle svědectví spojených dokladů k r. 1052, 1086, 1131, a dle řady archidiakonův Přerowských nahoře již vyčtených, bylo Přerowsko aukrajím a auřadem vyšším hned od počátku. Župy k němu někdy počítané nejsau známy, za příčinou nedostatečnosti zpráv dochovaných, ačkoli není pochyby, že jich bylo několik v aukraji Přerowském. Kastellani jmenují se na Přerově: Radím 1031, — Smil 1055, — Jaroš 1174, — Blud 1213—1214, — Ctibor 1222—1223, — (Herald 1234?) — Viktor 1236, — Oneš 1240, — Blud 1251, — Smil 1255. —

28) *Brumow*. O jediném Brumově (viz Wolného Hradištsko, str. 120 sld.) máme zprávy, že tam byl hrad královský a kastellan na něm, zejména Smil, bratr Bočkův z Kunstatu a zakladatel kláštera Wyzowického, kterýžto vládl Brumowem k ruce králově r. 1254—1272. Jmenuje se také komorník Brumowský Swěslaw r. 1224 (B. II, 156), ale tuším jen omylem písarovým, an byl vlastně komorníkem cudy Brněnské. — Districtus neb provincia Zlawizin (Slawičín, w. Woln. tamže, str. 217) náležel jistě pod župu Brumowskau a nesl ono jméno nevlastně. (B. III, 220.) —

29) *Holešicko, Opawsko*. Majíce podati výklad věci až posavad zatmělých a sporných, totiž o původu, hranicích a poměrech někdejšího knížetství Opawského, kteréž nyní ke Slezsku se počítá, položíme hned u počátku výsledek svého skaumání w ten smysl: že kamkoli podnes zasahuje diecese Olomucká we Slezsku, to vše náleželo původně a od prwopočátku k Moravě, nikoli ke Slezsku, a slulo za starodávna Holešickem, později Opawskem; tedy netoliko nynější Opawsko a Krnowsko, ale i Osoblaha, i Hlubčice, i vše co podnes we pruském Slez-

sku leží mezi Opawskem a řekau Psinau (Zinna); na-
proti tomu Těšinsko nebylo nikdy Moravským.

Především uvedeme doslovně některá svědectví z
listin o starém Holešicku: 1) 1198 Wladimír kníže Olo-
mucký klášteru Hradištskému: *addidi silvam in circuitu*
Golasiz, quae eodem fluvio (Opava) terminatur. (B. I, 350
E. 199) — 2) 1201 m. Jul. král Přemysl biskupovi Olo-
muckému: *constitui decimam episcopo dari in provincia*
Golasizch undique per omnes villas meas et milium meo-
rum (B. II, 5. E. 206.) — 3) 1213 ³¹/₁₂ král Přemysl
křižovníkům Malteským: *omnes possessiones, quas do-*
mus S. Johannis in tota Moravia, scilicet in Olomucensi,
in Znoemensi, in Brenensi, in Golessicensi provinciis pos-
sidet — osvobozuje (B. II, 71. E. 255. Listina velmi
důležitá, ve spojených dokladech nahoře již dotčená.) —
4) 1218 ²⁷/₄ markrabě Wladislav propůjčuje Štěpanowi z
Medlowa *villam quandam in Holachiz*, quae Bogdonaue
dicitur (B. II, 103. 104.) — 5) 1229 ⁷/₆ Gregorius pp. IX
controversiam episcopi Olomucensis cum Wratislaviensi
„super limitibus suarum diocesum de *Golesisco*“ deciden-
dam committit. (B. II, 215. 216. E. 351.) — 6) 1234
markrabě Přemysl *villam quandam* Leuiz nomine, sitam
in *Holachiz* osvobozuje (II, 288). — 7) 1238 ²⁷/₁ týž mar-
krabě klášteru Daubrawnickému stvrzuje *quemadam circui-*
tum Szemislav vulgariter nuncupatum in Holacensi districtu,
jehožto hranice se popisují (II, 333). — 8) 1240 ²⁷/₄ král
Wáclaw klášteru Tišnowskému zapisuje *circuitum quandam*
in districtu Holascensi, Kyrnow (= t. j. Krnow, Jägers-
dorf) vulgariter nuncupatum (II, 367). — 9) Konečně po-
stawíme, co wyprawuje Długoš k r. 1241 (lib. VII, p. 681):
— *Tartari, vastatis et incensis his, quae circa Legniczam,*
villis, in Othmuchow se conferunt; ubi XV dies continu-
ando stativa, omnem per circuitum regionem vastant et

incendunt, Ratiboriensem oram adeunt, et in *Boleszisko* (sic) diebus octo demorati, in Moraviam cum magna caede secedunt. —

Z těchto svědectví jeví se dostatečně: že staré Holešicko, leževší na řece Opavě, bylo provincie Moravská, a sice kategorie stejné s Olomuckem, Znojemskem a Brněnskem, t. j. aukrají neboli knížetství vlastní, zahrnující do sebe několikero žup menších; že hraničilo s biskupstvím Wratislawským, t. j. se Slezkem, že počítán k němu i Krnov, a že to, co v pozdějším věku pode jménem knížetství Opavského známo jest, dopadalo na krajiny jeho. *Opawa* co město počala teprv pod králem Přemyslem Otakarem I zmáhati se; r. 1220 ponejprw vyskyluje se názew *provincia Opaviensis*, kterýžto střídá se se jménem Holešicka, až toto v polowici XIII století již co zastaralé upadá w zapomenutí. Staré město Holešice na řece Opavě zašlo bylo tuším již před koncem XII století. O auřadech w něm nezachowaly se zpráwy žádné. O archidiakonatu Opavském podotkli sme již nahoře; — pozdější děje Opavské odkládáme k místu swému. —

Na hradě *Hradci* nedaleko města Opawy sídlili kastellanové králowští od XI do XIII století; jmenují se mezi nimi Sifrid 1059, — Wítek 1213—1224, — Diwiš 1228, — Milič 1233, — Přibislaw syn Prkošůw 1234, — Wok syn Bořitůw 1234—1236, — Jenec z Deblína 1256—1261 atd. — Hrad sám nazýwán někdy také „*civitas*,“ jako ku př. w listinách kláštera Hradištského z r. 1078 a 1160, kdežto se mu zapisuje „*de via, quae ducit ad Poloniam juxta civitatem Gradech sextus denarius*.“ —

Uwedená posawad svědectví postačí bohda k důkazu, že o připojení Opawska ku koruně české roku 1247 mluwiti již nesluší, anobř o pozdějším odtržení jeho od Morawy. W Holešicku čili Opawsku stála hlavní sídla

jednoho ze předních rodův moravských a českých: Benešow, Krawaře, Úwalno neboli Lobenstein, Kauty atd. (Wiz dole rodopis Benešowicůw.) —

30) *Hlubčice* (něm. Leobschütz, nyní we pruském Slezku). Nejstarší zmínka o župě Hlubčické jest z r. 1107, kdežto kníže Olomucký Ota Černý zapsal ku kostelu sw. Wáclawa w Olomauci několikero popluží super fluvium Vzablaze in *circuitu*, qui dicitur Naglubcicuh (B. I, 193). — Potom w listině (podezřelě) od r. 1185 kníže Bedřich český stwrzuje křižovníkům Melitenským „Grogeniky super fluvium, qui dicitur Pzina, cum suis attinentiis, ex una parte Glubcice termino jacente usque ad terminum Boguhualow“ etc. (B. I, 308. E. 169). — Civis Oppaviensis in Lubschicz telonium non persolvat, — dí král w listině dané r. 1224 (B. II, 155). — Proslulé práwo Hlubčické přičinilo se záhy o zrušení ústawy hradové w odlehlých těchto končinách říše České: těžko však určití, kdy se to dokonalo, když wedle advocati a judices we Hlubčících a w Osoblaze ještě i r. 1302 jmenuje se Gerlacus provincialis de Hocenploz (B. V, 144). —

PŘÍLOHA E.

Auřednici dworu královského až do polowice XIII století.

Řekli sme již, že kromě auředůw krajských neb župních wěk předotakarský neznal jiných auředníkůw zemských, alebrž jen dworské; prawili sme také, že o působení dwanáci kmetůw zemských za doby slowanské nedostává se nám dat určitějších. Z domyslu však bereme sadu, kteráž aspoň nám zdá se býti prawdě welmi podobna, že pod titulem *comes*, jewícím se w písemnostech XI, XII a počátku XIII století welmi často, a ne vždy we smyslu župana neboli kastellana, kryje se ono důstojenství *kmety zemského*, o kterémžto mluwili sme. Jisté jest, že titul ten značil auřed neb důstojenství, a nikoli staw dědičný. Takowí *comites* uwodí se ku př. w Opatowském nekrologu XII století (Dobner. Monum. III, 9—16) následující: 3 Jan. Blag comes, — 29 Jan. Mlaz comes, — 9 Febr. Caica (= Čajka) comes, — 1 Jun. Sdislaus comes, — 12 Jun. Cac (= Čáč) comes, — 20 Jun. Wacek comes, — 23 Jun. Crivozud comes occisus est, — 31 Aug. Zavisa comes — atd. — U kronikářůw našich a w listinách XII století opakuje se názew tento čím dále tím častěji, a znamená vždy přední osoby w národu. Půwodně comes

arci jako *supanus* byl totéž co kastellan neboli náčelník krajský, a to netoliko w Čechách a Moravě, ale i w jiných zemích slowanských: awšak smysl toho slova šířil se poznenáhlu tak, že pod ním mysleno více a více na muže postaweného we vyšším důstojenství wůbec, až konečně w polowici XIII století přestalo se ho užíwati.

1) W čele weškerého dworanstwa od wěku krále Wladislawa I stál *nejvyšší komorník* (*camerarius regis*, *camer. summus*). Poněwadž ale více býwalo komorníkůw u vysoké hodnosti postawených okolo krále, a zvláště komorník cůdy Pražské, co prwní mezi auředníky zemskými, také někdy nejvyšším komorníkem se nazýwá, podkomoří pak nápodobně často komorníkem sluje: těžko jest určití poměry mezi auředníky, které pode jménem tím zde wyčteme:

Nemoi camerarius regis, swědek w listině 1160.¹⁶/₆ — *Cstibor camerarius regis* též 1165.²⁹/₆ — *Slauëbor camerarius* (snad w Olomauci) 1168—1174. — *Boguslaus camerarius* 1169 (snad Pražský) we třech listinách co swědek. — „Cazta filius quondam *Voyzlai camerarii regis Boemorum* Wladizlai“ činí nadání ku paměti otce swého, králowa miláčka, o jehožto zawražďení skrze knížete Swatopluka syna králowa r. 1170 wyprawowali sme. — *Sdezlaus camerarius* 1175—1176 Febr. — pak tentýž et filius ejus Petrus 1176 (s. d.) swědek, snad u cůdy Pražské. — *Hermannus camerarius* 1177.¹⁹/₃ — a tentýž Hermannus camerarius et Sauissa frater ejus 1189 (s. d.) — tedy Heřman z Ralska, tuším také u cůdy Pražské. — *Grabisa camerarius* 1180—1181 — *Groznata de Peruz camerarius* ducis 1182—1183—1184—1185 — vše we prawých listinách — *Grabise camerarius Holomucensis* w listině k r. 1183 podvržené (E. 169) — *Vrazec de Saluta* (t. j. de Grus, Hříš) camerarius, jistě u některé cůdy, 1186 Jun. 16. —

Letar camerarius 1187 Mai 2—6. — *Grabise camerarius* et frater ejus Slauko, Borse frater eorum 1188 s. d. — týž 1192—1194 Febr. — 1194^{30/6} — camerarius ducis 1195^{7/6} — 1196^{20/6} — camerarius summus 1196 (s. d.) — Grabissa camer. ducis et Zlauco frater ejus et Grabissa filius ejus 1197 (dwakrát). — *Slauko camerarius* 1199—1201 — Slauko camer. Boemiae, Boguzlaus camer. Moraviensis w listině podezřelé r. 1201. — Černín (Crynyn, Tsyrrnin) camerarius et Dyrzizlaus frater ejus 1205 ^{17/1}, a zase 1205 s. d. — pak 1211 Apr. — tentýž, o kterémž Contin. Cosmae k r. 1212 dí: Cyrininus camerarius regis Bohemiae pellitur de provincia a rege et ab universis primatibus. — Na jeho místo wstoupil zase *Slawek*, Hrabšůw bratr, a byl pak r. 1212—1222 nejdůležitější po králi osoba w národu českém; proto také sluje w některých listinách jménem „Slauco magnus.“ W listině (pochybné) kláštera Litomyšlského r. 1226 jmenuje se ještě co prwní svědek „Slauk camerarius Pragensis et filius ejus Boguzlaus.“ — Ale již dříve, 1224^{21/6}—^{11/10} (E. 316—319) uwodí se syn jeho *Bohuslaw* co camerarius regis, kterýž r. 1205—1219 býwal subcamerarius, a 1232^{2/6} (E. 369) čteme výslovně „Bohuzlaus summus camerarius et filius ejus Borso“ w čele svědkůw. — Mezitím 1229 (E. 347) nacházíme svědky „Ratmirus camerarius Pliznensis, Sdezlaus camerarius Pragensis,“ — z čehož soudíme, že tu o nejvyšším komorníku cůdy Pražské řeč jest, jakož i r. 1232^{28/6} (E. 369) zase: ale když potom 1233^{25/8} (E. 382) a 1234^{31/10} (E. 404) uwodí se *Zdeslaus Kostka* camerarius regis, — 1235^{18/3} (E. 411) Sdezlaus camerarius regis de Dacova (neb Darova), — 1236^{18/1} (E. 418) konečně Zdeslaus summus camerarius, — tu již není pochybnosti, že Zdeslaw ten byl skutečným nejw- m komorníkem dworu králowa, jenž pod tím titulem

posléze jewí se r. 1237 (E. 429). — Pak již 1237^{7/8} (E. 424) mluví se o *Bohuslawowi* co nejvyšším komorníku opět, a to až do r. 1241 (E. 498) několikrát; i poněwadž král Wáclaw práwě na počátku r. 1237 odvrátil se od císaře ku papeži, a pan Bohuslaw co horlitel pro papeže znám byl, činí se prawdě podobno, že tu změna nejvyšších auředníkůw wisela ode změny politiky dworu králowa. — W listině podezřelé 1235^{12/10} čteme (E. 409) *Hroznata camer. regis*, — bezpochyby týž, co r. 1224—1225 býwal *subcamerarius*; — a 1229 (E. 354) *Dobremilus camerarius*, jak se zdá, u mladšího tehdáž krále Wáclawa. — *Wocco camerarius* w listině 1241^{19/10} není dále znám. — Pak teprw 1249^{22/9} (E. 576) jewí se opět *Borso camerarius*, dříve byw maršalkem, — kterýžto 1250^{22/6} *Borso de Resenburch* — a 1252^{1/2} *major camerarius* sluje. Od té pak doby přestává všeccka neurčitost a nesnáze, co do osob nejvyšších těchto důstojníkůw zemských i dworských pospolu: ale další o tom zpráwy nenáleží více do oboru nám zde wytknutého. —

2) Druhý po komorníkowi auředník dworský byl *judex curiae*, *sudi dworský*, t. j. nejvyšší sudi zemský na králowě místě, a tudíž welice rozdílný od toho, který teprw we XIV a XV století pod týmže titulem znám byl. Také we wytknutí rady těchto auředníkůw od r. 1160 do 1253 jsau nesnáze, protože listiny nedávají všude znáti, řeč-li jest o saudci w cúdách, aneb o saudci dworském. Takto čtau se: *Chasta judex* 1168, — *Zuest judex curiae regis* 1170 a wedle něho *Vilesa judex*, — dále *Čáč* neb *Čěč*, *prawý judex curiae* r. 1175—1177^{12/3}, několikrát jmenovaný, *) — *Jan*, *Johannes*, 1180—1187 často, —

*) Snad tentýž, co později, asi r. 1180 (E. 165) jmenowal se sám „Cacc comes de Zeleznice.“ Synové jeho byli *Budiwoj* r. 1176—1216 a *Ben* r. 1193—1196, tohoto pak (*Benůw*) syn

Predota judex curiae 1189—1189¹⁵/₆, — *Ratibor* judex curiae 1192—1199, — *Budivoi*, syn někdy Čechův, judex curiae 1205—1213 často jmenovaný, kterýžto 1213⁴/₆ sluje také *summus judex curiae regalis*, — mezi tím okolo r. 1212 byl *Ctibor* judex curiae (E. 275) — a *Blasey forensis judex* 1211 Apr. — Potom nacházíme pravého judex curiae pana *Dalebora* z Konecchlumí od 1216⁸/₆ do 1222¹⁰/₃ často jmenovaného, kterýž i 1220²⁰/₃ (E. 290) „major justitiarius“ se nazývá. — Však v důležitém zápisu 1222¹⁰/₃, kdežto „*Dalebora judex*“ stojí v čele všech svědkův, čteme za ním spolu také „*Zauise judex*,“ — a tento *Zauise* jmenuje se již 1224²¹/₆ judex curiae, potom pak častěji až do r. 1233. — Dále r. 1234 do 1238 nalezáme sudího *Albertus judex provincialis* 1234²⁹/₃ — téhož judex curiae 1237⁷/₃ a 1238²³/₃ a konečně 1238⁹/₆ (E. 444) „*Albertus judex, item alius Albertus judex*,“ — a mezitím jeví se také *Aldik judex* 1234 (E. 391). — Konečně r. 1249²²/₆ počíná nezmatečná řada nejvyšších sudí a to panem *Pomněnem*, o kterémž *Contin. Cosmae* k roku 1252 vypravuje: „*Idus Junii profluxit sanguis de pede crucifixi in ecclesia S. Georgii Pragae, Pomnienus judex regis Bohemorum adorante, et manu sanguinem de pede crucifixi detergente.*“ (*Script. rer. Boh. I*, 382). —

3) Třetí auředník dworu králova v Čechách byl nejvyšší maršalek (*marscalcus*, někdy také *agaso*; oboje značí původně a doslovně „sluhu při koních.“) Taková jmenují se: „*Jurik agaso, vir nobilis et strenuus*,“ padlý v boji s Turky, ve výpravě křižácké r. 1148; — *Voizka agaso* 1160¹⁶/₆—1165²³/₆, kterýž později co nejw. komorník zavražděn byl r. 1170; — *Hermannus agaso* bratr

byl *Budivoj* 1228 Nov. 27 — tuším předkové rodu swaného později z Isenberka (*Eisenberka*, hrada v Žatecku). —

Hawlw a Záwišťw, tedy Heřman z Ralska 1175, jenž r. 1176 Febr. sluje Hermannus marscalcus a později 1177^{19/}, již camerarius; — *Dlugomil* marscalcus 1177^{19/}; — *Protiua* agaso 1180; — *Heinricus* agaso 1187 Mai 2—6, — a opět *Jindřich* Witkowec, zakladatel Jindřichowa Hradce, marscalcus 1217^{18/}₁—1222; — *Diwis* marscalcus (tuším z Diwišowa, otec Zdislaww ze Šternberka) 1224^{21/}₆; — *Drislaus* marscalcus 1228; — *Benesius* marscalcus 1237; — *Newhlas* submarscalcus 1238^{19/}₄ až 1251^{26/}₁; — *Boreš* (z Risenburka) marscalcus u starého krále 1248^{11/}₁₂—1249^{23/}₇, později nejvyšší komorník; — *Immeramus* marscalcus 1251^{26/}₁; —

4) *Nejvyšší kancelář* (cancellarius) býval obyčejně stawu duchowního a předcházal někdy všecky dworany, někdy aspoň maršalka; později ale ukázáno mu teprw šesté místo w řadě auředníkůw zemských i dworských. Nejstarší kancelář, o kterém wýslovně zmínka se činí, byl onen „*Jurata* cancellarius ducis Zobelzai“ (E. 90), který r. 1140 na Pražské proboštwí powýšen a r. 1142 mocí papežowu legata Guido zase ssazen byl, „quia sine omni ordine clericali manens adhuc laicus erat, et uxorem habens, eam dimittere noluit, nec potuit, quia illa consentire noluit;“ začez potom s knížaty a jinými druhy swými na počátku r. 1145 na biskupu Olomuckém Jindřichowi Zdíkowi wymstiti se hleděl (wiz nahoře r. 1145, str. 35). Na jeho místo, co kancelář, dostal se „*Alexander* diaconus Visegradensis ecclesiae praepositus et cancellarius“ (wiz Dobneri Mon. III, 15), o kterémž swědčí listina 1144 Apr. 11 (E. 108) a kronikář Vincentius k r. 1146: „*Dominus Alexander, frater D. Danielis Pragensis praepositi ad imperatorem Graeciae a duce Wladislao dirigitur, et ibi felicitur in bona confessione in festo S. Lucae (18 Oct.) migravit a seculo.*“ (Dobner Mon. I, 37). — Ještě hůře

powedlo se jeho nástupci w auředě kancléřském, *Bartholomeji*, kterýž aučastníkem byl výprawy křižácké r. 1148; kronikář *Vincentius* dí o něm: *Bartholomaeus, praedicti ducis (Wladizlai) cancellarius cum plurimis aliis a Turcis captus est, de quo nihil plus certi scire potuimus.*“ (Dobn. Mon. I, 40). — Nad nešťastné tyto předchůdce své vynikl tím zdárněji a skvěleji „*Dominus Gervasius, praepositus Wisegradensis, ducis Bohemiae cancellarius, vir magni consilii,*“ jakož jej *Vincentius* (l. c. p. 45) jmenowal. Ten zastával obojí auřed s welikau sláwau výše dwadecti let od r. 1156 (aneb i dříwe) až do smrti své 20 Febr. 1178; i poněwadž o něm w historii více řečeno, nebudeme zde se šířiti. Pod ním *subcancellarius* jmenuje se *Florianus* r. 1169 we dwau listinách: a to bezpochyby tentýž, který stal se i jeho nástupcem w auředě kancléřství. Již r. 1180 jewí se co swědek w listinách *Florianus cancellarius*, — r. 1181 opět; — r. 1182 *Florianus cancellarius et praepositus Wisshigradensis*; — totéž opakuje se mnohokrát až do 1190^{1/10}, — roku 1192 sluje jen *cancellarius*, — 1194 Febr. již *praepositus Pragensis*, 1194^{30/}, *Florianus Pragensis ecclesiae praepositus et cancellarius ducis*, r. 1196 we dwau a r. 1197 opět we dwau listinách (Tepelských) a to posledníkrát. Když tedy mezi 1180 a 1197 nacházíme dwakrát jiné kancléře: 1187 Mai 2—6 *Alexander Pragensis magister et cancellarius*, a 1195 Jun. 7 *Stizlaus praepositus Wissegradensis et cancellarius ducis Boemiae*, — musíme tomu rozuměti tak, že *Alexander* byl kancléřem biskupství Pražského, listina pak 1195 Jun. 7 že naprosto lichá jest a podvržena. — Proboštem Pražským byl *Florian* ještě r. 1201: zdali také ještě i kancléřem, nedokládá se. — W podezřelé listině Osecké 1203 Apr. 24 čteme mezi swědky *Cristianus cancellarius et praepositus Wissegradensis*; we prawé listině Pražské,

ale nedatované zase: Cristanus Pragensis praepositus et cancellarius, tedy asi r. 1204; — podvržená, však stará i důležitá listina Ostrowská od 1205 Jan. 17 praví se dána býti per manus *Rapotonis* regalis aulae cancellarii; — podvržená Osecká z r. 1207 per manum *Benedicti* cancellarii; — pravá Plaská z r. 1207 per manum domini *Rabodonis* cancellarii; — podvržená Osecká 1208 Apr. 25 per manum domini *Christiani* cancellarii. Odpory tak hojné dají se srovnati nejpodobněji v ten způsob, že *Křístan*, spisovatel známé legendy swatowáclawské, byl skutečně nejvyšším kancléřem, nejprv co probošt Vyšehradský, snad již od r. 1201, potom co Pražský, tuším od r. 1204 do 1207; Rapota že byl pod ním kancléřem dworu králowa r. 1205—1207, byw dříve mnohá léta notarem královským; Benedikt pak byl r. 1207 jen notarem, nikoli kancléřem. — Křístan umřel tuším r. 1207, an od toho roku na jeho místě jewí se co Pražský probošt *Ondřej*, kteréhož arci co kancléře nenalezáme než od r. 1211 do 1214, ale v listinách hojných; poslední jest 1214 Mai 15, an po málu dnech powýšen byl na stolici biskupskau. — Po něm proboštował w Praze *Eppo* neb *Ebbo* (Čechové říkali mu *Epa*) až do r. 1240: ale co kancléř nejvyšší čte se jen we dwau listinách r. 1216 a sice 8 Jun. a 20 Jun. Není pochyby, že počatý té doby spor veliký mezi mocí swětskau a církewní w Čechách r. 1216 do 1222 stal se příčinau, že kancléřství přewedeno s něho nejprv na Litoměřického probošta *Benedikta*, kterýž na samém počátku onoho sporu, ká konci r. 1216 poslán byw od krále ku papeži do Říma, we psaní daném 1217 Jan. 18 od papeže chwálí se co vir utique providus et discretus; co kancléř jewí se ponejprv w listině 1219 Jul. 26 a posléze 1225 Jun. 26, mezitím pak často. — Potom přešlo kancléřství na Vyšehradského probošta

Arnolda, kterýžto v listinách sluje *consanguineus regis* a od r. 1226 do 1236 welmi často také *cancellarius regis*. Když tedy r. 1233 (E. 383) jednau čte se v listině nekrálovské „*Yppolitus regis cancellarius et Pragensis archidiaconus*“, nelze to vyložiti jinak, nežli že tu jeden z notárůw královských titulem kancléře indebite počtěn byl. — Od r. 1240 Mai 5 do 1245 Oct. 10 nacházíme *M. Dionysius vicecancellarius aulae regalis* v listinách. — Kníže *Filip* Korutanský, mladší syn sestry králowy a bratr knížete Oldřicha Břecislawského, byl sice již od r. 1240 proboštem Wyšehradským: ale pro auřad kancléřský zdá se že byl ještě tuze mlad, a protož listina královská 1245 Apr. nese to, že „data per manum magistri Dyoniis, tempore Philippi, nepotis nostri, praepositi Wissegradensis, aulae nostrae cancellarii (E. 529). Dále však r. 1246 již nazývá se sám *Philippus praepositus Wissegradensis et cancellarius regni Boemiae* (E. 542) a 1247 Sept. 5 (E. 551) *Philippus electus ecclesiae Salzbургensis et praepositus Wissegradensis*. — Od 11 Dec. 1248 jewí se *M. Dionysius Wissegradensis praepositus regni Boh. cancellarius* v listinách hojných až do roku 1254. — Po něm *Wladislaw* kníže Slezský byl 1257 Dec. 23 proboštem Wyšehradským: zdali spolu také kancléřem, newíme dosawad. Byl to bezpochyby tentýž, co později stal se Salcburským arcibiskupem. —

5) Důležitý byl také auřad *podstolí* neb *truksasa* královského (*dapifer regis*), ačkoli neumíme vyměřowati celý obor moci a působení jeho. W listinách připomínají se co swědkowé: *Kunrat* 1147, — *Kochan* 1160 Jun. 16—1165 Jun. 28, — *Witek* z Prčic, slawný předek rodu *Witkowcůw*, 1169—1176 Febr. — pak *Riwin* 1176, — *Slawibor* 1180, — *Letar* 1182—1184, — *Matauš* 1187—1189, — *Jurik* 1194 Sept. 30, — wedle něho *subdapifer Herkenbertus*

(Erkumbrecht) 1194 Febr. až 1209, — *Divois* dapifer 1205 až 1213 Mai 4, — a wedle něho *Soběhrd* filius Bezprem subdapifer regis 1211, — dále *Hrdibor* dapifer regis Boemiae 1217 Jan. 18, — *Jindřich* 1220 Mart. až 1224 Jul. 27, — a wedle něho subdapifer *Kojata* ze Hněwina Mostu 1220 Mart.—1224 Jul., — pak subdapifer *Slawník* 1228, — a *Jaroslav* bratr Budislawůw r. 1232 subdapifer 18 Jan. — dapifer 28 Jun. — *Ulricus* subdapifer 1232 Jun. 28, — *Rudolfus* dapifer 1236—1238 Aug. 6, — *Sobezlaus* subdapifer 1236—1238 Mai 5, — týž dapifer 1239 Dec. 17 až do 1241 Oct. 19, — *Jaroš* z Poděhus dapifer 1249 Dec. 13. —

6) Wedle truksasa stál češník královský (*pincerna regis*). Takowí byli: *Budislaw* 1147, — *Wecel* 1160—1165, — *Zdeslaw* 1169—1170, — *Dluhomil* 1175—1176 Febr. — *Štěpan* 1177 Mart. 12, — *Hroznata* 1180, — *Mutina* 1183, — *Kunrat* 1184, — *Sezima* 1187 Mai 2—6, — *Arnušt* 1195 Jun. 7, — *Bohuta* (otec Jindřicha, Petra i Bohuty) 1207, — *Martin* (syn Častoňůw a otec také tří synůw) 1209 až 1222 Mart. 10, ba 1225. — Wedle těchto nejvyšších češníkůw býwali *podčeši* (*subpincernae regis*) od r. 1194 následující: *Jaroš* 1194 Febr. až 1195 Jun. 7, — *Pawlík* 1211, — *Holdák* 1222 Aug. 26, — *Albertus* 1227, — i *Zbraslaw* z Miletina, subpincerna 1228—1238 Febr. 20, — pak pincerna 1238 Apr. 4, — *Bawor* pincerna 1238 Mai 5 a Aug. 6, — *Jaroš* z Poděhus, syn Albrechtůw ze Sliwna, pincerna 1239 Dec. 17 do 1248 Dec. 11, pak opět *Bawor* 1251 atd. —

7) Nejvyšší lowčí (*magister venatorum, venator curiae* neb *summus*) jmenují se: *Matheus* magister venatorum et Jenich frater ejus 1183, — pak we podezřelých listinách r. 1185 Melitenským daných o ochozi řečené Jeruzalém praví kníže Bedřich, w jedné (E. 168) *quarum villarum*

culta et inculta ipsemet praesens circuire feci *Grabysam*, summum curiae meae venatorem, — we druhé (E. 173) quarum villarum culta et inculta ipsemet praesens circuire feci *Groznatam*, summum curiae meae venatorem; — potom čtau se *Weceľ* venator 1189 Jun. 15, — *Wilalmus* venator curiae 1195 Jun. 7, — *Zawis* venator curiae 1219 Jul. 26, — *Chaztolov* filius *Zmil* venator summus 1226 (E. 327), — *Radozľav* magister venatorum 1227 atd. —

8) Auřed podkomořtľho kráľowského (*subcamerarius regis*) nabyľ teprw pod Otakarem II té moci a důľežitosti, že zdál se často prwním býti w zemi a na dworě kráľowě wůbec; w době předotakarské podkomoři mĩwali menší wáhu do sebe. Uwodĩ pak se *Diwiš* subcamerarius 1187 Mai 2, — *Budiwoj* 1195 Jun. 7, — obojĩ to w listinách pochybných; — dále *Witigo* 1196, — *Bohusľaw* syn *Slawkůw* 1205—1219 Jul. 26, — *Sulislaw* 1218 Jan. 15 — 1222 (E. 307), — *Groznata* 1224 Oct. 14 — 1225, — *Albertus* 1227—1228, — *Wata* subcamerarius regis *Wenceslai* 1228—1233 Febr. 6, — *Zdwiš* *Witkowec* 1234 Mart. 21 až do 1237, — a wedle něho *Dalabor* subcamerarius minor 1234 Jul. 14 až do 1237 Aug. 14, — *Pitrolf* 1235⁷/₅, — *Wok* bratr *Drsľawůw* subcamerarius 1237 až do 1239 Dec. 17 — *Marquardus* 1255 Febr. 18 a t. d. —

9) Auředníci kráľowě české uwodĩ se zejměna jen následující: *Sezima*, komorník kráľowě, o kterémž wyprawuje *Vincentius* (p. 77) k r. 1165. — *Cholaz* camerarius ducissae *Helichae* 1189 Jun. 15, — *Woizlaus* dapifer reginae 1207, — *Reynhard* judex reginae 1211 Apr. — *Holatz* subcamerarius reginae 1212 (E. 275), — *Jurich* camerarius reginae 1228 Nov. 27, — *Scamponoys* camerarius reginae 1229 (E. 347), — *Fridricus* marsalcus reginae 1234 Mart. 29, — *Volmarus* major camerarius re-

ginae 1240 (E. 446), — *Stephanus* iudex D. Reginae 1234 Nov. 10 atd. —

10) *Písaři dvoru králova* (*notarii curiae regalis*) byli podřízeni kancléřům, a starosta jejich slul *protonotarius*. O nejstarším známém písaři *Martinowi* vypisuje *Vincentius* k r. 1164 (in *Dobneri Monum.* I, 75—76): „*Rex Bohemiae D. Martinum curiae suae notarium, quem maxime fidelem sibi dilectum habebat, nepotem D. Gervasii Wissegradensis praepositi et regalis palatii cancellarii, viri venerabilis et coram deo et hominibus approbati, clericum honestum, eloquentem, cum plurimis et electis regalibus muneribus ad imperatorem Graecum in legationem mittit*“ etc. Tentýž jewí se mezi swědky listiny dané 1165 Jun. 28 co „*Martinus notarius regis*, — a jest již dotčený spoluzakladatel křižovnického řádu Melitenského w Praze, později probošt Pražský (1174 sld.) a posléze 1186—1189 první praeceptor dotčeného řádu w Čechách. — Po něm od r. 1170, tedy ještě za krále *Wladislawa*, jewí se *Florianus* canonicus Pragensis et notarius regis Boemorum, a to až do r. 1176; týž *Florian*, kteréhož seznali sme r. 1182—1190 co probošta Wyšehradského, r. 1194—1201 co probošta Pražského, co kancléře pak od 1180 do 1197, neli déle, ačkoli mezitím, w podezřelé listině r. 1188, sluje opět jednau *Florianus protonotarius ducis* (E. 170). — *Henricus* notarius ducis 1182. — *Rapota* scriba 1183, — *Rabodo* scriba 1192, — *Rapoto* notarius 1193—1194 Febr. — 1199. — *Benedictus* scriptor 1203 Apr. 24, — *Benedictus* notarius regis et Pragensis canonicus 1204—1205 Jan. 17, — *B. protonotarius* 1209, bezpochyby tentýž, co později stal se i kancléřem. — *Wozlaus* notarius curiae 1212. — *Ulrichs* notarius regis 1213 Dec. 31. — *Engelscalcus* Wissegradensis canonicus regis scriba 1212 — protonotarius 1220 (E. 294) — notarius regis 1225 Jun. 26. — *Anselmus*

notarius curiae 1219 — protonotarius 1220 (E. 298) — *Hermannus* notarius D. regis 1219 Dec. 6—1221 — notarius regni 1222 — notarius regis 1224 Jun. 21—1225 Jun. 26 — Pak povýšen byw na proboštství Litoměřické r. 1226, zastával vždy auřad král. notáře aspoň do r. 1229, neli déle. — *Wipertus* (probošt na Hradišti u Znojma) protonotarius curiae regis 1223 Mart. 2 — 1229 Mart. 13. — *Johannes* notarius regis, Lutomericensis canonicus 1232 Jan. 18—1234 Jul. 14. — *Willelmus* notarius 1233 Febr. 6 zastával auřad swůj až do r. 1262, a sluje 1256 Ap. 19 regalis aulae summus notarius. — *Reimboto* notarius 1238 Mart. 23 do r. 1243. — *Herbordus* canonicus Pragensis, notarius regis 1249 Jun. 2. — 1252 Jan. — *Prisnobar* notarius curiae 1249 Sept. 22 — sluje 1257 Febr. 13 Prisnoborius regni nostri notarius generalis. — *Arnoldus* notarius regis 1252 do 1263 atd. —

Kromě těchto auředníkůw nacházíme w listinách pořdku jmenowány auředníky jiné, ku př. *Groznata* calvus dispensator ducis r. 1182, — *Pribizlaus* ensifer 1183, — *Macerat* gladiator ducis Boemiae 1195 Jun. 7, — *Marquardus* ensifer 1219 Jul. 26, — *Driloth* monetarius 1207, — *Hirzo* coquinae regalis magister 1241 Oct. 19—1248 Dec. 11 a t. d. —

Obmezující pak se na pauhý výčet auředníkůw dworu královského a paňowničího, pauštíme tím raději od popisování auředníkůw dworských u prwních markrabat Morawských, čím pilnější jest popis jejich we knize nedávno na swětlo vydané: „Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníkůw zemských w markrabství Morawském.“ Sestawil *Ant. Boček*. W. Brně 1850 we fol. —

PŘÍLOHA F.

Počátky rodopisu a místopisu českého i moravského.

Starý *rodopis* w Čechách i w Morawě spojen jest nerozdílně s *místopisem*, protože jména rodinná všecna brána půwodně ode hradůw, twrzí, měst aneb wesnic, kde která rodina měla obydlí a statky swé. Teprw na sklonku XIII století stalo se, že dědicowé počali hlásiti se ke jménům, dějinně snad již proslulým, i když statkové, hrady, twrze neb místa jimi značená dostala se byla dědicům jiným. I chtíce my poslaužiti ke wzdělení nauky místopisné a rodopisné mezi námi, a ukázati spolu, na jakých základech ona spočívá, postavíme sem předewším malý *wybor z listin* starých, s ohledem zvláštním na osoby w nich co swědky jmenowané a na rodinné jejich poměry, tedy s wylaučením důstojníkůw a auředníkůw nahoře již wyčtených, kromě kde jich pro rodopis potřebí bude. Sami litujeme, že pro nahodilé překážky nemůžeme spolu w dostatečné míře obraceti pozoru ku podstatnému žiwlu we středowěkem rodopisu, heraldickému totiž, čili známosti rodinných znamení, erbůw, štítůw aneb znakůw (*Wappen*); nauka tato čeká teprw na swého wzdělawatele u nás. Listiny jistě prawé a důležité

označujeme hvězdičkou *, podvržené aneb podezřelé křížem †. Ke jménům pak místním v Čechách připojujeme v záworkách stránky z našeho Popisu král. Česk. r. 1848, kde ta místa hledati se mají.

1169 s. d. Wladislaus rex Melitensibus. — Inter testes: Bleg de Trebussou (44), Bohuse barbatus et frater ejus Ratibor, Cstibor de Chis (*Chýše* 424), Smil de Udrche (*Audř* 425), Moiek venator de Belsk. —

C. 1170 (s. d.) Czta filius quondam Voyzlai, confert villam Bikos (*Bykoš* 273) eccl. Prag. — Inter testes: Zdezlaus filius Diuis castellanus de Satec, Bznata filius Dmitr, Boguzlaus filius Petri, — Mesko de Peruc (6), Gumpolt de *Buben* (411), Otto de *Dolan*, Crinek, Scepan filii Borivoy, Gauel de Cinan (?) cum frater suo Budilou, Ztrevivoy de Hlyztina (*Chlustina* 272), Vsebor de Vinarec. —

* 1176 Febr. Sobezlaus dux monasterio Kladrub. — Inter testes: Hermannus marscalcus cum fratribus suis Zanissa et Gaulo. — Riwin castellanus de Cladescho et frater ejus Peregrinus. Jurik filius Jurik. Odalricus et Benada de Suaysin (*Svojšín* 401). Ratibor et Jaros de Scezgonic (*Čečkowice* 395). Dobrogost et Mutina frater ejus de Bukowec (*Bukowec* 379). —

* C. 1180 s. d. Cacc comes de Zeleznice monasterio Plas. — Testes i. a. Bogusse cum fratribus Ratibor et Lutohor et cognato Dobromizl. Olricus filius Drizislav. Igenis filius Bozete. Jan judex. Protiwa filius Conradi. Janic cum fratre Matheo. Deteleb filius Gumpoldi. Lutuín cum filio Gotpoldo. — Gotsalac de Olesna etc. —

C. 1182 s. d. Fridericus dux monasterio Waldsas. — Testes i. a. Groznata de Peruz (6) camerarius ducis. — Witego de Purachitz (*Prčice* 258). Mathi magister venatorum et Jenich frater ejus. Groznata calvus dispensator ducis etc. —

† 1185 s. d. Idem Melitensibus. — Testes i. a. Grabisse camerarius. Bohuse et frater suus Ratibor. Bogutha cum fratre suo Chonata. Predota de Nechetin (*Nečtiny* 406). Mutine de Bucowec (379.) Neostup. Modlata. Vescemilus de Hobsconiz (*Hobšowice* 4). —

1188 s. d. Idem eisdem possessiones a Groznata et Mescone fratribus olim collatas confirmat. Testes i. a. Grabise camerarius et frater ejus Slauko. Borse frater eorum. Milgost. Hermannus de Marquardic (*Markwartice* 99). Odolenus. Vitek. Bogusse et frater suus Ratibor. Slanibor. Boguta. Diwis. Nacherat, frater suus Smil. Olricus de Sinsinkou (*Žinkow* 386). Dirsizlau et frater ejus Rus etc. —

1189 s. d. Otto dux Boemiae eisdem. — T. Hermannus camerarius et Sauissa frater ejus. Predota judex curiae. Matheus dapifer. Vitko

et Sezema nepos ejus. Ulricus Dirsizlauiz. Jurik Juriconiz. Bogussa castellanus de Cladsko et fratres ejus Ratibor. Hermannus. Lutohor. Vmuka. Groznata filius Sezeme et frater ejus Ernestus etc. —

1192 s. d. Premysl dux Boem. monasterio Brewnovensi. — Testes Pribislaus Coscka, Zlawech comes, Ratibor comes, Lutohor comes, Mutina comes, Bohuse comes, Brecizlaus comes, Cynrin comes. —

* 1194 Febr. Henricus episcopus et dux Boemorum Melitensibus. — Testes i. a. Grabissa camerarius, Jarozlaus de Tinec, Smil, Bogutha, Honata frater ejus. Zebrazlaus de Turic (240). Budiwoy, frater ejus Ben. Olricus filius Olrici. Ercumbreht subdapifer. Jaros subpincerna. Dersicrai et filii ejus Budiwoy et Blasius. Preda et filius ejus Hual. Martinus de Zaiacic (229). Bun et frater ejus Milothea. Vbizlaus de Trebonin (216) etc. —

* C. 1196 s. d. Idem Waldsasensi monasterio. — T. — Grabiss camerarius summus. Zlawec frater ejus. Boguzlaus comes Sacensis. Ratibor comes Cladzc. Jerozlaus. Wilhelmus Usiz. Ernst Zezeniz. Budwoi et frater ejus Ben. Bohuta. Milhozt Milhoztiz. Zbramir. Martinus Ostretiz. Zmil. Dirsata. Oraz. Witigo subcamerarius. Henricus Nescheratz. Marquardus Zobzlauiwiz. Derrich Nedameriz et frater ejus Gothebor. Wezmil filius sororis Martini et frater ejus Lutholig (sic, čti Licholut). Hogir de Radoniz (36). Hermannus Willamowiz. —

* 1197 s. d. Idem monasterio Teplensi. — Illustris comes et amicus noster Groznata. — T. — Grabissa camerarius ducis et Zlauco frater ejus et Grabissa filius ejus. Hermannus filius Marquardi et filii ejus Benes et Marquardus. Georgius de Milewic (*Milewsko* 277). Jarozlaus. Odolen. Mutin. Zmil. Zanissa. Borutha. Budiwoi et frater ejus Ben. Bertoldus de Zehrin (*Sibřin* 235) et filii ejus Szezema et Herman. Blego et fratres ejus Zdizlavs. Bun. Milota. Hawel. Albertus. Vta. —

1201 Jun. Premisl rex monasterio Lutomisl. — T. — Slauco camerar. Boemiae. Leo de Brunna. Cynrin cum fratre suo Brecizlao. Jerozlaus. Bogutha. Budiwoy. Blnd. Medl. Sdzilans. Welis. Jutron. Lutohor etc. —

1201 Jul. Idem ecclesiae Olomuc. — T. — Jursik, Cynrin, Wlastibor, Boguzlaw camerarius, — Jacobus comes de Wiscou, Sdzilans subcamerarius, Petr, Pomnenus, Medl, Suirch, Semizlaus. —

C. 1204 s. d. Idem ecclesiae Pragensi. — T. — Zlawek comes cum filio suo Boguzlao. Dalebor. Budiwoy. Mstidrug cum fratre suo Woyzlao. —

1204 s. d. Wladislaus marchio Moraviae Melitensibus. — T. — Vulcech camerarius. Detrich Grutouich, frater ejusdem Sdzilans. Vers. Prebor Onsouic. Veliz. Ratibor. Oldrich Oldrichouich. Smil Ondrejoich. Vnssata. Sdon. Jurata cum filio. —

* 1205—1207 s. d. Premisl rex Zlauconi, de villa Tynsan (*Tynčany* 262.) — Tsyrrin camerarius et Dyrzizlaus frater ejus. — Zmil de Tuhan (89). Mylhost. — Nedamyr. Dywis dapifer. Witco junior. Heinricus Witcowitz. — Budwoy judex curiae, Jan Dirnozci, Jurik de *Marsowicz* (252), Dubazk Mzteticz, Zudizlav de Cralewitz. — Pribizlaus de *Malcowitz* (258), Jan de Ztozitz (*Tožice* 253), Herman Jacobitz, Milozlaw. —

1209 s. d. Premisl rex ecclesiae Olomuc. — T. — Bludo et Onso filius ejus. Luderius. Neplach. Andreas. Petrus filius Medlonis. Pardus. Twirsa. Stanimirus. Doben cum tribus filiis. Nedamirus frater Doben. Gron. Zewisse. Bawarus. Stibor. Zemizlaus. Wurso. Nedamirus frater ejus. Sulizlaus. Stizlaus. Woino. Beneda. Chochan. —

1212 s. d. Idem Kladrubensibus. — T. — Zlauco camerarius. Bohuzlaus filius ejus. Jaros gener ejus. Vbizlaus de Zulizlau (*Sulislau* 394). Ulicus de Lutitz (*Litice* 393). Heinricus de Setscowitz (*Čečkowice* 395). Hirdebor de Userob (*Wšeruby* 410). —

1214 Jun. Wladizlaus marchio Moraviae Melitensibus. — T. — Lewa judex Brunensis. Stephanus castellanus de Veucri. Emrannus burgravius de Znoem. Budis praefectus de Igla. Tazzo frater ejus. Wrs de Zadek. Voyteh de Lapide. Bzneta. Welis. Boiek. Gneua. Pribizlaus de Obrany. —

* 1218 Jan. 15 in *Knin*: Premyzl rex monasterio in Milewzco. — T. — Zlauco camer. cum filio Bohuzlao. Dalibor judex curiae cum filio Aldico. Benes et Marquardus fratres. Witcho et Heinricus cum filiis et fratribus. Budiwoy et Jaros et Hermannus cum fratribus. Wysemyr et Hywan. Ozlo et Jura fratres. — It. Dywis de Dywiscov (*Dywišov* 222). Zulizlaus subcamerarius. Heinricus Bohutic. Iwan Cluzic. Dobrohost Wolizewic. Predwoy villicus. Walter Pernoltowic. — Rodozlaus de Zyr-lin (*Srlín* 277) etc. —

* 1219 s. d. in *Knin*: Idem eidem. — Villam Bogeniz (*Bojenice* 277) obequitaverunt: Rodoslaus de Srilin (*Srlín* 277), Pribislaus de Zeno-sath (*Senožaty* 275), Artleb de Zchrisov (*Skryšov*), Valterus et Cest-tovoy filii Pernoldi, Martinus de Obideniz (261), Obiden de *Petrowis* (262), Ozel et Jura fratres de *Predboriz* (282), Bohuhval de Coyetiz (*Kojetice* 287), Hvalata, Predich de Artmaniz, Zanid et Praues domini regis ministeriales, Ztibor de Pocepizs (*Počepice* 261), Pribizlaus de *Malcowitz* (258), Nanisse de Crasoviz (262), Wolchmar de Druhoviz, Luder de *Radimoviz* (275), Pribislav de Beloviz, Predslav de *Střezimř* (259), Pertolt de Ricov (*Řikow* 258) etc. —

* 1220 s. d. in *Wletic* (261): Witco de Perchyc (*Prčice* 256) monasterio Milevcensi, de villa Cogetin (*Kojetín* 334). Pater ejus b. m. antiquus Witco. — T. Pribizlaus de Wezckowic (*Wickowice* 334). Wit-

co de Clocot (*Klokoty* 274). Heinricus de Novo castro (Hradec Jindřichův 294, neb Nowéhrady 310?). Budiwoy filius Zawise cum fratre Witcone. Nevhlaz filius Radim. Budilaus de Cowarow (*Kowátow* 333). Zwatimir de Nemchiz (*Néméice*). Dalebor de Radmiric (*Ratmirice* 225). Woco et Zacharias filii Witconis etc. —

* 1221 Jul. 2. Premysl rex ecclesiae Pragensi. — T. — Bauarus. Budiwoy. Boruta. Jaros. Witco. Henricus frater ejus. Bohuzlaus. Suatozlaus. Sulizlaus. Holac. Diuis. —

1222 Mart. 10. Idem eidem. — T. — Dalebor judex. Martinus pincerna. Jaros. Bohuslaus. Zdeslau. Cesta. Wsebor. Zauise judex. Nicholaus. Hridebor. Juuan. Cresislau. Heinricus dapifer. Coiata subdapifer. Heinricus filius Bohute. Olricus filius Juric. Zbramir judex de Plizen. —

C. 1220—1222 s. d. Idem Georgio filio Heinrici de Marsowich (*Marsówice* 252). — T. Slauco camerarius. — Boguse de Cowan (*Kowan* 86). Sulizlaus subcamerarius. Benes de *Benesow* (255) cum filiis suis Andrea, Tobia et Wok. Holach de *Planan* (234). Jesutbor de villa Nemcihk. Rudger de Hvatirob (*Chwatéruby* 242). —

1224 Jun. 21 in Creuplat (*Křiwoklát* 18). Idem monasterio Plas. — T. Bohuzlaus camerarius. Diwis marscalcus. Henricus dapifer. Jaros major. Borutha et filius ejus Borutha. Witigo junior. Zawis filius Witigonis senioris. Zawis judex curiae. Beneda filius Stiboronis. Stizlaus Coztica. Zbramir judex Pulznensis. Hermannus et Budizlaus filii Jarozlai. Odolen filius Bursonis. —

1225 s. d. Idem Melitensibus. — Comitissa Bolemila uxor Bavari. — T. — Budwoy filius Cec. Martinus pincerna regis. Buguzlaus filius Zlaukonis. Zauisse judex. Zvezd filius Buguzlai. Mztidruh castellanus. Koiata filius Grabise. Milgost et filii ejus Petrus et Ahna. Wisemir et frater ejus Ivan. Janek filius Vnech. Thaz de Hips (*Chyše* 424). Vbizlav de Vgezd. Podiua de *Kokorov* (410). —

† 1226 s. d. Idem monasterio Doxan. — T. Wata camerarius ducis (Wenceslai), Chaztolov filius Smil venator summus, Petrus filius Milhozt, Ludher et filius ejus Milhozt, Jan de Morasic, Zwatobor de Pressic (*Přestice* 385), Beneda filius Stibor, Dalebor de Coneckulma (*Konecchlumí* 122), Zmil filius Protiwec, Zobeherde de Rosalowic (*Rožďalowice* 80), Neostup miles, Trebata miles, Drirsizlaus de *Beneschow* (255), Zezema de *Boleslaw*, Bohuzlaus filius Radim de Spelunca (?) —

1228 Febr. in *Stragov*: Otákarus et Wenceslaus reges Teplensibus. — T. Boruta, Zuest et frater ejus Sibodo, Brezizlaus et duo filii ejus Brezizlaus et Zchirninus, Heinricus et Witko filii Witkonis, Zsuatoslaus, Woko de Moravia, Albertus subcamerarius, Beneda de Zues-

seim (*Svojšín* 401), Ztresemir filius Johannis, Cuno de Cunowe (*Kau-now* 3). —

1229 s. d. in civitate *Hradec* (134): Wenceslaus junior rex monasterio Brewnov. — T. — D. Vitko senior. D. Henricus filius Smilonis. Zbrazlaus de *Dubenecz* (139). Wlycek de Swecov (*Zwíkow* 335). D. Cherninus filius Bretislai. Prynoborius iudex de Hradecz. —

1232 Jun. 28 in *Tepla*: Wenceslaus rex monasterio Teplensi, — de villa Vnil (*Únyly, Aunehle* 402). — T. Bohuzlaus cum filio suo Borse. Sdezlaus camerarius. Filii Witigonis Henricus, Witigo et alter Witigo. Brezizlaus cum filiis suis. Zuatoborius. Nostup cum fratre suo Gebehardo. Jarozlaus dapifer cum fratre Budizlao. Zbrazlaus subpincerna. Vlricus. Ruz. Vlricus subdapifer. Dalibor. Bohuzlaus, Neuglas fratres castellani de Satec. Benada, Vlricus, Wecemilus, Stibor de *Sueisin* (*Svojšín*). Herdibor de Serob (*Wšeruby* 410) cum filio Wecemilo. Wlsec, Wecemil, Henricus de Zuecove (*Zwíkow* 335). —

* 1234 Oct. 2 apud *Pragam*: Premisl marchio Moraviae hospitali S. Francisci. — T. Vitco senior, Henricus frater ejus, Sdezlaus camerarius, Breschizlaus, Scatzolow cum fratre suo Heinricho praefecto Budisinensi, Hroznata filius Arnusti, Arnust filius Wilhelmi, Wilhelmi filius Zuatolaus, Johannes filius Zbizlai, Pribizlaus filius Petri, Budizlaus cum fratre suo Jarozlao filii Jarozlai, Jarozlaus cum fratre suo Gallo filii Marquardi, Vocco cum fratre suo Drisizlao filii Benes de Benesou, Bouzlaus cum fratre suo Newflas filii Radim, Watto cum fratre suo Bouzlaio, Zawise subcamerarius, Witco junior filius Heinrichi, Albertus cum fratre suo Radulfo, Milic cum fratribus Zlauiborio et Egidio, Fridericus et alii fere omnes Boemi. Ex Moravia Ben burgravius Znoimensis, Pribizlaus filius Pircos burgravius Gradensis, Stiborius praefectus de Weueri, Cirho dapifer cum fratre suo Schastolou, Ratiborius, Wierso, Wocco filius Borut, Wilielmus camerarius Bethowensis cum fratribus suis Lupoldo pincerna et Wolframo, Artlebus, Albertus praefectus de Wranou, Beneda submarescalcus et alii. —

1235 Mart. 18 ap. *Pragam*: Wenceslaus rex Melitensibus de foro *Manetin* (406). — T. — Sdezlaus camerarius regis de Darova. Albertus iudex cum fratre Rudolpho de Sliven. Zavise subcamerarius regis de Nechanicz. Mstidruh cum nepote suo Ipoeh, castellani Pragenses. Nostup castellanus de Prinda. Groznata de Podebrad. Henricus de Ostri. Bauarus de Straconic. Boruta de Redgosch. Svatobor de Prescic. Wlycek cum duobus fratribus Henrico et Vecemilo de Zuecov. Martinus de Mircov (*Mířkow* 379). Gridebor de Wserob. —

1235 Jun. 26. Idem monasterio Kladrub. — T. Stezlaus camerarius, Brezizlaus et filius ejus Brezizlaus, Bohuzlaus filius

Zlavconis et filius ejus Bores, Zvatobor de Prestiz, Radozlaus de Proztebor (*Prostibor* 378) et frater ejus Bohuse, Zlaibor de Zvinná (*Swinná* 379), Hartmannus de Taznowitz (*Tasnowice* 380) et filius Artlibus, Vitla de Ztancov (*Staňkow* 380) et frater ejus Percos, Cunradus de Melniz (380). —

1236 s. d. Idem ecclesiae Pragensi de villa Lubeznice (*Lí-beznice* 242). — T. camerarius regis D. Sdeslaus. Chastolaus cum suo fratre Henrico. Albertus iudex. Subcamerarius regis Zauise. Vitco pater ejus. Patruus ejus alter Vitco. Bohuslaus filius Slauconis. Budislaus filius Jaroslai. Jaroslaus et Gallus, filii Marquardi. Zbraslaus subpincerna. Zobeslaus subdapifer. Zvatobor. Zlaunic. Vatto et Bohuslaus fratres. Rudolphus dapifer. Pribislaus et Drisislaus filii Pricos. Vocco, Drisislaus filii Benes. —

1237 Apr. 12 in *Poztolopirth*: Idem ecclesiae Teplensi. — T. — D. Heinrichus filius Zmilonis. Nevglaz de Zirem (*Sířem* 38). Zulizlaus filius Zwest. Prezlaus junior. Gerhardus praepositus de Dokzan. Wissemir de Blatni. Beneda. Stibor. Ulricus de Zweysin. Wisco et Wissemir fratres de Wiscov (*Wýřkow* 399). Otto, Bouzlaus fratres de Wolframowe (*Olbramow* 401). Benis de Wahana. Schuhta de Kozolup (404). Pribizlaus, Stephanus de Ocín (*Očín* 405). Cunradus de Potín (404). Prihsta, Matheus, Jaros fratres de Rezzin (*Řeřín* 404). Zpitta de Zedeliz (*Sedlec* 399) cum duobus filiis. Petrus de Chodvliz (*Chodowlice* 47). Petrik cum filio Jurata de Woyniz (*Wojnice* 44). Zulizlaus de Elkan (*Lkaň* 44). Sebastianus de Selicowiz (*Želkowice* 46). Diwis de Pochowiz. Chren de Chrezzin (*Křesín* 44). Radozlaus de Dlasowiz (*Dlažkowice* 47). Pribizlaus cum filio de Lucohorsan (*Lukohořany* 44). Drašek de Lowazziz (*Lowosice* 48), qui tunc temporis fuit villicus D. Heinrichi. —

1239 Mai 12 ap. Hotessoniz: Idem monasterio Kladrub. — T. Albertus iudex nostrae curiae, Jaroslaus burgravius de Lapide cum fratre suo Gallo, Noztup burgravius de Prinda, Zwoisse cum fratre suo Dilhomilo, Lupus de Zuecow cum duobus suis fratribus, Radozlaus cum fratre suo Bohusse, Brecizlaus filius Brecizlai, Paulik cum fratre suo Zdizlao, Mladota de Cowan (*Kowaň* 86) cum duobus filiis Bohusse et Zbudone, Drzislaus, Jura, Vecimilus de Wserob, Chuta de Kozolup, Hotebor, Rinardus cum fratre Joanne, Andreas, Jaros filius Alberti de Zliwen. —

1240 Apr. 27 Brunnae: Idem monasterio Tusnovic de circuito Kyrnow (*Křnow*). — T. Gerhardus purcravius Olomuc, Milische et fratres ejus Idic et Zlanibor, Zpitata, Predbor, Ratibor de Deblin et filii ipsius Hartliebus cum Jance, Pribizlaus de Ma-

lomerice, Cyrho et frater ejus Schaztolov, Nahrad, Wurchozlaus, Wiccen judex Brunnensis, Rimo, Karolus et frater ejus Benco, Boscheco burgravius in Znoym, Proztei, Hruto camerarius Betoviensis et Znoymensis, Budis de Budisov, Budizlau et frater ejus Zauisse de Tazzov, Bohusse et Bisnata frater ejus, Ztibor, Gallus, Zobezaus, Jaros de Boemia etc. —

1240 Dec. 7 Brunnae: Idem eidem. — T. — Ratibor de Doblin, Gerhardus de Zbrazlaw, Pribizlaus de Obran, Bohubud de Daleschice, Wsiczlaus de Borutow, Schaztolow de Ceblowiz, Albertus filius Nacepluk, Gallus filius Marquardi, Milisch et frater ipsius Ydic, Boshec burgravius Znoymensis, Ortwinus de Lusche, Wilhelmus de Domaradice, Lambertus de Vzoburna, Milota, Nynec, Wlachen, Pelei frater ejus etc. —

*1241 Oct. 19 Gradech: Idem fratribus domus Teutonicae. — D. Domazlawa matrona nobilis de *Miletin* (129) relicta Zbrazlay pincernae. — T. Hogerus de Frideberch burgravius de Starchenberch, Jaros pincerna, frater ejus Eppo de Zliwen, Zobezaus dapifer, Wocco camerarius, Milich camerarius Olomucensis, Egidius frater ejus, Nacherat et Hrono fratres filii Pakozlai, Choteborius, Zdezlaus de Hlnmech, Nahwal, Rudolfus filius Rudolphi, Burchardus et filius ejus, Witko de Camenech, Hirzo magister coquinae, Milota de Zwoysich, Zulizlaus judex, Beneda filius Stephani, Budimir filius Zdzizlai, Taz, Lowata Sdonowich, Tschazta filius Milichii. —

1243 s. d. Otto praepositus Melnicensis Zdislao praeposito Chotesouicensi. — T. Miles Wlecho a rege missus, Unca et Wlecho filii ejusdem de Zvekov. Zazin de Oprnich (*Ojprnice* 412) et filius suus Ratmir. Bohuchwal, Vitla frater ejus de Lucavich (*Lukowice* 384). Vitla de *Ztankov* (380). Ludevicus de *Nezdick* (384). Conradus de Lesin (*Lišina* 393) et filii ejus Conradus et Milota. Item Domazlaus, Otto frater suus de Lesin. Purchardus et Sdzizlaus filius ejus de Preztawic (*Přestawky* 393). Lemar de *Oplot* (393). Petrus de *Lelov* (393). Artlebus de Tuscov (*Tauškov Hartmanův* 393). Abraham de Zmedcich (*Smědčice* 388). Vitko. Budinoy de Wrhauech (*Wrhawec?* 370). Wisco de Cameniche. Drseko de Wachus (*Wstiš* 393). Predwoy de *Lyzov* (393). Otto de *Mascrov* (394). Lubko de *Lyzov*. —

1244 m. Mai. Johannes filius comitis Szizlay clastro Lutomyalensi. — T. Pribizlaus de *Morauan* (169). Georgius cognomina Nosco de Janouich. Johannes filius Sziezlay de *Troisouich* (169). Honata de *Cracouan* (166). Buno de *Hostovlich* (187). Dobrohost de Wlechnow (*Wlechnow* 163). Nyquardus de Nenouchich (*Jenikowice, Někowice* 166). Wlichko de Suinchan (*Swinčany* 165). Hoschie (de)

Honbich (170) cum filio suo Bauor. Petrus de Zelouich cum filio suo Neprone. Jachemirus de Prahouch (*Prachowice* 169) cum filio suo Preduoý. Bohuzlaus cum fratre suo Fabiano de Mnethich (*Mnětice* 169). Mizlibor. Beneda, filii Olekzonis de eadem villa. Drizcho de *Buchina* (178). —

1245 s. d. Pragae: Chunegundis Boem. regina monasterio Kladrubensi, de circuitu Prestycz (*Přestice* 385). — T. Brecizlaus filius Brecizlai de Birkow (*Biřkow* ? 386), Protiwa de Syzncow (*Žinkow* 386) et Pota frater ejus, Sobehrid filius Crinin de Hlouicz (čti *Šlowic* 393), Sezema filius Drzislai de Dolen (*Dolany* 383), Drysicray filius Budiwogii de Swihow (*Švihow* 382), Blasius filius ejusdem de *Polen* (382), Boguchwal de *Lukawiz* (384) cum fratre Witla, Szyn de *Oiprniz* (412), Luduik de *Nezdiz* (384), Amcha de *Mecholup* (387), Petrus de *Petrowiz* (386), Lemar de *Oplot* (393), Predlow de *Trebicin* (383), Otto de *Mascrow* (394), Imram de Luzan (*Luzany* 385), Adam de Horssiz (*Horsice* 385). —

1247 Apr. 3 Brunnae: Premisl marchio Moraviae monasterio Raygrad. — T. Witco de Novadomo Olomucensis castellanus. Parduz. Cerh purgravius de Meydeberch. Castolaus. Hruto. Buřis. Wilhelmus. Lupoldus. Nagrad. Lambert de Bozkouiz. Blud filius Onsonis. Ctibor. Voyteh de Bystrice. Stepanus de Zubri. Lasco. Andreas filius Benes. —

1247 Nov. 16 in Cladrub: Reinherus abbas Cladrub. monasterio Hotesouiensi. — T. Brechizlaus de *Zbiroh* (271), Rathmirus de Scuirin (*Skviřín* 395), Radozlaus cum filio suo de Prozthebor (*Prostibor* 378), Rathmirus et Protiua filii Lupoldi de Rachow (*Rochlow* ? 394) et de Blahouzt (*Blahousty* 402), Conradus de Lesina (*Lišina* 393), Patricius de Jablechna (*Jablečno* 271), Paulik filius Gumperdi de Hoztun (*Hostauř* 380), Pribizlaus de *Oplot* (393). —

* 1249 s. d. Pragae: Premysl juvenis rex fratribus domus Teutonicae. — T. Henricus et Castolaus fratres. D. Cstibor iudex. Bawarus. Withco filius Henrici. Boruto castellanus Pragensis. Conradus de Zweekow. D. Mstidruh. Sobehrid. Sulizlaus et Hreno fratres. Sobezlaus et filius ejus Hermannus. Benes. Zbislaus et Olricus fratres. Eppo filius Hermannii. Olricus filius Protiuae. Poto frater Protivae. Andreas de Wsehrom et frater ejus Slauko. D. Milich, Slauibor et Idik fratres. Budizlaus et Poto fratres. —

* 1249 Sept. 22 Pragae: Wenceslaus rex capitulo Pragensi. — T. Borso camerarius. Gallus de Yablonni (*Jablonné* 99). Pomnen summus iudex. Jarožlaus frater Galli. Zmil purcravius Pragensis. Heinrichus junior de Sytavia (*Žitawa*). Sobezlaus de Dimocur (*Dymokury* 117). Boruta de Redgosc (*Ředhoř* 43). Mstidruh de Do-

brouiceuez (*Dobrowicewes* 79). Marquardus de *Scepanow*. Martinus de *Mircov*. Lipoeh de *Ledec*. —

* 1250 Jun. 22 Pragae: Idem eidem. — Borso de *Resenburch* camerarius noster. Gallus de *Lewenberch*. Chastolaus de *Sittania* et duo filii ejus Chastolaus et Heynricus. Sznilo de *Sittania*. Woko de *Rosenberch* et Withigo de *Pribinich* (275) frater ejus. Withigo de *Novadomo*. Marquardus de *Domretitz*. Hirzo burgravius de *Clingenberch*. Bitrolphus camerarius noster. Andreas. —

1251 Febr. 14. Bertholdus abbas Portze Apostolorum Reinhero abbati Cladrub. — Interfuerunt facto Ratmir burgravius de *Frimberge* cum fratre suo Bohuslao, Brecizlaus cum filio suo Theobaldo de *Zbřoh* (271), Czytybor cum filio suo Beneda de *Zueysin* (*Svojšín* 401), Radoslaus cum filiis suis Henrico et Winthero de *Prostiebor* (*Prostibor* 378), Bohusse de *Zurisen* (*Swržno* 380), Poto de *Crimie* (*Křimice* 412) cum nepote suo Vlrico, Wissemirus cum fratre suo Wiskone de *Wisskonic* (*Wyškowice*? 408), Vlricus de *Trebel* (*Třebel* 401), Pribislaus cum filiis suis Zawisse et Radoslao de *Pernolce* (399), Paulik de *Oldrichow* (398), Marex de *Tyzowa* (*Tisová* 399), Jurik de *Vbohc* (*Auboc* 382), Drzislaus de *Wrakonic*, Protiwa de *Blahoust* (402), Hnewomir cum filio Milota de *Spatio*, Pribizlaus cum fratre Predslao de *Hradisczan* (*Hradištiny* 380), Rapota cum filiis suis Walik et Hoskone de *Drperst* (*Trpisty* 402). —

* 1251 s. d. apud Netholicz: Premizl marchio *Moraviae* Melitensibus, de bonis in *Ztraconiz* etc. — T. Vitco de *Novocastro*. Zawisa filius *Uitconis*. Vitco de *Zepecow* (*Sepekow* 278). Sulizlaus filius *Suezt*. Jarozlaus frater *Galli*. Cunradus de *Janowiz*, filius suus *Burchardus*. Wilhelmus de *Podebrad*. Wocco de *Rosental* (*Rožmítal* 314). Zwoysa cum fratre de *Bor* (344). Predothia cum fratribus de *Blatna* (337). Vlricus filius *Budizlai*. Ulricus *Lepus*. Zeyzt de *Budoywiz* (*Budějowice* 301). Smilo de *Luochtenburc* (*Lichtenburk* 218) cum filio suo. Petrus *Ywani* de *Zeyewiz*. Wernherus de *Serdow*. Ywanus de *Repiz* (*Řepice* 339) cum fratre. Desiderius de *Hraniz*. Withmar de *Sesiz*. Bouhuzlaus de *Yedsow*. Dobez de *Bucovnik*. Habrec de *Dubrawiz* etc. —

* 1252 Mart. 29 Pragae: Fridericus de *Chomutav*, filius *Nacherati*, fratribus domus *Teutonice* dat oppidum *Chomutaw*. — T. Boruta de *Redkosce*. Witek de *Gradec*. Jaros de *Zliwen*. Wock de *Rosenberk*. Witek de *Pribiniz*. Zezema de *Koztomlat*. Ceasta de *Lubzan*. Ondrey de *Weschrom* (*Wšechromy* 231) et frater suus *Zlawek*. Pitrolt. Marcwart de *Onsov*. Bolezlav de *Zmecen* (*Smečno* 4). Lu . . de *Bezadakow*. Witek de *Nacherat* (*Načerač* 224). Bedrich de *Horup*.

nik (*Hořepník* 285). Mathei et Cazlav de Rasalowiz (*Rožďalowitz* 80). Lutohor de *Moel* (78). Pabyan de Ceceliz (*Čecelice* 84). —

1252 s. d. Brunnae: Premisl Otakarus dux Austriae et Moraviae monasterio in Zaar. — T. — Pardus et Twerdche et Sudomir fratres. Miliz et Slauibor fratres. Benes camerarius et Mylota fratres. Smil et Chuono et Nycuol fratres D. Bozchonis. Bohusche et Hartman fratres. Jaenzo de Doblin et nepotes ejusdem Nezamizel et Ratibor fratres. Buhusche de Cowal et Jan de Wischnow et Matheus fratres. Paulus et frater ejusdem de Selechowitz. —

1253 Dec. 3 ap. Gablan: Otakarus Litomericensibus. — T. Gallus de Lewinberch, Jeroslaus frater ejus, Smilo de *Ronow*, Zastolaus, Heinricus, Zastolaus et Chwalo filii ejus, Jeroscius burgravius Pragensis, Zebeherdus, Sdeslaus de *Sternberch*, Zawis filius Witigonis, Marquard de Wonayowicz, Andreas subdapifer, Burchardus filius Ch. de Chlingeberch etc. —

1253 Dec. 27 in Kladrub: Otakarus rex Chotiesoviensibus. — T. Bowarus de Zdrakonitz, Jarosch burgravius Pragensis, Witego de Novadomo, Zawise, Cunradus de Chlingenberch, Briedschizlaus cum filio suo Diepoldo, Marquardus subcamerarius, Andreas dapifer et frater ejus Slavko, Sdezlaus de Sternberch, Wilhelmus de Podebrad, Vhricus Lepus, Dluhomil de *Bor*, Prirkosch et Niepro fratres, Sdezlaus de Gozstel, Drisicray de Swihov, Heinricus et Winter fratres, Bohuzlaus filius Jankonis, Zezema de Dolen, Zobieherdus de Chlattice (*Klatow* 365), Zbrazlaus de Muřin (*Mutěrán* 377), Ditricus Albus. —

1254 Jul. 10 Pragae: Otakarus rex Osecensibus. — T. Boruta de Ryedhosch, Borso filius Bohuzlai, Vitus de Radowischitz (*Radowesice* 49), Gallus filius Galli de Leumberch, Ratmir de Primda, Johannes de Polmna (*Polná* 200), Jurik de *Wiclitz* (56), Vitus de Beluschitz (*Bělušice* 45), Thomas de Swietz (*Swětec Bedřichův* 49), Odolen de Chysch (*Chyšé* 424) etc. etc. —

Z příkladův až dosavad uvedených již každý čtenář domyslí se sám způsobu onoho, kterým nám lze bylo sestavit o předních několika rodinách českých i moravských zprávy rodopisné ve přirozené jejich spojitosti. Obmezíme se však ve pokusu následujícím na ty rodiny, kterýchžto známost ku porozumění dějinám našim ve XIII a XIV století potřebna jest.

I. Znak: hrabě. Rod Hrabšicův.

(Od polovice XIII století páni z *Oseka* neb z *Risenburka*.)

Sestavíme opět napřed několik důležitějších svědectví o osobách rodu tohoto ze kronik a z listin.

Cosmas ad ann. 1061: urbis Beline praefectura data est Koiatae filio Wseboris, qui tunc temporis primus erat in palatio ducis. — Idem ad ann. 1068: Koiata filius Wsebor. — Comes Grabissa ann. 1103 et 1109 (idem.) — Vincentius ad ann. 1158: Gerardus nepos magni Grabisse. — Grabisa camerarius 1180. 1181. — Grabisse camerarius et frater ejus Slavko. Borse frater eorum. 1188. — Grabis camer. 1192—1195. — Grabissa camer. ducis et Zlauco frater ejus et Grabisa filius ejus 1197. — Zlauco camerarius 1199—1201. — Grabissa et Boguzlaus filii Slauconis 1201—1203. — Zlauco fundator (Osec.) et filius ejus Bogzlaus. Zlauco filius fratris ipsius Borse 1209. — Zlauco magnus 1211 — camerarius 1212 — summus camer. 1213—1219—1222—(1226?) — Boguzlaus filius Zlauconis subcamerarius regis 1211—1219 — camerarius regis 1224 — camerarius summus 1232—1235 — Coiata filius Grabisse 1207 — subdapifer regis 1220—1224 — Coiata de Gnevin most, filius Grabiši, frater ejus D. Swebor (L. Wsebor), uxor D. Wratislawa 1227 Jul. 22. — Boguzlaus, Zlauco et Borso filii ejus 1231. — Zlavko abbas in Ozzech, Bohuzlaus camerarius regis, Borso filius ejus 1238 — atd. —

Z toho následuje rozrod následující:

Hrabše (komorník) 1188		Slawek (nejw. komorník)		Boreš
† j. 1207		1188—1222		1188
Wsebor	Koiata z Mostu	ψ		Slawek
1227—1238	1207 † 1227	Hrabše	Bohuslaw	1209
	ψ Wratislawa	1197—1203	nejw. komorník	
			1201—1240	
			ψ	
Slawek 1231—1254		Boreš 1231—1276		
opat, později biskup		z Risenburka 1250 ald.		
		ψ		
Slawek 1264—1271		Bohuslaw 1278 † j. 1281		
		ψ Agatha de Schomburg		

Rozumí se, že jména před r. 1180 z kronikářův nahoře uvedená klademe k tomuto rodu jen z pauhého domyslu, newědauce ani kdo byl otec tří bratrů r. 1188 po nejprw jmenovaných; může býti, že to byl komorník Hrabiše r. 1180—1181. První slavný muž rodu toho byl *Slawek* (1188—1222), jehožto jméno až podnes we jménu měst Slawkowa (Schlaggenwald 428, půwodně Slawkenwalde) i Ostrowa (Schlackenwerth 418, půw. Slawkenwerd) se ozývá. Listina Litomyšlská, která jej r. 1226 ještě za nejw. komorníka uwodí, jest podezřelá. Syn jeho *Bohuslaw* (1201—1240) prowadil zvláště welikau moc w radě krále Wáclawa I. Z uvedených nahoře (na str. 439—441) w řadě nejw. komorníkůw svědectwí wyswítá jasně a bez odporu, že rod ten od r. 1180 do 1253 téměř bez přestání zaujímal přední místa w celém dworanstwu a auřednictwu země české. Bohuslawůw syn *Boreš* (1231—1276), který prwní počal se nazýwati po česku z *Oseka*, po německu z *Risenburka*, proslul w dějinách nejwice co krále Přemysla Otakara II hlavní odpůrce a nepřítel. *Kojata* ze Hněwina Mostu (Brüx 27) umřel bezdětek r. 1227; po bratru jeho *Wšeborowi* dědili morawští páni ze Šwabenic, bezpochyby skrze dceru jeho; proto stali se také opravci křižownického kláštera Zderazského w Praze, bratřimi Wšeborem a Kojatau založeného. Další zpráwy o rodu tomto, který za kwětu swého (a zvláště w prwní polowici XIII století) předcházal mocí a sláwau všecky jiné rody české, později ale (zejména w XVI století) octnuw se we stawu rytířském, zmizel konečně i z něho nepoznaný, — odkládáme k místu jinému.

II. Znak: růže. Rod Wítkowci.

(Později páni z **Rosenberka**, z **Hradce**, z **Stráže**,
z **Landštejna**, z **Austí** a j. v.)

Rod tento, předčivší w Čechách ode XIII století až do vyhynutí svého r. 1611, zasluhowal i požíwal od dáwna zvláštního pozoru a uwážení; prwní však jeho wystaupení w dějinách, bywši znenáhlé, pokryto jest netoliko temností a pochybnostmi, ale i smyšlenkami. To jisté jest, že prwní jeho předek, kmet český *Witek*, jenž umřel r. 1194, uznán byl od jakžiwa za praotce rodu celého: však kdo byli a jak se jmenowali jeho rodičové a i synové, o tom nelze dáti odpovědi důkladné. Jediné skutek ten, že r. 1189 uwodí se „Vitko et Sezema *nepos* (t. j. synowec) ejus,“ dáwa rozuměti, že byl rodem Čech, a nikoli z ciziny přišlý. Ale i zde potřebí bude předeslati některé wýpisky z listin.

Vitko dapifer 1169 — 1175 — 1176 Febr. — Witego de Purschitz (*Prčice* 258), — Witcho castellanus de Prahen 1184. — Ann. 1194 obiit Witcho comes (dř Gerlacus). — Witigo subcamerarius 1196. — Witco junior, Heinrichus Witcowitz 1205 — 1207. Vitko cum fratribus Heinricho et juniore Vitkone 1213. — Zawis filius Witigonis 1216. — Witcho et Heinrichus cum filiis et fratribus 1218 Jan. 15. — Witko de Perchyc (*Prčice* 258); pater ejus b. m. Witco; testes i. a. Witco de Clocot (*Klokoty* 274), Heinrichus de Novocastro (*Nové hrady* ? 310), Budiwoy filius Zawise cum fratre Witcone; Woco et Zacharias filii Witconis — vše r. 1220. — Witico, Heinrichus marscalcus et Witico junior filii Witconis 1222. — Heinrichus et filius ejus Vitko de Novadomo (*Hradec Jindřichův* 294) 1224 Oct. 1. — Vitko de Gredis (*Hradiště*, později Tábor 274) 1232 Jun. 8. — Filii Witigonis Heinrichus, Witigo et alter Witigo 1232 Jun. 28. — Zawise subcamerarius regis de *Nehanic* 1235 Mart. 18. — Zawise subcamerarius, Budiwoy et Witco fratres filii Zawise 1235 Mai 7. — Witigo senior et Witigo junior fratres, Witigo et frater ejus Zezema filii Henrici de Novadomo 1236 Jan. 18. — Subcamerarius regis Zawise, Vitco pater ejus, patruus ejus alter Vitco 1236 s. d. —

Vitko de *Camenech* 1241 Oct. 19. — Withco camerarius de Prybínich (*Príbenice* 275). Withco senior. Withco de Novocastro 1243 Jan. — Witco de Novadomo castellanus Olomuc. 1247 Apr. 3 — 1249 Aug. 24. — Woko de *Rosenberch* et Witigo de *Príbinich* frater ejus, Witigo de Novadomo 1250 Jun. 22. — Vitko de Novocastro, Zawissa filius Vitkonis, Vitko de *Sepekow* (278) 1251 s. d. — Witigo de Chrumbenowe (*Krumlow* 320) 1253 Apr. 1. — Peregrinus et Hogerus fratres 1255 Jun. 7. — Wocco de *Rosmberk* marscalcus regni Boem. Heduigis uxor ejus, Witigo de *Crumlow* 1259 Jun. 1. — Item Budvoy de Krumbenove, uxor ejus Perthá; Witigo de Krumbenowe, uxor ejus Sybilla; Woko patruelis eorum 1259 Jun. 1. — Wocho de Rosenberch marscalcus et capitaneus Stiriae 1262 Mai 1. — Hogerus de Svinz (*Swíny* 311), Budiwoi de Schalitz (*Skalice*), Witigo de Crumnow 1264 Mai 12. — Pilgerimus de Witigenowe (j. †) uxor ejus Agnes, frater Hoyerus de Witigenawe (*Třeboň* 305), filii Woco et Zezima etc. 1261 Jun. 29. — Ludmila de Reusch filia quondam antiqui Witigonis; fratres ejus Witigo de *Zcalitz*, Hogerius de Witigenaue; testes Ulricus de Newenhaus, Ulricus de Lomnitz, Budiboi de Zcalitz, Witigo de Crumnow, Woko et Zezema fratres de Witignawe 1265 Mai 25. — Olricus de Novadomo subcamerarius; Hoierus de *Suin*, Budiwoy de *Sepecow* 1268 Aug. 3. — Heinricus et Witko fratres de Rosenberg, Hedvigis mater eorum, pater eorum Wocho (j. †), testes: Ulricus de Novadomo, Hoyerus de *Klocot*, Zezima, Witigo, Wocho filii Buduoy de *Krumenow*, Heinricus et Wocho filii Witigonis de Krumenow 1272 Mart. 19. — Zawisius de Valchenstain compromittit in arbitros, Budwogium patrem suum et in patrum suum D. Witigonem de Nacharat (*Náčerač* 224) etc. 1272 Jun. 27. — Heinricus de Rosenberch, uxor ejus Elisabeth, frater Witigo jam mortuus; testes Hoyerius de Lomnitz et filius ejus Zmilo. Wocco de Witigenaw. Henricus et Wocco de Krumau. Ulricus et Otto fratres de Novadomo. 1281 Nov. 11 etc. etc. —

Již z těchto výpisův činí se patrno, že první Wítek, zemřelý 1194, pozůstavil aspoň čtyry syny, ne-li více, z nichž jeden jmenoval se Jindřich, ostatní všichni Wítkové. Od Jindřicha posli páni ze Hradce, kteréž město právě po něm sluje Hradec Jindřichův; od nejstaršího z Wítků páni z Krumlowa, kterýchž rod zachvácen byl záhubau r. 1290 za příčinou pana Záviše z Falkenšteina; od jiného Wítka páni z Rosenberka; ode třetího Wítka páni z Tře-

III. Znak: ostrew. Rod Hronowci.

(Později páni z *Lipé*, *Dubé*, z *Ronowa*, z *Lichtenburka*, z *Náchoda*, *Klinšteina*, *Pirkšteina*, *Fridlandu*, *Liběšic* a j. w.)

O původu velikého rodu tohoto byly dosawad rozličné domněnky a powěsti. Dalemil dí o něm w kap. 74: mezi lepšími *Chwal* bieše, ostrew na štítě nosieše; tu ostrew k jméni přijide; leň mě psáti, kak ten rod wznide.“ Pak ale w kap. 76 mluví o *Smilowi* Swětlickém, druhu a aučastníku Přemysla Otakara I w jeho wyhnanství r. 1193—1197. Pozdější rodopisci domýšleli se, že *Howora*, kterýž wybawil knížete Jaromíra z osidel Wršowcůw, byl prwním toho rodu předkem. Jisté jest, že počátky jeho wúbec nedají se hledati s důkladem, leda ku konci XII století, a že osobní jméno *Hron* požíwalo zvláštní w něm wáznosti, když potomci jeho kamkoli přišli stawěli zámky jmenem *Hronow*, později *Ronow* nazvané: u Žitawy, u Přibislawě (202), u Lichtenburka (213), na Náchodsku (149), u Stolinek (69), až i Hronburk, nyní Rumburk (63). Takét Petr opat Zbraslawský dí ještě k r. 1316 o weškerém tom rodu: „Omnis Heinrici de Lipa generatio, quae de *Ronowe* dicitur.“ (Dobn. monum. V, 344.) Nejstarší diplomatické datum nese to, že r. 1188 byli dwa bratři, *Načerat* a *Smil* (snad synowé *Hronowci*); *Načeratowi* wnukowé ze syna Pakoslawa byli *Hron* z Náchoda i *Načerat* ze Brady r. 1263; u potomkůw *Smilowých* osobní jméno *Hron* ztratilo se záhy. Doklady z listin jsau následující:

Nacherat, frater suus Smil 1188. — Zmil de Tuhan 1205. — Scastiloi filius Smil 1216 Jun. 8. — Zcastolo et frater ejus Heinricus 1219 Dec. 6. — 1227 — 1233 — 1236. — Heinricus filius Smilonis 1229. — Scastolov cum fratre suo Heinricho praefecto Budiai-

nensi 1234 Oct. 2. — Csasztolaus de Sitavia 1238 Febr. 22 — 1239 Febr. 22. — Henricus de Sitavia 1241. — Henricus et Chasztolaus de Sitavia fratres 1242 (l. 1252) Jul. 7. — Zmilo filius Henrici de Sitavia 1243 Sept. — Tsastolaus de Syttavia et Henricus filius ejus, Zmilo de Syttavia 1249 Jul. 23. — Chastolaus de Sittavia et duo filii ejus Chastolaus et Henricus; Szmilo de Sittavia 1250 Jun. 22. — Smil de *Lichtenburg* (213) cum filio suo 1251. — Smilo de *Ronow*, Zastolaus, Henricus, Zastolaus et Chwalo filii ejus 1253 Dec. 3. — Smil filius Henrici, Chenec frater ejus 1255 Mai 10. — Schenko de Syttavia et frater ejus Hainricus 1256 Mart. 15. — Chastolous cum Chwalone fratre suo de Boemia 1256 Jul. 16. — Alexander pp. IV dispensat cum Henrico filio Smilonis de Luchtumburch et Domazlava filia Bavari camerarii r. B. ut matrimonium inire possint 1256 Dec. 28. — Zmilo de Luchtenburch possidet argentifodinas in Brode (203), Biela (208), Slapaniz (200) et Primizlaviz (201); filius ejus Henricus, frater ejus Czastezlaus 1257 Nov. 5. — Zmil de Sitavia, Chenko de Sitavia 1258. — Castolow de *Ronow*, Hindrich de *Luchtenburch* 1261 Aug. 21. — „Nos Zmilo dei gratia dominus de *Luchtenburc*,“ uxor nostra Elisabeth, filius Zmilo 1262 Apr. 14. — Smil de *Luchtenburg*, Zdenko (sic, čti Čenko) frater ejus, Henkinus filius ejusdem Smilonis, Henricus et Chwal de Sittavia 1262 Jun. 10. — Henricus filius Chastolai, H. filius Zmylonis, Chenko frater Zmylonis 1264 Oct. 22. — Zmilo de Leuchtinburch, dominus in *Sunrburch* (=Ronowec, Sommerburk, Žumburk 208) 1265 Dec. 2. — Henco marschalcus Boemiae 1265 Apr. 21. — Zmilo de Luchtenburg, Henricus filius ejus marscalcus Boemiae 1267 Oct. 17. — Tsenko frater Zmilonis de Luhtenburch 1269 Mai 1. — Henco Zmilonis filius de Luhtenburch, Cenco de *Ronnow* 1272 Jul. 14. — Hinko (Heynko, in sigillo etiam Henricus) dapifer regis 1276 Mart. 13 — *it.* 1277 Mai et Oct. 16 — 1279 Jul. 14. — Hincó de Lichtenburch, Chenco de *Lipa* (68) fidejussores regis 1277 Sept. 12. — Hincó de Luhtenburch, Hincó dapifer, Czenko de *Lippa*, Hincó de *Duba* (88) 1278 Febr. 7. — Henricus, Zmilo, Ulricus et Reinmundus fratres de Luchtenburch; pater eorum Zmil felici memoriae 1278 Jun. 8. — Hanmannus de *Duba* dapifer 1284 Mai 24. — Hynco de Luhtenburc, Hynco de *Duba* dapifer regni nostri 1285 Oct. 23. — Heimannus de Luhtenburch, Heinmannus junior, Schenco de Boraw, Remannus de Luhtenburch 1289 Jul. 22. — Henco de *Duba*, Stenko (čti Čenko) de Moibin (z Mojawina) 1290 Feb. 17 etc. —

Z těchto a z podobných dat více, kterýchž zde pro krátkost neuvozujeme, sestavili sme následující tabulí rodopisnou;

Smil (Swětlický?) 1188—1205

Jindřich (z Žitawy) 1219—52 (purkrabě Budišinský)				Častolow (Čeněk) (z Žitawy) 1216—53		
Smil 1243—69 (z Lichtenburka 1251 sld.)				Častolow (Čeněk) 1255—69		
Hynek (Hein- man, Hen- rich) 1256— 1288	Smil 1262— 1281	Ulricus (Ul- man) 1278— 1313	Re- mund 1313	Hynek (Hein- man) 1283— 1314 zPřibi- slawi	Čeněk 1283	Jin- dřich 1249— 1264 Často- low 1250— 1261 Chwal 1253— 1262
(potomci z Lichtenburka)				(potomci z Ronowa)		

Jakož u Witkowcův jméno Wítek, tak i v rodopisu Hronowcův činí zvláště jména osobní „Hynek“ a „Čeněk“ nesnáze hojné. Mnohé měli sme rozmysly, nežli sme se dopřít mohli, že jména Častolow a Čeněk byla identická, jako Lacek a Ladislav, Fricek a Fridrich a t. p. Nadto množil se zmatek zvláště tím, že písaři psali také „Stenko“ na místě „Tsenko“ atd. Dále i jména „Heinricus, Hynko, Henkin, Heinko, Heinemannus, Heinman, Haiman, Haman, Hynce, Hynczo“ všeccka ukázala se býti také identická, takže se jich užívalo wesměs o jedné a téže osobě. Ba i „Ulricus“ de Luchtenburg nazýwal se tytýž „Ulmannus“ de L—, jakož ukazují se toho příkladové w nápisech početních a listinných.

O potomcích Načerata, bratra Smilowa r. 1188, uwe-
deme jen několikero svědectví z listin:

Henricus Nescheratz (t. j. Načeratův syn) 1196. — Pakozlaus magnus 1239. — Nacherat et Hrono fratres, filii Pacozlai 1241 Oct. 19. — Hrono et Natserat fratres 1260 Nov. 3. — Hrono de Nachod, Nacherat frater ejus de Brada 1263 Mart. 25. —

O Hronowi z Náchoda praví Dalemil w kapit. 88, že byw u poselství wyprawen do Němec se Smilem Swětlickým (z Lichtenburka) a Hawlem Jablonským (z Lemberka), k wolení říšského krále, — „Hron by najmúdrejšiem nazwán, proto jemu černý lew na zlatém štítě říšským králem dán.“ — A skutečně potomci jeho, páni z Náchodu i z Kostelce, neužíwali za znak svůj ostrwe, ale lwa právě dotčeného. Rod ten kwetl později zvláště w Morawě ještě w XVII století.

IV. Znak: swini hlawa. Rod Buzioi.

(Později páni z *Waldoka*, *Třebouně*, *Rožmitála*, *Žebráka*, *Hasenburka*, *Šellenberka* atd.)

„*Detrisek filius Busa*“, o jehožto hrdinné smrti w bitvě proti Polákům 8 Okt. 1110 chwalně wyprawují Kosmas a po něm jiní letopisci naši, klade se obyčejně za předka rodu tohoto. Dalemil dříve o něm w kapit. 60: „Jetřiešek Buzowic — mezi hrdinami jako tuří roh slowieše; ten diwokú swiňu žiwu za uši jal, na štítě wepřowú hlavu přijal“ a t. d. Nechceme toho ani jistiti, ani zapírati. Nad to zdá se nám prawdě podobné, že *Jurik* (Jiřík) maršalek, o jehožto zahynutí we křižácké wyprawě r. 1148 *Vincencius* praví: *dux Wladizlaus de eadem expeditione revertitur, in qua Jurik ejus agazo, vir nobilis et strenuus, filium nomine Jurik habens unicum optimae indolis, cum aliis plurimis interfectus est, náležel k rodu tomuto. Tento Jurik Jurikowic jewí se co swědek w listinách 1176—1189, a měl syny dwa: Jana, kterýž r. 1227 stal se biskupem Pražským, a Oldřicha, připomínaného w letech 1209—1232. Tento Oldřich zdá se nám, že byl*

otcem Zbislawa 1249 i Oldřicha příjmím Zajíce, od r. 1249 do 1271 často jmenovaného, zakladatele sw. Dobrotiwé (272) a hradu Waldeka u Hořovic (271), známého předka všech potomních pánů z Waldeka, z Hasenburka a j. Jiná linie rodu téhož počala se Jaroslavem r. 1193, otcem tří synů, Heřmana 1213—1224, Budislawa 1224—1237 i Jaroslawa, truksasa r. 1232. Wyprawowali sme w dějinách k r. 1230, že Budislaw syn Jaroslawůw byl mezi předními radami krále Wáclawa I. Budislawůw syn byl Oldřich 1251—1264, kterýž první osobil sobě jméno z Rožmitála (342). Ještě 1310 Dec. 28 čteme listinu (in Schöppach, Henneberg. Urkundenbuch 50): *Budizlaus de Tschisicouwe* (Čížkow 389) nobilis viri *Prothiba de Rosental filius*, omnes munitiones, homines et bona, a patre sibi commissa, eo poscente restituere promittit. Osobní jméno „Protiwa“ u panů z Rožmitála v XV století ještě bývalo v obyčeji. W listině r. 1263 u Paprockého we Stawu panském (str. 68) tištěné zdá se že jména svědkůw tu špatně čtena, tu i poddělávána jsau, jakož u Paprockého často se přiházíwá.

Přehled rodopisný prvních panů Zajícůw (kteří ke swinihlawě připojili zajíce we štítu swém) jest tento:

Oldřich Zajíc (z Waldeka) purkrabě Pražský 1267—69. † 1271.		
Oldřich Zajíc z W. † 1281	Zbislav (z Třebauně) podkomoří † 1292	Budislaw probošt Mělnický † 1291
Oldřich (z Žebráka) † 1304	Wilém Zajíc z Waldeka † 1319	
(potomci z Waldeka)	Zbyněk Zajíc z Hasenburka † 1368 (potomci)	

V. Znak: lew. Rod Markwartici.

(Poději páni z *Lemberka*, z *Zwířetic*, *Michalewic*,
Wartenberka, *Waldšteina* a j. v.)

O počátcích rodu tohoto zachovaly se zprávy hojnější, nežli o jiných, tak že rozrození jeho jest na jewě. Swědectwí listin jest následující:

Hermannus agaso cum fratribus Ganel et Zauisa 1175. — Herman et fratres ejus Gaul et Zawisa, filii Marquardi 1176. — Hermannus marscalcus cum fratribus suis Zauisa et Gaulo 1176 Febr. — Hermannus camerarius 1177 Mart. 12. — H — filius Marquardi 1183. — H — Marquart 1187 Mai 2—6. — H — de Marquart (99) 1188. — H — camerarius et Zauisa frater ejus 1189. — Hermannus filius Marquardi et filii ejus Benes et Marquardus 1197. — Benes filius Hermannii, Marquardus frater ejus 1211 Apr. — 1218 Jan. 15. — Benes castellanus de Budisin 1217 Jan. 18 — 1222. — Marquardus de Dechin castellanus 1220 Mart. 20. — Benes, Marquard et Zawis fratres 1222. — Marquardus filius Benessonis 1230 Nov. 10. — Gallus filius Marquardi 1233 Febr. 6 — 1240 Dec. 7. — Jarozlaus cum fratre suo Gallo, filii Marquardi 1234 Oct. 2 — 1251 Jan. 26. — Jarozlaus burgravius de Lapide cum fratre suo Gallo 1239 Mai 12. — Gallus de Lewenberch (*Lemberk* 99) 1241 — 1253 Nov. 20. — Gallus de Jablonni (*Jablonné* 99) Jarozlaus frater Galli 1249 Sept. 22 — 1253 Dec. 3. — Gallus filius Galli de Leumberch 1254 Jul. 10. — Marquart frater Galli 1261 Aug. 21. — Gallus filius Galli, Marquard patruus ejus; it. Jarozlaus frater Galli 1262 Jun. 10. — Gallus pincerna, Jaroslaus patruus Galli, Marquardus de *Sarfenstain* (na Benešowsku 66) 1268 Mart. 4. — Jarozlaus de Turnow frater Galli. Zdislaus de Lewenberch frater Galli 1272 Mai 1. — Johannes de *Michelsberg* (111) pro castris *Weleschin* (311), *Scharphenstain* (66) et *Dewin* (98), quae a rege recepit, cedit eidem de bonis aliis. Testes i. a. Sdzislaus de Lemberch purgravius Pragensis, Benessius de *Wartenberch* (97) pincerna regis, Jarozlaus de Lewenberch. (Sigilla pendent integra, insigne Leo omnibus idem) 1283 Aug. 28. etc. etc. —

Srownámeli nepodezřelá tato swědectwí se starožitnau zpráwau, od Paprockého we Stawu panském (str. 251—253) pod rodem panůw z Wartenberka podanau, nutno nám bude uznati, že i tato pošla z dobrého pramene, ačkoli tu

i tam výklady a přílepky nejapnými, tuším od vydawatele, zprzněna byla. Tam nazývá se r. 1175—1197 jmenovaný *Heřman z Ralska*, otec Beneše a Markwarta, první předek rodu, a spolu zakladatel kláštera Hradištského; (že Paprocký přitom mnichy Cisterciáky k r. 1054 uwodí, jest jedna z jeho nesčíslných nedomyslností.) Ohledem tedy spojeným k dokladům z listin sebraným a ke zprávě podané u Paprockého sestavili sme rodopisnou tabuli následující, neauplnau sice, ale w tom, co nese, dosti důkladnau:

Markwart

<i>Heřman z Ralska</i> 1175—97		<i>Hawel</i> 1175—6		<i>Záviše</i> 1175—89	
<i>Beneš</i> 1197—22 (kastellan Budišinský) 1217—22		<i>Markwart</i> 1197—28 (kastellan Děčinský 1220)		<i>Záviše</i> 1222	
<i>Markwart</i> 1230 Nov. 10	<i>Beneš</i> (okrauhlý)	<i>Hawel</i> 1233—53 z Lemberka 1241		<i>Jaroslav</i> 1234—68	<i>Markwart</i> de Sarfenstein 1262
<i>Beneš</i> (pyšný) z Welešina		<i>Hawel</i> 1254— 1272	<i>Jaroslav</i> 1272— 1289	<i>Zdislaw</i> ze Zwřetic 1283	<i>Beneš</i> z Wartenberka 1283
<i>Jan</i> z Michalowic 1283—94 (potomci)		<i>z Lemberka</i> potom.	<i>z Turnowa</i> potomci	<i>potomci</i>	<i>Zdeněk</i> z Waldšteina potomci

Jméno *Hawel* w rodu tomto ku konci XIII století opakowalo se tak často, že všecko skaumání jím stává se obtížné a nejisté. Tak ku př. pan Jaroslav r. 1272—89 všecky své čtyry syny jmenowal Hawly, z nichž první měl příjmi Beran, druhý Ryba, třetí Hauba, čtvrtý Kanownik; ale tyto přezdíwky nedávají se jim w listinách. Bylot pak všude bratři více, nežli my we přehledu svém uwesti sme mohli, obmeziwše se na linie hlavní. Páni z Wartenberka proměnili teprw ku konci XIII století znak svůj rodinný, r. 1283 nosiwše ještě lwa we štítě svém, zároveň jiným strýcům svým. —

VI. Znak: orlice. Rod Janowici.

(Podějí páni : Janowic, Winterberka, Adler, Žitostina, Kolowrat, ze Žďáru a j. v.)

Původ rodu toho ukryvá se ve tmě dáwnowěkosti. Dalemil dává mu za prwního předka knížete Lučanského Wlastislawa, prawě w kapit. 22: „Po krásném se šcítě znajú, w zlatě fiolněj orlici, Wlastislawowi rodici.“ Wšak ačkoli potomci jeho již na počátku XIII století rozrodili se byli w několikero linií, předce žádná z nich newynikala té doby takowau mocí, aby pozor obecny byla pau-tati mohla. To stalo se teprw o století později. Nejstarší diplomaticky proslulý muž rodu toho byl „comes Joannes, filius comitis Sbizlai“, připomínaný w listinách od r. 1224 Oct. 1 co Joannes filius Zbizlai de Bratcic (*Bračice* 187), a posléze 10 Jul. 1254 zwaný „Joannes de Polmna“ (t. j. *Polná* 200). Ten chtěw r. 1230—1240 založiti nový klášter Cistercienský w Čechách a powolati doň bratři z Oseka, podával se w listině dosawad zachowané w tato slowa: „haec ad ipsam fundationem offero: Nesekowe villam forensem (= *Nížkow* 201), et circa ipsam villam de bonis meis tantum confero, quod annuatim solvet viginti marcas — insuper villam fratris mei Pribizlai nomine Sar (= *Žďár w Morawě*) redimam et clauastro conferam“ etc. Roku 1252 Jul. 7 (ne 1242) král Wáclaw stwrdil jeho dání křižowníkům domu Německého, jimžto byl postaupil wsi *Drowowice* (187), *Přibislawice* (187), práwa podacšho w *Polné* (200) a po smrti manželky své Anny také wsi *Potěhy* (187), *Tupadly* (187), půl *Winař* (187) a j. w. Tentýž pan Jan zapsal w máji 1244 klášteru Litomyšlskému wsi *Hostowice* (168) a *Blatnici* (*Blatník* 169), obě na Pardubsku; i poněwadž Olomucké biskupství na blízku

mělo statky, o kterýchžto v listině prvé dotčené zmínka se činí, nelze téměř ubrániti se domyslu, že také klášter někdy *Sezemický* (168) našel w Janowí z Polné neznámého potud zakladatele swého, kterýž po založení we Žďáře Cisterciákůw skrze pana Bočka, proměnil asi dáwný aumysl swtj w ten způsob, že založil klášter panenský, a to již ne na Polensku, ale na Pardubsku. Bratří jeho byli Jaroš a Přibislaw; syn Záviše z Polné r. 1291 (*w. Arch. Česk. II, 332*). W pečeti jeho a bratra jeho Jaroše syna Zbislawa widěti jest orlici na štítu. (*Orig. potud w Oseku.*) —

Druhý předek rodu téhož byl pan Kunrat z *Janowic* (256), purkrabí Zwíkovský od r. 1234—1253. Syn Kunratůw Purkart z Janowic a z *Winterberka* (356) proslawil se zvláště pod králem Otakarem II, staw se nejw. maršalkem 1267—1273, pak hejtmanem zemským nejprwé we Štyrsku 1270—1274, potom w hořejším Rakausku 1274—1276, posléze r. 1283 nejw. hofmistrem krále Wáclawa II mladého atd. Od něho posli potomní páni z Janowic a z *Petršpurka* (39), jichžto rod wymřel na počátku XVI století.

Páni Habart z *Žirotína* (45) od r. 1287—1300, (otec Plichty, Jarka i Habarta bratří z *Žirotína* r. 1321), Plichta z *Adlar* (594) r. 1318—1320, Albrecht ze *Kryr* (38) r. 1320—1332 a synové jeho Heřman i Alšík a j. w. náleželi k témuž rodu, jakož i páni z *Kolowrat* (235) teprw od r. 1347 jmenowáwaní: ale kdy a kterak se odštěpili od kmene obecného, nelze již nyní ustanowiti. We XIV století wládla zvláštní linie rodu toho, snad potomci pana Jana z Polné, hrady a statky hojnými w Čáslawsku, ku př. Zbraslawicemi 191, Slawošowem 191, Zručemi 192 atd. a ti nazýwali se tytýž Kolowraty, ačkoli nepocházeli od Albrechta z Kolowrat r. 1347 poprwé jmenowaného, jako ostatní toho jména potomci všickni. Páni ze *Žďáru* (421)

ještě později prosluli, ačkoli původ jejich z téhož kmene není pochybný. Pro památku rodu Janowicůw nejvíce litovati jest záhuby kláštera Postoloprtského, jehožto archiv bylby jistě poskytnul o něm světle hojného.

VII. Znak: odřiwaua. Rod Benešowici.

(Později páni z **Bechyně**, **Benešowa**, **Dubé** a **Leitna** v Čechách, ze **Krawar**, **Dědic**, **Branic**, **Daubrawice**, **Choltic** a j. w. v Moravě a Slezsku.)

Původní sídlo velikého rodu toho bylo české město **Benešow** (255), ale záhy zawládli potomci jeho také statky velikými v zemi Opawské, kdežto jedna jejich ratolest, páni Sedlničtí z Choltic, zachovali se až podnes. Dle listiny 1062 Dec. 21 (Boč. I, 138, Erb. 55) Otto dux Moraviae de provincia Olomuc „nobili comiti suo, Drisizlau filio Benes“ dal směnau některé statky in circuitu Gradecensi super fluvio Opa; pravdě podobá se, že ten Drslaw syn Benešůw náležel již rodu tomuto. Kronikář český Benessius minorita (okolo r. 1361), jehožto dílo zachowalo se nám jeň we zlomcích chudých a špatně opsaných, wyprawuje o panu *Benešowi*, že přinesl z výprawy před Milán r. 1158 neb 1162 biblí a krásný pašional, ježto potom chováni jsau w kostele Benešowském na památku;—dále dí k r. 1257: „Dominus Tobias praepositus Pragensis frater fratrum collegit corpora praedecessorum suorum, et sepelivit in medio chori (w kostele Benešowském), in quo solus jacet: primus D. Benedictus praepositus Wysegradensis, cancellarius regis Boemiae (r. 1088 ?); D. Benessius; D. Wocco pater dominorum de Benessow; D. Matheus pater de Duba; D. Dirislaus

pater dominorum de Bechina; D. Andreas, Rupertus, D. Benessius, D. Andreas, D. Wocco.“ (Srwn. Hammerschmidt historia Wyšehrad. p. 484). Páni z Benešowa, potomkové Wokowi, byli linie Morawské; kdy žili a či synové byli Matauš z Dubé a Drslaw z Bechyně, nelze také ustanoviti. O jejich ale všech příbuzenství není pochyby, zvláště když uvažíme následující svědectví z listin:

Benes de Benesow cum filiis suis Andrea, Tobia et Wok, testes ann. c. 1222 (Erb. 308). — Woko et Andreas filii Benes de Benesow 1226 Sept. 19 (Boč. II, 173). — *ú.* 1234 Oct. 22 (B. II, 273). — Vocco cum fratre suo Drisizlao filii Benes de Benesow 1234 Oct. 2 (B. II, 270). — Matheus filius Benes 1233. — Drisizlaus de Benesow 1250 Sept. 1. — Beness filius Wokonis subcamerarius 1251 Mai 19 — 1255. — Beness camerarius et Mylota fratres 1252—1259. — Testes de Moravia: Benescius Znoymensis, Andreas et Milota fratres ipsius 1262 Mai 1. — Milota et Rupertus filii Vokonis 1256 Jul. 16. — Wocco filius piae memoriae Drslai 1263 Jun. 23 — Robertus abbas Gradicensis (ab ann. 1243), frater D. Tobiae praepositi Pragensis (jam mortui) et cognatus Benessii 1266 Apr. 23 (Boč. III, 381). — Wocco filius Dirsizlai de Krawar 1269. (B. IV, 38). — Milota frater Tobiae praepositi Melnicensis 1269 Mart. 18, (t. j. potomního biskupa Pražského Tobiáše z Bechyně 1279—1296). Woko de Crauar, Benesius de Lobenstein et Zbyzlaus de Chuth 1281 Sept. 19 (B. IV, 260. 265). — Woko de Krawar, Beneschius filius suus, et Benesius de Branicz, nec non Beneschius de Schytin; Zbyslaus de Kuth 1282 Aug. 27. — Benessius de Schytin filius quondam D. Dersizlai b. m. fratres ejus Woko et Jarozlaus; amici D. Woko de Krawar et D. Zbyslaus frater ejus. 1282 Aug. 27 (B. IV, 269—272). — Benessius de Branicz, filius quondam Benessii de Czwillin, burchravii Znoymensis bonae memoriae 1282 Aug. 28 (B. IV, 272, 273). — Tobias de Benesow, canonicus Pragensis, patrimoniales hereditates suas, castrum *Konopisz* (253), Benessow oppidum etc. dat Zdislao de Sternberk 1311 etc. etc. —

Nepokračujíce dále we výpiscích takových, vždy neauplných, postavíme sem tabuli rodopisnau, pokud sme ji z listin vybrati mohli:

Beneš de Benešow 1220—22					
Wok de Benešow 1222—39	Andreas 1222—47	Tobias 1222 praepositus Prag. † 1261	Mathias 1233	Drslaw 1234—1236	Ruprecht opat Hradčanský 1243—66
Beneš de Cwilín (camerarius burgrav. Znomy. etc.) 1250 † 1264		Milota de Dědic 1252 † 1307 (potomci)	Andreas 1262—64	Rupertus 1256	
Beneš de Braníc et Lobenstein 1281—93 (potomci)					

Rod panův z Krawar počíná takto:

<i>Drslaw</i> † j. 1263	
<i>Wok de Krawar</i> 1263—81	<i>Zbislav de Kút et Bohuslawic</i> 1281—93
<i>Beneš de Kr—</i> 1282 (potomci)	

Jiná linie zase

<i>Drslaw</i> † j. 1282.		
<i>Beneš de Štítin</i>	<i>Wok</i>	<i>Jaroslav</i> r. 1282

Spojení těchto linií nelze postavit na jisto, aniž vyložit, či synové byli v Čechách ku pr. Ondřej z Dubé 1283 Mai 28, též Ondřej z Kawčthory a Tobiáš z Bechyně, jmenovaní v listině 24 Mai 1284 a náležející rodu to-muto. Doložíme jen, že *Dubá* tu rozumí se hrad nad Sázwau (str. 228) někdy postavený, *Kawčthora* nám neznámá že stála někdy na panství Leštně (252), a známý pan Milota z Dědic že ještě na pečeti k listině 29 Febr. 1286 přivěšené jmenuje se Milota de Benessow, t. j. z Benešowa nyní ve Slezsku. Dvojice ta, že místa těchto jmen od sebe vzdálená náležela týž rodům, jako Benešow v Čechách a Benešow dvojí v Opawsku, opakuje se také při Šternberku v Čechách a v Moravě, i při

Litických a Potenšteině w Plzensku a we Hradecku. Český Benešow teprw okolo r. 1311 od panůw z Benešowa postaupen byl panům ze Šternberka. W Opawsku jeden Benešow (nad Opawau řekau) náleží nyní spolu s Krawary, Kauty a Branicemi k říši Pruské, druhý Benešow (Benisch) leží w Krnowsku.

VIII. Znak: polautrojtříci. Rod Drslawici.

• (Páni ze Žitkowa, z Litic, Potenšteina, Risenberka, Skály, z Dolan, z Chudenic a j. w.)

Půwodní sídlo rodu toho bylo Plzensko a Klatowsko. Ačkoli celé jeho rozrození nedá se již auplně wyložiti máme předce zpráv o něm dosti, abychom aspoň půwod hlawních jeho linií s jistotau poznati mohli.

Drizslau urbis praefectus Pelsennae 1160 Jun. 16. — Drizslau comes Pelznensis 1165 Jun. 28. — Dirzizlau de Plzen 1167 Jan. 20. — Olricus filius Drizislav 1180. — Ulricus Drizislauiz 1189. — Drisizlau et frater ejus Ruz 1187 Mai 2—6 — 1188—1193. — Dersizlau castellanus Bilzinensis 1189 Jun. 15. — Olricus Dirzislai filius, mortuus in itinere Hierosol. 1192. — Ruz, Olrich, Dirzislau, Protiwa 1193. — Dirsizlaus filius Ruz 1193. — Brecizlang comes et Cynin comes 1193. — Cynin cum fratre suo Brecizlao 1201 Jun. — Tsyrnin camerarius et Dyrsizlaus frater ejus 1205—1207. — Olricus comes et frater ejus Protiwa 1213. — Ulricus de Lutiz (Litice 393) jam mortuus et Protiwa germanus ejusdem 1216 Jun. 8. — Protiwa de Cisincowe 1219 Dec. 6. — Brezizlaus et duo filii ejus Brezizlaus et Zchirninus 1228 Febr. — Chernin filius Bretislai 1229. — Brezizlaus (de Pilzne) cum filiis suis. — Ulricus, Ruz. 1232 Jun. 28. — Zobehird filius Chirnin 1235 Mai 7 — 1240 Mart. 12. — Protiwa filius Protiwae 1235—1236. — Brechizlaus filius Brechizlai, Sasyn judex Pliznensis et Drisizlau frater ejus 1238 Mart. 23. — Brecizlaus fil. Brecizlai de Birkow (Břikow 386), Protiwa de Syzncow, Pota frater ejus, Sobehrid filius Crinin de Hlouicz (sic l. Zlouiz), Sezema filius Drzislai de Dolen 1245. — Brechizlaus de Zbiroh 1247 Nov. 16. — Olricus filius Protiwae, Poto frater Pro-

tiuae 1249. — Pretizlaus, Boto et filius fratris sui Ulricus de Ziznicow
1252 Febr. 1. — Brecizlaus et filius ejus Theobaldus de Zbiroh,
Poto de Crimic et nepos ejus Ulricus 1251 Febr. 14. — Briedschilaus cum filio suo Diepoldo, Zezema de Dolen, Zobieherdus de Chlatowe 1253 Dec. 27. — Drslaus de Chudenicz 1291 etc. etc. —

Z těchto a z dalších svědectví podobných plynau dle zdání našeho následující přehledy rodopisné:

.....					.....				
Drslaw comes Plsnensis					N. (bratr)				
1160—65									
Oldřich z Žinkowa					Drslaw		Rús		
1176 † 1192					1188—92		1188—92		
Oldřich z Litic					Protiwa z Žinkowa			Drslaw 1193	
1193-1213 † j. 1216					1193-1219				
Protiwa z Žinkowa					Póta (z Křimic) z Potenšteina				
1235-45					1245-89				
Oldřich	Wilém	Rús	Póta	Děpolt	Dě- třich	Póta I	Póta II	Miku- laš etc.	
1249- 1256	(purkrabí na Primdě)	1256- 1269	1269	1269				(potomci z Potenšteina)	
(potomci z Litic)									

Druhá tabule:

Černín (nejw. komorník) 1193—1212		Břetislaw 1193—1232		Drslaw 1205
Soběhrd z Klatow 1225—53		Břetislaw 1228 ze Zbiroha 1245—53	Černín 1228— 1229	Sezima z Dolan 1237—53
Děpolt z Risenberka (nejw. sudí) 1251—81				
Wilém 1287—90	Břetislaw 1287—1318	Protiwa 1287—97	Oldřich 1287	Děpolt 1297
(potomci z Risenberka)				

Není pochyby, že rod nynějších hrabat Černínůw z Chudenic pochází od jednoho ze předkůw zde jmenovaných: ale nedá se určití, od kterého.

IX. Znak: lekno. Rod Kaunici.

(páni : *Chausznika, Rychnowa, Talmberka, Káscowa, Martinic, Újezdce, Kaunice a j. v.*)

Značíme veliký rod tento jménem *Kunici* neb *Kaunici*, ne proto, žeby pocházel od nějakého Kuny, ale že dvě jeho linie, ta nejstarší i ta nejmladší (dnešní knížata i hrabata z Kaunic) tímto jménem nejvíce prosluly. Počátek jeho zasahuje tak hluboko do starožitnosti, že mezi liniemi, které koncem XII století vystupují na jawo, nenacházíme již rodinné spojitosti žádné, ačkoli dědičné používání téhož znaku (lekna) nedá pochybowati o původním jejich příbuzenství. Však i o něm sestavíme nejprw několik svědectví z kronik a z listin.

„*Hermannus frater Wilhelmi*“ pergit Hierosolymam 1124 Febr. (*Cosmas*). — Comes Hroznata filius Ermanni comitis proficiscitur Hierosolymam 1152 (*Vincentius* p. 42). — *Sezima comes, summus camerarius reginae*, mittitur ad imperatorem Graecorum 1165 (*Idem* p. 77). — Comes Wilhalmus in Moravia fundat monasterium Kunicense 1181 (*Id.* p. 93). — *Idem comes Wilhelmus (Kunicensis)* et frater ejus *Ulricus* adsunt in proelio Lodenicensi 1185 Dec. 10 (*Id.* p. 119, 120). — *Mesko et frater suus Groznata crispus; Wilhelmus et Olricus filii Groznatae* ante ann. 1179 (*E.* 175, 182, 183). — *Mesko de Peruz (Peruc 6)* 1170. — *Groznata de Peruz camerarius ducis* 1182—1185. — *Groznata filius Sezemae et frater ejus Ernestus* 1189 — *Ernst Zezemiz* 1196. — *Borut filius Boleslai* 1210. — *Boriuta de Redhosz de Bohemia et filius suus Boriut de Letonicz* 1213 (*Ředhošt* 43, *Litowice* 16). — *Boruta cum filio suo Boruta*, praefectus de Podivin 1222. — *Boruta de Redgosc et filius ejus Boruta* 1226. — *Groznata de Podebrad* 1224 Oct. 1. — *Hroznata comes de Podebrad* 1227 Jul. 22. — *Groznata filius Arnusti. Arnust filius Wilhelmi* 1230 Nov. 10 — 1234 Oct. 2. — *Wilhelmus et Benes fratres de Podebrad* 1250 Mart. 16. — *Relicta nobilis viri Hroznatae et filii ejus Wilhalmus et Benesius* 1253 Apr. 6. — *Wilhelmus de Podebrad* 1251—1262. — *Otacarus rex abstulit — Podiebrad domino Benesio de Chusnik (Chausznik 298)* (*Chron. Neplach*). — *Boruta de Redgosc* 1235 Mart. 18 — 1240 Sept. 1 — 1249 Sept. 22 —

1252 Mart. 29 — 1254 Jul. 10. — Boruta castellanus Lutomericensis 1253 Nov. 20. — Boruta de Redhost, Boleslaus filius ejus 1255 Mai 10. — Hermannus de Rudwiczow 1234. — Wilhelmus de Dyrnholz et frater ejus Hermannus 1249. — Hermannus de Letowicz 1250—1255. — Hermannus de Durnholz, Ulrichus nepos suus 1269 Mart. 5. — Ulrichus de Durrenholz capitaneus Carinthiae 1272 Oct. 29 — (idem mortuus jam 1276 et sepultus in monasterio Kunicensi). — Ernestus de Rudwiczow, frater ejus Hermannus, pater olim Hermannus dictus de Rudwiczow 1289 Oct. 23. — Hermannus de Riche-nowe (*Rychnow* 149) 1258 Febr. 1 — 1261 Aug. 21 — 1267 Aug. 7 — etc. etc. —

Z těchto a dalších pomůcek udály se nám přehledy následující:

<i>Sezima comes 1165</i>					
<i>Měšek z Peruce</i> 1170-79		<i>Hroznata z Peruce</i> 1179-89 (nejvyšší komorník 1182-85)		<i>Arnošt</i> 1189-96	
<i>Wilém 1179</i> (? z Kunic 1181-85)		<i>Oldřich</i> 1179-85		<i>Hroznata z Poděbrad</i> 1224-34	
<i>Arnošt 1234</i>				<i>Wilém</i> z Poděbrad 1250-62	<i>Beneš</i> z Chanstnfka 1250-62
<i>Wilém z Drnholce</i> 1249		<i>Heřman z Rudikowa</i> 1234-69 ψ Kunhuta . . .		<i>Hroznata z Chaustnfka</i> (Husic) purkrabě Pražský 1284-86	
<i>Heřman</i> z Rychnowa 1258-67	<i>Oldřich</i> z Drnholce (capitan. Carinthiae) † 1276	<i>Arnošt</i> 1289	<i>Heřman</i> 1289	<i>Arnošt</i> z Talmberka	<i>Záviše z Újezdce</i> (potomci hrabata z Kaunice)

Jiná linie: *Boleslaw 1176.*

<i>Bořita z Ředhoště 1213-26</i>	
<i>Bořita z Letowic 1213</i> z Ředhoště 1235-55	
<i>Boleslaw ze Smečna</i> 1252 nejw. sudí 1284-87 (potomci z Martinic)	<i>Bořita z Peruce</i> 1297.

Bratři Měšek a Hroznata z Peruce ještě za živobytí Soběslawa II a biskupa Bedřicha, tedy před r. 1179, daro-

wali Melitenským své wesnice na Labi (Powrly a Ryjice 56, Roztoky 58, Swádow a Kojetice 72, Zálezly, Pohorice a Proboštow 74, Ploskowice 72, Neštěmice a Březnice 56 a j. w. viz Erb. řeg. 175, 181, 182.) Předce však nechceme na jisto twrditi, že Kauničtí bratři Wilém a Oldřich w Morawě nebyli od synůw Hroznatowých rozdílui. — O rodu Kaunickém vůbec srownati sluší při rodopisnau r. 1546, tištěnau w Časopisu česk. Museum 1839, str. 399—433. —

Až potud měli sme činiti s rody mnohymennými a dlouhowěkými, po Čechách i po Morawě někdy zároveň rozvětwenými. Nyní zbývá nám ještě powyjasniti: 1) počátky rodůw českých i morawských jednoho jména, kteříž ale proslawili se w dějinách skrze několikero wěkůw, a 2) rody krátkowěké, zašlé a zhaslé brzy po swém zablesknutí. Při obojích budeme šetřiti největší, co možná, krátkosti.

X. Páni ze Strakoníc. Znak: střela.

Bawor I (ze Strakoníc) 1225. nejw. komorník 1254. † 1260.
 ♀ Bolemila 1225.

Bawor II (weliký) ze Strakoníc 1263 — nejw. maršalek 1277.
 ♀ Aneška (poboční dcera krále Otakara II)

Bawor III (z Baworowa) 1289—1315. † j. 1318 ♀ Marketa z Rosenberka	Mikuláš z Blatné 1315	Wilém ze Strakoníc 1315—46
--	--------------------------	-------------------------------

Rod tento wymřel na konci XIV století. Hrad Pořešín (311) postaupen 1317 Sept. 2 od Bawora z Baworowa smluwau za Wítějowice (361) bratřím Wernerowi, Rackowi a Přibíkowi z Wítějowic, kteří od té doby psali se „z Pořešina“ i s potomky swými, a užíwawše téhož erbu, jako páni Strakoničtí, byli tuším strýcowé těchto.

XI. Páni z Kunstatu. Znak: trojčáhl.

Herald (Gerardus) 1210 purkrabí Olomucký 1236-40

<i>Boček</i> 1232-† 1255 Dec. 20 purkr. Znojenský 1239 comes de Berneke 1251 ψ Eufemie 1252-77	<i>Mikul</i> 1234-53	<i>Kuna</i> z Kunstatu 1243-86 ψ ...	<i>Smil</i> 1250 purkrabí Brumovský 1254-72 ψ Bohuwlast 1261
<i>Smil</i> 1261	<i>Gerhard z Obřan</i> 1261-89	<i>Boček</i> 1277-83	<i>Bohuš</i> 1288
<i>Boček</i> <i>Smil z Kunstatu</i> † 1312 (potomci)		(potomci)	

Poněwadž Otakar II, staw se wéwodau Rakauským r. 1251, jmenowal wěrného swého Bočka, purkrabi Znojenského, spolu wladařem hrabství Berneckého w Rakausích (comes de Berneke, rector provinciae Bernekcensis, *sravn.* listinu r. 1256 u Bočka III, 224), rodopisci již za starodáwna, nemajíce dosti na sláwě jeho domácí, rozpisowali o něm, že pošel prý z rodu hrabat z Berneku a Niddy. Awšak kdyby pan Boček byl se rodil hrabětem Berneckým, toby nejen otec, ale i bratři jeho také byli museli býti hrabata z Berneku; o čemž pak že we všech sawěkých pramenech a listinách ani té nejmenší stopy se nenalezá, wi každý, kdokoli pročeti jen ku př. diplomatář Morawský. Teprw když nejslawnější z potomkůw páně Bočkových, pan Jiří z Kunstatu a z Poděbrad, dosednuw na trůn králowství Českého, měl wystaupiti bezmála ještě na wyšší místo, králowství totiž Římské, počato wěsti důkazy, ač jen liché, že i on pošel ze hraběcího německého rodu, následowně že také hoden byl koruny německé. —

XII. Páni ze Šternberka. Znak: hvězda.

We starém rodu tomto přewládala s prwpočátku osobní jména *Zdislaw* (*Zdeněk*) a *Diwiš*. Protož kdaž

jména tato vidíme opakovati se, jako ku př. r. 1130 dux vocavit comites Sdezlaum filium Blagonis, alterum Diuis, — a pak Zdezlaus filius Diuis comes Sacensis (1170) 1177 — 1183, lze jest se domýšleti, že tu předkův rodiny této se dotýká. Pojistěná však spojitost rodinná počíná teprw *Diwišem z Diwišowa* (222), kterýž od r. 1218 do 1224 dosti často připomíná se, r. 1220—1222 co kastellan Prahenský, pak 1224 co nejw. maršalek. Královna Konstancie swědčila na smrtelné swé posteli r. 1240 (B. II, 380), že kaupiwši někdy od Diwiše z Diwišewa wes Komin w Morawě pro klášter Tišnowský, zaplatila ostatek summy trhowé synowi jeho *Zdislawowi*, kterýžto w listině 6 Jun. 1235 a násl. jmenowal se ještě přjmím ze Chlumce, porůžěji ale, wystawiw na paustwí Diwišowském hrad nový, jež nazwal *Šternberkem*, od r. 1249 počal se psáti ze Šternberka, i s potomky swými, a po r. 1253, kdežto stal se byl ochranitelem Olomauce, postavil ještě druhý hrad téhož jména w Morawě, známé nyní město Šternberk. Synové jeho byli *Albrecht*, *Jaroslav*, *Zdislaw*, *Beneš*, *Diwiš* a *Jan*; Albrecht a Jaroslav jmenují se w listinách od r. 1269 co swědkové často; onen zdědil morawské, tento české statky otcowý. Další jejich rozrození vyswětleno bude na jiném místě. —

XIII. Páni ze Šwamberka. — Znak: labuť.

Jméno „Šwamberk“ nejewí se, pokud nám wědomo, nežli teprw we XIV století. Půwodní české jméno hradu toho bylo „Krasikow“ (404), a to neal Ratmir z Krasikowa již aspoň r. 1287 (AČ. II, 332). Ale první známí předkové té rodiny jmenowali se nejprw ze *Skwiritin* (395), potom pak z *Boru* (Haid, Merica 395). Tak čtete co swědky w listinách:

Ratmirus de Squirina 1224 Oct. 1 až 1247 Nov. 16 často. — Ratmir burgravius de Frimberg et frater ejus Bohuslaus 1251 Febr. 14 — 1254 Jul. 10 — 1257 Oct. 24 — 1260. — Bohuslaus filius Ratmiri 1256 Jul. 16. — Ratmir filius Ratmiri 1262 Jan. 30. — Ratmir burgravius in Pfrimberc 1263 Febr. 26. — Bouzlaus frater Ratmiri 1263 Jul. 2. — Bohuzlaus purgravius de Primberc 1272 Jul. 14. — Bohuzlaus de Bor camerarius Pilznensis 1286 Febr. 28. — Bohuzlaus de Myrica et filius ejus Razko 1290 Sept. 16. — Bohuzlaus de Bor et Racco fil. ej. 1291 Oct. 8 etc. —

Dle toho tabule:

Ratmír ze Skvířina 1224-47.	
Ratmír (purkr. na Přimdě) 1250-87	Bohuslaw z Boru 1251-91
Racek (Ratmír) 1290 sld.	

Rod ten vymřel ku konci XVII století, vystaupiw po r. 1611, co dědic pánův z Rosenberka, na vysoký stupeň moci a slávy, ale jen na krátký čas.

XIV. Páni z Říčan. Znak: trojlist.

Ondřej z Říčan, nejvyšší komorník zemský v Čechách od r. 1261 do 1276, a přední rada krále Otakara II, proslawil rod svůj nad jiné předky i potomky své. Otec jeho byl Petr ze Wsechrom (231), bratři pak jeho Slawek a Diwiš. W listinách připomíná se ponejprw 14 Aug. 1237 co Andreas de Wsechrom; w odboji r. 1248 a 1249 stál i s bratrem Slawkem při králowici Přemyslowi Otakarowi, jehožto lásky požíwal u veliké míře; hned 1253 powýšen za nejw. truksasa, a po smrti pana Bawora ze Strakonice 1260 za nejvyššího komorníka, jímž i zůstal až do r. 1276, tuším roku smrti své. Synové a synovéci jeho nejsau nám dosti známi. Jeden z nich, Oldřich, držel hrad Krivosaudow (194) a psal se odtud od r. 1276 až do 1305, kdež umřel bezdětek, tak že statek jeho spadl na krále. Oldřich z Říčan znám jest co nejvyšší soudi zema-

ský od r. 1309 do 1324 atd. — Rod celý, někdy velmi hojný, vymřel teprv za naší paměti. —

W Morawě jmenují se také Karel, Benek a Lutslaw bratři z Říčán (Morawských) již 14 Aug. 1237, a pak Karel zase 1245 Jul. a Lutslaw 1250 Febr. 3: ale pochybné jest, žeby tito byli strýcowé jmenowcůw swých českých, lečbychom smysliti chtěli, že bratři Petr a Kral (Karel), kteří jmenují se w listinách 1187 Mai 2—6, byli otcové obau linií, k čemuž kromě pauhého jména nemáme příčiny jiné.

XV. Páni ze Šwabenic. Znak: čtyry střely výstřední.

We XIII století rod tento některý čas skwěl se mocí a sláwau nad jiné rody. Zvláště tři bratři, *Milič*, *Slawibor* a *Idík* (neb Egidius,) synové otce neznámého, jewí se wždy mezi předními pány Morawskými za panování krále Wáclawa I. Poslední z nich, mēw tuším deuru pana Wšebora Hrabšice w prwním loži za manželku, dědil s ní také patronat nad křižowníky Zderazskými w Praze. Rodopisná tabule to wyjasní:

<i>Milič</i> z Náměšti 1234—51	<i>Slawibor</i> z Drnowic 1234—49		<i>Idík</i> (Egidius) ze Šwabenic
<i>Časta</i> 1241—82 (ze Chřelowa)	<i>Wilém</i> z Náměšti 1256—69	<i>Kojata</i> 1269 z Drnowic	kastel. Olomucký 1234—59
<i>Wšebor</i> 1254—68	<i>Hrabšice</i> z Bobrowé 1254—86	<i>Witek</i> ze Šwabenic 1260—1311	
<i>Idík</i> 1283	<i>Wšebor</i> 1283	<i>Mikuláš</i> 1283	<i>Boček</i> 1283 <i>Wšebor</i> 1290— 1307 <i>Erhart</i> 1283— 1307 <i>Jan</i> 1304— 1311

Potomci Wítkowi ze Šwabenic, ztratiwše weliké jmění swé, uwodí se již ku př. w Zrcadlu markrabství Morawského od Paprockého we stawu rytířském (l. 303 sld.). —

XVI. Páni z Pernšteina. Znak: zubří hlava.

<i>Hotart</i> (Gothardus) 1174.			
<i>Štěpan</i> z Medlowa 1200-23 (purkrabí na Děvicích 1220-23)			
<i>Wojtěch</i> 1214 (de Lapide) potom probošt Daubrawnický 1233-56	<i>Štěpan</i> z Medlowa 1237-55	<i>Jinram</i> 1237	
<i>Jinram</i> 1243-94	<i>Štěpan</i> z Pernšteina 1243-94	<i>Filip</i> 1269-94	<i>Bohuslaw</i> 1292-94

Slavného rodu tohoto potomek v každém ohledu nejpmatnější byl pan *Wilém* z Pernšteina, zemřelý u vysokém stáří na Pardubicích 8 Apr. 1521, o němž viz Archiv český I, 96 sld. — Rod sám vymřel r. 1631 dokonce. —

XVII. Páni z Drahotauš. Znak: ?

Jméno z *Drahotauš*, zámku w Pierowsku (Wolný str. 6) wzał na se rod tento teprw později; starší byla jména z *Ceblowic*, sídla nyní neznámého, a z *Jedownic* w Brněnsku (Woln. II, 367); hrad *Holenštejn* neb *Holštejn*, s něhož jedna linie také se psala, ležel také w Brněnsku, nedaleko Jedownic (Woln. II, 385).

<i>Častolow</i> 1228-40	<i>Cerha</i> 1228 † 1251 (purkr. Olomucký 1250)
<i>Bohus</i> z Drahotauš 1251-88 (maršalek 1269-88)	<i>Hartman</i> z Holenšteina 1256-87
<i>Častolow</i> <i>Smil</i> <i>Cerha</i> <i>Kuna</i> bratři r. 1278 sld.	

Boček počítá *Čertina* z Popowic (1268, 1269) a bratři jeho *Hartliba* (*Artleba*) komorníka Morawského (1261—1272) i *Bolibora* (1268—1269) také k rodu Drahotaušskému; newíme s jakým důkladem.

XVIII. Páni z Lomnice. Znak: křídlo.

Hlavní sídlo rodu tohoto, na počátku XVII století vymřelého, byl hrad *Lomnice* v Brněnsku; druhé jeho sídlo bylo *Meziříčí* v Jihlawsku; třetí *Tasow*, hrad také v Jihlawsku. Páni z Tasowa, o kterýchž jen ve XIII a XIV století řeč bývá, užívali (dle svědectví pečetí jejich, v archivu Třebonském potud zachovaných), téhož erbu jako páni z Lomnice. Nerozdílnost obau rodův vysvětlá také z následujících svědectví listinných:

Budis praefectus de Jgla. Tazzo frater ejus. Bzneta 1214 Jun. — Zauis de Tassow 1233. — Mladota de Tazzow 1234 Nov. — Tazzo de Budizhoue 1234 Sept. — Tazzo filius Bzneta 1236. — Budizlaus de Meseriz 1236. — Zawise de Breznik. Bohus de Tazov 1237 Aug. 14. — Bohusse de Tazzow 1239 Dec. 30. — Budis de Budisow, Budizlaus et frater ejus Zawisse de Tazzow, Bohusse et Benata frater ejus 1240 Apr. 27. — Bohusch et fratres sui de Tazzowe, Budisch, Victor, Beneda, Blude 1245 Jul. — Bohusso cum fratre suo Biznata, Drahozlaus, Vnca Tassovienses 1256 Jan. 16. — Bohusse, Bznata fratres 1259 Jan. 5. — Bznato de Tazzowe 1268 Febr. 10. — D. Bzneta, D. Bohus 1269. — Benato et Tazzo filius ejus 1277 Sept. 12. — Tazzo filius D. Wznatae de Lomnicz 1281 Jul. 4. — D. Bzneta de Mezeriesch, D. Tazzo de Tazzowe 1281 atd. —

Následující tabule neauplná sice, ale aspoň jistá jest:

. . . . .		
<i>Bohuše</i>	<i>Wznata z Lomnice</i>	
1240-69	1240-81. (z Meziříčí 1281)	
	ψ Eufemie . . .	
<i>Tas z Lomnice 1277-93</i>		
<i>Jenec 1293</i>	<i>Tas 1293</i>	<i>Wznata 1293 atd.</i>

XIX. Páni z Boskovic. Znak: hřeben.

Nejstarší známý a newymyšlený předek rodu toho jest Znojemský kastellan od r. 1213 do 1223 pan *Jemram*, kterýžto sám dí o sobě r. 1220: „ego Emrammus miles et castellanus in Znoem, filius quondam domini *Etley* atd.

Již 26 Aug. 1222 jmenován byl „Gimmeramus de Bozkowicz“, a žil byl ještě r. 1225 Apr. 27. — Po něm nachází se 3 Apr. 1247 *Lambert de Bozkouiz*. — Dále 12 Aug. 1255 *nobiles viri Welen et Emmerammus, filii Lamberti de Bozkouicz* (Boč. III, 193, 194). — Rodová spojitost potomkův jejich ale není nám všude na jevě. Neumíme zejména udati, či synové byli páni *Oldřich z Boskovic*, král. heitman v Polště 1303—6 a *Jan z Boskovic*, otec nepokojných bratrů *Artleba z Boskovic* 1308—1317 a *Jimrama z Ungersperka* 1306—1317 atd.

XX. Páni z Žerotína. Znak: lew.

Jméno své z *Žerotína* (zámku v Olomucku, w. Woln. 436) rod tento nese teprve ode XIV století, a to až podnes. Největší oslava jeho, pan *Karel z Žerotína* († 1636), jest posavad u národu v paměti, a zasluhuje býti ještě více. Předkové jeho byli, pokud je známe z listin:

Blud z Bludowa 1195—1215

(kastellan Přerovský 1218)

<i>Oněš</i> 1209—49 (ze Pňowic 1249)	<i>Viktor</i> 1224—39 (purkr. Přerovský 1236)	<i>Blud</i> 1234—35
<i>Blud</i> 1236—49	<i>Spytata</i> 1236—38	

Potom tratí se na čas zmínka o nich, až opět 1278 Jan. 21 pan *Blud z Jičína* (v Přerowsku, Woln. 34 sld.) se jeví, kterýž jinau listinau (7 Máje 1280) ukazuje se spolu býti pánem na Žerotíně i na Pňowicích (Piňowicích, w. Woln. Olomucko 723), a pana *Onše z Čistého Slemene* (de Chisteslemie), komorníka cůdy Olomucké (1278—1295), nazývá strýcem svým. Později bratři *Viktor a Oněš ze Sokolomi* (w. Olomucko 308) r. 1326 jeví se také býti rodu toho, atd. — *Viktor z Žerotína* jmenuje se v deskách Olomuckých od r. 1348 atd. — S českými pány

z Žerotína (45) rod tento morawský nic neměl společného kromě pauhého jména.

XXI. Páni z Cimburka. Znak: cimbuří.

Také tento rod, jehožto největší chlauba byl pan Ctibor Towačowský z Cimburka († 1494), osobil sobě toto jméno teprw ve XIV století. Aspoň nejstarší známý pán z Cimburka, *Bernart*, r. 1308 nazwal se sám „*filius quondam Stiborii de Lipnicz*“, a měl také bratra *Ctibora* z Lipnice. Děd těchto bratrů „*Stiborius de Lipnich*“ uwodí se w listinách co svědek 1238 Jan. 1 a 1249 Aug. 24 (Boč II, 321. III, 111); otec Ctibor z Lipnice proslawil se r. 1280 w boji proti zhaubečům domácím. — O hradech starém Cimburku mluwí Wolný w Olomucku 814, o novém Cimburku we Hradištsku 225. *Towačow* w Olom. 753 dostal se panům z Cimburka teprw před r. 1348 a byl napotom hlavním jejich sídlem. Rod sám wymřel již w XVI stol.

XXII. Páni z Gutšteina a z Wrtby. Znak: parohy.

Zakladatel klášterůw Teplského a Chotěšowského, pan *Hroznata*, „*dei gratia de primatum Boemiae clariori stemmate descendens*“, a od knížete biskupa Jindřicha Břetislawa r. 1197 „*illustris comes et amicus noster*“ nazwaný, náležel rodu ještě nejmenowanému, kteréhož potomci ale sluli některý čas páni z *Krašowa* neb *Krašowic* (408), a později jedni páni z *Gutšteina* (405), druzí z *Bělé* (408) a z *Wrtby* (408). Dle nekrologu Chotěšowského slul páně Hroznatůw otec pan *Sezima*, zemřelý prý 22 Januar. — tedy tuším týž, co padl w bitvě u Lodenic 1179 Jan. 23 swedené, a my chybili nahoře, kladše jej (na str. 80) za otce Hroznaty jiného (z rodu Kaunicůw). — A poněwadž jeden ze strýcůw páně Hroznatůwých slul *Dědich*

(zemřelý 9 Jul.) — jest nám tím snáze věřiti, že *Děvřich* z Krašova, připomínaný v listinách častěji od 6 Aug. 1232 do 2 Jul. 1263, a *Sezema* z Krašova 18 Mart. 1269—1284 Mai 24 atd. náleželi k rodu témuž. Jména z *Gutšteina* i z *Wrtby* vyskytují se teprw ve XIV století, a s počátku ve stawu rytířském.

XXIII. Páni ze Sowince. Znak: pŕltrojtáti šikmé.

Předkové rodu toho uwodí se: Boruta filius Vokonis 1195—1207. — Voco filius Borut, purkrabí Olomucký 1234 Oct. 31, — purkrabí Hradecký 1236, — žiw i r. 1239. — Boruta et Hermannus fratres filii Vokonis 1238 Jan. 1, — a Hermannus fil. Wokonis sám 1247—1249 Sept. 14. — Jméno *Sowinec* (Eulenburg), hradu někdy w Olomucku (w. Wolný 304 sld.), jewí se teprw ve XIV století a nabýwá dosti znamenitosti, až rod konečně wymřel r. 1570.

Zbýwá nám ještě přidati několik zlomkůw o rodech buďto brzy zase zaniklých, aneb owšem jen velmi nedostatečně známých.

XXIV. Ze Swojšina (str. 401).

Čiřbor ze Swojšina			
Oldřich 1175		Beneda 1175-96	
Čiřbor 1196-1251			
Beneda	Oldřich	Wecemil	Čiřbor
1232-51	1232-37	1232	1232-37

Zdali páni *Zmrzlíkové ze Swojšina*, kteří teprw pod králem Wáclawem IV proslawili se a w XVI století wy-

řekli, pocházeli ode pánův nadřečených, není vědomo, anebo jest velmi jest pochybno.

XXV. ze Sliwna i z Poděhus.

<i>Albrecht ze Sliwna</i>		<i>Rudolf</i> 1234-35
1224 (nejw. sudí 1234?) — 1238		
<i>Jaroš z Poděhus</i>		<i>Epa</i> 1241
1239 pincerna — 1248		
(nejw. purkrabí Pražský 1253-64)		
<i>Albrecht</i> 1263		

Jaroš z Poděhus tuším po r. 1264 stal se purkrabím Chebským a Loketským pospolu, čímž byl ještě i r. 1269, a nosil od r. 1266 jméno „de Fuchsberg“.

XXVI. z Trebusowa (44).

<i>Blag (Bleh) comes</i>			
<i>Zdislaw comes</i> 1130			
<i>Blag (Bleg, Bleh) de Trebusou</i> 1169			
comes Lutomeric. 1176-1183-1193			
<i>Bleg</i>	<i>Zdislaw</i>	<i>Bun</i>	<i>Milota</i>
1197	1197	1194-97	1194-97
<i>Bun</i> 1235			

XXVII. z Deblína i z Bilkowa (w Morawě).

Ratibor z Deblína (w. Woln. Brněnsko I, 377) jmenuje se od 1234 Oct. 22 do 1244, a byl kastellanem Brněnským 1235. Synové jeho byli *Hartlib* (1234—1264) a *Jenec* z Deblína (1234—1264). *Hartlib* byl 1240 purkrabím Brněnským, a nesmí se másti se sauvěkým *Hartlebem* komorníkem markrabství Moravského (1261—1272), o kterémž viz pod rodem z Drahotsau. — *Jencowa* z De-

blína wdowa Wojslawa žiwa byla ještě r. 1305. — A však r. 1252 (Boč. III, 156) uwodí se „Jaenzo de Doblin et nepotes ejusdem *Nezamisl et Ratibor fratres*, a tito slují 1256 Jul. 16 „*Nezamysl et frater ejus Ratibor de Rancir*“ (ne Ramur), tedy z Ranžířowa (w. Woln. Znojensko, 490). O Ratiborowi přestává další zmínka; *Nezamysl* ale stal se r. 1261 purkrabím Olomuckým a spolu češníkem markrabství Moravského, čímž pak byl až do r. 1278. — Mezitím Ranžířow již r. 1257 byl majetností bratří *Smila* (z Bílkowa), *Ratibora*, *Jaroše* a *Markwarta*, kteří postaupili jeho 1257 klášteru Jarošskému v Rakausích. Kdoby otcem bratří těchto byl, newí se; možná že to byl pan *Ranožtr*, od r. 1225 jmenovávaný, protože nacházíme v listinách uvedené za svědky 1234 Nov. 2 a 1238 Mart. 30 dominus *Ranozir et filius suus Zmil*. — *Smil* z *Bílkowa*, purkrabí Bítowský 1253—1278, chvalně znám jest zvláště z vyjednávání mezi králi Otakarem II a Rudolfem z Habsburka r. 1276—1278. O hradu jeho Bílkově viz Woln. Jihlawsko 138, 162.

XXVIII. z Kowaně (86).

Bohuše z Kowaně 1220

Mladota z Kowaně 1232—39

Bohuše 1239 | *Zbud* 1239 Mai 12

Hawel z Kowaně připomíná se 1239 Feb. 22. Rod ten trval až do XV století. Možná že byl linie Janowicůw.

XXIX. ze Šwihowa (382).

Držkraj 1194

Budiwoj ze Šwihowa 1194—1213 | *Blažej* 1194

Držkraj ze Šwihowa 1245—53 | *Blažej* z Poleně (382) 1245.

XXX. z Trnowan (23) a ze Pnětluk (23).

Sulislav 1230 Nov. 10 (ze Zbirowa) 1233-49 (z Trnowan 1268 Aug. 3)				Chren 1230 Nov. 10 ze Zbirowa 1233-49
Bohuslaw 1275 (přijmím Buškowie)	Oldřich 1275	Záviše 1275	Sulislav 1275	Přibislav 1268 Aug. 3.

Zvěst ze Pnětluk

ψ Bohuslaw . . .

Sulislav ze Pnětluk 1230-56

Potomci jeho byli páni *Sulislav*, *Hroznata* i *Milota* bratři ze Pnětluk, 1312 Apr. 11 jmenovaní. O smrti Sulislawově r. 1313 viz w dějinách (knihu XI, str. 9). — Tuším že páni z Trnowan a z Pnětluk byli sobě strýcové.

XXXI. z Maštowa (36).

Milhost

Petr (kastellan Dřewický) 1175-94	Milhost (z Maštowa) 1175-1225	Ahné (Hagen) 1175 † 1179
Ahné (Hagen) 1196-1234		Petr 1196-1228
Petr 1234		

XXXII. z Hostauně (380) a j. w.

Předkové panůw z *Ronsperka* (376), u kterýchž osobní jméno *Dobrohost* bylo takořka dědičným, kryli se bezpochyby we bratřích *Dobrohostu* a *Mutinowi* od r. 1174—1176, kteříž i nadto nesli r. 1176 příjmi z *Bukowce* (379); *Mutina*, spolu purkrabí *Pražký* 1175, dal tuším jméno své městečku *Mutětnu* (377). — Později nacházíme w okolí tomto pana *Humprechta* z *Hostauně* a syny jeho *Pawlíka*, *Zdeslawu*, *Lwa* i *Dobrohosta* r. 1238—1258 ča-

sto jmenované. Také blízký tam zámek *Prostiboř* (378) měl pány své *Radoslava* (1235—1251) i *Bohuše* (1235—1239) bratři z Prostiboře, a synové Radoslawowi jmenují se *Jindřich* a *Winter* r. 1248—1251 atd. —

A však výčet tento stalby se nekonečným, kdybychom we práci takové pokračovati chtěli. Až diplomatář český a moravský bude úplně vydán a náležitými rejstříky opatřen, počátkové naší budau moci doplněni a opraveni býti. Aby w kombinaci tolikerych dat, často neurčitých a obojetných, nepochybilo se nikdy, byloby téměř nad lidskou možnost. My ani p. Erbenowa rejstříku k registru jeho (sahajícím od prwowěku až po r. 1253) nemohli použiti, protože když sme toto psali, ještě teprw se hotovil. Ale posloužíme bohdá úsilím svým vždy aspoň za příklad, kterak pramenůw takových ku prospěchu místopisu a rodopisu našeho užíwati se může.

Dodatky a oprawy ku knize V.

---

1) *R. 1225 a 1226 (str. 139).*

Pomocí starých letopisův země Durinské, nedávno poprvé na světlo vydaných,*) podařilo se vyskaumatí příběhy r. 1225 a 1226 dosti důležité, o kterýchž dosavad, pro chudost domácích pramenův našich, neměli sme známosti téměř nižádné.

Když Otakar I dceru svou Anešku v autlém věku zasnaubil Jindřichovi, synu císaře Fridricha II, žádali knížata Němečtí, aby budaucí jejich císařowna záhy dostala vychování postavení svému přiměřené. Z obecného tedy svolení odewzdána jest Rakauskému knížeti Lipoltowi, a chována na dvoře jeho až do wdání. Ale Lipolt vydaw se w měsíci březnu 1225 na cestu do Italie, přičinil se nejprw u papeže Honoria III o dispensaci, aby

*) Starí letopisové země Durinské ztratili se w půwodní své formě dokonce, a jen wýpisové z nich zachowali se w nowějších *Annales Reinhardsbrunnenses*, jichžto skladatel a podděláwatel žiw byl pod císařem Sigmundem w XV století; jsaut pak wydání tiskem ponejprw létos (1854) w Jeně skrze prof. Fr. Wegele. Tam na str. 192—194 čtau se zpráwy, kterýchž použito zde we spojení s rakauskými letopisy (*Annales Garstenses et Claustro-neoburg. ap. Pertz, XI, 596 a 636*), psaním Řehoře IX od 3 Apr. 1227 (*Erb. reg. p. 331*) a podáním Andr. v. Meiller *Regesten Österreichs* (Wien 1850) na str. 136—138 a str. 261.

na místě kněžny české mohl vlastní dceru swau Marketu dáti synowi císařowu k manželství. Čehož když u papeže dosáhl, šel dále k císaři do San Germano w Neapolitánsku, a řečmi swými spůsobil to, že Fridrich II zamítnuw Anešku českau (w měsíci čerwenci 1225), zasnaučil synowi swému Marketu dceru Lipoltowu; stejnau pak dobau umluweno také dáti k manželství sestru lantkrabě Durinského synowi Lipoltowu Jindřichowi. Swatba obojí wykonala se potom u welikéslawě při sněmu říšském w Normberce s počátku měsíce prosince 1225, a kněžna česká poslána otci swému nazpět; wůbec puštěn hlas, že ani Jindřich ani Aneška sobě nechtěli, a protož že manželství jejich muselo rozejít se.

Dwůr však český welmi těžce nesl pohanění, kteréž jej tak nenadále potkalo, a hned s jara r. 1226 počal proto wálku do Rakaus, kteráž ale zdá se že s newalným wedena prospěchem. Aspoň ze psaní papeže Řehoře IX dowídáme se, že když Čechowé pohubili zemi rakauskau, (tuším w měsíci čerwnu 1226), Jindřich z Kunrinku w nepřítomnosti Lipoltowě vypudil je odtud a hnál se wítězně za nimi až do Morawy, kterauž i poplenil; Dalemil pak praví, že Lipolt té doby až i Znojemského hradu zmocnil se, *) což ale nepodobné jest. Nebo když Ludwík lantkrabě Durinský, manžel sw. Alžběty, přišed k Otakarowu w měsíci srpnu 1226 do Prahy, jal se jednati o mír mezi Čechy a Rakušany, král i lantkrabě zabrawše se spolu do Znojma, ztráwili tam celý měsíc w marném rokování mezi dwory rakauským a českým, **) aniž poda-

*) Není pochyby, že co Dalemil w kap. 80 uwodí o Lipoltowi rakauském a Otakarowu s ním wyjednávání, náleží k době této.

**) Dle listiny od 19 Sept. (1226, tištěné u Bočka II, 172, Erben regist. 328) král Přemysl Otakar I zdržowal se tehdejší skutečně we Znojmě.

